3- 140
BIBLIOTECA SIBIU
Biblioteca Judeteana ASTRA
P31503

ANUL VII. — No. 265

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 3 Ianuar 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897 - 1920

FONDAT în 1893

Exotismul în literatură

Gustul pentru subiecte luate din altă lume decât a noastră, nu-i legat de o estetică particulară sau de vre-o şcoală anumită. Este o trăsătură generală, comună tuturor literaturilor. Nici chiar marea împărţire a temperamentelor în clasice şi romantice n'are vre-un raport cu exotismul. Tragedia clasică franceză predică alegerea decorului antic cu acelaş entuziasm cu care drama romantică crede în dogma temelor spaniole sau italiene. Eroii lui Hugo, Vigny, Dumas, Shakespeare, Shelley, Byron, Goethe. Lessing, Schiller, trăiesc aproximativ în toate provinciile mai importante din Europa.

Că este imposibil unui scriitor, de oricât talent, să zugrăvească veridic realităţi altele decât cele natale sau decât cele pe cari le-a trăit mai des —, aceasta a dovedit-o foarte convingător d. Ibrăileanu. Nu putem descrie decât ceeace am văzut mai mult. Arta e selecţie. Există artă acolo unde există putinţa de a nedreptăţi anumite realităţi în beneficiul altora. Orice bucată literară ascunde îndărătul simbolismelor ei diverse, o autobiografie involuntară, tocmai pentrucă a face artă înseamnă esenţialmente a îngroşa importanţa acelor fapte care au ocupat locuri privilegiate în sufletul nostru. Nu-i deajuns să pricepem o situaţie străină; este indispensabil să o pricepem mai bine decât pe orice alta. Arta nu se mulţumeşte cu lucruri înţelese pur şi simplu, ci cu lucruri înţelese prin excelenţă. Aşa încât „imitaţia" „decorurilor" străine rămâne o imitaţie, iar mediul un decor.

Totuş — adaogă d. Ibrăileanu — o calitate poate rămânea unor asemenea teme. Este mai marea lor cantitate de poezie. Poezia inerentă lucrurilor petrecute aiurea, departe în timp sau în spaţiu. Decât — spune tot d. Ibrăileanu mânuirea unor astfel de *efecte* este deosebit de delicată. Căci riscăm mereu a cădea în ridicolul anacronismului. Pentru a păstra iluziunea „culoarei locale" trebue să ne mulţumim a descrie numai sentimente de acele „etern omeneşti", a căror generalitate şi ubiquitate să pună decorul exotic la adăpostul vre-unor desminţiri din partea unor mai buni cunoscători.

* *

Să încercăm a duce mai departe aceste reflecţiuni. Dacă într'adevăr nuvela sau drama exotică ne *obligă* să alegem numai sentimente general-omeneşti, atunci ea va fi naturalmente cultivată în deosebi de scriitorii cari, tocmai prin temperamentul lor, sunt înclinaţi înspre ce-i eternomenesc. Şi ajungem astfel la o concluzie cam paradoxală: Romancierul alege subiecte exotice nu pentru a descrie adevăruri particulare, ci dimpotrivă tocmai pentru a picta situaţii general adevărate totdeauna şi pretutindeni. Şi, în genere, el nu se va mărgini la o singură ţară străină. Nuvelistul de ţări străine nu e un spion, ci este un sociolog. nu face poliţie, ci oare-cum etnografie comparată. Bourget n'a spus oare despre Leconte de Lisle că opera lui este o impunătoare anchetă şi un vast repertoriu al tuturor simbolurilor sociale ale omenirei, o frescă aproape complectă a simbolurilor religioase şi morale din toate timpurile şi locurile? Leconte de Lisle trece civilizaţiunile diverse prin sita cercetării sale „obiective", şi păstrează doar ceeace la cutare popor samănă cu ceeace poate găsi la cutare altul. Tot astfel Loti, tot astfel Hérédia. In sonetul Cleopatrei. ceeace ne încântă este modernitatea sempiternă a sufletului lui Antoniu şi al iubitei sale. In descripţiunile lui Loti, de asemeni, este tot eternul-omenesc care ne impresionează.

In fond, nu-i nici-o deosebire între procedeul lui Beaumarchais, care descrie societatea spaniolă şi Verhaeren care pictează gări şi coşuri de uzină. In ambele cazuri, preocuparea e aceeaş, şi este: *variarea simbolurilor.* Legea de aramă a artelor frumoase este tocirea simbolurilor. Un obiect oarecare, o formă de frază, de ritm sau de linie, numaidecât se învecheşte. Trebue, în permanenţă, să se caute lucruri şi Simboluri noui. Şi căutarea se face mergând mereu mai departe în afară, şi alegând ustensilele pe care poate că altă dată toată lumea le dispreţuise. Maeterlink nu ne povăţueşte el să ne slujim, de preferinţă, de tot ce e *neînsemnat,* sub cuvânt că numai aceste lucruri au o adevărată şi misterioasă însemnătate? Francis Jammes purcede dela o estetică analogă. Jules Lafargue, în alegerea obiectelor preferate, se foloseşte de arsénalul métafizicei. Personagiile principale din lirica lui sunt Cosmosul, Totul, Nimicul, Ironia interplanetară, etc.; cu ele, isbuteşte acest poet să ne lase moştenire, cum spunea Beaunièr, un „nou fel de a zâmbi".

Acel ce caută teme exotice nu face alt-ceva. Preocuparea sa este tot de a *schimba,* de a înnoi, de a-şi varia mijloacele de expresiune, de a găsi *alte simboluri adequate.* Decât operaţia nu-i tocmai uşoară, şi este o benedicţie când găsim simboluri oare cum deja pe jumătate făcute, cum sunt *simbolurile sociale ale altor popoare.* Sunt totodată *altele* decât ale noastre, şi totuşi, n'avem decât să întindem mâna a le culege.

Aci stă toată deosebirea dintre arta zisă *„subiectivă"* şi cea „obiectivă". Ar fi greşit să credem că în cea de a doua ipoteză autorul şade pasiv, şi numai *suportă* realitatea externă. In fond, el intervine foarte efectiv în *cercetarea* faptelor exotice pe cari îşi propune să le descrie numai. Apoi alege cu îngrijire detalii caracteristice în simboluri într'adevăr reprezentative pentru sentimentele etern omeneşti de cari el, autorul, este în prealabil obsedat.

Deosebirea între Parnassieni şi Simbolişti este de natură, ca să zicem aşa, socială:

Ambii sunt în fond simbolişti. Ambii caută simboluri noui. Decât Parnassienii se adresează în străinătate şi în trecut, Simboliştii inventariază prezentul şi scrutează viitorul. Ei *aleg* ca simboluri acele semne exterioare în care *se pare* că se va întruchipa, *în curând,* sensibilitatea contemporană. Simboliştii şi Parnassienii aleg simboluri. Dar cei dintâi pariază, pecând ceilalţi merg la sigur. Verhaeren, de pildă, riscă totul când îndrăsneşte a-şi svârli arta sa întreagă peste oraşele tentaculare, sau Francis Jammes peste un bou care mugeşte în ogradă. Leconte de Lisle nu riscă aproape nimic, s'au în orice caz riscă totul altceva atunci când îşi instalează sensibilitatea în acele confortabile fotolii care sunt religiile, moravurile, datinele şi miturile pe cari, veacuri de-arândul, le au crezut şi practicat seminţiile întregului glob pământesc.

Acum pricepem exotismul. El se poate defini: un *simbolism comod.* Un simbolism care se sprijină pe oarecare încurajare tacită şi prealabilă din partea sensibilităţii publice.

In fond, în orice emoţie estetică stă, ascuns, un raţioment *„a fortiori".* Când, cu „o lampă stinsă şi o uşe întredeschisă" Maeterlink ne sugerează durerea universală a dispariţiunei, aceasta înseamnă că detaliul ales ca simbol, cu cât pare mai *străin* de interesele noastre, cu atât este el, în realitate, mai aproape de noi. Şi estetica exotismului „à outrance" nu este prea deosebită de poetica Maeterlinkiană.

Kayserling, în al său Reisetagebuch, o formulează foarte plastic: „Drumul cel mai scurt dela mine până la mine însumi, este de jur împrejurul globului".

Şi dacă ni s'ar îngădui a defini poezia: un maximum de etern-omenesc sugerat de un minimum de simbolism exterior, am înţelege mai bine de ce decorul exotic are — cum spune d. Ibrăileanu — în principiu mai multă poezie decât literatura cu subiecte indigene. Căci atunci când descriem medii străine, suntem oarecum *obligaţi* a alege, cu cea mai mare rigoare, exclusiv detalii reprezentative, — sub pedeapsă de a nu interesa. Risc cu mult mai mic pentru cei ce descriu societatea lor proprie. Ori-cât de nemeşteşugită ar fi elaborarea artistică, cetitorii vor găsi poate, chiar fără voia şi meritul autorului, interes în lucruri care le sunt a priori familiare. Pecând evenimentele petrecute la alte meridiene trebue, prin definiţie, să fie foarte sugestive. De aci şi mai marea lor cantitate de poezie.

* * *

Incă o remarcă, înainte de a sfârşi.

Ar fi o greşală să amestecăm această poezie inerentă exotismului, (care, cum am văzut, ţine de cauze pur technice), — cu „nostalgia trecutului" sau cu „melancolia depărtării". Că distanţa — fie în timp fie în spaţiu — are un tonus afectiv mai pronunţat ca acel al impresiilor actuale — aceasta-i, desigur, un necontestat adevăr, dar un adevăr străin de problema noastră. Când zicem că trecutul ne mişcă, e vorba de trecutul nostru personal, de vremile de mai de mult ale propriei noastre biografii. Ce legătură poate fi între aceste realităţi curat individuale şi strict intime, — şi adevărurile literaturei exotice care am văzut că trebue să fie eterne şi universale, sub sancţiunea de a nu mai fi de loc?

D. I. SUCHIANU

Sănii, Lemne

De când a prins zăpada să-şi aştearnă
Aripile bătute 'n fulgi mărunţi
Pe negrul câmpurilor şi pe munţi,
Pădurile s'au pregătit de iarnă.

Din mrejele văzduhului întreg,
Incremen't în cenuşiu veşmânt
Lumina cade, molcom, la pământ,
Iar crengile pe braţe o culeg....

Prin liniştea întinderilor depărtate
Cărările, bătând prin văi mătănii,
Aduc de dimineaţă, de prin sate,
Ingândurate cârduri lungi de sănii:

Alunecând pe roase tălpi de lemn
Inaintează săniile către-un semn,
Pe care marginile codrului il fac
Cu câte-o mână albă de copac.

In inima pădurilor adânci
Sub albe policandre îngheţate,
Ca niste urme de comori, uitate,
S'ascund grămezi de lemne printre stânci.

De când şi-au smuls coloanele din cer
Cu toate verile topite 'n trup.
Lumina lor e piatră scumpă 'n ger.

De aceea săniile când ajung
Şi lângă ele scapătă 'n genunchi,
Din pace-adâncă lemnele se rup
Cu vaet lung,
De parcă plânge codru 'n orice trunchi....

Târziu, trec săniile încărcate
Pe câmpuri, iarăşi, zare după zare,
Spre târgurile negre şi spre sate,
S'aprindă 'n orice vatră câte-un soare...

G. BĂRGĂUANU

Revelionul

de I. N. POTAPENCO

Eşti om sărac, n'ai reuşit în viaţa-ţi intimă, eşti un singuratic. Ţi-ai isprăvit munca, grija şi amarul zilei. Eşti lăsat în pace. Capul îţi mai vâjâe de crâmpeele înghesuite ale gândurilor ordinare. Grijile roesc încă în juru-ţi, ca nişte muşte negre. Dar puţin câte puţin te linişteşti, apoi capul ţi se eliberează de gânduri. Ai adormit par'că....

Un punct luminos se apropie din depărtare, se măreşte, se frânge în culori, suflă cu căldură, bucurie şi iubire. Simţi în piept o istovire dulce. Visezi ? Dormi ? Nu, eşti conştient. E dorinţa ta şi o vezi cum se împlineşte. Dacă ai visat odată la casa ta proprie, cu grădină, flori, pădure, râu, câmpuri cu lanuri de grâu, cu cirezi de vite, —le ai pe toate acum... In casă îţi vezi prietena vieţii, o fiinţă frumoasă. Se apropie de tine, încrezătoare, zâmbeşte numai pentru tine....

Zgomotul roţilor pe pavaj, lătratul câinilor te trezeşte. Nu mai ai nimica din câte ai dorit şi le-ai văzut abia împlinite. Eşti „flămând şi gol, fără adăpost".... Tristeţea te cuprinde. Dar n'are aface ! Ai avut totuşi clipe de fericire adevărată. Asemenea clipe sunt totdeauna înşelătorii dulci. Fericirea nu ţi se dă decât prin înşelătorie. Insă cea mai plăcută înşelătorie e aceia cu care ne înşelăm conştient, când ştim bine că ne înşelăm, şi totuşi ne înşelăm.

In ajunul Anului Nou, în fiecare an, al copilăriei mele, mă înşelam regulat şi retrăiam totuşi clipe supreme de fericire. N'am fost ţinut din scurt şi mâncam foarte bine în casa părintească. Insă cu toată viaţa-mi fericită de copil, ardeam în acea zi de o dorinţă pasionată: să trec încă odată prin clipe fericite, câştigate printr'o înşelătorie evidentă.

Tatăl meu era gospodar bun şi evlavios; uneori sever cu noi, niciodată însă crud, şi plin de griji pentru buna stare a familiei. In ajunul Anului Nou, după ce ne întoarcem cu sania dela biserică, pe înserate, intrăm în sufragerie. Pe masă,— numai pâine şi sare. Bunătăţile vor veni treptat una câte una. Ard lumânări de ceară. Ne aşezăm la masă. Am o mare grijă, un proect de înşelătorie cu totul nou.

In odaia mea păstrez o taină: un mic pacheţel de hârtie albă, cu un pic de „tabacioc" din tabacherea lui Efrem, vizitiul. Am păstrat secretul acestui tezaur până şi faţă [illegible] surioara mea Valea, care îmi cunoaşte absolut toate [illegible] lucrurile. Foloasele care decurg din acest secret le voi avea numai eu.

Am obţinut tabac dela Efrem cu mare greutate. A vrut şi el să-mi cunoască taina. Imi zise:

— Taină mare ? Toate vrăbiile din curte o ciripesc

Bătaia de joc din partea vizitiului nu m'a făcut de data asta să fug la mama şi să mă plâng împotriva lui Efrem.

— Vreţi, cuconaşule, să vă spun taina dumneavoastră ? — Vă trebue tabac, pentru ca să strănutaţi.

Sunt ruşinat. De unde o ştie Efrem ?... In fine îi zmulg acel pic de **tabacioc,** dându-i în schimb o promisiune solemnă că, făcându-mă mare, îi voiu da o vacă, doi cai şi pe sora mea Valea....

Acum începe masa **Revelionului,** în faţa Pomului de Crăciun. Reuşesc să mă strecor în odaia mea, scot **tabaciocul,** îl leg într'un colţ al batistei şi mă întorc la masă Mâncăm. Tata e în cea mai bună dispoziţie: glumeşte. Toate glumele lui ne sunt cunoscute de mult. N'a fost prost şi ar fi putut să scornească multe glume nouă. Insă — la ce bun să le scorneşti când ai gata atâtea vechi şi bune ?

Şi iată, când era să spună una veche despre prăjituri, mama strănută tare. Tata îşi opri gluma şi zise:

— Implinirea dorinţei ! Iţi doresc... Ce să-ţi fac cadou ? La toamnă, după strângerea recoltei am să-ţi fac o şubă de vulpe.

— Mulţumesc,—zise mama.— Chiar am nevoie de o şubă nouă.

Inima începe să mi se bată tare. Mă tem ca cineva să nu strănute înaintea mea şi ca tata să nu-i dăruiască ceea ce vreau eu. Mă uit cu bănuială la Valea. Văd că priveşte fix la flacăra lumânării, îşi dilatează nările şi se sileşte să strănute, dar nu reuşeşte.

Vasilisa, servitoarea, aduse compotul de fructe uscate, se întoarse şi strănută chiar la uşă.

— A, Vasilisa ! — zise tata : — împlinirea dorinţelor ! Iţi doresc... ceeace doreşti, adică un logodnic cumsecade, voinic şi frumos. Il vei găsi desigur. Din partea mea însă îţi dăruesc... Ştii că scroafa noastră cea neagră trebue să fete încurând. Poţi să-ţi alegi un purcel, care vrei...

— Foarte mulţumesc, boerule, — zise Vasilisa şi veni să-i sărute mâna.

Emoţia mea ajunge la culme. Masa e aproape isprăvită. Vasilisa va aduce îndată samovarul. Atunci o strănutare oricât de tare nu va mai avea nici o însemnătate. Orice lucru are numărul lui de ordine...

N'am fost excroc din fire, dar... după câteva eforturi de conştiinţă mă hotării. Scosei batista, o desfăcui astfel ca colţul cu tabacioc să-mi nimerească drept în nas. Mă prefăcui că-mi şterg nasul, şi trăsei cu toată puterea din **tabacioc.** Mă zbârcii în acelaşi clipă şi scosei o strănutare formidabilă. Apoi a doua, a treia. M'am zăpăcit deodată : nu prevăzusem un asemenea efect, şi mi se păru că voi strănuta într'una toată seara.

Dar nu s'a întâmplat aşa. Mă oprii şi-mi ştersei bine nasul. Tata se uită la mine cu mare atenţie, şi mustaţa lui cea lungă se mişcă ca la un gândac. Mă pricepu. Obrajii mi se aprinseră tare de tot.

— De trei ori ? — strigă tata. — Eşti cel mai fericit dintre noi. Iţi doresc **împlinirea dorinţei. Dar ce vrei să-ţi dăruesc ?**

— Mânzul dela iapa cea neagră ! — scăpai o salvă categorică... Mânzul era într'adevăr fermecător, şi inima mea îi aparţinea fără rival. Când am reuşit, eri, să-l prind în grajd şi să-l sărut botul, am trăit o fericire cu adevărat cerească.

— A ! — zise tata. — Ai gusturi fine. N'am ce face: ai strănutat de trei ori — deci mânzul, viitorul cal frumos, e al tău.

Bucuria mea n'a avut margini în seara aceia. Insă sărmana mea surioară Valea n'a avut nici un pic de noroc. N'a reuşit să strănute. Ochii ei s'au umplut cu lacrimi...

— Ştii ce, Valea ? — zise tata : — cere-i fratelui tău batista şi şterge-ţi nasul. Poate că ai să ai atunci noroc şi tu.

Cum ? — Taina mea e descoperită ?... Sângele mi s'a scurs în tălpi. Tata vrea evident să mă defăimeze.

— Nu, glumesc numai,, — zise tata. — Valea n'a strănutat, însă a vrut să strănute atât de tare, încât e caşicum ar fi strănutat. Iţi doresc şi ţie împlinirea dorinţei. Ştiu care e : îţi dăruesc viţeluşa aceea de anul trecut, dela vaca „Marusea"...

Faţa Valei s'a înseninat, lacrimile au dispărut ca prin minune. Proprietatea purcelului, care încă nu se născuse, începu să aranjeze ceşti şi pahare pentru ceai... Bând ceai, am ajuns la ora 12, la felicitări şi la somn.

A doua zi am intrat în stăpânirea mânzului. Cum se manifesta stăpânirea ? — In primul rând el era al **meu** — ceeace era cunoscut de toată casa. Fericirea acestui sentiment e atât de deosebită, încât nu o pot explica.

Ce-i drept, încurând am fost plasat într'un liceu, din oraş. Apoi creşteam şi eu, creştea şi calul **meu.** Mai târziu l'am văzut, de vacanţă, înhămat la o saca, de Efrem... Numai mama a rămas cu şuba şi Vasilisa cu purcelul ei. Viţeluşa Valei însă a avut aceeaşi soartă caşi calul meu: s'a făcut vacă de lapte în gospodăria tatălui meu, pe când Valea învăţa în oraş.

Importă mult aceste circumstanţe sau nu ? Cred că n'au nici o importanţă, fiindcă principalul era obţinut de noi : şi eu şi Valea trăisem clipe de dulce înşelătorie şi fusesem fericiţi...

Trad. din ruseste

Intre scriitori

Un cuvânt al lui Renan

Un dineu literar, în saloanele unei aristocrate pariziene.

Jules Simon dezvolta o temă foarte interesantă, când — la un moment dat — Renan face un gest în semn că vrea să vorbească.

Gazda nu-i dă răgaz.

— O clipă, d-le Renan; vom fi fericiţi să vă ascultăm după ce d. Simon îşi va dezvolta ideia.

Şi Jules Simion a vorbit, a vorbit... până la desert. Se servea cafeaua, când gazda s'a adresat lui Renan:

— Mi se pare, d-le Renan, că aveaţi de făcut o obiecţie.

— Da, doamnă, răspunse Renan. Voiam să mai cer puţină friptură.

Cunoştinţele d-nei ducese

Ducesa de Atholl este deputată în Camera Comunelor, subsecretară de stat la ministerul englez de instrucţie publică, şi scriitoare cunoscută. La ultima sesiune a Societăţii Naţiunilor, ducesa a participat ca membră a delegaţiei engleze. Inainte de a părăsi Londra, un coleg din cabinet a sfătuit-o:

— Nu neglija să vizitezi Coppet, castelul celebrei M-me de Staël.

Şi ducesa a răspuns cu convingere:

— Mă tem că n'am să am vreme. Dar acuma, toată lumea distinsă din Europa se află la Geneva. Sunt sigură că am să întâlnesc şi pe doamna aceasta...

Naturalism

In Franta, în vremea când Emile Zola cheltuia valuri de cerneală pentru precizarea „naturalismului" în literatură, se obişnuia maniera literară a „documentărilor" — amănunţimi plicticoase, descripţii exagerate, înregistrarea celor mai obscure crâmpeie de viaţă... In acest chip, naturaliştii pretindeau că fixează „colţuri de viaţă" din care făureau viaţa în întregime (adică, un ciclu de romane în nesfârsite volume).

Villiers de l'Isle-Adam — care nu fusese cruţat de criticii naturalişti — vorbea într'o zi cu un alt literat :

— Am să fac şi eu un roman „trăit", în 300 de pagini. Un rentier pleacă Duminecă la ţară; dar işi uitase punga...

— Şi mai departe?

— Numai atâta. Ce vrei să mai fie? Dac'ar mai fi ceva, aş face al doilea volum!

31503.

VLADISLAV REYMONT

Ajunul

— Domnul vrea un ceai! Fac îndată.

— Dar unde-i Matei ? Ii ţii locul ?

— Domnul i-a dat drumu lui Matei de sărbători. A fugit la nevastă-sa.

— Aşa-i! E frig afară?

— E frumos. Numai că gerul muşcă ca un câine — răspunse fata, o adevărată „frumoasă a satului", înaltă, bine făcută, cu trăsăturile feţii regulate, cu obrajii roşii, proaspeţi, cu ochii mari şi albaştri.

Ea îşi îndreptă maşinal şalul roşu pe cap şi potrivi focul în sobă, privind pe furiş la faţa acestui bărbat, încă tânără dar palidă, ostenită şi apatică. Mişcările lui erau grele şi încete.

— Atunci, fă-mi un ceai, Marcâsea, — zise el după o lungă tăcere. Ea îşi lăsă ochii în jos şi se apropia de samovar.

— Tată-tu e acasă?

— Nu, s'a dus în oraş să cumpere ceva pentru sărbători.

—E Ajunul astăzi? — întrebă el din nou.

— Da, domnule. Plecaţi acasă diseară?

— Da, plec. Trebuie chiar să mă grăbesc. — El se ridică şi începu să se plimbe prin odaie. Am luat un concediu, trebuie să plec, şi voi pleca... — Deodată se opri în mijlocul odăii... — Ah, da, voi pleca la Iozef; doar m'a invitat, — îşi răspunse el sie însuşi şi începu să bea ceai.

Bău repede, se îmbrăcă şi mai repede, uitându-se la ceas în fiecare minut. Ieşi din casă, privi în cer, la câmp şi intră în a doua jumătate a casei, unde locuia familia ţăranului la care stătea în gazdă.

— Dumnezeu să vă păzească, Vavjonova, — zise el întinzând mâna bătrânei.

— Drum bun, domnule, — răspunse bătrâna şi-i întinse timid mâna, după ce o şterse de şort.

— La revedere, Marcâsea!

Fata i-se înroşi şi vru să-i sărute mâna, dar el o retrase repede la spate.

— Domnul se va întoarce în curând? — întrebă Vavjonova.

— Nu ştiu, zău... In curând.

Amândouă femeile se plecară salutându-l pentru ultima oară.

Afară era un ger cumplit, zăpada strălucea sub lumina soarelui, acoperişurile şi pomii erau acoperiţi cu brumă, trenurile zburau prin faţa lui şi păreau că nici nu ating şinele. lăsând în urmă nouri de fum, lungi, trandafirii, care rămâneau prelung în aer.

Când ajunse la gară, era obosit. Mai avea o oră până la trenul de persoane. In odaia de telegraf rămăsese de serviciu numai unul dintre camarazii lui.

— Eşti singur? — îl întrebă el.

— Toţi s'au dus la Vitcovschi, să frângă prescuri, dar au să se întoarcă la sosirea trenului.

— A. să frângă prescuri, — zise el lung şi se aşeză pe canapea. Se cufundă în tăcere, însă peste un minut îşi puse din nou întrebarea: — „Şi eu, unde am să fiu de sărbători?" — Un camarad dela calea ferată îl invitase, ce-i drept: însă trebuia să-i mai scrie şi nu i-a scris. Cu mult înainte începuse să se pregătească pentru sărbători, crezând că de astă dată va petrece frumos. Nici nu luase în seamă că nu primise o invitaţie scrisă. Acuma însă începu să sovăie. Se simţi foarte încurcat.

— De ce nu mi-a scris? Poate că voi fi de prisos acolo?

— Domnule, totul e gata, vă aşteaptă, — zise o servitoare telegrafistului de serviciu.

— Domnule Stanislav, înlocueşte-mă puţin. Mă întorc îndată.

— Bine! — Şi el se aşeză la aparat. Dar gândul acesta: unde să se ducă de sărbători, — nu-l părăsea. In juru-i se creiase parcă un mare gol.

— Poate că Iozef numai din milă m'a invitat? — se gândea el cu tristeţe.

„Pomul de Crăciun s'a expediat ca bagaj" — bătea aparatul. Stanislav Cubiţchi primea telegrame, răspundea, însă tot mai mult îşi dădea seama, că n'are unde să plece de sărbători, că e singur — singurul în viaţa asta. — „Mama, venim cu toţii. Aducem torturi, cumpărături. Vladislav". — El copie telegrama şi o expedie. Tăcerea domnea în birou, însoţită de pacinicul „tic-tac-tic-tac" al aparatului.

— Mama. Mama. Cubiţchi repetă acest cuvânt şi struna regretului tremură în sufletul său.

Telegrafistul se întoarse, gâfâind. Cubiţchi se aşeză din nou pe canapea.

— Soseşte trenul, — zise telegrafistul. Cubiţchi ieşi pe peron. Trenul sosi şi mulţimea de oameni se revărsă din el cu zgomot şi cu veselie. Localnicii salutau, bucuroşi, pe cei sosiţi. El îşi strânse dinţii şi intră în vagon. Insă vagonul era arhiplin. Trecu prin tot trenul şi găsi pretutindeni aceeaş lume exuberantă. Cubiţchi rămase pe platforma dinapoi a ultimului vagon. Când trenul porni, el sări pe peron.

— „A dracului viaţă! Câinele — şi încă are stăpâni şi un colţ al lui... pe când eu"... Trecu la bufet şi bău câteva păhăruţe de vodcă. Rămase la bufet cam mult în speranţa vre-unei invitaţii la vre-un cunoscut pentru diseară. Insă nimeni nu s'a gândit să-l invite.

Soarele stacojiu apunea, când el se sculă, făcu câteva cumpărături mărunte şi se târî acasă. Familia bătrânului Vavjon se uită la el uimită. Fără să le fi spus un cuvânt. Cubiţchi trecu în odaia lui şi se aruncă pe pat.

De patru ani el vegeta aci, mic funcţionar de cale ferată. De altfel se simţea aci destul de bine. S'a obişnuit cu ţăranii. Aceştia îl iubeau, fiindcă era bun la inimă cu muncitorii. In oraş se ducea rar, şi începu chiar să uite treptat de lumea orăşenească — lume cu alţi oameni. Insă, astăzi i s'au deschis rănile vechi, şi se gândea la singurătatea lui. N'avea familie, n'avea o fiinţă care să-l iubească.

— Singur, singur pe lume, fără vatră... — şi, cuprins de disperare, izbucni într'un plâns înăbuşit.

— Domnule, — îl chemă încet bătrânul Vavion.

Cubiţchi sări ca muşcat de şarpe, şi-şi fixă ochii nedumeriţi asupra fetei ţăranului.

— Domnul n'ar vrea să vie la noi?.. Femeia mea a gătit câte ceva... Poate că domnul n'ar refuza... Decât singur, mai bine cu ţăranii...

— Da. Bine. Mulţumesc... — Fu foarte mişcat şi nu putu să mai vorbească. Ce oameni buni, — se gândi el, urmându-l pe Vavjon.

Marcâsea era în uşă, căutând în cer cea dintâi stea. Seara, Cerul e albastru, voalat puţin cu negură. Câmpiile par infinite. Casele cătunului se luminează vesel. O gingăşie parcă-i revărsată prin tot aerul. — Cât e de bine să trăieşti, la urma urmei!

— S'au aprins stelele, — declară Marcâsea, intrând în casă.

Vavjon luă farfuria cu prescuri şi se apropie de Cubiţchi. Capetele lor s'au plecat, mânile s'au unit, buzele au rostit urările, în ochi s'a aprins bucuria.

Vavjonova puse pe faţa albă a mesei farfuriile cu cartofi şi cu ciorbă de hribi. Copiii stăteau liniştiţi. Toţi erau calmi şi concentraţi. Marcâsea aduse peşte prăjit în untdelemn, ciuperci fripte, pateuri cu mac şi prăjituri de post. Toţi mâncau cu mare poftă şi numai Cubiţchi, prea mişcat, rămânea în urma celorlalţi. El le aduse tot ce avea: ceai, zahăr, vodcă, şi-i rugă să le primească. Le-ar fi dat şi sufletul, dacă ei i l-ar fi cerut.

Apoi Marcâsea începu să citească din Noul Testament, despre naşterea lui Hristos. Vavjonova pregătea ceai, iar Vavjon îşi fuma pipa şi îngrijea pe copilul cel mai mic.

Privind în juru-i, Cubiţchi devenea tot mai gânditor. Acuma nimica nu-l mai jignea: nici fetele lor, nici hainele, nici naivitatea, nici cititul Marcâsei, pe care tocmai o învăţase să citească. Privind la fată, se gândea: — Ia să rămân eu aci cu totul... Da, am să rămân... — Şi speranţa de fericire simplă, liniştită, se năştea în sufletul său. — Nu-i tot una? — Să rămân!

Le mulţumi din toată inima, se întoarse în odaia lui şi începu să se plimbe în lung şi 'n lat, repetând: — „Am să rămân"... Această casă de ţăran îi apăru singurul refugiu pentru viitor.

Cocoşii au cântat a doua oară, iar el tot îşi măsura odaia, repetând cu convingere:

— Rămân! Ce să mai caut? Pentru ce?

Uşa din tindă scârţâi. El ieşi şi întrebă:

— Mergeţi la biserică?

— Da, mama are să se ducă mâne dimineaţă, eu merg acuma, iar tata are să vină după mine.

— Stai, Marcâsea, mergem împreună.

Era o noapte adâncă. Stelele păliseră şi străluceau prin ceaţă. In toate casele se vedeau lumini. Pe drum se auzeau paşi şi sunete de clopoţei.

— Marcâsea, — şopti el, luând-o de mână.

— Ce-i — ridică ea capul.

— Dumnezeu să fie cu voi! A. şi domnul merge la biserică? — strigă un ţăran. Neprimind răspuns, trecu mai departe.

Ei eşiră din cătun pe drumul cu plopi, unde grupurile de oameni păreau fantome în întuneric. Crâmpeie de vorbe şi rugăciuni, veneau dinspre trecători.

— Marcâsea, — zise el cu o voce abia auzită şi dulce, aşa că fata tresări: — Vrei să fii a mea? — El suspină cu uşurare, după ce pronunţă ceeace gândi.

Fata se opri, îl privi cu ochii aprinşi şi merse apoi în tăcere mai departe.

— Vrei să fii a mea? — repetă el.

— Jezus Maria! Ce-mi vorbiţi, domnule! — zise ea speriată.

— Nu spun decât adevărul. Şi dacă vrei, fa[illegible] logodna, iar la lăsatul secului, îmi vei fi nevastă.

— Doamne, Dumnezeule! V'am făcut ceva rău, că râdeţi de mine? Doamne! — Şi fata începu să plângă încet.

— Nu plânge, Marcâsea. Dacă vrei, ne căsătorim şi mai curând.

Ea urma să plângă, repetând:

— Nu se poate. Domnul râde de mine. Sunt o nenorocită.

— Ah, prostuţo...—începu el cu nerăbdare. Insă tăcu, fiindcă ţăranii îi înconjurară şi merseră împreună cu dânşii spre biserică.

Biserica era plină de lume, de lumină şi de brazi, ca în pădure. Prima slujbă s'a început. Vocea preotului, solemnă şi profundă, era însoţită de cântecul clopoţeilor subţiri de argint.

Cubiţchi se opri în mijlocul bisericii. Marcâsea se lăsă în genunchi alături de dânsul.

Mulţimea credincioşilor se cufundă în muzica măreaţă a orgii, în marea de lumină a lumânărilor.

„Hristos se naşte : Slăviţi-L !"

Imnul Crăciunului s'a cântat de asistenţă, după preot. Se părea că lumânările şi brazii se apleacă ca să ia parte la acest entuziasm şi să cânte imnul bucuriei.

Cubiţchi cânta împreună cu toţi şi simţea cum îl cuprinde bucuria, cum amintirile grele îi părăsesc sufletul, cum se face liniştit şi încrezător, ca un copil.

După a doua slujbă ei au ieşit din biserică. Vavjon îi aştepta cu sania trasă de o păreche de căişori buni. Se făcea ziuă când au ieşit; iar când au pornit, răsărea soarele.

Cubiţchi şi Marcâsea stăteau în sanie. Vavjon rămase pe capră.

— Vrei? Ai? — întrebă Cubiţchi, strângând-o spre dânsul. Ea se lipi de el şi-i şopti încetişor:

— Stas al meu, Stas al meu... Apoi, speriată de propria-i îndrăzneală tăcu. Sania zbura cu iuţeala fulgerului. Lui Cubiţchi îi veni să sară şi să strige de bucurie, însă el numai o strângea mai tare pe fată şi şoptea: — Marcâsea, Marcâsea!..

— Vavjon ! — strigă Cubiţchi.

— Ai ? Hou, micuţii, houuuu !—Şi Vavjon pocni cu biciul.

— Vavjon, vrei să mi-o dai pe Marcâsea ?

— Hou, micuţii, hou! — şi Vavjon, pocni cu biciul, prea mirat cu această întrebare neaşteptată.

— Mi-o dai pe Marcâsea? Serios! Nu glumesc!. .

— Torrr... — Vavjon opri caii, se întoarse, privi cu atenţie la Cubiţchi şi la Marcâsea, pocni cu biciul, şi caii zburară şi mai iute. Atunci Vavjon se întoarse, se plecă îndărăt şi şopti cu o voce întretăiată de emoţie:

— Domnul-ginere al meu... Hou, voi, micuţii, hou!...

— Domnule, ginerele meu! Vă dau jumătate din pământul meu, o vacă albă, o viţeluşă, o scroafă. Mama îi dă gâşte şi găini. Dota fetei are să fie aşa cum se cuvine. Hou, voi, mititei, hou! Şi încă patru mii în bani... Hou, voi!

Bătrânul pocnea din biciu, caii zburau. Zăpada de sub copite lovea feţele tinerilor. Vavjon se întorcea din când în când şi spunea:

— Domnul-ginere al meu... Hou, vooi, micuţii, hou!..

— Mă iubeşti, Marcâsea ? — Şoptea Cubiţchi.

— Stas al meu! Stas al meu! — îi răspundea fata şi îi acoperea mâna cu sărutări. Apoi nu mai vorbiră nimic. Sufletele şi ochii lor râdeau şi zburau parcă în lumea minunilor, pline de dragoste.

Şi erau fericiţi, fericiţi, fericiţi...

Trad. de A. N.

Bucureşti–Viena prin văzduh

..Fusesem siliţi a ateriza la Liubcova, pentrucă de acolo pilotul văzuse închis de furtună drumul spre Belgrad; iar încercând întoarcerea la Severin, şi-a văzut închis şi acest al doilea drum de către furtuna ce ne urmărise.

Ca să ne mai înălţăm dintr'o aşa strâmtoare a malului dunărean era riscat, deşi avionul, săltat teafăr pe „tren"-ul lui, parcă îmbia la o aşa încercare menită să simplifice iar călătoria abia complicată... Pilotul intenţiona să-l demonteze şi să-l ducă bucăţi pe automobile-platforme la Severin, ca pe o încărcătură dela abator — ori să încerce a se înălţa singur.

După ce am lăsat lângă aparat pe un liubcovan deşirat şi săritor, care s'a oferit singur de planton până a douazi (că doar „cătănise" 6 ani!) ne-am urcat într'o căruţă comandată de Launay, apoi, în Bârzasca, am găsit un automobil, pe care tot compania l-a plătit — toate cheltuelile de transport până la Viena, cu toate zigzagurile, privind-o pe ea — şi, în trei ceasuri, am fost „puşi" în Severin, după făgăduială.

Deşi aspiraţiile noastre fuseseră să ne „pule" Launay, ceva şi mai de vreme încă *în Budapesta*, nu ne-a părut de loc rău... Cine vrea să-şi mângâie ochii cu cele mai mărețe şi mai bogate frumuseţi din simfonia pitorescului ţării, să „aterizeze" la Liubcova; căci avioanele companiei franco-române, de dragul drumului celui mai scurt, lasă nesburată cea mai mândră regiune dunăreană. Şi apoi e bine să poţi urmări, de lângă şoapta valurilor trecătoare, măreaţa îngrămădire de munţi, pleşuvi ori încomaţi, din aceste defileuri.

Automobilul tânărului proprietar al morii din *Bârzasca*, condus chiar de el, se menţine imperturbabil în acelaş viteză pe şoseaua îngustă şi dreaptă ca palma de pe malul apei şi cu acelaş ţăcănit în surdină care-ţi evocă un aparat cinematografic. Şi se rulează un film cu vederi rare: sate mândre, abia ieşinde la albia Dunării şi înfundate în păraiele înguste ale Carpaţilor, se ivesc doar pe o clipă în lumina ecranului, cu câteva case de piatră îmbrăcate în tufe de viţă ca şi porţile lor înalte. Şi iarăş, şoseaua strânsă între stânci şi prăpastia valurilor sapă granitul şi se încovoaie sprinten după capriciile lui în faţa uriaşelor zidiri „sgârie nori" în zeci de straturi de piatră sură, ce se înşiruie la ţărmul sârbesc întunecând lumina soarelui. Cazan... E defileul Cazan!... La câţiva metri deasupra apei, în acelaş perete sârbesc, se cască în stâncă şirul lung de borţi negre, rămase dela bârnele drumului roman căzut cândva şi el în apă... Cu un fior de covârşitoare nelinişte treci pe dinaintea acestor tainice şi umbrite goluri ce-ţi petrec fuga... Lăsăm peştera Policova, ce ne învăluie pentru o clipă cu răcoarea tare a adâncurilor ei. Şi mereu prin răcoare de codri şi păraie ori pe sub bolţi joase de stâncă, am întovărăşit apa călătoare şi, în sfârşit, rostogolirea mugetului ei galben şi 'nspumat peste stâncile Porţilor de fier... Apoi apa îmbrăţişează insula Ada-Kale cu satul prins în crângul apelor, cu minaretul înconjurat de zidiri fără verdeaţă... O luntre prinsă la mal va fi aşteptând de mult vizitatori pentru tainica lume de acolo — şi în zadar turcul de pe mal şi copilul său ne fac semne şi ne arată necunoscutul ispititor de peste apă... Noi trecem..., trecem lăsând singurateca aşezare exotică aruncată în hotarul României de cele două inundaţii seculare... Şi trei zile păzirăm un hotel în frumosul Severin aşteptând aviz dela aero-gară şi urmărind pe fereastră ploile de peste zi şi, după fiecare ploaie, operaţia — distractivă pentru clienţii cafenelii — de descărcare a apei cu nişte prăjini de pe umbrarul de deasupra trotuarului. Ci, în vremea aceasta, Launay, întors în aceiaş zi la Liubcova cu mecanicul dela Severin, s'a ridicat a doua-zi în sbor spre Belgrad; iar Sâmbătă la 18 Iulie, când, după trei zile, vremea s'a mai răsbunat, îi auzirăm în sfârşit glasul tunând prin nori, apoi aripile întinse răsbătură în clarul văzduhului.

Venea dela Bucureşti. După dânsul coborî un al doilea avion cu pasagerii dela 18 Iulie.

In 10 minute s'au ridicat amândouă: *18 Iulie* înainte, şi, în sfârşit, noi *liubcoviţii*... De lângă pilot, unde nădăjduesc să fiu scutit de răul de „văzduh", văd iarăş Dunărea aşternându-se vederii noastre ca trupul alb al unei femei lenevind pe un pat verde. Străbatem încă odată acelaş colţ nordic al Timocului (împărăţia turmelor şi a fânaţelor şi a tainelor covârşitoarelor singurătăţi), Dunărea din nou se aşterne ochilor lungită înainte spre Bârzasca şi în urmă spre Cazan, de unde stâncile etajate ale malului iarăşi se trezesc pe o clipă din pacea lor sumbră şi misterioasă, nimbată de soare la creste. Din miază-zi—apus, peste muscele şi coclauri sârbeşti, goneşte după noi neputincios un nor inform storcându-şi în urmă apele ce cad în larg.

L'am pierdut, l'am uitat.

Bârzasca, Liubcova... Ca brazda unui plug într'un lan verde de grâu, dâra aterizării noastre fericite taie păpuşoiul dea-lungul Dunării... E departe, e tot mai departe... Sus în miază-noapte se înalţă în soare pe vârful scării de coline *Pleşul mare*, negru şi cărunt, iar pe albie, din vreme în vreme, se iveşte vaporul cu şirul lung de şlepuri — şi dacă nu e în port, nu ghiceşti care pluteşte şi care adastă... Vântul e tot mai tare, grăbit să limpezească cerul bănăţean de norii din ajun; simt distingându-se din vuietul motorului şi întăritarea lui şi replica promptă a pilotului la volan.

Se tot lărgeşte valea Dunării — s'a lărgit... şi pe alocuri apa alunecă pe un pat de mătase verde, cu culturi bogate petrecând-o pe o parte şi pe alta... Apoi albia se desface în două, să îmbrăţişeze marele ostrov al Moldovei, prefăcut de mâna omenească într'o adevărată grădină. Se coboară apoi după coline Dunărea şi satele ei şi iarăş străbatem peste muscele sârbeşti, apoi apa se iveşte din nou îmbrăţişându-şi marele ostrov la Gradiştea şi iarăş o pierdem şi, însfârşit, se reîntoarce răsfăţată în şesul Banatului sârbesc, tainic, alunecând prin patul ei, cu trupu-i frânt, printre bălţile înmulţite de ploi...

Cele din urmă coline împădurite, îmbrobodite şi mistificate de ceaţa afundului, mai cată din zarea Banatului românesc, de unde norii au pornit stropind spre şes; dar trei turnuri din Biserica-Albă lucesc încă în soarele din miază-zi... De-acum — la 1000 de metri deasupra şesului cu lanuri bogate, cu sate însfărite masive în jurul bisericilor-cetăţi, cu şosele şi drumuri drepte, încrucişând în toate zările tremuratelor cuprinsuri de soare şi umbre călătoare, şi cu Dunărea mereu lucind în bătaia ochilor noştri — plutim săgetând pe un vânt şi mai puternic, lin, pe deasupra soarelui şi pe deasupra umbrelor...

Lume, mai puţină pe lanuri şi mai multă în sate, se vede mişunând harnică în ogrăzi mari, pe lângă maşini de treerat uşor fumegânde, al căror sgomot îl împlineşte însuşi sbârnâitul neostoit al motorului nostru... Şi cum rămân în urmă cu grabă, se văd chiar de-acolo mâni făcute streaşină în urmărirea depărtărilor noastre...

Dar Dunărea se trage încet sub aripile noastre, cu albia ei învrăstată de ostroave şi de crânguri, cu şesurile-i stropite de bălţi... Apoi virăm în preajma unui târg — odată, încă odată, tot mai jos, stingând şi aprinzând motorul, peste livezi, fâneţe şi clădiri, pe deasupra liniei de telegraf... In gâfâitul helicei aterizăm la Panciova, aerogara Belgradului.

Aici — după îndelunga tăcere în văzduh — un pitoresc amestec de franceză, de sârbească şi sârbo-franceză. Apoi, după trei sferturi de oră — luând un pasager din Panciova în locul lui Conti — tot Launay ne smulge iar şi, după o jumătate de minut, aero-gara Panciova cu toate clădirile şi personalul ei, nu am mai recunoaşte-o dintre celelalte ale oraşului, dacă nu s'ar distinge instalaţia de telegrafie fără fir. Dar am pierdut-o şi pe ea — şi, în zare departe, tot scade şi se coboară Belgradul răsturnat pe coastă în soarele amiazului şi barat de Dunăre.

Iabuca, Torontalvàsàrhely, Torontaludvar — puternice şi bogate sate şi târguri de şes ca nişte cetăţi, gonesc înapoi cu lucindele turle flancate de aproape ori de departe de către alte şi alte abia mijinde sate bănăţene; şesul plan se mută în întregime lin, stropit de bălţile Tisei la stânga, stropit de bălţile ploilor înainte şi împodobit la dreapta şi pretutindeni cu bogatul dar al norilor şi al trudei omeneşti. Vii cu tufele tăiate cochet, lucindu-şi în soare albastrul de împrumut al sulfatului de cupru, curg spre zări în goană mută, deavalma cu toate semănăturile şi lanurile şesului. Lăsam albia strânsă a Timişului în straiu de argint, lăsăm două vase târându-se pe panglica lucie a canalului Bega în direcţia Timişoarei, dela Becikerikul mare în sus, iar pe malul înverzit mii de gâşte ce împestriţează locul cu risipă de petale albe.

Mereu tovarăşi de drum nedespărţiţi Tisei călătoare prin zare, trecem graniţa maghiară la Oroslámos (Ne-o spune doar harta, căci pe teren pretutindeni omul, visând recolte bune şi neştiutor de graniţe, se luptă cu acelaş pământ). Iată, Seghedinul se scoală în zare, se desface din apele lui multe şi îmbelşugate şi goneşte ca alarmat spre noi cu pământul tot după dânsul. Odinioară în închisoarea lui vestită găzduiau români, ca adormitul nostru Slavici, şi sârbi şi slovaci şi vre-un duielgiu pentru scurtă liniştire. Azi trebuie să fie *alţii*, şi mai mulţi — de bunăseamă mult mai mulţi, precum mai mulţi clienţi au şi închisorile României. Mari, — căci maghiarii rămaşi fără „duşmani" lăuntrici vreau să se descătuşeze şi ei... Vă salut, clienţi de azi ai Seghedinului, cu aceiaşi emoţie cu care petreceam pe vremuri aici pe osândiţii noştri. Vă salut şi vă las — prigonitorii voştri sunt aceiaşi!

In răsăritul fără zare se lasă umflat şi încolăcit Mureşul de departe călător, ce ne mai încăpându-şi pe-alocuri apele, le-aruncă peste lanuri. Dar goana noastră îl scurtează şi îl frânge, cum le frânge şi le îmbrobodeşte toate. S'a dus Seghedinul cu zidurile lui fără verdeaţă, doar clopotniţele lui cele înalte mai saltă lucind deasupra zării adânci, iar Tisa a trecut pe dreapta noastră. Ci, fără să-şi curme o singură clipă bâzâitul asurzitor, bondarul nostru taie dealungul pusta ungară târându-şi cu răbdare umbra printre hodăile şi şurile risipite. Tisa se încovoaie şi ea spre răsărit, se tot doseşte, apoi se culcă departe în zare sub rarele ei sălcii, ce, dela o vreme, se scutură de-asemenea şi cad... Felegyháza, Kecskemet, mare târg „de câmpie" cu mic buchet de clădiri arătoase în centru.

Dar zarea în faţă se întuneca, se închide şi se adună tot mai neagră, — şi norii de ploaie se poartă către noi târând perdeaua revărsatelor ape. Cătăm într'acolo noi amândoi tăcuţii călători de lângă volan. Arătând zarea, fac pilotului un semn de îndoială; la care Launay răspunde printr'un gest asigurător. Şi în adevăr, nu mai mergem împotriva furtunii, ci, mereu urmăriţi de ea, facem un ocol spre vest.

Ne va tăia oare drumul?

Ocolim şi mai spre vest, în gardă împotriva vântului, care ne-a ajuns. Şi încă mai spre vest! Câţi chilometri bat oare norii pe ceas?!

Dar ieşim. Ocolim spre nord şi lăsăm în urmă furtuna să se adâncească în zare, mereu biruitoare ea, biruitori şi noi, respirând aerul văzduhului proaspăt spălat. Dar se taie în zarea din apus, tot mai lămurit, linia malului vestic al albiei dunărene, înalt, presărat de crânguri şi c[illegible]uri de un verde gras întunecat, şi mângâiat de lumina soarelui revenit. Odăi, vile şi castele mândre se înşiruie pe malul din faţă tot mai dese, până ce se închiagă Buda sus pe deal, iar dincoace se adună la acelaş vad al Dunării, mai masivă, Pesta cu coşurile-i multe de fabrici, împungând văzduhul. Se stinge şi se aprinde motorul, se stinge îndelung şi avionul se apleacă din nou spre a cobori către alt furnicar omenesc, mascat în uriaşa îngrămădire de ziduri. Caut printre rarele construcţii postul de telegrafie, şi când l'am găsit, am şi coborît, primiţi de un amestec de franceză şi maghiară şi mai cu seamă franco-maghiară a personalului gării, care vrea să afle cum a putut ieşi avionul nostru cu totul svântat din furtuna care vizitase Capitala cu un sfert de oră mai înainte.

După cinci minute a aterizat şi al doilea avion dela Bucureşti cu dâre orizontale din spălătura ploii şi îndată un monoplan dela Debreţin.

N'am putut să plecăm în aceiaşi zi spre Viena, se pare din pricina unor mici şicane ale poliţiei, ori vămii la formalităţile pentru avion. Raporturile, chiar, dintre personalul francez şi maghiar de acolo nu par să se apropie de o cordială antantă.

Dar dificultăţile de aici, ca şi aterizarea forţată pe Dunărea bănăţeană, ne-au fost în avantaj: am intrat în Budapesta.

Şi ne-am înălţat a doua zi pe la ora 9 cu alt pilot deasupra capitalei maghiare, deasupra Dunării ferecată de păduri şi presărată de vase înmărmurite, ţintuite locului toate în faţa goanei noastre. Am lăsat bătrâna cetate Buda, încinsă de o pădure în urmă, — şi, departe în miază-zi, în fund de zare, Dunărea încolăcindu-şi sub soare greu împovăratu-i trup... Peste coline şi văi bogat împodobite de lanuri şi de roada grânelor înşirată în frumoase clăi, mânăm tot spre Viena cu luntrea noastră viu agitată din pricina straturilor de aier de diferite temperaturi ale dimineţei. E impresia pe care mi-o dăduse cândva, pe o Mediterană fără vânt şi fără valuri, clătinarea şi răul de mare din pricina nevăzutelor „Unterwellen" (valuri de desubt).

Sate bogate şi frumoase, ca buchete de flori cu îngrijire încadrate în verdeaţă, gonesc pe sub noi, grăbite să nu rămână de celelalte, cu o mare carieră de piatră ale cărei linii de vagonete se risipesc nenumărate în toate direcţiile ca rădăcinele unui uriaş copac smuls... Dunărea galbenă, greoaie de ploile apusului şi tăiată de şlepuri şi vase, ne iese întru întâmpinare şi ea — *acum ca graniţă*. Apoi malurile ei scad, pentru ca motorul vasului nostru să-şi asvârle strigarea de neîmblânzită vehemenţă pe tot luciul dinspre amândouă zările. Terenul, deşi drept, parcă fuge în pantă din Ceho-Slovacia spre albia Dunării şi pare găvănat sub noi. Impresie înşelătoare, constatată pe tot drumul. Iată-l în întregime trupul şerpesc al *Raabului*, bine strâns şi ajustat în albia îngustă, cum se târă dela *Győr* la Dunăre mereu pe lângă uriaşa pădure de stejar — şi pe tot întinsul zărilor risipă de nori albi, licenţiaţi dela lichidarea unei mari furtuni din miază-zi, se strecoară tainic pe sub canonada noastră...

Şes călător pe dincoace şi pe dincolo de apă — dar din zarea de nord, răsbate până la noi, prin vălul ceţii, cea din urmă spinare a Carpaţilor, plecându-se însfârşit Dunării după lungi şi nimbate peregrinări prin slăvile pline de taină şi singurătate... Ci vântul se înteţeşte prin locurile acestea în încordata manevrare a pilotului — ale cărui degete slobode, ca şi ale celuilalt în Carpaţii româneşti, tremură ca şi degetele unui mare artist aplecat cu toată pasiunea asupra scripcei sale.

Dar în vremea acestei simfonii, dela o înălţime de peste 1000 de metri, prind cu ochiul, în miazăzi, mare întindere din albastra domnie a lui *Neusiedler-See* lucind în zarea fumurie ori înecându-se în ceaţă şi mutându-se încet pe sub zare; apoi zeci de mândre aşezări omeneşti înainte ori pe de lături, grăbind toate din toate părţile pe şesul marelui fluviu.

Şedem, eu şi cu pilotul, unul lângă altul lungi răstimpuri, ca doi spectatori necunoscuţi în stal. Mi-a arătat Bratislava, un lac, mi-a scris un răspuns, mi-a mulţumit cu un zâmbet când i-am pus dinainte ceasul — şi-atât. Incolo, el ocupat la cârma lui, eu privitor atent la spectacolele uriaşei scene.

Dar în străfundul apusului — este oare Simering, Meidling, este oare unul din „Vorort"-urile capitalei austriace ori e chiar Viena, oraşul iute îndrăgit de toţi călătorii?

După trei minute se lămuresc şi codrii ei de aramă umbrindu-şi vecinătatea, iar Dunărea, trecută pe stânga noastră, grăbeşte pe şes cu tot ce-a agonisit pe ţărmi, cu vasele surprinse pe valurile ei, goneşte încoace cu Viena. Viena! Iată Votifkirche... lângă ea Universitatea. Motorul se stinge pe scurte intervale se stinge îndelung. Nesfârşita şi mândra Vienă se tot ridică, e în rând cu noi, a dispărut... Cu răsuflări grele, precipitate, ale helicei, luăm pământul în piept în viteza exagerată de automobil.

Părăsim cu părere de rău avionul spre a saluta Viena şi a ne continua apoi voiajul pe drumul de fier tradiţional, mai puţin poetic, dar tot comod — la clasa a III-a...

Ca la 100 de paşi, pe locul de aterizare, vre-o 7—8 iepuri se joacă pe pajişte...

Sunt iepuri de câmp — îi cunosc!

— Sunt aceştia iepuri de casă? — întreb cu diplomaţie pe doi domni în costumul turismului vienez, cari ne consideră dela oare-care depărtare.

— Ba de câmp... — răspund ei cam miraţi.

— Dar nu-i împuşcă lumea? — reluai renunţând la diplomaţie.

— Incă e oprit vânatul lor...

— Dar nu-i prinde?

— Nu e voie... — râseră curtenitor, cu condescendenţa ce se acordă unui călător în avion.

Eu am tăcut pe gânduri.

ROMULUS CIOFLEC

A apărut
„Lectura" No. 47
DE ANUL NOU
PIRANDELLO
ŞALUL NEGRU
— un roman profund emoţionant —
în româneşte de ALEX. MARCU
4 lei. — scrierea completă
la toţi chioscarii şi librarii.

ANUL LITERAR

Trăim vremuri excepţionale, vremuri de agitaţie febrilă, de nesiguranţă şi de luptă. Minţile sunt preocupate de probleme vitale urgente, sufletele sunt sbuciumate de grija zilei care vine. Politica şi afacerile acaparează tiranic inteligenţele, îndreptând atenţia tuturor într'o direcţie străină preocupărilor literare şi artistice. In asemenea dispoziţie sufletească, bieţii oameni citesc încă literatură, poate mai mult ca altădată, dar o carte citită astăzi, a doua zi e dată uitării.

Mărturisim că, deşi profesiunea ne obligă la un contact aproape zilnic cu literatura şi cu acei care o produc, nu ne deosebim prea mult în această privinţă de semenii noştri. Iată pentru ce o recapitulare onestă şi mai cu seamă complectă a întregii activităţi literare din ţară în cursul unui an — bilanţul anual tradiţional — nu ni se pare tocmai lucru uşor. Vom încerca totuşi să împărtăşim şi cetitorilor noştri, în câteva trăsături sumare, impresiile pe care le-am cules şi pe care am izbutit să le mai păstrăm din literatura produsă la noi, de-alungul anului care s'a încheiat. Facem o recapitulare numai din memorie. Şi o facem dinadins aşa. Am puteam să consultăm vrafuri de cărţi, teancuri de reviste, cataloage de edituri. La ce bun? Dacă vom scăpa din vedere vre-un volum de versuri sau de proză, poate că vina nu va fi numai a noastră. Ceiace s'a putut uita uşor, nu merită să fie amintit. Dacă ar fi apărut în cursul anului *Ana Karenin* sau *Divina Comedie* sau *Luceafărul*, vă asigur că nu le-am fi uitat la încheerea bilanţului anual... Iar dacă totuşi ni se va întâmpla să trecem sub tăcere vre-o operă mai de seamă ori vre-un autor de merit, rugăm cititorul să nu suspecteze buna-credinţă ci numai memoria noastră, iar pe autor — *genus irritabile* — îl rugăm să nu ne poarte rancună.

* * *

Un fapt care se impune numaidecât atenţiunii oricărui observator al mişcării literare de anul acesta, este apariţia câtorva romane bune care continuă seria celor apărute în ultimii trei-patru ani şi confirmă definitiv împământenirea acestui gen în literatura noastră.

Romanul presupune din partea scriitorului o muncă ordonată şi metodică *de longue haleine;* el este, fără îndoială, pentru literatura în sânul căreia se produce, semnul unui început de maturitate.

Mihail Sadoveanu

D-l Mihail Sadoveanu a obţinut, pe lângă succesul moral, şi un mare succes de librărie cu romanul său: *Venea o moară pe Siret,* în care ni se înfăţişează, în tablouri vii şi într'o înlănţuire de episoduri caracteristice, procesul de disoluţie al clasei noastre boereşti, — „căderea neamurilor şi ridicarea noroadelor". Marele nostru prozator nu dă nici un semn de oboseală. El dovedeşte aceeaşi putere de creaţie fecundă. Vânătoarea şi pescuitul, cele două sporturi ale lui favorite, i-au dat prilej să ne ofere în cursul acestui an o minunată serie de schiţe, în care „specialistul" apare la înălţimea literatului

Ionel Teodoreanu

In „Viaţa Românească", d. Cezar Petrescu publică un admirabil fragment din romanul său Intunecare: (*Acolo şezum şi plânsem*), — episoduri din iarna războiului în Moldova. D-l Cezar Petrescu se dovedeşte a fi un scriitor abil, deplin stăpân pe mijloacele sale. Dacă romanul întreg va fi la înălţimea fragmentului publicat, valoarea lui literară va face şi mai interesantă preţioasa lui contribuţie documentară cu privire la viaţa şi psihologia din timpul războiului.

Tot în revista ieşană, d. Ionel Teodoreanu a început publicarea părţii a doua a romanului său, urmărit cu viu interes de către cititori: *La Medeleni*. Lirismul încântător care străbate povestirea d-lui Ionel Teodoreanu, nu dăunează deloc realismului psihologic cu care-şi înfăţişează personagiile şi veracităţii tablourilor de viaţă moldovenească. O notă pe care acest poet în proză al adolescenţei şi al primei tinereţi o aduce în literatura noastră de o pudicitate dezolantă până acum, este sensualismul eroilor săi, un sensualism inocent, intens şi fraged. Datorită acestei însuşiri, tipurile femenine şi în special fetele din romanul d-lui Teodoreanu sunt extrem de vii.

Adam şi Eva, romanul d-lui Liviu Rebreanu, a fost bine primit de public şi critică. E un roman de fantezie, nu tocmai potrivit cu realismul viguros al talentului d-lui Rebreanu. După părerea noastră, însuşirea cea mai de seamă a d-lui Rebreanu nu este imaginaţia, ci darul de observaţie justă a realităţii imediate. Suntem siguri că, pe viitor, d. Rebreanu se va întoarce definitiv la naturalismul său impresionant din *Ion* şi din *Pădurea spânzuraţilor*.

D. Ion Minulescu a publicat romanul „Roş, galben şi albastru", care redă un interesant aspect al societăţii noastre în timpul războiului.

Liviu Rebreanu

Seria acestor romane o complectează d. Aderca şi d. Eugen Todie, cu două romane apărute în ultimul timp, despre care sperăm că vom putea vorbi mai pe îndelete altădată.

In sfârşit, tot în cursul acestui an a apărut, pentru satisfacţia celor ce nu l-au putut ceti în limba franceză, *Moş Anghel,* tradus în româneşte de însuşi autorul, d. Panait Istrati.

Volume de schiţe şi nuvele, vrednice de luare aminte. au tipărit d. d. Jean Bart *(In Deltă)*, Cezar Petrescu *(Omul din vis)*, G. Brăescu *(Schiţe vesele)*, N. Davidescu *(Crima din strada Nopţii)* şi Sandu Teleajen *(Poveştile lui Hinu Ion)*.

Volume de poezii au apărut destule. Dar nu putem să menţionăm aici decât două: *Satul meu* de Ion Pillat (câteva icoane realiste dintr'un sat moldovenesc, prinse în versuri *sur le vif*) şi *Epigramele* d-lui Cincinat Pavelescu.

Mihai Codreanu

Revistele au publicat prea puţine poezii. (S'a înţeles în sfârşit şi la noi că poezia e un articol de lux şi că, prin urmare, nici o revistă nu-şi poate lua obligaţia faţă cu cetitorii ei să le ofere în fiecare număr câte o poezie.) In schimbul cantităţii însă, am avut calitatea. Câteva sonete de Mihai Codreanu cizelate cu artă: formă discretă şi impecabilă, fond filosofic ori sentimental, întotdeauna distins. Câteva poezii de G. Topârceanu, în Bazarul *Lumea* şi în *Viaţa Românească*. D-l Topîrceanu este fără îndoială astăzi cel mai iubit şi mai citit poet al generaţiei sale. Versurile lui lapidare şi elegante, de o puritate clasică, flutură pe buzele tuturor. „Nici un poet român, cu excepţia lui Eminescu, — scrie d. M. Ralea în „Cuvântul Liber", — n'a ajuns la atâta perfecţiune a versului prin elaborarea severă a materialului poetic... Raportând lucrurile la noi, d. Topîrceanu e cel mai

E. Topîrceanu

modern poet." Precum vedeţi, poetul ieşan are darul, extrem de rar, să placă şi publicului mare ca şi celor mai rafinaţi oameni de cultură.

D-l Demostene Botez ne-a dat iarăş, prin *Viaţa Românească,* câteva poezii de-o pătrunzătoare melancolie. Poet al tristeţilor profunde şi nedefinite, în care spaima de moarte şi de necunoscut îşi găseşte întotdeauna o impresionantă expresie, d. Demostene Botez scrie din nefericire prea puţin de-o vreme încoace şi suntem siguri că nu „oboseala" fatală a poetului român consacrat e de vină, ci sunt de vină ocupaţiile străine de literatură la care-l constrâng, pe orice poet român, împrejurările vieţii.

Relevăm în sfârşit un admirabil mănunchi de poezii pe care distinsa noastră colaboratoare, d-ra Otilia Cazimir, le-a risipit prin Viaţa Românească, Lumea şi Adevărul Literar. In poeziile sale, cu strofe de cristal, palpită întotdeauna o intensă viaţă sufletească. Dar despre d-ra Otilia Cazimir s'ar cuveni să vorbim mai pe larg, nu numai la capitolul poeziei. Activitatea d-sale literară a fost în ultimul an surprinzător de bogată şi de variată. Pe lângă poezii, de-o pură feminitate şi gingăşie de sentiment, care o pun în rândul celor mai buni poeţi de azi ai ţării, d-sa a publicat un mare număr de articole admirabile precum şi o serie de schiţe realiste, impresionante prin dramatismul sau pitorescul lor („Din carnetul unei doctorese"), pe care sperăm să le vedem în curând tipărite în volum.

Dintre poeţii care au debutat în cursul anului trecut ori sunt încă la începutul carierei lor, pe lângă tinerii colaboratori pe cari cetitorii noştri îi cunosc din paginile acestei gazete, ne facem datoria să relevăm două nume: V. Ciocâlteu şi D. Ciurezu.

Critica literară a fost prea săracă în 1925. In afară de câteva recenzii mărunte, risipite prin cotidiane şi reviste, n'a apărut, după cât ştim, nici un volum de critică literară propriu zisă. S'a vorbit în ultimii ani de o criză a literaturii: ar fi momentul să se vorbească acum, cu mai mult temeiu, de o *criză a criticei...* Asta nu înseamnă că la Capşa sau în cenacluri particulare — sau la „Institutul" d-lui Mihail Dragomirescu, nu s'a făcut destulă „critică" verbală. Dar noi suntem ţinuţi să luăm act numai de ceiace a văzut lumina tiparului.

Demostene Botez

Istorie literară: două lucrări interesante ale d-lui Bogdan-Duică, — „Despre Eminescu" şi „Istoriografia literară română".

Lucrarea d-lui Eugen Lovinescu „Istoria civilizaţiei române moderne" a stârnit oarecare sgomot, provocând protestările unei reviste şi a câtorva specialişti, care şi-au revendicat rând pe rând paternitatea asupra unor idei şi prioritatea

Jean Bart

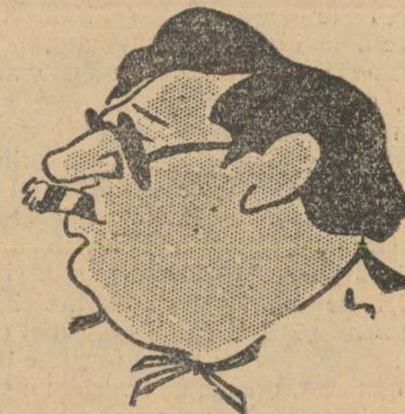
în privinţa unor constatări şi concluzii din lucrarea d-lui Lovinescu.

Un eveniment cultural, care a provocat mai puţin sgomot dar care depăşeşte de sigur prin însemnătatea lui cadrul unei modeste dări-de-seamă anuale, a fost apariţia primului volum din lucrarea monumentală a d-lui Al. Philippide despre *Originile poporului român*. Operă de înaltă erudiţie şi de covârşitor interes pentru orice român cult — din nefericire inaccesibilă celor mai mulţi (primul volum costă 1000 de lei exemplarul).

Revistele literare au luptat cu vitejie pentru existenţa lor. Totuşi două au căzut pe câmpul de onoare: *Gândirea* şi *Mişcarea Literară*. Dispariţia unei reviste, oricare i-ar fi programul şi calitatea, e întotdeauna un eveniment trist: e o rază de lumină care se stinge şi în locul căreia se grămădeşte întunericul preocupărilor brutal materialiste ale vremii de-acum. Dar, cu tot regretul pe care ni-l inspiră aceste două dispariţii, nu ne putem hotărî să aruncăm vina numai asupra publicului: indiferenţa acestuia, cel puţin în parte, se datoreşte spiritului de singularizare al multora dintre scriitorii noştri.

Viaţa Românească, prin calitatea şi bogăţia materialului ei beletristic, cultural şi informativ, se menţine în fruntea publicaţiunilor periodice din ţară.

Printr'o nouă rânduială şi printr'un efort neobosit, de fiecare ceas, *Adevărul Literar* a fost în măsură să ofere numeroşilor lui cetitori pe lângă contribuţia valoroasă a vechilor colaboratori şi pe aceia, nouă şi strălucită, a unora dintre cei mai buni scriitori pe care îi avem în momentul de faţă. E inutil să mai amintim aici, pentru cei care ne-au urmărit număr cu număr numele unor prozatori ca Sadoveanu, Jean Bart, Calaction, Patraşcanu, Agârbiceanu — şi alţii, cari se găsesc în plină ascensie; articolele unui scriitor fin şi erudit ca d. Paul Zarifopol, ale unui om de cultură ca d. Mihai D. Ralea, ale unui spirit pătrunzător şi neastâmpărat ca D. I. Suchianu, ale unor intelectuali de distincţia d-lor Octav Botez, Alexis Nour, etc. E caracteristic faptul că niciodată n'am avut atâţi publicişti de mare talent ca 'n momentul de faţă. Ar fi destul să amintim numai pleiada celor grupaţi în jurul *Cuvântului Liber,* — revistă preocupată exclusiv de chestiuni sociale şi politice de actualitate. Dar pe lângă cele publicate săptămânal în „Cuvântul Liber", numărul şi calitatea articolelor apărute în diferite reviste fac prea dificilă o alegere şi o menţiune specială. Ne vin în minte câteva admirabile articole ale d-lui G. Ibrăileanu

Ion Minulescu

(„Influenţe străine şi realităţi naţionale", „Evoluţia literară şi structura socială", „Complectări", etc.) din Viaţa Românească; articolul mai recent al d-lui Ion Botez despre *Hamlet;* articolul d-lui Octav Botez despre „Alexandru Xenopol gânditor" (care face parte dintr'o lucrare mai vastă); ne gândim la minunatele articole fanteziste, pline de vervă şi strălucitoare ca artă, ale lui Tudor Arghezi, publicate în *Lumea* dela Iaşi...

In bilanţul anului literar trebue să trecem la activ şi această revistă, care a izbutit să se remarce prin colaboratorii ei buni. (De fapt revistele noastre bune au cam aceiaşi colaboratori. Iar la „Lumea" — care e prin excelenţă moldovenească — nu sunt numai scriitori moldoveni. Aşa numitul „grup moldovenesc" acaparator, care a alarmat pe unii confraţi bucureşteni, e o simplă gogoriţă. O cercetare mai atentă a sumarului revistelor literare ar dovedi chiar şi celui mai pornit împotriva moldovenilor că alarma lui e lipsită de temeiu. Dar dacă rancune personale şi rivalităţi exasperate

I. Agârbiceanu

îl fac să vadă în orice scriitor de talent un „moldovan", discuţia e şi copilărească şi absolut inutilă). Revista ieşană mai publică din când în când articole de d. Sadoveanu, schiţe amuzante şi vii de d. Ion Minulescu (amintiri din vremea liceului, care, dacă nu ne înşelăm, fac parte dintr'un roman: „Corigent la limba română"), proză şi versuri de Otilia Cazimir, polemici şi articole de G. Topîrceanu, etc.

In anul acesta, premiul naţional a fost decernat marelui prozator d. I. Al. Brătescu-Voineşti, finului sculptor de sonete d. Mihai Codreanu şi conştiinciosului cercetător pe terenul istoriei literare, d. G. Bogdan-Duică.

Ca să complectăm această dare de seamă, sumară şi

I. Al. Bratescu-Voineşti

incomplectă prin forţa lucrurilor, ar trebui să amintim aici câteva curente de idei în legătură cu literatura, câteva discuţii care s'au produs în cursul anului, în jurul unor probleme nu tocmai nouă, aduse incidental la ordinea zilei. Dar acesta ne-ar face să luăm imediat o atitudine, să discutăm, să argumentăm şi... să depăşim prea mult cadrul pe care necesităţile tipografice ni l-au fixat.

M. SEVASTOS

Cugetări

Principala neînţelegere între un autor şi cititorul lui rezultă din faptul că fiecare rând tipărit este pentru primul un rezultat, pe când pentru al doilea un punct de plecare.

* * *

Este o artă să ai un stil frumos
E una şi mai mare să faci să se uite că te exprimi cu vorbe.

Marşul

Istoria aceasta, s'a petrecut cu ani în urmă, într'unul din micile târguşoare ale guberniei Herson din Ucraina.

Târgului ăstuia îi pusese Dumnezeu mâna în ceafă. Nici beţivi, nici găinari, nici văduve, nici bătăuşi, nici fete stătute. Toţi gospodari cu câte două rânduri de ciubote, trei schimburi de rufe, patru perechi de ciorapi buni, pălării de pai vara, căciuli de astrahan iarna, un rând de haine de lucru, altul de sărbători, şi murături şi zarzavat la beciu şi lemne la camară şi păsări şi capre, mai cu seamă capre, câte vrei. Că oamenii ăştia, vezi bine, când li se mai acrea cu apa şi sifonul, o mai dădeau din când în când şi prin laptele de capră. Cât despre dame, picături de soare, nu altceva: şi frumoase şi lăptoase şi de vreme acasă. Toate înalte, toate blonde, toate ochi albaştri, toate rumene la chip, toate numai şolduri, pieptănate, cu pestelcile curate, cu mătura şi lingura mare în mână dimineaţa, cu acul după masă, cu biblia, seara,—mă rog, gospodărie, cum poţi vedea în ziua de azi numai la cinematograf.

Copiii, frumoşi, deştepţi, spălaţi, primeniţi, se jucau prin curţi, nu-şi băgau degetele în gură, nu eşiau pe poartă, nu se sbenguiau ca vrăbiile în colb, nu scoteau limba la servitoare, nu stârneau câinii, nu-şi feşteleau hăinuţele, nu se ţineau după căruţe, nu fugăreau porcii, şi de aceea nu le era frică nici de moş, nici de hoţ, nici de şoricel, nici de urs. Şi parcă, până şi porcii erau mai ca oamenii. Bulgări de aur, rostogoliţi pe patru făcălete bine strunguite. Fiindcă de băltoacă, fireşte, nici vorbă nu putea fi, în acest blagoslovit colţ de pământ. Dar ce era mai grozav decât toate — A-Tot-Puternicul împărţise târgul drept în două: jumătate creştini, jumătate evrei. De fiecare creştin, câte un evreu. Şi totuşi nici o evreică n'a fugit cu vreun ofiţer — şi asta nu fiindcă nu erau (de fapt până la istoria noastră nici nu erau chiar) ci fiindcă fetele erau aşa de morale, încât chiar dacă ar fi ştiut cum vine un epolet, fără doar şi poate că n'ar fi pus mai mult preţ pe el decât pe un guler bine crohmolit;—şi nici poliţaiului nu i-a trecut prin minte să organizeze vreo serbare în scop filantropic. Ceeace a dus în chip fatal la complecta dispariţie a rasei subcomisarilor, în acest târg miraculos.

In sfârşit, dacă ar fi să mai înşir aci, bunătăţile îngrămădite, pe capul acestui târguşor, ar trebui să transcriem pur şi simplu un capitol din biblie. Mă voiu mărgini să mai adaug doar un singur cuvânt, pentru ca cititorii să înţeleagă că într'adevăr, dacă bunavoinţă divină are un început apoi sfârşit nu mai are: câinii—auziţi câinii — nu lătrau nici odată la poştar, care drept urmare, umbla fără baston. Nu trebuie să vă mai spun că în torba lui nu aducea decât numai şi numai veşti bune.

* * *

Şi aici începe istoria noastră.

Dacă târgul ăsta era fericit şi luminat în linii generale, cele două familii, Caramazin şi Roitman, erau la gradul superlativ. Aţi ghicit: Caramazin era rus, Roitman, ovreiu. Caramazin era poliţaiul târgului, Roitman, bancherul târgului. Caramazin era înalt şi costeliv, Roitman, mărunt şi rotofeiu. Caramazin, era măsliniu, Roitman, cărămiziu. După cum vedeţi, două temperamente turnate parcă anume să se înţeleagă şi să se acupleze. Vorba lui Roitman:

— Caramazine, taică! Dacă se nimeria unul din noi muiere, de sigur că ne luam în căsătorie.

La care, Caramazin râdea cât îl ţineau ciolanele, îl bătea pe umăr şi-i întindea un pahar cu lapte de capră. Fiindcă vedeţi dumneavoastră: Caramazin ăsta, nu era slujbaş ca toţi slujbaşii ruşi. Cât îşi bătea capul săracul Roitman bancherul să-l categorisească, de geaba! Veţi spune de sigur, că de vreme ce fericirea şi buna ordine nu înfăţişau o situaţie epizodică ci una endemică,—Roitman n'avea mijloace de comparaţie, deci nici motive de bătaie de cap. La care eu vă voiu răspunde, că în formă aveţi foarte mult bun simţ, dar în fond, nici Roitman bancherul, nu era un nătărău: pasă-mi-te, omul acesta de afaceri, era târât mereu de alte buclucuri la Odessa, oraş colosal, port la mare şi plin de slujbaşi. Şi a cunoscut Roitman aici, de toate neamurile: pe cei mai măruntei, gâlbejiţi, scofâlciţi, roşi de molii, cu mustaţa mare, cari umblă după o lulea de tutun, te bat peste burtă şi-ţi spun: jidove!.... cum ţi-ar spune: puiule.... Şi pe cei mai măricei, oameni serioşi, cu haine bleumarin, cu ghete galbene, mestecă piperment, poartă cioc, sug ţigări aurite, primesc şpaga numai în plic, şi-ţi spun în vârful limbii: isdraelit! Şi pe cei mari, mari de tot, teribilii, scrobiţii; poartă plastron tare, cravată albă demi-jiletcă galbenă cu nasturi de sidef, trag din trabucuri enorme, nu vorbesc cu tine decât prin avocat şi-ţi spun: evreu ! De ăştia mai ales, avea frică Roitman, ca de dracu! Dar Caramazin? Nici piperment, nici isdraelit, nici şpagă, nici crohmoală, nici evreu!

Dar ceeace întrecea prin ciudăţenie, toate minunile de mai sus, era că amândoi—şi Roitman şi Caramazin—aveau copii. La drept vorbind, ciudăţenia să n'o căutăm chiar în faptul că aveau copii! S'au mai văzut dealde-astea. Pe vremea ceea, lumea era cu totul alta ca acum: pe vremea ceea, lumea făcea copii. Ci în faptul că Roitman, avea doi băieţi şi o fată, pe când Caramazin, tocmai dimpotrivă: două fete şi un băiat. Şi cum se întâmplă de multe ori în asemenea împrejurări, în ambele familii, unul dintre copii era cel mai mare—şi care anume credeţi? Coincidenţă bizară! Chiar primul născut în persoană. Al doilea era mijlociul şi tocmai al treilea mezinul. Şi.... miracol ceresc! Copiii unuia se loveau în vârstă cu copiii celuilalt şi viceversa. Şi dacă v'aş mai arăta, că fetele lui Caramazin aveau câte un pian ceeace a împins în chip fatal pe băieţii lui Roitman pe căile clarinetului, veţi crede de sigur că-mi bat joc de domniile-voastre. Şi totuşi, nu spun decât purul adevăr. Şi unde mai pui că tineri erau, frumoşi erau, bogaţi erau..—ce Dumnezeu să mă ierte—le mai lipsea? Doar acadele! Şi mâncau copiii ăştia la acadele, toată ziua, până nu mai puteau. Şi cum pare-se că dulciurile ar conţine anumite elemente stimulatoare spre lirism, —începu juneţea asta, să mai dea pe nesimţite şi câte o raită, prin plaiurile înflorite ale amorului. Şi făceau, fireşte, plimbările astea, cu gingaşă discreţie, cu respect pentru dungă şi cu sintaxa culeasă în codul lunii pline,—ca nişte copii cu adevărat hrăniţi cu lapte de capră şi pandişpan, mai mult aluzii şi consideraţii asupra amorului, un fel de plutire într'un spaţiu diafan şi rozalb, în care dorinţele şi palpitaţiile, nu-şi îngăduiau să treacă nici mai sus nici mai jos de vârful inimii, — un fel de frişcă a amorului ca să zicem aşa. Complimente, cadouri, filozofie, cărţi, stele, flori şi altele asemenea. Iar părinţii cari ştiau că secretul bunei rânduieli, stă numai în ştiinţa de a nu atinge nimic înainte de vreme, înţelegeau că odraslele lor au destulă prevedere, ca să nu întindă lucrurile pînă la ireparabil. Şi copiii, — cu acea precoce maturitate ce ţi-o poate da numai laptele de capră — au stabilit ei în de ei, că amorul e o afacere plăcută, dar nu merită totuşi sacrificiul somnului şi nici al poftei de mâncare.

* * *

Cam aşa se înfăţişa această fabuloasă existenţă, — presărată cu onomastice, serate muzicale şi ceaiuri dansante, când iată că într'una din zile, Solomon, întâiul născut al lui Roitman, pleacă la Odessa, să se facă doctor. Jale în ambele familii, lacrimi din toate părţile, basmăluţe frumos mirositoare, flori presate, scrisorele încolo şi încoace, cărţi poştale ilustrate, modele de broderii dintr'o parte, porte-visituri din cealaltă, până dă Dumnezeu că vine Crăciunul şi odată cu el, şi Solomon Roitman acasă. Nici nu-şi schimbă bietul băiet bine cravata şi cu un milion de pachete sub braţ — cadouri pentru fete — dădu buzna în casa poliţaiului. Nu mai întrebaţi ce a fost pe acolo! Ţipete de bucurie, leşinuri, sărutări de mâni, priviri înlăcrimate — mă rog, lapte de capră, ce să-i faci!

— A venit Solomon!

Caramazin, care tocmai se adâncise în lumea plină de surprize ce i-o oferia o superbă revistă astronomică, — poftim! veţi exclama domnia-voastră, poliţaiu astronom! (şi totuşi poliţaiul acesta simţia o irezistibilă atracţie spre astre)—Caramazin, zic, zvârli revista cât colo şi-l îmbrăţişă pe Solomon ca pe fiul prodig. Apoi, încântat că totul se petrece în omenire, aşa cum hotărăşte A-Tot-Puternicul, —adică în cea mai perfectă regulă, se cufundă iar în lumea interplanetară, lăsând tinereţea să se bucure de pasagerele mulţumiri pământeşti. Vezi bine, că de când împlinise cincizeci de ani, Caramazin a început să cam bage de seamă, că totul este trecător pe lumea asta; numai planetele sunt eterne. Aceasta era intima lui convingere.

In timpul acesta, fetele devastau bagajele lui Solomon: bomboane, jocuri de familie, panglicute, diverse mărunţişuri adunate prin Odessa şi un colosal rulou de note muzicale: romanţe, valsuri, serenade. Nerăbdătoare şi muzicale foarte, fetele se şi aşezară la pian şi începură să pipăie bucăţile la rând. Ţinute într'o strictă educaţie artistică şi înzestrate cu o rară intuiţie auditivă, dela primele accente, fetele poliţaiului astronom Caramazin, ghiceau cam câte parale face bucata. Deodată, în vălmăşagul acesta de frânturi melodice, Sonicica, porni o bucată, care începu să i se scurgă dintre degete cu atâta căldură, cu atâta comunicativitate, cu atâta elan, cu atâta teribilă emoţiune încât Caramazin, care abia descălecase în Jupiter, se suci în scaun şi dădu cu ochii de nevastă-sa, care rămăsese cu degetul la gură. Toţi dimprejur, uimiţi, fermecaţi, se uitau la Sonia, care, îmbujorată, dădea notelor, cu o vădită atenţiune entuziastă, o trăsătură cât mai caligrafică. Şi când cel din urmă sunet se topi în inima pianului, toţi aplaudară:

— Ce-i asta? Ce-i asta?

Solomon, cu ochii la degetele Soniei, răspunse tărăgănat:

— Hatikvah!

— Hatikvah? Ce-i asta? Ceva mexican?

Solomon, care învăţase ceva cât a stat la Odessa, clătina moale din cap, atât de moale, în cât semăna mai mult a da decât a nu. La care, Caramazin făcu o guşă grozavă. (precis nu se ştie până în ziua de azi, de ce: pentrucă simpatiza pe mexicani, sau pentrucă expertiza lui muzicală a dat un rezultat atât de strălucit!) In orice caz, el exclamă radios:

— Bravo! Frumos! Tare frumos! Sonicica, ia mai cânt'o odată.

Şi isbind cu pumnul în revista astronomică — strigă avântat:

— Ai dracului mexicani!

După care îşi întinse picioarele, ca să asculte mai bine Hatikvah.

* * *

Ce să vă mai spun? Bucata răsturnă târgul cu josul în sus. Sonia, muzicanta familiei, cu aprige predispoziţii de componistă, sublinie dintru'ntâi frazele lirice ale bucăţii: apoi intră în faza melancolică şi găsi unele note insuficient prelungite; dar nu trecu mult şi începu să se înebunească după unele accente înalte, războinice, de alarmă. Ceeace duse natural la o radicală modificare a ritmului şi la umplutura dintre notele culminante, cu diverse flori şi floricele. Şi când stăpâni în sfârşit bine imnul, începu să-l cânte cu fereastra deschisă, sub mângâierea discretă a clarinetului lui Solomon. Senzaţia fu mare în mahala. Vecinii, surprinşi în înclinaţiile lor latente spre un sentimentalism eroic, începură să-l îngâne cu o crescândă pasiune. Dela vecini, melodia trecu repede din casă în casă şi se răspândi în tot târgul. Ii se ştia până şi numele. Ţiganii o necăjeau după ureche. Ii ziceau Hantika. Copiii ştiau că-i zice Atila. Bătrânii Gartinka. Şi băeţii se complăceau în a-i zice Catinca. Şeful de orchestră dela lăptăria din piaţă, se prezentă la Caramazin, cu rugămintea ca să-i îngăduie să copieze notele Hatikvei. Ceeace obţinu fără mare greutate. Componist şi el, ca toţi lăutarii, şeful de orchestră făcu din Hatikvah, o uvertură la o operă cu acelaş nume, pe care urma s'o scrie când îi vor mai da puţin răgaz, apropiatele reparaţii de la lăptărie.

Ceeace stârni invidia şefului fanfarei regimentului 3 de cavalerie, de abia sosit în garnizoană, care făcu din bucată un marş militar. Şi marşul avu un succes vijelios. La nunţi, intrarea miresei era anunţată cu sunetele virile ale marşului. Eşirea mirelui tot cu marşul. Botezurile, serbările, aniversările, banchetele, nu se mai puteau lipsi de acest marş. Mă rog, era cuprins târgul ăsta de o frenezie muzicală, care schimbă dintr'odată întreaga înfăţişare a vieţii atât de molcome şi de stătute de odinioară. Intonaţiile războinice, răscoliau în bieţii oameni cuminţi de altădată tot laptele de capră, pe care-l înghiţiseră ani de-a-rândul. Reminiscenţe străvechi, ecouri aspre, răguşite, din epoca ghiarelor şi alunelor turceşti şi americane, — începură să le înfrunzească firea. Sângele o luă la picior. Ochii le sclipeau ca nişte luminiţe de fiară.... Mâinile nu-şi mai găseau astâmpăr. Notele le insuflau o vitalitate nouă, o energie inedită. Nervii, galvanizaţi, definitiv certaţi cu laptele de capră, umblau după descărcări, căutând paratrăznete imprecise. Copiii, scoşi pe poartă de chemările fanfarii, simţeau îmbolduri ciudate spre jocul de-a soldaţii. Ceeace duse la o acută îndârjire a fragedelor lor unghii. Prin cafenele şi lăptării, glasuri tot mai plângăreţe şi mai amare, jeleau după vremurile de demult, când un păhărel de rachiu, te ridica la nu ştiu câţi metri deasupra pământului. Şi Dumnezeu ascultă rugile fierbinţi ale sărmanilor exaltaţi ai marşului şi trimise harabale tot mai multe spre târgurile vecine, de unde începură să se scurgă butoaie de vin şi vodcă. Şi ars de primul păhărel, un poet al caprelor, îşi ciupi imaginaţia în beneficiul unui libret amoros, pentru marş. Altul, la porţia dublă scrise, unul patriotic. Al treilea la porţia triplă, vorbi în versuri de pericolul japonez. Al patrulea făcu o variantă, în care venia vorba de turci. Al cincilea îi încondeie pe austriaci. Al şaselea îi turti pe nemţi. Şi cum concurenţa este mama tuturor progreselor, al şaptelea, făcu marţ pe toţi precedesorii lui; nehotărîtul fusese nimerit în piept! Ovreii! Fu ca o revelaţie cerească! Hatikvah cu strofe în care ovreiul era mâncat fript, mergea la inimă! Atât identitate de simţiri între compozitorul iniţial al Hatikvei— aşa cum o adusese Solomon dela Odessa—şi autorul Libretului,—dădea de bănuit că şi aici este amestecată voinţa ireductibilă a Celui de Sus. In două zile nu era creştin, care să nu cunoască noul libret. Şi strofele făcură de astădată, drumul deandoaselea: dela cafenea în stradă, din stradă la vecini, dela vecini în casa lui Caramazin, care tocmai începea să se îndoiască de efectele curatorii ale astrelor asupra gutei. Fapt care, îl sili să-şi pună ochelarii bine pe nas, să tuşească şi să spună fetelor:

— Hm! Nu vi se pare că băieţii lui Roitman, vin cam des pe aici ?

Fetele, făcură, — amândouă dintr'odată:

— Mbă!

Ceeace li se păru atât de nostim, încât se porniră pe un râs care făcu să zăngăne paharele în bufet; aşa că poliţaiul astronom Caramazin, mulţumit foarte, vorbi în chiar după amiaza ceea lui Roitman bancherul, apăsând asupra unora dintre cuvinte cam în felul următor:

— Dragă *domnule* Roitman!... Ştii cât ţin la *dumneata!...* Dar vezi... situaţia mea... înţelegi... dac'ar fi toţi ca *dumneata..* Dar aşa.. vezi că.. Şi apoi.. am cam început să fiu luat la ochi... că prea sunt bine cu *evreii....* (Aci, Roitman, fu străbătut de un junghiu)... Pricepi dar.. că... *nici o supărare....*

Roitman, pricepu aşa de bine, încât în opt zile îşi vându lucrurile şi-şi scoase un paşaport pentru America. Dar n'apucă bine să se urnească trenul din staţie, că târgul şi află că Roitman, i-a spus lui Caramazin, sucindu-i un nasture:

— Ascultă, tată Caramazine ! Dacă vreau, vă cumpăr pe toţi cu împărat şi împărăteasă!

* * *

Ce să mai lungim povestea? Ştiţi şi domnia-voastră doar că Dumnezeu este bun, drept şi neîndurător. Cam cum se potrivesc astea trei între ele, nu ştiu! Ceeace ştiu însă precis, este că de dimineaţă, se răspândi ca fulgerul, svonul că târgul întărâtat, pregăteşte un pogrom pentru la noapte. Ovreii, — cari mai apucară trenul — o şterseră la Odessa. Ceilalţi, „captanii", începură să bată obloane, să se uite în sus, doar vor da cu ochii de Dumnezeu şi apoi aiuriţi, înşfăcară în grabă, una peste alta, nevestele, copiii, sfeşnicile de argint, cuverturile de pluş şi se afundară în beciuri. O linişte grozavă, se abătu peste târg. Doar pâcâitul inimilor evreeşti, mai speria şobolanii de prin unghere. Calmul devenise chinuitor... Deodată, un vuet nedesluşit ca sfâşiatul unui cearşaf vechiu, fiindcă bineînţeles pe cine l'ar răbda inima să rupă un cearşaf nou— apoi mugete înăbuşite în vată, tot mai dese, tot mai limpezi... ţipete de femei... vaiete.. cântece... geamuri sparte... perne înjunghiate... femei, copii, bătrâni, sfărâmaţi de o masă în care rachiul de drojdii, dădea ultimul asalt, laptelui de capră. Apoi... sbierete şi vaetele... începură să mai contenească parcă.. un ţipăt!.. un vaet.. un râset... un scâncet... o înjurătură... apoi huetul vag al unei cirezi obosite... Când deodată, răsări cavaleria în frunte cu fanfara. Fu un delir, o deslănţuire elementară ce trece de orice închipuire omenească. Uralele ţâşniră ca scăpate de un zăgaz chinuitor. Ferestrele se deschiseră larg în lături. Basmele—curate — fâlfâiră şi flori, curseră din toate părţile. Comandantul, —cu sabia lucind în lumina felinarelor cu gaz, lupta vitejeşte cu bezelele fetelor şi femeilor măritate. Iar odraslele lui Caramazin, împinse de neîmpăcatul lor instinct muzical, — trântiră ferestrele de pereţi şi porniră simultan la amîndouă pianurile, să intoneze Hatikvah. Comandantul simţi reproşul, îl înghiţi zâmbind cu un evident „las' pe mine" în ochi şi la un semn, metalurile fanfarei, vărsară flăcările victorioase ale marşului. O clipă de înlemnire... şi mulţimea, ca ieşită din minţi.... porni, cu fanfara în frunte, spre piaţă, dând cu pietre în cercevele şi urlând... Hatikvah.

. . . .

Iar Dumnezeu, se zice, îşi râse în clipa aceea în barbă, înduioşat de nevinovăţia făpturilor sale, în cari laptele de capră, se corăslise.

I. LUDO

Gânduri într'un calendar

Drag calendar
Primit în dar
De sărbători
Cu flori de ghiaţă şi cu sorcove de flori,
Drag calendar —
Tovarăş cu ceasul şi cu icoana argintată.
De ce stai trist
In seara de zăpadă şi de ametist.
Copil sărman
Copil de-un an
Ce-a plâns în clipa naşterii pe tată?

De ce la întrebarea mea
Rămâi în totdeauna mut?
Ciudată carte care veşnic „va urma",
Când oare vei putea sfârşi
Povestea fără început?

Drag calendar,
Primit în dar
Dela un moş cu mulţi nepoţi,
Pentru bătrâni un epilog
Si pentru tineri o prefaţă
Tu, carte scrisă pentru toţi,
Pe tine nimeni nu învaţă...

Scump calendar, primit în dar
Si atârnat de-un fir de aţă
Esti cea mai trist de scumpă carte,
Căci nu te cumpărăm cu bani
Dar te plătim cu ani
Din viaţă....

PETRE STRIHAN

In Târgovişte

O ulicioară dosnică, pardosită cu bolovani de râu, între cele două rânduri de plopi, la o parte de catedrala sulemenită, de grădina publică cu bustul lui Grigore Alexandrescu şi de centrul unde auzi picurând din balcoane, arii din „Si j'étais roi"... şi deodată, în plină banalitate, o viziune rară: clopotniţa bătrânicoasă, tristă, sfioasă până la laşitate, ce vorbeşte de vremurile năpăstuite, de epoca tristă şi săracă a începutului veacului al XIX-lea, de frici, de umiliri şi de neputinţe... iar dincolo de ea, profilându-se pe cerul de toamnă ce o încadrează şi o scaldă cu amploare, Chindia trufaşă, mai mult vanitoasă decât vitează, mai mult ascunzătoare decât cetăţue. Din cele trei ferestre gotice ale ei nu mai planau asupra vrăjmaşilor săgeţile viteze, ale trecutului, ci plumbii laşi ai timpurilor noi.

Jos, la poalele ei, cialmalele şi fesurile roşii se îngrămădeau, uşa troznea, dinăuntru, de pe scara în spirală ce părea că urcă până la cer, curgeau gloanţele, scăpărau iataganele, se învârteau fustanelele. Sus, pe platformele de scăpare, copiii ţipau, femeile le ascundeau galbene, capul la pieptul lor... Pe ferestre se vedeau turnurile mânăstirei Dealului şi ajutoarele călări dădeau busna peste plaiuri... Palatul de-alături, întins, bogat, cu încăperi multe, cu ferestre largi, luminat şi frumos împărţit mai poartă în el numai o parte din misterul ce învălue toată viaţa noastră trecută. S'au dus timpurile obscure ale Evului-Mediu, cu năvălirile lui întunecate, cu rafinăriile lui barbare încă, cu misticismul lui apăsător şi supraomenesc. Aici sunt nişte oameni apropiaţi de noi, mai simpli, mai potoliţi, mai greoi, dar totuşi aşa de moderni. Din când în când, o năvălire a neastâmpăratului şi vanitosului vecin din Moldova, o repezire a unei cete de turci pe plaiurile noastre, răscoala unor slujitori rău plătiţi. In Biserica Domnească de alături, mare, bogată, pompoasă, numai eră mult până să se citească psalmii versificaţi ai lui Dosoftei şi Doamna cu femeile ei, dedeau acatiste şi se rugau Prea Curatei, aproape întocmai cum făceau bunicile pe care le-am apucat şi noi.... Epoca lui Matei Basarab, epoca mai recentă, de burghezie şi de înflorire materială, cu importuri de mărfuri scumpe orientale, cu începuturi de moleşeală fanariotă, cu viaţa mai largă, îmbelşugată, orgolioasă şi îngreuiată de vanităţi şi-a perdut de tot vechea austeritate, temeiul sigur şi plin de adâncă conştiinţă de sine, de care ne vorbesc zidurile eroice dela Argeş. Trufia a crescut, fastul s'a împlinit, dar tăria sufletului a scăzut şi de sigur că în intimitatea cămăruţei lui, un Matei Basarab a cunoscut umiliri şi slăbiciuni, pe care marii Basarabi ai începutului nostru, în aspra lor primitivitate ar fi fost departe de a le înţelege.

Biserica Stela, poartă în ea, ceva mai arhaic, poate pentru că a fost mai puţin aristocrată, mai la îndemâna poporului. Aşezată în inima târgului, cu intrarea ei joasă, greoaie şi masivă, cu interiorul ei de piatră înegrită de incendii, cu perspectivele cimitirului şi ale clopotniţei ce se zăresc printre coloanele ei sculptate bătrâneşte, cu brâul de piatră ce o încinge cu bancă de jur împrejur, ţi-o închipui mereu vie, mereu populată.

Am stat jos pe banca ce-o încinge şi am căutat să ascult multele vorbe adânci spuse aci de atâţia înţelepţi ce n'au însemnat poate nimic în destinele ţării noastre. Cruci mari de piatră mă izbesc cu tristeţea lor în bătaia soarelui de toamnă. Din turnul clopotniţei dărăpănat de cutremure şi de focuri se văd prin cele patru deschizături între care stau clopotele, cele patru orizonturi. Intrarea ocrotitoare a bisericei se vede pătată de frunze galbene şi pe cărarea dintre mesteacănii tremurători, se înfiripează apariţia Domniţei ce vine uşoară cu pasul îngândurat....

IGENA FLORU

Teatrul şi hoţii

Oricâtă abilitate ar depune poliţia în combaterea criminalităţii, geniul omenesc îndreptat spre exploatarea slăbiciunilor altora, găseşte mereu drumuri noui, pentru ca să-şi asigure impunitatea după răpirea proprietăţii altora. Două trucuri hoţeşti preocupă astăzi poliţiile din Londra şi din Paris. Vizitatorii marilor teatre din aceste două capitale sunt literalmente terorizaţi în ultimul timp de bande de hoţi foarte abili. Mai ales doamnele care apar în teatre cu briliante şi cu aur, din cauza vanităţii, devin cu uşurinţă victimele acestor hoţi. Banda de hoţi teatrali are, după cum crede poliţia, un şef de un aspect ireproşabil, gentleman şi vizitator permanent al celor mai senzaţionale premiere teatrale. In antracte, el îşi alege cu binoclu o victimă, îi „evaluiază" perlele şi pietrele scumpe, şi îşi îndreaptă pe urmele ei ajutorele lui care au de asemeni un aspect absolut ireproşabil. După sfârşitul spectacolului, când mulţimea se îndreaptă grăbită spre eşiri, banda înconjoară victima. Şeful merge în urma victimei, şi în clipa când zarva publicului grăbit atinge apogeul, face un semn convenţional membrilor bandei ; îşi şterge monoclul cu batista, sau îşi aranjează jobenul. Atunci unul dintre hoţi rupe neobservat giuvaerul dela gâtul victimei şi-l dă unui tovarăş, care îl trece iute mai departe. Şi astfel obiectul furat ajunge în câteva secunde la eşirea principală din teatru. Când victima observă că a fost jefuită, e prea târziu: hoţii sunt cei dintâi cari fac cea mai mare gălăgie cu ocazia furtului. Toate arestările făcute până acum n'au dat nici un rezultat.

Alte bande au inventat un alt truc, care, cu toate că e cunoscut, continuă să aibă succes. Intr'o zi, o familie de oameni cu oarecare dare de mână, fără copii, care nu ţin slugi pentru menaj sau au o slugă care vine numai ziua, primesc într'un plic două-trei bilete pentru o piesă de teatru, care în săptămâna sau luna aceia face mare senzaţie la Paris.

Se ştie că în asemenea cazuri foarte mulţi amici ai casei caută să procure familiilor prietene, această distracţie la modă. Fiecare familie are amici. Un bileţel anonim însoţeşte biletele trimise şi conţine o invitaţie foarte discretă, care e imediat atribuită cutărui sau cutărui prieten. Căruia anume ?—membrii familiei se ceartă chiar, căutând să-l ghicească. Bileţelul nu e iscălit şi promite că ghicitoarea se va deslega în teatru. Intrigată, familia se duce la teatru în aşteptarea clipei când va apărea prietenul glumeţ. Acesta însă nu se arată. La întoarcere acasă, prostiţii găsesc casa goală, iar undeva, pe o masă sau canapea rămasă, se află încă un bileţel care sună astfel :

— „Scumpii mei N. N., acuma, credem, că aţi înţeles cine v'a trimis biletele ?"...

Căciulița roșie

Văd că te uiți cu mirare după copiii acela desculți și flenduroși cari se joacă înaintea portiții lui Năstase. Te-i gândi dumneata, bădiță Vasilie: de unde vor răsări niște zdrențăroși la poarta lui Năsttase? Il știai om cu chiag la gospodărie, iar pe fată, pe Ilenuța o știai măritată după dascălul satului. Și totuși te ștergi zadarnic la ochi părându-ți că ți se năzărește... E casa lui Năstase, iar nespălățeii aceia, cu nădrăguii și laibăre petecite și ferfenițite, sunt cei mai tinerei nepoți ai lui Năstase, copiii dascălului Mitrofan.

Clatini din cap a necrezare, bădiță Vasilie. Te gândești la rostul de odinioară al oamenilor, și-ți pare că vreau eu să te înșel, să socotești drept nepoți ai lui Năstase pe niște țigănuși, ajunși așa din întâmplare să se joace în țărână la poarta bogătanului de pe vremuri.

Bine ar fi fost să nu dai cu ochii de ei, să nu ne abatem drumul și pe aici! N'ai mai fi ajuns să cunoști toate schimbările cu necaz de pe la noi.

Acum dumneata vezi sărăcia dela portiță, sărăcie e și în casă, pustiu e în ogradă, iar moșia frumoasă de odinioară a intrat pe gura lupului. Noroc că bătrânul a murit. Numai biata Ilenuța știe ce blestem s'a abătut pe capul ei.

Și tot răul a venit, bădiță Vasilie, dintr'o căciuliță roșie. Iată ce minuni se pot întâmpla când își pierde omul mințile.

Dumneata l-ai știut pe dascălul Mitrofan lacom după avere. S'a însurat cu Ilenuța, de-abia pripășit în sat la noi, prea crud încă pentru însurătoare. Iși pusese ochii pe fată, știind-o singurul copil la părinți.

Năstase îmi cerù atunci și sfatul meu.

— Ce zici dumneata, vericule?

— Ce să zic. Om cu slujbă; om cu carte. Poate că e prea tânăr. Să mai aștepte un an ori doi!

Năstase se lăcomea la încuscrirea cu domnii. Ştiusem au că-și pusese întâia oară ochii tocmai pe feciorul popii, dar domnișorul Aurel se făcu a nu înțelege și se însură cu fata părintelui din Lunca. De-aceea îmi luă în nume de rău când îi pomenii de vârsta dascălului.

— Că e tânăr, nu-i năcaz. Şti vorba ceea: sculatul de dimineață și însuratul de tânăr, îmi zise el c'un zimbet vi clean. Omul nu se mai cheamă că e prea tânăr când are o slujbă cu plată după care poate trăi, cu care să-și poată ținea casa.

— Vorbă să fie, i-am zis eu. Cu plata lui îi poate eși părul prin căciulă. Dar n'am ce mai zice dacă intră în averea dumitale și dacă dumneata îl vei povățui în anii cei dintâi.

— Din partea asta suntem înțeleși, îmi răspunse el vesel. Dar uite ce aș voi să aflu: Dumneata umbli prin sat, ba pot zice că cunoști bine ce se petrece pe la noi. N'ai auzit, n'ai oblicit să aibă purtări rele?

— Rele?

— Păi da! Aștia cari învață la școală sunt cam prieteni cu băutura, cu petrecaniile, cu nevestele tinere.

— N'am auzit și pot să-ți spun că nici nu l-am văzut prin cârciume, nici după femei nu știu să umble. Dealtfel abea e venit în sat.

— Abea, dar ziua bună, ca și cea rea, se cunoaște de dimineață.

Năstase fu mulțumit cu ce auzi dela mine, și de bună seamă a mai iscodit și pe alții înainte de-a-și logodi fata cu dascălul. Pe cât se lăcomea să-și aducă un ginere domn în casă, pe atât ținea la avere și se temea să nu întâlnească pe unul care să i-o bată în pinteni.

Dascălul Mitrofan se arătă dela început de-o mare vrednicie: părea că s'a născut și a crescut la plug și la sapă, așa se pricepea și se învârtea în gospodăria lui Tănase. Se adeveri o minte ageră, ascuțită, prevăzătoare, și se puse la muncă cu o hărnicie care-l întinerea pe socrul său.

De câte ori mă întâlnea, Năstase îmi întindea cu fală mâna, și-mi zicea:

— Ai văzut? Ai carte, ai parte! Şti că se pricepe mai bine ca mine la toate? La târguri nici nu mă mai pot pune cu el! Să-l vezi ce prețuri scoate și cum le socotește toate de parcă are o morișcă în cap.

Ilenuța era mulțumită, deși dascălul prea puțin îi avea grijea: când nu era la școală se dădea în vânt după trebi. Cine-ar fi crezut că'n tinerelul acela înalt și deșirat, să fie atâta vârtute?

Satul întreg se mira, iar Năstase se plimba cu pașii grei și largi pe uliță și se îmbulziseră în biserică până în strana cea dintâi, chiar lângă altar.

Vei înțelege, bădică Vasilie, ce trăznet a fost pentru dascăl și socru începerea bătăii celei mari! Cu toată zgârcenia, două perechi de boi a vândut Năstase ca să-l poată opri pe dascăl acasă opt luni de zile. Dar în luna a noua, n'a mai fost nici o putință să-l mai scape.

Cine să le fi urmărit de-aproape durerile? Toți ne aveam suferințele noastre, căci în bătaia trecută, bădiță Vasilie, se pare că Dumnezeu a vrut să ne arate tuturor un chip dela sfârșitul lumii: Cum vom fi puși cu toții în aceeași oală, bogați și săraci, răi și buni, domni și oameni de rând. Dar când îl întâlneam uneori pe Tănase îl vedeam, îmbătrânit și amărât: nu mai avea nici o veste dela ginerele dus peste granițele Țării.

Cu vr'un an înainte de sfârșitul bătăii Năstase muri de-o moarte năpraznică: pe drum, caii dela căruță i se spăriară de o drăcie de *motomobil* care umpleau acum drumurile. Din carul încărcat cu fân, cum cerca să-și oprească dobitoacele însălbăticite, Năstase căzu cu capul în jos, sub roate.

Ilenuța rămase acum singură, cu doi copilași. Dar satul își vedea de durerile și necazurile lui, cine să se gândească la nenorocirea ei? In mijlocul durerilor și a năcazurilor oamenii se înrăutățesc, bădiță Vasilie, zadarnice sunt toate vorbele care îndeamnă atunci la sprijinul și mila deaproapelui. Am văzut eu! In lipsă și necaz omul se închide în el însuși și dujmănește pe toată lumea. Nici o inimă nu mai rămâne senină și pier și cântecile din sat. Cine-a mai auzit doinind seara pe ulițele satului în vremea cât a ținut războiul?

Și așa Ilenuța a rămas cu năcazul și amorul ei, și oamenii din sat nici n'au băgat de seamă că cei din războiu se înapoiau și azi și mâne, numai dascălul nu mai venia.

Mitrofan a sosit târziu, după adunarea dela Bălgărad. Veni în uniformă de sublocotenent. Nime nu l-ar fi cunoscut, nu numai pentru că nu-l văzuse încă nime soldat, dar se înzdrăvenise, se umpluse, îi crescuse barba și mustățile. Deșiratul de altădată se întorcea acum un om voinic, cât un munte.

Era schimbat și la privire și la față. Ochii lui erau acum sfredelitori, cu priviri tari de abea te puteai uita la ei, iar fața nu mai avea nimic de copil: era aspră și tăiată în linii tari.

A doua zi după sosirea lui, îl întâlnesc în drum. Abea ne-am dat binețe, abea ne-am strâns mâna, și el îmi zise

— Ce-ai spune, bădie Ilarie, dacă m'aș face notar în sat?

— Să te faci, dar cum?

— Foarte ușor! N'a fugit notarul cel vechiu?

— Ba a fugit!

— Și nu aveți nevoe de om în loc?

— Ba încă nevoe mare! Nu ne mai putem folosi cu nimic la primărie.

— Și veți avea tot mai arzătoare lipsa. Vine acuși legea cu împărțirea pământului. Fără om cu carte, ce vă faceți? Unul străin de unde să vă aduceți? Am ajuns vremurile de-s scumpi domnii de român și căutați lucru mare.

— Dar bine, te lași de dăscălie?

— Nu spun asta. Țin și școala. Pe urmă o să vedem! Dacă nu răzbesc, mă las de dăscălie.

— Și, cum s'ar spune, te pricepi dumneata și la lucrurile de notar?

El începu să râdă cu hohote. Un râs de om care știe ce preț are.

— Crezi dumneata că-i așa de mare lucru? Și apoi, trei ani și jumătate, ce crezi dumneata că am făcut eu? Am stat cu pușca'n mână? Cu condeiul, bădie Ilarie! Câte n'am văzut eu, câte n'a trebuit să fac, câte n'am învățat în trei ani și jumătate! Am umblat prin lume, am fost în deosebite slujbe, am cetit cărți, am învățat legi! Să ști dela mine că școala în care am umblat eu după ce-am plecat din sat, m'a făcut să pot fi bun și de *fișpan,* nu numai de notar într'un sat.

Mărturisesc că-ți vorbea așa încât turna în om încrederea ca dintr'o găleată.

A vorbit cu mine, a vorbit cu alții, s'a pus bine cu satul întreg, pe urmă a făcut un drum la domnii cei mari dela Sibiu, și în două săptămâni dascălul Mitrofan era notarul satului.

Nu pot minți, că m'ar bate Dumnezeu, bădică Vasilie: tot satul era mulțămit cu el. Din trei vorbe înțelegea ce năcaz ai și-ți ticluia scrisoarea până ai bate în palme și făcea ispravă și la școală.

Numai dăscălița, fata lui Năstase, se trecu repede din bucuria ce o cuprinse la sosirea lui Mitrofan. Cu mine îndrăznea să stea de vorbă, știindu-mă că am fost bun prieten cu tatăl-său.

Femeia căzu pe gânduri: Dacă dascălul n'a fost în bătae, pentru ce nu mai dăduse pe acasă trei ani și jumătate, pentru ce nu le scrisese o singură dată? Ea îl crezuse mort ori prinsonier în țări depărtate. Mi se plângea Ilenuța mie, și nu știam cum să o mângâi, până ce îmi veni un gând luminos:

— A vrut să-și piardă urma, să nu mai dați de el.

— Dar pentru ce? mă întrebă dăscălița cu un fel de groază.

— Ştia că fi'ertat tatăl tău, dacă i-ar fi știut urma și *adresa,* s'ar apuca iar de uneltiri pentru a-l scoate din armată, că ar fi în stare să-și vândă toată averea pentru a-l aduce acasă. Tu știi că dascălul ține mult la avere, și dupăce el, cap luminat, a știut dinainte că toate cheltuelile ar fi zadarnice, mai bine a voit să nu-i mai știți de urmă.

Femeia se mai liniști, dar tot supărată a rămas. Și o vedeam mereu amărâtă în dâra copiilor și a economiei, părând scârbită că purta acum, după atâția ani o sarcină nouă. Ori poate bănuia și ea alte pricini pentru care bărbatul vreme de trei ani și jumătate, n'a mai vrut să știe de cei de acasă.

* * *

Nu trecu un an de când dascălul era notar în sat, când se porni o zarvă mare pe la noi: se vânduse pădurea cea de brad a satului. Era de mult de vânzare, dar, oamenii tot așteptau un preț mai bun. Și, după ce se vorbise săptămâni întregi de un preț mare de tot, acum se spunea că pădurea a fost dată pe nimica. Notarul și primarul trebuiră să dea lămuriri: prețul era destul de bun, și pe de-asupra lui cumpărătorii se legau prin contract să clădească o biserică nouă în sat. Dumneata ști, bădiță Vasilie, că pădurea aceea a fost făcută vânzătoare tocmai pentru a ridica o biserică nouă.

Satul se liniști din partea asta, dar începu nu peste mult o altă frământare: tăetura începu și satul întreg era la lucru. Făceam parale frumoase și eram mulțumiți. Notarul își freca pălmile și era unde nici nu gândeai: umbla călare ca o nălucă. Mai rar așa om harnic și priceput.

Numai într'un târziu am înțeles că și el este între cumpărătorii pădurii. Tovarășia care cumpărase era din nemți ori jidovi, pe numele ei se făcuse contractul, dar răsuflă că și notarul e amestecat.

In două odăi dela cancelarie erau numai scriitori cari aveau de lucru cu trebile tăeturii. Era o învârteală în sat, cum nu am mai pomenit. La trei săptămâni dela începerea lucrărilor, începură să se încarce vagoanele.

Şi atunci într'o zi de Făurar, ne trezim că vine dela gară, în sanie, între sunete argintii de clopoței, o domnișoară cu căciuliță roșie. Era îmbrăcată în blană groasă, acoperită în țoluri, așa că numai vârful nasului i se vedea, și căciulița cea roșie, care ardea ca jarul în albimea zăpezii.

Sania opri la cancelarie, domnișoara se desfăcu cu greu din țoale, și, pierdută în blană, cu drăcia cea roșie în cap, intră pe portiță. Nici ea, nici altcineva n'a mai văzut-o ieșind.

A doua zi mă duc să văd ce-i: Nu știu cum, un gând nu-mi dădea pace: Cine să fie străina, și ce să caute în cancelarie? Drept să-ți spun, bădiță Vasilie, când o văzui cu căciulița aceea roșie, îmi veniră în minte poveștile cu cel din pietri, cari, prin iazurile morii, când se arată vestitor de rele, se ivește tot astfel în strae nemțești și cu o căciuliță roșie în cap, cum purtau husarii mai de mult.

Mi-am făcut de lucru cu notarul, și, ce gândești dumneata, unde am aflat-o pe domnișoara cea de ieri? In odaia de lucru a notarului! Şedea la o măsuță mică, cu părul retezat, cu mâinile albe goale, până la umeri, și bătea din degete pe niște climpușe: pac-pac-pac; pac-pac-pac-pac!

Notarul, în picioare, la spatele ei, vorbea rar, și ea bătea mereu, săltând cu degetele dela clampă la alta, oprindu-se uneori, dându-și capul pe spate și râzând.

Credeam că se joacă aci în fața mea și îmi veni să mă rușinez. Mă uitam la drăcia aceea neagră ce clămpănea, și mă minunam ce să fie. Vedeam că notarul se uită întins la ceafa tânără a domnișoarei.

— Ei drăcie ca asta! Ce face dumneaei acolo? zic eu tare, văzând că nime nu mă bagă în seamă.

Fata se opri, zâmbi cu niște ochi negri de drac, mai izbi un climpuș, apoi se opri cu fața întoarsă spre notar.

El tresări, se uită la mine, îmi văzu mirarea, apoi izbucni în râs.

— Nu ști ce-i asta, moș Ilarie, văd bine că nu ști. E o mașină de scris. Și domnișoarei îi zice *dactilografă.* Am adus-o dela oraș, nu mai răzbim cu scrisul. Cu mașina merge mai repede. E în slujba societății care a cumpărat pădurea.

Străina se uită la mine, îmi zâmbi, dar nu zise nimic.

— Nu știe românește, zic eu.

— Puțin. O să învețe! Ale noastre încă n'au învățat să scrie la mașină, îmi spuse notarul și mă luă la o parte să mă întrebe ce necaz mă aduce. Vedeam că nu-i bucuros să întreb mai multe despre străină.

De-atunci, cu treabă, fără treabă, îmi făceam de lucru prin cancelarie. Ştiam dela pârgar, că domnișoara cu căciulița roșie nu și-a găsit cvartir în sat, că a fost silit domnul notar să-i dea odae la primărie, să-i aducă de acasă rânduieli de pat, mâncare, tutun chiar!

Căci trăgea la țigări ca un bărbat, bădiță Vasilie, ba de câteva ori am văzut-o că și paharul de vin îl dă dintr'una peste cap. O găseam totdeauna înaintea drăciei celei negre, purtându-și ușor brațele deasupra ei, și clempănind, țăcănind necurmat, pe când notarul îi spunea cu glas tare.

Era slăbuță, puțintică, urâțică, și totuși când se uita la om, când vorbea ori râdea, era ispită goală. Incepu să rupă câteva cuvinte și pe românește.

La vre-o lună mă întâlnesc în drum cu dăscălița. Era să n'o mai cunosc: îmbătrânise cu anii. Când mă văzu, începu să plângă.

— Ei comedie, Ilenuțo! Ce 'nseamnă asta? Eu tresării îndată ce-o văzui pierită căci de mult aveam o bănuială.

— Rău, bădică Ilarie. Ierotei e un om de nimica, abia putu ea spune printre sughițuri de plâns.

— Spui vorbă grea, fata mea.

— Cine-ar spune-o! Cine ar vrea s'o spună! Ea își privi cu desnădejde pântecele mare și izbucni din nou în plâns. „I-a luat mințile venitura aceea".

— Aș, vorbe! Gânduri de om necăjit! zic eu.

— Ce gânduri, bădică Ilarie! De două săptămâni dascălul nici nu se mai culcă acasă. Doarme la *dactilografa* aia.

— Spui prăpăstii, fata mea!

— Pârgarul și toți slujitorii din cancelarie știu. L-au văzut. Și apoi acasă nu mai vine peste noapte. Spune că are mult de lucru cu tăetura, cu cancelaria, că mie să-mi pară bine că el câștigă parale frumoase.

Nu mi-a mai trebuit multă vreme să văd și eu că femeia avea dreptate: notarul începu s'o bată. Vecinii ști au spune vorbele pe cari dascălul i le arunca femeii în față.

— Mă crezi legat de tine pe veci? Un om ca mine? Nu te vezi că abea-ți ști face laba gâștii! Eu sunt om umblat în lume, nu mai sunt un prost! Și ce-i dacă mă țin cu domnișoara ceea? Se prăpădește lumea? Imi uit de casă și de copii? Nu vezi cum câștig de frumos? Pentru tine? Tot pentru voi!

Satul începu să fiarbă și când străina cu căciulița roșie ieșea pe uliță, toți ochii o urmăreau și femeile bătrâne își făceau cruce ca de ducăse-se pe pustii.

Numai un lucru mai voiam să știu: o cunoștea de-acum ori o cunoscuse de mult, din cei trei ani și jumătate cât a fost dus? Dar n'am putut afla niciodată. Văzându-i prieteni buni dela început, aș fi putut crede că o cunoaște de mult; dar o văzui că se poartă cu aceeași nerușinare, că iasă tot așa de desbrăcată și între domnii aceia mulți cari veneau pentru tăetură la primărie.

Până primăvara pădurea fu rasă. Și atunci se lăți de-odată vestea că societatea cea dintâiu a vândut lemnul tăiat la alta, tot din străini făcută, și că banii, căpătați toți grămadă, sunt puși în lada de fier a satului. De aici îi va lua tovărășia veche, lăsând partea cuvenită pentru zidirea bisericei celei nouă.

Ca mâine se aștepta să vie tovarășii să facă împărțeala. Dar dimineața în lada de fier nici un ban, iar domnișoara cu căciulița roșie își pierduse urma. In zarva care a urmat, se mistui și notarul Mitrofan. Și cei dela societate și sătenii să băteau cu capul de pereți. Legară pe mulți. Ii bătură. Nime nu era vinovat. Cei doi vinovați își luară tălpășița

Se spune că nu s'ar fi oprit până la Becia și de-acolo și-ar fi făcut vânt la bolșevici în țara muscalului... Dumnezeu, știe.

Dar ceeace știu, ceeace se vede, e că întreaga moșie a lui Năstase, zestrea Ilenuței, a fost vândută, că dăscălița trăiește în sărăcie grea, muncind pe la unii și pe la alții, ca să-și hrănească copiii, și că biserică nouă nu vom mai vedea cât e lumea.

Și acum, mă gândesc eu, bădiță Vasilie, dacă domnișoara aceea cu căciulița roșie n'a fost numai o icoană a diavolului și dacă drăcia aceea neagră pe care se juca cu degetele, purtându-și ușor brațele albe și goale pe deasupra, a fost mașină de scris, ori o unealtă de farmece cu care a luat mințile notarului? Nici până atunci, nici de-atunci încoace n'am mai văzut pe cineva să scrie fără să se atingă de condei și de cerneală. Aceea scria cu degetele și rămâneau mereu albe.

I. AGARBICEANU

Bilanț

(După poetul ceh Hans Natonck)

Mi-e inima mai grea de cum a fost
In anu acesta
Și încă n'am găsit al vieții rost
In anu acesta
Si părul rar mai mult a cărunțit
In anu acesta
Și totuși viața nu m'a cumințit
In anu acesta...
Un suflet n'am găsit să mă 'nțeleagă
In anu acesta
De lanțul anilor trecuți mă leagă
Si anu acesta
Și tot mai singuratic am rămas
In anu acesta
Și nici o 'nvățătură nu am tras
In anu acesta
Și cu nimica nu m'am pricopsit
In anu acesta
Și doruri ne 'mplinite au pierit
In anu acesta
Doar singur a rămas atâta numa:
Că pe răbojul vieții ce-mi rămâne
Nu voiu mai scrie ani atâtia
Ca până' acuma.

Dr. M. C.

Călătorii

Archipelagul Bahamelor

De când Americanii au început cu atâta străşnicie lupta împotriva alcoolului se vorbește din ce în ce mai des de insulele Bahame.

Regimul sec american nu se poate aplica acestor insule, care sunt în stăpânirea Englezilor, deși foarte aproape de litoralul american, între Haiti și sudul Floridei.

Cristofor Columb, primul european care a pus piciorul pe pământul Bahamelor, n'a găsit ce căuta. Visul tuturor conquistadorilor Spanioli era metalul prețios: aurul. Nenorociții Indieni băștinași, despre cari Columb zicea că sunt foarte buni și cinstiți, au fost ridicați și duși să lucreze în minele din San-Domingo și Peru. Cu ei s'a inaugurat traficul sclavilor care avea să dureze cinci secole. Fără aur și golite de populație aceste insule au fost neglijate de Spanioli Fiind stâncoase și intretăiate de canale, pirații găsiră aci o admirabilă bază de operații.

Prin secolul al XVII archipelagul Bahamelor ajunge cuibul piraților, de aci pândeau și se repezeau asupra bogatelor galioane ce treceau spre Spania încărcate cu aurul Americilor.

José Moselli povestește istoria sbuciumată a micului archipelag stăpânit de pirații de sub comanda fiorosului căpitan John Teach, cel cu barba neagră, poreclit și Blackbeard.

Se zice că lupta încărcat cu bijuterii și avea obiceiul să benchetuiască făcând luminație cu butoae de spirt aprinse în care își prăjea de vii prizonierii legați.

Acest om a fost mulți ani spaima Atlanticului și a mărei Antilelor.

La 1718 a fost ucis de către locotenentul englez Maynard. Capul celebrului pirat a fost purtat la catargul bastimentului englez.

După stârpirea pirateriei în această regiune, cei care nu-și mai puteau exercita această periculoasă meserie, se apucară de pescuitul scoicelor de sidef, mulțumindu-se numai cu jefuirea epavelor aruncate de valuri la țărm.

La 1783 archipelagul, care fusese stăpânit de către Spanioli și Francezi, trecu în mânile Englezilor în care se găsește și azi.

Solul nu este bun de cultură, fiind format din coraliu, var și carbonați. Populația crescu în timpul războiului de independență a Statelor-Unite prin emigranții englezi rămași credincioși patriei mume.

Astăzi aceste insule trăesc numai din industria turiștilor. La Nassau și New-Providence s'au ridicat luxoase palate-hoteluri în care lumea e speculată cu atâta lăcomie încât un ziarist american a scris că rasa piraților din insulele Bahame n'a dispărut complect. Totuși, bogătașii Yanchei s'au pasionat pentru aceste insule în care pot, nesupărați, să consume spirtoasele sub diferite forme.

Peisagiile sunt splendide. Vaporașele care fac curse între coasta Floridei, Riviera Americană și Archipelag, trec printre numeroasele insule stâncoase de forme ciudate.

Apa este așa de limpede încât se vede fundul la mari adâncimi. Una din atracțiile regiunii este plimbarea cu bărcile cari au funduri de sticlă. Se pot admira eflorescențele coraliului, algele multicolore și peștii de forme ciudate și vii colorații.

Solul este așa de puțin fertil, încât un agronom american, consultat asupra agriculturii ce s'ar putea face, a spus că trebue să ari cu dinamită și să plantezi cu pumnalul. Totuși întâlnești adesea culturi de tomade, banane și ananas.

Exploatarea turiștilor și pescuitul bureților sunt ocupațiile populației în care predomină Negrii.

Impozitele sunt foarte mari, cea mai mare parte din buget îi înghițită de lefurile funcționarilor englezi.

Contrastul e frapant și penibil între palatele-hotele, în stil colonial, cu jazz-banduri pe verande și umilele colibe dărăpănate ale Negrilor.

Mulți geografi susțin că aceste insule ar fi ultimile rămășite ale continentului dispărut — Atlantida lui Platon.

Oricum trist destin a avut Anchipelagul Bahamelor: după ce a găzduit pe Columb, pe mândrii conchistadori, pe teribilii pirați, vânturătorii mărilor, au ajuns acum să adăpostească pe lângă Negrii nenorociți, o mulțime de turiști plictisiți, milionari bolnavi și un mare număr de bețivi americani.

TROTUȘ

Anecdote teatrale

Un rămășag pierdut:

La Lapérouse, Paul Mounet pune ramașag că recunoaște, cu ochii închiși, numai după gust și după un plescăit din limbă, marca oricărui vin ce i s'ar turna.

Se hotărăsc sumele. Indrăznețul băutor are ochii legați: i se întind pahare pline. El ia din fiecare câte o sorbitură, o plimbă în gură și strigă:

— Corton! Chambertain! Pommard!

Numirile corespundeau perfect, dar deodată gustă dintr'un lichid ciudat; în jurul lui se auzeau râsete înăbușite.

Mounet nu-și pierdu însă cumpătul.

— Asta nu știu ce e, rostește el.

Era apă...

* * *

In loja lui Max Dearly:

— Eu nu pot să sufăr ecranul, zice fantezistul, dar am avut un servitor care-și făcea viața la cinematograf, ceeace-i foarte rău, nu pentru servitor, ci pentru stăpân. Individul ăsta s'a dus cincisprezece zile de-a rândul la un cinematograf de bâlci

— Pentru ce?

— Ecranul arăta o fată drăguță, în dosul unei linii ferate. Fata cea frumoasă își scotea corsetul, fusta și alte mărunțișuri. In clipa când să-și scoată și cel din urmă vestmânt, trecea trenul și nu se mai vedea nimic.

— Atunci?

— Omul nostru spera că într'o zi sau alta trenul o să aibă câteva minute de întârziere.

* * *

La teatrul Cigale două actrițe, mici — mici de tot, se ceartă violent între culise.

— O ticăloasă, care nici nu și-a cunoscut vreodată mama, esclamă una din ele, măsurându-și rivala de sus până jos.

— Pe mama să n'o vorbești de rău... poate ești chiar tu!

Editura CARTEA ROMÂNEASCĂ

Ultimele noutăți literare apărute

Cărți literare

MARIA REGINA ROMANIEI:	Povestiri	Lei 250
GR. ALEXANDRESCU:	Poezii și proză	„ 50
M. SADOVEANU:	Venea o moară pe Siret (roman)	„ 60
DANTE:	Divina Comedie (Infernul) . . tradusă de G. Coșbuc	„ 250
LIVIU REBREANU:	Adam și Eva (roman). . .	„ 80
G. COȘBUC:	Balade și idile, ed. XIII . .	„ 50
P. ISPIRESCU:	Legendele sau basmele românilor. (ediție bogat ilustrată)	„ 70
I. SIMIONESCU:	Orașe din România . . . . (cu ilustrații)	„ 80
I. SLAVICI:	Mara (roman).	„ 50
AL. VLAHUȚĂ:	Clipe de liniște	„ 48
CALENDARUL MINERVEI pe 1926		„ 75
TH. SPERANȚIA:	Anecdote proaspete	„ 80

Cărți pentru copii

DE AMICIS:	Cuore (ilustrată)	Lei 55
CORTAMBERT:	Călătorii extraordinare. . .	„ 25
A FOST ODATĂ:	Carte pentru copii. . . .	„ 75
ATLAS ZOOLOGIC:	Album cu 27 planșe colorate.	„ 250
ANIMALE DOMESTICE:	Cu ilustrații colorate . . .	„ 50
I. CREANGA:	Harap Alb.	„ 75
DANIEL DE FOË:	Robinson Crusoe.	„ 50
FL. CRISTESCU:	Povestea neamului nostru. .	„ 30
CENUȘEREASA:	Poveste ilustrată	„ 35
CERVANTES:	Don Quichotte.	„ 50
P. DULFU:	Faptă și răsplată.	„ 12
D. ANGHEL, ST. O. IOSIF:	Fabule de la Fontaine. . .	„ 28
ALICE GABRIELESCU:	Isprava lui Ursu	„ 50
N. BATZARIA:	Suflete de viteji	„ 65
RODICA	Terra	„ 15
CL. SPIRESCU:	Curtea babei Floarea . . .	„ 40
I. POPESCU-BĂJENARU:	Povestea neamului românesc .	„ 48

Cărți literare, ediții de lux

G. COSBUC:	Războiul pentru neatânare.	Lei 70
„	Balade și idile	„ 90
AL. CAZABAN:	Păcatul Sfinției Sale . . .	„ 60
M. EMINESCU:	Poezii	„ 50
I. GORUN:	Obraze de măști	„ 60
I. SLAVICI:	Povești	„ 50
AL. VLAHUȚĂ:	File rupte	„ 85
„ „	La gura sobei	„ 85
P. CERNA:	Poezii	„ 60
M. SADOVEANU:	Dureri înăbușite	„ 85
D. ANGHEL:	Poezii	„ 70
L. REBREANU:	Pădurea spânzuraților. . .	„ 100

Aceste cărți se află de vânzare la toate librăriile din țară, și se pot obține trimițându-se costul lor prin mandat poștal, pe adresa:

Cartea Românească

București. — Bulevardul Academiei, No. 3. — București

CRONICA FANTEZIILOR ȘTIINȚIFICE

Pământul nu se mișcă!

O teorie senzațională a apărut de curând într'o carte publicată de astronomul englez Charles Ford, o celebritate în lumea științifică, stârnind o uimire de nedescris. Din fiecare rând tipărit pe paginile acestei cărți parcă se uită la cititor doi ochi fixi: o inteligență extraordinară, tăioasă — și o nebunie furioasă. Nu este cumva Charles Ford pionierul unei faze noui în istoria culturii omenești, când extremitățile se vor atinge și se vor contopi? Doar am ajuns aproape cu toții la capacitatea, genială uneori, de a susține și distruge, cu egale puteri de artă, aceleași principii, de a apăra deodată câte o pereche de contraziceri strigătoare... In politică, în artă nu avem oare a face cu acest spirit de confundare și răsturnare a tuturor valorilor, cu o simultană glorificare și divinizare a tuturor fleacurilor? In artă mai ales: urâciunea și absurditatea nu sunt acceptate uneori ca fiind suprema frumusețe și armonie? In politică: dictatura dătătoare de abuzuri și incurajatoare de pasiuni — nu e proclamată **ultima ratio** social-politică?

E nebun sau normal, Ford? La prima vedere, acest scriitor își propune să se arunce într'o luptă înverșunată contra tuturor concepțiilor omenești stabilite prin tradițiile științelor pozitive asupra lumii. Critica și glumele provocate de cartea sa — nu-l mișcă. Charles Ford declară că Copernic și Galileu, împreună cu toți urmașii lor, sunt victimele unei erori grandioase și monstruoase. Toată clădirea astronomiei moderne se bazează pe falșuri. Ford se crede chemat să distrugă aceste rătăciri și să facă lumea să vadă că afirmațiunea celebră a lui Galileu contrazice în mod direct adevărul. Pământul nu se mișcă. Astrele sunt nemișcate. Raporturile dintre pământ și ceilalți sateliți ai soarelui se prezintă în realitate cu totul altfel decât ne-am obicinuit să ne închipuim. Cartea lui Charles Ford „New Lamith" nu e nici operă savantă nici roman, ci și una și alta în acelaș timp. E o producțiune sclipitoare, de fantezie excepțională. Forța ei se poate compara numai cu cea a operelor lui Wells. E o combinație din cele mai spirituale observațiuni și experiențe, și din cele mai nebunești sofisme. Cu o muncă titanică Ford a știut să adune toate probele pentru răsturnarea adevărurilor astronomice, recunoscute și acum obligatorii în lumea noastră. In primul rând pentru știința astronomiei. Nu e un procedeu ireproșabil, însă el îl ajută pe autor să dispute pas cu pas axiomele științelor și să-și afirme concepția proprie care, în liniamente generale, se aseamănă foarte mult cu ideile relative la Creațiune ale popoarelor primitive. Pământul nu se mișcă. Planeta noastră stă nemișcată în spațiul Universului. Cerul e o cupolă făcută dintr'o materie necunoscută. Astrele sunt niște găuri în acea cupolă, prin care lumina se revarsă peste atmosfera noastră — dinspre alte lumi. Limitele Universului și planetele sistemului solar sunt mult mai aproape de Pământ decât ne arată calculele falșe ale astronomilor. O altă lume, care se află dincolo de cupola cerului, ne trimite mesagerii: comete și meteori care pătrund în atmosfera noastră numai prin găurile, luate de noi drept stele. Alte sisteme solare, despre care nu avem idei exacte, sunt mai tinere și mai sănătoase decât lumea noastră îmbătrânită — o insulă uitată și aruncată în spațiu. — „Ca niște leproși, suntem închiși într'o carantină eternă, în lumea noastră", — zice Charles Ford.

Astfel Ford se apropie de concepția anticilor haldei cari au crezut că cerul e o cupolă de metal cu stele — cuișoare de aur pe dânsa. Astronomia modernă, cu tot aparatul ei formidabil de experimente și fapte bine stabilite, — Ford o socotește drept o neghiobie și o ignorează complect. Numărul imens de fenomene cerești, care nu se explică decât prin rotațiunea pământului, nici nu-l ia în considerație. Trebue însă să recunoaștem, că în această lume a lui Ford, răsturnată cu capul în jos și cu picioarele sus, se observă un anumit sistem de gândire, iar dincolo de paradoxele demne de un nebun, strălucește un mare talent de scriitor caustic. Cartea lui Ford va fi încurând tradusă în toate limbile europene.

UN COLECȚIONAR

Politice

La o ședință a Societății Națiunilor un delegat grec făcea apologia păcii universale.

Profesorul Van Eyringa, de la universitatea din Leyda, îl asculta nemulțumit.

— Ah, Grecii aceștia!... spune el la urechia vecinului său.

— Ai ceva împotriva Grecilor?

— N'am nici o încredere în ei.

— Ai dreptate — răspunse vecinul. Impușcarea marinarilor francezi la Athena este o...

— A, nu de asta.

— Atunci ce-i?

Profesorul se uită ciudat la interlocutorul său și cu o adâncă indignare spuse:

— Cum, ai uitat că au intrat în Troia ascunși în pântecele unui cal de lemn?

* * *

In camera franceză se cita adeseori planul Dawes care stabilise un nou mod de plată a reparațiilor. Numele americanului era schimonosit în tot felul:

Herriot zicea Dôse.
Reibel: Daouse.
Le Trocquer: Douse.
Marcel Cachin: Daose.
Louis Marin: Devse.
Louis Dubois: Dèves.
Doriot: Davés.
Guy de Montjou: Dave.

Dacă generalul Dawes ar fi fost în sală, nici nu i-ar fi trecut prin cap că-i vorba de dânsul.

CRONICA MUZICALA

Rigoletto cu Zaleschi și Quartetul Capelleanu

După Boris Godunow, a avut loc, tot cu Sigismund Zaleschi, o reprezentație extraordinară a operei lui Verdi, Rigoletto.

Această operă se bucură, și azi, de o mare reputație de oarece Verdi este considerat ca un titan al muzicei, cu toată concurența, care pare că i-o face, de câtăva vreme, muzica wagneriană. Verdi a fost tot timpul respectat de cei mai fervenți Wagneriani, cu toate că este extrem de vulnerabil, chiar în ce privește respectarea legilor stabilite, pentru a garanta o muzică corectă. Intre 1851 și 1854, Verdi a scris trei opere: Rigoletto, Trovatore și Traviata. Toate aceste opere au făcut ocolul lumei și nicăeri nu au fost primite cu indiferență, fiind lucrări sincere și fără nici un artificiu. Verdi mai posedă, în cel mai înalt grad, forța de seducțiune și elocvența liniei melodice. El se ocupă mai ales de acțiune, pe care o abordează dela început și n'o pierde nici un moment din vedere. De aceea, înainte de a scrie muzica, Verdi citea libretul de mai multe ori și medita asupra subiectelor, care i se prezintau; chiar dacă ele erau slabe, Verdi căuta să le găsească forma serioasă și definitivă.

La început, titlul operei Rigoletto era „le roi s'amuse" după drama lui Victor Hugo. Cenzura, din cauza titlului i-a adus anumite modificări și regele fu înlocuit prin ducele de Mantua. Prefectul de poliție italian fu acela, care impuse titlul de Rigoletto!!! Modificarea adusă de autorități operei lui Verdi, îl indispuse într'atâta, în cât la un moment dat spuse: „Aș avea intenția să public prin gazete că Rigoletto nu-i de mine!"

Nu avea oare dreptate Victor Hugo, când scria: „Il est défendu de déposer de la musique le long de mes vers!"—recomandație echivalentă cu aceia, ce se face pe zidurile vaste ale instituțiunilor de stat.

Cu toate că, cu acelaș subiect: „Le roi s'amuse" a lui Victor Hugo, lucrarea lui Verdi nu a avut darul să placă,—ea va fi încă multă vreme opera preferată din repertoriul italian. Bună a fost inspirația operei române să ne dea Rigoletto cu Zaleschi. Nimene mai mult ca acest mare actor nu putea să joace pe tatăl, care își omoară copila, crezând că a pedepsit pe seducătorul banal, ca și aria ce o cântă: „La donna e mobile qual piuma al vento..." In ce operă, un artist ca Zaleschi ar fi putut găsi o situație mai dramatică? Duetul între Rigoletto și spadasin, aria din actul al II-lea, când nefericitul bufon caută pe fiica sa, urmat de duo cu Gilda „Tute le feste al tempio", au fost cântate cu accente, care au mișcat sufletele cele mai indiferente. Quatorul din actul final este o mare creațiune muzicală. Situația, redată de acest quator, este cea mai dramatică, care s'a putut găsi în literatura de teatru. Fiecare personagiu se prezintă cu caracterul individualității sale, iar grupele, amândouă, rămân independente, după cum cere însăși situația. Găsim astfel: galanteria unui duce, cochetăria Madelenei, cântul disperat al nefericitei Gilda și toate acestea subliniate de sentimentele de dezaprobare și de răzbunare ale lui Rigoletto.

O armonie uniformă susține admirabilul edificiu vocal și un ritm potrivit dă viață acestui quator. Opera lui Verdi va impresiona încă multe generații. De aceea fanaticii modernismului, chiar dacă l-au desconsiderat pe acest geniu, nu au îndrăznit să-l atace fățiș.

Și când ne gândim la origina lui simplă și modestă, la felul său de a fi.... Acest mare compozitor era, în acelaș timp, și un mare democrat. Când o delegație s'a prezentat la dânsul ca să-i acorde un titlu de nobleță, propunându-i să-l numească „Duce de Busseto"—Verdi îl refuză cu aceste cuvinte: **„Sono un paesano"**.

De aceea Pierre Lasserre—a avut o bună inspirație, când a făcut o **trilogie** din trei țărani latini, genii indiscutabile: Verdi, Mistral și J. H. Fabre, zicând că: „El au crescut ca niște stejari în mijlocul satelor lor și au ajuns așa de înalți, în cât Universul a putut saluta bogatul lor frunziș"..

Amatorii de muzică dela noi nu vor uita, multă vreme, cel două creațiuni importante ale lui Zaleschi: Boris sau Țarul uzurpător și Rigoletto sau nefericitul bufon.

* * *

Un grup de patru domnnișoare, eleve ale Conservatorului de muzică din București, au organizat un quartet de coarde (d-rele Capelleanu, Bela Sassover, Ana Wilik și Hilda Wexler).

Quartetul Capelleanu a debutat, în seara de 20 Decembrie 1925, în sala Sindicatului ziariștilor, sub auspiciile fundației culturale „Principele Carol". In program, un quartet de Beethoven ((op. 18) și de Dvorak (op. 96), precum și quintetul de Schumann.

Quintetul de Schumann a fost executat cu prețiosul concurs a d-lui Alfred Alessandrescu, pianist fin și interpret fără pereche, a muzicei romantice și moderne.

S'a remarcat mult execuția perfectă a quartetului lui Dvorak, supra-numit și Quartetul american. Dvorak este primul compozitor de muzică de cameră și simfonică cehă. Aceleași ritmuri, pe care le găsim în acest quartet, le descoperim și în simfonia lui în „mi minor" supranumită și **lumea nouă**. O suită de teme populare și originale se îngână și iau uneori ritmuri destul de viguroase. Unii au comparat acest quartet cu faimosul quartet Rozé, supranumindu-l ironic, quartetul celor patru roze. Aceasta indică, în primul rând, vrâsta componentelor acestui quartet și explică întru câtva numărul mare de aplauze, care părea că surprinde timiditatea debutantelor.

I. FLORESTAN

(VLTVRA NAȚIONALĂ

SOCIETATE ANONIMĂ DE EDITURĂ
SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI, STRADA PARIS, 1

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000
SEDIUL CENTRAL
BUCUREȘTI, STRADA PARIS, 1

TELEFON 57/62 ADRESA TELEGRAFICĂ: „CULTROM" TELEFON 57/62

I. CREANGĂ
IINTIRI DIN COPILĂRIE
Singura ediție elegantă a vestitelor „Amintiri"
LEI 45

IONEL TEODOREANU
ULIȚA COPILĂRII
Volumul care a creiat faima literară a autorului
LEI 40

I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI
RĂTĂCIRE
Ultimul volum de nuvele al marelui nostru nuvelist
LEI 50

THOMSON
FĂPTURI ALESE
TRAD. DE C. SANDU-ALDEA
Povestiri pentru copii
LEI 45

DELAVRANCEA
SULTĂNICA
Cele mai strălucite nuvele, în frunte cu „Sultănica", ale marelui nostru prozator
LEI 50

V. ALECSANDRI
ASTELURI
gura ediție populară a vestitelor ții ale „bardului dela Mircești"
LEI 18

TRAIAN BRATU
POLITICA NAȚIONALA FAȚA DE MINORITĂȚI
Îndrumări pentru generația nouă
LEI 45

M. EMINESCU
POEZII
EDIȚIE INGRIJITĂ DE G. BOGDAN-DUICĂ
Singura ediție critică a operei lui Eminescu
LEI 60

DUILIU ZAMFIRESCU
VIAȚA LA ȚARA
Adevăratul roman al vieții românești
LEI 50

RADU D. ROSETTI
SPICUIRI
Un volum de bucăți alese din opera cunoscutului nostru scriitor
LEI 40

FR. STEVENS
IN ÎMPĂRĂȚIA FURNICILOR
TRADUSĂ DE C. SANDU-ALDEA
O minunată istorisire a vieții furnicilor, scrisă pe înțelesul celor mici
LEI 45

T. G. MASARYK
IDEALURILE UMANITĂȚII
TRADUSĂ DE P. CAUDEL
Președintele republicei Cehoslovace explică toate doctrinele, dela Tradiționalism la Bolșevism, ca să invedereze superioritatea democrației
LEI 35

RABINDRANATH TAGORE
NAȚIONALISMUL
TRADUS DE AL. BUSUIOCEANU CU O PREFAȚĂ DE NICHIFOR CRAINIC
Conferințe asupra adevăratului naționalism, naționalismul luminat, senin, fecund
LEI 50

E. VANDERWELDE
SOCIALISMUL ȘI AGRICULTURA
TRADUSA DE ȘERBAN VOINEA
Marele teoretician socialist și om de Stat al Belgiei explică atitudinea pe care trebuie s'o ia socialismul față de problema argară. LEI 40

HOMER
ODISEEA
TRADUCERE DE G. MURNU
Ediție de lux
LEI 300

ILARIE CHENDI
SCHIȚE DE CRITICĂ LITERARĂ
Cronici asupra celor mai de seamă scriitori români contimporani
LEI 80

V. CIOFLEC
LUCHIAN
Un studiu asupra vieții și operei pictorului, cu numeroase ilustrații executate în excelente condiții tehnice
LEI 250

OSCAR WILDE
PRINȚUL FERICIT
TRADUSĂ DE IG. FLORU
Povestiri pentru copii, într'o ediție bogat ilustrată
LEI 55

V. CIOFLEC
GRIGORESCU
EDIȚIE DE LUX, CUPRINZÂND 131 PLANȘE, REDATE IN SUPERIOARE CONDIȚII TEHNICE ȘI UN STUDIU DE PĂTRUNZĂTOARE ANALIZĂ ASUPRA OPEREI MARELUI NOSTRU PICTOR, DATORIT PREȚUITULUI CRITIC DE ARTĂ, D-L. V. CIOFLEC
LEI 600,—

ROMAIN ROLLAND
COLAS BREUGNON
TRADUSĂ DE AL. HODOȘ
Nuvele din vieața țăranilor francezi, vesele și sănătoase
LEI 65

G. OPRESCU
ARTA ȚĂRĂNEASCĂ LA ROMÂNI
studiu asupra artei populare, cusături, olărie, etc. însoțit de 60 de planșe, executate în splend. de condiții tehnice
LEI 120

I. MINULESCU
ROȘU, GALBEN ȘI ALBASTRU
Apologia lașității, romanul «învârtiților» din timpul războiului, pe care autorul îi zugrăvește cu o crudă ironie
LEI 100

H. SANIELEVICI
CERCETĂRI CRITICE ȘI FILOZOFICE
Studii de pătrunzătoare analiză literară
LEI 100

PAUL ZARIFOPOL
VEDENII
vele fantastice, culese din opera H. de Régnier, Viliers de l'Isle Adam, Ewers, Wels, Strobl
LEI 75

SCUFIȚA ROSIE
POVESTITĂ PE ÎNȚELESUL COPIILOR DE AL. LASCAROV-MOLDOVANU, ILUSTRAȚII ÎN CULORI, EXECUTATE ÎN ADMIRABILE CONDIȚII TEHNICE
LEI 200

I. SLAVICI
AMINTIRI
Eminescu, Creangă, Vlahuță, Coșbuc, Alexandri, Maiorescu, zugraviți de omul care i-a cunoscut și i-a ințeles
LEI 50

MATEI CARAGIALE
REMEMBER
O povestire fantastică. Ediție de lux
LEI 120

M. IONESCU-LAMOTESCU
VECHEA ARTĂ ROMÂNEASCĂ
EDIȚIE DE LUX
LEI 400

V. PÂRVAN
MEMORIALE
Cartea de căpătâi a generației de după războiu
LEI 120

N. DAVIDESCU
ERNEST RENAN
Vieața și opera marelui cugetător al Franței

CEZAR PETRESCU
DRUMUL CU PLOPI
Nuvele puternice, scrise de autorul cunoscutului volum, „Scrisorile unui Răzeș"
LEI 50

P. ISPIRESCU
BASMELE ROMANILOR
Cele mai frumoase din basmele culese de „Unchiașul Sfătos"
LEI 45

G. POPESCU-TELEGA
CERVANTES
Vieața și opera vestitului autor al lui „Don Quichote"
LEI 40

A. CORTEANU
SCHIȚE POLITICE ȘI ECONOMICE
Analiza celor mai de seamă probleme politice ale timpului nostru
LEI 35

C. NEGRUZZI
NUVELE
Cele mai frumoase nuvele ale marelui prozator, în frunte cu „Alexandru Lăpușneanu"
LEI 18

GH. BRĂESCU
SCHIȚE VESELE
Fragmente de vieață, mai ales din vieața militară, redate cu humor de singurul mânuitor al glumii în literatură contimporană
LEI 45

Dr. S. ANTIPA
PARALIZIA ECONOMIEI NAȚIONALE
Critica situației de azi
LEI 12

RĂDULESCU-MOTRU
ȚĂRĂNISMUL
Lciri pentru o politică în adevăr țărănească LEI 25

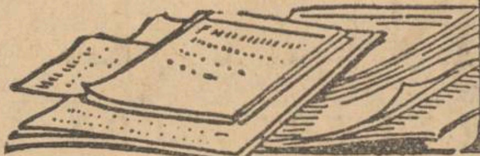
M. EMINESCU
POEZII LIRICE
Ediție populară
LEI 18

M. EMINESCU
POEZII FILOZOFICE
Ediție populară
LEI 18

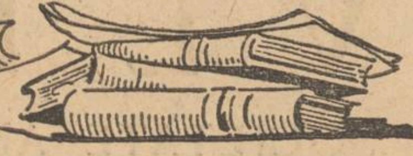
I. A. BASSARABESCU
MOȘ STAN
Nuvele pentru copii
LEI 45

I. AGÂRBICEANU
DOUĂ IUBIRI
Cele mai noui nuvele ale distinsului povestitor ardelean LEI 60

DE VÂNZARE LA TOATE LIBRĂRIILE DIN ȚARĂ SAU DIRECT LA EDITURĂ, STR. PARIS No. 1

INSEMNĂRI

Indiscreţii postume

Cu prilejul centenarului lui Alexandru Dumas-fiul, s'a amintit felul original în care acesta a cunoscut pe George Sand.

Dumas se afla în călătorie. Intâmplarea l-a făcut să se oprească într'un orăşel dela graniţa poloneză, ca să-şi vizeze paşaportul. Consulul francez de acolo, ca să îndulcească plictiseala marelui scriitor şi ca să-i probeze că şi în provincie se pot găsi distracţii rare, i-a oferit să citească scrisorile intime adresate de George Sand lui Chopin. Consulul avea scrisorile dela sora lui Chopin, care intrase în posesia lor după moartea compozitorului. In acelaş timp, Dumas-fiul primea o scrisoare dela tatăl său, care-l vestea că a făcut cunoştinţă la Paris cu George Sand. Dumas-fiul i-a răspuns că şi el a făcut cunoştinţă, şi încă intimă, cu George Sand, în... Polonia. Informată de soarta scrisorilor ei, George Sand s'a neliniştit. Dumas-fiul i-a scris şi a încredinţat-o că va face tot chipul ca să-i restitue corespondenţa.

Şi la plecarea din Polonia, cu toate protestările şi cu toată indignarea consulului, — Dumas a refuzat să-i înapoeze scrisorile. Le-a luat cu el, le-a dus la Paris şi le-a dat lui George Sand, care s'a grăbit să le arunce în foc.

Gestul lui Dumas-fiul e o palmă postumă, aplicată tuturor acelora pentru care faptul de a se instala în faţa saltarelor cu intimităţile marilor dispăruţi, a ceti scrisorile lor de dragoste, a le comenta şi a le publica, constitue un titlu de glorie, — de obiceiu singurul titlu de glorie. In neputinţă de a se apropia de operă, această specie de profanatori cu impunitatea asigurată, se mulţumesc să răscolească viaţa privată a scriitorilor şi a artiştilor. Şi această viaţă e mai totdeauna tristă şi mediocră şi, mai ales, lipsită de poezie.

De preferinţă, sunt scoase la iveală şi expuse indiferenţii sau curiozităţii publice, cu lux de detalii, fapte şi imprejurări pe care scriitorul le-a ascuns cu grijă cât a fost în viaţă. Cetiţi biografia nefericitului Iosif. Amintiţi-vă de sgomotul care s'a făcut, şi care nu s'a potolit încă, în jurul iubirii lui Eminescu pentru Veronica Micle. Nu e mult de când un foarte grav critic din Capitală publica în foiletonul unui ziar politic amintiri ce vor servi poate, cândva, drept date pentru biografia lui Cerna. Am aflat de acolo câte dejunuri şi câte mese a oferit gratuit criticul poetului amărât şi ni s'a dovedit de câtă ingratitudine şi de câtă platitudine e capabil un scriitor în viaţa lui de toate zilele. Şi toate aceste amănunte n'au nici o legătură cu opera literară a poetului mort, şi sunt inutil păgubitoare memoriei lui ca om.

De aceea, de multe ori simpla biografie mai amănunţită a unui scriitor constitue o indelicateţă faţă de el. Atât cât a vrut să ne dăruiască scriitorul din sufletul lui, ne-a dăruit de bunăvoie în ceeace a scris. Interview-urile, atât dela modă acum, îi dau posibilitatea să-şi spună, dacă vrea, biografia (şi sunt mulţi care o fac, cu vădită satisfacţie). In definitiv, un scriitor nu ne e dator cu nimic, şi n'avem dreptul să-i cerem mai mult decât ne dă, — nici, mai ales, să-i luăm cu sila atunci când nu mai poate protesta.

Dacă scriitorii ar fi maşini de precizie, care, puse în aceleaşi condiţiuni de funcţionare ar da invariabil aceleaşi rezultate, biografiile cât mai amănunţite şi cât mai indiscrete şi-ar avea rostul lor. Dar vagabonzi şi excroci au fost destui, — François Villon a fost numai unul. Iar Emineşti pe cale artificială nu se vor putea produce, oricâte suferinţi, oricâte umilinţi şi lipsuri s'ar impune anume unor alţi poeţi de talent.

Gustul pronunţat al marelui public pentru amănuntele intime din viaţa unui scriitor — şi mai ales din viaţa unei scriitoare, — nu e decât o manifestare a mahalagismului în literatură, deghizat sub fel de fel de etichete respectabile. Cine cunoaşte la noi, măcar în traduceri, opera lui Oscar Wilde? — Dar cine nu ştie, cu amănunte, despre o anumită parte din biografia lui? Iar romanele autobiografice, chiar când sunt scrise de autori puţin interesanţi, au totdeauna succes. Nu mai vorbim de romanele „cu cheie".

Marele public, neputându-se ridica până la înţelegerea unor scriitori, — şi chiar când se ridică până acolo, — simte o deosebită satisfacţie să-i vadă coborîţi pe aceştia până la nivelul lui, prin scăderile lor ca oameni. Şi sunt publicişti care-şi pun tot talentul lor, uneori real, în serviciul acestei înclinări spre comeraj. Unii ajung cu vremea, datorită unor ranchiunuri personale incurabile, adevăraţi maniaci. Un exemplu de astfel de obsesie, inofensivă în aparentă e înverşunarea tenace şi insinuantă a lui Brousson fostul secretar al lui Anatole France, împotriva uriaşului său maestru. Aproape zilnic şi sub orice pretext, Brousson caută să ridice, în mod perfid, câte o piatră din monumentul gloriei lui France, ca şi cum acesta i-ar fi singurul rost în viaţă ,— măcinându-şi talentul ca să se strecoare pe scara de serviciu şi să şi culeagă argumentele, la nevoe, din panerul cu rufe purtate

Intrusul, fie el publicist de talent, mare critic, ori simplu cetăţean de suburbie care spionează printre scândurile gardului în ograda vecinului, — e un personaj prin excelenţă antipatic,

Şi ne închipuim că mai ales pentru femeile pe care le ameninţă, vag, gloria postumă, gândul că după moarte vre-un Octav Minar va divulga viaţa lor secretă, dând publicităţii scrisorile ţinute sub cheie, alături de contul spălătoresii, — gândul acesta e deajuns ca să le desguste radical de celebritate.

Cartea

Cunoaşte scriitorul român patima dureroasă şi voluptoasă a cărţii? Oameni de talent, scriitori de-ai noştri au mărturisit verbal, iar alţii şi în scris că ei sunt de partea ignoranţei. Subsolul şi idealul lor e un copac, cu funcţie de jandarm. Pentrucă poporul român a creat „Mioriţa" fără să fi urmat cursuri de estetică la Universitate, nu înseamnă oare că poezia creşte pe creeri graşi, întocmai ca — nu luaţi seama la legumă — ciuperca pe gunoi? Ce-mi tot umblă unii cu răsucirea stilului şi întortochirea ideilor: Talentul, domnule. Ai talent? el ţine loc şi de carte şi de strădu[...]ţă, la urma urmei şi de gândire. De altfel cine nu ştie că fără „inspiraţie" nu există poezie. Ba s'a scris şi în „Orizontul" că însuş Henry Poincaré, matematicianul, când nu nimerea vre-o problemă se ducea de se culca — om de geniu!... Şi când se scula iar, găsea gata soluţia în cap, ca oul de găină în cuibar...

Nu e vorba aci de luminarea întunerecului originar, nici măcar de strâmtoarea uşii prin care scriitorul se duce să se adape dela mister... Dar unde e aeronava cu care scriitorul român, îmbarcat, să străbată vertiginos ţinutul cunoştinţelor, încumetându-se apoi să rămână cât mai mult, cât mai sus, fără să se zăpăcească, departe deasupra fruntariilor vieţii? Scriitorul român urăşte cu instinctul, pe cel care îi spune, fără nici o intenţie, că în ziua când a pus mâna pe carte, el are o rezonanţă mai adâncă, iar viaţa lui a crescut cu experienţa cel puţin a unui deceniu...

Bine-înţeles nu generalizăm şi mai ales nu ne gândim la generaţia de scriitori cărturari, care-s acum la apogeu, — ci i-am avut în vedere numai pe scriitorii care se ridică astăzi şi care în cea mai mare parte sunt indiferenţi dacă nu ostili faţă de carte.

Pentru ce nu se citeşte

Poate cititorii nu zmulg volumele din librării şi fiindcă scriitorii nu pun în operele lor un farmec mai mult decât cel al vieţii obişnuite din juru-le.

Dar de unde să dea scriitorul român acest farmec mai mult? Ce face scriitorul român din viaţa lui (căci de viaţa altora nu e îngăduit să te legi) spre a o transforma în acea particulară esenţă care să circule, îmbătătoare şi revelatoare, printre rânduri — farmecul şi revelaţia fiecărui început de lume? El vrea să fie — fericit! Deaceea e şi poet. Toate luptele şi mâhnirile lui provin aproape numai din nesiguranţa tihnei. Un scriitor cu mania vânatului şi altul cu a jocului de cărţi sunt deochiaţi de mult în societatea lor literară. Nu se poate concepe la noi ideea unui scriitor, de tot ascuns în lume, în vre-o meserie streină de toc şi cerneală. Fără aureolă scriitorească (şi deci dreptul de a beneficia de legea chiriilor şi reducere pe căile ferate) la ce ar mai fi bună poezia? In familie, la biuroul ziarului, la catedră, la barou sau (când e bogat) în Consiliul de Ad-ţie. scriitorul vrea să se deosibească prin scrisul lui, ca un papagal multicolor, printre raţele cenuşii ale meridianului nostru. Poezie, isvorând şi creând pe încetul lacul de sidef nevăzut de nimeni timp de o viaţă de om; roman, construit pe mări depărtate, în porturi obscure, în oraşe străine, — fără nici un beneficiu ,numai din bucuria de a rosti ceva — iată un lux pe care scriitorii noştri nu-l concep. Vag, ajunge până la ei svonul unui Knut Hamsun care a vagabondat şi a murit de foame într'adevăr (şi apoi a scris „Hunger") sau Joseph Conrad care a făcut servicii precise pe bordul unor vase de comerţ... (a scris apoi „Typnon"). Scriitorul român e revoluţionar pentrucă Statul nu s'a hotărât, încă, pe lângă ajutoarele anuale de Sfintele Paşti, să-l trimită să vadă, pentru fericirea patriei, Parisul, acest ideal al mahalagiului bucureştean. Nu cunoaştem încă un scriitor român care de dorul surâsului autentic al Giocondei, să fi intrat în slujba societăţii de Wagons-lits, aşa cum a făcut de curând cineva care a făgăduit familiei că nu va reveni în ţară decât milionar. Intemeierea scribocraţiei — în locul oligarhiei — ideea care apare la orice adunare de trei scriitori, e un vis de cotoi leneş... Oligarhia noastră are cu ea îndrăsneala, cel puţin. In tot cazul nu în literatură se cheltueşte azi în această ţară, cea mai mare energie spirituală. Sunt oameni de afaceri pe care Academia Română ar trebui să-i premieze cu premiul ei cel mai ridicat; creaţia lor, deşi în cifre, e demnă de admiraţia oricărui iubitor de pură poezie...

Iată, printre altele, o cauză care dacă nu-i îndepărtează, îi ţine departe pe cititori de librărie. Chiar operele excelenté nu produc senzaţie în public, nu fac moda unei cărţi, nu stârnesc discuţii violente în societate Literatura actuală are o lipsă.

Rainer Maria Rilke ca poet francez

Se anunţă în revistele germane că o mare editură pariziană va scoate în curând un volum de poezii originale *în limba franceză* a poetului Rainer Maria Rilke, unul dintre cei mai mari şi talentaţi reprezentanţi ai impresionismului liric german.

Fireşte, indignarea patriotică a revistelor naţionaliste nu a ezitat să se producă cu acest prilej. „Der Tuermer" a lui Avenarius, revista mediocrităţilor, aruncă învinuirea de trădător asupra celebrului poet ale cărui versuri pline de artă şi bogăţie neîntrecută constituesc o comoară nepieritoare a literaturei germane.

Nici presa zilnică nu se lasă mai prejos. Cotidianele şoviniste proclamă, cu furie, excomunicarea poetului din sânul naţiunei germane. Pe scurt, afacerea a luat, în scurt timp, proporţiile unui adevărat scandal şi preocupa toate cercurile literare.

O revistă franceză de avangardă a publicat, însă, câteva din poeziile franceze ale lui Rilke şi a făcut, astfel, cu putinţă judecarea îndrăzneţei încercări a poetului german din punct de vedere artistic, singurul justificat în această afacere pur literară. Şi iată că acele câteva probe ni-l învederează pe Rainer Maria Rilke ca un poet de simţire universală care, departe de a stâlci noua limbă în versuri stângace, a ştiut să şi-o asimileze desăvârşit. Reproducem două din aceste poezii pline de ritmul muzical specific autorului lui „Stundenbuch".

I.

Chemins qui ne mènent nulle part
entre deux prés,
que l'on dirait avec art
de leur but détournés,
chemins qui souvent n'ont
devant eux rien d'autre en face
que le pur espace
et la saison.

III.

Reste tranquille, si soudain
l'Ange à ta table se décide,
efface doucement les quelques rides
que fait la nappe sous ton pain.

Tu offriras ta rude nourriture
pour qu'il engoûte à son tour
et qu'il soulève à sa lèvre pure
un simple verre de touts les jours.

De altfel, Rilke nu se aventurează pentru prima dată în literaturi străine. Inainte de război, el a publicat bucăţi de proză şi poezii ruseşti, care dovedeau aceiaş genială însuşire de a-şi asimila complect spiritul unor limbi străine. Ca traducător, Rilke are, fireşte, calităţi excepţionale. Traducerile lui din poeţi francezi — acum în urmă din Paul Valery — sunt adevărate capodopere. — *Lotar Rădăceanu.*

Viaţa teatrală în Rusia

Deschiderea stagiunei dela „Teatrul de Cameră" din Moscova cu revista „Kukirol" a suferit un complect fiasco. Antreprenorul Tairov a încercat să se conformeze „bazei social-politice", cerute insistent de guvernul sovietic şi a pus toate speranţele în „Kukirol", confecţionat după programul oficial. Insuccesul acestei reviste l'a forţat se treacă a doua zi la „Furtuna" lui Ostrovschi, cenzurată şi cu adausuri conform cerinţelor statului comunist. Şi a doua reprezentaţie s'a prăbuşit. Apoi au urmat „Omul care a fost Joi" şi „Sfânta Ioanna", întâmpinate cu indiferenţă de public. Teatrul de Cameră a intrat astfel într'o mare criză şi se va întoarce desigur la repertoriul lui obicinuit, păstrat în ultimii ani din ciclul pieselor jucate înainte de război şi revoluţie, puţin cenzurate de oficialitatea de astăzi.

„Uniunea muncitorilor artei scenice" n'a permis Clarei Joung, cunoscuta artistă de operetă evreească, să vie la Petograd, deşi Joung a jucat cu mare succes prin provincie.

In fostul teatru „Alexandrine" din Petrograd, se pune în scenă o nouă piesă scrisă de avocatul Berenştam şi intitulată „Caleaev". Eroul acestei piese e Caleaev, social-revoluţionarul şi teroristul care în 1904 a ucis cu o bombă pe marele duce Serghie, unchiul ţarului, la Moscova. Bereştam fusese atunci apărătorul lui Caleaev, condamnat la moarte prin spânzurătoare. Văduva lui Serghie, marea ducesă Elisabeta, sora nefericitei ţarine, căutase să-l scape pe Caleaev de moarte ; însă acesta refuzase să scrie cererea de graţiere...

„Primul atelier de operă din Moscova" şi-a deschis stagiunea de iarnă cu o nouă operă „Livada cu vişini", scrisă de compozitorul Costalie după drama lui Cehov cu acelaş nume.

Sinuciderea lui Gorki

Maxim Gorki a lucrat în tinereţe ca muncitor cu ziua la o brutărie din Cazan. „A fost cea mai grea muncă din câte am încercat în viaţa mea" — scrisese el mai târziu în autobiografia lui.

Revista rusească lunară din Berlin „Trecutul" în No. 4 (32) din 1925, publică amintirile lui N. Bâhovschi despre acea epocă din viaţa de brutar a lui Gorki. Manuscrisul articolului a fost revăzut şi adnotat de însuşi Gorki. Tânărul Alexis Peşcov (axim Gorki mai târziu) sosise la Cazan, pe jos, ca să înveţe, „crezând că ştiinţa se predă acolo gratis". „Insă am constatat imediat, — spune el, — că nu acesta e obiceiul ţării; din care cauză am intrat la o covrigărie cu un salar de 3 ruble pe lună". Muncind aci tânărul brutar începu să frecventeze băcănia vecină a unui oarecare Andrei Derencov, care era pe atunci, pentru „Cartierul Latin" din Cazan, un fel de casă conspirativă a tineretului revoluţionar. Derencov păstra la el şi o bibliotecă revoluţionară. Tocmai el atrăsese atenţiunea studenţilor asupra brutarului excepţional de talentat. Studentul Berezin (mai târziu vice-preşedintele Dumei a II-a, cu majoritatea-l socialistă şi revoluţionară din 1907, dizolvată după 3 luni de existenţă d. Stolypin care a restrâns atunci şi dreptul electoral) a început să-l conducă pe Peşcov în ce priveşte citirea sistematică. Insă, munca de brutar îi lua lui Peşcov prea mult timp, ceeace nu s'a schimbat nici atunci când Derencov deschisese o brutărie pentru a-i vărsa toate veniturile în casa organizaţiei revoluţionare. Derencov l'a angajat la brutărie şi pe Peşcov, ca ajutor al şefului brutar. Aci Gorki tot a mai frământat coca şi a distribuit franzele dimineaţa...

Studentul Piancov, unul dintre conducătorii organizaţiei revoluţionare, s'a stabilit în aceeaşi brutărie. Camera lui era locul de întrunire pentru studenţi. Intr'o seară, când discuţiile revoluţionare erau mai aprinse, un subcomisar de poliţie năvăli în cameră, întrebând: care e proprietarul brutăriei? Alarma fu foarte mare. Studenţii au crezut că vin jandarmii ohranei pentru a face percheziţie. Insă subcomisarul n'a cerut decât ca Piancov să-l urmeze. Ce era? — Peşcov-Gorki se împuşcase în stradă şi căzu într'un lac de sânge. Partea stângă a pieptului îi rămăsese perforată de glonţ. Rănitul fusese transportat la spital. Această sinucidere a intrigat foarte mult tineretul din jurul „brutăriei" lui Derencov. Peste două săptămâni Peşcov s'a întors, deşi rana nu era încă cicatrizată complect! Nimeni nu-l întreba asupra cauzei; tăcea şi el. Pricina era însă cunoscută tuturor: amorul nefericit al tânărului brutar pentru sora lui Derencov, care îl preferase lui Gorki pe un alt tânăr, din acelaş cerc revoluţionar. Atunci, la începutul anului 1889, viitorul scriitor părăsi Cazanul...

Poate că tocmai acest amor şi această „sinucidere" din 1886 i-a sugerat lui Gorki ideia frumoasei sale nuvele „Douăzeci şi şase şi Una?".

MĂRUNTE

OMUL DESCOMPUS de *F. Aderca* care a apărut de curând, e romanul cercetat de toţi iubitorii de literatură aleasă. Nu ne îndoim că cititorii vor lua cunoştinţă de noua lucrare a colaboratorului nostru. (Editura „Ancora").

— A apărut primul număr din revista „Cetatea literară" sub direcţia d-lui Camil Petrescu.

— Numărul de Crăciun al „Universului Literar", redactat de d. Perpessicius, aduce colaborarea d-lor I. Minulescu, N. Davidescu, Ion Pillat, D. Nanu, B. Cecropide, N. Tonitză, etc. Traduceri din Potapenko şi Reymont.

— Notiţa intitulată „Speranţe" a apărut în gazeta noastră (No. 263) printr'o eroare.

Curiozităţi

Câţi bărbaţi?

Ziarele din Moscova aduc ştirea această problemă a fost pusă la ordinea zilei în Adu „Activului Feminin al Minei de Stat No. 1", şi supunor discuţii foarte aprinse.

Aşa numita „Organizaţie a Necăsătelor" din acest „Activ" apăra punctul de vedere că ia poate să aibă trei bărbaţi. Un curent opus, repreze prin „Organizaţia Căsătoritelor", a expus cu fermi principiul: Femeia nu trebuie să aibă de cât un sinbărbat. „Căsătoritele" au susţinut categoric că acest s bărbat nu trebuie să fie obiect al „avansurilor" şi tei", chiar pentru acele femei care nu *posedă* încă bărbat propriu. Discuţiile au fost întrerupte de câtevi prin încăerări între aceste două curente.

Ca rezultat s'a aprobat o rezolu — „E necesar să fie influenţate şi oprite acele femre tind să stăpânească mai mult decât trei bărbaţi

Preşedintele Franţei vânat de fete

In Palatul Elisée din Paris se pri zilnic sute de scrisori pe numele Preşedintelui Doume, de la oameni care îi sunt absolut necunoscuţi. Uneorisorile acestea au un conţinut surprinzător.

De curând, o tânără din Bordeaua scris Preşedintelui, că e frumoasă şi bogată (pe6 milioane de franci) şi că-l propune să se căsătoreacu dânsa. „In Palatul Elisée se cere prezenţa unei fenaşa că am putea să ne unim soartele noastre solitarNu se ştie ce i-a răspuns Preşedintele.

Tabacherele prinţului Iusupov

Prinţul Iusupov, care l-a împuşcat 1916 pe Rasputin, locuieşte astăzi la Paris. Fugind Rusia, Iusupov a adus cu dânsul o mare colecţie dacheri scumpe şi s'a hotărît să le vândă prin interml cunoscutului anticar Seligman din Paris. S'a încheiat contract după care anticarul trebuia să ţină tabacherekpuse timp de o lună în magazinul lui, iar Iusupov obligat să nu însărcineze pe altcineva cu vânzarea loând a expirat termenul de o lună. Iusupov îşi luă tabtele şi le duse la New-York, însărcinând pe anticarul dolo Wolff, să le găsească cumpărători. Seligman găsi usupov nu s'a conformat stipulaţiunilor contractului şi-tentă un proces de daune.

Tribunalul însă s'a pronunţat în fava lui Iusupov, iar pe Seligman l-a condamnat să plătă prinţului 60 de mii franci.

Nuntă în stil „modern"

— „Vrei să ne căsătorim pe bordulaviathanului?" Astfel glăsuia o telegramă expediată pradio de un tânăr American cu numele Stewart, din bwt, la adresa: Mis Catarina Forbs, care se afla pe vas-gigant, în drum din America spre Anglia. Miss bs i-a răspuns tot prin radio, printr'un cuvânt: — „J... Când vasul a părăsit portul englez de descărcare hamptown şi a sosit la Şerburg, după pasagerii francezewart s'a prezentat căpitanului şi l-a rugat ca în nul spre America să-l cunune cu Miss Forbs.

Nunta şi balul au avut loc într'o s pe Leviathan.

Mormântul Artineei

O misiune archeologică franco-ameiă sub conducerea contelui de-Proroque şi-a terminxolorarea trecutului regiunei Hoggar din inima Sahareolo unde Pierre Bénoit îşi plasase eroina — Antinea. igă Tamanraset expediţia a descoperit prin nisipuri un n mormânt luxos clădit acum câteva mii de ani. Când rmântul a fost deschis, savanţii au rămas extrem de u. Mauzoleul acesta aparţinea reginei Tinhanan, a cămumie s'a păstrat perfect, înfăşurată în pânze şi mări. Capul e acoperit de-o diademă de aur cu stele pietre scumpe. 9 brăţări de aur şi 9 de argint îi acopnâinile. Camera mortuară a reginei a fost copiată dupăiera ei din palat: mobile scumpe, o mulţime de mărşuri şi articole de toaletă, cu care Tinhanan se servea iaţă. Mai multe obiecte lucrate din aramă şi sticlă, o ană a sarcofagului făcută din aur, câteva cupe fine ur pentru „hrana" reginei moarte şi multe altele s'auit în mauzoleu. Dar misiunea a fost mirată mai ales o statuetă de piatră a Venerei, excelent lucrată în me de 30 centimetri, care dovedeşte că Hoggarul de ci a avut legături cu lumea artelor din Grecia Anticăatueta va purta acuma numele de „Venera din Lyvia".

BIBLIOGRAIE

I. Gherea (C. Dobrogeanu) : Studritice (Vol. IV), Prima ediţie, Edit. „Universala", 192Bucureşti. Preţul 40 lei.

Georges C. Lecca : Dresajul dui de aret. Tip. „Viaţa Românească", Iaşi.

Gina Sandri : Printre clipe, EdiCasa Şcoalelor", Preţul 35 lei.

Universitatea populară din Chiu (1922—1925). Dare de seamă. — Tip. Leibovici, Cnău.

Traian Brăileanu : Sociologia Grală, Tip. Mitropolitul Silvestru", Cernăuţi, Preţul lei.

Suflet Românesc No. 7.
Convorbiri Literare, Noembrie.
Vremuri bune No. 7—8.
Flamura No. 9.
Universul Literar No. 52.
Revista Generală a Invăţămâni No. 10.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 266

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 10 Ianuar 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

FIGURI DIN LITERATURA ITALIANA DE AZI

Luigi Pirandello [1]

Io mi sono ridotto l'anima, a furia di scavare, una tana di talpa...
(L. Pirandello, *Ciascuno a modo suo*).

In toamna lui 1919 Giovanni Papini publică la Florența, în tovărășia lui Pietro Pancrazi, o antologie a prozei și poeziei italiene din ultimul pătrar de veac: **Poeti d'oggi.**

Pirandello nu figurează în această culegere.

Acum șase ani nu i se recunoscuse, în Italia, dreptul de-a figura într'o antologie, compilată de-altfel pe baze destul de largi și de eclectice!

Anul acesta însă, publicându-se a doua ediție a acestor **Poeți de azi**, s'a găsit un loc și pentru Priandello, de care se ocupă ziarele și revistele din lumea întreagă — din America, Franța, Germania, Rusia, Spania, România.

Așa dar, abia în anii din urmă, de curând, Italia a recunoscut în autorul lui „Henric IV" un scriitor al său, cu toate că Pirandello face parte din generația lui D'Annunzio (ca vârstă, bine-înțeles) și ne apare ca o personalitate cu totul distinctă.

Marea-i popularitate o datorește așa dar, publicului străin (nord-american, anglo-saxon, german și slav în primul rând), care-l admiră și-l cunoaște prin producția dramatică, mai puțin prin aceea de povestitor și romancier cu care și-a început activitatea literară acuma vre-o două-zeci de ani.

Italia nu l'a admis niciodată fără rezerve; critica italiană a discutat și discută mereu „cazul" Pirandello, precum a discutat „cazul" Papini. După ea, în ultimul timp, s'a recules și cea germană, cu toată primirea entuziastă de care s'a bucurat Pirandello pe scenele germane.

Nimeni nu poate însă contesta afirmația că el este cel mai personal dintre dramaturgii italieni, nu numai de astăzi, dar chiar luând evoluția teatrului italian cu vre-o sută de ani în urmă. Prin el se menține și astăzi prestigiul de universalism al culturii italiene: străinătatea se interesează de Pirandello așa cum se interesa pe la 1910 de Carducci, de D'Annunzio mai ales și cum s'a interesat o clipă de opera lui Giovanni Papini.

Ai săi — repet — îl judecă cu mai multă asprime și — poate — judiciozitate decât mulți critici străini. Totuși chiar pentru cei mai severi interpreți ai artei contimporane în Italia (cum este Francesco Flora) Pirandello, făuritorul unor pagini puternice în nuvele, în romane, în câte-va scene din comedia „Șase personagii în căutare de autor" și din „Henric IV" este fără îndoială una din cele mai energice și semnificative figuri ale anemicei poezii contimporane.

Ajutat în bună parte de experiențele futuriste (care l-au înrâurit, dar mai ales l-au impus atenției publicului italian) desclasicizat din aceste experiențe, Pirandello s'a dovedit un chinuit răscolitor de conștiințe, care scrutează adâncurile unde își au rădăcina patimile, sentimentele omenești, spre a le descoperi, a le analiza cu răbdare, a descoperi în ele tot ceeace este latent. Este, așa dar, un psicologist, inițiator al unei arte speciale, care-a izbutit să înfrângă tradiționalismul italian și să ne înfățișeze o serie nesfârșită de opere din care — multe — dau pe față o nouă atitudine a spiritului său creator. Căci, cu toate defectele „manierei" pirandellice, ne va uimi din capul locului varietatea, originalitatea concepțiilor sale, mai ales în piesele de teatru.

* * *

Fiu spiritual, inconștient și nemărturisit, al Futurismului marinettist, Luigi Pirandello trăește o existență „dinamică" prin excelență. Dedat numai lucrului intelectual, se poate lăuda cu o fecunditate literară impresionantă. Lumea îi sunt cărțile, ale sale și ale altora. Gândurile i se încheagă în concepții de artă pe care le adâncește timp îndelung și le inveșmântează într'un stil elaborat cu răbdare.

Izolat de lume, cu arta lui, trăiește la Roma unde de douăzeci și patru de ani este simplu profesor de Stilistică la Școala Normală Superioară Femenină; coleg de carieră cu celalt humorist italian în viață, cu Alfredo Panzini.

Născut la 28 Iunie 1867 în orașul Girgenti, care pe marginea de jos a Siciliei, cată spre Mediterana africană, înflorit de migdali, îmbătat de vin gras, acrit de fumul sulfatarelor, Pirandello și-a luat doctoratul în Filosofie și Litere în Germania, la Universitatea din Bonn, încă din 1891. Originea lui siciliană îl obliga oarecum să-și lege începuturile literare de literatura provincial-veristă a lui Giovanni Verga și a emulului său Luigi Capuana.

Cei ce-l cunosc de-aproape ne asigură că nu este omul buclucaș și bizar pe care l-am bănui din lucrările sale dramatice ori din alăturarea de Bernard Shaw.

Își exploatează producția literară prin mijlocirea lui Giuseppe Prezzolini, „contabilul" culturii italiene după părerea lui Papini. Ca și filosoful Gentile, Pirandello s'a înscris nu de mult în partidul fasciștilor, fără a face totuș politică militantă. Mussolini l'a numit în schimb senator pe viață, alături de Gentile și de Benedetto Croce. Tot cu ajutorul lui Mussolini a putut întemeia un teatru propriu la Roma: **Il Teatro d'Arte:** reluare a ideii lui Lucio d'Ambra de-a da Italiei un „teatru național", cu mai mult prestigiu, dar cu acelaș gând de a impune connaționalilor săi rămași în urmă, gustul pentru „reprezentația" teatrală înțeleasă unitar, realizată modern. Inconjurat de tineret, Pirandello montează astfel piesele altora (străini cu deosebire), dar mai ales pe ale sale, dând interpretare personală dramelor lăsate până acuma pe seama lui Reinhardt ori a lui Pitoëff.

Iată tot ceeace ar putea satisface, în biografia comediografului, pe doritorii de anecdote și de întâmplări.

* * *

„Eu afirm — spunea Pirandello într'o conferință ținută la Roma acum vreo doi ani — că menirea celui care scrie, este o creație nesfârșită de aparențe ale vieții. Viața nu este o formă fixă, neschimbată, veșnică: viața capătă pentru fiecare individ forma sub care îi apare lui".

Concepția pirandelliană despre viață este așa dar o concepție relativistă, einsteiniană, cu toate că dramaturgul italian desminte categoric a fi fost înrâurit de filosoful german, a cărui doctrină n'a aprofundat-o niciodată: simplă coincidență! Aceasta n'a oprit totuși pe filosoful Vahisingen, creatorul teoriei lui „Als ob" de-a închina un întreg studiu, într'o revistă germană, paralelismului dintre „Teoria Relativității" și teatrul lui Pirandello!

Pentru acesta din urmă nu există așa dar în univers decât schimbare perpetuă — nu există individualitate sintetică, statică totul reducându-se la fragmentarea ei infinită, comună, în vreme ce eul ar fi rezultatul de-o clipă al acestei neîncetate disocierii.

In această concepție a eului amorf, infinit, arta lui Pirandello va tinde să capete justificare filosofică pentru humorismul său istovitor, profund pesimistic; prin această concepție arta sa se va așeza răspicat la antipodul concepției nitzscheene care prezida arta lui Gabriel d'Annunzio, până de glorificarea eului, a personalității integrale și a individualismului messianic, de romantică amintire.

„Totul este în noi nedeterminat, schimbător, inconștient", mărturisește autorul în dosul unuia din personagiile comediei „Ciascuno a suo modo" și această sentință ar putea înlocui întregul său crez filosofic, îndreptarul activității lui Pirandello din ultimul timp.

Viața îi apare când incoherentă, când ironică sau chiar absurdă, mai ales din lipsa totală de acord între materie și spirit, între formă și conținut. N'o poate lua prea în serios știind-o determinată în sinuozitatea ei de glumele întâmplării, străină de înrâurirea fastă ori nefastă a fatalității.

De aci două consecințe directe pentru arta lui Pirandello: dezinteresarea cinică de „verosimilitatea" în artă (spre marea părere de rău a unor critici din țara sa) — dreptul de-a se folosi de cele mai singulare „teme", luate din viața curentă dar inspirate direct din ciudățenia „faptelor de cronică" —; în al doilea rând, înfățișarea paradoxală a situațiilor și atmosfera pesimistică în care se dezvoltă arta sa.

Pirandello nu se sfiește să mărturisească, într'un elan de sentimentalism autobiografic, amărăciunea din care izvorăște de fapt și concepția lui filosofică, și întreaga-i artă.

In prefața „Nuvelelor pentru un an" își cere astfel iertare dela cititori dacă „din concepția pe care el, autorul, și-a format-o despre lume și despre viață, prea multă amărăciune, și prea puțină bucurie vor avea și vor găsi în acele cioburi de oglindă care o răsfrâng întreagă".

Acuzat totuși de pesimism integral, Pirandello se apără: „Eu concep destinul omenesc, în imagine, ca o luptă veșnică între viață și formă; viața care este fluidă, infinită, în continuă devenire, forma care este circonscrisă între niște limite severdeterminate". Pentru a nu secătui însuși scopul existenței — își complectează Pirandello gândul — spiritul omenesc nu trebue să se fixeze într'o anumită formă." Iar în tendința artei sale de-a arăta muritorului eterna transformare a existenței, motiv al iubirei, al încleștării sale de această existență, caută Pirandello vitalitatea etică a acestei producții, contrapusă unui pesimism prea nimicitor. De aci și consecința practică a humorismului său deprimant, reținut, echilibrat, atâta de înrudit în Italia, cu acela al lui Alessandro Manzoni și — ca punct de plecare — cu humorismul contemporanului Panzini. Doar ca punct de plecare, de oarece și Pirandello și Panzini au o concepție sceptică, amară, pesimistă, despre existență și despre posibilitățile de perfecționare umană. Ca realizare artistică însă, la Pirandello se constată mai desvoltat simțul realului și putința de obiectivare — în personagii independente — a acestei viziuni amare, care-i caracterizează felul de-a vedea. Superioritatea aceasta în dauna lui Panzini, nu-l poate totuși scuti pe Pirandello de învinuirea curentă că arta sa ar fi o artă cerebrală!

Luigi Pirandello

Aceasta caută, așa dar, să înfățișeze viața omenească în „devenirea" ei, ca pe un fluid impalpabil, indefinibil, alcătuit din molecule, singurele determinate, care se numesc „certitudini" dar care se schimbă de la individ la individ, de la o clipă la alta. Muritorii de rând, victime ale unei tragice iluzii, se fixează tocmai asupra acestor efemere „certitudini" pe care le iau drept „adevărul" imutabil, când în realitate aceste „certitudini" își trăesc existența lor reală o singură clipă. Piesa lui Pirandello „Ficare în felul său" apare drept sinteza acestui fel de-a vedea, în care viața nu e decât alternarea umbrei și a luminei, a creației și a nimicirei, prin care individul se diferențiază de individ și trăește o "existență, care prin aceasta, nu mai poate fi confundată cu existența semenilor săi.

* * *

Renumele actual, Pirandello îl datorește teatrului.

Scris în parte după 1910, a fost luat în serios de toată lumea abia în anii de după războiu, când reprezentarea l-a fost prilejuită mai ales de succesul comediilor lui Shaw, ale spaniolilor Quintero ori de reprezentările avangardiste ale lui Marinetti și Bragalia, în patria sa. Astăzi teatrul lui Pirandello — cel vechi, ca și cel nou — se tipărește într'o colecție unitară de „Măști goale", de către acelaș editor Bemporad din Floreța care editează și culegerea de „Nuvele pentru un an".

Totuși Pirandello a ajuns relativ târziu la teatru, nuvela și romanul fiind primele forme în care și-a manifestat personalitatea. Fire delicată, lipsit de experiența cotidiană a publicisticei, s'a temut din capul locului să înfrunte publicul cu tehnica lui nouă, într'o vreme în care Futuriștii dădeau cele dintâi bătălii, isprăvite totdeauna cu zgomotoasa lor înfrângere. De altfel și astăzi lucrările sale dramatice câștigă mai mult citite acasă decât reprezentate la teatru; ele fac apel mai ales la viața contemplativă și logică a cititorului decât la cea afectivă și etică a spectatorilor obișnuiți. In afară de aceasta, complicația psiologică a situațiilor și a personagiilor pun în imposibilitate pe cei mai desăvârșiți interpreți, să redea întocmai unele nuanțe psicologice, care la Pirandello sunt esențiale și hotărâtoare pentru restul acțiunii.

Cu un cuvânt este un „autor dramatic incomod" spectatorului: îl lasă să-și găsească singur firul acestei acțiuni. Ceva mai mult: îl dezorientează! Teatrul lui cel mai recent și mai căutat, este un teatru care de cele mai multe ori, irită. Nesigur, poliform (Flora preferă epitetul „inform"), profund autocritic, teatrul lui Pirandello păcătuește prin exces de filosofie în fața esteților, după cum filosofia sa trece drept insuficientă în fața filozofilor. Atunci când personagiile nu sunt niște filosofi ratați, cad în sentimentalismul profesorului din „Pensaci Giacomino". Văd't metafizic, acest teatru dă la iveală (în detrimentul valorii artistice), o șovăire, un antagonism între pesimismul congenital din nuvele ori romane și tendințele idealiste, isvorîte mai mult din preconcepțiile care'și găsesc explicația în îndrumarea spiritualistă a Italiei, azi, când este dominată de idealismul activ al lui Giovanni Gentile.

Rămân în picioare, oricând și oriunde reprezentabile, micile drame realistico-sentimentale (de tipul „Smochinelor de Sicilia"), care însă nu sunt decât niște simple dramatizări a unora din cele mai impresionante povestiri. Nu la acest teatru ține totuși Pirandello să se refere posteritatea! Ci la drame de tipul „Henric IV" ori „Șase personagii în căutare de autor", în care teoretizează subiecte psicologice, în loc să le dramatizeze prin ceeace este acțiune în ele.

Corespunzător manierei lui Shaw, Pirandello nu se sfiește, caută să-și tulbure publicul prin ciudățenia situațiilor înfățișate; iar pentru ca această intenție de a-l tulbura, să fie și mai bogată în urmări, îngroașe deza realismului cu care spectatorul este îndeobște familiarizat la teatru. Se întâmplă însă prea adesea ca acest joc să-i fie fatal, elementul realistic rămânând în stare de precipitat, neasimilabil la fondul fantastic pe care se proectează acțiunea dramelor sale. **Trebue să vedem aci o caracteristică esențială a teatrului pirandellian. Nimeni nu-l poate contesta abilitatea cu care** știe să împletească firele ficțiunii cu ale realității imediate.

Tocmai din această pricină spectatorii italieni rămân totdeauna nedumeriți, iar reprezentările dramelor acestea — cu aplauze și fluerături — amintesc „succesele" marinettiste. Căci nu arare ori scopul dramelor sale nu este altul decât „să pună în practică teoria lui despre spiritul de contradicție, cuibărit în sufletul colectiv al caraghioasei omeniri, din care cu toții facem parte". Cine înșeală în „comediile" sale? Cine sunt cei înșelați? Toți și nimeni. Toți cădem pradă acestei „boli a contradicției"! Adevărate „drame ale contradicției omenești" piesele lui Pirandello sunt clădite pe acest temeiu psicologic și pesimist, cu un îndoit gând: pentru publicul mare și pentru cel restrâns al intelectualilor meditativi.

Aceștia din urmă se mulțumesc și cu abstracțiile simbolice care — adesea — țin loc de personagii cu viață a lor proprie, integrală. Brodate pe canavaua fanteziei, lucrările dramatice ale humoristului italian, ne apar ca niște amalgamări de tragedie și de comedie, nedeplin contopite ci suprapuse: ceeace le și deosebește de teatrul pur romantic, dar le scade valoarea scenică.

Pe nedrept acuzat că se depărtează de „iluzia normală" a vieții, Pirandello scapă mai greu de învinuirea că nu știe să ascundă mereu sforțările pe care le face de-a se menține suspendat între realismul obișnuit și grotescul de tipul Chiarelli ori Shaw. Nici nu-l poate ajuta prea mult obiceiul de-a se furniza cu subiecte din literatura singulară a „cronicelor" cu sfârșit macabru, cum este aceea perfect controlabilă din romanul „Il fu Mattia Pascal". Cazurile de refracție a conștiinței, situațiile paradoxale, căutat-neverosimile nu sunt pentru el decât „o metodă nouă menită să dea un special relief calităților contingente ale vieții, observându-le dintr'un punct de vedere pus în afară de realitate". Astfel că ceeace necăjește mai mult pe spectator (nu întotdeauna și pe cititor) e poate tocmai faptul că sensul operilor sale, atâta de originale, nu poate fi prins cu ușurință, sau chiar de loc; odată pierdut un fir, adevăratul sens îi scapă iremediabil. Răspunderea, aici, revine în mare măsură interpretării.

Teatrul lui Pirandello este un teatru care frământă, intonat astfel ca să sfideze părerile curente ale publicului de treabă: ghicim fără multă greutate întâlnirea cu Shaw pe această linie, fără ca să vorbim întemeiat de înrudiri și derivări, maniera pirandelliană existând, latentă, în afară de Shaw.

S'a zis că este o artă cerebrală și poate că s'a exagerat; s'ar putea spune mai bine — ca și în cazul lui Dostoiewski, a Rușilor în general — că este o artă care dă de gândit, însuflețită de figuri osândite din punct de vedere social, printr'o obștească prejudecată. Drama o creiază de obicei nu din conflictul stărilor sufletești ale protagoniștilor, ci din îndoirea fiecărui suflet înspre sine însuși. „Ceilalți oameni — după Pirandello — în fond, nu există decât numai ca prilej pentru a-i arăta fiecăruia propria-i desnădăiduită, neîntemeiată neputință de-a găsi un suflet central, din miile care, în fiecare om, sunt în etern conflict". Steguleț [illegible] în bătaia vântului, sufletul omenesc este protagonistul obișnuit al dramelor sale și interesul autorului se concentrează numai în el, astfel că, „intriga" în sensul curent, este trecută cu vederea, ori chiar absentă; când există, rezolvarea conflictului apare defectuoasă și fictivă.

Analiza pătimașă a sentimentelor omenești rămâne partea cea mai impresionantă din această vastă „comedie omenească". Mai toate piesele sale au aceiaș temă: „A se cunoaște pe sine? Lucrul este cu neputință de oarece ființa pe care o aveam ieri nu era supusă aceloraşi înrâuriri externe ca și ființa pe care o am astăzi ori pe care o voiu avea mâine". Personalitatea omenească îi apare ca un produs al împrejurărilor din afară, schimbătoare și totuși aceleași în desfășurarea lor continuă, ca sclipirile unui far pe întinderea mării.

In neputință de-a se cunoaște pe el, cu atât mai neputincios se arată omul să cunoască sufletul celorlalți. De fapt, totul se reduce așa dar la **iluzie și mișcare:** elementele de bază ale teatrului lui Pirandello, din punct de vedere filosofic, psicologic și moral.

De aceea și personagiile sale trebuesc interpretate drept simple larve omenești, lipsite de atributele lor veristice, desprinse dintr'o lume fantastică, caractere super-realistice, apariții. (La teatrul **Champs-Elysée**, Pitcëff introduce pe scenă „cele șase personagii" cu ascensorul!) Conflictul, inhibativ, are la bază o serie de modulări pe aceeaș temă: lupta dintre „a fi" și „a părea" — între viața lăuntrică și cea vizibilă celorlalți oameni. Iată de ce și personagiile sale cele mai caracteristice sunt „personagii care sunt ceeace nu sunt, ori nu par ce sunt, ori par ceeace cred că par, ori care sunt silite să trăiască în chip deosebit de ceeace se cred, și de-aci nasc chinurile, durerile, pasiunile, conflictele și tragediile" (G. Prezzolini).

Iată de ce tipul cel mai convenabil unei astfel de concepții dramatice este tipul nebunului lucid („Henric IV") și temele care-l atrag mai mult pe Pirandello, au legătură cu nebunia. („Il fu Mattia Pascal") ori cu problema personalității proteice (unii critici nu uită să citeze, din acest punct de vedere, teatrul rusului Leonid Andreev). De aci și aspectul nou, original al teatrului său (ca viziune dar și ca procedeu), originalitate care se vădește chiar și din titlurile lucrărilor sale: crâmpee de fraze bizare, mirosind a paradox: „Așa este, dacă vi se pare" — „ca la început, mai bine decât la început" — ori, „Șase personagii..." De fapt însă, tema preferată — subordonând pe cea amintită a nebuniei — rămâne tot dualismul dintre Viață și Formă, dualism din care izvorăsc conflictele; acestea, schematic, se pot reduce la următoarea enunțare: Viața nu se poate adequa Formei, masca nu este aderentă feței, „Măștile Goale"!

Prin drame astfel construite, Pirandello s'a depărtat enorm de piesa comună, mărunt burgheză. Astăzi însă se găsește într'un stadiu oarecum intermediar, descompunerii analitice, a sufletului omenesc, necorespunzându-i în teatrul său, o reconstrucție sintetică și artistică totodată.

* * *

Ca romancier și povestitor, Pirandello este pentru noi mult mai puțin cunoscut. Cu toate acestea, începuturile sale se leagă de proză și, în ea s'a manifestat pentru prima dată „pirandelismul" care, astfel considerat, este anterior înrâuririi lui Bernard Shaw. Romanul „Răposatul Matei Pascal" mărturisește cu ușurință, din plin, această independență cronologică.

Nuvelele, publicate mai ales în timpul războiului prin ziarele italiene, l'au familiarizat publicului mare. Ca povestitor, Pirandello a fost însă mai mult admirat decât iubit, până când activitatea-i teatrală l'a pus în contact direct și imediat cu acest public.

Prin această activitate s'a stabilit și reputația lui oarecum mondială de prozator, fiind tradus de curând în franceză, germană, spaniolă, rusă, engleză, etc.

In Italia, nuvelele se retipăresc de editorul Bemporad, într'o colecție de douăzeci și patru de volume din care au apărut până astăzi opt, baza culegerii pe care-o înfățișez publicului românesc astăzi. De multe din ele se leagă începuturile lui Pirandello, multe au fost scrise acuma în urmă, cea mai mare parte refăcute, în amănuntele stilistice ori chiar în cuprins. O culegere, așa dar, pe care o putem socoti unitară, polarizată în jurul unei concepții bine închegate.

Cum era și firesc (prin coincidență de spațiu, de timp și de spirit), Pirandello povestitor s'a format, pe la 1880—90, sub înrâurirea lui Giovanni Verga, sicilian și acesta. A fost literatura unui „provincial", lipsită totuși din capul locului de ingenuitățil Romanticilor degenerați, în care, dela început, se „afirmă fantezie contradictorie și chinuită" ce-l deosibea de ceilalți contemporani. Humorismul lui ca povestitor — alt aspect congenital al operei sale — răsărit în chip firesc din „exasperatul dualism între ceeace este viața goală și ceeace sunt plăcutele iluzii cu care-o îmbracă oamenii", humorismul i-a fost luat drept „cinism celebral" (Borgese), când în realitate ascundea o desnădăjduită tristețe.

Cu vremea însă Pirandello a făcut loc tot mai de frunte elementelor intelectualiste, („vițiul organic al artei sale" — afirmă crocianul Russo), **depărtându-se de nuvela verghiană, spre a se** apropia de-o alta, recentă, corespunzând întocmai paradoxelor sale dramatice. Sunt nuvelele pe care le-am ocolit în această culegere.

La fel cu celelalte opere, povestirile sale nu tind decât „să valorifice în cel mai înalt grad mutabilitatea extremă a voinței omenești, sub presiunile exercitate de realitatea zilnică".

Acelaș dinamism psihic, acelaș metamorfism lăuntric, care am văzut că stă la baza teatrului său și care adesea se plăzmuește în elemente reprezentative, artistice.

Identitatea dealtfel se poate verifica și în amănunte: aceeași intonație pesimistică, paradoxală, grotescă, humoristică — aceeaș repetare a subiectelor și tipurilor, într'o varietate aparentă, proiectată pe-o fantezie mai mult omogenă decât policromă, mai mult stăruitoare decât sclipitoare (în antiteză cu Boccaccio): în plus, aci — viața pe care o dau „tipurilor" de provinciali, căldura cu care înfățișează viața provincială, tipic italienească, puterea cu care știe să creeze o „lume" care de fapt este a lui.

Nu este desigur o artă prea luminoasă, prea senină, dar nici o artă direct-veristă, realistică și pesimistă. Intre aceste două extreme, este loc pentru inspirația pirandelliană, de linie cam aspră, adâncită, contrasă într'un zâmbet de caricatură.

Trăește, mai ales, în povestirea sa figura vie a personagiilor mărunte, a „tipurilor" pe care se și întemeiază, și-ți aduce aminte, câteodată, de Guy de Maupassant. Alături, firește, abstracțiile psicologice cărora vrea să le dea viață cu de-asila, ca și în teatru: povestirile lui cele mai stranii și mai interesante, dar și cele mai opace.

Inegalitate, așa dar; diversitate, și în opera de povestitor, datorită mai ales tendinței de-a lăsa reflexia să întunece fantezia, atunci când unele construcții artificioase, unele aspecte romanești, nu umbresc rarile lui calități de prozator. Se salvează în orice caz prin creiarea unor „figuri mai mici" în care, neaplicând teoria „descompunerii caracterelor" (fundamentală), izbutește să se ridice până la arta celor mai mari povestitori ai zilelor noastre.

La o examinare mai atentă, se pare că forma care-i convine într'adevăr lui Pirandello este nuvela: nu degeaba multe din piesele lui sunt nuvele reluate și mai toate romanele, începând cu „Il fu Mattia Pascal", rămân nuvele amplificate. (L. Tonelli).

Forma care îi convine și în care excelează este „nuvela de mediu" scânteind de humorism manzonian, reliefată și adâncită ca proza lui Verga, o proză goală de imagini picturale, aspră, cu sintaxă analitică, rece, dar tocmai prin aceasta adequată conținutului.

De altfel arta din nuvelele lui Pirandello — din acele nuvele din care am cules eu — este o artă care nu are nevoe de multă mijlocire pentru a se da pe deantregul cetitorului, în fața căruia se ridică, cu lumea ei de nepieritoare întruchipări.

ALEXANDRU MARCU

[1] Prefață la un volum de „Nuvele alese" care se va publica în curând.

Literatura proletară din Rusia

Ultimul congres panrus al partidului comunist a prilegiuit desbateri asupra regimului economic din Rusia cari interesează de aproape, și critica literară. Căci în acelaș timp în care bolșevicii au promis proletariatului rus înfăptuirea societății socialiste prin dictatura lor, ei au anunțat lumei întregi nașterea unei noi culturi, unei culturi proletare din aceste adânci prefaceri sociale. Se știe, însă, că la congresul amintit, stânga extremă a partidului, în frunte cu Zinoview, a criticat cu o sinceritate neobișnuită opera realizată până acum de bolșevici, tăgăduindu-i, cu desăvârșire, caracterul socialist. „Nu există socialism în Rusia", a spus Zinoview, — iar ceeace se numește astfel, nu este decât un capitalism deghizat".

Ei bine, acest fapt, neîndoelnic astăzi pentru sociologi, a fost oglindit de literatura modernă rusă încă înainte de a se fi produs îndoielile lui Zinoview. Desigur, în aparență, literatura nouă a Rusiei e foarte proletară. Toate preocupările ei se concentrează în jurul nouei prefaceri pe cari puternicii bolșevici ar dori să o impună acestei țări de țărani. Tendința ei e vădit comunistă, trecutul literar nu mai valorează nimic pentru ea. Afișarea ostentativă a lozincelor revoluționare îi imprimă un caracter care, în adevăr, ar putea să pară nou și proletar. Dar în dosul acestei fatade roșii se ascunde o lipsă de originalitate și noutate asupra căreia numai un observator superficial poate trece cu vederea. Literatura rusă modernă, întrucât se consideră drept revoluționară și proletară, e literatura unei tendințe politice, și în cel mai bun caz expresia unei turbure epoci de dezorientare, dar nicidecum manifestarea unei ființe sociale noui, unei mentalități colective schimbate înspre colectivismul proletar.

Aceasta a înțeles-o până și partidul comunist rus al cărui comitet executiv central a publicat dăunăzi tezele sale cu privire la literatura proletară. După ce respinge pretențiile de monopol al diverselor grupări literare ce-și dispută reciproc caracterul reprezentativ proletar, tezele stabilesc o serie de principii pentru literatura proletară. In primul rând remarcăm sfatul „dea primi în mod prietenos pe *scriitorii țărani* și de ai sprijini necondiționat". Această recomandație e elocventă; ea dovedește existența unui spirit de intoleranță literară în favoarea unei artificiale culturi comuniste. Tezele continuă prin a condamna *„grandomania comunistă* între scriitori. Tocmai pentrucă scriitorii trebuie considerați drept conducătorii ideologici viitori ai literaturii sovietice trebue combătută orice atitudine ușuratecă față de moștenirea veche culturală și față de specialiștii cuvântului artistic". E concludent și acest avertisment de oarece mulți scriitori bolșevici înțelegeau să-și manifeste conștiința de clasă prin batjocorirea și desconsiderarea literaturei vechi fără a pune în locul ei opere noui. Apoi tezele constată că „partidul comunist trebuie să combată încercarea de a cultiva *o literatură proletară de seră*", ceeace aruncă o lumină destul de semnificativă asupra acestui revoluționarism literar, și sfârșesc prin a sublinia că trebuie creiată prin muncă o formă „literară" acesibilă milioanelor. *Abia dacă această problemă mare va fi rezolvată, literatura sovietică și viitoarea ei avantgardă proletară vor fi în măsură de a împlini misiunea lor culturală istorică*".

Așa încât, după propria mărturisire a bolșevicilor, trebuie să așteptăm de abia dela un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, adevărata literatură proletară a Rusiei.

L. R.

Lupii doctorului Macarie

Eram la vânătoare lângă crânguşorul de la Ghiaur-Amzalia, loc bogat în păsăret, la care ţin din vremuri vechi — potârnichile.

Stând întinşi sub un tufan şi gustând ceva de-amiază, făceam haz mare de doctorul Macarie, un vânător aşa de pătimaş, că se spunea despre el, că nu s'a însurat tocmai, ca să vâneze toată viaţa, neturburat — şi care, înainte cu un ceas dăduse alarma, că a dat peste-un lup, fără să fi tras măcar un foc.

— Da, se scuza el simplu, n'am tras fiindcă n'aveam în armă, decât o singură încărcătură cu ploae, pentru păsări. Voi nu ştiţi, lupii sunt agresivi, ei nu ţin seamă că eşti doctor. De-aveam carabina...

— Făceai tot aşa! Programul: potârnichi... Nu eşiai din program.

— Totuşi... eu ştiu să calc şi peste program. Odată, cu toate că nu plecasem la vânătoare şi eram singur, singurel, — am împuşcat trei lupi!

— Trei lupi? E interesant!.. Atrase atenţia un vânător distins.

— Da, eram lângă moarte... Cu lupul nu e de glumit. E fiara, care n'a avut nevoe de armonia cu care omul a binecuvântat pământul...

Şi doctorul, uitând să istorisească, se cufundă, cum îi era obiceiul, în consideraţii filosofice.

— De câte ori aud urletul lui mă înfior... Mă gândesc: mai avem ceva de cucerit! Urletul lui e simbolic, e ţipătul naturei, care moare, dar nu se lasă îmblânzită... Şi e logic, viaţa e întâi şi'ntâi — putere! Lupul e înzestrat cu toate însuşirile animalului, care poate trăi ca duşman al omului, singuratic — mizantrop, cum zicem noi. Puternic şi calculat, dă lovitura ca un strateg. Dacă e şi crud, e din instinctul puterei, — urăşte, nu cruţă, distruge cu sete pe cel slab...

— Şi cum a fost cu lupii, nene? Intrebarăm toţi.

— Eram medic de plasă, reşedinţa în Murfatlar, locuinţa la Alacap, unde-mi găsisem casă bună. Cei câţiva chilometri erau pentru mine, tânăr, o plimbare.

Obicinuiam să plec de cu noapte, cu puşca'n mână, bătând dealul şi valea până la reşedinţă. Iarna luam carabina şi un ciomag făţuit, o măciucă naltă ca un tac de biliard, cu bold la capăt pentru sprijin.

Intr'o dimineaţă de iarnă plecasem mai de vreme, eram grăbit, ţineam şoseaua, să trec pe la un bolnav...

Imbrăcat cu mantaua blănită, armat cu carabina cu opt cartuşe, cu un briceag cât un iatagan şi cu măciuca, nu mă gândeam la nimic rău. Era lună, pârtia de zăpadă strălucea, aerul tare îmi făcea bine, mă simţeam uşor ca şi cum aş fi fost îmbrăcat în câţiva fulgi de vată, iar sub paşi zăpada scârţâia, zornăia ca nişte pinteni de argint.

Mă depărtasem bine de Alacap, şoseaua se întindea albă, liniştită, îmbietoare. Grămezile conice de piatră depozitată pe margine, mi'nsoţeau paşii ca nişte buni tovarăşi. Pluteam, visam... Mă gândeam: când va trece trenul de 12 voiu fi în gară, în tren voiu vedea în cele câteva minute de oprire, pe aceea pe care-o iubeam, doream să fie soare în ziua aceea la ora 12, s'o pot vedea bine... Şi fantazia mea se întindea s'o îmbrăţişeze, să-i mângâe obrajii, ochii, gura... Nu-i nevoe, cred, să vă spun, că eram şi înamorat...

De-odată aud fâşiituri, sărituri de animal, — nu eram singur... Privii împrejur...

— Cei trei lupi! Exclamarăm noi.

— Da, cei trei lupi, mergeau cu mine la Murfatlar... parcă vorbiţi; unul era nainte la vr'o sută de paşi, iar ceilalţi unul în dreapta şi altul în stânga mea, cam la aceiaşi depărtare. Aveam suită. „Mă, voi n'aveţi gânduri bune", le zisei eu.

— Cu gura pe jumătate!

— Ba chiar pe sfert! Frica e frică... Mă stăpânii, îmi micşorai pasul, desprinsei carabina dela cingătoarea de sub manta socotindu-mă: cum să scap?

Prin minte îmi trecură crâmpee din viaţa mea... Mi-era necaz, un fel de turbare că mă voiu sfârşi stupid ca o oae. Alte crâmpee din viaţă... Şi de-o dată mi se opri în ochi o scenă: Eram mai mulţi studenţi, era şi unul dela Drept. Noi, mediciniştii, vorbeam de boale, tratamente. Cel dela Drept se ridică şi ne zise râzând: „Mă, doctorilor, când trataţi boalele nu uitaţi, că microbul trebue surprins, ca şi adversarul nostru la bară, — nu daţi doctoria de cât ca o lovitură de teatru! In fine, el ne făcea o teorie a surprinderei microbilor, o teorie de strategie medicală, iar noi râdeam, râdeam...

Din scena asta parcă a scăpărat în creerul meu o lumină: mijloc de scăpare.

Privii la lupi. Prefăcuţii... mergeau liniştiţi, mă studiau! Imi prinsei carabina iar la cingătoare ,sub manta. Din mers desbrăcai mantaua. Infipsei ciomagul într'o movilă de piatră. Agăţai mantaua în vârful ciomagului, ca să rămâe în locul meu, iar eu mă furişai pe vine, printre grămezile de piatră, înapoi, repede, uşor...

Oprit la vr'o douăzeci de paşi de manta, pitit după o grămadă de piatră, spionam ce-are să fie, de data asta cu carabina în mână şi cu briceagul pus la loc potrivit. Mă aşteptam chiar la o luptă corp la corp.

Ce credeţi?

Lupii au văzut ceva, dar nu şi-au explicat substituirea n'au crezut în ea. S'au oprit în loc, apoi furiş s'au lungit pe zăpadă. Ca la comandă, în fine, au început să se târască, aproape, mai aproape, veneau spre manta.

Mantaua sta înfiotă, ca o victimă înlemnită de spaimă ce-aşteaptă să fie sfâşiată...

— Bravo, doctore! Strigarăm noi ridicând paharele.

— Aşteptaţi, măi, oameni buni, să-i împuşc...

Şi doctorul, sorbind din pahar, reluă:

— Cum stam aşa pitit, cu o mulţumire perversă că le schimbasem obiectivul, la adăpost, rezemai carabina pe piatră şi ochii pe cel dinainte, care era mai mare şi s'apropie îndrăzneţ. Lovit în cap — a rămas svârcolindu-se.

Bubuitura armei nu turbură pe ceilalţi, — au rămas doar fiecare câteva clipe pe loc şi iarăşi s'au pornit, — atâta sânge rece... Spun drept, îi compătimeam.

Ochii şi pe cel din stânga mea, venise tocmai în lumină... Nu ştiam unde l'am nimerit, căci a sărit urlând îngrozitor, umplând seninul nopţei de fiori şi-a căzut sbătându-se. Am văzut în urmă, că-i străpunsesem deşertul. Dar urletul acestuia a fost pentru cel din urmă un semnal parcă, căci s'a repezit sălbatec asupra mantalei.

Şi mai liniştit am tras şi'n acesta. Am tras de două ori. Era cu dinţii în umerii mantalei, când am tras în el a doua oară. Glontele i-a paralizat picioarele dinapoi, căci căzut, cercă vr'o câţiva paşi să se departeze târându-se, — a rămas însă răcâind zăpada cu picioarele de dinainte, spasmotic...

— Acum să ne spui, doctore, ai avut curaj, să mai mergi la manta? îl încolţi unul.

— Cum nu, cu briceagul în mână... Râse altul.

— Cu briceagul şi cu carabina... Ce credeţi voi, e glumă, să ai de-a face cu aşa duşmani. Cel împuşcat în urmă, tot îşi clănţănea dinţii, muşca în gol. I-am băgat ţeava carabinei pe gât şi i-am înfipt briceagul în beregată!

— Doctore, te-ai purtat ca un lup!

— In momentele acelea, între dihăniile însângerate m'apucase o furie, o poftă de-a ucide... Aş fi înjunghiat pe oricine mi-ar fi eşit în cale: om, animal, — aş fi vărsat cel mai scump sânge, aş fi băut sânge...

Mi-am adunat febril duşmanii isbindu-i cu piciorul, i-am legat de-o curea, am îmbrăcat mantaua şi am plecat spre Murfatlar, sprinten, cu accese de bucurie copilărească, târând după mine — lupii, ca pe-un trofeu, pe pârtia şoselei, prin întunericul dinspre ziuă... Nu mă bucuram că am scăpat cu viaţă, ci că i-am ucis...

Când am intrat în sat şi le-a mirosit câinilor a lup, huia satul de lătrători... Nemernicii, nu fac doi bani faţă de-un lup, — ar muri de foame, de n'ar fi mâna omului, să le-arunce bucata de pâine!

— Auzi, Dudaş, cum te tratează doctorul! Se adresă unul câinelui său.

— Stima pentru duşman, suflet civilizat! Admiră altul.

— Doctore, să bem pentru cel cu teoria surprinderei microbilor! Se ridică al treilea.

— Să bem, da, da!... Cobori glasul doctorul Macarie: să bem pentru el! iubita mea n'a trecut în ziua aceea cu trenul... când o aşteptam renăscut, — n'a mai trecut niciodată, se logodise cu altul!...

— Făcea să rupă, ba chiar să divorţeze!... Trei lupi!... Il mângâiarăm noi şi cu toţii golirăm paharele.

D. STOICESCU

G. BARBARIN

Legenda modernă a Crăciunului

(Piaţa gării la Bethleem. Seara, Gaspar, regele-mag, coboară dintr'un somptuos automobil-cupeu).

GASPAR. — Ora cinci! Şi Melhior n'a sosit! Numai să nu fi avut vre-o „pană" sau accident de aterisare. Doar înştiinţarea lui la telefon, astăzi dimineaţă, era limpede: „La ora 2 — mi-a spus — plec cu avionul din Tombuctu. Fii la ora 5 la Bethleem, în piaţa gării". Baltazar trebuie să sosească cu expresul de Mesopotamia la 5 ore şi 17 minute.

(Se adresează unui impiegat dela calea ferată a Mării Moarte).

— Spune-mi, amice. Nu-i anunţat expresul de Ierusalim?

IMPIEGATUL. — Nu, alteţă; are 20 minute întârziere; anunt adunarea Iordanului. *(Impiegatul iese alergând).*

GASPAR. — Mi-a spus „alteţă" şi totuş călătoresc incognito. După ce m'o fi recunoscut?

Mi-am lăsat sceptrul prinţului moştenitor; decoraţiile le-am dat în paza marelui şambelan; şi caseta tezaurului în mânile reginei-mame. *(Işi trece mânile prin păr).* Doar nu mi-am luat coroana. *(Gest de nepăsare).* Mi-o fi văzut poza în gazete!

Ia să fixez punctul. *(Scoate d'n buzunar un instrument ciudat).* Iată Orientul, iată Occidentul şi iată steaua. De altfel, steaua aceasta nu-i decât o cometă după care aleargă astronomii din toată lumea. Până vin ceilalţi, memoriul meu e gata şi am să-l prezint Academiei de ştiinţe. Fantoma lui Flammarion are să îngălbenească de invidie...

(Face la iuteală două sau trei ecvaţii algebrice, apoi se uită din nou la stea.

— Calculele mel eerau juste. Steaua s'a oprit. Messia e acolo.

(Adresându-se unui agent de poliţie care tocmai trece):

— Mă rog, domnule agent, ştiţi adresa lui Messia?

AGENTUL *(privind cu severitate pe Gaspar).* — Mii de bombe, iată un particular de-al cărui nume n'am auzit. Ce profesiune are?

GASPAR. — Dumnezeu.

AGENTUL *(cu un glas tunător).* — Aici nu-i decât un Dumnezeu: bunul nostru rege Irod. Isprăveşte cu vorbele astea subversive, căci altfel te bag la cutie!

GASPAR *(prezentându-şi cartea de vizită).* — Amice, eu sunt regele Gaspar, împărat al Borneului şi al insulelor Sonde.

AGENTUL *(luându-şi îndată de seamă).* — Iertare, scuzati Maistate. Nu v'am recunosocut. Aţi zis: Messia?

GASPAR. — Da, mântuitorul oamenilor.

AGENTUL *(prubuluind).* — Trebuie să fi tras, desigur, la Palace-Hotel sau la hotel Majestic

GASPAR. — Nu. Messia e sărac.

AGENTUL *(categoric).* — Atunci trebuie să fielasecţie!

* * *

(O stradă întortochiată din Bethleem).

IOSIF *(sprijinind pe Sfânta Fecioară).* — Hai! curaj Marie. Să mai întrebăm şi la uşa asta.

MARIA. — Nu mai pot.

IOSIF. — Până 'n cele din urmă, am să găsesc de lucru. Sunt lucrător bun; muncesc cu tragere de inimă.

MARIA. — Vai! Nu te vrea nimeni, fiindcă nu eşti sindicalizat.

IOSIF. — Asta nu-i mare ispravă. Am să mă sindicalizeze. Hei! oameni buni!.. *(Bate în taraba unei brutării).* Hei! n'aveţi vre-un adăpost pentru o biată femeie însărcinată ?

BRUTARIŢA *(apărând).* — Nu sunteţi de aici?

IOSIF. — Venim din Nazaret.

BRUTARIŢA. — Aveţi bilete de identitate? Carnetul dumitale antropometric?

IOSIF. — Nu vă înţeleg, cuconiţă. Eu sunt alegător şi lucrător tâmplar. Nevastă-mea, pe care o vedeţi, e însărcinată în luna noua. E obosită.

MARIA. — Sunt sleită.

IOSIF. — Ii trebuie un pat bun.

BRUTĂRIŢA *(induioşată).* — Biata femeie, într'adevăr e palidă. Imi pare rău, dar mi-au venit nişte verişori din Ierihon petimpul sărbătorilor şi nu mai am nici un pat liber.

IOSIF. — N'are a face. Ne-ar fi destul un colţişor, ca nevastă-mea să se poată întinde.

BRUTĂRIŢA. — De! Numai dacă aţi vrea să intraţi în staul. Sunt paie destule. *(Deschide uşa de alăturea).* Iacă! Intraţi! Uite boul vecinului şi măgarul cu care transportăm pânea. Este loc între dânşii... Dar să nu cumva să faceţi foc. Vă aduc îndată o pâne şi pastramă de Samaria.

IOSIF. — Foarte mulţumesc! Cuconiţă, eşti bună la inimă.

BRUTĂRIŢA. — Imi place să-mi fac pomană *(cu mărinimie).* Pentru amândoi, are să coste numai 5 lei.

* * *

(Staulul. Isus s'a născut. Aureola lui luminează pereţii şi grinzile).

BOUL *(rumegând).* — Bun! Iaca o ispravă.

MĂGARUL *(cu nevinovăţie).* — Eu nu pricep nimic.

BOUL *(liniştit).* — Tot acelaş rămâi.... Din parte-mi, eu pricep foarte bine ceeace spun oamenii aceştia de treabă. Copilul s'a născut în ieslă şi-i e frig. Să răsuflăm asupră-i.

MĂGARUL. — Dar de ce te ocupi de plodul ăsta?

BOUL. — Dacă-i Dumnezeul oamenilor, trebuie să fie şi al animalelor. Nu căuta să 'nţelegi. Suflă!

MĂGARUL. — Cu dragă inimă. Să suflăm.

(Uşa se deschide, strada se umple de masalale şi se vede desfăşurându-se cortegiul Regilor Magi. In staul intră Gaspar, Melhior şi Baltazar).

GASPAR *(iscălind un cec de 100.00 lei).* — Iată aurul.

BALTAZAR *(destupând un flacon de oxigen).* — Iată tămâia.

MELHIOR *(turnând o ceaşcă de cafea caldă).* — Iată smirna.

(Toţi trei se pun în genunchi).

BRUTĂRIŢA (apărând cu pânea în mână). — Ce este? Pe cine am primit în casă?

REGI MAGI *(împreună).* — In numele Asiei, în numele Africei, te adorăm. Tu eşti acela pe care-l aşteptam, noul născut al stelei, Messia.

BRUTĂRIŢA *(cu glas încet, lui Iosif).* — S'avem iertare. Nu ştiam cine eraţi. Are să vă coste câte 20 lei de fiecare.

Trad. C. R. G.

Anecdote teatrale

Mistinguett — singura miss naţională a francezilor — îşi scotea fardul în cabină, după matineul dela 1 Ianuarie. Işi scotae fardul... adică îl scotea pe acel de scenă ca să-l înlocuiască cu cel de oraş.

— La naiba, exclamă ea, trebuie să mă grăbesc. Am rendez-vous la cinci cu Chevalier...

Pendula sună. Atunci zise, liniştită:

— E şase! mai am timp!

* * *

Tot Madeleine Brohan, solicitată de prietenul ei să însemne într'un carnet cheltuielile nebuneşti pe care le făcea, dacă nu ca să le micşoreze cel puţin ca să-şi poată da seama de ele, nu izbutea cu nici un chip.

In sfârşit, într'o seară, întorcându-se acasă, făcu o sforţare şi scrise:

Unui sărac . . . . 5.—
Mei pentru păsărică 0.10
Diverse . . . . 1.000.—

* * *

Henri Géroule are mult spirit — asta o ştie toată lumea — are tot atâta cât şi tovarăşul său Yves Mirande, ceeace nu-i puţin lucru.

Géroule întâlneşte la teatrul Imperial o actriţă încântătoare (al cărei nume îl trecem sub tăcere). Actriţa îi mărturiseşte :

— Sunt fericită !... Am găsit bani, un amant şi roluri frumoase !...

Atunci Géroule, transportat, ridică ochii la cer şi, cu vocea lui ascuţită, esclamă :

— Doamne ! Cine a putut pierde, dintr'o singură dată, atâtea lucruri !...

O carte a păcii

Cu prilejul unei noui ediţii a „Biologiei Răsboiului.

Retipărirea „Biologiei Războiului" a lui Georg-Fr. Nicolai într'o nouă ediţie, ne dă prilejul să constatăm că răsunetul pe care l-a avut această prelucrare românească nu este un simplu „succes de librărie" pe care îl au atâtea alte cărţi norocoase. E mai mult decât atât. Apărută la noi în primul an după marele război european, „Biologia Războiului" a fost — pentru acei cari au trecut prin vârtejul morţii, prin pustietăţile învălmăşite ale urii şi minciunii — un magnet care a atras sufletele obosite şi speranţele timide.

Adevărurile acestei „cărţi a Păcii" au prins adânc în inima şi cugetul celor obsedaţi de fetişisme oficiale şi de dogmele unei societăţi nedrepte. Ştim că „Biologia Războiului" a ajuns carte de căpătâiu pentru tineri cari nu erau încă robiţi unei educaţii retrograde ; că, în celulele lor reci, luptătorii iviţi în urma marilor prefaceri sociale de după războiu, îşi treceau unul altuia un exemplar aproape sdrenţuit, tolerat între prea puţinele cărţi cari puteau fi cetite în închisori ; iar în celelalte închisori — culturale — „Biologia" era deseori formal interzisă : — elevii începeau să gândească şi să scrie despre războiu altfel de cum îi învăţa profesorul. Idolul sângeros, cu porunci viclene, nu mai fascinează ca altădată. Mâini tinere îi ridică vălurile multicolore — şi se vede un trup umflat, hrănit de sacrificaţii din toate ţările, aceiaşi în nevinovăţia lor şi aceiaşi în menirea lor creatoare, dar ucişi pentru „idealuri" cari nu erau ale lor.

„Biologia Războiului" rămâne o carte vie, pentrucă adevărurile cuprinse în ea nu sunt numai pentru o clasă, pentru o ţară, pentru o rasă — ci pentru toţi oamenii cari vreau să fie liberi pe acest pământ care e marea şi unica patrie a lor. Interesul cărţii nu e numai post-războinic — ci epocal. Impreună cu alte opere scrise cu acelaş grijă a adevărului şi cu acelaş dor de desăvârşire, ea va servi la pacificarea şi umanizarea omenirii mai mult decât „tratatele de pace" şi decât organizarea silnică a societăţii după dogmele claselor cari au puterea politică.

Facem această constatare, pentrucă am putut vedea că, în vălmăşagul atâtor tabere cari vreau să impună, fiecare în ţara lor, reţeta lor salvatoare, numai acei cari au ascultat inima ascunsă a omenirii au putut rosti apoi cuvinte cari să fie înţelese de oamenii din toate continentele. In babilonia idealurilor specifice, antagoniste — glasul **umanizatorilor** birueşte, ferm şi limpede. Cucerirea lor e lentă, abia visibilă, pentrucă ea nu cuprinde lucruri, ci sentimente şi idei ; această cucerire nu silueşte omul, ci îl luminează ; ea nu-l îmbracă în zale artificiale, ci îl face să-şi recunoască rostul său individual în realitatea pururi vie şi creatoare ce-l cuprinde : omenirea, ale cărei interese permanente nu pot fi satisfăcute decât prin pace şi interdependenţă în toate domeniile de muncă şi gândire.

* * *

Entuziasmul prilejuit de cetirea „Biologiei Războiului" ne-a făcut s'o prelucrăm fără zăbavă în româneşte ; am revizuit-o acum după a doua ediţie germană. In introducerea la prima ediţie, am scris, între altele: „Nicolai a pus baza ştiinţifică a umanitarismului, după cum Marx a pus baza ştiinţifică a socialismului". Afirmaţie temerară, firească în primul an după războı, când spiritele se căutau, flămânde de frăţie, dornice de uniune activă, însetate după acea apă a adevărului pe care, până la Nicolai, încă nu ne-a oferit-o cineva atât de limpede şi de răcoritoare.

Azi, după patru ani, putem privi în urmă cu mai multă luciditate : pentrucă drumul nostru, al umanitariştilor, a început să fie realizat ; nu paşi prin pustiu, ci paşi de Anteu care, atingând pământul, capătă astfel puteri generice şi siguranţă în lupta cu monştrii Răului.

Cuvântul „umanitarism", în ţările occidentale, e uzitat mai mult ca adjectiv ; ca substantiv, are o semnificaţie generală, neprecisă. La noi, el circulă prin toată presa, fără normă, fără jenă. E timp să lămurim un echivoc. „Umanitarismul" nu e o noţiune fără conţinut real ; nu e un cuvânt comod, la îndemâna oricui. In câteva cărţi, îndeosebi în **„Umanitarismul şi Internaţionala Intelectualilor"**, ne-am străduit să dăm acestui cuvânt un conţinut de care trebue să ţină seamă oricine vrea să întrebuinţeze cuvântul.

Umanitarismul cuprinde o doctrină. Nu o dogmă! Elementele umanitarismului sunt luate din toate domeniile de activitate practică şi spirituală a omenirii. Doctrina umanitaristă nu e un cadru fix, definitiv ca o dogmă religioasă ori socială. Ea e vie, ca un organism — după cum şi omenirea e un organism care evoluează sub impulsul atâtor condiţiuni fatale şi al atâtor creaţiuni tehnice şi culturale. Umanitarismul însumează toate progresele realizate de ştiinţă şi artă şi de acele acţiuni sociale cari sunt în concordanţă cu tendinţele generale şi permanente ale omenirii.

Umanitarismului îi trebuiau puncte de reper : câteva adevăruri esenţiale, în jurul cărora să se grupeze celelalte adevăruri secundare. In „Biologia Războiului", Nicolai a dat cele două axe ale umanitarismului : pacifismul şi internaţionalismul. Dar nu ne-a dat umanitarismul însuşi. „Decalogul umanităţii" cuprinde sentinţe morale, rezultate din constatarea ştiinţifică a celor două legi de progres. Ca naturalist, Nicolai s'a mărginit în domeniul biologic ; n'a vrut să extindă în domeniul **social** cercetările sale. El ne-a declarat, în câteva convorbiri avute în vara anului 1921, la Berlin 1) — (înainte de a se retrage în Argentina, la Universitatea din Cordoba, desgustat de întărâtarea şovină a unei părţi a studenţimei germane) — că ţelul său era să dea pacifismului şi internaţionalismului un substrat inebranlabil: să dovedească temeiul lor biologic. Şi a isbutit pe deplin, putând prinde de aceste două axe ale umanitarismului concepţia „organismului omenirii" — atât de veche, dar căreia el i-a dat o nouă tinereţe prin preciziunea **faptelor naturale** şi prin desvăluirea tendinţelor, atât de îndelung ascunse, ale evoluţiei speciei umane.

Acei cari au pătruns imensa însemnătate practică a adevărurilor proclamate de Nicolai, au simţit nevoia să meargă mai departe. Din domeniul biologic au trebuit să treacă în domeniul social. Numai astfel adevărurile acestea îşi puteau desăvârşi roadele. — Iată de ce, după prelucrarea „Biologiei Războiului", am scris „Umanitarismul şi Internaţionala Intelectualilor", prefaţat de Nicolai. Această carte e urmarea firească a „Biologiei".

Umanitarismul trebuia răsădit în celelalte domenii sociale — în cel tehnic, economic, cultural ; rădăcinile lui sunt înfipte însă mai mult în adevăruri biologice decât în cele morale. Umanitarismul sentimental al religiilor vechi a ajuns o amarnică înşelăciune... Umanitarismul modern nu poate avea o expresie practică, dacă conţinutul său nu e prezentat într'o formă organizată ; pentru ca influenţa lui să fie sporită, îndrumată în mod conştient, e necesar un instrument de acţiune : — ideea fără mâna care înfăptueşte, e moartă. Cercetând în partea a doua a cărţii mai sus numite, acţiunile de după războiu ale intelectualilor, cu caracter pacifist şi internaţionalist — am ajuns la convingerea că numai Internaţionala Intelectualilor poate fi expresia practică a umanitarismului, după cum Internaţionala Proletarilor e instrument realizator al socialismului. Nu e locul să repet amănuntele asupra rostului şi modului de acţiune al Internaţionalei Intelectualilor. Ea există acum, fragmentară, în diverse ligi, federaţii şi grupuri cari luptă fiecare pentru **unele** din ideile umanitariste. Nici una din federaţii nu le-a cuprins încă pe toate într'o doctrină. Tendinţa spre această realizare e vădită, căci există şi organele Internaţionalei Intelectualilor şi esenţa unei doctrine a ei. — In cartea mea am cutezat să schiţez această doctrină ; alţii, cu mijloace mai mari, vor trebui s'o desăvârşească. **„Principiile umanitariste"** (No. 1 din „Biblioteca umanitaristă"), cari rezumă „Umanitarismul şi Internaţionala Intelectualilor", însumează însă pentru mine adevărurile cari se vor menţine câtă vreme această omenire martirizată va stărui să'şi realizeze idealurile ei ştiinţifice, tehnice, estetice şi morale.

EUGEN RELGIS

1) Vezi „Peregrinări", ed. Socec.

Biletele, domnilor !..

de G. COURTELINE

— Domnule Smithson (zise preşedintele din Egreville americanului Smithson, care se ridicase şi răspunsese la întrebările obişnuite) eşti acuzat de lovituri şi răniri care au pricinuit o incapacitate de lucru de aproape cincisprezece zile. La 23 Februarie trecut, erai în expresul de Marsilia, care pleacă din Paris la 11.55 seara. La Moret, unde trenul se opreşte, un funcţionar din serviciul Paris-Lyon-Mediterranée, domnul Brune, a coborît pe afară geamul dela compartimentul de clasa întâia unde te aflai dumneata şi, cu o politeţe despre care mărturisesc toţi tovarăşii de compartiment, ţi-a cerut biletul. Dumneata te-ai ridicat de pe bancheta pe care erai culcat...

— Dormeam, crezu necesar să explice Smithson.

Preşedintele continuă.

— Şi fără să spui o vorbă, cu o brutalitate şi o iuţeală calculată (care este, dealtfel de neînţeles) i-ai dat în obraz un pumn cu care puteai să ucizi un bou. Domnul Brune şi-a pierdut cunoştinţa şi, în timp ce comisarul de serviciu proceda la arestarea dumitale, el a fost transportat la domiciliu cu gura plină de sânge. N'a putut eşi din casă timp de două săptămâni. Astăzi, complect restabilit, se constitue parte civilă şi cere două sute de franci despăgubiri. Pretenţiile sale.

— Sunt prea modeste, întrerupse Edgar Smithson. Negreşit, n'am vrut să-l lovesc aşa de tare şi îmi pare rău că am avut palma grea. Dar dacă aşa a fost, înţeleg să dau d-lui Brune o indemnitate echitabilă. Sunt gata să plătesc apărătorului său suma de două sute de dolari, ceeace face, în bani francezi, ceva mai mult de o mie de franci.

Avocatul lui Brune se ridică, îşi scoase boneta şi zise:

— Iau act de declaraţiile acuzatului. Clientul meu, al cărui reprezentant sunt, acceptă propunerea pe care i-o face şi-şi retrage plângerea.

Deja, Smithson socotea dezbaterile închise şi ducea mâna la buzunar. Dar rămase surprins văzând pe preşedinte intervenind cu un gest:

— Păstrează-ţi banii, domnule Smithson. Tribunalul o să ţie seamă de generozitatea dumitale spontană şi de dezistarea părţii civile, dar oricum, delictul subsistă, prevăzut şi pedepsit de lege, care nu se dezistă.

Informaţiile culese pe seama dumitale îţi sunt favorabile. Colonia americană te revendică călduros şi te înfăţişează ca pe un gentleman desăvârşit, cu o educaţie aleasă şi plin de curtoazie. Zadarnic am căutat mobilul care te-a împins la acest act de brutalitate fără seamăn faţă de un biet funcţionar, act care te aduce azi în faţa judecăţii. Binevoeşte dar să ne dai oarecari lămuriri.

— Am cedat unei mişcări de nerăbdare, răspunse Smithson; mi se cerea biletul pentru a cincea oară!... Eu credeam că banii vărsaţi societăţii îmi asigurau nu numai transportul, ci transportul în perfecte condiţii de confort şi de linişte. M'am crezut atins în dreptul meu la somn, foarte sincer vorbind, şi am dat urmări acestui abuz, cum ar fi făcut oricare dintre compatrioţii mei în această situaţie. In fond, totul este numai o neînţelegere. Altă ţară, alte obiceiuri.

Şi cum preşedintele din Egreville îl privea cu aerul unui om care nu înţelege, Smithson cită, în sprijinul spuselor sale, ca să-şi dovedească buna credinţă, următoarea interesantă trăsătură a moravurilor americane. In ce mă priveşte, o consider admirabilă, demnă de a fi povestită, căci sintetizează, ea singură, tot misterul simplificării vieţii care înlocueşte în Statele Unite odioasele hârţoage din Franţa. Nenorocirea este că n'am să pot reda savoarea accentului iankeu atât de amuzantă, şi nici gravitatea imperturbabilă a personagiului, tonul de adâncă convingere cu care şi-a presărat povestirea dela început până la sfârşit, spre cea mai mare veselie a ascultătorilor.

Smithson începu:

— Ce fel de oameni sunteţi voi că vă trebue atâtea complicaţii ca să ajungeţi la un lucru aşa de simplu: să luaţi trenul? La ce bun atât furnicar al funcţionarilor şi atâta nesfârşit control? E absurd. La noi toate astea nu există!

„Un exemplu.

„Să zicem că suntem la drumul de fier care duce dela Dayton la gura lui Mississipi. Parcurgi mai bine de jumătate din America de Nord vertical, cam în şase zile.

„La Dayton, gara este la marginea oraşului; este un fel de şopron, deschis de toate părţile, şi pentru oricine.

„Poţi să te plimbi cât vrei, să traversezi şinele, să circuli între trenuri. Dacă o maşină care manevrează te surprinde pe la spate şi te trânteşte la pământ, atâta pagubă. E regretabil, dar n'ai avut decât să bagi de seamă. Viaţa nu este atât de puţin preţioasă ca să nu merite să te mai uiţi şi înapoi din când în când.

„Să zicem că vrei să te duci colo sau dincolo, puţin importă. Nimic mai simplu: ai un tren care te aşteaptă. Cu bilet sau fără — detaliul n'are importanţă — iei loc în colţul compartimentului care-ţi convine. Lângă dumneata, cu picioarele în aer, prietenul scump care te-a condus, ascultă cu băgare de seamă ultimele recomandaţii pe care i le faci.

„Deodată bagi de seamă că trenul a pornit.

„Spui prietenului: „Grăbeşte-te!" şi îi dai *shake hand*-ul de adio. Prietenul îţi urează voiaj bun, sare pe treaptă şi de acolo îşi dă drumul pe pământ şi îşi sparge capul. Ce vreţi să-i fac? N'avea decât să coboare mai iute.

„La eşirea din oraş se întinde câmpia, o privelişte extraordinară, de o sălbătăcie grandioasă, dar imediat se organizează şi viaţa: se formează societăţi, călătorii intră în vorbă unii cu alţii. Suntem oamenii cei mai politicoşi şi mai sociabili, cu toate că purtăm revolvere la coapsă şi tragem de-adreptul în cei ce ne jenează. Pe când unii joacă wist, alţii, în picioare la spatele lor, urmăresc jocul şi îşi dau părerea asupra mişcărilor. Alţii se plimbă, fumează, scuipă, flueră, ies în galeria de afară a vagonului, de unde împuşcă păsările din zbor, sau sar dintr'un vagon în altul. Toate astea desigur pe răspunderea lor. Societatea, se înţelege că nu poate să răspundă de accidente şi să despăgubească pe neîndemânatici. Intr'un cuvânt, te serveşti de convoiul care te transportă ca şi cum ar fi al tău.

„Trece aşa o zi, apoi două. Trenul continuă să meargă, înghiţind distanţele. Rând pe rând merge dealungul fluviilor, trece peste ele, se strecoară între două masive de munţi, dispare sub frunzişul încurcat al pădurilor dese. O! Vă asigur că sunt nişte privelişti foarte curioase, despre care câmpiile voastre din Normandia şi Bretania nu vă pot da nici o idee.

„Intr'o dimineaţă, deodată, se deschide uşa şi apare şeful de tren.

— „Biletele, domnilor, vă rog.

— „Să zicem că trei gentlemeni stau de vorbă scrijălind bucăţele mici de lemn cu briceagul.

„Primul pune jos uneltele, scoate biletul din *pocket-book* şi-l întinde funcţionarului, care-l controlează şi-i mulţumeşte.

„Al doilea zice.

— „N'am bilet.

— „E dreptul dumitale, răspunde funcţionarul. Unde mergi?

— „In cutare loc.

— „Face atâta.

— „Poftim.

— „Mulţumesc.

„Vine rândul celui de al treilea.

— „Biletul, domnule, te rog.

— „N'am.

— „E dreptul dumitale. Unde mergi?

— „In cutare loc.

— „Face atâta.

— „N'am atâţia bani.

— „Foarte bine; nu face nimic.

„Zicând aşa, funcţionarul ridică braţul şi trage semnalul de alarmă.

„Trenul se opreşte.

— „Binevoeşte să te cobori.

Preşedintele din Egreville ascultă încremenit.

— Să se coboare? Unde?

— „Unde se nimereşte.

— „In pampas?

— „Sau aiurea, cum se nimereşte.

— „Dar asta-i o nebunie! exclamă magistratul după o clipă de tăcere. Este ultima expresie a sălbăticiei, a ferocităţii, a extravaganţei.

— Extravaganţă? ferocitate? sălbătăcie? repetă Smithson; de ce?

Şi, liniştit, plimbând în jurul lui nişte ochi mari, miraţi, emise acest adevăr care lăsă pe judecător fără replică:

— Când n'ai bani să iei trenul, nu-l iei, e foarte simplu.

Ministerul public cerând o aplicare uşoară a legii, Smithson fu condamnat numai la 16 franci amendă.

CRONICA FANTEZIILOR ŞTIINŢIFICE

Creerii comparativi

O scriitoare cunoscută americană, Mistress Gardener, care a murit de curând la Washington, a lăsat un testament dispunând ca creerul ei să fie examinat de fiziologi pentru a se stabili dacă există vre-o diferenţă serioasă între o femeie bine dotată, ca greutate şi structură a creerului, şi un bărbat de acelaş tip. Cercetarea creerului lui Mistress Gardener a dovedit că acesta nu se deosebeşte ca greutate de un creer corespunzător masculin. Insă, nu aci rezidă ultimul cuvânt în această chestie. Productivitatea creerului omenesc depinde mai mult de mărimea lui şi de structura circumvoluţiunilor. Savantul american Oliver Holmes a spus bine, că a judeca munca creerului după aspectul exterior al capului — ar fi acelaş procedeu ca şi când s'ar spune pe dinafară câţi bani se află într'un mare seif de bancă, după aspectul acestui seif.

Experienţe foarte multe au dovedit că mărimea capetelor oamenilor mari ca şi greutatea creerilor lor n'au trecut de un nivel mijlociu. De obiceiu, creerul de bărbat normal, inteligent, cântăreşte circa 1345 grame, iar cel de femee la fel — 1245. Insă, diferenţa se explică aci prin statura mai mare a bărbatului. In unele cazuri creerul femenin cântăreşte mai mult decât acela de bărbat. Se mai poate admite că până acum ştiinţa n'are cifre exacte pentru creerul feminin, deoarece s'au făcut prea puţine observaţii asupra creerilor femeilor înaintate, culte, talentate.

In ce priveşte însă calităţile psihice ale ambelor sexe, profesorul Terman din California a stabilit, că aci bărbaţii întrec femeile cu 25 la sută, ca intensivitate şi aptitudini. Profesorul Torndike din Canada a făcut experienţe, pe de altă parte, cu zece perechi de gemeni — băieţi şi fete — şi a găsit, că capacităţile spirituale în toate aceste cazuri au fost de o valoare absolut egală. Compararea creerilor oamenilor mari arată că sunt posibile multe varietăţi în această privinţă. Scriitorul Turghenev a posedat cel mai greu creer din câte au fost examinate vreodată. Contimporanul lui Turghenev, Tackeray, om de cea mai vastă cultură, scriitor englez, a avut şi el un creer la fel. Insă creerul poetului american Watt Witman a cântărit mult mai puţin. Anatomistul Cuvier şi Byron au avut creeri de peste 1800 grame fiecare, pe când creerii lui Kant, Schiller, Liebig, au fost mult mai uşori. Astfel se crede că nu greutatea creerului e decisivă. Creerul maimuţelor antropoide cântăreşte neînsemnat mai puţin decât creerul omenesc. In ce priveşte însă circumvoluţiunile creerului, nu s'a constatat încă dacă desvoltarea lor nu depinde, în ultimul cont, de temperamente nervoase, neproductive, şi nu este semnul unei mari capacităţi sufleteşti. Se cunosc multe cazuri când oameni foarte productivi, spirituali, au avut în creerul lor mult mai puţine circumvoluţiuni decât alţii, prea impulsivi şi proşti... Toate aceste probleme sunt la modă în Statele-Unite, unde se fac mai multe experimente nouă cu creerii omeneşti.

„ZOOLOGICE"

Humoresque

Cocostârci pe picioroange,
Vin cu primăvara 'n cioc;
Nouri, răzleţi, par goange
Ce-au încremenit pe loc.

Greerii, în redingotă
Tuciurie, — asemeni serii,
Stând în iarbă — ca 'ntr'o iotă —
Bat tic-tac-ul primăverii.

Sprijiniţi pe-o cârjă 'naltă,
Poartă undita cu ei,
Cocostârci, ce stau în baltă,
Ca să prindă brotăcei....

ALEXANDRU BILCIURESCU

CATULLE MENDÈS

ISOLINA-ISOLIN

I

Se zice că odată s'au întâlnit două zâne la marginea unei păduri de lângă un oraş mare. Una dintr'însele, Urganda, nu era în apele ei, fiindcă nu fusese poftită la botezul fetiţei regelui ! cealaltă însă, Urgela, era peste măsură de mulţămită, fiindcă pe dânsa o poftise la petrecerea aceea aşa de frumoasă. Şi la zâne ca şi la oameni; eşti bun când eşti mulţămit, şi răutăcios când eşti supărat.

— Bună ziua surioară, zise Urgela.

— Bună ziua, drăguţă, mormăi sub nas Urganda; cred c'ai petrecut bine la prietenul tău regele Mataquinului.

— Minunat de bine; cum nici nu-ţi poţi închipui. Sălile erau înecate într'o lumină atâta de vie încât îţi venea să crezi că-s palatele noastre subpământene, cu zidurile cioplite în nestimate şi cu bagdadiile turnate din cristal scânteetor. Au fost mâncările cele mai delicate, servite în farfurii de aur şi pe feţe de mese numai de dantele ! Vinurile cele mai parfumate şi mai dulci spumegau în cupe ca crinul încât mi se părea că sorb miere din flori. Iar după ospăţ, tineri şi fete drăgălaşe, — aşa de sprinteni şi 'mbrăcaţi în mătăsuri de tot felul încât i-ai fi putut lua drept nişte păsărele din rai, — jucau cele mai frumoase dansuri de pe lume.

— Da, da, s'auzeau viorile tocmai de-aici. Nu mă îndoiesc că drept recunoştinţă pentru o atât de plăcută găzduire, trebue să-i fi dăruit micuţei princese, fina ta, nişte daruri foarte scumpe ?

— De asta n'avea grijă, surioară ! Princesa va fi frumoasă ca ziua; vorba-i ca ciripitul pitulicei; iar când va râde, gura-i va părea un boboc de trandafir. Ce să-ţi mai spun ! Nu este pe lume desăvârşire cu care eu să n'o fi împodobit ; iar când îi va fi sosit timpul măritişului, va lua de soţ un prinţ aşa de frumos şi 'ntru atâta de iubitor, aşa de încântător şi aşa de îndrăgostit cum nu s'a mai pomenit pe lume !

— Minunat ! rânji Urganda. Şi eu de asemenea vreau să-mi arăt dărnicia faţă de fină-ta.

— Ah, dragă surioară, nu carecumva să-i faci vreun dar nenorocit. Nu lăsa să-ţi scape din gură vorbe grele pe care apoi nu le vei mai putea întoarce. Dacă ai fi văzut-o pe micuţa princesă în leagănul ei, aşa de mititică şi de fragedă ca un puişor de păsărică golaş, cu ochişorii ei ca două albăstrele; şi cum râdea cu guriţa ei trandafirie, te-ai fi simţit aşa de mişcată încât acuma nu te-ar lăsa inima să-i faci vre-un rău.

— Da, însă eu n'am văzut-o. Va fi deci frumoasă ca ziua, pentru că o zînă nu poate desface ceeace o alta i-a hărăzit. Va avea glasul dulce ca cel al pitulicei; buzele ca petalele de trandafir; se va mărita cu cel mai frumos şi mai iubitor dintre prinţi; dar...

— Dar ? !... o întrerupse Urgela neliniştită.

— Dar, după ce se va cununa, chiar în noaptea nunţii, se va preface în... băiat.

Vă puteţi închipui cât de tare s'a speriat nănaşă-sa cea bună ! Iar de toate rugăminţile Urgelei, Urganda n'a vrut s'audă; apoi se scufundă în pământ cu o huruială ce împrăştie spaima printre locuitorii înaripaţi ai pădurii. Urgela porni mai departe, cu capul în piept, frământându-se cu gândul cum ar putea să ferească pe fină-sa de-o soartă aşa de supărătoare.

II

Când princesa Isolina împlini şaisprezece ani, era aşa de frumoasă încât îi mersese vestea peste mări şi peste ţări. Cei ce-o vedeau rămâneau fermecaţi de dânsa, iar cei ce n'o puteau vedea, se îndrăgosteau de dânsa numai din auzite. Din toate ţările alergau trimişi la curtea lui Mataquin şi cereau mâna princesei pentru cei mai bogaţi şi mai puternici prinţi. Dar regele şi regina, care ştiau ceeace-o aştepta în viitor, nu se puteau hotărî. Ar fi fost un lucru nesocotit să măriţi o fată care în noaptea nunţii sale urma să se metamorfozeze aşa de ciudat. Ii concediau dar, cu multă băgare de seamă, pe trimişi fără nici o hotărîre, şi rămâneau întristaţi peste măsură. Cât despre Isolina, care nu cunoştea ce-i hărăzise cruda soartă, nu se 'ngrijea câtuşi de puţin de măritişul ei. Inocenţa-i nu se nelinişte de un aşa lucru. Şi fiindcă o lăsau să se joace cu păpuşele şi cu căţeluşul ei pe aleile grădinii regale, unde păsările-i ciripeau: „glasul tău e cu mult mai dulce decât al nostru", iar trandafirii îi şopteau: „noi nu suntem aşa de roşii ca buzele tale", ea era foarte mulţămită şi nu mai dorea altă nimic, tocmai ca şi o floricică neştiutoare că trebue să fie culeasă.

Dar într'o zi, pe când înnoda nişte lăstare de rochiţa-rândunelei la gâtul căţeluşului ce lătra de bucurie, auzi un zgomot mare venind de pe drum; ridică ochii şi văzu un alai măreţ îndreptându-se în spre palat. Iar în fruntea alaiului, mergea călare pe-un cal alb cu coama fluturând în vânt, un tânăr prinţ cu ţinuta aşa de măreaţă şi aşa de frumos şi mândru încât fetei i se tulbură vederea, iar inima începu să-i bată tare. "Ah cât e de drăguţ!" gândi ea. Şi cum pentru întâia oară îi treceau prin minte astfel de gânduri, îşi zise că dacă el ar vrea să o ceară de nevastă, ea s'ar învoi bucuroasă.

Tânărul prinţ zări pe Isolina pe de-asupra gardului viu nins de floare şi se opri fermecat în loc.

— Facă zînele cele bune, zise el, ca tu să fii fiica regelui Mataquinului ! căci eu am venit s'o cer în căsătorie, iar pe pământ n'am întâlnit încă fiinţă mai încântătoare ca tine.

— Eu sunt princesa Isolina, răspunse ea.

Apoi tinerii tăcură şi se sorbeau cu privirile. Şi din clipa aceia începură a se iubi cu o dragoste aşa de arzătoare încât nu sunt cuvinte ca să se poată spune.

III

Vă puteţi închipui încurcătura regelui şi a reginei ! De astădată nu mai era vorba să dea răspuns unor trimişi, ci acuma trebuiau să hotărască de-adreptul cu fata lor care se ruga şi plângea şi spunea că are să cadă la zăcare şi că are să moară dacă nu vor da-o după alesul inimei sale; pe de altă parte, prinţul Diamant nu era dintre acei de care s'ar fi putut uşor descotorosi. El era feciorul împăratului Golcondei şi-ar fi putut trimite într'un războiu cu duşmanii lui, patru sau cinci armate de-acele dintre care numai una singură ar fi fost de-ajuns să pustiască mai multe regate. Cu drept cuvânt dar se temea de mânia lui, mai cu seamă că feciorul cel de împărat s'ar fi înfuriat peste măsură dacă cererea i-ar fi fost respinsă. Să-i spue soarta înfricoşată ce-o aştepta pe Isolina, n'ar fi folosit la nimic, căci prinţul n'ar fi dat crezare unei poveşti aşa de ciudate, ci mai degrabă şi-ar fi putut închipui că vor să-şi bată joc de dânsul. Frământaţi de dragostea fiicei lor şi îngrijoraţi de mânia prinţului, regele şi regina chibzuiră că este mai bine ca lucrurile să-şi urmeze cursul lor caşicum nimic n'ar fi să se întâmple. Poate că zîna Urganda, după atâta vreme, a renunţat la răzbunare. In cele din urmă, după multă împotrivire, scuze şi întârziere, se învoiră la căsătoria celor doi îndrăgostiţi. De când e lumea nu s'a mai văzut — nici chiar la nunţi regeşti — mireasă mai frumoasă şi mai mândră ca aceasta deacuma.

IV

Drept vorbind, regele şi regina, după petrecere nu numai că erau neliniştiţi, dar nici nu putuseră închide ochii o clipă. S'aşteptau în tot momentul s'audă zbucnind strigăte de mânie, uşi trântite de păreţi iar pe prinţ să-l vadă ivindu-se nebun de desperare şi de mânie însă nimic nu tulbură liniştea nopţii. Incetul cu încetul se liniştiră şi ei. Fără îndoială avusese dreptate să creadă că zâna cea răutăcioasă îşi ridicase blestemul. A doua zi după nuntă regele şi regina intrară cam neliniştiţi în sala tronului, unde noii soţi trebuiau — după obiceiu — să îngenuncheze în faţa tronului şi să primească binecuvântarea regească şi părintească.

Uşa se deschise.

— Fiica mea ! strigă regele înspăimântat.

— Isolina ! gemu maică-sa.

— Nu fiica ta, ci fiul tău ! Nu Isolina ci Isolin, mamă !

Şi vorbind astfel, noul prinţ încântător, mândru, cu spada la şold, îşi răsucea mustaţa cu un aer provocător.

— S'a sfârşit de-acuma ! zise regele.

— Vai ! oftă regina.

Dar Isolin se întoarse către uşă şi zise cu glas dulce :

— Haide, intră scumpa mea Diamantina ! De ce tremuri ? Roşaţa ta m'ar supăra dacă nu te-ar face încă şi mai frumoasă...

Căci în clipa în care princesa se prefăcuse în băiat, prinţul se prefăcuse în fată. Numai aşa, mulţumită bunei Urgela, scăpară de răzbunarea zânei celei rele.

Trad. de GH. D. HARALAMB

Cugetări

Un scriitor are dreptul să-şi schimbe complect modul lui de a gândi, de a simţi şi de a se exprima. Insă trebue să primească riscul de a displace celor cărora le-a plăcut, fără a nutri speranţa de a plăcea celor cărora nu le-a plăcut.

***

Când se spune despre un roman, că-i „romanul unui poet", şi dacă afirmaţia-i adevărată, — romanul e cu siguranţă prost. Arta romancierului este opusă artei poetului.

(Benjamin Crémieux)

Reputaţiile se stabilesc în raport cu încrederea pe care autorul o are în el însuşi. Nimic nu-i mai prielnic pentru a parveni decât să-ţi susţii geniul cu convingere şi tărie.

(Charles Géniaux)

A apărut
„Lectura" No. 48
— Floarea literaturilor străine —
BJORNSON
Premiul Nobel pentru Literatură
Mâinile Mamei
— Roman înălţător şi emoţionat
Traducere de F. ADERCA
4 lei. — scrierea complectă
la toţi chioşcarii şi librarii.

ROMAIN ROLLAND

Din viaţa lui Tolstoi

Şi-a făcut studiile la Kazan 1). Studii mediocre. Se spunea de cei trei fraţi 2): Sergiu vrea şi poate; Dimitrie se supune la chinuri fizice; Lew e un epicureian.

Trecea prin ceeace numeşte el „deşertul adolescenţei". Deşert de nisip, in care suflă, ca o furtună, vântul arzător al nebuniei. Asupra acestei perioade istorisirile *Adolescenţei* şi mai ales ale *Tinereţei* sunt bogate în spovedanii intime. E singur. Creerul lui e într'o stare de febră continuă. Timp de un an pune la încercare toate sistemele 3). Stoic, Apoi crede în metempshicoză. Isprăveşte prin a cădea într'un nihilism de nebun: i se pare, că din clipă în clipă va fi pus faţă în faţă cu infinitul. Se analizează pe sine până la exces, se analizează fără încetare...

Nu mă mai gândeam la nimic, mă gândeam numai, că mă gândesc la ceva 4)...

Această analiză perpetuă, această maşină de gândit, care se învârtea in gol, îi va rămâne ca un obiceiu periculos, care, zise el „îi strică adesea în viaţă", dar din care arta sa a scos la iveală izvoare de nepreţuit 5).

Procedând astfel, işi pierduse toate convingerile: o gândia cel puţin. La şaisprezece ani încetă să se roage şi să se ducă la biserică 6). Dar credinţa nu era moartă, ardea numai ca un foc, sub cenuşe:

„Totuşi credeam în ceva. In ce? Nu aş putea să o spun. Credeam încă în Dumnezeu sau mai de grabă nu-l negam Dar care Dumnezeu? Nu ştiam. Nu negam nici pe Crist nici doctrina lui; dar în ce anume constă această doctrină, n'aş fi ştiut să spun 7)".

Tolstoi

„Din când în când era învăluit în visuri de bunătate. Voia să-şi vândă trăsura, să-şi impartă banii săracilor, să facă sacrificiul unei zecimi din averea lui, să se lipsească de servitori...„ Căci sunt oameni ca şi mine" 8) In răstimpul unei boale 9) scria *Regule de viaţă*. Işi impunea aci, în aceste reguli, in mod cu totul naiv, datoria să studieze şi să aprofundeze tot: drept, medicină, limbi, agricultură, istorie, geografie, matematici; să atingă cel mai înalt grad de desăvârşire în muzică şi in pictură, etc. Avea convingerea, că destinul omului constă în perfecţionarea neincetată".

Dar, pe nesimţite, sub furtuna patimilor sale de adolescent, de o senzualitate violentă şi de un amor-propriu 10) de neînchipuit, această credinţă în perfecţie devia, pierdea din caracterul său desinteresat, devenia practică şi materială. Dacă voia să-şi perfecţioneze voinţa, corpul şi spiritul, era cu scopul de a învinge lumea şi de a impune iubirea 11) Voia să placă.

Nu era lucru uşor. Era urât ca o maimuţă: înfăţişare brutală, prelungă şi greoaie, păr scurt, pieptănat în jos, ochi mici, care te fixează cu asprime, înfundaţi în orbite întunecate, nas turtit, buze mari, proeminente şi urechi mari 12) Neavând nimic, care ar fi putut face să treacă în umbră această urâţenie, care, încă de copil îi pricinuia crize de disperare 13), ajunse la pretenţia de a realiza idealul „omului cum trebue" 14). Acest ideal îl duse la aceia, că întocmai ca ceilalţi „oameni cum trebue", începu să joace, să facă datorii stupide, să înoate în desfrâu 15).

Dar un lucru îl salvă totdeauna: sinceritatea lui desăvârşită.

— Ştii tu pentru ce te iubesc, mai mult ca pe ceilalţi? întreabă Necludov pe prietenul său. Ai o calitate care mă umple de mirare şi care nu se întâlneşte la oricine: sinceritatea.

— Da, spun totdeauna lucrurile pe care mă ruşinez să mi le mărturisesc mie însumi.

In rătăcirile sale cele mai mari se judecă pe sine cu o severitate necrutătoare.

„Trăiesc ca o bestie, scrie în *Jurnalul* lui, sunt cu totul deprimat".

Şi, cu mania lui de a se analiza, notează cu scrupulozitate cauzele greşelilor lui.

Aceiaş independenţă de judecată o aplică, fiind încă student, la critica convenţiunilor sociale şi a superstiţiilor intelectuale. Işi bate joc de ştiinţa universitară, refuză să vadă ceva serios în studiile istorice şi merge, pentru îndrăzneala în gândire, până la aceia că este închis. La această epocă, descoperă pe Rousseau, *Confesiunile, Emil*. E pentru el un fulger în întuneric.

„Simţeam pentru el un cult. Ii purtam portretul la gât, în medalion, ca pe o icoană" 16).

Cele dintâi încercări filozofice ale sale sunt comentarii asupra lui Rousseau (1846-7).

Intre acestea, desgustat de Universitate şi de „oamenii cum trebue", se întoarce la pământurile sale în Iasnaia Poliana şi se stabileşte aci (1847-51); intră din nou în contact cu poporul; pretinde că-i vine în ajutor, că este binefăcătorul şi educatorul lui. Experienţele din acest timp au fost istorisite într'una din primele sale lucrări, *Dimineţile unui senior* (1852), o remarcabilă nuvelă al cărei erou este prinţul Necludov, personajul favorit în care se oglindeşte Tolstoi.

Necludov are 20 de ani. A părăsit universitatea pentru a se consacra ţăranilor. Se împlineşte un an de când lucrează pentru binele lor: şi cu ocazia unei vizite într'un sat îl vedem, că se izbeşte de nepăsarea batjocoritoare, de neîncrederea înrădăcinată, de rutină, de neglijenţă, de viţiu, de ingratitudine. Toate sforţările sunt zadarnice. Se întoarce acasă descurajat şi se gândeşte la visurile lui de acum un an, la entuziasmul său generos, la „ideia sa, că iubirea şi binele erau fericirea şi adevărul, singura fericire şi singurul adevăr cu putinţă pe acest pământ". Se simte învins, acoperit de ruşine şi obosit.

„Aşezat înaintea pianului, mâna lui atinge în mod inconştient clapele. Un acord se aude, apoi al doilea şi al treilea... Incepu să cânte. Din când în când acordurile erau neregulate; adesea erau vulgare până la banalitate şi nu vădeau nici un talent muzical; dar simţia făcându-le, o plăcere nedefinită, tristă"...

„Şi plăcerea de căpetenie îi venea din activitatea spontană a imaginaţiei, care îi preumbla pe dinainte fără legături, dar într'o lumină sclipitoare, chipurile şi întâmplările cele mai variate din trecut şi viitor"....

Revede pe mojicii vicioşi, neîncrezători, mincinoşi, leneşi şi îndărătnici cu care vorbea adineauri; dar de data asta îi revede cu ceeace au bun în ei, nu cu viţiile lor; pătrunde în sufletul lor, prin intuiţia iubirii; citeşte în ei răbdarea, resemnarea înaintea soartei, care îi striveşte, iertarea pentru injuria altuia, iubirea de familie, şi cauzele încrederii lor nestrămutate şi pioase în trecut. Evocă zilele lor de lucru voios, obositor şi sănătos...

„Ce frumos, murmură el... Pentru ce nu sunt unul dintre ei?" 17).

Intregul Tolstoi este în eroul acestei prime nuvele 18). Viziunea lui clară şi iluziunile nu-l părăsesc niciodată. Observă pe oameni cu un realism impecabil; dar de îndată ce închide ochii, visurile şi iubirea pentru oameni îl cuprind din nou în vraja lor.

1) Dela 1842 la 1847.

2) Nicolae, mai mare decât Leon cu 5 ani îşi terminase studiile în 1844

3) Ii plăceau convorbirile metapsihice, cu atât mai mult, zice el, cu cât erau mai abstracte şi cu cât ajungeau la concluzii aşa de întunecoase încât având credinţa că spui ceeace gândeşti, spuneai cu totul altceva. *Adolescenţa* XXVII

vrea şi nu poate: Leon nu vrea şi nu poate.

4) *Adolescenţa*, XIX

5) Mai ales în primele lucrări, s. ex.: *Povestiri din Sevastopol*.

6) Era timpul când se simţia fericit citind pe Voltaire (*Confesiuni* I).

7) *Confesiuni*, I).

8) *Tinereţea*, III.

9) In Martie-Aprilie 1847.

10) „Tot ceeace face omul e din amorul-propriu" zice Necludov în *Adolescenţă*. In 1853 Tolstoi notează în Jurnalul său: „Defectul meu cel mare: Mândria un amor propriu imens fără raţiune. Sunt aşa de ambiţios încât dacă ar fi să aleg între glorie şi virtute (la care ţin aşa de mult), cred că aş alege pe cea dintâi"

11) „Voiam ca toţi să mă cunoască şi să mă iubească. Voiam ca oricine la auzul numelui meu să fie cuprins de admiraţie şi recunoştinţă". (*Tinereţea*, III).

12) După un portret din 1848, când Tolstoi avea 20 de ani.

13) „Imi închipuiam că nu putea să fie fericire pe pământ pentru cineva care avea ca mine nasul aşa de turtit, buzele aşa de mari şi ochii aşa de mici" (*Copilăria*, XVII). In alt loc, vorbeşte cu nemângâiere de „această faţă fără expresie, aceste trăsături neregulate, neexpresive, fără nobleţă în ele, amintind pe acelea ale unui mojic; de aceste mâini şi picioare prea mari".

14) Impărţiam pe oameni în 3 clase: oamenii cum trebuie, singurii vrednici de stimă; oamenii cum nu trebuie, demni de dispreţ şi ură; şi plebea, dar ea nu există" (*Tinereţea*, XXXI).

15) Mai ales într'un răstimp petrecut la Petersburg în 1847-8.

16) *Adolescenţa*, XXVII.

17) Convorbiri cu Paul Boyer (de Temps), 28 August 1901.

18) Necludov figurează de asemenea în *Adolescenţa* şi *Tinereţea* (1854), în *O întâlnire la regiment* (1856), *Lucerna* (1857) şi *Invierea* (1899). E de remarcat, că acest nume arată personagii diferite. Tolstoi n'a căutat să păstreze acelaş aspect fizic. Sunt incarnaţii diverse al lui Tolstoi în tot ceeace avea mai bun ori mai rău.

19) *Dimineţile unui senior*.

LOTCA

Pe malul bălţii zace răsturnată
O lotcă pescărească părăsită,
De ploaie şi de soare scorojită —
Muindu-şi umbra 'n balta nemişcată.

Si stă şi-ascultă stuful depe maluri
Ce sună surd când vântu-l înfioară,
Şi-atunci se vede iar plutind uşoară,
Purtată de pescar în joc de valuri.

Când luna ca un solz din noapte creşte
Pe ceruri — şi cuprinsu-l poleieşte,
Argint se face lotca 'ntunecată.

Şi totuşi din belşugul de-altă dată,
Sub un crivac mai stau drept mărturie
Trei solzi uscaţi de mreană argintie.

RADU BOUREANU

Bernard Schaw şi o dansatoare

Biologul american Albert Wiggam a publicat de curând un articol, exprimându-şi regretul că tocmai femeile cele mai frumoase caută să nu se căsătorească şi evită să devină mame. Omenirea pierde şi oamenii se nasc urâţi. Wiggam mai dovedeşte că cele mai bune căsătorii ar fi acele, din care copiii ar putea să moştenească frumuseţea mamei şi inteligenţa tatălui... Frapată de aceste constatări, o dansatoare americană, una din cele mai frumoase femei din America, a scris lui Bernard Shaw o scrisoare cu următorul cuprins: — „Dumneata eşti cea mai mare inteligenţă din lume. Eu sunt socotită ca una din cele mai frumoase femei. După teoria prof. Wiggam, din căsătoria noastră s'ar naşte cei mai perfecţi copii"... — Bernard Shaw i-a răspuns: — „Sunt de acord cu dumneata, că sunt cel mai inteligent om din lume, şi nu mă îndoesc că dumneata ai cel mai frumos corp din câte se pot închipui. Insă se poate întâmpla să aibă corpul copilului nostru asemănare cu al meu, iar creerul său — cu al dumitale. Astfel că sunt nevoit, deşi îmi pare rău, să declin această propunere atât de amabilă"...

Jenică Ştefănescu-Est: Imperii Efemere

(Versuri)

Poezia d-lui Ştefănescu-Est este compusă exclusiv cu materiale care fac primă pe piaţă. In principal din mătase, parfumerie şi aur. Mai ales aur. O bucată din volum se chiamă: *Bal de aur*. Alta: *Oră de aur;* o a treia: *Păpuşa de aur;* o a patra... Dar nu-i nevoe. Toate, absolut toate fac măcar o aluzie la nobilul metal. Poezia: *Versul meu* începe, cum era şi firesc, cu următoarea confidenţă:

Versul meu de aur
Rătăceşte 'n noapte
Versul meu de aur
Cântă 'n univers.

In „Parcul meu" găsim chiar „Magia Basmelor de aur". Apoi mătasea:

Saloane galbene de aur,
Sărutări roze de mătase.

Uneori:

Tăişuri de platină
Zdrenţe insângerate şi aprinse
Culori de catifea.

Bine-înţeles, aceasta nu înseamnă că autorul dispreţueşte celelalte metale; bunăoară:

Primăvară albă,
Visuri de mătase cos cu fir de-argint.

Femeile
Nebunele superbe!
Nebunele cu braţe de argint
Cu ochi de bronz aprins.

După cum vedem nici bronzul nu e dispreţuit; mai ales când e vorba de „en gros" ca în versul:

Amurg voalat.....
Parfum de visuri velutate
Pe unda lui plutesc imagini...
Arămărie şi opale
. . . .
Contrast de sânge şi de soare
Argintărie şi ninsoare

(noi subliniem)

Intr'un cuvânt, care e concepţia generală despre viaţă a d-lui Ştefănescu-Est? O aflaţi în poezia: „Parfum şi Pudră":

Balet de aur e viaţa toată
Balet de aur
Şi râs de atlaz.....

Dar nu-i de-ajuns. Poezia lirică trebuie să cuprindă şi o anumită teorie asupra Femeii. Se poate rezuma, în speţă, în două cuvinte:

El, un lubric; Ea, o fee.

A fost o seară de poveste
In care m'am iubit cu-o fee...
. . . .
A fost orgie de iubire
O! dulci atingeri de mătase
. . . .
Femee imaterială
Mistere de atlaz şi sânge,
. . . .
A fost,
A fost o rătăcire.

Cât despre El:

Pe perne galbene de-atlaz
Splendoarea corpului ei alb
Iluminează ochii'mi lubrici.
. . . .
Exuberanţă de lumină,
Idile lubrice,
Parfum.

Un lubric, dar un lubric visător; căci:

In pumnul ce ţi-a strâns odată
Superbul trup de fee sfântă,
Iubirea mea se scaldă 'n ochii
Cei plânşi de dor
Şi arde roză
Pe gura mea de *visător*.

Acum, ideile mai secundare:

Dimineaţa, D-l Ştefănescu-Est o concepe simbolic, ca plină de:

Portocale parfumate,
Viziuni iluminate,
Simfonii superlative,
Râuri roşii de rubin,
Mare galbenă de (bine-înţeles) aur.

Apoi toamna:

I-o zi atât de calmă
Orientală
Tristă
Şi Fizică!...

(Versuri)

* * *

Dacă ar fi să caracterizăm opera poetică a d-lui Ştefănescu-Est, am începe să spunem că ea reprezintă, în viaţa Bucureştilor, poezia scumpetei, a distincţiunei de saloane şi a articolelor prohibite. Erudiţia sentimentală a autorului a fost făcută la Galeries Lafayette. O atmosferă de galantar se desprinde din frumoasele-i versuri. Când ni se înşiră:

Dinţi himerici,
Râs de nimfă,
Toamnă leneşe şi tristă
Suflet infinit şi gol —,

Oare nu avem dreptul să întrebăm: „Şi altceva, cu ce ne mai puteţi servi"?

Când auzim:

Siluete negre
Mişcă în jurul meu,
Siluete dure
Siluete grave
Siluete reci,

nu ne vine oare să chemăm: „Mă, ăla cu siluete!"

Şi, altă dată, să admirăm delicateţa cu care ni se face reclama consumaţiei:

Oh! Ceaiul galben!
Ceaiul magic
Şi dulce!...
Ceaiul nobil
Surâzător şi aromat
Ceaiul candid...

Dacă nici după asta, n'or veni muşteriii?

D. Ştefănescu-Est reprezintă poezia prăvăliilor de galanterie. Muza sa este Lipscanii. Acolo întâlneşte el Femeea, Feea. Magazinul cu articole de lux este Biserica cucoanei burgheze bucureştene. Sufletul ei de aur, de mătase şi de fee este cutia de rezonenţă a versurilor d-lui Est. Cum oare putea-va rezista Madam Constantinescu-Câmpulung, când lubricul şi distinsul trubadur îi va spune:

Viaţa e o vastă şi absurdă nebunie...
Ah!... curgeţi!... treceţi!... râdeţi!...
...dansaţi absurde fee!...
. . . .
Ochii tăi sunt nimburi sfinte
Globuri vii ce se dilată şi plutesc în infinit,
Sunt magie
Isterie

Sunt chimere *geniale* ce veghează 'n golul trist...

Ce lucru măgulitor să fii iubită de acela care se recomandă:

Simt puterea fără nume
A tentaţiei lascive
Şi ascult tumultul vesel
De cuvinte geniale
Spuse grav de muzici scumpe.

Scumpete, genialitate de gravă veselie, lascivitate —, ce-i mai trebuie d-nei Vasilescu-Siret? Şi cu câtă plăcere se va recunoaşte, tipărită şi quasi-fotografiată în versurile:

O! vis scump
Poveste Sfântă
Somn narcotic de morfină!
Unde sunt acele zile parfumate şi senine
Dimineţile-aurite (se putea?)
Ce zâmbeau dintre perdele surprinzându-ne adormiţi.

Prăbuşiţi în zorii zilei
Chinuiţi de-orgia nopţii
Indumnezeiţi de focul roz
Ce ne dormea pe feţe
Ca o sacră fericire?
Vis divin!

Şi dacă vreţi preciziuni, aflaţi că

Pe dantelele strivite
Noi eram
Cei ce dormeam
Impletiţi în nesimţire
Impletiţi în desmierdare
In extaz şi aiurare...

* * *

Dar, mai presus de toate, d. Ştefănescu-Est reprezintă poezia Bucureştilor. La alţi poeţi mai găsim influenţe străine. La d-sa tot podul Mogoşoaei este transcris fidel, ca într'o oglindă.

Iată o bucată, care ar putea avea ca titlu: *Calea Victoriei*, cu femeile sale goale şi cu alfonşii săi proptiţi de rampele prăvăliilor de pe trotuar:

Glorioase nuduri
Se plimbau pe stradă...
. . . .
Florile de roze
Se 'mpleteau galante
In ghirlande scumpe
Şi 'n cununi de prinţi...
Şi râdeau toţi prinţii...
Prinţii...
Rafinaţii...
. . . .
Cine erau prinţii?
Visătorii cărnii
Toţi poeţii sacrii!
Toţi îndrăgostiţii
Istoviţi şi storşi!
Prinţii erau sclavii
Robii celor cari
Se plimbau nebune
Arătându-şi trupul
Parfumat şi alb, —
Iţi aduci aminte?
Se plimbau pe stradă
Toate-acele nuduri
Albe şi superbe.

* * *

Mie nu-mi plac poeziile scriitorilor modernişti. Sunt contrafaceri. Citesc numai pe d. Ştefănescu-Est. El reprezintă *tragicul Lipscanilor* în toată nobila-i puritate....

L. SIMIONESCU.

G. RODENBACH

CUTIA

De multă vreme mama păstrează 'ntr'un sertar
Cu grijă, pentru zile de doliu ce-au să vină,
In scrin, o cutiuţă de fier plin de rugină
Pe care am văzut-o în viaţa mea arar.

Funebră ca sicriul e-acea cutie mută...
Părinţii mamei cari în ţărnă dorm acum
Au părul în cutie în perne cu parfum
Pe care mama, seara, duioasă le sărută.

Deschisă-a fost cutia când blondele-mi surori
Muriră — ca să 'nchidă intr'însa lungi şuviţe
Şi mamei să-i păstreze în tristele perniţe
Inelele de aur ca unice comori.

O mamă, eşti bătrână... Şi-o zi are să vie
— Căci paşii slabi te 'ndreaptă de-acum către mormânt —
O zi la care numai gândind mă înspăimânt,
Când alba ta şuviţă voiu pune-o în cutie!

Trad. de IOAN CIORĂNESCU

Codana roşie

Din carnetul intim al d-lui Aurel

Drumul trecea prin mijlocul satului; dar satul, deşirat în coasta podişului celui mare se prăbuşea deodată la Rogova ca'un mai în faţa Dunărei, era aplecat pe dreapta cu ogrăzi, case, oameni şi vite. Isvorul-Aneştilor i se înfăţişa domnului Aurel, în dimineaţa aceia abia revărsată; ca o închipuire de vis turburător. Un sat otrăvit. O viziune halucinantă, într'o parte. Totul părea construit într'o geometrie ciudată, ţinând de legi, fireşti poate în altă planetă.

— Oamenii care au pus satul aci, aşa 'ntr'o parte, trebue să fi fost beţi sau nebuni, rosti neliniştit de pe capră d. Aurel către vizitiul cu un pai în gură, ciucit ca o muere în fânul din brişcă.

— Aşa e locu, strîmb aci la Isvorăneşti, făcu fără mirare Mitru.

D. Aurel opri calul în faţa unei gospodării. Mitru se dete jos din brişcă, a lene. Bătu cu piciorul şchiop în poartă şi din dosul casei, lătrând cu furie se aruncară câţi-va dulăi care muşcară amarnic în parii gardului. Târziu, se ivi în prispă, jumătate ascunsă de iedera unei grădiniţe cu flori, un rumân nebărbierit, cu ochii cârpiţi de somn, cu părul roşu sbârlit, scărpinându-şi o coastă peste cămaşa lungă, fără brâu. Goni câinii, fără temei, scobori numai o treaptă a prispei şi întrebă, privind cu neîncredere calul orăşanului, de ce e vorba. Când auzi că d. Aurel avea nevoe pentru strânsul ardeiului roşu, de hambarul din stânga locuinţei, nalt, din lănteţi printre care bătea vântul, scobori şi cealaltă treaptă, goni câinii de-a binelea şi se apropiă de poartă.

La aşa chilipir de dimineaţă, omul nu se aşteptase. De-aceia şi grăi, îngânfat:

— Nu dau hambarul decât pe trei luni.

— Ia banii pe-o lună, că dacă ardeii nu s'or aprinde mai aducem şi alte legume şi pe alt termen, vorbi Mitru către rumân şi ridică în umeri căruţa dinapoi, s'o potrivească să intre da'nderetele în curte.

Omul nu se'mpotrivi, dar nici nu încuviinţă. Eşi în drum să-i ajute lui Mitru. Luă calul de zăbală şi împinse de ulube înapoi, grăind:

— De pază nici o grijă să n'aveţi. Câinii din Isvorăneşti mănâncă oameni, mai abitir ca lupii. Ai mei, chiar pe mine mă sfâşie dacă m'oi apropia noaptea de pătul.

Ce i-o mai fi spus Mitru gospodarului, d. Aurel nu putu ghici că nu mult după aceia, când ieşi din odaia din dreapta din faţa grădiniţei, unde-şi făcuse câte-va socoteli, d. Aurel găsi pe gospodar lipit de uşorul casei, cu o căciulă mare în mână, şi privind în altă parte cu ochii lui de un verde turbur.

— Sărut mâna, boerule, numai să n'avem vre-o pagubă cu comandatura; eu cu nemţii nu mă pun...

— Iţi şi pare rău bade!

La primărie unde găsi trei soldaţi austriaci, d. Aurel cu o hârtie ştampilată la Severin, făcu să se dea ţăranului oarecare încredinţare... Dar omul, deşi luase banii, se pomeni cu o şi mai mare frică — frica de neprevăzut.

— Fii pe pace, bade Strihane, îi strigă din colţul odăii, unde mânca zmântână dintr'o oală, tâlmaciul, un ovrei alburiu şi firav, în zdrenţuite haine militare.

Dar Strihan, după ce eşi din primărie, în mijlocul drumului, tot nu se'ncumetă să-şi puie căciula 'n capu-i roşcovan, ci vorbi cu ochii pierduţi pe sus, unor oameni care-l înconjurase, ca despre o năpastă, o moarte sau un foc.

După câte-va zile Strihan se potoli; ba dobândi şi oarecare vază'n sat de când fu văzut întovărăşind pe linie, în mers repezit, pe Mitru, schiopul, vizitiul şiret.

Grădinăriile de pe costişea isvoreneştilor mistuiră multe zile d-lui Aurel. Erau însufleţite de o ciudată energie fină — când toate celelalte grădinării îl abătuseră sau destrăbălaseră — care-l purta aproape senin pe cărările uscate dintre răzoarele de ardei roşii. Nici o lene! Nici un vis! Nici o nostalgie! Soarele, în acele zile de toamnă proaspătă, se arată dimineaţa pe linia podişului, într'o lumină care umpluse lumea, la fel de limpede şi difuzat, cu mult înainte. Nici un răsuflet de căldură moleşitoare, din vre-o zare. In grădinării, arar câte un cuvânt omenesc răsuna prelung şi strein în văzduhul limpede de toamnă, şi altul nu-i mai lua locul. Seara, odată cu apusul soarelui, lumina scădea brusc, caşicum s'ar fi tras undeva o perdea. Văzduhul dobândea o virtute niţeluş mai îngheţată, care făcea liniştea şi mai cerească. Pomişorii minusculi de ardei, în rânduri aliniate, purtători ai acelor sfârcuri roşii, nu legănau frunzişoarele; dar sfârcurile ardeau toată noaptea, excitate, în roşul lor puternic, fără nuanţe, între frunzişoarele verzi rărite şi topite în negură.

D. Aurel era încredinţat că grădinăriile de ardei roşii, vor reface educaţia firii lui de amibă lubrică. Foarte târziu, după ce stăpânirea de sine devenise voluptate de fiece clipă — voluptate care nu mistuia, ci hrănea — simţi că trece totuşi un fior de moarte pe acest plan oblic al pământului şi că e o micşorare a vieţei, în adăstare ultimă, în această precisă lume a copăceilor concentraţi. Erau pe aproape — ca prăbuşirea malului în faţa şesului Dunărei la Rogova sau Balota — de prăbuşire în fluviul de sidef luminos şi lin curgător al morţii...

Pe drumul tare, ridicând nouri de praf usturător, carele încărcate cu ciorchini, şire şi coloane de mici ardei roşii, scârţâiau în fiecare zi din toate roţile şi osiile, către Isvorăneşti. Strihan deschidea poarta lunguiaţă. Mitru cu un picior pe o latură şi cu celalt pe cealaltă latură a carului, în faţa hambarului, arunca şirele înăuntru, numărându-le în gura mare şi crestând cu un briceag stâlpul de sus, la fiecare mie. Ardeii scăpaţi din şirele rupte le aduna în poală femeia lui Strihan, mare şi grasă, oftând de cine ştie ce suferinţă.

Dar d. Aurel răzvrătit, — cu toată buna primire a odăiţei lui, din faţa grădinei cu flori, cu toate păsările sălbatece, fripte pe jăratec, vânate în Ostrovul Corbului de Mitru — dete fuga la Severin, unde căută într'un hotel pustiu, la sânul unei albe nemţoaice, vechile alămuri, vechile coarde şi timpane ale orchestrei lui sensuale. In a doua jumătate a nopţii în care se înapoia spre Isvorul Aneştilor, călare — ca Napoleon, după ce lăsase trupele în ajunul bătăliei dela podul italian, şi dormise la atâţi kilometri de cartierul militar în braţele indiferente ale Luizei — d. Aurel simţi că luptele lui pe frontul câştigului bănesc, încep să-l obosească.. Cugetă totuşi cu bucurie, ca la o bae rece de azur, la odaia curată din Isvorăneşti, cu lumina şi aroma ei de floare de câmp. Parcă ar fi fost rânduită tot de mâini de fetişcană şi nu de muerea grasă şi suferindă a lui Strihan. Un miros iute de busuioc îi trecu pe sub nas şi, deşi ostenit, d. Aurel dete pinteni calului de parcă-l aştepta în odaia lui, să fie strâns, trup subţire de fată...

Pe la amiaz, când se deşteptă, dete cu ochii de doi oameni, tocmai dela Fântânele Negre. Aveau legume de vânzare: morcovi mari. Isvorăneştii trebuiau părăsiţi. D. Aurel înştiinţă pe Strihan că îi lasă hambarul gol. Omul rămase abătut, apoi răsuci, pe gânduri, o ţigară groasă. Mitru fu rânduit să plece înainte cu oamenii, să vadă ce e. Dar Mitru, tocmai când se dedase cu ostrovul, fu speriat şi el de această neaşteptată plecare. Iscodi felurite greutăţi, să mai rămâe o seară, două în Isvorăneşti. Şi izbuti: rămase! Oamenii plecară singuri, să adăste la Fântânele Negre.

Dar ca prin minune, în aceiaşi după amiază, în curtea largă, adunând ardei în jurul celor din urmă care dela Ninova şi Broscari, d. Aurel nu mai zări femeia greoae a lui Strihan, ci o codană prea înaltă pentru subţirimea ei, cu picioarele fine, ca de copil, iuţi şi nervoase, cu faţa stropită de mici scânteeri arămii, ca reflexe ale părului roşu împletit slab în două coade şi jucând o coadă pe sân, alta pe spate, sau amândouă pe sâni când se apleca spre pământ — doi şerpi tineri strecuraţi pe sub urechile ei să sugă pământul.

Mitru glumi către fată:

— Să nu mănânci, taică, din ardei, că-ţi arzi gura şi când t'ei mărita faci numai copii peltici!

Strihan râse fals către d. Aurel:

— Fie-mea, dela nevasta dintâi...

— Păi de ce ai ascuns'o până acu, nene Strihane, zise Mitru cu glas ridicat, făcând cu ochiu la oamenii proptiţi în codiria biciuştilor, la carele care adăstau să fie descărcate.

— Aşi, de unde! A stat la maică-sa. Ce să mai încurce lumea pe-aci... Nu e bună de nimic.

Spre seară plecară şi carele acestea. Viaţa dulce a lui Mitru, în baltă, tot lua sfârşit! Umbla încruntat, schiopătând parcă mai rău.

A doua zi, toată dimineaţa fu luminoasă. Amiaza veni atât de caldă că d. Aurel întins în patu-i de lemn, din camera de sbicei răcoroasă, abea-şi trăgea sufletul. Sfărâmase între degete o tulpină zgronţuroasă de busuioc. Dar aroma vie a busuiocului era tăiată de un parfum greu, lasciv, de cânepă încinsă de soare.

Mitru îşi arătă chipul şiret în pervazul ferestii deschise. Dete cu o mişcare dibace a mânii căciula pe ceafă:

— Boerule, dă fuga... E de un ceas la valea Apei Roşii.

— Cine?

— Irra! Parc'ai fi copil... Fata lui Strihan. Codana!

— Ce codană? Ce Ape Roşii?

Mitru lămurind unde veneau Apele Roşii, vorbea repede cu răsuflarea în şuer; tot fura cu ochii în dreapta şi stânga, de parcă ar fi fost cine ştie ce păcat că vorbea cu stăpână-său. D. Aurel cu buzele nemulţumit strânse de această voită isteţime, se sculă alene, îşi încheiă jambierele, îşi luă zmiceaua de trestie de mare şi plecă deodată lăsându-şi vizitiul cu vorba'n gură. Strihan care era mai todeauna prin curte acum nu-i eşi nainte. Dulăii uriaşi ai gospodarului în ograda cealaltă din dosul casei, nici ei nu se arătară; îi auzi mârâind în poiata lor de sub un dafin bătrân, tocmai când sărea gardul din fund să intre în albia uscată a pârâului care-şi tăia drum de nisip în dosul satului.

Drumul nisipos şerpuia cât ţinea şirul de case, apoi ocolea un mal de lut, nalt, care ascundea satul. Inainte, se întindea şesul nesigur al Dunărei cu petece de iarbă grasă şi papură deasă în băltoace. In soare, din cea dintâi luncă de trestii uscate se ivi — soră a trestiilor — trupul nalt al codanei, cu părul roşu în unde luminoase.

D. Aurel dete fuga şi-i luă mâna.

Fata se trase înapoi. Trestiile îi îmbrăţişară cu murmur; apoi liniştea neobicinuitei amiezi de vară în anotimp de toamnă reveni caldă, cu soare topit în văzduhul tot. Măciuliile pufoase ale trestiilor îşi revărsau mirosul lor greu de miez de pâine coaptă, clătinându-se arar. Ei nici nu prinseră de veste când peste ochi şi mâini se traseră fire lungi de pânză de păianjeni de apă. De departe veneau, mult de-asupra trestiilor, către Dunărea nevăzută plutind, două fire ondulate de funigei...

D. Aurel voi să smulgă trestiile din jur, să facă loc; işi sângeră doar mâna. Picături din ce în ce mai mari se scurseră din mâna lui pe frunzele uscate. Apa năvăli sub picioarele fetei, goale; o ghiaţă intrase în nămol. Dar cuprins deodată de maladia febrilă, înţepătoare şi apoi istovitoare de care-l îmbolnăvea todeauna pacea şi singurătatea apelor, d. Aurel, fără a rosti o vorbă, cu dinţii strânşi îşi trecu mâna stângă sângerândă prin părul codanei roşu şi cu dreapta cuprinse coapsa mică, abea crescută, către el. Fata îngădui să fie astfel frântă pe trupul drept şi tare al bărbatului şi în chipul strein cu peri aşprii, muncit dureros de un început de scrâşnit, ea gâfâi, neştiutoare şi supusă jocului:

— Abea acu te trimise taica'ncoa?

— Nu... Mitru.

Şi cum strânsoarea slăbi o clipă, fata scăpă din mâinile omului, se'ndreptă, îşi potrivi cingătoarea care-i rotunjea în afară şoldurile şi scoţându-şi degetele prelungi din părul pe care voi să-l ridice de pe ochiul stâng:

— Ce mă făceam dacă nu nemereai? Taica ar fi zis că n'am vrut şi m'ar fi bătut.

Şi ochii căzându-i din sfiiciune pe mâna cu care-şi ridicase şuviţa de pe ochi:

— Mi-ai lăsat stropi de sânge'n păr.

D. Aurel îşi supse degetul care sângera. Fata smulse dela rădăcina unei trestii o frunză lungă şi verde.

— Răsuceşte-o pe deget.

Şi cum d. Aurel aruncând frunza, cu amândouă mâinile prelinse de pe umeri pe şoldurile fetei voi să desfacă betele strimte, ea se dete'napoi:

— Nu... Să nu mă dezbraci. Ajunge de-acu... Taica te-a văzut când ai plecat de-acas'. Lasă-mă...

Şi mai înainte ca omul ameţit să prindă de veste, fata se rupse din mâinile lui, din trestiile cu făşâituri stridente ca încrucişări de săbii şi d. Aurel o zări, nemişcat dela locul lui, câteva clipe mai târziu pe malul de lut, cum fugea, minusculă, cu părul irizat în soare cât un bob de porumb, până se pierdu deodată departe în sat după coroana unui copac.

Pe drumul de nisip al pârâului, înapoi spre sat, d. Aurel, furios, gândea: dacă Strihan nu urmăreşte un jaf mai mare, întemeiat pe fecioria codanei lui roşcovane (şi omul trebue dat numai decât pe mâna jandarmilor) desigur năzueşte la o prelungire a termenului şi omul trebue mulţumit chiar fără vre-o prelungire — şi mai cu seamă fără fată. Trebuia pedepsit pentru complicitate, Mitru (ce psiholog).

D. Aurel, în aceiaşi seară, la lumina lămpii afumate din odaia lui, ceru lui Strihan să-i mai lase hambarul încă o lună... deocamdată; şi plăti. Mitru era de faţă. D. Aurel scoase de sub masă două sticle cu ţuică. Codana aduse bucăţelele de zahăr în sân şi ceştile ştirbe în poală, cu genunchii golaşi. Băură ţuică feartă, până pe la miezul nopţii. Mitru şi Strihan plecară apoi, unul cu mâna pe umărul celuilalt, iar Codana rămase în odaie să facă cine ştie ce treabă... D. Aurel întins îmbrăcat în pat, strânse ploapele şi flueră un cântec de lume. Ochii nu-i deschise decât târziu, după ce fata se strecură afară, trăgând binişor uşa după ea — şi odaia încercă să se'nvârtească deodată cu el în noapte, ca o roată de lumină, în sus, stingheră.

Omul, ameţit de băutură, se ridică într'un cot şi suflă tare în lampa de pe masă.

In tindă, el auzi, pe şoptite, vocile groase ale oamenilor şi târziu ciripitul, ca un plâns de desvinovăţire, al fetei.

Nu se luminase încă de ziuă când d. Aurel, hotărît să curme comedia, deşteptă din podul cu fân, cu scara dinapoia casei, pe Mitru. Vizitiul scobori împleticindu-se. O stea din cer îi tot lucea între gene, orbindu-l. In dreptul porţii găsi calul înhămat la brişcă. Abea când eşiră din sat îşi dete seama că nu mergeau spre Severin... Mitru sta mâhnit. Pierduţi erau deci Isvorăneştii, pierdut Ostrovul cu vânat! Codana lui Strihan n'avusese nici o putere... Mitru sta ursuz. Tot drumul nu scoase o vorbă.

Odată cu ziua intrară în Rogova.

Cât au mai fost şiruri de ardei în Rogova, Pătule, Şipote şi Fântânele Negre, d. Aurel a rămas la Isvorul Aneştilor, singur, lângă hambarul care se umplea din nou. Mitru fusese pedepsit să întârzie prin sate... Dar ideia lui amarnică tot prinsese: ştia el în ce pământ o aruncase! Ea creştea pe nesimţite, cu rădăcinele în inimă, ca o coadă a dracului, buruiană cu flori şi fructe otrăvite, asemenea buruenilor din pădurile uriaşe de la brâul cald al pământului.

Amiezile fierbinţi. Tăcerea vrăjise satul tot şi în Isvorul Aneştilor, strâmb pe costişe, parcă şi cocoşii erau de alt soi, de nu se auzea pe nicăeri depărtata lor trâmbiţă. Arar, din fundul curţii câte un hămăit gros şi îndârjit de câine, de parcă ar fi mâncat, apărându-se în dosul casei, dulce carne de om. Lupta pe care d. Aurel o da împotriva lui însuşi, era parcă o luptă numai împotriva... degetelor lui. Cu ochii închişi dacă ar fi întins mâna, oricând, oriunde, ar fi dat de trupul codanei. Ea îşi găsea de lucru prin odae, când nu gândeai, de după hambar se ivea pe neaşteptate, cu un şir de ardei roşii, peste care dăduse, rupt...

De la o vreme sclavia fetei începu să-l jignească. Nu înţelegea supunerea ei cea fără nici o clipă de uitare, când scopul lui Strihan fusese doar de mult atins. Să fi fost părintele om de cuvânt într'atât încât şi după primirea banilor să fi poruncit fetei să-şi ţie nurii ei oricând gata şi la îndemâna boerului care plătise cinstit? Şi să nu fi ostenit, de-atatâta vreme, copilul neştiutor, de fel?

— Nene Strihane, cred că n'aş mai avea nevoe de ajutorul fetii la ardei. Şi-apoi vezi bine că Mitru al meu tot izbuteşte el să doarmă în fiece noapte, aici în Isvorăneşti... Ce crezi? O fi mai de folos la maică-sa..., zise d. Aurel lui Strihan într'o seară, înainte de a intra în odae, urmat de Mitru care tocmai se înapoiase din Pătule.

Strihan deschise ochii mari, apoi se scărpină în părul roşu.

— A dracului fată!... mormăi şi dete din cap privind în jos. De când i-am spus să nu mai calce pe-aici!... zise deodată tare, ridicând faţa, hotărât.

Mitru, în spatele d-lui Aurel, trebue să fi făcut vre-un semn cu mâna, că Strihan privi peste umerii subţiri ai boerului, ţintă, o clipă cu ochii ascuţiţi.

Codana nu se mai ivi de-atunci nici în odae, nici în dosul caselor, nici pe la hambar.

D. Aurel îşi întemeiă deplin credinţa că trebuie şi el să plece. Codana cu părul roşu nu se mai arăta. Dar imagina ei devenise obsesie.

Culcat în odaia lui, ziua şi uneori în puterea nopţii d. Aurel întindea mâna, cu ochii închişi înlăuntrul cărora se desfăşurau închipuirile lui bolnave: Fata, dreaptă, goală, suferea fără o clintire mângâerea imaginară a degetelor străine, de la umăr la şold. Alteori fata se 'ntorcea domol şi cu faţa la fereastră spre grădiniţă şi spatele la el, se apleca astfel până ce coadele cădeau de după urechi pe podea ca doi şerpi ce vor să sugă pământul; şoldurile se rotunjeau în dreapta şi stânga, linie curbă de răsărit de lună — crai nou — de amândouă laturile, ca un joc ciudat de astre omeneşti. Alteori, cu furie, se vedea aducând sângele ei pe un stilet sever; îl ştergea de un sân; ea cădea apoi moale, amestecată cu membrele şi părul ei, asasinată într'un colţ al odăii.

Carele din Fântânele Negre, fură îndreptate către Severin, fără a mai fi descărcate la Isvorăneşti.

De cu seară toate fură pregătite pentru plecare. Mitru nu se mai duse nicăeri.

Cu lampa în mână, d. Aurel eşi din odaia lui şi lăsând uşa deschisă, voi să treacă în odaia cealaltă să anunţe lui Strihan plecarea din Isvorăneşti. In tinda care despărţea cele două camere — neaşteptată, aevea, codana îl aştepta. Ea îi puse pe mânecă mâna uşoară cu degete prelungi, ca o mângâere, şi privi către picioarele-i goale. Lumina dintre ei se coloră cu nuanţa iritantă a părului fetei, de-asupra căruia ardea lampa de petrol.

După o clipă, tremurând, codana zise repede:

— Ţi-o fi adus taica altă fată; i-ei fi spus că nu ştiu nimic. Nici n'ai vrut să vezi.

D. Aurel rămase uluit, de glasul ei nebănuit. Apoi îl năpădi un farmec, farmecul nespus al împlinirii unui vis în vis. Un gând îl trezi: să fi prins oare şi în inima codanei buruiana înveninată? Sucul amar se ghicea în gura subţire care surâdea cu durere rău ascunsă.

— M'aţi alungat cu toţii... Da' iote io tot viu. Nu mai pune ivărul ca eri şi alaltăeri (Mai fusese?) Io zic să mai încerci... Şi cu glas înmuiat de frică şi dor, neştiutoare de chinurile cărnei, fata se tânguia copilăreşte ca alungată de la vre-un joc, pusă alături cu viaţa, când ea voise atât de ascultătoare s'o slujească oricum trebuia.

D. Aurel vorbi hotărît cu vocea înăsprită:

— Nu veni. De la mine se aude tot. (Şi după o clipă:) Mai bine mâine la amiaz, la Apele Roşii, în trestie.

Minţea. Fata care ghicise îi tăiă vorba, cu glasul niţeluş ridicat:

— Ba. Eu vin la noapte. Şi dacă vrei, viu şi mâine la Apele Roşii, sub Cerdacul Nalt, dincoa de trestii...

Pe linie răsunară glasuri. Apoi câinii lătrară cu furie în ograda dindărătul caselor. Se auzi la poartă râsul lui Mitru şi vorba groasă, ca o premeditare, a lui Strihan.

Codana pieri, umbră albă, înapoia casei.

Stăpânit de ideia plecării în zori d. Aurel dormi buştean. Nu, nu trecuse prin el destulă noapte odihnitoare, când degete tari bătură în geam. Se ridică într'un cot:

— Cine e?

Mitru era. Codana, răzbită de frig, aştepta în dosul hambarului...

— Cică are înţelegere cu dumneavoastră... Nu te teme. Câinii i-a închis Strihan de aseară ca să pot eu să 'nham când s'o lumina. Dar tot am luat puşca în pod cu mine...

Fata, într'adevăr, înapoia hambarului aştepta şi pândea.

Când o avu tremurând în braţele lui, d. Aurel simţi cum începe să se creeze atmosfera pentru cataclismul de-atâtea ori trăit. Dar fata, bucuroasă de prietenia neaşteptată voia să vorbească. Ea nu înţelegea nici graba neliniştită a omului, nici geamătul lui uşor care cerea neapărat mângâere, îmbrăţişare, cuvinte de alintare şoptite pe gura lui de gura ei, cu sufletul. In timp ce el îi desnoda betele. Codana încurcându-şi din neştiinţă mâinile într'ale lui, îi povestea cu voce niţeluş repezită şi tremurândă toate încercările şi învăţămintele ei din zilele din urmă.

Dar când omul simţi deodată îndoindu-se carnea caldă a trupului, tras şi frânt pe trepte, fata se zbătu şi dete din cap cu încăpăţânare:

— Nu... nu...

O luminiţă tremură deodată în geamul ferestrei lui Strihan. Ea clipea în noapte. Răsărea şi apunea între lănteţii pătulului. Gândul că Strihan era amestecat în acest joc şi se da pe faţă — înţepeni trupul d-lui Aurel. Se ridică. Lucid deodată privi ţintă spre lumina care tăia noaptea cu subţiri fire arămii, ca un păianjen în fereastra cea mică. Unele raze, prin lănteţii pătulului, băteau tremurând până la locul lui. Frica, îi amorţi braţele, apoi frica pieri pe dată, mistuită de un gând hotărît. Dar mustrările tot se ridicară în cugetul omului, ca aburi de pucioasă: Ce caută el, orăşan, atâta vreme într'un pierdut sat depe malul stâng al Dunării — în puterea nopţii? Ce ursită aspră l'o fi mânând să-şi caute cu dinadinsul tocmai pe-aci partea lui de crimă şi lubricitate, când alte ţeluri îi cheamă într'adevăr puterile sufletului? De unde setea asta neostoiată şi până când trădarea prin trivial şi tragic a adevăratei lui vieţi... Firele de lumină, răzleţite, se adunară grabnic, câte una, în fereastră în inima păianjenului de foc de unde plecaseră. Lumina se stinse.

Mai înainte de a voi ceva, fata îl luase de mână. Il ducea prin noapte. Picioarele lor răvăşiră câţiva coceni. Se loviră de împletituri... Săriră gardul scund care despărţea cele două ogrăzi şi făcură câţiva paşi de-alungul lui. Cine ar mai fi putut opri acest joc, la jumătatea drumului? Jocul, era de-acum stăpânul celor care l'au început... In dosul caselor, la picioarele gardului, fata se plecă mlădioasă, rosti câteva cuvinte pe care d. Aurel nu le putu prinde, şi mâna ei potrivi jos un căpătâi din câteva şire de ardei care cântară uşor, ca un cor de greeri de mătasă. Apoi se ridică dreaptă, în picioare, scoase cu amândouă mâinile zbătându-se ca de înnec de-asupra capului, cămaşa ei aspră şi o zvârli, fâlfâind spre un par al gardului. Dar cămaşa se mistui în noapte şi răsări deodată pe pământ, mai departe, ca o floare ciudată. Fata 'şi lăsă apoi mâinile pe umerii lui, voi să-l sărute pe gură, dar se sfii şi oftând se lăsă în genunchi, trăgându-şi unghiile pe hainele lui, căutându-l cu gura. Ea nu voia să mai piardă omul preţios, şi ţinea să arăte cât ştie! Apoi mâinile lui s'o mânuiască pe ea, toată, cum or voi, cât or voi, ca pe o unealtă vie, până la zdrumicarea cărnii şi sfărâmarea oaselor în sânge.

Dar iubirea omului era mult mai blândă. Fata se lăsă, cu uimire, ridicată de jos, adusă pe pieptul lui.

Mârâituri prelungi şi o izbucnire neaşteptată de lătrături sparseră 'n ţăndări liniştea de cristal rece a nopţii. Din poiată, unde fuseseră închişi, câinii se aruncară furioşi către grupul ciudat care mişca în preajma gardului. Ei se opriră o clipă nedumeriţi şi când trupul alb se rupse deoparte, stingher ca o columnă, câinii se aruncară din nou. Dar trupul alb se îndoi ca şi cum ar fi voit să culeagă ceva de jos, tăind iar brusc avântul câinilor. Umbra omului negru se ivi şi mai neagră de-asupra gardului şi pieri în zidul casei. Un câine se aruncă răzleţit într'o parte, spre a porni atacul prin încercuire, dar se opri la floarea de pânză albă ce-i eşi deodată înainte şi pe care apucând-o în colţi o trase cu zmucituri furioase şi speriate.

Domnul Aurel văzu trupul alb cum destinde braţele şi cum liniştit se întinde apoi pe pământ, cu faţa 'n sus — aşteptând pe carnea caldă gura bestiilor, muşcătura şi desperecherea membrelor.

El rămase o clipă uluit, privind într'acolo, dar mai înainte de a fi făcut un pas spre locul de unde n'ar fi trebuit să fugă, o bubuitură de puşcă răsună în noapte de-asupra capului, apoi alte câteva la rând.

Mitru, din pod, împuşca disperat în spre câini.

Fata se pierdu, ca o nălucă albă, pe prundişul de aur, în noapte.

Când veni Strihan şi larma se stâmpărase, găsiră în ograda din fund un câine împuşcat şi o cămaşă ferfeniţă.

Câinii ceilalţi tremurau în poiată, speriaţi, arătând colţii.

F. ADERCA

CETIŢI

Sfintele amintiri

(Din Vieţile Sfinţilor)

De MIHAIL SADOVEANU şi D. D. PATRAŞCANU

Un volum de 260 pagini, cu 30 de figuri, de pictorul Al. Poitevin-Skeletti şi cu o admirabilă copertă în 6 colori de D-şoara Lucia Beller. Cuprinde:

Sfintele Amintiri, Minunea Teoctistei Lesvianca, Fericita Cecilia, Istoria Sfinţilor Varlaam şi Iosaf, Viaţa şi moartea Sfântului Simeon Stâlpnicul, Ostenelile Cuvioasei Theodora şi Marele Mucenic Evstatie Plachida.

O înălţătoare şi emoţionantă lectură scrisă nu numai pentru popor ci şi pentru cei mai rafinaţi intelectuali,

Editura Librăriei SOCEC & Co. S. A. Bucureşti.

CRONICA ŞTIINŢIFICA

Anafilaxia mintală

Şocuri emoţionale anafilactizante

Mai întâi—pentru profani în ale medicinei — o desluşire a înţelesului dat cuvântului: anafilaxie. Acest cuvânt este de origine greacă: ana-filassein— contra protecţiunii. Cuvântul e inventat de ilustrul profesor de fiziologie din Paris, Ch. Richet, care a descris fenomenul. Se ştie în ce constă imunizarea. Spre a ne feri de unele boli (tifoida, variola, etc.) ne injectăm în organism diferite seruri sau vaccinuri, conţinând microbii acestor boli, cărora li s'a atenuat virulenţa. In urma acestui tratament ori de câte ori vin microbi din cei virulenţi a acestor boli peste noi, ei găsesc organismul nostru obişnuit cu ei, rezistent, şi nu ne mai pot îmbolnăvi. Se zice atunci că suntem **imunizaţi.** Richet, descoperi în anii din urmă, un alt fenomen curios ce pare a arăta că se pot întâmpla, în aceleaşi condiţiuni, fenomene cu totul contrarii organismului şi cu totul opuse celor la care ne aşteptam. Se îmbolnăveşte un copil, de o pildă, de difterie, i se face o injecţie cu ser şi se vindecă. După un timp, crezându-se că e nevoie de încă o injecţie, i se mai face una din acelaş ser şi copilul... moare! Alt exemplu: faci unui bolnav o injecţie cu un medicament de ex.: neosalvarsan. Bolnavul suportă bine medicamentul.... îi faci peste puţin timp altă injecţie, cu acelaş medicament şi în loc ca organismul lui să fie obişnuit cu el... moare! Are deci loc, după injecţia cu prima doză, o **sensibilizare** (cum zic medicii) a organismului, o prea mare creştere a sensibilităţii lui pentru unele substanţe şi această stare se numeşte **anafilaxie.** Acelaş fenomen anafilactic se întâmplă în atâtea intoxicaţii alimentare. Mai multe persoane mănâncă din aceleaşi bucate fără a păţi ceva; una însă se îmbolnăveşte grav cu semne de grea intoxicaţie şi moare! Nenorocirea acestei din urmă se explică prin o prea mare **„sensibilizare"** a ei pentru anumite substanţe alimentare, care au fost anafilactizante într'un moment dat. Nu sunt deci otrăvuri, căci vedem că sunt inofensive pentru alte persoane sau chiar pentru aceeiaşi persoană în alte timpuri, ci au puterea de a provoca într'un moment dat o fabricare de substanţe vătămătoare în sânge iar Widal a dovedit că în aceste cazuri are loc, prin ele, o criză hemoclazică, adică o alterare a sângelui. Multe boli pentru care până acum câţiva ani se inventase denumirea de artritism (migrenele, eczemele, astm, etc.) se socotesc astăzi datorite acestor fenomene **anafilactice!**

* * *

Iată însă că în lumea psihiatrilor îşi face loc acum părerea că fenomene analoage de anafilaxie se pot observa şi în domeniul **bolilor sufleteşti, mentale.** Cineva a suferit într'un moment dat un şoc nervos, o emoţiune puternică, în urma căreia, sau cu prilejul căreia, s'a ales cu o psichoză, cu o boală mentală de care după un timp s'a vindecat. Trece un timp şi e destul ca să-i apară în minte **amintirea** numai a acelei emoţii sau o emoţie analoagă cu ea, şi individul se îmbolnăveşte din nou! In stare normală, cu toţii avem norocul să ne bucurăm de o amnezie afectivă. Incet-încet uităm toate supărările şi necazurile (ca şi plăcerile) din trecut. Sunt însă persoane afectate dimpotrivă, de o hipermnezie emoţională, care determină în ele o sensibilizare psichică comparabilă cu sensibilizarea propice, anafilactizărilor prin substanţele fizice de care am vorbit mai sus. Factorul **psihic** care determină la astfel de persoane izbucnirea unui delir, a unui acces de epilepsie sau a unei neuropsichoze, va lucra asupra organismului ca şi o substanţă materială. Această stare a organismului, psichiatrii o numesc **anafilaxie mentală.** Ea însamnă o aptitudine la un desechilibru mental, o „sensibilizare" sub influenţe psihice. Dar pe lângă reacţiuni psichice pot avea loc în astfel de stări şi reacţiuni biologice sub influenţa factorilor **psihici** anafilactizanţi.

In studiul său **„Sur la pathogenie d l'Asthme et sur son traitement"** publicat în „Presse médicale" din 2 Decembrie 1925 profesorul dr. Danielopol relevă şi d-sa importanţa factorului **psichic** în declanşarea unui acces de asthm. Modul însă cum explică în acest caz ivirea unui acces de asthmă e cu totul altfel decât prin **anafilaxie** mentală. Pentru profesor dr. Danielopol accesul de asthmă e rezultatul unui reflex pornit din scoarţa cenuşie a creerului asupra firelor nervoase ale bronchiilor hypersensibile la un individ care are şi o leziune pulmonară (tuberculoză) sau alta. Ar rămânea însă atunci de explicat, de ce nu se iveşte asemenea acces la toţi indivizii cu leziuni locale pulmonare. Fiindcă medicina e ştiinţa în care zilnic apar mii şi zeci de mii de ipoteze noui asupra fenomenelor misterioase biologice ce au loc în organism, teoria anafilaxiei mentale a psychiatrilor ar putea veni în ajutor teoriei prof. dr. Danielopol la explicarea patogeniei asthmului.

Widal, care s'a ocupat mult cu studiul influenţelor psichice asupra fiziopatologiei omului descrie cazul unei bolnave astmatice hipersensibilizată prin miros de trandafiri. Ori de câte ori simţia asemenea miros avea o criză de asthmă, dar crizele acestea nu se mai iviră la ea de când îi înceta funcţiunea ovariană. Când însă uneori **îşi amintia** numai de acţiunea vătămătoare a parfumului rozelor era iarăşi apucată de asthm. Widal aminteşte cu acest prilej de un alt bolnav care de asemenea avusese accese de asthm când mirosia trandafi şi care într'o zi fu apucat de o criză când respiră un parfum de roze dar **artificial.**

Nu a fost deci chimismul trandafirului care-i provoca accesele, ci un element **psichic,** o **amintire emoţională,** a fost aceea care a declanşat accesul la un organism sensibilizat. O adevărată anafilaxie mentală!

Ca în orice fenomen de anafilaxie şi aceşti determinanţi psichici liberează în sângele bolnavului produse de secreţiune internă în exces şi micşorează funcţiunile ficatului, provocând atâtea şi atâtea tulburări.

Şi precum diferite afecţiuni (urticaria sau „blânda", eczeme, migrene, asthme) sunt provocate prin introducerea de diferite substanţe materiale în organisme sensibilizate înainte prin ele, adică sunt fenomene anafilactice, tot astfel diferite psichoze (histerie, psychastenie, epilepsie, delirurile de revendicare, diferite obsesiuni, impulsiuni, fobii şi chiar asthma) pot fi rezultatul unui „joc emoţional" chiar cu totul neînsemnat, adică sunt fenomene de anafilaxie mentală. Inrîurirea factorului psichic în declanşarea psichozelor ne duce spre vastul domeniu al subconştientului, de unde isvoresc atâtea şi atâtea cauze ale suferinţelor şi nenorocirilor noastre, domeniu pe care în ultimul timp l'a explorat cu atâta succes **Freud,** genialul medic psicholog dela Viena.

Dr. YOREC

TEATRUL NAȚIONAL — IAȘI

„Machbet".—„Gelozia"

„Macbeth", tragedia ambiției omenești, prezintă și astăzi tot atâta interes ca pe vremea când a scris-o Shakespeare. Ambiția va rămânea veșnic una din cele mai caracteristice și mai tragice atitudini ale sufletului. Nu există „om puternic", „om mare", „supra-om" care să nu fie minat de acest biciu de foc. Este o ambiție pozitivă, alta negativă: una de necontenită mărire, alta de complectă renunțare. Faptele sfinților s'au sprijinit pe o sublimă și divină ambiție.

Unele spirite nu se pot împăca cu vrăjitoarele și fantomele de care Shakespeare se folosește în „Macbeth" mai mult ca oriunde. Aceste spirite de obicei cu pretenții pozitiviste, nu înțeleg decât lucrurile care se pot pipăi. De aceea probabil minunile artei le fug printre degete. Astăzi se întâmplă, printr'o coincidență de modă, că vrăjitoarele din „Macbeth" au o explicație ușoară, — chiar „chic". Macbeth e ambițios de când s'a născut. Perdeaua se ridică și piesa începe însă numai în momentul când ambiția lui ia forme definite și găsește un sprijin în prezicerile vrăjitoarelor.

Arătările fantastice, cu frazele lor obsedante, s'au zămislit de mult în subconștientul lui Macbeth. Scena vrăjitoarelor nu este decât apariția în conștient, pentru un scurt răstimp, a unor gânduri și simboluri „refulate", cum le zice Freud. De acum înainte, thanul de Glamis devine sclavul acestor simboluri care, împreună cu îndemnurile energicei lui soții, îi sprijină și-i justifică ambiția.

Dar tragedia lui Shakespeare are un cadru mult mai vast: în arenă nu luptă numai ambiția, ci și Destinul. O luptă inegală, în care Macbeth ucide zadarnic în dreapta și în stânga: propriul lui Destin nu poate fi răpus. Și în ultima clipă, nefericitul rege își înțelege înfrângerea:

„Mâne, apoi mâne, apoi mâne lunecă așa, cu pași mărunți până la cea din urmă silabă pe care Timpul o scrie în cartea lui. Și toate zilele noastre de ieri au luminat pentru câtiva nebuni drumul morții prăfuite.

Stinge-te! Stinge-te vremelnică făclie! Viața nu-i decât o umbră rătăcitoare, un sărman comedian care se sbuciumă și se tânguește la ceasul lui în teatru și pe care apoi nu-l mai auzim. E o poveste, spusă de-un idiot, plin de zăpăceală și de furie, și care nu înseamnă nimic".

La Teatrul Național din Iași, reprezentarea lui „Macbeth" a suferit prin lipsa complectă de unitate și înțelegere. Ar fi trebuit un conducător inteligent și bine cunoscător al lui Shakespeare, care să coordoneze și să subordoneze sforțările artiștilor. Nu se poate vorbi deci de o prezentare originală a tragediei, nici măcar de o prezentare oarecare. Cel mult avem de spus câte ceva despre jocul artiștilor.

D. A. Ghițescu, în Macbeth, a pornit cu atât elan, încât a depășit progresul dramei și a pierdut efectele gradației. In schimb a jucat foarte bine unele scene.

D-ra Sorana Topa a vrut să fie prea unitar felină.

Costume și decoruri pestrițe: toate epocile și toate țările au fost puse la contribuție pentru a îmbrăca pe scoțienii din vremea lui Macbeth.

* * *

După „Macbeth", artiștii Teatrului Național au făcut o nouă sforțare, jucând „Gelozia", dramă în cinci acte de Artzibaseff. Este mare deosebire între romantismul titanic al lui Shakespeare și realismul aproape europenizat al rusului Artzibaseff. Dar între cele două reprezentații există o asemănare, dacă admitem teoria atât de sugestivă a lui Faguet. Amândouă piesele sunt teatru adevărat, prezintă eroi care se chinuesc pe dânșii și pe alții, se luptă și se lovesc de moarte, oferind eternul spectacol căutat de oameni: arena însângerată.

In „Gelozia" nu asistăm decât la o crimă, și aceea, tocmai în ultima scenă. In schimb, toți eroii sufăr, primesc și dau lovituri care zdrobesc sufletul și secătuesc avânturile vieții. Desfășurarea acestor frământări era impusă de însăși natura subiectului. Gelozie înseamnă chin și îndoială. Chiar Shakespeare, de obicei așa de darnic cu sângele omenesc, este foarte zgârcit când prezintă rătăcirile geloziei. Othello omoară numai în cel din urmă act.

Frumoasa Elena Nicolaevna e măritată cu scriitorul Serghei Petrovici, pe care îl iubește și căruia îi este credincioasă.

Insă Elena Nicolaevna e cochetă: îi place să aibă mulți admiratori pe cari să-i țină legați de lanț, să se joace cu ei și să-i chinuiască. Rând pe rând cad în cursă: un medic filozof, un locotenent nătâng, liceanul Serioja, ducele Darbeliani. Acesta din urmă vine după Elena din Caucaz la Harcov, îi face declarații, se crede încurajat și stăruie mereu.

Intr'o zi pătrunde în casa Elenei și îi declară că trebuie să i se dea numaidecât; de el nu și-a bătut joc nici o femeie. Elena se împotrivește. Serghei Petrovici intră pe neașteptate și alungă pe duce. Urmează o scenă violentă între soți. Elena spune adevărul: nu l'a înșelat pe Serghei. Acesta însă nu vrea să creadă. Exasperată, Elena îl minte. Serghie Petrovici crede și își sugrumă soția.

In dramă mai este o intrigă, care ne prezintă pe bătrânul încornorat Semen Semenovici, incorigibil admirator al femeii „ființă poetică și simțitoare". Când află în sfârșit că nevasta îl înșală cu liceanul Serioja, nu-i gelos, el plânge, se învinovățește singur și se căiește pentru viața lui petrecută în cluburi, la cărți și beții.

Temelia lucrării lui Artzibaseff e mai mult ușurința cochetei Elena, decât gelozia lui Serghei Petrovici.

Elenei îi place să fie dorită de alți bărbați și Serghei Petrovici vede lucrul acesta. El devine gelos pentrucă e provocat direct. In fiecare om doarme o gorilă. Când o necăjești cu paiul la nas, trebuie să te aștepți la orice, chiar să te gâtuie.

Este justificată gelozia lui Serghei? De sigur. Dorința celorlalți bărbați e un început de posesiune și gelosul are perfectă dreptate să sufere numai pentrucă alții îi doresc iubita și este cu atât mai îndreptățit, cu cât vede că femeia gustă o plăcere specială să se simtă astfel posedată, fără să fie obligată la reciprocitate.

Intre crima lui Serghei Petrovici și acela a lui Othello, este o mare deosebire. Desdemona e complect nevinovată și moare numai pentrucă Othello e bolnav de gelozie. Pe când despre Elena Nicolaevna nu se poate afirma nimic cu siguranță. Titlul nimerit pentru drama lui Artzibaseff ar fi: „Riscurile cochetăriei". In teatrul modern, cea mai frumoasă și mai turburătoare analiză a geloziei ne-a dat-o Fernand Crommelynck, în forsa lui funambulescă „Le cocu magnifique". Aici, cași în Othello, singur îndrăgostitul Bruno creiază toate greșelile, la început imaginare, apoi adevărate ale scultătoarei Stello.

Actorii au depus sforțări lăudabile. D-ra Sorana Topa în Elena Nicolaevna, a dovedit că are resurse bogate. In scenele violente din actul ultim, a excelat.

D. A. Ghițescu a jucat pe Serghei Petrovici cu multă pricepere și concentrare: D. Ghițescu face progrese frumoase.

D. Vernescu-Vâlcea are o adevărată creație în rolul bătrânului Semen Semenovici. Jocul d-sale poartă pecetea artei adevărate.

D. Munteanu, reușit în Serioja.

Excelenta traducere din rusește, datorită d-lui M. Sevastos, poate servi de model.

ȘTEJAR IONESCU

Divizarea Operei

După cum am putut prevedea, artiștii solidarizați au făcut experimente de operă „liberă și independentă" la Eforie. N'am putut decât să le urăm cel mai desăvârșit succes (în caz de continuare) și am crezut că o subvenție din partea ministerului, sau chiar din fondul dat pentru Teatrul Liric, n'ar fi stricat. Intr'un oraș de 700.000 de locuitori, cu un public și o presă divizate în două, amândouă operele ar putea chiar să se complecteze. S'a făcut clar însă că fără nici un ajutor, fără vre-un capitalist antreprenor, artiștii solidarizați nu pot avea succes. Le lipsește tehnica și materialul; corul, orchestra, costumele constitue iarăși o problemă extrem de grea. Insă, iată că am avut deaface cu prima încercare, nevoită, de a ieși din pepinieră și din pensiune. Provincia românească îi așteaptă și ea. Poate că actuala închgebare nu e atât de expeditivă ca să se arunce în vârtejul luptei pentru existență. Atunci, peste câtiva ani, se va face un alt exod de artiști de operă în provincie. Deocamdată regretăm că pe artiștii solidarizați îi stăpânește ideea de a fi reintegrați la Opera Română oficială. Cauza operei în genere va suferi dacă se va realiza această dorință, deși în acest caz va dispare, poate, nedreptățirea materială a artiștilor solidarizați, ceia ce e atât de esențial pentru dânșii...

D. Atanasiu a arătat, la Eforie, ce înseamnă un efort. Direcția dela Liric ar trebui să ia act de energia d-lui Atanasiu, de care n'a știut să profite. Insă s'a mai cerut d-lui Atanasiu multe, în afară de voce, joc și energie.

S'a mai cerut apoi ca și ceilalți artiști solidarizați să fi desfășurat o energie asemănătoare găsindu-și avântul și inspirația pentru un joc mai însuflețit și pentru un cânt mai dramatic.

Și aci iarăși problema repertoriului primează. Cu „Doamna-mobile" din Rigoletto, răscântată de toate flașnetele, nu se poate complecta repertoriul nici la Eforie.

D. Marinescu s'a dovedit a fi un element de valoare. D-sa însă n'a putut salva banalizarea lui Rigoletto...

Trupa sub direcția d-lor Georgescu-Buzescu ar trebui de asemenea să se complecteze cu forțe străine și să devină opera noastră model. Cu asemenea complectare și cu schimbarea repertoriului în sensul arătat aci de mai multe ori, partea financiară a întreprinderii va fi incomparabil mai bună, fiindcă cei 1500 auditori necesari zilnic vor cumpăra regulat biletele și vor veni la teatru — ceeace ar putea lăsa disponibile unele sume, bune pentru subvenționarea artiștilor solidarizați și a turneurilor în provincie.

Că tocmai într'acolo merg în mod fatal lucrurile, o arată seria ultimilor spectacole: cele cu Zalevschi și cele din sărbători. Publicul vine numeros în ultimul timp și probabil va mai veni și la toate „Jelele" de Pucécini, cași la debuturile nouilor artiști a căror serie e încheiată deocamdată de apariția d-nei BabiciéHinculov. Insă pentru zilele „ordinare" din luna Ianuarie tabloul se poate schimba. Se zice că Zalevschi va reveni peste o lună. Astfel că cu încă câteva debuturi de artiști noui, cu încă o premieră sau două, Direcția va ști să mai mențină interesul publicului nostru meloman la un nivel oarecum ridicat.

Credem că vor mai apărea și alți artiști buni, străini, invitați. Astfel stagiunea 1925-26 se va încheia relativ bine. Insă chiar de pe acuma ar trebui elaborat un plan frumos pentru ofensiva Operei din stagiunea viitoare. Recrutarea elementelor nouă și selecționarea celor încadrate dela Teatrul Liric, ar trebui proectate numai sub raportul unui repertoriu renovat, iarăși în sensul celor arătate aci de noi, de atâtea ori, cu insistență. In afară de „Demonul" și de „Neron" e de dorit să vedem și opera „Macabi" de Rubinștein cu subiect biblic și cu o muzică emoționantă pentru marele public. Din Ceaicovschi în afară de „Oneghin" și „Dama de Pică", ar fi loc pentru „Mazepa", „Papucii" și „Iolanta". Apoi s'ar mai putea adapta „Sora Beatrice" de Ianovschi cu subiect din Maeterlink, „Pomul de Crăciun" de Rebicov, „Dubrovschi" de Napravnic și câteva balete noui... Iată, deci, în ce perspectivă s'ar putea creia stagiunea viitoare: Operele nouă de mai sus neavând nevoie decât de artiști buni permanenți și de un ansamblu bine făcut, însăși noutatea lor și caracterul absolut pe placul publicului real bucureștean, îl vor atrage pe acesta din urmă neîncetat.

In acelaș timp Verdi, Wagner, Puccini, și „Carmen" și „Faust" etc. ar putea reapărea pentru acelaș public, cu artiști mari invitați periodic. Astfel s'ar creia într'o singură stagiune, un contingent solid de lume în Capitală, susținătoare serioasă și permanentă a Operei.

Nu credem că facem vre-o greșeală în aceste calcule, din care nu știm, bineînțeles, ce anume place și convine Direcției... Insă arătăm și vom mai arăta într'una ce anume a realizat și mai realizează Direcția pe acest drum.

Din elementele care ar putea să formeze grosul trupei în vederea unui repertoriu radical renovat, s'ar putea enumăra atâtea forțe la locul lor și din sânul artiștilor disidenți...

Deocamdată, ultima impresie frumoasă ne-a lăsat-o d-na Laura Cohansca, a cărei „Tosca" câștigă în valoare cu fiecare repetare a acestei opere și care parcă-i indicată să cânte în „Aida", „Faust", apoi în „Oneghin", „Demonul", „Dama de Pică", etc.

ALEXIS NOUR

Cronica Muzicală

Al patrulea concert simfonic al Filarmonicei și violoncelistul Feuermann

Programul concertului, care a avut loc la Ateneu, la 28 Decembrie 1925, cuprinde: simfonia a 5-a de Beethoven, concertul în Ré major de Haydn, pentru violoncel și orchestră, și uvertura „Carnavalul roman" de Berlioz.

Simfonia a 5-a, sau în „Do minor" este cea mai populară lucrare a compozitorului dela Bonn. Opera lui Beethoven este împărțită, de Vincent d'Indy, în trei epoci și fiecare epocă se caracterizează printr'un stil cu totul diferit de cealaltă epocă. La nici un compozitor nu se manifestă, într'un mod mai evident, schimbări succesive și progresive, în felul de a compune, ca la poetul care a compus: sonata patetică, simfonia pastorală și „Missa solemnis".

Iată cele trei perioade caracteristice ale compozițiilor lui Beethoven:

Perioada de imitație, între 1795 și 1801;
Perioada de tranziție, între 1801 și 1815;
Perioada de reflexiune, între 1815 și 1826.

Simfonia în Do minor aparține epocei a doua. In această epocă apare la Beethoven cea mai teribilă infirmitate pentru un compozitor și dirijor: scăderea auzului!

Despre această simfonie s'a scris mult. S'a căutat să se explice cele patru diviziuni ale operei — explicațiuni, care diferă dela un critic la altul.

André Coeuroy, într'un articol recent, publicat în „La Revue musicale", atrage atenția asupra tendinței, de multe ori ridicule, de a vedea în muzică, ceiace niciodată creatorul ei nu ar fi conceput.

Dar nu numai în muzică, ci și în alte manifestări artistice, în sculptură de exemplu, nu s'au interpretat unele opere celebre, altfel de cât ar fi dorit însăși creatorul operei? Nu Rodin a numit „le penseur" statuia, care se află în fața mărețului Panteon din Paris, — căci marele sculptor a dorit să redea pe omul unei epoci geologice; iar criticii i-au găsit numele nepotrivit de „le penseur".

Nu știm ce a vroit Beethoven să exprime prin Simfonia a 5-a, — deoarece explicațiunile, atât de variate, care umplu programele concertelor, nu corespund totdeauna realității.

Wagner, al cărui spirit critic este atât de cunoscut, scria că o simfonie nu există de cât printr'însa și pentru dânsa, — neavând scopul să pună în mișcare sângele burghejilor.

Wackenroder, într'un articol critic destul de judicios, s'a exprimat și mai categoric: „Ce doresc toți acei ce caută vorbe pentru a explica operile muzicale de seamă? Ei nu pot să fie pătrunși de noțiunea că unele opere nu au nici o semnificare expresibilă. Ar dori oare acești critici să înjosească un limbagiu mai bogat, cum e muzica, substituindu-i unul sărac; și să reducă la vorbe, tocmai ceiace fuge de vorbe? Sau ei ar fi incapabili să simtă altfel, fără ajutorul cuvintelor?!...

Imprejurările, care au forțat pe Beethoven să compună această simfonie, pot explica sensul ei caracteristic. Cu a patra simfonie se termină descrierea zilelor calme și fericite din viața sa. Până la această epocă, Beethoven era vesel, spiritual, curtezan și știa să mascheze foarte bine surzenia, care se declarase de câtva timp, plângându-se mai mult de vederea, ce începea să-i scadă. Nimeni nu a putut mai bine caracteriza pe Beethoven dela acea epocă, de cât pictorul Maehler, care i-a făcut un portret, în care i se vede eleganța romantică și mulțumirea sufletească a omului, care știe să placă. Această pace profundă nu durează, cu toate că influența binefăcătoare a dragostei se resimte până la 1810. Pentru prima dată, tragedia pătrunde în sufletul său și pentru a se reculege, Beethoven caută să pătrundă misterele naturii; să mediteze departe de zgomotul orașelor, lângă pârîul ce curge neîncetat; să scrie inspirându-se de la cântecul divin al pasărilor. Astfel se explică compunerea simultană a simfoniei a 5-a și a 6-a sau simfonia pastorală (1808).

Mulți autori consideră simfonia a 5-a ca o operă perfectă. Ea este aceia care a subliniat apogeul geniului său. Intr'însa Beethoven nu a vrut altceva de cât să redea diversele stări sufletești. Un suflet naiv și indiferent, după ce aude misterioasele chemări ale celor patru note care caracterizează primul timp „allegro con brio" și, după ce a fost legănat de liniștea unui „andante con moto", în timpul căruia s'a ivit cea mai poetică dragoste, este transportat prin toată gama zguduirilor sentimentale: dela cea mai ușoară înfiorare a inimei, până la cel mai neînduplecat. Ascultând această capo-d'operă, ne dăm seamă de modul cum este redată liniștea sufletească, precum și toate comoțiile unei adevărate dezordine morale; cum sufletul sufere, geme; cum se rupe de durere...; dar la sfârșit, virtutea triumfă, răul se pierde și inima zdrobită, pentruca să-și revină în fire, se adresează înțelepciunii neperitoare, intonând o odă de recunoștință, un marș, cu care se isprăvește simfonia. Această simfonie a fost foarte mult executată, la concertele noastre simfonice.

Imi amintesc truda lui Weingartner, care a dirijat-o pentru prima oară la noi. N'am uitat progresele făcute cași desele execuții ale d-lui Georgescu.

Găsesc totuși că d. Georgescu caută mai mult efecte de virtuozitate de cât efecte naturale. După mine, acei ce nu cunosc interpretarea lui Chevillard, fostul dirijor al concertelor Lamoureux, nu pot să-și dea seamă de câtă puritate de execuție are nevoe această simfonie, pentru a da maximul de efect. Este aceiași diferență de comparare, ca între tristeța impunătoare, a unei înmormântări, în timpul căreia toți se mențin într'o sobrietate demnă și nobilă, și între tristeță ridiculă a unei înmormântări, în timpul căreia toți se agită, scoțând țipete nearmonioase. D. Georgescu, reamintește mai mult genul de dirijare a lui Nikisch, decât al lui Weingartner. Este o chestie de: „deux écoles".

Concertul pentru violoncel și orchestră, de Haydn, a fost interpretat în mod magistral de Feuermann.

Haydn a compus opt sute de lucrări muzicale. Ele caracterizează o adevărată epocă de progres în ce privește cultura artelor liberale. După Haydn au apărut mulți compozitori de geniu. In ce privește perfecția muzicei nici unul mai mult ca acest compozitor nu a putut câștiga acel sentiment unanim de admirațiune. Concertul în *re minor* este o expresiune în felul de a fi a lui Haydn: candid, sincer și profund.

Sub bagheta d-lui Georgescu și grație excelentului artist Feuermann, am avut o execuție dintre cele mai alese. Uvertura „Carnavalul roman" a produs, ca totdeauna, acel efect de bună dispoziție, caracteristic instrumentației bogate a marelui compozitor francez.

Malherbe avea dreptate, când a scris că: „lăsând deoparte pe Wagner și pe Liszt, nu am fi ajuns unde suntem, dacă Berlioz nu ar fi trăit": iar Romain Rolland l-a caracterizat atât de bine, când a scris că: „este o explozie de geniu ale cărui flăcări luminează tot cerul un moment și se sting, încetul cu încetul, trecând la întuneric".

Uvertura „Carnavalul Roman" a fost scrisă către 1840, cu o orchestrație atât de vie și personală, încât ea redă tot ritmul, toată mișcarea, toată vibrarea unui carnaval în toiu și va rămâne un exemplu de artă pură și necontestată ca și grupul dansului, de pe fațada Operei din Paris, iscălit de Carpeaux.

D. Georgescu, grație temperamentului său aprins, a știut să imprime adevărata mișcare operei lui Berlioz și să ne dea viziunea unui balet zgomotos, care dansează pe străzile pline de lume ale unui oraș din Italia.

* * *

Concertul lui Feuermann, unul dintre marii violonceliști contemporani după Paul Bekker, a avut loc în seara de 30 Decembrie 1925 la Ateneu. Feuermann este un technician al violoncelului, ceiace explică calitatea de ton și admirabilele stacate, pe care le realizează și care îi permit să poată executa faimosul Zigeuner weisen a lui Sarasate, aranjat pentru violoncel, de executant.

Atât genul clasic cât și cel modern, grație cunoștințelor acestui savant al violoncelului, au fost abordate, după tradiția urmată de marii concertiști. Astfel a trecut de la Beethoven, Bach, Valentini, la Rachmaninoff, Lalo, Ravel, Dvorak, Popper și Granados.

Cu toate că „le courier musical" îl compară cu Pablo Casals și că impresariul său s'a grăbit să menționeze această comparație, pe pagina a doua a programului, cred că s'a exagerat. Intre Casals și Feuermann există o mare diferență. Pe când Casals este, înainte de toate, un mare muzicant și apoi un violoncelist, Feuermann este pur și simplu un admirabil violoncelist. Când îl auzi pe Casals, uiți că el se servește de violoncel pentru a traduce toată impresionabilitatea sa, toată arta lui muzicală. La Feuermann ești preocupat mai mult de efectele technice, care, fiind perfecte, nu compromit întru nimic opera muzicală.

Pablo Casals este cel mai mare violoncelist al timpului. Iar Feuermann, un artist demn de toată lauda și de admirația celor ce se interesează de violoncel în particular și de muzică în general.

I. FLORESTAN.

TEATRUL CENTRAL — BUCUREȘT

„Cel mai important"

Teatrul Central s'a lepădat de inovațiunile cubisto-constructiviste și s'a reîntors la un repertoriu uman și logic. „Cel mai important" e o piesă în 4 acte de Evreinov jucată recent de „Trupa din Vilna" cu mare artă și cu profundă pricepere. Subiectul acestei piese se poate rezuma prin versul lui Puschin: — „O înșelătorie care ne înalță — ni-i mult mai scumpă decât o sumedenie de adevăruri crude". Piesa e clădită pe conflictul dintre teatru și viață, dintre traiul zilnic direct și iluzia perfidă dar dulce. Roluri predominante lipsesc, însă ansamblul și scenele de massă sunt excelente.

Un mare original, d-rul Frigoli, filozof-visător, vrea să-și verifice o ipoteză savantă: dacă sentimentele iluzorii pot subjuga pe cele realiste? Verificarea o face printr'un experiment.

Suntem obișnuiți cu unele reviste vesele, în care acțiunea de pe scenă se coboară în mijlocul publicului: unii actori-personagii apar până și în galerie producând sau provocând o serie de trucuri cu participarea spontană a persoanelor din public, etc.... D-rul Frigoli s'a gândit să tocmească câtiva artiști de talent și să-i trimeată să se amestece în viața reală a mea, a domniilor-voastre, a cunoștiințelor noastre. Acești profesioniști ai teatrului, negrimați, fără rechizite sau accesorii scenice, chiar fără sufleur, — apar, plătiți de Frigoli, pe drumul fiecăruia dintre noi, leagă cu noi diferite raporturi amicale, de afaceri, de amor, de concurs....

In viața plictisitoare și urâtă, în care ne târâm uneori, abia dacă mai păstrăm rămășițe de interes și curiozitate. Lumea e plină de ghinioniști, deziluzionați, cercetători inconștienți, sau obosiți iremediabil, pesimiști, lipsiți de voință. Actorii instruiți de d-rul Frigoli joacă cu noi farsa: unii ne devin amanți, alții protectori, amici, și introduc prin jocul lor calculat reacțiunile absolut uimitoare în suma vieții noastre de toate zilele. Viața capătă culori, un interes palpitant, fiindcă au apărut tipii originali, plini de idei și stimulente. Ni se joacă farse artificiale de sentimente; împreună cu nouii prieteni ajungem la situațiuni interesante lirice sau dramatice. Viața capătă, artificial, valoare, mulțumită agenților lui Frigoli, a căror profesiune și prefăcătorie nici nu o bănuim măcar. Din cauza lor trăiesc tot mai intens: o fată bătrână care nu gustase până atunci din amorul împărtășit; un student salvat din ștreangul prin care vroia să-și pună capăt zilelor; un muieratic incorigibil și desgustat căruia i s'au dat imbolduri și doruri noui.... Multă lume e prinsă pe undița înșelătoriei, întinsă de jocul artiștilor puși pe scena vieții de d-rul Frigoli, vârâți în cele mai intime colțuri ale sufletului omenesc pentru ca să reînvie pe morți, să regăsească pierduții și decăzutii.

Puterea iluziei trimise în viață de fantasticul doctor e atât de mare, încât victimile ei nu sunt în stare să se simtă înșelate, și să priceapă că au fost înșelate. Când li se desvăluie tot jocul artiștilor, și fiecare nu-și mai găsește amant, protector, amic, ci numai câte un actor sau o actriță, — acești oameni galvanizați, injectați cu morfina artei numai, refuză să accepte această crudă realitate. Ei continuă să-i privească pe artiștii înșelători ca fiind tot amanți, protectori, amici. Puterea iluziei face ca cei înșelați să nu poată să se despartă de ea. Fericirea sau durerea dulce căpătată prin jocul artiștilor plătiți, ei continuă să o creadă reală, dăinuitoare pentru ei. Când e clar ca ziua că comedia a și luat sfârșit, victimele experimentului se tot agață de ceeace *pentru ele* a fost o realitate și preferă să trăiască înainte prin înșelăciune. Ele caută să păstreze — și cu ce forță o fac! — cu artiștii acele raporturi care s'au închiegat prin joc dar le-au adus viața și fericirea. Verificarea deci s'a făcut: sentimentele iluzorii subjugă pe cele realiste....

A. N.

CARŢI ŞI REVISTE

SUFLET ROMANESC No. 7. — Această jună revistă are o atitudine bătăioasă în toate chestiile de pe lume. Redactorii — deşi tineri abia eşiţi din adolescenţă — dar sunt de-un rafinament... Strâmbă din nas în faţa operelor celor mai buni scriitori ai noştri.

Cum nu-s tocmai uşor de combătut gusturile, redactorii „Sufletului Românesc" s'ar fi strecurat onorabil prin presă, — dacă nu făceau o imensă greşeală: pe lângă articole şi notiţe critice de-o severitate fără precedent, — ei publică versuri şi schiţe proaste.

Adică cum vine asta? Spiritul crtitic al acestei reviste se manifestă numai faţă de lucrările apărute în alte publicaţii?

Astfel „Sufletul Românesc" tipăreşte, în ultimul număr, o poezie în care găsim următoarele versuri:

Şi lasă-mi mie toată cucuta şi pelinul,
Pestriţa mătrăgună cu peri la subţiori...

Nu crede „Sufletul Românesc" că autorul figurii de stil a cam trecut margenile? Incă un pas — şi ne-am fi putut trezi în faţa organelor mătrăgunii... Se cunoaşte că autorul e doctor. Junii redactori însă fac o greşală: ei n'ar trebui să apeleze la medici pentru servicii literare...

* * *

SOCIETATEA DE MAINE (No. 51—52, 1925). — Un număr dublu, cu articole de actualitate, care privesc deopotrivă problemele economice, sociale, politice şi educative şi cu un supliment literar de Crăciun la care scriu o parte din scriitorii de astăzi ai Ardealului.

In cea dintâi parte a numărului d. Petre Ilcuş, autor al unui manual de pedagogie experimentală, discută, în „Şcoala în concepţia timpului", problema selecţionării elementelor pe care „democraţia modernă le împinge spre diferitele focare de cultură şi civilizaţie. Ele vor deveni numai atunci adevărate elemente de cultură şi civilizaţie dacă vor fi bine selecţionate şi bine îndrumate. Viaţa şi cultura de azi, aşa de intensiv diferenţiată şi cu cerinţe atât de multiple, prezintă un teren fecund şi bogat de activitate pentru toate valorile reale, care sunt plasate acolo unde forţele lor specifice corespund. Aici, în acest punct, zace opera mare dar tot atât de grea a şcoalei de azi, dela a cărei rezolvare fericită depinde şi realizarea dezideratelor de mai sus. Realizând acest lucru, ea va şti să dea şi adevăratul conţinut de care are aşa de mare nevoe opera democraţiei moderne".

Din suplimentul literar, unde întâlnim numele d-lor: T. Murăşeanu, Emil Isac, Vasile Al. George, A. Butneanu şi d-nele: Elena Farago şi Ecaterina Pitiş, remarcăm vigoarea expresiei şi avântul sufletesc din poezia „Sunt frate cu bradul" de Aron Cotruş.

* * *

LUMEA, Bazar săptămânal. (No. 45, 1926). — D-ra Otilia Cazimir aduce în poezia „Iarna" strofe de o frumuseţe rară, în care fantasticul se împleteşte cu realitatea plastică:

Doamna gerului, bătrână,
S'a sculat dela pământ,
A 'nălţat spre cer o mână
— Ca o cumpănă uscată
De fântână —
Şi-aruncând peste câmpii
Ochii vineţi şi saşii,
A strigat cu glas de vânt
C'o s'adune ş'o să fure
Toată umbra din pădure,
Piatra scumpă din isvoare
Şi toţi galbenii din soare, —
Să rămâe 'n urma ei
Prin păduri
Lupii suri,
Pe ogoare
Corbi şi cioare,
Şi de-alungul drumului,
Numai scama fumului...

D. Mihail Sadoveanu publică „o istorioară de Crăciun", d. Tudor Arghezi o schiţă fantastică: „Cum am învăţat să patinez" — literatură americană. Anecdote literare şi artistice ale d-lui C. Săteanu.

Remarcăm notele dela „Cronică" relative la intelectualii moldoveni, modeşti, retraşi, adevăraţi juisori ai spiritului. Reproducem aceste note, în întregime:

„Ne gândim la Ieşenii modeşti, necunoscuţi. Nu trăiesc pentru public. Nu râvnesc consacrarea populară. Se mulţumesc cu bucuriile intime sufleteşti. Satisfăcuţi când pot obţine perspective interioare, caută să se strecoare prin societate, nebăgaţi în seamă, îngăduitori faţă de alţii, surâzători. Pe când unii urcă grăbiţi treptele de sus ale erarhiei sociale, pe când alţii culeg încântaţi fructele bogate ale unei munci uşoare, în mijlocul unui mediu abtiat de putere de glorie, de bogăţii şi onoruri, Ieşenii dedicaţi unei tradiţii de nobilă desinteresare, se confundă cu voluptate într'o lume de imagini şi de confort spiritual.

In Iaşi trăieşte un profesor de liceu, specialist în limbile clasice, care citeşte în fiecare seară, fericit, din Homer sau din Propertius. Un alt profesor de filologie, fără să ştie cine este ministru de Instrucţie Publică, lucrează de două decenii, la o documentată şi unică lucrare, asupra originei poporului român.

Cine cunoaşte pe dascălul modest care-şi mână în fiecare seară, calul resemnat şi credincios spre viişoara sa din Socola, pentru ca departe de orice zgomot, să se întoarcă înapoi cu mii de ani, în mijlocul Agorei, în tovărăşia înţelepţilor elini, şi citind cu aviditate paginile scriitorilor clasici, să soarbă odată cu vinul pregătit pe noptieră, tăriile senine ale elenismului? Cine îl cunoaşte pe d. Jacotă de pildă?

Există un vânător, pasionat răscolitor de lişiţe, de vietăţi sălbatice prin împrejurimile Iaşului, care între două sărbători orânduite pentru pescuit sau goană după fiare, pătrunde cu onestitate şi pregătire, tainele limbei şi socoteşte legile după care s'au grupat cuvintele, silabele şi desprinde elementele scrisului literar, ale sintaxei şi stilului.

Timid, el cere aproape iertare că există şi dacă gândeşte, dacă simte, dacă înţelege, dacă ştie tot ce se petrece în lumea imensă a spiritului universal, vă rog să nu-l băgaţi în seamă!...

El nu poate suferi atenţia şi nici iscodirea stăruitoare a aproapelui. N'a păcătuit cu nimic. Studiază şi învaţă pentru sine. Caută să se lumineze cu aceeaşi pasiune naturală şi nevinovată pe care o dedică pescuitului sau vânatului. Nu urmăreşte nici catedră, nici loc la academie şi nici aceste rânduri, care nu-l pot decât indispune. Nu-l numesc. Il cunoaşteţi?

El este ieşanul care face cinste tradiţiei acestui oraş, a cărui unică glorie este că a purtat firul culturii dealungul unui şir lung de generaţii. Sunt în acest oraş mucenici ai spiritului, oameni închinaţi unui ideal de civilizaţie şi frumuseţe, exaltaţi de minunile din împărăţia fermecată, necunoscută de alţii, a culturii. Iniţiaţi, ei păstrează pentru dânşii, cu egoism şi încăpăţânare, revelaţiile lor. Nepăsători pentru celelalte satisfacţii sarbede din jurul lor, ei trec prin viaţă surâzători, distraţi, cu atenţia concentrată înăuntrul lor. Ce le pasă lor de zgomotul de afară, de desamăgirile mulţimelor, de efemeritatea eroilor, de ipocriziile curente. In lumea lor, fiecare îşi are zeii proprii, sinceri, nemuritori. In izolarea, modestia şi superioritatea lor, sunt mai aproape de fericire, şi în ori ce caz, mai departe de farsă, de minciună. Ei sunt Ieşeni, marii Ieşeni".

* * *

REVUE DES DEUX MONDES (15 Decembrie 1925). — Incepe, sub îngrijirea lui Victor Girand, publicarea caetelor cu însemnări şi note critice rămase dela Sainte-Beuve. Cunoaştem de aci felul de a judeca al lui Sainte-Beuve, felul de a se judeca pe sine şi pe alţii; însemnările lui capătă prin aceasta şi o valoare intimă, pe care a prevăzut-o şi autorul în cele dintâi rânduri ale caetului: „Culegerea de gânduri şi observaţiuni, care urmează, nu va trebui să cadă decât în mâini prietene; nu e făcută pentru marele public: şi-ar face despre mine şi sentimentele mele o idee greşită". Observaţiile lui Sainte Beuve, publicate în numărul acesta, se referă... „sur lui-même". Câteva exemple:

„Am fost crezut mai sârguitor decât sunt, pentrucă trăesc retras, singuratic. Am rămas înainte de toate un elegiac şi un visător".

„Nu sunt un pasionat veritabil; viaţa mea n'a fost decât lanţul unor capricii arzătoare. Şi totuşi am o pasiune, una singură, pasiunea literară".

„De mic copil pătrundeam lucrurile cu o astfel de sensibilitate de parcă o lamă fină îmi pătrundea inima".

„Sublimul şi sentimentele mari nu sunt pentru mine; dar înţeleg totdeauna frământările inimii".

„In literatură sunt un mare descoperitor de ţinuturi noi. Le privesc, le semnalez, uneori debarc, dar rare ori mă stabilesc acolo".

„Vauvenargues avea imaginaţie istorică. — Eu am imaginaţie elegiacă".

„Sunt, cred eu, omul care a fost cel mai refuzat în amor, şi care a refuzat cele mai multe prietenii".

„Niciodată n'am conceput amorul fără mister; şi acolo unde se află misterul, amorul sălăşlueşte de mult".

„Cea mai mare parte din oamenii celebri mor într'o adevărată stare de prostituţie".

„Orice roman este contrariu creştinismului adevărat pentrucă orce roman închide în sine şi nutreşte mai mult sau mai puţin, un ideal de fericire pământească, sau un ideal de durere. Critica literară, chiar şi aceea pe care o fac eu, este aproape incompatibilă practicei creştine. A judeca, totdeauna pe altul, sau a reproduce pe altul, a se transforma în el, cum fac eu adeseori: operaţie în fond cu totul păgână, metamorfozele lui Ovid".

Iată şi formula clar exprimată, care-i caracterizează întreaga activitate critică: „Dans ma critique je tache d'appliquer mon âme à celle des autres; je me détache de moi: je les embrasse, je tache de les revêtir et de les égaler. Ai-je réussi?..." Noi răspundem: da!

Louis Gillet discută cel din urmă roman al scriitorului englez Joseph Conrad. Se intitulează „Suspense" şi a apărut de curând în traducere franceză la „Nouvelle revue française".

* * *

MERCURE DE FRANCE (No. 660, 1925). — Aduce. între altele de mică importanţă, o poemă „Lux", despre al cărei autor, Michel Berveiller, redacţia scrie: „autorul acestei poeme are cincisprezece ani şi este elev la liceul din Bourg"... Ce aduce nou poema ca să îndreptăţească publicarea ei în „Mercure de France"? Nou, sau prea nou, ca ideologie: nimic; dar realizează contrastul dintre lumea gânditorilor antici şi aceea a modernismului actual, diferenţa de nuanţă dintre seninătatea clasică şi cea actuală, ceeace ne îngăduie să rămânem într'o aceeaş sferă a seninătăţii, minus nuanţa. Motivul, poetul îl mărturiseşte, este un citat din Lamartine:

Pourtant le soir qui tombe a des langueurs sereines.

Astfel poetul evoacă realitatea helenică:

Vous aimiez la Lumière, immense enchanteresse
Qui tissait de fils d'or vos rêves de beauté,
Qui, baisant votre sol, femme à la blonde tresse
Vous enivrait de sa caresse
Et de son éternel été...

Care rămânea numai la idealul ei de Lumină pură:

Vous qui créates Aphrodite
Et tous ces nythes de clarté
La nuit vous paraissait maudite,
Le soir vous paraissait hanté.

Şi o apropie, în strofa finală, de realitatea noastră, care găseşte luminişuri tainice chiar când planează întunericul:

O Grec de la Grèce première,
Nous serons les poètes, vous
De l'aurore et de la Lumière
Et nous des soirs clément et doux.

E poezie de contemplaţie; am înregistrat-o nu pentrucă redacţia lui „Mercure de France" prevede autorului o strălucită carieră poetică, ci pentru că bucata, cu foarte rare stângăcii de formă, este o „poezie" în care elementul plastic se menţine la nivelul unui clasicism sănătos.

* * *

L'EUROPE NOUVELLE (No. 408, 1925). — Albert Thibaudet remarcă unele din ineditele lui Mallarmé, care se publică în prezent. Cea mai însemnată este poema dramatică „Le prince Igitur", pe care Mendès o menţionase, în „Rapport sur la poésie francaise", încă din 1900. Dar, adaogă Thibaudet, nu este decât un brouillon, un scenariu pentru o dramă, nu viitoare (pentru că Mallarmé n'ar fi putut s'o scrie niciodată) ci posibilă.

NAŞA RECI. — Modernizarea exterioară a Turciei, forţată, câştigă succese accelerate. Pălăria europeană, rochiile scurte, smockingurile au fost numai un preludiu pentru şi o mai efectivă reformă: o grandioasă casă de joc dela Constantinopole, la fel cu cea din Monte-Carlo. De aci bugetul Turciei îşi aşteaptă venituri mari. Kemaliştii au scontat prin acest proect, situaţiunea internaţională minunată a Stambulului. Supuşii turci nu vor avea dreptul de intrare în acest Cazinou al Orientului. Ei sunt opriţi să frecventeze alergările de cai, cluburile, etc. Kemaliştii urmăresc o naţiune turcă sănătoasă: reuşi-vor ei? Ei caută să aibă venituri mari numai dela străini. Expunerea de motive pentru legile prohibitive în acest sens spune direct că ar fi o crimă ca Turcii să se împărtăşească cu relele civilizaţiei, pierzând în plus şi bani. Se modernizează şi Angora. Vin de pretutindeni capitaluri străine şi comunică Turciei o nouă faţă de cultură. Case nouă, fabrici, canalizări, conducte de apă, electricitate. aliniere, etc. — iată amănuntele acestei culturi. Numărul întreprinderilor şi magazinelor americane, engleze şi germane creşte repede şi necontenit. Tot ce e nou se iveşte alături de cele mai vechi şi murdare aspecte aziatice. Fesurile şi cacialmalele au dispărut. Insă puteţi vedea pe stradă oricâţi turci îmbrăcaţi în haine vechi şi clasice musulmane, purtând jobenuri sau „ceaunaşe". Hotelurile sunt încă foarte primitive, puţine şi extraordinar de scumpe. Cele nouă abia acum se clădesc. Dansingurile prin hoteluri şi cafenele, sporturile (football, box), prânzurile şi dineurile prin restuarante — se altoesc vieţii tradiţionale turceşti foarte repede. In ziua anului nou turcesc însuş Kemal a dansat foxtrott, şimmy şi ceva dansuri naţionale. Pentru capul unei naţiuni şi a unui stat musulman — ar fi aci oarecum limita reformismului îndrăzneţ...

POSLEDNIA NOVOSTI. — Refugiaţii ruşi au adus în marile oraşe ale lumei întregi arta lor cea nouă. Teatrele tuturor ţărilor sunt acuma sub influenţa directă rusească, până şi teatrele Angliei — ţara cea mai conservatoare din lume, unde nu s'a admis vreodată că „străinii" ar putea învăţa cu ceva pe „englezi"; sau — „cum o rasă inferioară poate să influenţeze o rasă superioară"?... Teatrele londoneze se află astăzi sub fascinaţiunea dramei ruseşti, muzicei, baletului, artei scenice şi decorative, picturii ruseşti. Indrăzneala rusească în căutarea nouilor principii şi mişcări îi farmecă pe Englezi. De unde apelul lui Leonida Andreev în 1920 intitulat „S. O. S." („Save Our Souls!" — „Salvaţi-ne sufletele!") nu avusese răsunet în Anglia datoriei seci — astăzi Englezii văd cu mare mirare cum aceşti nefericiţi, salvaţi mai mult prin sforţările lor proprii decât prin ajutorul Europei, au adus de pe vasul naufragiat şi din fundul potopului general — pietrele scumpe ale artelor, împărţindu-le „raselor superioare".

„Liliacul" lui Baliev e cel mai popular teatru în Londra de astăzi. Artiştii englezi, francezi, etc., din celelalte teatre îşi schimbă numele cu cele ruseşti, pentru a nu-şi pierde publicul. „Music-Hall"-urile şi antreprenorii lor nu pot să mai existe decât imitând pe Ruşi. La „Liliac" se cântă cu succes numai în ruseşte, deşi Englezii şi străinii nu pricep un cuvânt din libreto-uri. Piesele cântate în franţuzeşte sau englezeşte (şi ce „englezească" — la artiştii ruşi!) nu plac publicului. Urechea englezilor nu-i tocmai muzicală, însă Londra întreagă şueră şi fluieră „Catenca", „Samovar" şi „Ei, mai dă!"

Piesa lui Cehov „Moarte de Cal", specific rusească, inaccesibilă pentru psihologia europeană, place totuşi foarte mult. Curios fenomen!... Concurenţii englezi ai lui Baliev nu reuşesc decât să dea imitaţii imperfecte a la russe; şi, natural, nu pot reproduce nici „romanţele ţigăneşti" nici „ceastuşchi" („bătutele" muncitorilor de fabrică, adică cuplete cu dans), care stârnesc cea mai mare admiraţie în mijlocul „rasei superioare". Tablourile vii şi pantomimele serioase ca de pildă „Paştele rusesc" produc deasemenea o profundă impresie.

F. Aderca: Omul descompus

roman. Ed. „Ancora"

Inchipuiţi-vă un roman — căci „Omul descompus" se subintitulează „roman" — despre care nu se poate spune că ar avea subiect, ceeace obişnuit se înţelege prin subiect; şi care n'ar suplini lipsa aceasta a unui element fundamental, după regulele comune, printr'o profuziune de personagii, sau printr'o obositoare alăturare de peisagii moarte, făcute toate să mascheze lipsa coloanei vertebrale; un roman cu un singur personagiu — omul descompus — al cărui suflet e disecat în amănunt, minuţios, cu atenţia savantului urmărind la microscop sbuciumul unei insecte minuscule, pentru a-i descrie apoi viaţa în tomuri grave şi impunătoare. Dacă în loc să urmărim eroul romanului acesta cu microscopul pus la dispoziţie de persoana binevoitoare care recită „omului descompus" gesturile, gândurile şi sentimentele ce l-au frământat odată, dacă în loc de aceasta l-am urmări în desbaterile sale pământeşti cu ochii liberi, am avea în faţa noastră un om despre care ştim doar că-i avocat bucureştean, pus pe drumuri de o dragoste capricioasă pentru o fată bogată din Calafat, pe care nu ştim de unde şi de când o cunoaşte, precum nu ştim nimic despre viaţa dinainte a eroului nostru, până 'n momentul când îl întâlnim la Paris în compania amantei sale Ema. Atât de puţin ştim despre el, încât până şi numele lui, vârsta, toate ne sunt necunoscute.

Dar autorul ne-a pus la îndemână un instrument preţios datorită căruia putem ceti în sufletul eroului său ca într'o carte, cum se spune, — o carte depărtată de cele obişnuite şi făcută din pagini cari nu reamintesc nici o clipă de lucruri deja cetite. In felul acesta ne este permisă o cunoaştere pe dinlăuntru a eroului, cea exterioară nefiind posibilă: nu ştim dacă omul descompus e blond sau brun, nu ştim cât e de tânăr şi nu cunoaştem culoarea ochilor săi, dar sufletul lui ne-a apărut — din paginile romanului — cu o putere de a impresiona halucinantă: toate vibraţiile sale au găsit ecou viu în noi încât îmi închipui că, în aceleaşi împrejurări, am reacţiona pe o gamă apropiată lui. Cine a cetit „Omul descompus" n'ar putea vedea Calafatul, bunăoară, fără ca în memoria sa să nu reînvie pagini din cartea d-lui Aderca.

Sufletul descompus al eroului nostru nu poate fi prezentat în câteva rânduri privirilor publice, cum prezintă Salomeia pe o tavă capul Sfântului Ioan Botezătorul: nimic nu poate reda rândurile în cari trăiesc senzaţiile subtile, fire plăpânde din urzeala cărora se ţese sbuciumul lăuntric al omului descompus, decât doar o reproducere a paginilor romanului d-lui Aderca.

N'o putem face, fireşte, dar ne permitem să smulgem, la întâmplare o pagină pentru a o reproduce aici, ca un dar preţios făcut cetitorilor noştri cari n'au cetit încă „Omul descompus".

„Dela 1 (noaptea) Calypso te aştepta. Pe bulevardul Vilelor, storul acelei ferestre din curte, cu faţa spre Balcani, se ridica până la jumătate şi mănuţa întârzia albă, ca un porumbel, prin horbota perdelelor, mai înainte de a se retrage, domoală, de parcă însăşi mănuţa albă ar fi văzut, ar fi auzit, ar fi gândit — ar fi voit şi i-ar fi fost teamă, mai mult decât fiinţei tremurând în cămăşuţa de fir, şi ascunsă vederilor şi bănuelii, de pavăza nopţii. Storul pe jumătate ridicat: semn că de-aci încolo aşteptatul poate urca scările din faţa vilei, căci mătuşa, servitorii, bona şi copilul dorm, iar Calypso, peltica cea pururi supărată de această minunată meteahnă, în vârful picioarelor a străbătut sala şi aşteaptă cu mâna pe clanţă să deschidă uşa grea de nuc, zăbrelită cu flori de fier, pentru a face loc în casă, apoi în pătuţul alb de copil şi la sânul ei torturat de frică, omului care aduce în vorba lui dibace şi ceva din larma acelui uluitor Bucureşti.

„In această noapte de sfârşit de Ianuar, zăpezile sunt întărite de câteva geruri abstracte. Luna plutise şi nopţile trecute, ca un caic de cleştar, deasupra Dunării, sus în cer, pe altă Dunăre, astrală. Paşii cântau încet pe zăpada de marmură şi mergeai repede, fericit să nu mai rătăceşti ca un spirit pedepsit în orăşelul pe care erai ursit să-l vezi, în acest an, numai noaptea şi cu ochii torturaţi, plutind într'un creier oscilând de somn şi imaginaţie. Felinarele de petrol stinse toate. De vreo două luni prezenţa nevăzută şi imperioasă a Dunării, anulată. Vraja sub care trăia orăşelul tot anul — viaţa încântătoare şi fără de somn a apelor — stârpită.

„Talazurile împietriseră şi o lespede de ghiaţă legase cele două maluri, ca sub puterea unui blestem care alungase cântul şi basmul curgător, în adâncul cald al apelor."

Nu este aceasta o pagină de-o rară frumuseţă?

MANUEL MENICOVICI

Ramiro Ortiz: Italia modernă

Editura „Ancora", Bucureşti, 1925.

Profesor de limba şi literatura italiană la Universitatea din Bucureşti, d. Ramiro Ortiz a dăruit literaturii noastre o sumă de studii remarcabile, despre aproape toate aspectele şi manifestările literaturii italiene, vechi şi noui, despre poeţii şi scriitorii reprezentativi ai ţinutului latin de dincolo de Adriatica. Cea din urmă lucrare se intitulează „Italia modernă" şi conţine studii şi cercetări istorice, sociale, filozofice şi literare, ce alcătuesc „o istorie a desvoltării gândirii critice italiene".

Pentru d. Ramiro Ortiz, critica este mai mult un fel de *colaborare* la poezie, foarte apropiată deci de literatură, caracteristică pe care şi-o defineşte în cele ce urmează: „Plecând într'adevăr dela o critică istorico-socială şi trecând printr'o perioadă de critică filozofică în care am fost şi eu, caşi toţi contimporanii mei, sub influenţa *Esteticii* crociane, m'am apropiat din ce în ce mai mult de un ideal de critică, considerată ca un fel de *colaborare la poezie*, pentru a mă convinge apoi în fiecare zi mai mult despre avantajul real al unei critici *tehnice*, care în mod cinstit şi cu modestie să se ocupe a pune în relief *valoarea* unui *adjectiv*, a unui *vers*, a unui *efect muzical*, a unei *rime*" (pag. 4). Şi în alt loc: „Cronicile" mele nu sunt nici lucrări critice, nici literare — vor să fie ceva mai mult şi mai puţin: lucrare de informaţie *sinceră*, în care îmi place să mă arăt cum sunt cu gusturile şi repulsiile mele, liber de orice preocupare universitară şi doctrinală, gata să satisfac orice dorinţă inteligentă a oamenilor de bine"... bine"....

Dar pentrucă cercetătorul se arată „aşa cum este", cu „gusturile şi repulsiile" sale, noi înclinăm totuşi să le credem mai mult literatură, decât lucrări critice, sau.... şi literatură şi lucrări critice. Cea din urmă, atunci când isbuteşte să dea asupra poetului sau faptului cercetat, observări obiective: exemplu: *Carducci*, cu două caracterizări juste: „Unul din marile merite ale lui Carducci e că, în faţa operii sale, noi ne simţim cuprinşi de acel respect aspru de care am vorbit mai înainte. Adevărat discipol şi continuator al marilor artişti din timpul renaşterii şi al tuturor artiştilor adevăraţi şi mari cari nu dispreţuesc nici tradiţia, nici technica, şi care ştiu să fie imitatori şi şcolari înainte de a fi originali şi maeştri; el a redat artei italiene decăzută în stângăciile sentimentale ale romanticilor, sau în imitarea servilă a modelelor străine, demnitatea sa, corectitudinea liniilor şi aspectul său clasic italian".... Sau, mai departe: „Caracterul cel mai pronunţat, acela comun poeziilor sale, instrumentul desăvârşit, printre ale cărui cavităţi armonice răsună atât de minunat cele două coarde de aur ale lui Carducci şi ale nici unui alt poet, — este opera sa conştiincioasă de bun făuritor al poeziei, de cunoscător perfect al bunului material, pe care-l modelează ca maestru în focul inspiraţiei".... Şi chiar despre arta lui Panzini: „arta aceia cu care vă face să simţiţi primăvara fără ca să v'o descrie, vă face să surâdeţi pe când vă vorbeşte serios, să suspinaţi pe când glumeşte, vă face să citiţi ca pe o nuvelă pagini de critică, şi vă sileşte să vă gândiţi la lucruri mari şi adânci, pe când el, din partea lui, nu face decât poezie curată şi fragedă".

Cea dintâi, preocuparea literară, colaborarea la poezie, atunci când „notele de pe margine" constituiesc rezonanţa interioară a sufletului în legătură cu stările sufleteşti ale poemei discutate; exemplu cu „Primăvara" lui G. Pascoli sau nuvela „Pesmeţii Norettei" de Alfredo Panzini. In felul acesta, când critic, când literar, în genere impresionist. sunt studiate diferitele aspecte sociale şi literare ale Italiei ante— şi post-belice, poezia lui Salvatore di Giacomo, precum şi opera celor amintiţi: Alfredo Panzini, Giovani Pascoli, Carducci şi scriitori cari s'au desvoltat sub înrâurirea poeziei carducciene.

Lucrarea astfel concepută, prezintă destul interes, prin aceea că ajută la cunoaşterea mai de aproape a nouei literaturi italiene.

g. b.

INSEMNĂRI

Teatrele subvenţionate

Vorbind despre chestia subvenţiilor acordate teatrelor nationale. „Foaia Tinerimii" face următoarele observaţii juste relative la preţurile de intrare, pe care le-a fixat direcţia Teatrului Naţional din Bucureşti.

„S'ar fi cuvenit ca direcţiunea teatrului în faţa acestor sforţări să acorde spectatorilor, importante avantaje, în raport cu ceeace teatrele particulare le pot acorda. Dar direcţiunea teatrului nu vrea să-şi dea seama de datoria elementară ce o are.

„De la deschiderea actualei stagiuni, preţurile de intrare au fost astfei fixate, încât sunt la acelaş nivel cu ale celorlalte teatre particulare, care trăiesc numai din aceste încasări, fără să aibă avantajul subvenţiilor destul de mari pe cari le are Teatrul Naţional".

Dar încă ceva. Teatrul Naţional nu organizează reprezentaţii cu preţ redus pentru tineret şi pentru muncitori.

In modul acesta — având în vedere şi alte laturi ale problemei — subvenţiile parcă nu-s destul de justificate.

O jumătate milion

Despre Charles Baudelaire, autorul volumului Fleurs du Mal (1854) s'au scris lucruri mari. Victor Hugo spunea că Charles Baudelaire a adus în poezie un nou fior. Alţii au mers şi mai departe şi au spus că poezia are două epoci: intâia, până la 1854, data apariţiei volumului „Fleurs du Mal" şi a doua, după această dată. La noi, d. G. Ibrăileanu a arătat într'unul din studiile sale din „Viaţa Românească" de anul trecut că de la Baudelaire începe să apară poezia oraşului a *oraşului mare,* cu repercusiuni şi la noi.

Ne-am amintit de toate acestea cu prilejul vânzărei bibliotecei lui Pierre Louys, autorul „Afroditei", mort de curând. Pierre Louys fusese un scriitor cu o rară disciplină artistică. Legăturile lui literare cu Paul Valéry, dispreţul pentru vulgul consumator de proaste tipărituri, l'au păstrat într'o atmosferă de rară nobleţe. Şi Pierre Louys a comentat pe Baudelaire în marginile albe ale paginilor volumului „Fleurs du Mal". Acest volum, astfel adnotat a fost vândut zilele acestea la Paris cu 50.000 franci, adică *o jumătate milion lei!*

Nu, nu trebuie să ne pară rău că scriitorii, boerii, cucoanele, croitoresele şi oamenii politici români au ochii îndreptaţi asupra Franţei. O astfel de civilizaţie, în care pentru o carte de versuri adnotate, se cheltuesc sume fabuloase, *trebuie* să fie o pildă — adică o lecţie şi o speranţă în aceste vremuri de întuneric.

1200 pagini

Atâtea pagini cuprinde ultimul roman al romancierului german Thomas Mann „Zauberberg". E o construcţie impunătoare. Şi nu e primul roman german cu asemenea dimensiuni. Cellalt romancier — cu o forţă epică şi mai impunătoare şi un optimism cuceritor — A. Döblin, nu scrie cărţi mai mici „Wallenstein", „Meere, Berge und Giganten", sunt scrise parcă pentru giganţi. (Döblin e medic la Berlin).

E drept că în ultimul timp, romanul arhitectonic a început să fie cultivat şi în Franţa. De la „Jean Christof" în zece volume de Romain Rolland, a trebuit să treacă marele războiu ca să apară formidabila construcţie a lui Marcel Proust „A la recherche du temps perdu", despre care d. C. Stere a scris un articol pătrunzător într'unul din numerile noastre trecute. In aceleaşi proporţii vrea să lucreze şi Roger Martin du Gard.

La noi d. Liviu Rebreanu cu „Ion" (două volume) şi mai cu seamă cu „Adam şi Eva" (dacă ar fi scris în nemţeşte, d. Rebreanu ar fi compus şapte volume) a încetăţenit deodată şi romanul arhitectonic. In acelaş stil lucrează azi d. Ionel Teodoreanu cu ciclul său de romane „La Medeleni", ce apare în „Viaţa Românească".

S'a spus că trăim în epoca vitezei şi deci trebuie să creăm sintetic. Se pare că viteza creează o civilizaţie, care nu se mai poate oglindi nici într'o nuvelă, nici într'o piesă de teatru — ci în romane de 1200 pagini.

La noi această civilizaţie trebuie să creeze de-abia de-aci înainte o burghezie cu sentimente estetice şi răgaz confortabil, care să se complacă între aceşti monştri moderni de hârtie şi imaginaţie.

Taina celor trei *)

In zilele noastre s'au redeschis marile cărţi ale Babilonului, Egiptului, Hanaanului. S'au redeschis findcă ştiinţa antichităţii şi curiozitatea savanţilor n'au avut nici odată încă atâţia exploratori şi descoperitori. Insă, pentru d. Merejcovschi „nu întâmplător" s'au redeschis acele cărţi mari.

Prin noua sa carte „Taina Celor Trei" acest scriitor din ce în ce mai profund mistic, vrea cu tot dinadinsul să lege şi să unifice toate simbolurile şi ideile religiilor vechi cu ale creştinismului şi ale neo-misticismului. Trecând în revistă toate formele religioase dela popoarele primitive: cultul solar al egipteanului Ra, miturile, Apocalipsul, etc. — Merejcovschi constată că „umbra lui Christos presimţită în Egipt şi Babilon, a venit din veacuri şi a zămislit esenţa creştinismului. Doar creştinismul e un dor fierbinte şi nepotolit de *mamă.* Păgânismul e dorul şi presimţirea *fiului.* Cele trei testamente, trei iubiri, cuprind lumea, una după alta, tot mai profund: e adâncă dragostea Tatălui, iar cea a Fiului e şi mai adâncă, — dar şi mai adâncă este iubirea Mamei. Tatăl n'a salvat lumea, dacă nu va salva-o Fiul, o va salva desigur Mama! „Lumea piere fiindcă a uitat de Mamă. Două Testamente, cel dintâiu şi cel de al doilea se luptă contra lor înşi-le, însă în cel de al Treilea ele cad de acord. Primul Testament al Tatălui, al doilea — al Fiului, al Treilea — al Spiritului, al Mamei. Astfel se săvârşeste Taina Celor Trei"...

Cartea lui Merejcovschi e suprasaturată de poezia gândirei mistice.

*) Merejkovski: Taina celor trei, Edit. „Flacăra", Praga, 1925.

Romanul american de astăzi

Activitatea literară în Statele-Unite a fost, în aceşti din urmă zece ani, de o intensitate — mărturisesc americanii — extraordinară. Romancierii şi-au concentrat forţele în vederea unei intenţii dominante, aceea a descrierii şi reliefărei imaginei sincere şi credincioase a vieţii naţionale. Theodor Dreiser, Sherwood Anderson, Willa Cather, Sinclair Lewis şi Zona Pale, sunt, în această privinţă, scriitorii cei mai reprezentativi. Un mare număr din operele acestor scriitori, şi ale altora cari au exercitat o influenţă identică în spiritele americane, sunt satirice în aparenţă şi moralizatoare în fapt. Romanul realist de astăzi oferă o imagine solid documentată a Americei unde valorile sunt stimate conform regulelor morale în vigoare.

Cu toate că temperatura sentimentală a celor din urmă romane realiste a fost scăzută, deşi au avut un cadru strâmt şi un fond intelectual sărac, ele aduc totuşi o observaţie exactă a vieţii şi uşurinţa technică în a prezenta diferitele circumstanţe supuse experienţii. Nu închid în sine frumuseţi nebănuite sau emoţiuni înalte. Generaţia de scriitori americani de astăzi aduce o critică viguroasă mediului, dar nu poate să dea materiei expresiunea estetică. S'au ivit însă în timpul din urmă scriitori cari au părăsit realismul literal şi fotografic, în favoarea metodelor mai subtile şi mai proprii materialului plastic al limbii.

Printre aceşti din urmă romancieri se remarcă: Glenway Wescott, autor al romanului „Pupila ochiului", cu subiect din viata ţărănească; Donald Douglas, în al cărui „Marele inchizitor" se resimt influenţe din Joyce, Dorothy Richardson şi Proust, — şi în sfârşit: Evelyn Scott şi F. Scott Fitzgerald.

S. Jeromschi şi V. Reymont

Despre această pierdere dublă a literaturei poloneze s'a aflat la timp pretutindeni.

Informaţiile grăbite n'au fixat însă, complect, mai ales la noi, însemnătatea şi locul acestor doi oameni de litere dispăruţi. Ţinem să precizăm datele principale asupra activităţei lor literare.

Ştefan Jeromschi s'a născut la 1864, însă a apărut în literatură la 1895, cu volumul „Basme" foarte popular şi cunoscut de atunci. Romanul „Oameni fără adăpost" (1902) din viaţa societăţei poloneze, apoi „Cenuşa" — roman istoric cu Napoleon erou principal, şi „Gândul despre Hatman" (1908) — poem prin care e glorificat hatmanul Jolchevschi, — acestea sunt jaloanele din prima jumătate a carierei lui Jeromschi, care i-au adus gloria literară. Apoi în fiecare an Jeromschi publica câte o lucrare mare şi câteva nuvele, schiţe mici. In 1916—1919 au eşit trei părţi din marele-i roman „Lupta cu Satan", apoi succesiv: „Vistula", „Totul şi Nimica", „Mai alb ca zăpada" (1920), „Intre duşmani", „Vântul dinspre Mare" (1922) şi ultimu-i roman „Primăvăratec" (1924).

Ştefan Jeromschi a fost un patriot polonez înfocat, şi tot ceeace a creat, dela primele-i scrieri şi până la sfârşit, poartă pecetea unei idei supreme: servirea Poloniei. Literatura lui Jeromschi cuprinde toată istoria poloneză şi atinge toate straturile societăţei contimporane scriitorului.

Vladislav Reymont a câştigat gloria literară printr'un mare roman în patru volume: „Ţăranii". In 1924 a obţinut premiul lui Nobel. Subiectele romanelor sale sunt luate din viaţa poporului. „Pământul Făgăduinţii" zugrăveşte traiul proletariatului industrial din Lodz — acest Manchester al Poloniei, oraş de fabrici cu populaţia i muncitorească de peste 500 de mii. „Principesa" e un roman din viaţa coloniei poloneze din America, din vremea războiului mondial. „Ţara Holmului" tratează luptele religioase din vestul Rusiei dinaintea revoluţiei.

Ultima creaţiune a lui Reymont apărută în 1924 a fost un roman simbolic: „Rebeliunea". Eroii lui sunt animale, iar eroul principal — un câne cu numele de „Rex". Romanul acesta e considerat ca fiind o parodie a bolşevismului.

Björnstjerne Björnson

Björnson va rămânea unul din numele cele mai mari ale literaturii scandinave. El a fost pe drept poreclit regele tainic al norvegienilor, căci este adevăratul creator al naţiunii norvegiene moderne, prin faptul că a reuşit să-i dea o puternică conştiinţă de sine.

S'a născut în 1832 la Kvikne într'o frumoasă vale a munţilor norvegieni, ca fiu al unui pastor protestant care a fost un fel de apostol, — şi acolo el putu observa viaţa ţăranilor, dăruind mai târziu naţiunii sale şi lumii, clasicele şi nepieritoarele povestiri ţărăneşti idealizante: *Synnöve Solbakken* (1857), *Arne, Un flăcău vesel* (1860), *Pescăriţa,* şi mai cu seamă *Marşul de nuntă* (Brude Slaaten, — 1872),

La 17 ani s'a dus să studieze în Cristiania, unde legă prietenie cu Ibsen, Lie, Vinge, generaţia de fruntaşi cari împreună cu el avea să transforme spiritul Norvegiei. O deosebită înrâurire asupra vieţii lui morale avu şi o şedere a lui în Italia (1860) şi în Franţa (1880 şi 1885).

Lunga lui viaţă a fost o viaţă de luptă şi polemică, — luptă politică, filosofică şi literară. El este şi cel mai mare, liric al Norvegiei, creatorul poeziei naţionale. Mai cunoscut străinătăţii este ca dramaturg de-o mare bogăţie de idei. A început cu subiecte istorice *(Regele Sigurd; Maria Stuart,* etc.) a trecut prin comedie *Noii Căsătoriţi* spre a ajunge la creaţiunile lui caracteristice: drama de probleme şi de critică socială în care se ridică impunător ca apostol şi agitator de idealuri (vezi şi nuvela de faţă din „Lectura": „Mâinile mamei"), — aşa sunt de pildă piesele: *Falimentul* (jucat cu succes şi la noi), *Mănuşa, Peste Puteri, Thora Parsberg, Laboremus, Redactorul, Sistemul nou* etc. A scris romane *(Pe căile Domnului, Drapelele flutură 'n oraş şi 'n port, etc.).* Broşuri politice, etc.

A mai fost şi director de teatru. Franţa i-a conferit Legiunea de onoare. La aniversarea lui de 70 de ani, în 1903, patria lui i-a făcut sărbătoriri măreţe. El a contribuit la separarea paşnică a Norvegiei de Suedia, care însă nu i-a purtat pică ci i-a decernat chiar marele premiu Nobel (în 1903) cu prilejul acelei aniversări la Stockholm, unde a venit personal să şi l primească.

Falnicul şi gloriosul moşneag, de aproape optzeci de ani, a venit la Paris să se caute de arterio-scleroză şi acolo a murit în 1910.

„Le Racine juif"

„Le Racine Juif" e Georges de Porto-Riche, puternicul dramaturg francez, autorul pieselor ilustre „Amoureuse" şi „Le vieil homme", autorul care a fost jucat cu atâta succes pe toate scenele lumei — inclusiv scenele româneşti. Georges de Porto-Riche se trage dintr'o veche familie de evrei portughezi, refugiaţi în Franţa în timpul marilor persecuţii religioase din peninsula iberică. De-aceiaşi origină sunt şi evreii olandezi — care au dat pe cartezianul Spinoza, precum şi numeroasele familii evreeşti din sudul Franţei, care s'au amestecat cu cele mai de seamă familii franceze, din veacurile 15, 16 şi 17 din amestecul cărora au eşit Montaigne, Montesquieu, Gobineau...

Porto-Riche prin analiza sentimentelor, a „inimei" — cum zic francezii — prin realizarea scenică patetică a acestei analize, e în cea mai pură tradiţie a literaturei franceze, şi acestui caracter, desigur, alături de valoarea artistică a operei, îşi datoreşte fotoliul din sânul Academiei Franceze.

Doamna Henriette Charasson care a scris un virulent pamflet împotriva acestui „Racine juif", îşi întemeiază atacul pe lipsa de imaginaţie — mai toate piesele lui Porto-Riche sunt auto-biografii — pe caracterul cras materialist al concepţiei lui şi a personagiilor. Dar Claude Berton, ponderatul şi profundul cronicar dramatic arată, într'o scurtă recenzie, că toţi marii scriitori utilizează în opera lor elemente auto-biografice, iar caracterul materialist al operei se datoreşte — *epocei* în care a scris Porto-Riche. Toţi scriitorii de după 1870 au această însuşire.

Henri Becque, autorul pieselor „La parisienne", „Les corbeaux", „Les polichinelles", nu era evreu, şi totuşi analizele sale dramatice sunt şi mai realist-materialiste, decât ale lui Porto-Riche.

Dar pasiunea deviată a doamnei Henriette Charasson ar putea constitui ea însăşi un subiect de dramă pasională...

MARUNTE

— Asociaţia femeilor pictori şi sculptori a deschis la 3 Ianuarie expoziţia anuală în sălile Mozart, Calea Victoriei 57. Au expus: Nina Arbore, Lucia Bălăcescu, I. Brateş, Olga Greceanu, Nadia Bulighin, Risa Kraid, Miliţa Pătraşcu, Râmniceanu şi Julietta Teodorini.

— Ultimul număr din revista *„Lumea"* aduce colaborarea d-lor: M. Sadoveanu, T. Arghezi, Otilia Cazimir, Sandu Tudor, Alfred Hefter, Şt. Zottoviceanu, Enric Furtună, N. N. Tonitza şi C. Săteanu.

— A apărut volumul de versuri „Crinii Roşii" de Sanda Movilă (Edit. Casa Şcoalelor). O parte din aceste versuri au apărut în revista „Sburătorul".

— „Institutul de cultură italiană" de sub direcţiunea d-lui prof. *Ramiro Ortiz* va începe activitatea sa în anul acesta printr'o serie de conferinţe la Fundaţia universitară Carol I şi prin cursuri publice. In ziua de 10 Ianuarie d prof. *Vasile Pârvan* va conferenţia despre „Sufletul Italiei", după care vor urma, din două în două săptămâni, Dumineca între 5—6, conferinţele d-lor: N. Iorga, Nicolae Ionescu, Octav Onicescu, Al. Dem. Marcu şi Ramiro Ortiz.

— A apărut No. 2 din revista săptămânală de teatru: „Spectatorul", cu colaborarea d-lor: Dem. Theodorescu, Eug. Lovinescu, Victor Ion Popa, Ion Vinea, Ion Pas, Ion Sahighian şi Sergiu Milorian.

— Printre viitoarele noutăţi ale librăriilor se anunţă: „Filozofia lui A. D. Xenopol" de d. *Octav Botez* şi „La Medeleni", prima parte a romanului d-lui *Ionel Teodoreanu.*

— Duminecă 17 Ianuarie se va deschide în sala „Ileana", la „Cartea Românească", expoziţia de pictură a d-lui I. Theodorescu-Sion.

Noul volum de poezii al d-lui *I. Minulescu* va apare în curând şi se va întitula: „Strofe pentru elementele naturii".

— In acelaş timp se anunţă: „Vioara Mută", roman de N. Davidescu şi „Peisagii sentimentale", poeme de Al. Stamatiad.

— Gruparea „Poesis" anunţă pentru sfârşitul lunei Ianuarie o nouă serie de conferinţe. Ordinea se va fixa ulterior. Iată numele conferenţiarilor şi subiectele: *Paul Zarifopol* despre Marcel Proust; *M. Ralea* despre André Gide; *Tudor Vianu* despre Maurice Barrès; *Ion Marin Sadoveanu* despre Paul Claudel; *Ion Pillat despre* M. Barrès; *Em. Ciomac* despre Roger Martin du Gard; *M. Paleologu* despre Charles Maurras; *N. Davidescu* despre Georges Duhamel; *S. Negruzzi* despre Amiel; *Emanoil Bucuţă* despre Charles Péguy; *S. Şergescu* despre Henri Barbusse şi *Perpessicius* despre Francis Jammes.

— „Dualismul artei" se întitulează noua lucrare de estetică a d-lui Tudor Vianu.

— A apărut în editura „Cartea Românească" volumul d-lui *Leon Feraru,* colaboratorul nostru, care se întitulează: „Maghernita veche şi alte versuri din anii tineri". Preţul 35 lei un volum de peste 180 pagini.

— A murit la Paris *Leo Corvisier,* scriitor puţin cunoscut, care n'avea decât 35 de ani. Are multe volume: „Les Morts des Thomassets", „Signification de la guerre", romanul „Les Piqués ou... de la folie raisonable". Lasă după moartea lui şi două opere inedite: „Entretiens sur l'impossibilité de réaliser l'amour" şi romanul „Hans Pitoë"

— „Revue de Genève" publică în numărul său din urmă şi sub titlul „Kornei Zakharikine" trei fragmente inedite de *Tolstoi,* scrise prin anul 1872; sunt tablouri şi scene din viaţa ţăranilor ruşi.

— Premiul „Goncourt" pentru 1925 a fost acordat lui *Maurice Genevoix* pentru „Raboliot", premiul „Vie Heureuse" lui *Joseph Delteil* pentru lucrarea sa „Jeanne d'Arc".

BIBLIOGRAFIE

Ticu Archip: Colecţionarul de pietre preţioase — Nuvele. Tipografia „Lupta" Nicolae Stroilă, Bucureşti. Preţul 45 lei.

Miguel de Unamuno: Vérités arbitraires (Espagne contre Europe), Trad. de Francis de Miomandre, Edit. Simon Kra, Prix 10 francs.

Leon Feraru: Maghernita veche şi alte versuri din anii tineri. Edit. „Cartea Românească", Preţul 35 lei.

Cincinat Pavelescu: Epigrame, Edit. „Ramuri", Craiova.

Cosinzeana No. 1.

Cele trei Crişuri, Decembrie

Curiozităţi

Statisticile căsătoriilor din Rusia

După revoluţia din 1917 căsătoriile din Rusia, se fac cu atâta uşurinţă şi fără formalităţi, încât proporţia lor a crescut de două ori în comparaţie cu statisticile dinaintea revoluţiei. La Moscova în 1914 au fost înregistrate 9.670 căsătorii, iar în 1923—25.342! Căsătoriile sunt foarte numeroase în Februarie, Mai şi Septembrie. In ce priveşte vârsta, bărbaţii până la 19 ani se însoară foarte rar. In Iulie 1925, la Moscova numai 65 bărbati mai tineri ca 19 ani s'au căsătorit, pe când femei de aceiaşi vârstă s'au măritat 303. La vârsta de 20—24 ani s'au căsătorit 575 bărbati şi 776 femei. La vârsta de 25—30 ani numărul de bărbaţi şi de femei e egal. După 30 ani se căsătoresc mai mulţi bărbaţi decât femei. Intre 40-45 ani numărul bărbaţilor căsătoriţi întrece pe cel al femeilor de două ori şi jumătate. Până la revoluţie căsătoria a doua era o raritate; acuma ea constitue a treia parte din tot numărul căsătoriilor. Divorturi au fost la Moscova în primele 6 luni ale anului 1925 prin tribunale 3.653, prin bună înţelegere 1377, în total 5020, adică peste 40 la sută din numărul căsătoriilor încheiate în acelaş răstimp. Bărbaţii se divorţează mai ales până la vârsta de 25 ani.

20 ani în pădurile Canadei

S'a întors la Manchester naturalistul John Hornby care a petrecut 20 ani prin pădurile şi sălbăticiunile Canadei, adunând colecţiuni din flora şi fauna acelor locuri. Un an şi jumătate Hornby a petrecut în părţile polare ale Canadei, absolut singur. Foamea i-a fost cea mai grea încercare în această călătorie: pentru găsirea şi pregătirea hranei Hornby întrebuinţa cea mai mare parte din timpul lui de explorator. El povesteşte că locurile sălbatice nu prezintă primejdii despre care relatează unii exploratori. Hornby a ucis 40 lupi, însă niciodată un lup nu l-a atacat cel dintâi.

China roşie

Bolşevicii au pus mâna pe provinicia chineză Kuantun. Au făcut-o treptat, apărând la început ca adversari ai străinilor. Când însă şi-au format o armată credincioasă, au instalat dictatura la Canton şi prin împrejurimi. Au înlăturat dela cârmă şi au dezarmat pe toţi „suspecţii". Armata au recrutat-o mai mult din elemente venite din alte provincii chineze. Fostul generalism Su-Sen—Cia a fost destituit împreună cu toţi subalternii lui „albi" sau „trandafirii". Unităţile „nehotărîte" au fost reformate şi incadrate în alte unităţi nouă, sigure, sub comanda instructorilor sovetici. Cadrele s'au format din chineji cari au venit din Rusia. Autoritatea civilă e reprezentată acuma de un tribunal din 16 membri, având un comitet executiv din trei persoane condus de I. Borodin, „Consilier General Technic" al Chinei de Sud. Pe lângă acest comitet se află „Uniunea Grevistă Chineză", care conduce boicotarea străinilor. „Uniunea" trimite ordine, judecă şi condamnă numai la moarte sau achită. Un detaşament de patru mii de soldaţi e pus la dispoziţia acestei „Uniuni", recrutat fiind din „Lumpenproletariat". Marina Roşie a Cantonului e comandată de Semenov, marinar sovietic, şi opreşte orice vas care trece spre Honcong. O sută şi cincizeci instructori din Rusia ocupă posturile mai marcante în Kuantun, în afară de plotonieri, specialişti etc. Intre Canton şi Vladivostoc circulă regulat vapoarele ruseşti aducând muniţii şi instalaţiuni technice pentru fabricile de muniţii, tunuri şi puşti. Japonia se uită cu oarecare indiferenţă la transformarea Chinei, deşi e evident că aceasta devine republică sovietică şi avangarda pentru atacul contra Indiilor engleze. Provincia Kuantun are o populaţie de circa 35 milioane de suflete. Oraşul Canton are circa 1 milion de locuitori. Cetatea marină Honcong, care se află în mânile Englejilor, e situată pe o insulă la intrarea în golful Cantonului, format de gura fluviului Hoanho.

Un docent falşificator de bani

La Lwow poliţia se căznea de mult să descopere pe falşificatorul dolarilor, care inundau comerţul din localitate şi alte oraşe. Dolarii erau falşificaţi cu o artă desăvârşită—ceece a făcut poliţia să creadă că falşificatorii sunt adevăraţi oameni de ştiinţă. Incet, încet, poliţia ajunse la laboratorul inginerului Paicart, docent al Politehnicei din Lwow. Laboratorul era înzestrat într'adevăr cu toate aparatele perfecţionate pentru fabricarea bancnotelor.

„Gemenii din Siam"

In şedinţa medicilor spitalului „25 Oct." din Petrograd s'a vorbit despre un caz ciudat: doi gemeni, născuţi în acel spital, având stomacul comun şi intestinele comune. Numai organele mai sus de diafragmă: inimele, plămânii etc., sunt separate. Gemenii sunt de sex femenin.

Asasinarea boxerului Sicky

Championul lumii, negrul Battling Sicky, a fost asasinat la New-York pe stradă cu câteva focuri de revolver.

Astfel dispăru acest boxeur, pe care succesele îl ameţiseră peste măsură. In 1921 Sicky îl bătuse, întâmplător, pe Carpentier, care nu luase în seamă forţa acestui necunoscut şi se luptase cu prea mare uşurinţă. Invingătorul n'a profitat de această ocazie. Lipsit de simţul comercial, lăsat fără antreprenori buni, championul lumii, ajuns la glorie în mod subit, începu să ducă un traiu care-i distrusese repede capacităţile sportive şi atletice. In curând se coborî până la circuri ordinare în America. Intr'o zi, după ce bătu pe o „piele roşie", fu găsit înjunghiat cu pumnalul, în stradă. Apoi dispăru din spital. Un timp nu s'a auzit nimica despre dânsul. Acuma sfârşitul carierei de aventurier i-a venit tot aşa de surprinzător ca odinioară începutul.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 267

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 17 Ianuar 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897 - 1920

FONDAT în 1893

Neliterarii

Toată lumea e deprinsă a pricepe că pentru muzică şi pictură e de neapărată trebuinţă o înzestrare naturală fiziologic precisă, cel puţin pentru a practica bine aceste arte, ori chiar şi pentru a le simţi şi judeca în esenţa lor specifică. Faţă de arta literară însă nu există decât slabe scrupule teoretice în conştiinţa comună. In vremuri vechi exista o riguroasă disciplină literară în aşa numita retorică şi stilistică, învăţături care puteau sta, în privinţa exactităţii formale, aproape alături cu teoria muzicală sau cu ştiinţa desenului. Dar retorica şi stilistica veche au murit ; romantismul şi revoluţiile mai mici derivate din el, au luptat pentru desfiinţarea lor şi direct şi prin ignorare. In şcoli, învăţământul literar s'a supus tot mai mult noului spirit istoric ; dogma clasică se fărîma, şi cu aceasta pierea credinţa în vechile „reguli" literare. In acelaş timp autoritatea ştiinţelor exacte sporea până la atotputernicie şi acestor stăpâne noi ale spiritului european, exclusiv mândre de obiectul şi de metodele lor, preocuparea de frumuseţi literare le apărea ca o frivolitate răsuflată. Astfel s'a produs o eclipsă mare a esteticei literare. Prin romantism s'a popularizat până în mahalale ideia că producţia literară e numai o chestie de liberă şi genială inspiraţie. In practică însă desigur „geniile" de duzină copiau numai retorica autorilor pe care-i consacra momentul ; iar lumea mare rămânea convinsă că literatura se face din propriile aventuri sentimentale, cu ajutorul entuziasmului poetic hrănit cu flori din cărţile pe care le scot în calea cetăţeanului capriciile librăriei.

Căderea stilisticei vechi a fost înţeleasă în mod absolut : lumea şi-a închipuit că, în general, nu există învăţătură specifică în arta literară. Şi s'a uitat aproape cu totul că, dacă nu există estetice eterne, fiecare vreme o are vrând nevrând pe a ei. Din romantism şi doctrinele literare care i-au urmat, publicul n'a reţinut decât ideia unei libertăţi vagi şi negative. Flaubert şi Parnasienii au fost radical impopulari. Preocupările lor tehnice, care făceau tocmai începutul unei noui estetice literare, n'au existat pentru masa publicului literar. — Pe când în vechime poetul depindea de reguli, acum el se impune numai prin „inspiraţie"; şi nimeni nu mai avea curiozitate să ştie precis în ce consistă „geniul poetic" şi în general, talentul literar. Psihologia tipurilor intelectuale e încă începătoare şi n'a depăşit cercul specialiştilor, iar în mintea cetitorilor curenţi meseria de poet sau literat e reprezentată printr'o confuză ideie de apostolat al tuturor ideilor şi sentimentelor frumoase. Şi lucrurile au ajuns aşa, încât, dintre toate diletantismele nici unul nu-i atât de neînfrânat ca acel literar. Imboldurile sentimentale şi apetitul de gloriolă literară ale celui mai nediferenţiat cetăţean nu găsesc în calea lor nici un scrupul teoretic, şi piedicile obiective, pe care numai o conştiinţă estetică generală le poate pune în calea infirmităţilor agresive ale fantaziei individuale, aproape nu există. Suprimarea tehnicei clasiciste a desrobit, cum era şi firesc, nu atât talentele adevărate care neapărat îşi creează singure o disciplină, cât incapacităţile, — adică pe acei lipsiţi de înzestrare bine diferenţiată, pe cei mai inutilizabili diletanţi.

Tot ce spun aici se referă evident la masa publicului cetitor şi scriitor, şi nu la domeniul propriu zis al vieţii literare şi artistice. Neapărat trebuie să ne amintim că Franţa este şi azi încă patria eminentă a esteticei literare, şi că acolo s'a acumulat, de la romantism încoace, în tehnica literară o comoară de reflecţii şi încercări, care, fără să ia formă de cod, alcătuiesc o învăţătură literară nouă în stare să ia fără rezervă locul celor vechi. In timpul războiului un bizar patriot neamţ s'a năpustit furios asupra esteticei literare, denunţând-o ca viciu latin cu care Renaşterea a otrăvit Europa nouă. Ideia de gust şi de critică literară sunt deşărtăciuni pernicioase care au pervertit spiritul germanic şi au compromis producţia literară modernă. Nu-i probabil ca aceastá copilărie naţionalistă să aibă vreodată însemnătate pentru viaţa literară germană, cu atât mai puţin pentru cea europeană. Şi totuşi e interesantă curioasa revoltă a Germanului : această negare, conştientă şi categorică a oricării estetice e probabil unică, într'o vreme când lumea e plină de diletanţi literari inconştienţi. Pare că în ciuda răzvrătirii germane de dăunăzi contra gustului şi contra criticii literare, universităţile americane, de mai bine de un sfert de veac, înfiinţează catedre şi fabrică manuale de retorică, stilistică şi critică literară, cu o stăruinţă şi o seriozitate surprinzătoare. E desigur un simptom preţios că, tocmai în ţara cea mai neclasicistă şi mai liberă de tradiţii, înfloreşte dintr'odat teoria literară.

Realitatea probează astfel că nici relativismul istoric, nici barbaria diletantă nu sunt în stare să împiedice perpetuarea şi renaşterea gustului şi a postulatelor estetice

* * *

Sunt oameni care povestesc bine şi alţii care povestesc prost, fiindcă nu sunt în stare să observe, fiindcă nu simt accentele diverse ale spectacolului vieţii. Fantazia lor nu poate să aleagă şi să preţuiască valorile de caracterizare a unor detalii, memoria lor păstrează la întâmplare cele ce i-au trecut pe dinainte. La aceiaşi oameni, sau la alţii, simţul limbii materne e obtuz : ei nu-şi dau seamă de nuanţele vocabularului, nu simt cum savoarea cuvintelor e delicat legată cu trecutul sufletesc al grupului social sau naţional în care trăiesc. Apoi oamenii au adeseori urechia nesimţitoare : aceştia în chip natural, construiesc, scriind ori vorbind, numai monstruozităţi ritmice, în sfârşit, pe foarte mulţi banalitatea unui raport de gândiri sau de imagini nu-i irită cât de puţin, şi această nesimţire e poate cea mai comună infirmitate a neliterarilor. Şi nu totdeauna mintea şi fantazia neliterarului sunt radical şi în fond condamnate la platitudine, ci numai din insensibilitate estetică el cade la fiece pas rob platitudinilor care pentru dânsul au prestigiul eleganţelor literare consacrate. Fără îndoială banalitatea este efectul culminant al lipsei de talent în orice artă. Insă banalitatea literară e deosebit privilegiată ; fiindcă vorbirea comună este o autoritate mult mai extinsă şi mai tiranică decât materialul de expresie al muzicei sau al picturii. Graiul este în stăpânirea unei majorităţi mult mai mari decât tonurile muzicale, decât materialul plastic şi coloristic al sculptorului şi al pictorului. Deosebit de aceasta, însemnătatea curat practică şi socială a vorbirii trece şi asupra funcţiunii sale literare. In fiecare timp şi în orice loc, anume banalităţi de gândire şi vorbire se organizează în sisteme de frumuseţi pe care societatea le impune vanităţii individului, care îşi conformează „stilul" acestor platitudini autoritare, numai ca să fie în rând cu lumea.

Literatul filozof Sully-Prudhomme prezintă fantazia literară ca un teren neutru, comun întregei experienţe estetice. Expresia literară poate refera, din cuprinsul oricării alte arte, tot ce nu-i element specific artei aceleia şi nimic decât atât. Şi Sully-Prudhomme adaogă îndată această rezervă înţeleaptă : „Cu cât e un om mai puţin în stare să simtă gustul propriu al unei arte, cu atât mai mult o subordonă el idealului literar, cu atât mai uşor primeşte interpretările pe care literaţii o dau acelei arte". Această capacitate a expresiei literare de a părea că poate ţine, într'un fel, locul celorlalte mijloace de expresie artistică, face ca literatura să fie arta cea mai populară. Şi de aci se naşte ideia cât de îndărătnică atât de confuză, că talentul literar e mai puţin specific decât muzicalitatea ori talentul pictorului. In gândirea obicinuită ideia de talent literar se pierde în ideile nu mai puţin vagi despre inteligenţă, sensibilitate, temperament, sau alte rudimentare concepte ale psihologiei vulgare. Claritatea despre lucrurile aceste nu se poate obţine decât plecând dela convingerea că talentele sunt organisme incomparabil mai deosebite unele de altele decât îşi închipuie masa cea slab diferenţiată a oamenilor. A trecut lungă vreme de când Pascal a zis că deosebeşti cu atât mai nuanţat pe un om de altul, cu cât singur eşti mai deosebit de ceilalţi toţi. Dar acest adevăr, care pare c'ar fi trebuit să devie imediat elementar e încă departe de a fi primit în gândirea comună.

Stă la îndemâna oricui să afle din biografii şi critici literare, că Flaubert a scris o dramă şi o feerie de o neînchipuită inferioritate, că Théophile Gautier e de o miraculoasă incapacitate în povestire şi altfel om de puţină inteligenţă, că France şi Lemaître sunt perfect obtuzi pentru poezia lirică, că pretenţiile lui Hugo ori Zola la viziune filozofică sunt penibil copilăroase... Dar, din punct de vedere al publicului, asemene distincţii sunt desigur excesive. Publicul ştie, sumar, că toate numele aceste sunt nume de scriitori — MARI. Şi atât.

Sunt oameni deştepţi care, din lipsă de experienţă literară nu se pot dezbrăca de credinţa că scrisul se bazează pe bun simţ, pe judecată dreaptă, pe ceiace vulgar se numeşte sensibilitate. Aproape fiecăruia i se întâmplă să vază ori să păţească lucruri care-l fac să exclame : aşa ceva ar trebui scris. Astfel, câteodată, diletantul cetitor se preface în diletant scriitor. Omul crede că unele întâmplări reale sunt „literare", altele nu. El le evaluează astfel după cât sunt de senzaţionale. Şi mai crede că realitatea e monotonă şi numai excepţional îţi oferă situaţii care „te inspiră".

In adevăr însă, omul literar construieşte drame şi povestiri zilnic şi de mai multe ori pe zi, chiar dacă nu le va scrie în veci, ci le va risipi numai fără pic de solemnitate, la masa unui singur prieten. ,

Intre artistii literari de meserie nu sunt mulţi acei care îşi pun toate puterile pentru a îndeplini sever condiţiile impuse de estetica scrisului. De sigur nimeni nu se îndoieşte că omul care a descris bătăiia de la Waterloo în **la Chartreuse de Parme** avea geniu eminent literar. Totuşi Stendhal a rămas altminteri mai totdeauna pe dinafară de arta propriu zis literară. Fiindcă dispreţuia scrisul, şi acest dispreţ nu era poză. Era sentiment autentic al unui om care punea viaţa şi succesul social mai presus de orice delectare literară. Originala formulă că stilul codului civil e cel mai potrivit pentru romanul psihologic arată cât de nou şi subtil vedea Beyle lucrurile literare. In practică însă el se lăsa uşor pradă celei mai naive frazeologii romantice, din pură neglijenţă, câte odată poate din lipsă conştientă de scrupule artistice. Pe dânsul îl interesau probleme pe care i le aducea viaţa — cu deosebire viaţa lui intimă. Aptitudinea lui de a desfira complexe sufleteşti îi poate scuza neglijenţa artistică. Tot astfel „studiile" sociale ale lui Balzac îşi pot permite, ca **studii** ce sunt, să se prezinte rău artisticeşte. Totuşi Balzac şi Stendhal sunt exemple special pernicioase pentru diletanţii ambitioşi; şi nu cred să fie o întâmplare că admiratorii cei mai fanatici ai celor doi mari „neglijenţi" i-am întâlnit totdeauna printre oamenii cei mai neliterari.

PAUL ZARIFOPOL

LACRETELLE

Printre scriitorii care continuă tradiţia social-realistă a romanului în Franţa, Jacques de Lacretelle e una din figurile de cari se leagă cele mai serioase nădejdi. Tânăr, — de o vârstă ce nu-i îngăduise, până la romanul **„Bonifas"**, să descrie decât figuri de adolescenţi, — posedând într'un grad surprinzător arta compoziţiei şi puterea de a pătrunde detaliul psihologic al personajelor înfăţişate, sobru şi concentrat în lunga nuvelă **Silberman**, stăruitor şi veşnic atent ca amănuntele să nu trădeze concepţia generală în **La Bonifas**, delicat şi cu înclinări aproape romantice în **La vie inquiète de Jean Hermelin**, cu spiritul impregnat de atmosfera de fatalitate ce pluteşte în **Moartea lui Hipolit**, autorul francez se prezintă

Lacretelle

dotat cu multe însuşiri, cari dau măsura posibilităţilor viitoare.

Prin **Silberman**, Lacretelle urcase prima treaptă a succesului. **„La Bonifas"**, întâiul său roman, confirmă părerea în remarcabilele însuşiri ale autorului.

Subiectul romanului a iritat puţin opinia criticilor literari francezi. Eroina este un personaj de excepţiune, cu înclinări amoroase pentru femei. Sunt oare aceste înclinări reale, sau le presupune numai societatea, iar autorul înregistrându-le, ne face să le bănuim şi noi ? Lacretelle se străduie să ne convingă că ne aflăm în faţa unei deviaţiuni perverse, atenuată numai de o oarecare inocenţă a... manifestării practice. Examenul de conştiinţă pe care şi-l face eroina înlătură orice îndoială : „Plecată asupra focului, în care s'ar fi putut spune că-şi citea soarta, ea mărturisea că tot romanticul gândurilor ei era în realitate iubirea pentru femei".

Antecedentele Mariei Bonifas o condamnă la fatalitatea deviaţiei sentimentului. De copilă, se ataşase cu tărie de servitoarea care o îngrijea. Mai târziu, în şcoală, isbucnirile-i de gelozie şi de dragoste intolerantă pentru o colegă mai în vârstă, duc la eliminarea ei. In oraşul natal ocroteşte cu o dragoste **pasionată** pe supraveghetoarea unui cămin ce-l înfiinţase, punând o stăpânire exclusivă asupra corpului şi spiritului ei slăbit de boală. In sfârşit când, sub teroarea revoltei populaţiei din micul oraş provincial în care locueşte, trăeşte retrasă în casă, aversiunea publică şi ameninţările continue ale locuitorilor, nu o împedică să simtă o ameţeală caracteristică la apropierea Rosei Dujardin.

Indicaţiunile repetate dovedesc o grijă stăruitoare pentru înlăturarea oricăror presupuneri cari ar fi putut să întunece claritatea concepţiunii. Dar de ce atâta insistenţă ? N'am fi înţeles noi singuri natura patologică a manifestării instinctului, din prezentarea clară a unui fapt izolat, dar caracteristic ? Sau poate că stăruinţa autorului de a repeta simptomele, se datoreşte faptului că a simţit în prezentarea eroinei ceva care nu convinge şi a trebuit, ca un corolar, să puie mai multă elocvenţă în sforţarea de persuaziune ?

E necesar să lămurim această împrejurare, cu atât mai mult, cu cât întreaga critică franceză, dacă si-a per-testat în nici un chip diagnosticul aplicat şi susţinut cu îndârjire de autor. Dar mai întâi să reconstituim figura eroinei după datele ce ni le pune la dispoziţie Lacretelle.

Marie Bonifas e descrisă din frageda copilărie. Fiică a comandantului Bonifas şi a unei femei depravate, orfană de mamă şi crescută în voia instinctelor, copila se desvoltă fără vreo supraveghere serioasă.

In grija de a reda amănunţit antecedentele, se simte preocuparea realistului pentru „studiul clinic", de care vorbeau cu atâta emfază Fraţii Goncourt. Copilul creşte sub ochii cititorului, spre a i se putea urmări toate fazele formaţiunii caracterului, deoarece Lacretelle e un partizan aprig al teoriei pe care am numi-o **„imutabilitatea sentimentelor"**. După această teorie, — pe care Pirandello ar combate-o cu înverşunare, — individul e acelaş în toate vârstele existenţei sale, aşa că, un anumit temperament poate fi deslușit cu oarecare preciziune în orice moment al vieţii, dacă i se provoacă reacţia caracteristică.

Manifestarea instinctuală a firii personajelor ocupă, în primul rând, atenţia autorului : „mă interesează numai un lucru, caracterele, sau, **spre a nu trăda fiziologia**, temperamentele". 1) Formula pare a reaminti cuvintele lui Zola din a doua prefaţă a romanului **Thérèse Raquin :** „Am voit să studiez temperamente, nu caractere. Iubirile celor doi eroi ai mei sunt satisfacerea unei nevoi". Dar să continuăm.

Sentimentele individului, susţine Lacretelle sunt neschimbătoare şi „nu e nici o deosebire între sentimentele cari nasc în inima noastră când suntem copii şi cele pe care le simţim mai târziu". Afirmaţie hazardată, care confundă **sentimentul**, variabil, cu **temperamentul** (suma tuturor sentimentelor şi senzaţiunilor coexistente) neschimbător. Acestea fiind vederile autorului, va trebui să presimţim toată istoria vieţii eroinei din descrierea copilăriei ei, aşa cum titlul nuvelei **Moartea lui Hipolit** ne face să ghicim subiectul **Fedrei** lui Racine cu dragostea ei fatală pentru Hipolit.

„Cu toată tutela tinerei servitoare", — scrie Lacretelle, — „un caracter sălbatec şi o sensibilitate cu totul animală apărură la Marie, pe măsură ce creerul său se desvolta. Inclinările şi repulziunile ei erau violente şi întregi ; erau provocate de senzaţii primitive, şi nimic care să vie dela raţiune, sau, într'un senz mai înalt, dela inimă, nu putea să le modifice. Mărturiile pipăitului, calitatea sunetelor şi a mirosului, erau tot ce o împingea spre fiinţe şi spre lucruri".

Portretul e de o precizie desăvârşită. Ce s'ar mai fi putut adăoga spre a defini temperamentul micei Bonifas, instinctiv şi refractar educaţiunii ?

Mai târziu, la şasesprezece ani, eroina e prezentată astfel : „Fruntea largă, pătrată, arsă de soare, liberată de părul aruncat pe spate, seamănă cu o frunte de taur. Nu e numai campioana „Cetăţii Albe", e Hercule al ei. La masă i se dau nucile şi, cu o lovitură de pumn, le sparge coaja". Continuitatea ambelor portrete este de un verism incontestabil.

Trăită în mijlocul naturii, în jocul liber al desvoltării instinctelor, Marie Bonifas are o sinceritate a gestului, care inspiră simpatie. François de Curel sau, la noi, repauzatul George Diamandy, ne-ar fi putut da amănunte în privinţa acestei noui „fecioare a codrilor". Stabilită mai târziu la oraş, orfană şi moştenitoare a averii tatălui ei, Marie păstrează aceeaş independenţă a caracterului şi aceeaş căldură a temperamentului. Gesturile ei sunt instinctive, pornirile ei tumultoase. Morala raţională e absentă, dar bunătatea inimii veşnic trează.

Pe bărbaţi nu-i poate suferi. De ce ? Nici ea nu-şi dă bine seama. Dar e atât de sigur că nu-i poate suferi ? Să vedem ce bărbaţi a întâlnit ea în viaţă.

Când îngrijeşte pe tatăl ei bolnav, medicul casei îi manifestă o oarecare afecţiune, pe care i-o şi mărturiseşte. Marie simte o repulzie invincibilă împotriva bărbatului. A **bărbatului**, sau a unui anumit bărbat ?

De ce ne-am uni în reflexia naivă, pe care **fecioara** Bonifas o face asupra repulziei ei pentru reprezentanţii sexului contrar ? Desgustul pentru un bărbat îl poate încerca orice femeie normală. Mai mult, atunci când ea posedă forţa fizică şi energia morală a Mariei Bonifas, şi un temperament sălbatec şi neîmblânzit ca al ei, e natural să nu-şi găsească preferinţa decât în ordinea „afinităţilor elective" pentru un bărbat care ar fi capabil să înfrângă cerbicia ei.

Cu ce ne face dovada Lacretelle că, în faţa unui asemenea bărbat, repulziunea dârză a Mariei Bonifas n'ar fi cedat altui sentiment tot atât de impetuos şi de netolerant ? Experienţa cu medicul e izolată. Mult mai târziu, la bătrâneţe, Marie are senzaţia repetării acestei reacţiuni temperamentale, care ar confirma, în aparenţă, constituţia specială a firii ei, dar împrejurările în care se produce nu mai pot avea o semnificaţie hotărâtoare.

In definitiv lipseşte eroinei o experienţă decisivă, spre a fi fixată asupra realelor înclinări ale firii ei : **experienţa de femeie**, nu de fecioară sau de fată bătrână, la care o supune autorul. Modificările profunde pe care le aduc, de multe ori, schimbările de ordin fiziologic la femei, le-ar fi suferit, poate, şi eroina romanului. La un autor care declară, cu atâta grijă, că nu vrea să trădeze fiziologia, lipsa acestei întregiri necesare este cel puţin surprinzătoare.

Dar aici, Lacretelle ne-ar opune, probabil, teoria „imutabilităţii sentimentelor", pe care a avut grija s'o des-

1) Interview cu Frédéric Lefèvre.

Continnarea în pagina II-a

făşoare în mod repetat şi cu demonstraţiuni, în cursul mis o discuţie de principii în jurul romanului, n'a conromanului. Aplicarea ideii e greşită. Că eroina a avut **sentimentul** repulziunii pentru un bărbat, doi, sau zece, suntem de acord. Că **temperamentul** ei era refractar, în mod absolut, sexului contrar în dragoste, sau că era pătruns în mod iremediabil de **viţiul** înclinării pentru femei, nu ne-a dovedit-o autorul în nici un moment şi cu nimic convingator. Dar chiar dacă ar fi dovedit această stare temperamentală **a fecioarei**, nu ştim dacă ea ar fi fost aceeaş la femeie. Cine poate nega „imutabilitatea" fondului firii noastre ? Dar cine ar putea contesta, în mod serios, că acelaş fond se poate revărsa în manifestări aparent contrare, dar care nu sunt decât emanaţia unică a aceluiaşi fond sufletesc, deviat spre altă ţintă? Definim temperamentul după sentimentele şi reacţiunile cari ajung în „conştientul" nostru. Putem însă noi înşine cunoaşte prăpastia adâncă în care sunt prelucrate senzaţiunile intime ale fiinţei noastre ?

Autorul însuşi a îndepărtat orice element trivial în expunere, şi orice fapt care ar fi putut naşte presupunerea existenţei unui **viţiu**. Castitatea înclinării Mariei Bonifas pentru semenele ei, reiese limpede din conţinutul romanului. Deviaţia sentimentului pare pornită mai mult dintr'o nevoie de dominaţiune asupra unor voinţi mai slabe, sau dintr'o nevoie, egal de puternică, de a copleşi cu afecţiunea şi cu pornirea ei spre protecţiune, pe femeile care trăesc în intimitatea ei. Cazul Rosei Dujardin, cu ameţeala resimţită în prezenţa ei, aş atribui-o cu tărie unei stări suggestive, creată de prevenirea socială contra căreia nu poate lupta ignoranţa ei. Ameţeala e trecătoare şi nu-i de loc convingătoare. Dar să lăsăm pe autor să explice reacţiunea :

„Ii păru că, atunci când desluşea pe faţa unei femei expresia unui oarecare regret, căutarea a ceva care-i lipsea. era numai dceât atrasă spre această faţă". Aşa dar, tocmai ceeace spuneam : nevoia de a-şi revărsa afecţiunea năvalnică asupra unei fiinţe mai slabe, înclinarea de a proteja, care e caracteristică sentimentului **matern**.

— Dar ce-i furia dragostei pentru Claire Allendier. de cât protecţia împinsă până la intoleranţă a „femeiei" pentru pui ? Şi ce poate dmenstra aici „imutabilitatea sentimentelor". decât tot lipsa reacţiei caracteristice pe care o constatăm mai sus şi fără de care nu poate răsări un temperament întreg, aşa cum nu iese scânteia din cremene. cât n'o ciocneşti cu amnarul.

Că aveam dreptate să arătăm că ameţeala trecătoare a eroinei în faţa Rosei Dujardin e un rezultat al suggestiei, ne-o demonstrează singur autorul, în următoarele rânduri, cari privesc epoca de persecuţie, când Marie Bonifas era hulită pentru presupusele ei sentimente perverse: „Marie Bonifas nu se mai cunoaşte pe sine. Persecutată, alungată din societate, ea nu se vede decât după imaginea murdărită şi diformată pe care ceilalţi i-o pun înaintea ochilor. Ea a sfârşit prin a accepta legenda şi îşi face chiar o glorie cinică dintr'însa şi merge până la a dori, printr'o perversiune a spiritului, să-şi conformeze după dânsa actele sale. Calomnia şi atacurile duşmanilor au avut de rezultat să o împingă, plină de freamăt, spre Rose Dujardin".

Dar rândurile acestea, ale susţinătorului „imutabilităţii sentimentelor", sunt de cel mai pur pirandellism, ceeace arată că lectura scriitorului italian nu i-a inspirat numai argumente contrare. Lacretelle acceptă, pentru moment, ideea că singura realitate e aceea pe care ne-o crează societatea înconjurătoare. Şi iată cum, dela simpatia pentru **Confesiunile** lui Rousseau, pe care o împărtăşeşte lui Lefèvre, dela ideea că societatea corupe pe individ. Lacretelle trece la concepţia lui Pirandello, complectând-o cam în felul următor : societatea strică firea individului, turnându-i în suflet o realitate străină de dânsa, dar care, prin aceasta, devine unica realitate.

Aceeaş reflexiune de ordin psihologic şi social o face autorul şi în urma schimbării în bine a situaţiei eroinei, prin efectul unor evenimente de un gust dubios, asemănătoare cu cele care desleagă situaţiunile în operete. Aşa fiind, dacă nu mă îndoesc de adevărul figurii eroinei şi o pot accepta cum mi-o prezintă autorul, nu pot fi de acord cu părerea autorului şi a criticei franceze că Lacretelle ne-a descris un **temperament**, un **caracter** (contestabil sau nu din punct de vedere moral), deoarece îi lipseşte reacţia esenţială care, ca o lucire de fulger, luminează scurt, dar cu intensitate, fondul obscur al fiinţelor umane. Şi această reacţie i-a lipsit eroinei, pentru că a dus viaţa neprihănită a unei vestale şi a cunoscut pe bărbaţi ca pe nişte **principii adverse**, de care nu simţi nici o plăcere să te ocupi.

De aceea, împotriva părerilor aproape generalizate astăzi. prefer lunga nuvelă (sau scurtul roman) **Silberman**, în care nu se simte nici preocuparea de formule şi demonstraţii „ştiinţifice", nici sforţarea reflexivă de a da o succesie acceptabilă psihologiei unui personaj de excepţiune. **Silberman** e mai mult decât **un** evreu, — cum crede Maurice Martin du Gard, — e tipul evreului adolescent **persecutat**. Cu toată concentrarea voită, sau poate tocmai din această cauză, viaţa pulsează cu putere în această lucrare. Descrierea e sobră, rapidă ; trăsătura energică şi fină. Aşa cum în **La Bonifas** se simte preocuparea analitică, în **Silberman** bogăţia de observaţie e stăpânită, spre a nu da proporţiuni mai mari lucrării. Dar fiecare observaţie ar putea fi detaliată, explicându-se consecinţele şi cauzele, cum a făcut-o cu prea mare stăruinţă şi, poate, ca un contrast demonstrativ, în La Bonifas.

De ce oare critica franceză a simţit nevoia să întunece valoarea lui **Silberman**, spre a scoate în relief mai mult pe cea a romanului **La Bonifas ?**

Faţă de **Viaţa frământată a lui Jean Hermelin**, care descrie cazul psihologic al unei copilării şi adolescenţe extrem de sensibile şi evoluţia sistemului de impresionabilitate prin efectul războiului şi al vârstei, **La Bonifas** constituie un progres incontestabil. Faţă de **Silberman** însă, dacă noul roman nu înseamnă o oprire, nu poate fi socotit nici ca o afirmare superioară.

Lacretelle e dotat cu prea multe însuşiri preţioase, spre a avea nevoie de laude lipsite de discernământ. Cu spiritul său pătrunzător, cu sensibilitatea lui delicată prinsă şi redată într'o expresie viguroasă, cu sufletul bogat în frământări şi în imagini, Jacques de Lacretelle, fără a avea originalitatea unui Proust sau a unui Gide, se îndreaptă totuşi spre cele mai interesante orizonturi ale creaţiunii literare.

AURELIU WEISS

In Iaşii de altă dată

Amintirile unui doctor ieşan

Turnul mănăstirii Golia, aşezat în mijlocul oraşului Iaşi, era admirat de ieşeni—şi mai ales de copii—cum e admirat astăzi de micii parizieni înaltul lor turn Eifel. Pentru mine, el era icoana materializată a turnului Babel, despre înălţimea căruia Theodor Speranţă profesorul meu din clasa II-a primară dela şcoala „Peştele de aur" din Iaşi, ne-a vorbit atâta la „ora de religie". Ziduri înalte şi albe înconjurau acest turn vestit, împrejmuind numeroase chilii de călugări. In trecerea mea zilnică pe lângă Golia, îmi ridicam totdeauna cu admiraţie privirile spre vârful turnului care-mi părea că atinge cerul.

Turnul era opera voevodului Irimia Golia care în vremurile de continue invazii ale Moldovei din partea triburilor barbare, făcuse din el un fel de staţiune de telegrafie fără fir. Sus, pe cerdacul turnului era o roată pe care în timp de primejdie se aprindeau noaptea lumini de forme diferite, un fel de semnale convenţionale pe care le vedeau boerii Moldovei, care la rândul lor aprindeau şi ei focuri pe dealuri, dând astfel de ştire ţinuturilor celor mai îndepărtate despre năvălirile tătarilor sau polonilor. Incet-încet vârful turnului începu a se ruina şi nefiind reparat ajunse, la urmă, la înăţimea caselor dimprejur. Odată însă cu ruina lui pieri şi tot farmecu-i legendar. Nu-i mai dădeam nici o atenţie; treceam pe lângă el fără a-l vedea şi aşi fi uitat şi de existenţa lui dacă într'o zi, împreună cu alţi colegi studenţi în medicină n'aşi fi fost invitat să viu să văd **„nebunii dela Golia"**. Abia atunci aflai că chiliile mânăstireşti deveniseră azil de nebuni. Nu mai văzusem nebuni până atunci, afară de un biet hamal evreu, care în fiecare vară, în timpul marilor călduri, cădea în „manie acută", alergând pe străzile Iaşilor, pe asfaltul care se topea la razele aprinse ale soarelui ; cu hainele zdrenţuite, cu părul vâlvoiu şi cu ochii injectaţi, gonit fiind cu pietre de o droaie de copii, care se ţineau tot timpul după dânsul.

El vorbia în versuri rimate şi'n tot acest timp al delirului era stăpânit de geniul matematician. Negustorii lipscani din strada Podul-vechiu îi propuneau atunci fel de fel de probleme de rezolvat şi deşi i se dădeau numere cu zeci de cifre complicate cu fracţii ordinare şi zecimale şi cu regula de trei, el răspundea totuşi instantaneu şi exact, fără nici un efort aparent, cu preciziunea unei desăvârşite maşini de calculat. Era un caz interesant de „automatism mental". Cu venirea iernii cădea în melancolie, se liniştia, câştigându-şi traiul cu munca de hamal, dar pierzându-şi cu totul darul de matematician. Mintea i se întuneca cu totul atunci şi nu mai vorbia în versuri rimate. Când după invitaţia ce primirăm intrarăm în curtea Goliei, găsirăm acolo un număr mic de alienaţi. Ne-a impresionat mult chipul soţiei unui înalt magistrat, ieşan, internată într'o cameră de rezervă. Era înaltă, tânără, frumoasă, îmbrăcată într'o rochie de mătase albă pe care erau pictate floricele albastre de myosotis.

La intrarea noastră furăm surprinşi de aerul măreţ al întregii ei fiinţi.. Cu o mână îşi ţinea trena lungă a rochiei, iar cu cealaltă, printr'un gest larg de regină, ne făcu semn să luăm loc pe scaunele imaginare pe care numai ea le vedea în delirul ei de grandoare. Ea începu apoi să ne vorbească în lungi perioade armonioase, încărcate cu imagini şi metafore poetice şi foarte potrivite—din punct de vedere logic—înălţimii regale dela care ne vorbia.

Am înţeles imediat că era regină iară noi—curtenii ! Profesorul care ne-a condus şi asista respectuos la discursul ei, era şambelanul curţii. Discursul ei se referia la proiecte grandioase „pentru fericirea poporului său". Expresia întregei ei făpturi arăta că era fericită.

* * *

Scriind aceste amintiri nu ştiu de ce memoria îmi aduce la lumina conştiinţii, din domeniul subconştientului meu, o scenă la care asistasem cu câţiva ani înainte în strada Ştefan cel Mare din Iaşi.

Mă îndreptam spre gară când deodată fui împiedicat de a trece strada de un grup numeros ce se adunase în dreptul vestitei băcănii Drăgănescu. Făcându-mi loc prin mulţime zăresc pe o doamnă (doamna Cahane dela firma: **S. Kahane-s nachfolger) care fugia** numai în cămaşă, târând după ea fusta ruptă şi dispărând speriată în prăvălia care există şi astăzi în acelaş loc şi sub aceeaş firmă. Lumea era adunată în jurul unui bărbat, cu capul gol, cu figura tristă şi cu privirea pierdută în zare. Un domn bătrân se desprinse din mulţime, se apropie de el, îl luă de braţ şoptindu-i ceva la ureche şi apoi se îndepărtară amândoi tăcuţi şi trişti. Am aflat apoi că omul cu capul gol era Mihail Eminescu. In delirul lui o apucase de fustă pe numita doamnă. L'am văzut apoi seara urcând dealul Copoului, sub teii înfloriţi, în tovărăşia aceluiaş bătrân, care-l scosese ziua din mijlocul mulţimii adunate în faţa băcăniei Drăgănescu. Nu-l cunoscusem până atunci pe Eminescu. Mărturisesc că până în clasa 7-a liceală nici nu auzisem de el, deşi primul lui volum de poezii, frumos editat de Maiorescu, apăruse în vitrinele librăriilor din Iaşi. In şcoli, în gimnazii nici un profesor de română nu vorbia de el. Baladele lui Bolintineanu şi poeziile lui Alecsandri formau unica noastră hrană literară. Intâia oară mi-am putut da seama de adâncimea cugetării şi de frumuseţea formei în care-şi turna gândirea lui marele poet al Moldovei, când la un fel de reprezentaţie d-na Nădejde, soţia profesorului Gh. Nădejde din Iaşi şi mama scriitoarei Lucia Mantu (autoarea „Coanei Olimpia") recitase în mod adânc impresionant : **„Mortua est"**. Atunci am aflat —ca iluminat—ce nuanţe fine de cugetare şi sensibilitate este în stare să exprime limba românească. Pe Eminescu l'am înţeles însă pe deplin, în toată adâncimea gândirii lui şi am gustat tot farmecul originalităţii formelor nepieritoare în care şi-a turnat viziunea sa de un pesimism măreţ—despre viaţă şi Univers, atunci când ni-l comenta de pe catedra de limba română la liceul Naţional profesorul meu Alex. Filipide. Tot cursul lui Al. Filipide la liceu, se reducea, de altfel numai la comentarea entuziastă a fie-cărui vers din poemele lui Eminescu. Şi azi mă gândesc cu adâncă recunoştinţă la fostul meu profesor şi admiraţia şi uimirea mea n'au margini, când văd că acum, după atâţia ani, în clipa când îmi scriu mişcat aceste palide amintiri, numele lui Filipide apare pe opera grandioasă — Originea Românilor—ce a dat-o azi la lumină, şi despre care profesorul Ibrăileanu dela Universitatea din Iaşi, scrie în „Viaţa Românească" că socoate că ar fi o impertinenţă din partea d-sale, dacă s'ar încumeta să vorbească de ea !

Asemenea respect şi admiraţie din partea discipolilor pentru maestrul lor, s'au putut vedea doară numai în timpul renaşterii italiene !

* * *

Când eram intern la spitalul „Caritatea" din Iaşi, ieşiam în fiecare seară pe balconul palatului de pe care se puteau vedea cele mai frumoase apusuri de soare. Imi dădeam seama atunci, cetind fantastica nuvelă „Sărmanul Dionis", ce lume de poezie şi de frumuseţi reprezinta pentru Eminescu, Iaşul lui iubit ! Am recitit zilele astea din nou paginile din „Sărmanul Dionis" în care Eminescu evocă Iaşul romantic împrejurat de munţi, scăldat în lumina soarelui în amurg. Transcriu aci— pentru plăcerea mea—şi de sigur şi a cetitorilor—un pasagiu din „Sărmanul Dionis":

„Departe munţii, cu fruntea încununată de codrii, cu poalele pierdute în văi cu isvoare albe.

Nouri mari rotunzi şi plini par'că de vijelie treceau pe cerul adânc albastru. Prin ei munţii ridicau adâncuri şi coaste'n risipă ; stane negre şi trunchiate despicau pe ici, pe colo negurile şi un brad se înălţa singur şi detunat pe un vârf de munte în faţa soarelui ce apunea. Când soarele intră în nori, ei părură roşii şi vineţi, tiviţi cu aur ce lumina di'napoia lor. Ingropau în grămezi de arcuri înalte, de spelunci adânci suite una peste alta, lumina cerescului împărat, şi numai din când în când sfăşiindu-se, revărsa peste negrele ruine lacuri de purpură. Apoi încet să răsfira în creţi vineţi. Soarele cădea la vale şi părea pe vârful bradului singuratec ca o frunte în raze pe umeri negri, apoi coborî printre crengi de păru un cuib de rubini între ramuri; apoi după trunchiul gros aruncă dungi rumene pe stanurile munţilor, făcând ca ei să-şi aprindă jăratecul de argint al frunţilor lor, până ce se cufunda cu totul după munte, care sta negru şi înalt, zugrăvindu-şi în aerul albastru marginile lui tivite cu roşaţă.

Inserează încet, stele mari izvoresc pe albastrele lanuri ale cerului şi tremură voluptos în aerul moale şi clar al serii şi armonia câmpenească umple seara cu miile ei de glasuri toate deosebite şi toate contribuind la dulcea şi voluptoasa somnoroşie a lunei.

* * *

Astăzi pe acelaş platou al Copoului ochii unui alt poet—ai lui Mihail Sadoveanu—contemplează „stelele mari care isvorăsc pe albastrele lanuri ale cerului" iar magia artei lui, ne transmite alte ecouri **„ale miilor de glasuri"** din simfonia câmpenească, ce se aude în jurul Iaşilor, seara sub „dulcea somnoroşie a lunei".

DOCTORUL YGREC

Bernard Shaw despre antisemitism

De un timp încoace între Bernard Shaw şi marele dramaturg francez Bernstein urmează o polemică sclipitoare asupra teatrului şi publicului francez.

O frază dintr'un articol teatral al lui Shaw i-a dat lui Bernstein prilejul să facă aluzii la antisemitismul celebrului scriitor englez. Acum, Shaw publică în revista evreească „Der Jude" un mare articol despre „pseudo-antisemitismul" său.

Scriitorul englez, spune Shaw, riscă totdeauna să fie rău înţeles pe continent când vorbeşte despre Evrei. Intr'adevăr, în Anglia nu există antisemitism. Dar desigur. există prejudecăţi vulgare contra Evreilor, exact ca şi contra Scoţilor, Galilor, Irlandezilor şi a oricăror străini.

Antisemitismul în sensul continental însă, există în Anglia tot atâta cât şi „anticaledonismul", de pildă. Când i s'a reproşat lui Dickens faptul că romanul său „Oliver Twist" a adus ofense poporului evreu, zugrăvind pe eroul principal (evreu) drept criminal. — Dickens, foarte amărât, a scris imediat un alt roman, în care eroul era tot evreu — însă un model de virtute.

Acest caz arată cât de sensibil e un intelectual englez când este învinuit de antisemitism... Anglia, din copilărie, e suprasaturată de Vechiul Testament. Biblia se citeşte în Anglia mai mult decât în celelalte ţări creştine laolaltă. De aceia Anglia e pentru sionism. De aceea Anglia s'a grăbit să-l recunoască pe Dizraeli prim-ministru, atunci când primii miniştri au fost într'adevăr oameni foarte mari. Ea îl recunoscu pe Rotschild ca lord, şi pe mai mulţi alţi Evrei îi ridică sus de tot.

Persecuţiile colective care au provocat atâta suspiciune la Evrei, pe continent, nu joacă nici un rol în Anglia Dintre bărbaţii de stat, de litere sau de acţiune englezi, numai Bellock pare a fi antisemit. In comparaţie cu dânsul, trebue să fiu clasat ca judofil, dacă asemenea clasificare ar exista în Anglia.

Henry Bernstein mă crede antisemit. El îşi închipue că am manifestat o ironie foarte brutală, am numit negrul alb. când am spus că Francezii apar ca nişte „barbari de ieri" în comparaţie cu Evreii de astăzi. Oricine din Anglia ar putea să-i explice că Shaw spune aceasta cu toată seriozitatea, fiind **pentru** Evrei absolut la fel cum Bellock e **contra** lor.

Totuşi cred necesar să demasc judofilismul cu aceiaşi energie cu care demasc antisemitismul. Ca Irlandez, ştiu foarte bine, cât de nefastă este influenţa persecuţiilor şi prigonirilor asupra conştiinţei unui popor. O cunosc prea bine, pentru ca să pot încuraja în visurile lor pe Evrei. De câte ori, în zilele robiei irlandeze, am spus conaţionalilor mei că ei nu constitue un popor ales, că suferinţele nu i-au făcut mai buni. Să vorbesc astfel—era datoria mea de om. Repet acuma acest lucru faţă de Evrei oridecâteori am prilejul.

Găsesc că Evreul devine ridicol când se aruncă în tabăra imperialistă, înşfacă un steag naţional al unei ţări unde trăeşte şi unde vrea să rămâe. Astfel unii Evrei francezi vor să apară mai Francezi decât Francezii, ca şi unii Evrei englezi. Insă această părere a mea nu-i antisemitism. O împărtăşesc toţi Evreii inteligenţi, şi tocmai fiindcă am această părere — sunt popular printre Evrei nu mai puţin, sper, decât printre creştini..

Vârsta şi talentul

Fiindcă întotdeauna vor fi „din tineri în mai tineri" cari vor ambiţiona să pornească în arena ademenitoare a literelor disputând locurile şi întâietatea înaintaşilor,— şi fiindcă întotdeauna se vor găsi scriitori mai în vârstă cari nu vor consimţi să depună armele, să se dea la o parte şi să cedeze tot terenul, nerăbdării, de altfel fireşti, a noilor veniţi,—de aceea discuţiile şi controversele asupra raportului ce poate fi între vârstă şi talent nu vor înceta niciodată cu totul — ele vor veni mereu, din când în când, să presare activitatea pozitivă a scriitorilor cu negativul pitoresc al contestărilor, care de altmintrelea şi pasionează mai mult o mare parte a publicului cititor.

S'a căutat şi la noi, de repeţite ori, să se fixeze — fireşte de către cei mai tineri,— o vârstă indicând hotarul dela care înainte talentele literare ar fi căzând, în decceiu, în stârpiciunea definitivă, iremediabilă;—şi se stabilise odată vârsta de 40 de ani. Cei mai mulţi dintre scriitorii noştri de până acuma şi-ar fi dat adică toată măsura talentului lor înainte de această vârstă, după care n'ar mai fi produs „nimic de seamă" sau, în cazul cel mai bun, nimic comparabil cu ceeace ei înşişi au dat literaturii în anii lor mai tineri.

Constatarea are şi o parte de incontestabilă exactitate, şi anume în ceeace priveşte pe scriitorii cari.... — din nenorocire pentru literatura noastră, au murit sau au înebunit înainte de vârsta de 40 de ani. Incolo însă, temeiurile pe care se încearcă să se stabilească, ne vor apărea, cred, foarte şubrede, dacă vom căuta să le cercetăm mai de aproape.

Fenomenul, dacă ar fi real, ne-ar pune pe noi, literatura şi scriitorii noştri, într'o situaţie excepţională, singulară. faţă de alte literaturi, de scriitorii altor popoare. Căci orişicine şi-ar da osteneala să cerceteze câte din capodoperele literaturii universale au fost produse **înainte** şi câte după această pretinsă „vârstă critică" a autorilor lor nu va putea să nu ajungă la concluzia că talentul şi chiar geniul, nu sunt de loc legate de condiţia propriu zisă a vârstei. ci că multe, dacă nu **cele mai multe** din acele capodopere au fost scrise sau desăvârşite atunci când autorii lor trecuseră de vârsta tinereţii. De ce să fie numai la noi o excepţie în această privinţă ?

Dar înainte de a ne pune o asemenea întrebare, se impune aceasta, prealabilă: **Există oare cu adevărat** aceea excepţie ?—**Exemplele cari s'au adus**, nu mă pot convinge de loc.

Nu pot găsi că opera lui Caragiale, cea de după vârsta lui de 40 de ani, ar fi întru ceva inferioară celei de mai 'nainte. Că nu este **cantitativ** aceeaşi, lucrul nu e de cât firesc; exuberanţa tinerească e în legile naturii, dar intensitatea unui talent nu se măsoară după exuberanţa lui.

Acelaş lucru se poate afirma despre Coşbuc sau despre Vlahuţă. Coşbuc nu a trăit mult peste vârsta de 40 de ani, dar ceea ce el a produs în acest timp nu poartă mai puţin pecetea marelui său talent, şi un critic care-i va trece mai târziu în revistă întreaga operă, va găsi printre scrierile vârstei mature a poetului bucăţi cel puţin la înălţimea Baladelor şi Idilelor tinereţii sale. Iar despre Vlahuţă numai cine nu ştie sau **nu vrea** să ştie, ignorează care şi de ce putere sunt scrierile sale ce datează de după ce poetul şi prozatorul acesta— poet şi prozator de o egală înălţime — împlinise vârsta de 40 de ani.

Nici între scriitorii mai vechi nu se poate zice că s'ar găsi exemple cari să confirme teoria celor 40 de ani. Opera unui Hasdeu, judecată şi numai din punctul de vedere literar, nu se poate despărţi în două părţi, dintre cari cea de după vârsta de 40 de ani să fie inferioară; **mai de grabă dimpotrivă.** Acelaş lucru îl vom constata şi cu alţi scriitori; —şi chiar în timpul de faţă vedem pe unii în preajma acelui an „fatal", sau trecuţi peste el, cari cu toate acestea, nu dau nici un fel de semn de slăbire a talentului lor;— dacă n'ar fi să cităm decât pe Brătescu-Voineşti, dintre cei mai puţin contestaţi ori discutaţi, sau pe acelaş puternic Mihail Sadoveanu, dinainte şi de după vârsta de 40 de ani. Şi se va mai vedea, cred, în curând, că şi alţi scriitori cari împlinesc acum, sau au împlinit de curând vârsta de 40 de ani, au să vină ei înşişi să dezmintă afirmarea, pe care poate au făcut-o mai de mult, că o asemenea vârstă ar începe să devină nepriincioasă talentului lor.

Toate acestea nu însemnează a zice că activitatea literară poate să rămână aceeaş, la orice vârstă. Scăderea forţelor intelectuale, ca şi a celor fizice, e ceva în mersul inexorabil al firii; a pune însă termenul prematur de 40 de ani e arbitrar, şi ce e mai rău: nejustificat, şi până la un punct răutăcios de nedrept.

Şi la alţi artişti, la un pictor de exemplu, vine o vreme, când ochiul nu mai e limpede, mâna tremurândă nu mai e sigură—vine, desigur; dar nu la toţi la aceeaş vârstă. Asa e şi la scriitor. Şi mult mai mult activitatea lui, ca intensitate şi putere de talent, atârnă de pildă de starea sănătăţii, chiar în vârsta mai tânără, decât de numărul anilor. Vigoarea talentului îşi are limitele sale, şi în timp, dar poate prea bine să rămână neatinsă uneori şi până la bătrâneţea înaintată (Alecsandri, Hasdeu, Slavici). Şi mai multe exemple veţi găsi, dacă veţi deschide istoria literaturii universale.

Fireşte că e mare lucru ca scriitorul, ajuns la marginea înfloririi talentului său, dintr'o cauză sau alta, să ştie să se oprească la timp. Dar mare lucru e şi, ca scriitorul cu neîndestulător talent, sau cu iluzia talentului, să ştie să se oprească din vreme, orcât de tânăr; şi cu cât mai tânăr cu atât mai bine. Căci dacă singură o vârstă mai înaintată nu condiţionează cu necesitate apunerea talentului, nici singură tinereţea nu implică, vai ! răsărirea lui.

ION GORUN

A APĂRUT IN EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

MAGHERNIŢA VECHE

ŞI ALTE VERSURI DIN ANII TINERI

DE LEON FERARU

Preţul 35 Lei - Ediţia velină 100 Lei

DE VÂNZARE LA TOATE LIBRĂRIILE DIN ŢARA

THOMAS HARDY

HUSARUL CU FAȚA TRISTĂ

I.

Iată dunele. Inalte, înverzite, biciuite de vânturi. Dunele, neclintit aceleași, de-atunci și până acuma. De-atunci, de pe vremile când și-au avut și ele faima.

Iarba n'a rostogolit-o fierul plugului și tot aceleași bulgări de țărână care ședeau odinioară deasupra, stau încă și astăzi. Aci se întindea câmpul de instrucție. Iată urmele lămurite ale lucrărilor de pământ făcute pentru exercițiile cavaleriei și locurile unde se așterneau gunoaiele se pot recunoaște și acuma.

Seara, când străbat acele singuratece ținuturi, nu mă pot împiedeca s'auz, purtate de vântul aducător de scaeți măturați în drum, fostele sunete de goarnă și trompetă, zăngănitul gurmetelor; să văd, rânduite în șiraguri, corturi-fantomă și tot graiul unui câmp de soldați.

Din lăuntrul pânzelor întinse, îmi sosesc silabele guturale ale unei limbi străine, cu crâmpeie de cântece băștinașe, căci aici dormeau pe vremile acelea, toate regimentele legiunii germane a armatei britanice.

Sunt aproape nouăzeci de ani de atunci. Uniforma englezească din acea epocă, cu nesfârșitele ei epolete, cu tricornul său ciudat, cu pantalonii, jambierele, cu ranița ei cea grea; cu pantofii săi cu buclă —, fără a mai vorbi de alte amănunte, ne-ar părea astăzi stranie și barbară. Ideile s'au schimbat. Au venit invențiuni după invențiuni. Pe atunci, soldații erau obiecte monumentale. Un prestigiu de divinitate mai apăra încă pe regi, ici și colo. Și războiul era încă privit ca o glorie

In văile și văgăunile ce intretăiau munții, se ascundeau castele vechi pierdute, și cătunuri, unde nu se mai văzuse străini, până în ziua când regelui îi veni pofta să se ducă să facă băi de mare pe p'aja ce se găsește la câțiva kilometri mai la sud. Rezultat: batalioane, căzute ca din cer peste câmpiile învecinate. Este oare nevoie să adăogăm că o ureche atentă poate încă să culeagă prin aceste locuri, sub forma mai mult sau mai puțin fragmentară ecourile întârziate ale multor întâmplări caracteristice din vremile acelea? Am povestit câteva din ele, pe multe dintr'însele le-am uitat, și este una, pe care n'am spus-o, și pe care, cu siguranță, nu voiu uita-o nici odată.

O țin din gura chiar a lui Phyllis. Când mi-o încredință, era deja o cucoană bătrână de șaptezeci și cinci de ani, și băetanul care o asculta n'avea decât cincisprezece. Mă făcu să-i făgăduiesc că voiu aștepta să fie *„moartă, îngropată și uitată"* înainte de a rupe tăcerea asupra părții pe care a avut-o ea în această afacere. A mai trăit doisprezece ani după ziua istorisirei, și sunt azi cam douăzeci de când a murit. Și uitarea aceea pe care, în modestia, în umilința ei, o ceruse, nu-i fu decât în parte acordată, și încă, pe deasupra, cu supărătorul rezultat de a se aduce o mare nedreptate memoriei sale.

Căci fărâmele din povestea ei care se răspândiră atunci și de-atunci, și care au rămas și azi vivace, sunt tocmai dintre cele mai puțini favorabile reputației sale.

Sosirea Husarilor din York, unul din regimentele străine de care vorbeam adineaori ,a fost începutul a toate. Până în ziua aceea, săptămâni întregi treceau fără ca să se fi văzut vreun suflet de om apropiindu-se de casa tatălui ei. Se auzea, câte odată, în dreptul pragului, vreun sgomot ce semăna cu foșnetul unei fuste? Puteam merge la sigur că persoana în vizită nu era decât o frunză gonită de vânt. Când o trăsură părea că se apropie de poarta intrării, era tatăl lui Phillys care-și ascuțea coasa pe o piatră, pentru a-și cosi iarba peluzei — plăcerea sa favorită. Ceeace ar fi putut fi luat drept pocnetul unui cufăr svârlit de pe înălțimea unei calești, era cel mult detunătura vreunui tun în depărtare. Iar seara, la ceasul când se îngâna ziua cu noaptea, un om înalt ce sta pe lângă grilajul porții, nu putea fi decât un plop subțiat și tuns în chip bizar. Astăzi nu se mai trăiește în izolarea pe care au cunoscut-o vremile de altădată.

In timpul acesta, regele George împreună cu curtea sa se aflau la plaja lor favorită, la zece poște de acolo.

Singurătatea tinerei fete era mare, dar mai mare aceea a tatălui ei. Dacă ea trăia în penumbra lumei, el se poate zice că trăia în noapte. Decât, pe când el se plăcea în noapte, ea înăbușea în penumbră. El practicase odinioară medicina, dar gustul pentru meditația solitară asupra chestiunilor metafizice îi împuținase clientela în așa fel, încât nu-i mai renta să-și continue meseria. O părăsise dară, și pentru un preț derizoriu închiriase o căsuță dărăpănată, jumătate fermă, jumătate castel, pierdută într'un colț, în mijlocul pământurilor. Numai așa putea trăi dintr'un venit care, în oraș, nu ar fi ajuns să-i întrețină. Cea mai mare parte a zilei și-o petrecea în grădină, făcându-se din ce în ce mai hârțăgos pe măsură ce timpul se scurgea și în el se întărea părerea că și-a stricat viața urmărind himere. Pe prieteni și-i vedea din ce în ce mai puțin. Și astfel, Phyllis ajunse atâta de sfioasă și de sălbatecă, încât de întâlnea vreun străin în scurtele sale plimbări, pasul începea să-i șovăie, i se făcea rușine de a sta sub privirea lui, și se roșia până la umeri.

Și totuși. Și totuși, până chiar și în fundul vizuinei sale, ea fu descoperită de un admirator care, în chipul cel mai neprevăzut, îi ceru mâna. Așa dar, spuneam că regele venise la Gloucester Lodge, în orașul din apropiere, unde își fixase reședința. Prezența lui, firește, atrăsese acolo nobilimea împrejurimilor. Printre toți acei pierde-vară, dintre cari mulți pretindeau că că sunt în relațiuni și au influență la curte, se găsea și un oarecare Humphrey Gould, holtei între două vârste, nici frumos, nici propriu zis urât. Prea tacticos pentru a fi un leu (așa se numeau berbanții neînsurați) era totuși un fel de Curtezan din genul benin. Acest burlac de treizeci de ani descoperi satul pe dună, zări pe Phyllis, făcu cunoștință cu tată-său, pentru a se putea apropia de dânsa. Și, într'un fel sau altul, ea știu atât de bine să-i înflăcăreze inima, încât nu se mai putea lipsi de a veni zilnic pe acolo, sfârșind prin a-i făgădui s'o ia de soție.

De oarece el făcea parte dintr'o veche familie a locului, din care câți-va membri se bucurau de o înaltă stimă, Phyllis, aducându-l la picioarele sale, săvârșise — după părerea multora — o strălucită lovitură pentru o fată ce se afla într'o situație precară ca dânsa. De altfel, nici ea nu prea știa bine cum de ajunsese lucrurile așa. Pe vremea aceea, căsătoriile nepotrivite erau socotite ca o violare a legilor naturale, iar nu ca astăzi, o simplă infracțiune împotriva moravurilor. De aceea Phyllis, fiică a burghezului, când fu cerută de un tânăr atâta de ales, era privită ca și când s'ar fi fost urcat în ceruri. Totuși, ignoranții poate că n'ar fi văzut cine știe ce deosebire între situațiile respective ale celor doi logodiți, căci zisul Gould era fără o lăscae.

Starea finanțelor sale a fost o scuză — și pe cât se pare sinceră — pentru amânarea uniunei. In preajma iernei, și la plecarea regelui, d. Humphrey Gould se hotărî să ia drumul spre Bath, făgăduind lui Phyllis că se va întoarce peste câteva săptămâni. Iarna sosi. Data pe care o fixase trecu, și Gould amână iară, sub pretext că-i era greu să lase pe tatăl său în orașul unde ședeau, bătrânul neavând nici o rudă pe lângă el. Phyllis deși mai solitară ca nici odată, se simțea fericită. Omul care îi ceruse mâna era sub multe privinți, o partidă avantagioasă, și tatăl ei aproba deplin această căsătorie. Dar găsea totuși neplăcut și supărător felul acesta de a o neglija. Amor, în înțelesul adânc al cuvântului, n'a avut niciodată pentru el — după câte mi-a spus ea. Dar îi purta o prietenie adevărată. Admira într'însul felul său de-a fi. Aprecia pe omul în curent cu ce se face sau se va face la curte. Și nu se sfia să-și mărturisească un simțământ de mândrie de a fi fost aleasa aceluia ce ar fi putut pune mai multă ambițiune în alegerea lui.

Decât —, nu se mai întorcea. Și primăvara creștea. Scrisorile erau încă regulate și corecte. Dar nu mai mult. Și nu trebuie să fim surprinși dacă, incertitudinea în care trăia — pe deoparte — faptul că la Humphrey se gândea fără mare pasiune — pe de alta — au făcut ca inima lui Phyllis să se umple cu o posomorâtă tristeță. Și primăverei îi urmă vara și vara readuse acolo pe rege, nu însă și pe Humphrey Gould. In tot acest răstimp, schimbul de scrisori mergea înainte ,fără a fi vorba de a se strica logodna.

Iată însă că o radioasă strălucire veni atunci să inundeze viața locuitorilor din acele ținuturi și să umple de neliniște și curiozitate toate mințile tinere: soseau husarii de York.

II.

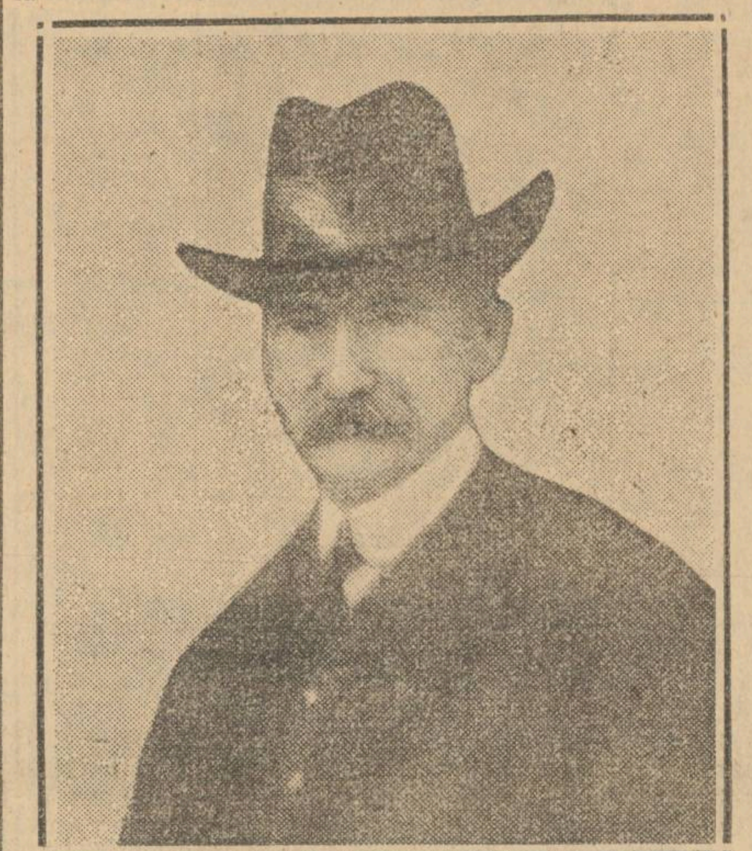
Generația actuală n'are, de sigur, decât o noțiune foarte ștearsă de ceeace au fost acum optzeci de ani Husarii de York. Era unul din regimentele din Legiunea germană a armatei britanice și cu toate că degenerase ei puțin, uniforma lor scânteietoare, caii lor magnifici și mai presus de toate înfățișarea lor străină; apoi mustățile (apendice destul de rar în acea epocă) le atrăgeau o lume de admiratori de ambe sexe pretutindeni unde se duceau. Impreună cu alte regimente, veniseră să-și așeze lagărele pe dune și câmpii, din pricina prezenței regelui în orașul de alături.

Pe înălțimea aceea văzduhului era curat și vederea sa întindea departe spre insula Portland, la est până la capătul lui Sfânt-Aldhelm, la vest până la promontoriul Start.

Phyllis fără a se număra printre locuitorii propriu ziși ai satului, puse totuși tot atât interes cât și oricare alta în aceste prefaceri. Casa tatălui ei, se afla puțin mai la o parte, pe cea mai înaltă ridicătură de teren, la care ducea drumul dealului, așa fel încât ea se găsea cam la acelaș nivel cu clopotnița bisericei așezată în partea cea mai de jos a satului. In afara casei, iarba începea chiar dela picioarele zidului din grădină, pentru a se întinde departe, tăiată în două de o potecută ce ducea până la gard. De când era copil, lui Phyllis îi plăcea să se cațăre pe zid, până în vârf, ceeace nu era atât de greu cât s'ar crede, zidurile, pe acolo, fiind făcute fără tencuială, așa că erau o mulțime de ieșituri și intrături în care își putea pune picioruşele,

Intr'o zi, pe când ședea în locul ei favorit, lăsând să-i rătăcească leneș privirea pe câmpia dimprejur, luarea aminte îi fu atrasă de un trecător singuratec care mergea pe potecă. Era unul din faimoșii husari germani. Inainta, cu ochii pironiți în pământ, cu privirea omului ce cată singurătatea. Și, de sigur, odată cu ochii, și-ar fi lăsat să-i cadă în jos și capul, dacă nu l'ar fi reținut gulerul său țeapăn și nesfârșit. Mai de aproape văzut, fața soldatului păru lui Phyllis acoperită cu o adâncă tristeță. El, fără a băga de seamă, mergea pe potecă înainte, până ce se trezi la doi pași de zidul casei.

Phyllis fu surprinsă tare, de a vedea un astfel de soldat, mare și frumos, atâta de abătut. Opiniunea ei despre militari în genere, și despre Husarii de York în specie (opiniune cu totul teoretică, de oarece în viața ei nu vorbise vreunui soldat), era că inima lor le e tot atât de veselă cât și uniforma.

Th. Hardy

In clipa aceea, husarul ridică ochii și o zări cocoțată, cu vălul de muselină albă ce-i acoperea umerii și gâtul peste decolteul rochiei, și în sfârșit tot albul în care era învestmântată și care o scotea în evidență la bătaia unui soare isbitor de zi de vară. Roși puțin în fața acestei neașteptate întâlniri și, fără a-și încetini nici o secundă iuțeala mersului, își urmă drumul mai departe.

Toată ziua, pe Phyllis o urmări chipul străinului: fața lui era așa de bărbătească și de frumoasă, ochii atâta de albaștri, de întristați și de rătăciți! Așa că nu era de loc nefiresc ca, în zilele următoare, să o vedem, la acelaș ceas, așezându-se în acelaș loc, și așteptându-l să treacă încă odată. In ziua aceea, el, citea o scrisoare, și, la vederea fetei, pe fața sa se putea citi că parc'ar fi așteptat sau chiar nădăjduit s'o întâlnească. Aproape că se opri, surâse, și salută cuviincios. Și totul se mărgini la câteva cuvinte pe care le schimbară. Ea îl întrebă ce anume citea, el îi răspunse cu grabă că erau scrisori trimise de mama lui din Germania. Nu primea prea des asemenea scrisori, de aceea era nevoit să se mulțumească a reciti de mai multe ori pe cele vechi. La această întâlnire nu se mai petrecu nimic alt; dar ea fu urmată de altele asemănătoare.

Phyllis spunea că îl pricepe perfect, deși el nu vorbea o englezească prea curată. Nici o greutate de limbă nu le stânjenea legăturile. Oridecâteori conversația era amenințată să se încurce, subiectul devenind prea delicat, subtil sau duios, ochii veneau, de bună seamă, în ajutorul vorbelor și — dar asta mult mai târziu — buzele în ajutorul ochilor. In sfârșit —, această cunoștință, făcută fără să-și dea vreunul seama, și, din partea ei, de o frumoasă imprudență, se desvoltă și ajunse la maturitate. Ea, ca odinioară Desdemona, îl plânse și-i ascultă povestea.

Numele lui Matthaeus Pina și Sarrebruck se chema orașul părintesc, în care maică-sa locuia încă. Avea, pe atunci, douăzeci și doi de ani, și, cu toate că nu intrase de mult în armată, fusese deja făcut caporal. Phyllis m'a asigurat în totdeauna că ar fi fost imposibil de găsit, în rândurile regimentelor curat englezești, un băiat atâta de bine crescut, de cultivat, ca dânsul, și că unii din soldații străini aveau mai de grabă grația și prestanța ofițerilor decât manierile soldaților noștri.

Incetul cu încetul, străinul ei prieten îi spuse, despre el și camarazii săi, lucruri pe care nu se aștepta să le auză despre niște Husari de York. Departe de a fi vesel cum îi era uniforma, dimpotrivă, regimentul se simțea apăsat de o groaznică melancolie, de un dor de țară neîntrerupt, ce deprima pe mulți din ei într'atâta încât abia se puteau duce la exercițiu. Cei ce sufereau mai mult, erau tinerii soldați mai de curând sosiți. Anglia și viața engleză le era nesuferită. Regele George și insulara lui împărăție nu le zicea absolut nimic, și nu doreau alt mai bun decât să iasă dintr'însa pentru a nu mai intra vr'odată înapoi. Trupurile lor erau aci, dar inimile le erau neîncetat departe, în țara lor scumpă, de care nu puteau vorbi — cât erau ei de viteji și de îndurători — decât cu lacrimile în ochi. Unul din cei ce sufereau mai tare de acest „Heimveh", cum ziceau ei în nemțește era Mathaeus Pina a cărui fire visătoare și meditativă îl făcea să simtă jalea surghiunului, cu atât mai puternic cu cât, acasă, mama lui rămăsese singură, fără nimeni ca s'o mângâie.

Cu toate că Phyllis, mișcată de toate acestea și cucerită de povestea lui, nu era indiferentă cu noul cunoscut, îi refuză totuși multă vreme (dacă vrem să o credem) învoirea de a trece dincolo de granițele simplei prietenii. Intr'atâta se socotea ea sortită a aparține unui altul. Dar este foarte probabil că inima i-o dase lui Matthaeus înainte ca ea însăși să o fi știut-o. De altfel, zidul de piatră al grădinei îngreuia forțamente orice spor de intimitate; iar el, nici odată nu cutezase a veni, sau a cere să vină înlăuntrul grădinei. Convorbirile lor se desfășurau deci, fără taină, de-o parte și de alta a acestei fruntarii.

III.

Dar un prieten al tatălui său aduse, odată în sat, știri despre d. Humphrey Gould, logodnicul așa de remarcabil de căldut și răbdător. Fusese auzit spunând că, propunerile sale făcute d-rei Phyllis Grove, le socotea ca simple preliminarii. Și, în fața perspectivei unei absenți prelungite la care îl supunea starea tatălui său devenea prea infirm pentru a se ocupa singur de afacerile sale, — se arăta a crede că mult mai bine ar fi dacă, și dintr'o parte și dintr'alta, făgăduelile n'ar mai fi privite ca ceva definitiv. Pe deasupra, mai spunea că nu poate garanta că nici odată ochii săi nu și-i va arunca asupra alteia.

Această știre, simplu mahalagism, și ca atare nevrednic de crezare, se potrivea totuși așa de bine cu raritatea scrisorilor lui, și cu lipsa lor de căldură, încât Phyllis nu se îndoi o clipă că domnul acela spunea adevărul. De atunci înainte, se simți îndreptățită de a-și dărui, slobod, inima ei cui o vrea. Nu tot astfel însă gândea și tatăl său Acesta declară că toată povestea era născocire curată. Familia d-lui Gould, o cunoștea de când era copil, și dacă vreun proverb se potrivea cu felul în care căsătoriile se petreceau în această familie, apoi era cu siguranță acesta: „Cine iubește puțin, iubește mult". Humphrey, de altfel, era un om de onoare, incapabil de a-și călca făgăduiala cu atâta ușurință.

„Așteaptă! Răbdare! Așteaptă! Totul se va aranja la timpul potrivit"!

La început, asemenea cuvinte o făcură pe Phyllis să creadă că tatăl ei este în corespondență cu d. Gould. Și inima i se strânse. Căci, în ciuda intențiilor ei dintâi, simțise o adevărată ușurare la știrea că mariajul este rupt. Dar nu mult după aceea se convinse că tatăl ei primise de'a Humphrey tot atâta de puține scrisori cât și dânsa. Și nici n'avea dorință de a-i scrie, sau de a-i vorbi limpede în această chestiune, de teamă ca aceasta să nu jignească onoarea distinsului celibatar.

„Cauți o scuză, pentru a încuraja pe vreunul din acei venetici să te încânte cu amabilitățile lor, care n'au nici un rost", îi zise odată tatăl său, foarte aspru în ultimul timp cu dânsa. „Văd mai multe decât aș vrea să spun. Ia seama să nu-mi ieși mai departe de zidul grădinei. De vrei să ieși la câmp, te-oi duce eu singur Duminicile după amiază".

Phyllis n'avea nici cel mai mic gând de a călca, prin vreo acțiune de a ei, voia tatălui său. In ce privește însă simțămintele inimei, pretindea a nu asculta pe nimeni. Nu-și mai putu stăpâni dragul pentru husar — pe care de altfel era departe de a-l privi ca pe un pretendent, în înțelesul serios cu care ar fi considerat, în această privință, pe un englez. In ochii ei tânărul soldat străin era aproape o ființă ideală, fără nimic din atributele normale ale unui obișnuit locuitor de case. O ființă coborîtă de nu se știe de unde, și care se va face nevăzut nu se știe iarăși unde, obiectul unui vis plin de încântare. Nu mai mult.

Acum se vedeau mereu, către căzutul zi ei. Și mai cu seamă în acele scurte clipe dintre apusul soarelui și sunetul goarnei care-l rechema în lagăr.

De câtăva vreme, par'că mai puțin stânjenite erau mișcările și vorbele tinerei fete. In tot cazul, acele ale huzarului erau mai puțin rezervate. Din zi în zi se făcea mai tandru, și, când își lua rămas bun dela aceste repezi întrevederi, ea se pleca pentru a-i întinde mâna, așa fel încât s'o poată strânge în a sa. Intr'o sară i-o ținu atâta de multă vreme, încât ea exclamă: Zidul e alb, și dacă cineva ar fi pe câmp, ar putea să-ți vadă chipul zugrăvit pe el".

Și așa de mult întârzie în sara aceea, încât cu greu izbuti să sosească la vreme în lagăr, străbătând în pas alergător întinderea de loc dintre casă și cazarmă. La întâlnirea următoare ea nu se mai arătă nici la locul, nici la ceasul obișnuit. Dezamăgit cum nu se poate spune, el rămase acolo, aiurit, uitându-se cu ochi încremeniți la înălțimea zidului, ca hipnotizat. Tobele bătură retragerea. Goarna răsună. El nu se clintea.

Simpla întâmplare fusese care o făcuse să întârzie. Sosi neliniștită, din pricina orei tardive, căci, cași dânsul, auzise apelurile ce vesteau închiderea cazărmei. Il ruga stăruitor de a pleca numaidecât.

— Nu, zise el. Nu mă voiu întoarce așa de iute, și..... tocmai acum când ai venit.

... La clipa asta, eu toată ziua m'am gândit...

— Dar riști să fii pedepsit, dacă sosești târziu.

— Imi e tot una. De mult aș fi dispărut cu totul de pe pământ, dacă nu m'ar fi ținut două ființe: dumneata, iubita mea scumpă, și mama. Meșteșugul militar mă desgustă. Pun mai mare preț pe un minut petrecut cu dumneata, decât pe toate avansările din lume.

Și în felul acesta, rămase el acolo, stând de vorbă și povestindu-i amănunte interesante din țara lui, și întâmplările sale din copilărie. Ea ședea ca pe jăratec, chinuită de imprudența lui de a zăbovi atâta. Și nu se despărțiră decât după ce ea îi ceru stăruitor să-i zică seara bună și să părăsească zidul.

Când îl revăzu prima dată după aceea, nu mai avea galoanele care îi împodobeau manșeta. Redevenise simplu soldat, degradat pentru a fi fost sosit în întârziere. Phyllis, la gândul că ea era pricina pedepsei, fu violent mâhnită. Și rolurile se răsturnară: la rândul lui, tânărul trebui s'o consoleze.

— Nu fii supărată, meine Liebliche, îi zise el. Am un leac împotriva a tot ce se poate întâmpla. Mai întâi, chiar de mi-aș căpăta galoanele, crezi că tatăl dumitale ar consimți să te lase să iei în căsătorie un subofițer din Husarii de York?

Phyllis se roși. Nici odată nu se gândise la asemenea ipoteze concrete raportate la o ființă atât de ideală ca dânsul. Dar, o clipă de cugetare îi fu de ajuns.

— Nu, răspunse ea. Cu neputință tata nu ar consimți. Cu neputință să încercăm. Dragul meu, te rog mult: uită-mă. Eu sunt, văd bine, care te pierd și-ți stric viitorul.

— Nici de cum, zise el. Dimpotrivă dumneata mă ții legat de pământul acesta și de pământ în genere. Dacă aș avea aci laolaltă și țara și pe mama mea, și pe dumneata —, ei ,atunci m'aș simți fericit așa cum sunt, și m'aș sili cât aș putea ca să fiu un bun soldat. Dar lucrurile stau altfel. Atunci ascultă: iată ce am hotărît. Vino cu mine în țara mea, fii femeia mea, și rămâi cu mine și cu mama. Eu nu-s Hanovrian, știi bine, cu toate că am fost angajat ca atare. Sunt de pe malurile Sarrei și țara mea nu-i în războí cu Franța. Dacă m'aș putea întoarce aș fi lăsat slobod.

— Dar cum să te întorci?

Phyllis rămase mai mult uluită decât intimidată la auzul acestei propuneri Situația ei în casa părintească se făcea din ce în ce mai penibilă. Dragostea sa filială părea să se fi stins. Țara pe care o locuia nu era țara ei, și nu o umplea de bucuria pe care o simțeau veselele fete de prin satele de-acolo, și s'ar fi zis că par'că Matthaeus îi trecuse și dânșii acel dor aprins pentru țara lui, pentru mama și căminul lui.

— Dar cum? repetă dânsa văzându-l că tace. Ai să-ți ceri un concediu?

— O, nu, zise el. Acum este cu neputință. Dar am venit aci împotriva voinței mele. De ce n'aș fugi? E tocmai momentul. Căci în curând, mutăm lagărul, și nu te voiu mai putea vedea. Iatămi planul: Iți cer să mă întâlnești pe drumul mare la o leghe de aci, pe o noapte liniștită din săptămâna viitoare, pe care o vom hotărî împreună. Nu este, în toate acestea, nimica necuviincios pentru dumneata, nimic care te-ar putea jigni. Și nu vei pleca singură cu mine, căci iau și pe prietenul meu Cristof, un tânăr alsacian foarte credincios, sosit de curând în regiment, și care e de aceeaș părere cu mine în această afacere. El și cu mine, vom sosi din portul de colo, unde vom fi examinat corăbiile și vom fi găsit una care să ne facă treaba. Cristof are o hartă a mărei Mânecei. Cu toți trei ne vom sui pe vas, vom tăia otgoanele și, cu ramele, vom dispărea îndărătul ieșiturii coastei, apoi vom merge spre larg. Către ziuă vom fi pe coastele Franței, în apropiere de Cherbourg. Pe urmă, lucru e mai lesne, căci am bani puși de-oparte pentru călătoria pe uscat și pentru haine. Voi scrie mamei, care va veni să ne găsească.

La aceste explicațiuni se adăogară altele, cerute de Phyllis, și cari îi împrăștiară orice îndoială: afacerea se putea face. Dar enormitatea aventurei o înspăimânta. Și poate n'ar fi împins mai departe o asemenea nebunească întreprindere, dacă nu se întâmpla să întâlnească pe tatăl ei, câteva clipe după aceea, care s'o primească cu foarte semnificativele cuvinte:

— Ce mai e cu Husarii ceia?

— Sunt aci, dar mi se pare că trebuie în curând să plece.

— E de prisos să-mi spui că n'ai făcut nimic. Știu că ai avut întâlniri cu unul din golanii ceia... Sunt oameni cari v'au văzut... niște străini, niște sălbateci, care nu-s mai brezi decât scârboșii ceia de Francezi! Am hotărît — te rog, nici o vorbă înainte de a fi sfârșit eu! — am hotărît să nu mai rămâi aci atâta vreme cât vor mai sta prin satele noastre. Vei merge la mătușe-ta

Zadarnic se împotrivi, spunându-i că niciodată nu se plimbase cu vre-un soldat sau cu vre-un alt om sub soare, afară de tatăl ei. De altfel, protestările ei erau destul de slabe, căci dacă într'adevăr spusele tatălui său nu erau literal exacte, de fapt nu se înșela decât pe jumătate.

Casa surorei tatălui ei era o temniță lugubră pentru Phyllis, care o încercase nu de multă vreme. Când îl auzi arătându-i ce anume trebuie să ia cu dânsa, i se tăiară picioarele. Mai târziu, ea nu încercă niciodată să-și caute vre-o scuză la purtarea ei din săptămâna ce urmă acestei zile. Dar desbaterile sale lăuntrice se sfârșiră cu hotărîrea de a se întâlni cu Matthaeus și cu prienul său pentru executarea proiectului, și de a fugi către țara aceea pe care el i-o pictase în închipuirea ei cu culori atâta de fermecătoare. Ei-înșiși și altora, le spuse totdeauna că ceeace în propunerile iubitului ei, isbuti să-i învingă nehotărîrile, a fost vădita curățenie și cuviință a gândurilor lui. Se purta cu dânsa cu un respect cu care nimeni n'o obișnuise până atunci. Increderea pe care o avea într'însul o întărea împotriva primejdiilor firești ale unei asemenea călătorii.

IV.

O noapte călduță și întunecată fu aceea în care, săptămâna următoare, își începură aventura. Husarul trebuia să o întâlnească pe drumul mare, în dreptul șoselei ce ducea în sat. Era hotărît ca Cristof să meargă el în port, unde corabia era trasă, să pornească singur pe apă până în realaltă parte a limbei de uscat numită Nothe, pentru a-i lua pe Phyllis și Matthaeus tocmai de acolo, unde ei vor fi ajuns, străbătând pe jos podul portuletului și dealul dela Nothe.

De îndată ce tatăl ei plecă să se culce, ea părăsi casa și, cu pachetul în mână, coborî la trap poteca. La ceasul acela, nici un suflet nu rătăcea prin sat, și așa, putu ajunge la răscrucea drumului mare fără să fie observată. Acolo, se așeză în umbra pe care o făcea unghiul unui gard, de unde putea deosebi, fără a fi văzută, pe oricine ar fi trecut pe șosea.

Era mai mult de un minut de când își aștepta iubitul — și pentru nervi încordați ca ai ei, acest scurt răstimp începuse deja să fie penibil — când, în locul pașilor atâta de cunoscuți, auzi diligența scoborând coasta. Știa bine că Mathaeus nu se va arăta atâta vreme cât drumul nu va fi gol, și de aceea trebui să aștepte nerăbdătoare, ca trăsura să plece. Apropiindu-se de colțul unde sta, postalionul își încetini iuțeala și, în loc să-și urmeze drumul, făcu, după cum obișnuia totdeauna, popas la câțiva metri de dânsa. Un călător se dete jos, a cărui voce se auzi. Era aceea a lui Humphrey Gould.

Venea cu un prieten, și avea un cufăr. Il deteră jos pe iarbă, și diligența își continuă călătoria către plaja regală.

— Mă întreb unde o fi băiatul cu căruciorul, vorbi fostul admirator al lui Phyllis. Cred că nu ne va face să așteptăm prea mult. I-am spus să fie aci la nouă și jumătate punct.

— N'ai uitat cadoul?

— Cadoul pentru Phyllis? O! nu! E în cufăr Nădăjduesc că-i va plăcea.

— Desigur că-i va plăcea. Care-i femeia căreia o asemenea ofrandă de pace să nu-i facă plăcere?

— Ascultă. O merită, săraca. M'am purtat destul de prost. Dar m'am gândit la dânsa, în aste din urmă două zile, mai mult decât îmi vine s'o spun. Ascultă!.. Dar mai bine aș face să nu mai vorbesc de asta. Este cu neputință să se fi stricat așa de tare cum mi s'a spus. Sunt absolut sigur că o fată înțeleaptă ca dânsa se gândește la orișice alt decât să se svârle în brațele vre-unuia din acei Hanovrieni. Nu pot crede asta din partea ei. Nu pot crede și pace.

Așteptând, astfel, trăsura, cei doi bărbați schimbară, în tăcere, și alte vorbe decât acestea, vorbe care îi desvăluiau lui Phyllis, ca într'o bruscă iluminație, toată enormitatea purtării sale. Conversația fu, însfârșit, întreruptă prin sosirea căruțașului. Suiră cufărul, călătorii se urcară și ei, iar căruța se depărtă în spre locul de unde Phyllis venise.

Săraca fată, chinuită de remușcări, fu la început ispitită să se ia după dânșii. Dar o clipă de gândire o făcu să vadă că era cinstit din partea ei să aștepte sosirea lui Matthaeus, pentru a-i spune că se răsgândise. Și asta, oricât de amar trebuia să-i fie, când se va vedea față în față cu dânsul. Iși reproșa cu mâhnire de a se fi luat după zvonurile care îl arătau pe Gould necredincios făgăduelei date, acuma când, după toate cele auzite, înțelesese că s'a înșelat. Decât, știa ea bine, prea bine chiar, cui își dăduse dragostea. Fără Matthaeus, viitorul îi apărea întunecat, și totuși, cu cât se gândea mai mult la ce trebuiau să facă, împreună, cu atât îi era mai frică să primească. Toate astea erau lucruri așa de nebune, de vagi și de riscate. Iși dedese cuvântul lui Humphrey Gould. Și numai fiindcă îl crezuse necredincios, ajunsese ca să socoată făgăduiala ca anulată. Ș'apoi, darul acela pe care i-l aducea o mișcase. Datoria ei era să nu-și calce vorba. Prietenia va ține loc de iubire. Astfel, va păstra neatins respectul ei față de ea-însăși. O să rămână la ea în țară, o să se mărite cu dânsul și o să fie nefericită.

Phyllis se înarmase deci cu un neînchipuit curaj când, o clipă după aceea, umbra lui Matthaeus Tina se arătă în spatele barierei, peste care sări cu sprintenă ușurință. Ea îi ieși înainte. Nu era chip să scape: se lăsă strânsă la pieptul lui.

— E întâia și ultima oară! — își zise ea, rătăcită, în timp ce el o ținea încleștată în brațe.

Phyllis nu putu niciodată să-și amintească limpede de încercarea grozavă pe care avu s'o trăiască în noaptea aceea. Dacă izbuti să-și păstreze hotărîrea de a rămâne, aceasta—spune ea—se datorește numai firei cinstite și drepte a iubitului ei. Căci de îndată ce începu a-i spune, cu sfială, că nu putea, că nu îndrăznea să plece împreună — el, cu toată mâhnirea în care îl svârlea o asemenea veste, încetă de a o mai ține îmbrățișată. Având în vedere romanescul farmec pe care îl avea asupra ei, este neîndoelnic că ar fi putut, cu mai puține scrupule, și cu oarecari rugăminte să plece balanța în favoarea lui. Dar nu făcu nimic pentru a o ispiti în chip excesiv și de'oial.

Pe de altă parte, Phyllis, temându-se pentru siguranța iubitului ei, îl rugă să nu plece.

— Imposibil, răspunse el. Nu pot să-mi calc cuvântul față de un prieten.

Dacă ar fi fost vorba numai de el, ar fi renunțat la proiect. Dar Cristof cu corabia, busola și harta îl aștepta pe țărm. In curând trebuia să vină refluxul; mama era prevenită; nu se putea să rămâie.

Minute multe și prețioase se scurseră astfel, și el tot zăbovea, fără a se putea smulge dela dânsa. Phyllis își păstra hotărîrea, deși o costa multă neliniște. La sfârșit, trebuiră să se despartă și Matthaeus coborî pe coastă. Inainte ca zgomotul pașilor să se fi stins cu totul, se simți gâtuită de pofta de a-i mai vedea încă odată măcar silueta. Fără larmă, fugi după dânsul până putu revedea forma husarului, care descreștea. Câteva clipe, emoția ei fu astfel de mare, că puțin i-a lipsit să nu se svârle pe urmele lui, pentru a-și lega soarta de a sa. Dar nu se simți în stare s'o facă. Și nu i se putea cere lui Phyllis Grove curajul care, în momentul critic, a părăsit-o și pe Cleopatra, regina Egiptului.

O formă sumbră, asemănătoare celei a lui Mathaeus îl întâmpină pe șoseaua cea mare. Era prietenul său Cristof. Ea nu mai vedea nimica. Ei se îndreptaseră cu pași mari în dreptul orașului și portului, care se găseau la două poște de acolo. Cu un simțământ vecin cu desnădejdea, Phyllis se întoarse și, încet, reluă drumul casei.

In lagăre, tobele băteau retragerea. Dar de-acu înainte e pentru totdeauna, lagărele acelea nu mai existau pentru dânsa. Erau tot atât de moarte ca și acele ale Asșirienilor dupe trecerea Ingerului Exterminator.

Pătrunse în casă fără sgomot, nu văzu pe nimeni, și se sui să se culce. Durerea, care mai întâi o ținu trează, o înmormântă apoi într'un somn de plumb. A doua zi dimineață, tatăl ei îi ieși înainte la capul scării.

— D-l Gould a sosit, — zise el cu o voce de triumf.

Humphrey trăsese la hotel. Venise deja să întrebe de Phyllis Ii adusese un dar: o prea frumoasă oglindă cu chenar de argint lucrat, pe care tatăl ei o ținea în mână. Făgăduise că va veni acolo peste un ceas pentru a eși să facă o plimbare împreună cu ea.

Pe vremurile acelea, oglinzile frumoase erau mai rare, pe la țară, decât au ajuns să fie în zilele noastre. Și Phyllis nu putu decât să admire pe aceea care o avea dinaintea ei. Ridică o privire până la ea, își zări ochii veștejiți de plâns și se sili să-i facă să mai strălucească puțin. Se găsea, astfel, în situația ticăloasă întru toate, a femeii care înaintează, mașinal, pe calea care crede ea că-i e sortită. D. Humphrey rămăsese, fără s'o arate, credincios vechei sale făgăduințe; și atunci, ea n'avea decât să facă la fel și să nu sufle o vorbă de toate slăbiciunile ei trecute. Iși puse deci pălăria și haina; iar când Humphrey sosi, ea era în fața porții, așteptându-l.

V.

Ii mulțumi pentru frumosul dar. Dar, în cursul plimbării, mai mult el vorbea. O puse în curent cu ultimile noutăți din lu-

Continuarea în pagina IV-a

HENRI DE REGNIER

Lied

O, dormi uşor cu vise 'n care
Priveliştii scumpe ţi-se 'nşiră
De-alungul ţărmului sălbatec
Pe unde paşii 'ţi rătăciră.

Dormi liniştită în mirosul
De flori ce viaţa nu şi-au stins;
Imbălsămate de parfumul
Mânuţei care le-a atins.

Dormi singură în vis cu tine.
Ah, nu e nimenea să-ţi spună
Că n'ai podoabă mai frumoasă
Ca alba braţelor cunună.

trad. de IOAN CIORĂNESCU

mea bună, subiect care îi convenea de minune pentru că putea astfel îndepărta cele referitoare la persoana ei. Şi vorbirea măsurată a lui Humphrey izbuti să-i liniştească puţin inima şi mintea, tulburate. Şi dacă ea însăşi n'ar fi fost atât de tristă, ar fi băgat sigur de seamă cât de încurcat era interlocutorul. La sfârşit, schimbă brusc subiectul.

— Sunt fericit că micul meu cadou a putut să-ţi placă, zise el. La dreptul vorbind, este un dar de ispăşire în scop de a te ruga să-mi ajuţi în marele necaz în care mă găsesc.

Phyllis nu înţelegea cum acest holteiu independent pe care, într'o privinţă, îl admira, putea să aibă necazuri.

— Phyllis... îţi voi spune numaidecât secretul meu. Căci am un secret, un secret grozav să-ţi încredinţez înainte de a-ţi cere sfaturi. Iată: sunt căsătorit. Da, m'am însurat în ascuns cu o frumuseţe de femeie care îmi este scumpă. Dacă ai cunoaşte-o şi nădăjduesc că o vei cunoaşte odată, nu vei putea decât s'o lauzi. Dar nu este tocmai femeia pe care tatăl meu mi-ar fi ales-o. Ştii care sunt ideile părinţilor în chestia mariajului... De aceea l-am ţinut ascuns pe al meu. O să aibă loc o scenă groaznică. Dar sper să o scot la capăt, cu ajutorul dumitale. Dac'ai vrea să-mi faci nesfârşitul bine ca, atunci când voi fi mărturisit lui tata totul, să-i spui că niciodată n'ai fi vrut să mă iei de bărbat, înţelegi, ceva cam în felul acesta. Aceasta fără nici o îndoială, ar aplana foarte mult dificultăţile. Doresc aşa de tare să-l câştig şi să nu mă cert cu dânsul.

Phyllis îi răspunse fără a şti prea bine ce-i spunea sau ce-l sfătuia să facă în această situaţie la care ea se aştepta aşa de puţin. Totuşi o asemenea ştire îi aducea o vădită uşurare şi ardea, în schimb de poftă, să-i încredinţeze chinul inimei sale îndurerate. Şi dacă Humphrey ar fi fost femeie, cu siguranţă i-ar fi debitat pe dată întreaga ei poveste, ca să-şi descarce sufletul. Dar lui, nu îndrăznea. Avea de altfel un motiv serios ca să tacă: trebuia să lase să treacă un răstimp destul de mare pentru ca fugarii să poată fi la adăpost de primejdie.

De îndată întoarsă acasă, căta să fie singură, şi-şi petrecu vremea aproape regretând că nu fugise, gândindu-se la întrevederile ei cu Mathaeus, dela cea dintâi până la cea din urmă. Acolo, în ţara lui, cine ştie dacă nu-şi va uita de existenţa şi până chiar de numele ei.

In indiferenţa în care se afundase, lăsă să treacă mai multe zile fără să iasă din casă. Intr'o dimineaţă, ziua se sculă în brumă şi, dealungul ceţei, lumina aurorei apăru verde-cenuşie, cu siluetele corturilor şi cailor legaţi la rând. Fumul focurilor din cantine cădea greoiu îndărăt pe pământ.

Locul acela, în fundul grădinii, unde se căţăra pentru a-l vedea pe Mathaeus, era singura palmă de pământ din tot regatul care îi mai inspira puţin interes. Cu toată neplăcuta brumă care domnea peste lucruri, străbătu grădina pentru a se duce la colţul faimos. Fiecare fir de iarbă îşi avea încărcătura lui de globulete lichide. Melci de tot soiul se târau prin iarbă. Din lagăre veneau rumori surde, ca de obiceiu, şi, dinspre cealaltă parte, se auzeau căruţe de ţărani trecând pe drumul oraşului, căci era zi de târg. Băgă de seamă că vizitele dese pe care le făcuse în locul acela culcaseră de tot iarba în unghiul zidului, şi urme de pământ rămăseseră pe pietrele din cari îşi făcuse trepte pentru a se sui la postul ei de observaţie. Cum nu mai venise niciodată înainte de asfinţit, nu se gândise că urmele erau vizibile la lumina zilei. Poate că ele i-au descoperit tatălui ei întâlnirile sale.

Pe când şedea acolo, cufundată în aceste melancolice cugetări, i se păru că zgomotele ce-i veneau dinspre cazarmă nu mai erau aceleaşi. Şi oricât de indiferentă ajunsese să fie pentru întâmplările din lagăr, se sui totuş la locul ei de altă dată. Şi deodată, ceeace văzu, îi umplu ochii de groază şi perplexitate. Apoi rămase înţepenită cu degetele încleştate în zid, cu ochii afară din cap, cu faţa împietrită.

Pe pajiştea pustie, ce se întindea înaintea ei, toate regimentele lagărului şedeau aliniate şi, în faţa lor, în mijloc, două sicrie stau goale pe pământ. Sunetele neobişnuite pe care le auzise veneau dela o procesiune în marş. Era muzica Husarilor de York cântând un marş funebru. Veneau apoi, într'o trăsură cu doliu doi soldaţi ai acelui regiment, păziţi din ochi şi însoţiţi de doi preoţi. Indărătul lor câţiva ţărani, atraşi de spectacol. Lugubra procesiune defilă pe dinaintea frontului de trupe, se întoarse în centru şi se opri în dreptul sicrielor. Se legară ochii celor doi condamnaţi şi fiecare fu aşezat, în genunchi, pe sicriul lui. Un răgaz de câteva minute li se dete, în care timp se rugară.

Un pluton de tragere compus din douăzeci şi patru de oameni îşi luă poziţia, carabina la ochi. Ofiţerul de serviciu ridică spada fără teacă pe care o ţinea în mână, o învârti în câteva figuri potrivit regulelor scrimei, până la figura cu vârful în jos. La acest semn, puştile detunară toate. Cei doi nenorociţi, unul pe spate, celalt în genunchi, căzură în dreptul sicriului.

In clipa când răsună salva, de pe zidul unde se sfârşea grădina doctorului Grove, un ţipăt se înălţă, şi cineva cădea înlăuntrul grădinei. Dar nimeni nu luă sama la aceasta.

Cei doi husari erau Matthaeus Tina şi prietenul său Cristof. Soldaţii de gardă depuseră corpurile în sicriu aproape numaidecât. Dar colonelul regimentului, un englez, înaintând pe calul său, strigă cu o voce aspră: „Ia răsturnaţi-i puţin... ca să fie o pildă pentru oameni!".

Sicriele fură întoarse pe dos, şi cei doi germani morţi se rostogoliră cu faţa înainte, pe iarbă. Apoi, toate regimentele făcură o voltă pe plutoane, defilând încet, la pas. Când se sfârşi parada cadavrele fură puse la loc în sicrie, care fură luate.

In timpul acesta, doctorul Grove, pe care îl atrăsese zgomotul salvei, se repezi în grădină, unde nenorocita sa fiică zăcea neînsufleţită la picioarele zidului. O duse în casă, dar multă vreme îi trebui până să-şi vină în fire şi mai multe săptămâni se crezu că nu-şi va recăpăta minţile.

Din gură în gură, se putu afla cum nenorociţii dezertori de la Husarii din York ,tăiase funiile unei corăbii din portul vecin, şi împreună cu alţi doi camarazi, cari suferiseră crunt de pe urma asprimilor colonelului, trecuseră Mâneca fără nici o supărare. Dar, dintr'o greşeală de direcţiune, se îndreptară spre insula Jersey, crezând că e coasta franţuzească. Fură recunoscuţi că-s dezertori şi predaţi autorităţilor. La consiliul de război, Mathaeus şi Cristof, stăruiră pentru camarazi, spunând că numai la sfatul lor aceştia se hotărîseră să fugă. Pedeapsa le fu deci preschimbată în bastonadă, pedeapsa cu moartea rămânând numai celor doi dintâi care îi ademenise.

. . . .

Călătorul căruia, trecând prin dreptul faimoasei plaje de pe vremea regelui George, i-ar veni fantezia să-şi împingă mersul până la poalele coastei, şi acolo să examineze registrul înmormântărilor, ar putea găsi două acte de deces, redactate în aceşti termeni:

„*Math. Tina (caporal) din regimentul M. S. al Husarilor de York, împuşcat pentru crimă de dezertare şi îngropat la 30 Iunie 1801, la vârsta de 22 de ani. Născut în oraşul Sarrebruck, Germania*".

„*Christophe Bless din regimentul M S. al Husarilor de York, împuşcat pentru crimă de dezertare, şi îngropat la 30 Iunie 1801 la vârsta de 22 de ani. Născut la Lothoargen, Alsacia*".

Gropile lor fură săpate în dosul bisericuţii, lipite de zid. Nimic care să le arate locul. Dar Phyllis mi l-a arătat. Până la sfârşit le-a îngrijit mormântul. Astăzi, urzicile l-au înnecat şi e aproape complect nivelat. Totuşi, locuitorii satului, cari ştiu povestea din părinţi, ţin minte încă locul unde odihnesc cei doi soldaţi. Nu departe de ei, odihneşte acum şi Phyllis.

Trad. de D. I. SUCHIANU

O carte despre Sfinţi

D. Galaction îşi încheia articolul de Crăciun, dăruit unei gazete, cu dorinţa de-a vedea *„o nouă viaţă sufletească, un creştinism viu şi viu-făcător, o preoţime devotată şi eroică, o largă simţire omenească şi frăţească"*.

Minunat ideal, care nu poate fi atins decât prin răspândirea în popor a creştinismului — a adevăratului creştinism! Dacă pot exista în ţara noastră asociaţii de ură, care se închipuie totuş creştine — aceasta se datoreşte numai ignorării principiului esenţial al creştinismului: iubirea de oameni, acea *„largă simţire omenească şi frăţească"* despre care vorbeşte d. Galaction. Nu există mijloc de educaţie sufletească mai eficace şi mai prompt în consecinţe decât propovăduirea sinceră a creştinismului. Să nu ne înşelăm: doctrina lui Crist nu este reacţionară. Dacă în Apus, catolicismul a rămas ultimul refugiu al reacţionarismului, — să nu cădem în greşala de-a vedea în aceasta consecinţa doctrinei lui Crist. Faptul că nobilimea a confiscat biserica şi-a utilizat-o ca pe o unealtă nu dovedeşte decât lipsa de scrupule a acestei clase sociale.

Biserica este o instituţie profund democrată. Ca şi armata. In veacurile de întuneric şi de impilare, biserica şi armata au fost două instrumente de opresiune. Epocei luminoase de mâine îi revine sarcina de-a reabilita biserica şi armata. Jaurès ne-a zugrăvit icoana armatei noui, a armatei democratice. Cine ne va zugrăvi — acolo în Apusul tuturor minunilor — icoana bisericii noui, icoana amvonului din care se poate răspândi bunătatea şi omenia — principiul temeinic al oricărei democraţii?

Căci Isus a fost, mai presus de orice, un revoluţionar. El s'a ridicat împotriva dominaţiunei despotice, împotriva stăpânirei zarafilor, împotriva păgânismului aristocratic. El a cuvântat pentru cei mici, pentru cei buni, pentru cei impilaţi. El a fost crainicul lor. Şi numai printr'o pervertită răsturnare a sensului lucrurilor, doctrina lui Isus a devenit pretextul unor tendinţe reacţionare. Socialismul îşi are primile lui origini în religia creştină.

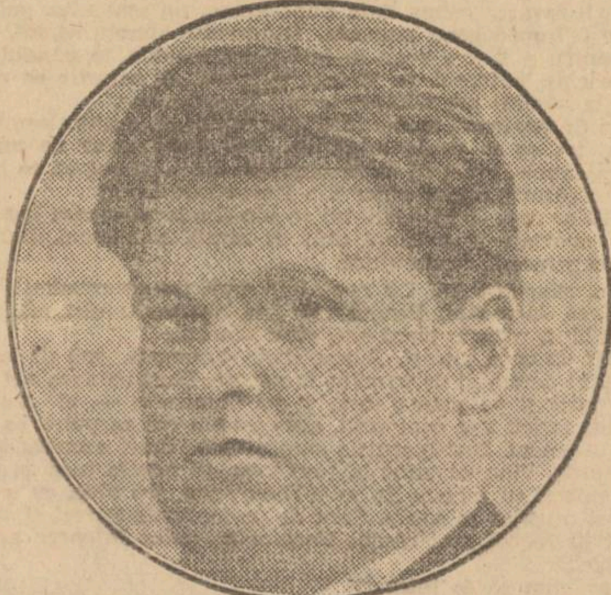
Iată de ce creştinismul înseamnă democraţie şi — pentrucă orice democraţie se întemeiază pe masse populare luminate — mai înseamnă şi cultură. Şi iată de ce răspândirea creştinismului la noi, unde elementele păgâne — descântece şi superstiţii — întunecă minţile mai mult decât aiurea, constituie o mare faptă culturală.

O astfel de faptă au săvârşit d-nii Mihail Sadoveanu şi D. D. Patraşcanu, când au întreprins prelucrarea *„Vieţile Sfinţilor"*.

Ernest Hello — singurul scriitor catolic, care n'a utilizat catolicismul ca o proptea a reacţionarismului ce se clătina — spune în prefaţa magnificei lui cărţi *Physionomies de Saints*:

„Veacul acesta este o luptă, o învălmăşeală, o izbucnire, un tumult. Ingăduiţi-mi să vă înfăţişez în clipa aceasta câtiva oameni pacifici".... Şi, după ce arată că aceştia sunt sfinţii — adaugă: *„Una din marile erori ale lumii consistă în a-şi închipui Sfinţii drept fiinţe cu desăvârşire străine Umanităţii, drept chipuri de ceară. Mai ales împotriva acestei erori am vrut să lupt"*.

Aceasta este adevărata taină a vieţii sfinţilor. Să o înlăturăm. Să spunem cât mai des că sfinţii au fost oameni ca toţi oamenii — uneori oameni foarte simpli, oameni din popor cum se zice, alte ori nobili desgustaţi de bun trai şi de îmbelşugată huzurire. Să le spunem, deci oamenilor: dacă au ajuns sfinţi, dacă vă închinaţi la ei, dacă îi sărbătoriţi de două mii de ani — e fiindcă au crezut într'o ideie, i s'au devotat ei, s'au jertfit pentru ea.

M. Sadoveanu

D-nii Sadoveanu şi Patraşcanu au întreprins această operă de răspândire a *ideii de jertfă pentru o ideie* — cea mai sublimă dintre pildele ce se pot oferi azi unei umanităţi în care egoismul se înstăpâneşte zi cu zi mai mult.

Primul volum din *Vieţile Sfinţilor*—purtând titlul *Spre Emaus* — a apărut anul trecut. Cei doi meşteri ai prozei româneşti, ne-au dăruit în ajunul sărbătorilor cel de al doilea volum din vasta lor operă: *Sfintele Amintiri* ed. Socec, 253 pag., ilustraţii de A. Poitevin-Skeletti, 80 lei). Vorbind despre Filip apostolul spun autorii: *„Filip a murit pe cruce... Şi din sângele lui a crescut o viţă de vie; iar credinţa a crescut în norod ca şi acea viţă, cu putere nebiruită"* (p. 18). Astfel este pusă dela început, în lumină, ideia că jertfa hrăneşte şi animă credinţa; că fără jertfe nici o credinţă nu se poate înălţa, atotstăpânitoare.

Iar mai departe, convertiri minunate la creştinism ne sunt istorisite cu o desăvârşită artă. Icoana Sfintei Cecilia de pildă — minunata fată a unor bogaţi patricieni, care renunţând la bucuriile festinului copios îşi găseşte toate satisfacţiile în credinţa creştină — icoana aceasta pură este menită să fecundeze sufletele sovăitoare de astăzi.

Jertfa, lepădarea de sine, marea iluminare a sufletului — iată ceeace se desprinde din istorisirile acestea minunate. Patru din ele *(Sfintele Amintiri, Minunea Teoctistei, Lesvianca, Fericita Cecilie* şi *Istoria Sfinţilor Varlaam şi Iosaf dela India)* sunt scrise de d. Sadoveanu; iar trei *(Viaţa şi moartea Sfântului Simeon Stâlpnicul, Ostenelile Cuvioasei Teodora* şi *Marele mucenic Evstatie Plachida)* sunt scrise de d. Patraşcanu.

Amândoi au realizat în proza lor, acel *frumos simplu*, care încântă şi pe intelectualul rafinat şi pe cititorul simplu. De aceea, cartea se adresează deopotrivă şi marelui public cititor şi omului stăpânit de pasiunea frumosului.

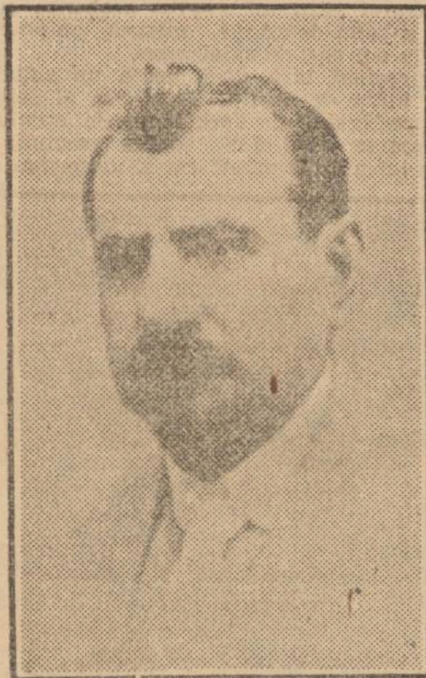
Povestirea se deapănă lin. Invăţătura reiese cu simplitate — dar şi cu mare putere din însăşi faptele povestite. Nicăieri nu găsim stăruinţa didactică şi enervantă de a sublinia „morala fabulei". Nicăieri nu găsim tonul profesoral, care pune totdeauna o barieră între cititor şi carte.

Fraza sonoră, simplă şi totuşi colorată şi vie este o adevărată încântare sufletească:

„In vremea asta, Simeon arzând de focul lui dinăuntru, se închina nemişcat cu ochii la ceruri. De două ori pe zi, predica mulţimii. Şi atunci, tineri şi bătrâni, stăpâni şi slujitori, unii ca nişte stane de piatră, alţii îngenunchiaţi ca la rugăciune, ascultau fără suflare sorbind cuvintele sfântului. Şi animalele drumeţilor se opreau din mâncarea lor. Căci nu numai dobitoacele cele de casă, ci chiar fiarele codrilor se îmblânziau auzind numele său".

Sau această minunată zugrăvire, pe înţelesul tuturor a Indiei:

„....Ci târziu s'au deschis într'acolo căile apelor şi ale uscaturilor; şi caravanele au prins a aduce fildeş şi aur, diamante şi mărgăritare, fructe rare şi alte bogăţii ale acelui pământ. Căci acolo soarele e totdeauna în putere şi iarnă nu-i nici odată; iar vânturile şi ploile sunt astfel rânduite, încât bogăţia holdelor, a pădurilor şi a livezilor nicăiri în altă parte de pământ nu-i mai îmbelşugată. Şi sunt şi animale şi fiare de tot felul şi mulţi şerpi veninoşi. Iar oamenii se arată frumoşi la chip şi voinici, însă mai smoliţi decât pe la noi".

D. D. Patraşcanu

Şi pagini de aceeaş frumuseţe, scrise toate în acelaş ritm impresionant — am putea cita oricâte. Am dori această carte în casele tuturor; e o mângâiere pentru săracul căruia primejdioasa revoltă îi pândeşte sufletul; e un îndreptar pentru bogatul, pe care iubirea de arginţi îl orbeşte; e o pildă pentru cel grăbit să culeagă toate înşelătoarele bunuri ale unei vieţi uşuratece. Ar fi, poate, bine ca fiecare viaţă de sfânt să fie tipărită în broşură deosebită şi astfel, în mici fascicole ieftine, să se răspândească aceste povestiri, în prelucrarea d-lor Sadoveanu şi Patraşcanu. Oricum ar fi, am dori această carte în bibliotecile liceelor şi ale şcoalelor rurale. Am dori-o în casele preoţilor de ţară. Am dori-o în mâinile copiilor, ale căror suflete se vor impresiona, fericit, de înălţătoarele pilde ce li-se dau. Şi, mai ales, pentru puritatea limbei, am dori-o cât mai răspândită în ţinuturile nouă, acolo unde ar putea contribui însemnat la unificarea graiului — începutul unificării sufletelor.

D-nii Sadoveanu şi Patraşcanu şi-au făcut pe deplin datoria. Cu artă şi cu trudă, ne-au dăruit primele două volume din *Vieţile Sfinţilor*. E rândul celor ce veghiază oficial asupra destinelor artei româneşti să utilizeze larg instrumentul de cultivare sufletească pe care ni l-au dat cei doi străluciţi prozatori.

TUDOR TEODORESCU-BRANIŞTE

Nota redacţiei. — Am publicat acest artcol deşi nu împărtăşim în totul punctul de vedere al autorului în privinţa rolului educativ-bisericesc al cărţii d-lor Sadoveanu şi Patraşcanu. Noi recomandăm acest volum numai ca o minunată operă de artă, remarcabilă prin dramatismul şi prin stilul ei.

Anecdote

Anatole France povestì odată unor prieteni:

„Când s'au făcut repetiţiile piesei „Pisanello" la „Châtelet", a venit un reporter să ia un interview dela D'Annunzio.

Din întâmplare, ziaristul observă o camee veche pe mâna poetului.

„Ce piatră superbă" exclamă el.

„Vă place?" zise D'Annunzio. „E a dv."

Şi scoase inelul de pe deget, dându-l cu un gest suveran vizitatorului.

Ziaristul, fericit, vroia să păstreze camea drept amintire dela marele scriitor. Dar curiozitatea îl împinse să meargă cu darul la giuvaergiu.

Acesta nici nu găsi, însă, necesar să-l privească mai de aproape.

„Aceasta", zise el cu dispreţ, „e o bucată de sticlă care face cel mult 20 centime".

De unde conchid că Gabriele D'Annunzio este un dramaturg excelent".

* * *

Un scriitor dramatic trimise celebrului actor Lucien Guitry, pe acel timp director al teatrului „Renaissance", un manuscris însoţit de o scrisoare care cuprindea şi următoarea frază: „Pariez pe un ludovic că nu veţi ceti această piesă".

Fără să citească manuscrisul, Guitry îl trimise autorului, alăturând 20 franci şi un bilet cu următoarele cuvinte: „Aţi câştigat"

* * *

Heine mulţumi odată unui prieten care îi dedicase o carte, cu următoarele cuvinte:

„Iubite prietene, cetind cartea ta, am adormit. Dormind, am visat, însă, că tot cetesc încă. Atunci m'a cuprins o plictiseală atât de mare încât, imediat, m'am deşteptat".

Frescă autumnală

Pentru Argentina

In noaptea brună de satin, banală,
Din ceaţa safirină cerne scamă,
Şi cad — din crengi, brusc, păsări de aramă
Sub bolta panoramică, teatrală.

Şi 'n parcul demodat, de melodramă
O lună roasă şi sentimentală
Filtrând lumina-i artificială,
In lac, fărâmă spade de alamă...

Ard turbure fânare spânzurate....
Şi curg, printre tulpini de fer şi zgură
Placid, aleie galbene şi mate.

Pe pieptu-mi culcă-te ca 'ntr'o gravură..
Priveşte lung: par zările uzate,
Vechi panoplii — prădate de armură.

ION OJOG

Sinuciderea lui Serghei Esenin

Din Petrograd a venit vestea sinuciderii lui Serghei Esenin, socotit ca cel mai însemnat poet liric al Rusiei de astăzi. După cum se ştie, el s'a însurat acum cinci ani cu celebra dansatoare Isadora Duncan, care a venit la Moscova în urma morţii celor două fetiţe ale sale, căzute într'un accident de automobil la Paris. Isadora Duncan proectase să creeze la Moscova o „grădină coreografică" crezând că massele proletare ruseşti vor furniza acuma elemente de balet şi mai valoroase decât înainte de revoluţie. Intr'o zi, în 1923, Esenin cu Isadora au luat însă drumul Americei, unde li s'a interzis propaganda în favoarea Rusiei sovietice. In curând soţii Esenin s'au despărţit, şi Serghei s'a întors în Rusia. Călătoria lor a fost bogată în scandaluri, trucuri şi lucruri de senzaţie pentru reclamă—ceeace arăta, că amândoi nu erau complect sănătoşi la minte. Acuma cauzele sinuciderii încă nu se cunosc, deşi pot fi ghicite. Extravagantele ieşiri ale lui Esenin în străinătate, propaganda prin scandal a regimului, al cărui cântăreţ fusese socotit un timp, surpriza unor destăinuiri şi criticile îndreptate în acelaş timp contra Rusiei actuale,—totul demonstra încă pe atunci că în sufletul lui Esenin bântuia furtuna contrazicerilor. Intors în Rusia către începutul anului 1925, Esenin n'a mai scris în tonuri patetice şi zgomotoase. Dorul după un liman liniştit, după vatra îndestulată, aproape burgheză, luă locul accentelor furioase de glorificare a forţei, revoluţiei, dictaturii. O mare dragoste se naşte în poezia lui pentru o Rusie necunoscută. Flăcău de ţară, autodidact talentat, Esenin îşi dădu seama că prin poezia lui susţinuse nişte sentimente categorice, necunoscând însă de loc Rusia reală. Tot anul 1925 Esenin a călătorit pentru ca să vadă ce este Rusia, ce este trecutul şi traiul ei zbuciumat. A fost şi în Caucaz, la graniţa Persiei. Nicăeri însă n'a putut să se găsească pe sine. S'a reîntors. Poezia lui a devenit melancolică, aproape desnădăjduită. S'a sinucis, „pe baza" acestor dispoziţii sufleteşti ?

Iată una din ultimele-i poezii :

Eu nu mai sunt cunoscut pe aicea nimănui
Acei cari mă ţineau minte—m'au uitat de mult ;
Iar în locul casei părinteşti
Zace cenuşa, şi drumul îşi aşterne praful în straturi.

Iar viaţa fierbe. In juru-mi mişună
Atâtea fete tinere şi bătrâne....
Dar n'am în faţa cui să-mi scot pălăria,
Să mă închin şi să-mi găsesc adăpost într'o păreche de ochi.

Concetăţenii mei vorbesc par'că în limbi străine,
Şi-n ţara mea sunt ca un străin:
Halal de ţară ! Care drac m'a pus
Să zbier în poezii că sunt mare prieten al poporului ?

De poezia mea nici nu mai e nevoe,
Şi, cred, eu însumi sunt de prisos aci...

„Pravda" din Petrograd publică următoarele detalii asupra sinuciderii lui Esenin: In noaptea de 28 Dec. Esenin a sosit la Petrograd şi a ocupat o cameră din hotelul „Internaţional". Dimineaţa uşa camerei rămânând închisă, servitorii au bătut ca să-l scoale pe pasager, însă n'au auzit nici o mişcare în cameră. Uşa a fost forţată şi Esenin a fost găsit spânzurat cu o funie legată de tubul dela calorifer care era la colţul tavanului. Jos—un lac de sânge. Inainte de a se spânzura Esenin îşi tăiase vinele mânilor şi scrisese cu sânge un biletel găsit pe masă. Conţinutul biletelului n'a putut fi descifrat—aşa afirmă autorităţile.

O răzbunare scumpă

Ferdinand Martini povesteşte următoarea întâmplare :

Un personaj care ocupa în Anglia, un foarte important post, în timp ce era secretar de ambasadă la Petrograd, fu invitat la dejun de către contele Petru Demidoff. După masă, înflăcărându-se într'o discuţie, luă cu degetele —fără să-şi dea seama—o bucăţică de zahăr, din chiseaua pe care i-o ţinea înainte un servitor.

Indată Rusul dădu ordin ca vasul să fie golit, iar zahărul asvârlit pe fereastră. Lecţia era aspră, cu atât mai mult cu cât se dădea unui diplomat, faţă fiind şi alte persoane străine.

Englezul nu se intimidă. După ce bău cafeaua, cu mult sânge rece asvârli pe fereastră ciaşca, farfuria, linguriţa de argint şi apoi adresându-se stăpânului casei, îi spuse :

— Nu ştiam că în Rusia e acest obiceiu. Reluă apoi conversaţia, ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat.

Marx și Nietzsche

De sigur n'a existat om mai orgolios de cât Nietzsche. Cele două elemente constitutive ale orgoliului, încrederea în superioritatea proprie și disprețul de ceilalți erau egal de puternice într'însul. De aci afirmarea continuă și cu absolută impudicitate a acestei superiorități. S'a spus că Nietzsche era amoral ; pe nedrept de sigur căci în realitate toată viata a fost fascinat de ideia moralei. Nu simțul moral i-a lipsit lui Nietzsche ci acel al modestiei.

Ori cine a cetit pe Nietzsche măcar în parte își amintește de sigur exemple doveditoare cu duiumul. Nostime sunt, din acest punct de vedere, titlurile capitolelor din *Ecce homo:* De ce sunt atât de deștept". „Cum se face că scriu cărți atât de bune" etc. Zarathustra, adică Nietzsche în persoană, apasă pecetea lui asupra omenirii ca într'o ceară moale și pe mii de ani. Despre Zarathustra autorul spune: „Am dăruit omenirii cartea ei cea mai profundă". In „Vesnica reîntoarecere" caută să dovedească Nietzsche că fiecare om în parte și deci omenirea întreagă își repetă viata în cicluri identice și mărete. Punctul cel mai solemn din fiecare ciclu e momentul când omenirea își dă seama de acest adevăr, cu alte cuvinte momentul apariției lui Nietzsche.

E oare și poză în violentele acestei auto-admirații ? De sigur, dar nu multă, cred.

Caracteristică e deosebirea dintre Nietzsche și Schopenhauer. Și la acesta din urmă găsim convingerea incomparabilei superiorități proprii dată naiv pe față: dar e amestecată cu necazul și suferința că nu vor să recunoască și contimporanii săi un lucru atât de evident. Schopenhauer nu s'a ridicat până la orgoliu ci a rămas un iremediabil vanitos. Indiferența lui Nietzsche față de opinia contimporanilor e absolută.

Cu toată această superbă atitudine Nietzsche a fost influențat și îndrumat de multe idei și curente ale timpului. Dar potrivit cu orgoliul său ori nu pomenește nimic de cei cari l'au influentat, ori îi atacă cu înverșunare și cu pică. In acest din urmă fel se poartă cu Darwin și cu școala utilitaristă engleză. Metoda istorico-filologică de a cerceta și de a explica elementele moralei o are evident dela această școală mult bârfită; și speranța în selecționarea cu vremea a supra-omului este—chiar termenul o dovedește — o inspirație darwiniană.

Despre Stirner și cartea sa „Der Einzige und sein Eigentum" nu vorbește nicăeri, cu toate că asemănarea, mai ales ca stil, e frapantă. A fost polemică pe chestia dacă e aci influență sau coincidență. Unii pretindeau că Nietzsche nici n'a cunoscut cartea incriminată. In fine registrele unei biblioteci de unde Nietzsche împrumuta cărți au dovedit că luase pe Stirner și-l ținuse multă vreme la el. Și totuși mi se pare că stilul e și originalitatea lui principală și calitatea lui cea mare. Felul de a scrie îi face ideile interesante și profunde. Căci a găsit limbajul dramatic, misterios și biblico-simbolist potrivit cu subiectele sale: pe de o parte cu straturile adânci sufletești, depuse de fazele succesive ale civilizațiilor trecute, pe de alta cu tonul profetic, vestind venirea unui fiu al omului de azi, supraomul.

După cum arată și titlul, vreau să atrag aci atenția asupra unei alte întipăriri suferită de opera lui Nietzsche, anume aceea a lui Marx. Nicăeri Nietzsche nu-i pomenește numele și asta ajunge ca să dea de bănuit. E drept că în această privință lumea s'a lăsat înșelată, căci n'a apropiat cele două nume de mai sus. Eu cel puțin n'am găsit nicăeri apropierea aceasta deși influenta de care vorbesc e atât de evidentă în cât ar fi fost natural să devie o banalitate.

Iată care e, pe scurt, teoria fundamentală și de predilecție a lui Nietzsche : Prima idee morală a fost introdusă în lume de către „stăpâni" de cei tari. Din excesul sentimentului de energie, de putere, de fericire, a isbucnit afirmația *bine* în sensul moral și se aplică întregului fel de a fi a celor puternici. Prin opoziție, cu termenul *rău* (schlecht, care se trage din *schlicht*, simplu, de rând) stăpânii pecetluiau tot ce era contrar caracterului lor: felul de a fi al sclavilor, al turmei, slăbiciunea, lașitatea, smerenia.

Dar din frica și din ura turmei izvorăște o altă morală care răstoarnă valorile celei dintâi. Pe când morala stăpânilor începe prin afirmarea binelui („tot ce e asemenea nouă") și numai prin opoziție simte drept rău tot ce îi e opus, morala turmei, o morală a resentimentului, începe prin a boteza rău (böse) ceea ce e bun la cei tari și abea în al doilea rând socotește bune însușirile care convin sclavilor, adică însușirile *rele* (schlecht) după felul de a simți al stăpânilor: mila, iertarea, umilința, răbdarea toate virtuțile creștine. Căci „cu creștinismul începe revolta sclavilor în morală".

Aceste două morale, caracterizate fiecare printr'o pereche de noțiuni opuse (gut-schlecht, gut-böse) sunt în veșnică luptă; sufletul multora din noi e dezbinat, e un câmp de bătaie dintre cele două morale. După cum una sau cealaltă e mai tare, admirăm mai mult bunătatea și mila sau mândria și puterea; și pentru cei slabi simțim mai toți un amestec de milă și de dispreț.

Oricine cunoaște teoriile marxiste trebuie, cred, să priceapă originea celor de mai sus. Intr'adevăr, care e rezumatul concepției materialiste? Lupta de clasă, spune ea, e resortul istoriei, nu numai a celei politice, ci a istoriei întregei civilizații. Morala nu e decât oglindirea în lumea ideilor a intereselor de clasă și a luptei dintre ele. E clar că teoria lui Nietzsche expusă mai sus e o aplicație conștiincioasă a concepției materialiste.

In două privinți totuș Nietzsche se desparte de Marx. In primul rând și mai ales, Nietzsche nu privește lupta de clasă ca o luptă economică. Toată explicația lui e pur psihologică: Plăcerea energiei cheltuite, disprețul, resentimentul, acestea sunt cauzele la care se oprește el. Dar s'ar fi putut foarte bine ca Marx să fie de acord până aci; numai că, după concepția materialistă, pasiunile de care vorbește Nietzsche nu sunt cauze ultime ci sunt determinate la rândul lor de interesele economice ale claselor și de lupta dintre ele. In acest sens s'ar putea spune că Nietzsche e un marxist neisprăvit.

A doua deosebire privește simpatiile celor doi mari filozofi. Pe când Marx ține cu morala turmei, Nietzsche e îndrăgostit, se poate spune, de morala celor puțini .

După cum vedem, aci nu e decât o chestie de gust.... etic. Totuș, e de remarcat că nici unul, nici altul n'au fost destul de curagioși ca să o recunoască. Amândoi au avut inconsecvența de a argumenta, cu toate că, evident, nu ai nici un criteriu ca să judeci moralele și să hotărăști care e mai morală, afară doar de gustul personal.

Și mai e de remarcat că fiecare din cei doi vede în viitor victoria de partea moralei care-i e mai simpatică. Fenomenul e general; pe timpul neutralității noastre puteai constata că, aproape fără excepție, toți câți erau de părere că Germania va ieși învingătoare nu se îndoiau că dreptatea e de partea ei, și tot astfel, cei ce credeau în izbânda Antantei credeau și în dreptatea cauzei respective. Nietzsche s'ar întreba de sigur care e mecanismul psihologic al fenomenului și dacă credința în victoria viitoare e cauză sau efect. Cu alte cuvinte, avem a face cu instinctul plebeic de turmă care împinge pe oameni să se puie bine cu viitorii învingători, sau e aci, măcar la unii, convingerea naivă, mândră, tiranică și nobilă a stăpânului, că, chiar dincolo de marginile acțiunii lui directe, nimic nu se poate împotrivi dorinței sale? Cel puțin în ce-l privea pe el însuși, putem fi siguri care ar fi fost răspunsul lui Nietzsche.

ION GHEREA

25 de ani dela moartea lui

Giuseppe Verdi

La 13 Ianuarie 1901 a murit la Milano unul din cei mai mari compozitori ai lumii, Giuseppe Verdi, de 88 ani, autorul numeroaselor opere cântate în toate teatrele tuturor continentelor, mai mult decât orice alte opere și de cât oricari alți compozitori. Cine nu s'a delectat cu melodiile din **Ernani, Rigoletto, Aida, Trovatore, Traviata, Balul Mascat, Otelio, etc.?** Și acestea nu sunt decât cele mai cunoscute dintre operile și compozițiile lui Verdi, care a mai scris atâtea altele mai mici de egală valoare!..

Acum 25 de ani, moartea lui Verdi a apărut ca o imensă pierdere nu numai pentru Italia care îl adora ,ci și pentru tot restul lumii. In 1889 Verdi a refuzat să i se sărbătorească jubileul de 50 de ani de muncă creatoare, astfel că Germania, Anglia, Rusia, Franța, toată Europa și America i-au serbat totuși jubileul, însă Italia a rămas mută și nu-și permise nicio manifestare publică, ascultând de dorința maestrului.... Verdi a mai refuzat atunci și ordinul Annunziata care-i conferea titlul de văr al regelui Italiei. A primit numai să fie senator, demnitate pe care o refuzase mai înainte, când îi fusese oferită de dictatorul Italiei, Cavour.

Eșit din țărănime, Verdi a ajuns la omagii regale, manifestate de toată lumea. Fiu de hangiu din comuna Roncole, lângă Bussetto, Verdi până la 25 ani a trecut prin toate privațiunile posibile. Dotat cu genialitate muzicală, n'a avut profesori. Protectorul lui, Borezzi, l-a trimis la Consevatorul din Milan, unde nu se primeau elevi decât până la vârsta de 14 ani. Având 18 trecuți, respins de Conservator, Verdi a început să lucreze sub protecția dirijorului Lavignia, de „La Scala". Primele-i cantate, „Stabat Mater", etc. au fost aprobate de Lavignia, însă numai la 5 Noembrie 1829, fiind în vârstă de 26 ani, i s'a reprezentat prima-i Operă „Oberto", care a avut un mare succes.

O casă de editură Riccordi îl obligă prin contract să scrie **câte trei opere pe an**. Opera comică „Ziua Puterii" Verdi a scris-o la termen, însă îndată după moartea soției sale Margareta, fiica lui Borezzi și a doi copii —băiat și fată. Nu e de mirare că Opera nu a eșit **comică** și nu a avut succes.

Restul vieții Verdi **n'a mai scris** opere comice și numai cu patru ani înainte de moarte, s'a hotărât să reia genul comic, creând Falstof. Toate operele lui Verdi sunt profund dramatice; motivele lor sunt pline de pasiune ardentă. Isvor nesecat de dramatism melodic, Verdi a creiat nenumăratele arii și romanțe și aci stă explicația ușurinței cu care și-a cucerit publicul mare din toate țările. Numai Ceaicowschi strălucește cu o bogăție de melodii, asemănătoare lui Verdi. In ce privește influențele asupra compozițiilor lui Verdi, acesta,—sensibil la orice frumusețe din orice școală, de orice compozitor sau teoretician al muzicei—le-a reflectat pe toate, pe rând, cât a trăit, rămânând însă totdeauna independent, el însus, marele Giuseppe Verdi. E pretutindeni original, chiar când îl vezi supus unei influente. Nici o aluzie la maimuțărie și în toate—numai recreațiune, regenerare.

Până la 1850 Verdi a scris 12 opere din care **Nabuchodonosor** și **Ernani** sunt cele mai populare. Apoi au urmat Operele cu subiecte din Schiller, Byron și Shakespeare: **Mackbet, Doi Fascari, Corsarul, Hoții, Jeanna d'Arc,** —constitue în creațiunea lui Verdi o epocă pregătitoare pentru marele-i compoziții. Din perioada tinereții datează „oratoria". **Lauda alla Vergine Maria.** In 1851-53 au apărut: **Rigoletto, Trovatore și Traviata,** care l-au consacrat. Intre 1853 și 1874, Verdi par'că se odihnește pregătindu-se să dăruiască lumei o compoziție nemuritoare: **Aida.** Operele creiate în acești 21 de ani au avut succese cași cele scrise până la 1850, însă apoi lumea a preferat și preferă până astăzi să asculte **Aida, Traviata,** Rigoletto, etc. Către 1874 activul lui Verdi s'a îmbogățit cu **Serile din Sicilia, Simon Bocanegra, Harold, Balul Mascat** și **Forța Destinului** scrisă special pentru opera italiană din Petersburg.

Nici una din operele lui Verdi n'a dat fiasco: toate au plăcut, deși unele au fost scrise în mare grabă, din comandă pentru bani. Rămân puternice și ultimele-i compoziții: **Otello și Falstaf,** scrise **de bătrânul** Verdi, când forțele-i slăbiră mult, și când el prefera să compună muzică religioasă, frumoasă, însă mult mai puțin populară... Dela vârsta de 45 ani, Verdi ducea în vila lui „Santa Agata" o viață modestă.

Din averea foarte mare, 5 milioane a donat pentru un azil de bătrâni: artiști și artiste, „fără de care, spunea Verdi, nimeni n'ar fi auzit despre un oarecare Verdi". Căsătoria lui cu celebra cântăreață Streponi nu i-a adus copii...

ALEXIS NAUR

Incepând cu numărul viitor, „Adevărul literar" va publica o serie de interviewuri luate personalităților reprezentative ale culturii românești. Ele își vor spune cuvântul asupra problemelor la ordinea zilei, cât și asupra scriitorilor. Vor da note biografice, informații asupra operelor lor, cât și lămuriri asupra modului propriu de compunere.

Primul INTERVIEW este al d-lui MIHAIL SADOVEANU. E luat de d. DEMOSTENE BOTEZ.

In acest interview d. Sadoveanu își dă biografia — lucru care n'a apărut până acum în nici o publicație.

Moartea lui Dudolă

Intr'o dimineață, Dudolă — avea săracul împlinite unsprezece luni și jumătate — începu să plângă.

Sura, care tocmai cântărea din ochi un săculeț cu pene de gâscă, proaspăt jumulite, — cum era și firesc să facă o mamă, îl bătu; copilul tăcu. Peste cinci minute, Dudolă iar plânse. Sura iar îl bătu și copilul iar tăcu și iar plânse și iar îl plesni mă-sa și iar tăcu și iar plânse și iar îl umflă mă-sa și iar tăcu, ca peste alte cinci minute iar să plângă și iar să-l bată mă-sa și iar să tacă

Treaba asta dură vre-o douăsprezece ceasuri.

Spre seară, Smule șamăsul, care se drese la cafeneaua Bercului cu câteva ceaiuri la porție, — intră în casă, găsi pe nevastă-sa jumulind pene de găină și pe Dudolă îngrămădit lângă lighian — ca să fie la îndemâna mă-sii, plângând:

— Me... me... me.... hisss... me.... me!

— Ce-i cu copilul, Sură? întrebă cu oarecare îndrăzneală Smule pe Sura.

— Lua-l-ar boala... nu-i nimic... De dimineață îl bat... și nu vrea să tacă... Holera și anghina... Să dea Dumnezeu....

— Sura... vezi!... poate nu-i este bine?

— Tu, taci din gură! sări ca friptă Sura dintre pene. Ce... ești nebun?.... Dacă nu-i era bine.... nu știam eu?

— Bine, făcu Smule, vârîndu-și capul între umeri, bine! N'am zis!... Tu trebuie să știi mai bine ca mine.

Dar Dudolă — avea săracul, unsprezece luni și jumătate, împlinite — își ascuți scâncetul:

— M... me... me... m!... me... hisss hiocchh... me... mi!

— Ce plângi? răcni atunci Sura ca o mamă, — cum și trebuia. Ce te doare, ce?... Dar'ar anghina și oftica în tine... Ce te doare?....

— Miii... me... me... hisss... me... mi!...

— A! înțelese subit Sura, îl doare stomahul.

Și-i dădu să sugă.

Peste cinci minute, Dudolă plescăi din buze, se boți din cap până în picioare, grămădi picioarele între mâini și începu iar:

— Me... me... me!.. Hisss hisss!... Chiici... hii... hissș... mi!... me... mi.... me!

La care, Sura, — ca o mamă, — începu să-l scuture pe Dudolă, de nu i se mai vedeau urechile.

— Ce te doare, ha?... Spune!.... Lua-te-ar holera și anghina... Arzâte-ar focul să te ardă... Trăznite-ar Dumnezeu să te trăznească... Ce te doare... ha?... Spune... că te fac ferfeniță... Ce te doare?

— Me... me... hiici.... me... mi!

— Sură, își luă Smule inima în dinți, nu vezi că nu-i este bine?.... Poate îl dor dinții?

— Taci... taci iți spun!... Nu vezi că nu are nimic?.... Lua-l'ar oftica să mi-l ia...

— Poate....

— N'auzi să taci?... N'are nimic... Și dacă-l dor dinții?... Moare cineva din asta?...

Și-l pocni pe Dudolă peste cap, de-i uscă plânsul în ochi.

— Uite... vezi?... Dacă-l bat, tace din gură....

Dudolă, înecat, tăcea într'adevăr. Avea săracul, unsprezece luni și jumătate, împlinite.

Pe la miezul nopții, Dudolă începu să țiuie atât de strașnic, încât Smule răguși, ascultându-l numai.

— Sura! sări Smule speriat, poate îl doare capul?

— Ei vezi! se adresă Sura peretelui, cu indignare. De asta am și copii atât de răi... Dacă el îi învață... ba că-i doare capul, ba că-i dor dinții, ba că le iese ochii, ba că le este foame.... Holera... să dea Dumnezeu...

— Dar... dacă nu-i este bine!....

— Taci... taci... că m'ai omorît... înghițite-ar pământul și pe tine cu banditul ăsta împreună... N'are nimic... nu înțelegi odată?... Și dacă îl doare capul?... Ce?.... Moare lumea din asta?...

Și-i dădu copilului să sugă. Peste cinci minute iar:

— Me... me... me... hiiici... me... me... mi!...

— Sură... vai de mine Sură!... poate are căldură....

— Taci.... are holeră, are.... îi seamănă lui tat-su.... Lovi-v'ar damblaua pe amândoi... Hă! Are căldură?.... Și ce? O să moară din asta...

— Ferească Dumnezeu... ferească Dumnezeu... ssst.... ferească Dumnezeu... nu vorbi așa.... Sura.... Dar ce te costă?... Vezi....

— Ei... Iaca... na.... mă uit... N'are ni....

Dar își înghiți vorba... Copilul ardea....

— Să nu-i fie cald?... Auzi!... După ce a urlat toată ziua?... Ii este cald de atâta plâns!...

Il luă în brațe, și-i dădu să sugă. Dudolă care avea săracul unsprezece luni și jumătate, văzu că n'are încotro și adormi....

Pe la cinci dimineața, tocmai când Sura visa o gâscă mare, mare de tot, mare cât Palatul Administrativ, cu niște pene albe, albe de tot, ca franzela de albe, Dudolă o trezi.

— Me... me... me.... mi!

Furioasă, fără să scoată o vorbă, Sura apucă de gât — așa cum și trebuia — pe Dudolă — îl propti printre picioare și începu să-l lovească scurt și pe înfundate. Smule, ridicat de sgomot, văzu pe nevastă-sa bătându-l pe Dudolă și înțelese că copilul tot nu se simția încă destul de bine.

— Sura... dă-i ceva... să-i treacă....

— Lasă-l să se învețe minte a doua oară! gâfâi Sura, scoțând mereu praful din Dudolă. O să-i treacă... Nu-l ia dracul...

— Me... me... mi... hcii!...

— Holera... tifosul... anghina... oftica!.... Dumnezeule... ia-mi-l odată, Dumnezeule, să scap de dânsul...

— Sura... vai de mine.... Sură... dece ești așa de încăpățânată... Copilul îi bolnav... dă-i ceva...

— Indată... dă-i!... Ei! să nu te trăznească damblaua?.... Numai cu alintatul.... De asta ai și copii, așa de buni... fi-ți-ar de cap să-ți fie!... Măcar să plesnească... auzi?.... măcar să plesnească... și tu cu dânsul împreună... și tot n'am să-i dau... Iac' așa... Las să știe o doua oară!....

— Uite, Sură... ce roșu e! spuse Smule tremurând.

— Ii roșu... fiindcă-i al dracului....

Și-i dădu să sugă.

— Me... me... mi.... meh... me... mi!...

Deodată, i-se păru Surii — o! sfântă intuiție maternă — că Dudolă plânge într'adevăr din tot sufletul, că-l doare într'adevăr ceva, că arde nu fiindcă a plâns și că e roșu nu fiindcă-i al dracului. Și se muiă biata Sură, ca prin farmec: mamă, săraca, ce să-i faci!

Se dădu jos din pat, își puse fusta, aprinse focul, fierse puțină apă, făcu o ceașcă cu ceai, pe care o umplu pe trei sferturi, cu miez de pâine și luându-l pe Dudolă în brațe, încercă să-i bage lingura cu pâine în gură.

— Me... me.... me... mi... me!

— Ia.... ia... sufletelul mamii... viața mea... puiule!... puișorule... puicuțule... ia.. nu mai plânge... știu... știu... da... da... ai dreptate.... ei, nu mai plânge... ia sufletul meu... viața mea... puiule.... puișorule... puicuțule

— Me... me... me!... hoiiih!...

— Dar ia odată... trăznite-ar Dumnezeu să te trăznească... holera... oftica.... anghina... damblaua.... ia... că te dau cu capul de pământ acuși... Ia... arză-te-ar focul să te ardă... holera.... anghina...

Și-i vârî cu sila, coșcogea bucată de pâine în gură. Dudolă, o morfoli... holbă ochii... se înecă.... încetă să plângă... și se făcu vânăt...

— Hiki! făcu el scurt.

— Sura! se alarmă Smule. Se îneacă... nu poate înghiți... Sură... vai de mine!... pentru Dumnezeu!... îl omori... Aoleo... Sură... îl doare gâtul....

— Taci!... Lasă-mă... știu eu ce fac!... Și dacă îl doare gâtul?... Ce?... Moare cineva din asta?....

A doua bucată de pâine, intră cu munci grele în gura lui Dudolă — săracul, care se făcea din ce în ce mai vânăt.

— Hiiiăăă...

Surii, începu să-i bată inima — inimă de mamă și pace!

— Dudolă! strigă ea aiurită, zvârlind lingura pe jos. Puișorul meu... ce-i cu tine.... Dudolă!!... ce-i cu tine... spune... Dudolă!... Dudolă!....

Aș! Degeaba îl scutură și-l sucește Sura, degeaba îl sărută mama de sus până jos, degeaba îi spune ea „puișorule", „puiule", „puicuțule". Dudolă — avea săracul unsprezece luni și jumătate, împlinite, — se încăpățânează să-și dea sufletul pe nas.

Atunci ca ieșită din minți, Sura îi băgă degetul cel lung de la mâna dreaptă până în gât și-i scoase ghiomotocul de pâine din gură.

Dudolă, răsuflă, începu să se desvinețească, dar înghiția mereu, noduri mari cât pumnul.

— Hiki... hiochi.... hiki.... hiocki!...

— Sura... îl doare gâtul... să știi că-l doare gâtul..

— Da de unde! nu se dădu bătută Sura.

— Dacă-ți spun... ia te uită... vezi.... ce are!...

De abia eșită din spaimă, Sura ceva mai domoală, apucă zdravăn cu stânga copilul de ceafă și înfipse degetele mâinii drepte în obrajii moi ai lui Dudolă, care, pocindu-se de durere, căscă gura. Sura se uită de jos în sus, de sus în jos, de la dreapta la stânga, de la stânga la dreapta, de departe, deaproape și rămase deodată cu ochii în fundul gâtului.

— Ceva, ceva aprins... și are două puncte albe, par'că l'a pișcat o ploșniță...

— De unde vine o ploșniță... acolo? întrebă fricos Smule.

— Auzi, vorbă!... Ce? Nu s'a mai văzut?... Băiatul lui Froiche, când era în armată... a înghițit un șarpe de doi metri lungime...

— Un șarpe da... dar o ploșniță... nu înțeleg!....

Dar, Sura, îngrijată oare cum, înfipse din nou mâinile în obrajii băiatului, se uită cu multă băgare de seamă la cele două puncte, clipi din ochi... și:

— Ptiu, ptiu, ptiu! făcu ea în gâtul lui Dudolă, n'are să fie nimic, cu ajutorul lui D-zeu... îi trece... Ptiu.... ptiu... ptiu... N'are să fie nimic...

Și-i dădu să sugă.

Până'n seară, Dudolă, muri — Dumnezeu știe de ce

I. LUDO

Ruina Filateliei

Filateliștii sunt foarte numeroși. Pasiunea mărcilor poștale s'a transformat demult într'o adevărată manie. E una din nebuniile latente care cuprinde tot mai mulți oameni din toate țările. Astăzi acești colecționari sunt foarte agitați.

Turcia a emis o nouă serie de 19 mărci, o sută milioane de bucăți. Evident : fiecare filatelist, care se respectă, trebuie să le aibă. Deci — o nouă serie de cheltueli neprevăzute. Și deoarece nu toți domnii filateliști au averi nelimitate, jurnalele lor încep să strige că Turcia a făcut această emisiune cu singurul scop de a incasa mari sume de bani din buzunarele acestor maniaci mondiali.

E adevărat că unele state mici și sărace au în vedere existența tagmei filatelistilor. Emisiunile nouă de mărci se fac mai mult pentru filateliști. Turcia răspunde prin revistele filateliste turcești, că nu e la mijloc decât o calomnie: în realitate, ea a fost nevoită să introducă mărci noui, deoarece cele vechi erau absurde din toate punctele de vedere, iar cele noui trebuie să arate deacum înainte, că stema și desenul țării corespund locului civilizat ocupat astăzi de Turcia radical reformată.

Așa că, în privința Turciei, se mai pot pune la îndoială intențiile anti-filateliste. In schimb, Portugalia, se știe, a hotărît să-i ruineze pe toți filateliștii. Poșta portugheză emite în fiecare an atâtea mărci, încât se poate crede că toți locuitorii ei nu se ocupă ziua și noaptea decât cu scrierea scrisorilor. In 1924 au apărut 16 tipuri de mărci comemorative cu ocazia zborului aviatorilor portughezi peste oceanul Atlantic ; apoi 32 tipuri au eșit în cinstea poetului național Camoens ; 38 — la centenarul nașterii scriitorului Branco ; 4 — în memoria faptelor eroice ale armatelor portugheze din timpul războiului 1914-1918 contra puterilor centrale. Activitatea energică a Ministerului Poștelor s'a manifestat mai ales cu emisiunea către sfârșitul lui 1925 a 66 tipuri de mărci cu portretele marchizului de Pomball, care a fixat planurile pentru reclădirea Lissabonei, distruse de cutremur. 136 tipuri de mărci în doi ani! Și Portugalia nu e singura țară, care-și drege bugetul pe socoteala maniacilor filateliști.

Cugetare

Una dintre cele mai răspândite greșeli democratice este credința că legile pot stabili obiceiuri. In realitate însă obiceiurile creiază legi, pe când legile creează foarte rar obiceiuri.

(Dr. Gustave Le Bon)

Cronica teatrală

Manechinul sentimental. — Cămila trece prin urechile acului. — A răsărit o stea nouă

La Teatrul Naţional se joacă cu succes „Manechinul sentimental" de d. Ion Minulescu. Autorul — temându-se că publicul nu-i va înţelege bine piesa — s'a simţit obligat să dea unele lămuriri prin gazete. Lucru, credem, de prisos.... doar piesa nu-i în versuri! Aceste lămuriri însă au avut efectul contrar: au turburat limpiditatea piesei. Dar să dăm cuvântul d-lui Minulescu.

„In *Manechinul sentimental* — spune d-sa — am adus pe scenă dublul conflict sufletesc şi social, dintre cele două mari aspecte dominante de energie naţională, care în ţara noastră mai ales, se luptă zadarnic pentru o supremaţie unică şi absolută.

„Victoriile deoparte şi de alta, sunt numai aparente. Sorţii isbânzei nu fac decât să oscileze după natura terenului pe care se dă lupta. Şi lupta este aşa de îndepărtată că nu se poate cădea de acord, nici chiar atunci când intervine supremul împăciuitor din viaţă — adică dragostea.

„E vorba de aristocraţia intelectuală şi de aristocraţia socială. Boema şi high-liful se privesc dela distanţă numai. Din când în când se tolerează, se menajează şi dacă vreţi, se apreciază chiar, dar nu se pot împăca nici odată şi nu se contopesc decât în mod trecător şi în cazuri incidentale şi anormale".

Noi nu ne dădusem seama, că avem deaface cu o piesă socială — în care aristocraţia intelectuală se luptă „îndârjit" cu aristocraţia socială („cele două mari aspecte dominante de energie naţională"). „Sorţii izbânzii, — subliniază autorul, — nu fac decât să oscileze după natura terenului.

„Natura terenului" în *Manechinul* d-lui Minulescu, este — ca să zicem aşa — de ordin sentimental. „Terenul" este părăsit, în urma unei „lupte îndârjite", de reprezentantul boemei. Deşi în luptele cu arme tăioase, opinia publică îl socoteşte erou pe acel care — mort sau viu — rămâne stăpân pe teren, — în amor lucrurile se petrec altfel: erou este fugarul (Cf. Napoleon: „singura victorie în amor este.... fuga").

Prin urmare, în „Manechinul sentimental", ni s'a prezentat „conflictul dintre două aspecte de energie naţională", lichidat prin căderea eroinei şi dezertarea eroului (De altfel termenii militari încep să nu mai fie proprii pentru noţiunile din domeniul amorului:teren, luptă corp la corp, etc.).

Cu noi însă s'a petrecut ceva ciudat — ceva asemănător cu păţania unei bătrâne surde, pe care nepoţii au dus-o la teatru. Bunica a urmărit cu interes reprezentaţia. A oftat şi şi-a şters ochii cu batista. Intorcându-se acasă cu inima zdrobită, bătrâna a povestit cuiva subiectul piesei — un subiect cu totul altul, imaginat de spectatoare şi suprapus pe conflictele de pe scenă. Era o altă piesă, logic alcătuită, emoţionantă chiar — care provocase încă mai multe lacrimi decât piesa construită din cuvintele autorului.

Şi noi am asistat la altă piesă decât aceea pe care, conform explicaţiilor, ne-a dat-o autorul „Romanţelor pentru mai târziu".

Noi n'am recunoscut în Radu Cartianu un reprezentant al aristocraţiei intelectuale, ci un scriitoraş de oarecare talent — înzestrat însă cu o mare doză de cabotinaj. De altfel gândiţi-vă numai la mediul lui... Eroul vrea să scrie o piesă de teatru. Are nevoie, printre personagii, şi de-o doamnă din lumea mare. Dar el nu cunoaşte decât cameriste şi actriţe. De aceea se adresează unei aristocrate autentice, care primeşte să-i servească de manechin sentimental. Dar iluzia îi fură pe amândoi. El se simte atras de o lume nouă, cu o altă viaţă. Ea, răpită de jocul cu manechinul, vrea să trăiască iluzia în realitate. Piesa? Dar scriitorul o va putea compune mai târziu, — când din amorul lor nu vor rămânea decât amintiri. Aceste amintiri, chemate din trecut, vor alcătui odată o duioasă piesă de teatru. Scriitorul însă-i prea cabotin, ca să se lase târît de viaţă. El îşi scrie piesa act cu act, printre sărutări. Cortina, în cele din urmă, trebuie să cadă. Scriitorul şi-a ajuns scopul: a mai făcut o piesă. Are loc despărţirea — un bărbat plictisit deoparte, o femeie iubitoare de alta. Aventura nu se isprăveşte însă cu un pumnal, ci cu un puf de pudră — pe care eroina şi-l trece repede pe obraz, gândindu-se la o nouă aventură.

Totul s'ar reduce la o uşoară intrigă de amor, începută original: cu un manechin, pe care autorul vroia să-şi croiască piesa. Dar manechinul, îmbrăcat cu un rol iluzoriu, s'a animat... a început să iubească într'adevăr. Autorul însă, după ultima probă, şi-a luat piesa de pe manechin, a învălit-o în gazete, a prins-o cu bolduri şi, dând-o cu o ciupitură servitoarei, s'a retras — învingător — de pe teren.

Această piesă vioaie, plină de scăpărări spirituale, străbătută din când în când de-o tandră poezie — în plus având fraza precis conturată de un meşter al scrisului — captivează şi distrează pe spectatorul, care nu se gândeşte la conflicte sociale.

„Manechinul sentimental" s'a bucurat de-o interpretare bună. D-na Mărioara Voiculescu a apărut, cu eleganţă, pe scena Teatrului Naţional. Publicul care, ani de zile, a suferit cu d-sa în atâtea piese — i-a făcut deunăzi o primire de prieten. — D. Sârbu, în soţul eroinei, a realizat o creaţie impecabilă. D. Stănescu — corect. — D. Băltăţeanu — şovăelnic.

* * *

Trupa Teatrului Popular a ales din literatura cehă „Cămila trece prin urechile acului", comedie de Tr. Langer. Alegerea a fost nemerită. Această piesă-i clădită pe aventura dintre un „fecior de bani gata" şi o fată eşită din straturile dela fund ale societăţii. Eroina, crescută în noroi, n'are prea multe scrupule morale. Are în schimb o energie de fier şi un spirit ascuţit, călit de suferinţa multor generaţii de trudă, care o fac vrednică să conducă nu numai o lăptărie modestă, ci chiar o mare întreprindere de comerţ. In familia de bogătaşi, ostenită şi cu puterile sfârşite, solul lumii de jos — acceptat în cele din urmă şi de părinţi — aduce forţe nouă, întemeind un alt neam robust, aparte....

Nu ştim dacă, pentru susţinerea acestei teze, era neapărată nevoie de toate aspectele ignominiei, îngrămădite de autor în familia golanilor. Trebuia numaidecât ca mama să-şi vândă fata? Ce regenerare a lumei vechi se poate face cu extracte de puroiu? Dacă autorul s'ar fi mărginit să povestească unele întâmplări hazlii, petrecute în mediul vagabonzilor şi în cel select, servindu-se în această operă de un exact şi crud realism — n'am fi avut nimic de zis. Dar autorul parcă a vrut să-i deie piesei perspectivă. Midineta cât pe ce să ia aspectul unei eroine sociale. Asta nu prea merge... Apoi chiar transformarea societăţii de sus prin fete, luate ca amante din cocioabele dela mahala — nu cam satisface cerinţele novatorilor.

De ce nu se mulţumesc scriitorii numai cu oficiul de pictori ai vieţii — când n'au credinţa şi pasiunea necesară, care-i apanajul adevăraţilor apostoli sociali.

„Cămila trece prin urechile acului" a avut interpreţi buni — unii chiar excelenţi.

* * *

„A răsărit o stea", care s'a jucat la Teatrul Mic, nu are nici un substrat social. Este o simplă întâmplare nostimă: un triunghiu de-un metal sonor, gătit cu dantele şi panglicute. Povestea eternului încornorat, plin de încredere în „soţia infidelă", a stârnit hohote de râs în sala Teatrului Mic. Deşi această situaţie nu-i în sine tocmai comică, răutatea omenească — din vechi timpuri şi până azi — n'a găsit într'însa decât subiect de râs: trădarea şi înşelăciunea îi amuză pe oameni — când victimele sunt... semenii lor.

Interpretarea — bună. Au jucat d-ra Heller şi d-nii Morţun, Iancovescu, etc.

M. SEVASTOS

CRONICA CINEMATOGRAFICĂ

Gösta Berling.—Pat & Patachon.—Madame Sans Gêne.

Proza semnată de Selma Lagerlöf are o originalitate şi o vigoare care nu se întâlneşte la nici o altă scriitoare. Nuvelele şi romanele sale desvăluesc ceva din acel enigmatic suflet feminin aşa de puţin înţeles, aşa de necunoscut în faţa căruia noi bărbaţii rămânem nedumeriţi.

Filmul Gösta Berling, care a rulat timp de câteva săptămâni numai la un singur cinematograf, este înscenat după romanul cu acelaş nume, care a fost încoronat, acum câţiva ani, cu premiul Nobel.

Nu voiu spune că Gösta Berling este cel mai frumos film, însă voiu mărturisi că mi-a plăcut montarea şi atmosfera pe care a ştiut s'o creieze regisorul.

Din cauză că se îmbată, mai de multe ori decât îşi face leturghia, Gösta Berling este îndepărtat ca nedemn de către biserică. Neavând nici o meserie, ajunge cavaler. Titlul nu cerea nici o nobleţe pe la 1820 în ţările nordice. Cavalerii se recrutau din nobilii fără avere, din ofiţerii concediaţi de armată, din aventurieri. Bizareria obiceiurilor, spiritul şi originalitatea lor îi făceau interesanţi. Era chiar obiceiul ca proprietarii bogaţi ai castelelor să adăpostească într'o aripă a clădirei astfel de cavaleri, care luau parte la chefuri şi orgii, înveselind pe stăpâni şi pe invitaţii lor.

La unul din aceste castele primitive, la Ekely, a nemerit fostul preot Gösta Berling. Graţie înfăţişării sale frumoase şi versurilor pe cari ştie să le facă, ajunge favoritul femeilor.

Se perindă pe ecran toate aventurile de iubire ale lui Gösta şi tragica ispăşire de către stăpâna castelului a unui blestem.

Fiecare tablou se deosebeşte de celălalt prin atmosfera sufletească pe care o aduce.

Am admirat o fugă cu sania peste un lac, în timp ce lupii îi urmăresc pe eroi, precum şi frumoase peisagii de iarnă.

Filmul a fost interpretat de d-nele Landequist şi Hesselquist, şi de d. Gors Hanson.

* * *

Marele Circ Regal Pat & Patachon este o minunată comedie.

Actorii comici nu joacă un film al lor. Ei sunt deobicei intercalaţi în acţiunea unui film şi iau parte la desfăşurarea ei de multe ori ca personagii secundare sau numai într'un singur episod. Poate că prin acest sistem se sporeşte curiozitatea publicului şi efectul comic este mai uşor de obţinut. Pat şi Patachon însă n'au nevoie de acest truc. Au prea mare talent, iar elementul comic la dânşii se bazează pe gesturile sobre, pe mina flegmatică a lui Pat şi pe figura mobilă a lui Patachon. Evident că contrastul dintre staturile lor, forma corpului, precum şi îmbrăcămintea originală îi ajută şi le dă un interes special.

Filmele pe care le interpretează n'au în ele nimic vesel, nici extraordinar. Sunt grave, luate din viaţa cotidiană a oamenilor şi-s lipsite de exuberanţă.

Sunt totuşi scene în acest film în care întreaga sală hohoteşte de râs.

Vom aminti tablourile în care stafiile umblă în timpul nopţei prin casă şi scena în care Patachon, beat, povesteşte farsa jucată de el şi de Pat, stăpânilor casei.

...Dar comediile nu pot fi povestite.

* * *

Filmul Madame Sans-Gêne este adaptat după piesa de teatru scrisă de Victorien Sardou.

Succesul ei este inepuisabil în teatru ca şi pe ecran. Manierele puţin protocolare ale fostei spălătorese amuză publicul, iar îndrăzneala lor place. Contrastul dintre curtenii ad-hoc ai primului împărat francez, cu maniere învăţate proaspăt de noua ducesă de Danzing, care nu se poate modela pentru noul rang social, este de un efect comic permanent. Imi amintesc că am văzut în acest rol pe marea Réjane, jucând în faţa unor spectatori rafinaţi ca maniere, gusturi şi educaţie. Figura şi manierele eroinei de sub primul imperiu distra tot aşa de mult. Evident că jocul d-nei Gloria Swanson nu se poate nici măcar compara ca vervă cu jocul degajat şi mimica fără comparaţie a marei artiste Réjane.

Asistând la proiectarea filmului, într'o sală plină până la ultimul loc, mă întrebam: ce-i place, ce-l interesează pe public: jocul Gloriei sau îndrăzneala manierelor Ducesei de Danzig? Pentru ce o lume imensă se duce în fiecare zi să vadă filmul? Credinţa mea este că nu interpretarea destul de frumoasă şi curată îl atrage, ci manierele ducesei.

Au fost filme în care Gloria Swanson a avut roluri pe care le interpreta minunat, totuşi casa cinematografelor nu cunoaşte acest succes. Publicului îi plac în teatru tipurile care după ce ajung, îşi păstrează felul lor de a fi.

Regisorul a reuşit să ne facă, prin decoruri, costume şi peruci, să luăm parte la viaţa mondenă de sub primul imperiu.

T. B.

Cumpărăm colecţia completă „Viaţa Socială" „Viitorul Social", „Curentul Nou". A se adresa la redacţia ziarului nostru.

CRONICA MUZICALĂ

Ielele de Puccini şi Sheherazada de Rimsky — Korsakow la Opera Română

Printre reprezentanţii cei mai autorizaţi ai muzicei italiene moderne este, fără îndoială, Giacomo Puccini. Acest compozitor a scris opere de valoare, începând cu Manon Lescaut, la 1893, Boema la 1896, Tosca, Butterfly, etc. Puccini a scris o operă cu balet, prima lui lucrare, pe care opera română a ales-o ca umplutură de program. Ea poartă titlul de: „Le villi" sau „Ielele" şi a fost scrisă pela 1884.

Ce poate fi prima operă a unui începător, oricine îşi poate da sama. N'aveţi decât să asistaţi la spectacolul pe care-l dă acuma opera din Bucureşti: imperfecţie pe toată linia. Lucrarea are însă şi unele părţi bune, care reamintesc accentele caracteristice ale operilor lui Puccini, cari i-au asigurat faima.

Opera Română a căutat un „lever de rideau" pentru a compensa proporţia redusă a baletului lui Rimski-Korsakow. Nu va fi găsit ceva mai bun, din repertoriul lui Gluck, care este complect ignorat la noi? Dar, dacă Opera Română ţine atât de mult la repertoriul italian, caracterizat prin efecte de „bel-canto", adică prin punerea în valoare a neterminabilelor fraze melodice, de ce nu s'a adresat operelor lui Bellini ori Donizetti, autori plini de geniu!

Nu a spus Wagner de Bellini, că „acei ce nu'l cunosc, nu ştiu ce vrea să zică o adevărată melodie"? Şi marele public dela noi nu-l cunoaşte! Dar e inutil să mai discutăm. Opera a ales o lucrare de Puccini, care poate avea titlul de operetă, balet sau divertisment, pentru motive, pe care nimene nu le cunoaşte. Muzica acestei lucrări nu serveşte decât să întreţină publicul în continuă atenţie, fără a-i da vre-o satisfacţie; şi îl pune într'o mare nedumerire când citeşte în program numele autorului. Ce decepţie!

Este poate şi acesta nu efect pe lângă multe altele, pe care a dorit să le producă direcţia Operei Române? Totuşi această operă a servit la debutul d-nei Cojocăreanu, făcând cunoscut timbrul agreabil al vocei d-sale.— Mai puţin fericită a fost creaţia tenorului Mircea Lazăr, în rolul unui logodnic fără noroc. Părea că face sforţări mari ca să salveze opera nereuşită a lui Puccini. D. Petrovicescu a redat un părinte patetic la început şi a făcut tot ce a putut, pentru a sublinia, prin accente sfâşietoare şi gesturi tragice, efectul macabru al începutului actului al II-lea. Baletul ar fi putut să lipsească. El pare că încurcă mai mult. Iar cearşafurile albe, ce ascund umbrele vizibile de stafii, nu au impresionat nici publicul, nici pe eroul dramei, d. Mircea Lazăr, care ştia foarte bine că „ielele" nu sunt aşa de teribile, după cum sunt descrise în programele, ce se vând în sala Teatrului Lyric.

D. Georgescu a ţinut să dirijeze Sheherazada, o viziune din „o mie şi una de nopţi", redată admirabil în muzică de Rimsky-Korsakow. Partea coreografică a ocupat mai mult pe Directorul operei, de oarece d-sa dirijase, şi nu fără succes, partitura la diverse concerte simfonice. Opera din Paris a inaugurat, în 1910, seria baletelor ruseşti cu Sheherazada. Efectul mare, produs asupra publicului, era datorit celebrului dansator Nijinsky, atât de plastic şi de rapid. Nijinsky poate fi considerat ca cea mai mare figură coreografică a timpurilor moderne.

Dansatorii ruşi traduc prin joc nu numai mişcări frenetice, ci şi mişcări lente asiatice. Unele chiar atrag atenţia asupra eleganţii lor pe care au luat-o dela şcoala de dans franceză.

Am putea spune că, graţie Ruşilor de dinainte de războiu, chiar Francezii au început să descopere frumuseţea dansurilor lor, care evocă graţia din cele mai vechi epoci istorice.

D. Georgescu a trebuit să facă sforţări mari, pentru a putea da, cu ajutorul corpului de balet de care dispune, o impresie analoagă cu a vestitelor baleturi ruseşti. Sub conducerea maestrului de balet Romanowsky, corpul de dansatori şi dansatoare, bine costumaţi, a reuşit să execute diversele mişcări de artă coreografică, în spaţiul redus al scenei Operei Române; şi aceasta poate fi considerat ca o mare artă. Cele mai celebre dansatoare spaniole nu dansează mai totdeauna pe spaţiul redus a unei simple mese de cabaret?

Nu putem să nu semnalăm frumoasele atitudini ale d-nei Dobietzka, prima balerină, care a pus la contribuţie mai mult retroflexiunile mlădiosului său corp, decât ritmul picioarelor orientalizate cu ajutorul unui costum, ce îmbracă partea de jos a corpului. D-na Dobietzka ar putea să inspire pe orice şef de orchestră şi numai aşa ne putem explica acele ritmuri prea repezi, luate de juvenila dar viguroasă baghetă a d-lui Georgescu. D. Dobietzki, fratele frumoasei balerine, a pus în valoare o perfectă anatomie de dansator clasic, şi a reuşit, în scenele de seducţiune, să dea impresia unui dansator de rasă.

Cadrul în care s'a dansat acest balet, a fost compus de pictorul Feodorow, care a pus în valoare culorile iritante ale unui orient cald, plin de pasiune şi de mister.

Ceeace merită mai multă atenţie, este partea muzicală, datorită unui mare compozitor rus.

Rimsky-Korsakow şi Tchaikowsky sunt cei mai demni reprezentanţi ai muzicei ruseşti. Liszt, marele Franz, cum îi zicea Wagner, a încurajat dela început manifestările compozitorilor din marele imperiu moscovit, lăudând pe Glinka, fundatorul şcoalei muzicale ruseşti, din care fac parte: Liadow, Arensky până la Stravinsky, despre care am mai vorbit.

Din Weimar, Liszt scria unui critic pe la 1872: „Sunteţi în relaţie cu şcoala tânără de compozitori ruşi, dintre cari cei mai cunoscuţi corifei ar fi: Balakirew, Quï şi Rimsky-Korsakow. Ei merită atenţia noastră, multe laude şi o mare propagandă". Doi ani mai târziu, tot Liszt scrie: „Muzica naţională rusească nu poate fi mai bine tradusă şi reprezentată de cât de Rimsky-Korsakow. Toţi compozitorii ruşi sunt dotaţi cu o rară energie vitală. Ei nu sufăr de anemia ideilor, boală atât de răspândită în alte ţări.. Succesul lor devine din ce în ce mai mare, cu toată condamnarea în contumacie, ce s'a pronunţat de câtva timp contra muzicei lor".

In ce priveşte muzica din Sheherazada, putem spune că se prezintă sub o formă orchestrală în genul lui Berlioz, având multe invenţiuni noui, bogate ca sonoritate şi ca ritm. Din această cauză, Rimsky-Korsakow este mai mult decât un compozitor rus, iar muzica lui răspândeşte numai culori vii şi neaşteptate, adevărate focuri de artificii! Baletul Sheherazada are un subiect din viaţa zbuciumată de harem, trecând dela pasiune la crimă. In toată muzica lui Rimsky-Korsakow nu găsim tendinţe patetice, ca acele din compoziţiile lui Tchaikowsky.

Rimsky este mai mult un mare pictor, după cum Beethoven este un mare poet al muzicei. El aranjează, în Sheherazada, coloritul unui adevărat covor oriental, inteligent combinat şi care nu sufere decât atunci când este călcat de picioare profane, de persoane indiferente. Nimeni mai bine ca acest geniu slav, nu a putut reda impresia exactă a unei legende orientale şi nici n'a dat probe de o mai vastă erudiţie muzicală. Şi dacă altă dată a fost considerat ca un adevărat revoluţionar, azi toate competinţele în materie de critică îi acordă atributul de „cel mai fascinator compozitor al muzicei contemporane!"

I. FLORESTAN

Arnold Boecklin

1827 — 3 Ianuar 1901

Bâle comemorează acum primul sfert de veac scurs dela moartea lui Arnold Boecklin, născut în acest oraş.

Peste 300 de pânze, din care unele ocupă locul de frunte în istoria artelor, se află în original şi copii, în oraşul natal al acestui clasic „simbolisto-impresionist".

Gloria lui Boecklin era fără margini la sfârşitul ecolului trecut. Şi astăzi, nu este un magazin de pictură, un muzeu cu copii de pe pânzele celebre, un cabinet particular cu gravuri şi fototipii alese cu gust, unde să nu figureze „Insula Morţilor" a lui Boecklin. O cunoaşteţi: în mijlocul largului mării întunecate se ridică o citadelă albă de stânci înalte, adumbrită de chiparoşi aplecaţi, prelinşi parcă sub greutatea vântului... Spre insulă se îndreaptă o luntre cu sufletele celor abia despărţiţi de lume...

Influenţa epocii decadente s'a resfrâns asupra artei lui Boecklin, dar el n'a fost decadent, ci o fire puternică, sănătoasă, dotată însă cu cea mai intensă sensibilitate: adevărat elveţian, urmaş al eroilor ca Wilhelm Tell sau Arnold Winkelried, cari au ştiut să învingă cele mai temute forţe. Ieşit dintr'o familie de neguţători, Boecklin s'a luptat în anii tinereţii cu sărăcia, aproape cu cerşetoria. Devotat însă interselor supreme ale spiritului omenesc, nu slăbea în lupta cu mizeriile materiale sau cu indiferenţa lumii în prima jumătate a activităţii sale artistice.

Vre-o 30 ani a dus o viaţă de vagabond, studiind pe maiştrii cei mari la muzeele din Bâle, Zurich, Dusseldorf, Munchen, Weimar, Anvers, Bruxelles, Paris, Roma, şi lucrând la pânzele-i proprii. Succesul şi gloria i-au venit când avea peste 50 de ani. Bătrân, la 60 ani, după o viaţă plină de lupte aspre, a fost salutat şi reclamat de simbolişti şi decadenţii „fin de siècle", numai dintr'o confuzie. Işi realizase arta, care convenea decadenţilor, neavând nici o intenţie simbolistă sau decadentă şi fără să facă parte din generaţia Montmartrului trecută până astăzi prin aâtea ipostase: dela simbolismul naiv literar până la cubism, futurism, constructivism, etc.

Energia, puterea, munca şi intuiţia nestrămutată a propriului talent îl ridicară pe culmile gloriei. Nu cunoscuse în viaţă nici lăbărţarea, nici deşurubarea morală sau fizică—ceeace nu-i cazul atâtor novatori zgomotoşi ai artei dela 1880 încoace. Frenezia vieţii respiră în cele 300 de pânze lucrate de Boecklin. Subiectele acestor pânze par fantastice sau manierate numai la prima vedere. „Liniştea pădurii" cu unicornul călărit de o femee; „Centaurul la Furar", „Faunii şi somnul Driadei", „Prinderea reuşită", etc.—pornind dela fantezie—realizează forţa şi simplitatea naturii. Firea e atât de variată, încât reproducerea ei pe pânză, care să se contopească par'că cu natura şi să se nască din ea—nu se dă decât celor mai mari talente.

Boecklin a avut un astfel de talent şi a cunoscut natura, ştiind s'o redea pânzei în imagini şi clipe de suprema ei poezie.

Pânzele lui trăesc, culorile le-au dat viaţa, luând-o dela natură. Boecklin a fost unul din cei mai demni urmaşi ai marilor maiştri din toate timpurile şi naţiunile. Arta, natura şi literatura,—în primul rând Homer, Shakespeare şi Goete,—l-au făcut pictor genial, naturalist savant şi cunoscător literar mai profund decât cei mai celebri istorici ai literaturii. Poeţii greci i-au fost călăuze; şi populând natura cu fiinţe vii colorate, Boecklin coopera cu subiectele din mitologia greacă. Talentu-i omnilateral i-a permis să reflecteze pe pânză toată gama sentimentelor şi stărilor sufleteşti umane. Cele mai frumoase din tablourile sale sunt însă acelea în care frenezia concepţiei eline se uneşte cu forţa şi frumuseţea naturii.

A. N.

CĂRŢI ŞI REVISTE

RODIONOFF: ŞOCOLADE

Un roman rusesc, tradus în nemţeşte şi aparţinând tânărului scriitor Rodionoff.

Autorul a trăit epoca de organizare a Sovietelor. A participat la munca rusească şi a examinat, cu un ochiu **obiectiv** (ceeace e foarte greu pentru un militant politic) întreaga dramă rusească. Rodionoff se dovedeşte nu numai artist, ci şi psiholog exersat.

„Şocolade" (precum e întitulat romanul în germană) „Şocolade"-a trecutului — titlul acesta curios: — este un **simbol**, stăruie în cei mai teribili revoluţionari şi în cei mai ireductibili novatori.

Pentru înţelegerea mai bine a problemii, — autorul brodează un conflict socialo-sentimental, cu mijloace admirabile.

E un roman — surprinzător — mai ales pentru cei care cunosc foarte puţin ceeace se petrece **dincolo**, adică în Rusia.

Romanul a fost, de altfel, suficient discutat şi asupra lui s'au ivit, ca întotdeauna, controverse. Indiferent, însă, de ce s'a zis şi s'a crezut, — romanul lui Rodionoff rămâne ca un document al vremii şi ca un document al sufletului omenesc de pretutindeni şi de totdeauna.

* * *

CONVORBIRI LITERARE (No. 11, 1925). — „Eminescu pedagog", un studiu al d-lui D. Mărăcineanu, în care sunt arătate, rând pe rând, concepţiunile politicei şcolare, fundamentul ei material şi psihologic, aşa cum le înţelegea marele poet în curent cu aceste chestiuni. In toate manifestările de natură socială ale poetului, facem cunoştinţa unui Eminescu surprinzător de pozitivist, spirit eminamente ştiinţific, care, în domeniul practic, cum e al sociologiei, nu înţelege să lucreze decât cu realităţi.

Astfel, după d. Mărăcineanu, care face uneori şi aluzii la contemporaneitatea grăbită—„Eminescu era un evoluţionist. El înţelege să aplice şi în desvoltarea civilizaţiei principiul lui Leibnitz, Natura non facit saltus. Eminescu nu admite că civilizaţia unui popor poate înfăţişa etape mai mult sau mai puţin distincte, fără o continuitate tranzitorie dela una la alta, — sau că civilizaţia se poate impune pe cale de legiferare biurocratică"... „Căci dacă se poate impune, ea riscă neprevăzutul unor experienţe ale căror elemente nu sunt toate cunoscute. Eminescu pornea dela concepţia că orice instituţie socială e, în principiu, concretul „organizării speciale a societăţii... în lupta pentru existenţă" — un rezultat natural al condiţiunilor de luptă. Principiul acesta selecţionist înseamnă că nu orice instituţie bună pentru un popor ce se desvoltă sub anumite condiţiuni e bună şi pentru altul, deşi acesta se desvoltă în alte condiţiuni. Legea contingenţelor şi a necesităţilor, în procesele acestea sociale, pare perfect clară la Eminescu. El admite numai necesitatea istorică, necesitatea impusă de evoluţia socială".

La cronica revistei, d. Mircea Florian după ce a urmărit ancheta cu privire la „starea materială a scriitorului" din „La revue mondiale", conchide cu bună dreptate că tot ceeace ar contribui la ameliorarea soartei scriitorilor ar fi sindicalizarea. Dar după experienţele triste făcute după războiu succesul acestui leac rămâne îndoelnic. „Scriitorii nu vor reuşi să se unească, să creeze un corp coerent; nu numai fiindcă scriitorul e abulic, resemnat, cu un slab simt de asociere, dar şi fiindcă e individualist, invidios, intrigant, bârfitor". Şi cu cât scriitorul are mai puţin talent, — cu atâta „invidia", „intriga", „bârfeala" îi înlocuiesc darurile sacre ale naturii.

* * *

SOCIETATEA DE MAINE (No. 1-2, 1926). — D. I Lupaş, profesor universitar, constată că presa ardeleană este în complectă decădere. Afară de „Patria" dela Cluj, care merge destul de greu şi „Gazeta Transilvaniei" de la Braşov, celelalte ziare româneşti, săptămânale sau lunare, n'au nici un ecou în masele largi ale poporului. De aceea este bună ideea d-lui Lupaş de a se înfiinţa în Ardeal un mare cotidian, în afară de luptele şi frământările politice.

„In faţa acestei situaţiuni toţi factorii cu simt de răspundere pentru direcţia, în care se face educaţia cetăţenească extrascolară, îşi vor înţelege oare datoria de a lua fără întârziere măsurile necesare pentru înfiinţarea şi susţinerea unui cotidian românesc, care să nu fie în serviciul partidelor, ci deasupra lor, spre a îndeplini în spiritul glorioasei tradiţii ziaristice ardelene, cu seninătate şi devotament misiunea de a împărtăşi educaţia naţională-patriotică şi morală-creştinească nu numai noilor, ci şi vechilor cetăţeni ai României întregite? Statul însuş nu va putea consimţi, ca datoria lui de a sprijini, îndruma şi controla educaţia cetăţenilor să fie limitată numai la şcoală, la biserică, la cazarmă şi la câteva societăţi culturale, ci va trebui să o extindă fără întârziere şi asupra ziaristicei, care e şcoala tuturor".

* * *

EUROPE, revista pariziană condusă de prietenii lui Romain Rolland, s'a afirmat ca una din cele mai documentate publicaţiuni de avantgardă şi de relaţii internaţionale între scriitorii de pretutindeni. In ultimul număr (No. 35) e publicată, în traducerea făcută de Jeanne Ernest-Charlier, una din bunele schiţe ale lui Eugeniu Botez (Jean Bart): *„Hormuz Talek, masseur"*.

In acelaş număr, N.-L. Baugniet, ne dă în *Vers une synthèse esthétique et sociale"* un mănunchiu de idei interesante în legătură cu problema arhitecturii moderne şi a raportului, tot mai accentuat în zilele noastre, dintre estetică şi colectivitatea socială. Arhitectura de după războiu are o expresie socială: a democraţiei colective. Ea trebuie să reprezinte spiritul epocei. Odată cu apariţia vieţii industriale şi a luptei de emancipare a clasei muncitoreşti, s'au ivit şi eforturile de înnoire a arhitecturii, care a decăzut în veacul al 19-lea. Primele tentative moderniste au fost în Belgia, dar ele nu corespundeau încă unei nevoi sociale profunde. Hegemonia clasei burgheze a influenţat rău arta secolului al 19-lea, care a dat geniu dar n'a dat un stil colectiv. Van de Velde a presimţit printre cei dintâi tendinţa unei arte care să fie expresia tendinţelor democratice moderne, după cum stilul gotic a fost şi el expresia tendinţelor colective religioase din evul-mediu. De asemenea, în vremea Renaşterii, arta a fost expresia unei societăţi întregi; ea a decăzut atunci când a devenit expresia unei clase dominante: de pildă, stilul Empire, care a înlocuit concepţia cu ornamentul. Caracterul oricărei epoce decadente este întoarcerea nostalgică la trecut. Imitarea vechilor stiluri arhitectonice, a dat rezultate dezastruoase. Arta modernă s'a îmbogăţit cu un nou element de înnoire: maşina, pe care Ruskin o condamna cu atâta violenţă. Maşina e de fapt prima operă de artă a secolului al 20-lea; ea e opera democraţiei, opera anonimă (cum a fost şi arta gotică), ivită din mulţime, sintetizând forţele şi aspiraţiile ei. Caşi maşina, care e utilitară şi armonioasă prin reducerea la elemente esenţiale, aşa trebuie să fie şi arta modernă. Arta gotică s'a ivit din elanul colectiv al mulţimii; tot aşa apar uzinele şi marile cartiere muncitoreşti, ca opere ale muncii colective. Arhitectura modernă nu mai poate fi sentimentală, ci logică, utilă, armonizând necesitatea cu concepţia simplă. Inlăturând ornamentul pretenţios, arhitectura devine vie prin jocul volumelor, a masselor şi golurilor combinate. Trebuie să concepem clădirea, precum şi oraşele, ca nişte organisme. Veacul nostru tinde să înlocuiască geniile personale cu stilurile colective. Opera de artă fiind cea mai puternică legătură între oameni, colectivitatea trebue să găsească în ea expresia ei directă şi sinceră. Desbinarea dintre artă şi colectivitate, înseamnă ruina artei. Artistul modern trebuie să ia poziţie pe terenul social, să se unească cu mulţimea, să-i simtă nevoile profunde şi s'o inalţe astfel până la el. Disciplina tehnică şi cea morală e obligatoare pentru oricine vrea să reprezinte spiritul epocii prin creaţiuni estetice. Ceeace s'a spus despre arhitectură, se poate repeta şi despre pictura, sculptura, literatura şi chiar muzica modernă.

* * *

L'EN DEHORS e una din acele numeroase publicaţii franceze independente, condusă de teoreticianul individualist E. Armand. Ea reprezintă un curent printre atâtea alte curente ideologice cari străbat în toate direcţiile cultura franceză. Publicaţiile acestea susţinute de cetitori credincioşi, prezintă un interes pe care marile „magazine" literare ale Capitalelor nu-l pot avea cu tot luxul lor tehnic şi ilustraţiile care covârşesc textul.

In ultimul număr, ni-se aminteşte în articolul de fond al lui E. Armand, că în Noembrie trecut s'au împlinit 15 ani de când marele solitar dela Iasnaia-Poliana a luat toiagul pribegiei ca să moară apoi în mica gară rusească de la Astapovo.

Secretul victoriei lui Tolstoi nu residă numai în superioritatea lui intelectuală şi morală. El nu-şi precupeţia ideile; n'a căutat să-şi facă prin ele o situaţie politică. Dacă e de plâns pentru slăbciunea lui faţă de familia sa, el n'a făcut nici un compromis cu stăpânitorii oamenilor. In faţa profetului, care n'avea altă armă decât cuvântul, bestia ţaristă a dat înapoi. Niciodată nu s'a arătat mai bine puterea ideilor faţă de violenţa autocratică, decât în cazul lui Tolstoi.

Intr'o serie de articole, esteticianul Gérard de Lacaze-Duthiers, a cărui străduinţă pentru întronarea „vieţii estetice" e demnă de atenţie, ne vorbeşte despre „Mauer, le premier individualiste". Mauer e numele localităţii germane unde s'a găsit primul om-fosilă. Evocând pe omul primitiv, autorul îl prezintă ca cel dintâi individualist adevărat, pe care îl opune societăţii actuale vicioase şi amorfe. „Mauer" a avut libertatea sa, individualitatea sa, concepţia de viaţă, pe care şi-a creat-o singur şi care îl deosebia de toate celelalte vieţuitoare. Primul om a avut o personalitate pronunţată, pe când cea mai mare parte din descendenţii săi se mulţumeşte să urmeze „tradiţia". Urmaşii se folosesc rău de moştenirea primită; nici nu sunt demni de ea. Alţii au muncit pentru dânşii. Strămoşii dintâi, în luptă cu universul, nu s'au bizuit decât pe ei înşişi. „Mauer" n'a urmat vre-o tradiţie; a scos totul din sine. „Mauer" a fost primul individualist. Influenţa mediului nu poate fi negată; dar omul primitiv a reacţionat împotriva lumii externe prin voinţa sa de a se realiza. „Mauer" a pus „influenţa mediului" în serviciul perfecţionării sale. El a vrut să evadeze din animalitatea sa; mediul nu l-a covârşit, ci l-a stimulat în luptă. Primul individualist a arătat oamenilor că, în loc de a îndura în mod pasiv constrângerile exterioare, ei trebuie să se elibereze de ele, luptând direct şi folosindu-se de „fatalităţile naturii" ca de nişte instrumente de progres ale personalităţii omeneşti.

* * *

LA NOUVELLE REVUE FRANÇAISE (No. 148, 1926). — Albert Thibaudet intră în discuţiunea dintre Henri Bremond şi Paul Sauday referitor la motivul „poezia pură" şi precizează, în legă ură cu poezia lui Paul Valéry, mai întâi de toate o puritate formală, aceea care atârnă de tehnica versului.

„Versul realizează un maximum de preciziune geometrică, pentru că el împinge la extrem, ca să ne servim de o vorbă curentă, imposibilitatea de a fi altul decât este. (Teorie care este de altfel a lui Gauthier şi care merge, prin Parnas, spre Mallarmé şi Valéry). Versul nu întrece definitul prin indefinit, ci prin definitiv. Evident, clasicii au dreptate să creadă că în proză îţi trebue numai o bună manieră ca să exprimi o idee şi că un scriitor ştie prin intuiţie dacă a găsit-o sau dacă se mulţumeşte cu o manieră mai puţin bună. Dar dacă nu este decât o bună manieră, mai există încă alte maniere tot atât de bune şi tot atât de pasabile. Preciziunea versului exclude pluralismul acesta. Şi mai ales versul lui Valéry. Ceeace spune el în versuri, ceeace nu poate fi spus decât numai în versuri, ceeace este consubstanţial cu corpul versului, înseamnă că nici o proză nu poate încerca să traducă. Cu „La jeune Parque" şi cu „Prose des Esseintes" putem reconstitui „geneza poemei", dar nu putem traduce poema cum traducem în clasă o pagină din Racine sau chiar „Lacul" lui Lamartine. Această poezie este ca algebra, o hipertrofie a preciziunii".

Charles du Bos consacră un articol amintirii fostului director al revistei, Jacques Rivière, mort în primăvara trecută. In sfârşit romanul „Bella" al lui Jéan Giraudoux.

* * *

L'EUROPE NOUVELLE (No. 411, 1926). — Scriind despre ultimele publicaţiuni englezeşti, Charles Le Verrier analizează cea mai nouă şi mai distractivă lucrare apărută: „Table-Talk of G. B. S. (A propos de G. B. S.) de Archibald Henderson. Iniţialele G. B. S. înseamnă astăzi în Anglia: George Bernard Shaw. Autorul, critic american de valoare, strânge în volumul amintit convorbirile pe care le-a avut cu celebrul dramaturg. In convorbirile acestea de dată recentă Le Verrier vede un interes deosebit, pentru că Henderson, care a studiat teatrul lui Shaw, ştie să pună chestiuni cu sens, nu indiferente, şi ştie mai ales să le dea adevăratul lor ton de maliţiozitate implacabilă.

După „Jeanne d'Arc" (Henderson se miră că subiectul acesta a atras pe umorişti şi pe sceptici, ca Anatole France, Andreew, Lang şi Shaw însuşi) Shaw spune că avea spirit satiric şi era anticlericală, apropiată prin acestea de sufletul lui propriu. In legătură cu clasicii englezi, Shaw se socoteşte superior acestora, pentru că, spune el, numai el a avut meritul să ia teatrul în serios, să înlăture convenţiunile religioase, sociale şi morale şi să întrebuinţeze scena pentru expresiunea adevărurilor esenţiale. Nu-i de loc obosit de arta lui şi crede că ar mai putea continua să scrie teatru dacă n'ar fi încredinţat că o meserie prea mult practicată nu înseamnă prea mare lucru. Se compară cu Marc Twain, deşi despre americani nu prea are păreri frumoase. El compară americanul cu un şoarece cufundat în oxigen, care se agită zadarnic.

După toate acestea, în mod natural, Shaw afişează o superbă ignoranţă a literaturii. Nu cunoaşte de loc actuala renaştere literară din Statele-Unite, după cum nu cunoaşte nici literatura ţării sale. Pe James Joyce nu s'a gândit încă să-l citească. Pentru roman are un dispreţ suveran; are dreptate Henderson să fie uimit, când ştie că Shaw a fost cunoscut mai întâi ca romancier (cu „The inational knot" şi „Cashel Byron's profession") şi mai ales când cel de al doilea e mai bun de cât piesa extrasă din el. Cartea lui Archibald Henderson rămâne prin urmare un depozit de „mici răutăţi" ale lui George Bernard Shaw, amuzante, spirituale. Charles le Verrier îi prevede un mare succes de librărie.

Intr'un „fin d'année", Albert Thibaudet dă romanului această spirituală definiţie: „Romanul este povestea unor evenimente care nu s'au petrecut şi pe care le scriem din cauză că ne gândim la un premiu, sau pentru că l-am avut altă dată şi.... premiul obligă". Dacă Thibaudet a avut în vedere colosalul număr de romane franţuzeşti apărute în 1925, atunci are perfectă dreptate.

* * *

LA REVUE DE FRANCE (No. 1, 1926). — Incepe, cu acest număr, publicarea unui roman „Alberte" de Pierre Benoit şi o serie de „Amintiri din viaţa literară" de Gustave Guiches, care prezintă, până acum, personalitatea lui Huysmans şi a lui Paul Verlaine. Interesante paginile în care Guiches povesteşte cum a cunoscut pe Verlaine, într'o locuinţă mizerabilă din rue Royer-Collard şi ce impresie a făcut poetul asupra lui.

Paul Dottin vorbeşte despre „o mare romancieră australiană": Mrs. Gunn, care dovedeşte şi o mare calitate: nu scrie decât romane australiene, destinate compatrioţilor săi. Din viaţa ei se cunoaşte dragostea imensă pe care o are pentru natura încă sălbatecă a Australiei. A trăit la ţară, colindând prin pădurile de eucalipţi şi dealungul râurilor îmbrăcate în mimose. A citit în special pe Stevenson şi Kipling, a făcut ziaristică la Melbourne, iar de la 1905 îşi scrie, sub formă de roman autobiografic, memoriile. „Mica principesă neagră" povesteşte viaţa lui Mrs. Gunn printre indigenii australieni. Mai puţin pitoresc, dar mai bine construit este romanul autobiografic „We of the Never-Never", sau, cum ar suna în limba franceză, „Nous autres du pays de Jamais-Jamais", vastul teritoriu pustiu din nord, unde viaţa se concentrează toată dealungul marei linii telegrafice transaustraliene.

In „A la recherche des facultés de l'âme" Maurice de Fleury respinge teoria freudiană relativă la maladiile mintale, prin studiul său pe care-l crede isvorît din cunoaşterea modernă a maladiilor numite.

Charly Chaplin — cântăreţ şi pianist

Ce culmi de artă atinge pe ecran Charly Chaplin, se ştie pretutindeni. Dar mai e un domeniu, în care Charly nu cunoaşte rivali! Această nouă artă a lui Chaplin nu poate fi însă popularizată cu ajutorul filmului.

Numai acei cari îl vizitează pe Charly acasă şi azistă la seratele-i intime, ştiu că el e incomparabil şi ca imitator şi autor de parodii muzicale. Charly parodiind sau imitând la pian pe compozitorii vestiţi ca şi muzica lor—provoacă un râs homeric. Cunoscând numai limba engleză, Chaplin cântă improvizaţii cu cuvinte inventate spontan de dânsul, în orice limbă. Talentul lui de imitare a sunetelor e atât de mare în cât unui francez i se pare că Charly cântă franţuzeşte, unui german sau italian—că el cântă în limba lor. Dar nici unul nu poate înţelege un singur cuvânt din ceea ce cântă Chaplin în limba respectivă. Tot aşa de fin imită Charly şi vocea diferiţilor cântăreţi: tenori, başi şi chiar soprani.

A apărut
„Lectura" No. 49
— Floarea literaturilor străine —
KO KO RO
-- Nuvele Japoneze --
DE
LAFCADIO HEARN
în româneşte de
M. MANOLESCU
Lei 4.-- Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

Preocupări de artă

Wilhelm Worringer

Două lucrări de seamă au procurat sensibilităţii estetice contimporane îndreptare teoretice de neîndoelnic preţ artistic, cultural şi cu puternică înrâurire asupra înţelegerii practice a unor concepte fundamentale de artă.

„Abstraktion und Einfühlung" — această carte cu renume — e cea mai potrivită lucrare pentru a introduce în acutele probleme iscate de pretinsul divorţ dintre Artă şi Estetică. Simpatiei estetice, de care se ocupă cu atenţie şi aplicare deosebită Theodor Lipps, Vischer, Lotze, Karl Groos, Volkelt — (în înţelesul general că nu există formă şi conţinut deosebit situate în conştiinţă, deoarece în Estetică forma este generatoare de conţinut: trăind estetic o formă, trăim şi conţinutul ei, o facem vie, îi împărtăşim puterea vitalităţii noastre; concepţie care pune capăt unei dispute ce nu se vedea altfel terminată) — Worringer îi împotriveşte *abstracţiunea*, restrângând printr'însa însemnătatea simpatiei estetice, — şi extinzând-o în chip firesc până asupra orizontului predominant al epocii contimporane.

„...propria putere de înstrăinare, — care a fost împrăştiată peste întreaga vitalitate organică, se destăinuieşte într'un imbold de abstracţiune ce numai asupra existenţei individuale, socotită drept proprie impulsie de înstrăinare, se desvăluie în nevoia simpatetică prin contrastări de poluri opuse."

Analizând noţiunile de naturalism şi stil, Worringer susţine că naturalismul ca specie artistică înseamnă imitaţia naturii; iar prin stil înţelege „toate acele elemente ale operei de artă laolaltă împlinite; aşa încât interpretarea lor psihologică în nevoia de abstractizare a omului, să găsească îmbrăţişate dealungul concepţiei naturaliste, întreg acel mănunchi de elemente cari rezultă din imboldul simpatiei estetice".

E. după cum se vede, mai mult decât o confuză definiţie obicinuită; e o interpretare edificatoare şi complectă.

Voinţa absolută de artă despre care se va ocupa mai cu osebire în celălalt volum, o vede Worringer desvăluită în chip strălucit în ornamentică.

Cuvinte justificate, după o fixare a punctului de vedere al abstracţiunii şi simpatiei estetice în câteva exemple alese din plastică şi arhitectură, — încheie lucrarea printr'o privire asupra artei nordice dinaintea renaşterii şi o resfrângere a imanenţei şi transcendentalismului asupra artei.

In *„Formprobleme der Gotik"* — operă ce se bucură de multă popularitate deşi nu e prea lesne de cetit şi de interpretat critic — Worringer afirmă existenţa unei autohtone voinţe de artă (Kunstwollen) în Nord-Vestul Europei, de-o importanţă atât de covârşitoare, în cât urmele manifestărilor sale se văd încrustate temeinic în lumina şi puritatea stilurilor istorice, raportate subconştientului metafizic al realităţii nevoilor vieţii.

Voinţa de artă de care se ocupă Worringer e înţeleasă de dânsul ca o filosofie a culturii în sens nietzscheean, ca o aparenţă sensibilă a nevoilor sufleteşti ce se văd satisfăcute în artă.

Istoria artei n'o mai priveşte Worringer ca pe o istorie a putinţelor artistice, ci — într'o adecvare psihologică — ca o istorie a voinţelor de artă.

Sufletul gotic, în concepţia acestui autor, nu e numai arta apuseană cuprinsă între al XIII-lea şi al XV-lea secol, ci o voinţă de artă care-şi întinde înţelesul adânc din vremuri ce nu se pot prea exact stabili în antichitate, şi până în imediata apropiere a artei moderne.

Trecând apoi la structura psihologică şi prin urmare la predispoziţia artistică a primitivilor — pe cari natura îi înspăimântă, îi ameţeşte, îi face să caute rigidul, neînsufleţitul, Worringer constată că tocmai această împrejurare îi determină să-şi făurească în mod necesar, o artă geometrică, ornamentală, simbolică, religioasă.

Omul clasic încearcă o transformare sufletească; în el dispare dualitatea primitivă dintre om şi univers, şi suprasensibilitatea absolută din religie şi artă. Clasicul animează natura prin simţimântul său propriu de viaţă.

In abstractismul oriental, frica de viaţă a primitivului se refugiază şi se pulverizează în religie.

Goticul ascuns în vechea ornamentică nordică nu e decât simpatia estetică din care însă lipseşte încrederea mistică a omului în natură. Omul gotic se caută satisfăcut într'un transcendentalism care îl ameţeşte şi-l bucură. „Numai în beţie adulmecă el fiorul eternităţii.

După ce scoate în evidenţă fundamentul cugetării gotice şi clasice, Worringer se aplică să analizeze scolasticul, care e „pe tărâmul religios, ceeace pe tărâmul artistic este arhitectura gotică..."

„...Nu rezultatul cugetării ci mişcarea abstractă a gândirii, trezea într'însul (în scolastic) acea beţie spirituală care-i producea ameţeală şi-i aducea mântuirea, — asemenea abstractei desfăşurări de linii pe care în mod intuitiv o atribuia ornamenticei, — asemenea abstractei desfăşurări a energiilor pe care prin intuiţie o atribuia arhitecturii".

Privind din acelaş punct de vedere psihologic, Worringer recunoaşte o strânsă îmbinare între mistic şi scolastic nu numai în catedralele gotice, dar în toate adevărurile trăirii istorice; — misticul alcătuind elementul sensibil al goticului, care prin delicateţea şi subtilitatea lui nu se reprezintă decât ca suprasensibil Această sensibilitate transcendentală se arată ca elementul liric al goticului.

Sfârşind de schiţat semnificaţia goticului tăinuit în cutele stilului gotic propriu zis, Worringer recunoaşte dincolo de acest stil, mai sus, în vremea noastră, extensiunea aceluiaş gotic ascuns, sub forma unui nou clasicism nordic, sub înfăţişarea dubioasă a unui stil gotic demascat.

Depărtându-se în bună măsură de psihologismul esteticienilor metafizici englezi (Shaftesbury, Hutcheson, Hogarth, Burke), locul lui Worringer în desvoltarea Esteticei nu trebuie văzut într'o preocupare pur metafizică, unde se ilustrează de pildă Hegel; el nu atinge nici lămuririle din cadrul ştiinţelor naturale cum o face Semper; nu-l putem admite nici alături de concepţia fiziologică a lui Hausenstein, nici de psihologismul sensual al lui Schmarsow,— ci mai de grabă l-am putea apropia de dogmatismul istoric al lui Aloïs Riegl, care cel dintâi a întrebuinţat noţiunea de voinţă de artă.

In lumina unor precizări pline de extraordinara fecunditate a imaginaţiei sale constructive, Worringer stârneşte şi-şi predomină subiectul, prin căldura şi sugestia stilului, prin metoda, prin amănunţirea şi coordonarea rezultatelor obţinute, într'o ilustrare limpede şi armonioasă.

Infăţişând aici schematic şi insuficient câteva din ideile închise în desvoltările sale, nu facem decât să enumărăm un şir de probleme pe cari teoreticienii le-au luat de mult în largă şi pasionată discuţiune.

Pentru noutatea şi seriozitatea tratării, se socoteşte Wilhelm Worringer a dat semnalul.

H. BLAZIAN

INSEMNĂRI

Scumpetea hârtiei și a mânii de lucru, cași cheltuelile de redactare, apasă greu asupra presei. O gazetă literară se resimte însă și mai mult din pricina numărului mai mic de cetitori, cât și a lipsei de anunciuri. In aceste condiții, scoaterea unei gazete literare este o jertfă. „Adevărul literar" și-a menținut cu sacrificii prețul de 5 lei, rezistând repetatelor scumpiri ale materialelor. Ultima urcare a prețului hârtiei ne pune însă în imposibilitate de a păstra același preț. Suntem nevoiți, începând cu numărul viitor, **să fixăm prețul „Adeverului Literar" la 6 lei exemplarul — abonamentul rămânând însă acelaș.**

Suntem siguri că cetitorii, înțelegând greutățile materiale prin care trecem, ne vor acorda și de-acum înainte sprijinul lor.

Cuvântul Liber

După doi ani de existență, „Cuvântul Liber" — revista politică și socială de sub conducerea d-lui Eugen Filotti — își suspendă apariția. Criza tiparului a înfrânt-o.

Dispariția oricărei reviste, în țara analfabetismului și mai ales în actuala epocă de întuneric, este — cum s'a spus — o lumină care se stinge. Cu atât mai mult trebuie să spunem acest lucru despre o revistă politică, și în special despre „Cuvântul Liber", o revistă de stânga, scrisă cu talent (ceiace n'ar fi fost destul), scrisă însă cu sinceritate, cu pasiune, de colaboratori animați de-o profundă credință politică și socială.

De doi ani de zile, „Cuvântul Liber" a avut — în toate chestiile la ordinea zilei — o atitudine europeană, democratică... singuru-i păcat fiind poate prea multa libertate de care, în chestii literare, au abuzat unii colaboratori. Dar revista n'avea și un crez literar.

„Cuvântul *Liber*", condus cu bărbăție de d. Eugen Filotti — un strălucit publicist al vremii noastre — iese din arenă tocmai când libertatea este stingherită mai mult, sădind astfel în inimi încă o amărăciune.

O ciudată clasificare a scriitorilor

In tânăra și curioasa revistă franceză: *Marsyas*, scriitorul Lucilius clasează scriitorii din toate timpurile și din toate țările în patru tipuri: *geniu, onest, șarlatan* și *vid*. Această originală clasificare are marele avantaj — zice Almanach des Lettres — că-i foarte clară, fără explicații și comentarii:

Un *geniu:* Lamartine; un *onest:* Flaubert; un *șarlatan:* Alex. Dumas pére; un *vid:* Scribe.

Privind scriitorii contemporani, autorul se întreabă care din cei în viață poate fi considerat *geniu*.

— Să fim prudenți, spune el, nu voi numi pe nimeni geniu.

Scriitori *onești:* André Gide, Proust, Romain Roland.

Șarlatani: Papini, Pierre Benoit, Paul Morand.

Vid: Charles Mauras.

Mulți scriitori intră în mai multe categorii după operele scrise în anumite timpuri.

Astfel este în Victor Hugo: un *geniu* (Bozz endormi); un *onest* (le Mariage de Roland); un *șarlatan* (l'Année terible), în partea care începe: Quant à flatter la foule, ô mon esprit, non pas!

Anatole France este un *șarlatan* amestecat cu *geniu*. Paul Bourget este un *onest* amestecat cu *vid*.

Autorul clasificării scriitorilor ajunge la încheerea firească, susținută cu exemple, că adevăratul artist ca să fie complect trebue să aibă din toate aceste însușiri: *geniul, șarlatania, onestitatea* și *vidul*.

Amestecul acestor însușiri face din artist un representant tip al umanității.

Shakespeare: *geniu* cu Hamlet; *onest* cu Jules Cesar; *șarlatan* cu Romeo și Julieta; *vid* cu Henric IV sau Pericle. Corneille? *geniu* amestecat cu *vid*. Racine: onest, aproape pur. Bossuet: amalgam monstruos de *onest* și de *șarlatan* cu rare scântei de *geniu* și foarte mult *vid*. Balzac: *geniu* și *șarlatan*, ca și Tolstoi, ca și Dostoievsky, ca mai toți scriitorii ruși.

Galsworty *onest* și *vid;* Kipling *onest* și *șarlatan*. Bernard Shaw *șarlatan;* Wells *vid*. (Se încearcă să se ridice în categoria superioară de *șarlatan*, dar niciodată n'a parvenit). Conrad un geniu perdut în *onestitate* și *vid*, pentru că are prea puțin geniu; Hardy *onest* și vid, fără geniu; Yeats *șarlatan* aproape pur; Tagore *șarlatan* și *vid* ca mai toți cei din Orient. Suderman *vid* cu puțină *onestitate;* Hauptman *șarlatan* și *vid;* Ibanez *onest* și *vid;* d'Anunzio șarlatan de-o rară calitate ca și Rostand al nostru și ca Maurice Barrès.

Pascal este o problemă: *geniu* fără îndoială, puțin, dar de-o bună calitate; nu așa de *onest* pe cât se crede, mai multă *șarlatanie* de cât onestitate; și o proporție uimitoare de *vid*, de acel *vid* de care natura propriu zisă trebue să aibă oroare, dar natura omenească are o eternă sete.

Victor Balaguer

Se știe persecuția îndreptată împotriva marelui scriitor spaniol Miguel de Unamuno, care i-a atras simpatia întregei lumi civilizate.

Istoria se repetă. J. Veran descrie cum pe la 1866 acelaș lucru s'a întâmplat cu poetul catalan Victor Balaguer, care a fost expulzat din Spania ca republican.

Poetul trece în Franța și de la Narbone unde se oprise, adresează o scrisoare — apel în limba catalană către marele Mistral:

„Trubaduri, voi cari în Provence faceți să răsune lirile voastre de aur de cântecile ascultate de-o lume răpită deschideți, vă rog, poarta acelui trubadur rătăcitor, care umblă din oraș în oraș, exilat din patria sa, fără amici, fără familie și singur pe-un pământ străin.

In țara mea mi se spune „trubadurul din Montserrat" Cântecile mele nu sunt decât pentru patrie, pentru a aminti poporului în sclavie că este moștenitorul libertății disprețuite.

Pentru că astăzi la poarta voastră se prezintă trubadurul rătăcitor dați-i, vă rog, un adăpost și D-zeu vă va da".

Mistral îi răspunde:

„Numai unii dintre noi te cunosc dar tu ești poet, ești catalan, ești nenorocit. Vino la Avignon și noi vom plăti datoria ce-o avem de la strămoșii noștri, căci precum Catalania a fost ospitalieră și părintească cu trabudurii provensali, asemenea și Provensa va fi cu trubadurii catalani".

La unul din banchetele date în cinstea oaspetelui, Mistral a citit un fel de sonet:

Unui poet exilat.

„Dacă tu te-ai fi îmbarcat pentru insulele Canare, poate ajungeai la bicornul de Amiral.

Dacă în vre-un seminar te rădeai cu pompă în creștetul capului, poate ajungeai să porți mitra și cârja pastorală.

Un simplu crescător de porci, deveneai milionar.

Inrolat ca soldat erai azi general.

Dar cum tu ești născut poet și patriot, și vocea ta se ridică deasupra tuturor luptelor interne, căci tu ai vrut să liberezi pe om și să curăți staulul, — lumea care te-a văzut că ai ca păsările aripi, de pretutindeni te-a alungat nenorocitule, cu focuri de pușcă".

După un an Balaguer a reintrat în patrie. După puțin timp la serbările *jocurilor florale* din Barcelona au fost invitați și prietenii din Provence. Primiți cu mare entusiasm, la un banchet, Mistral a ținut un discurs politic cu următorul sfârșit:

„Mulțumesc lui D-zeu, popoarele au un suflet, și sufletele sunt nemuritoare.

De aceea, d-lor, după atâta timp am venit să reînnoim lanțul de simpatie a istoriei noastre paralele, lanț sfărâmat prin bătălia dela Muret și restabilit prin relațiile făcute altădată de trubadurii de la curțile din Tuluza, Aragon, Barcelona și Provence.

Ridic paharul meu, domnilor, în memoria celor douăzeci de mii de catalani cari au murit împreună cu Regele lor Don Pierre pentru independența noastră".

Jucați comedii!

La Berlin a apărut la 1 Ianuarie primul numar al unei noui reviste teatrale „Die Volksbuehne", editată de Uniunea Teatrelor populare germane, deci un organ de avantgardă. Primul număr cuprinde, între altele, un articol al celebrului romancier Heinrich Mann despre relațiile dintre teatru și epoca contimporană. H. Mann scrie: „Pentru a putea gusta nepedepsită tragedii, o generație trebue să stea foarte sigură în viață și să fie senină până în adâncurile ființei. Aceasta nu se poate însă spune despre generația, nemaipomenit de încercată și neliniștită a anului 1926. Ea simte un pumn uriaș asupra ei... Nimeni să nu ceară acestor oameni mai mult curaj decât le cer aceste zile — și zilele trecute și de mulți ani toate zilele. Lăsați-i să râdă! Jucați comedii!

Ei vor râde, atunci, mai din inimă despre destinele nefericite decât ar fi în stare din propria lor putință. Ei vor vedea, în comedii, nonsensul și vremelnicia lucrurilor cari astăzi apasă asupra lor și-i umilesc.

Dar aceasta numai dacă cineva va scrie, pentru ei, comediile de astăzi!"

Lafcadio Hearn

In care literatură trebuie rânduit ciudatul și subtilul scriitor Lafcadio Hearn? In aceea a patriei lui de naștere—Anglia—sau în aceea a patriei lui adoptive —Japonia, — pe care o iubea și admira, a cărei limbă o cunoștea ca pe a sa proprie și a cărei viață, datini, legende și literatură au fost marea comoară de inspirație a celor mai multe scrieri ale lui? Indoială nu poate încăpea.

Lafcadio Hearn s'a născut în 1850 la Leucadia, Santa Maura, în arhipelagul ionian dintr'o mamă de origină greacă și un tată irlandez. Copilăria, foarte mohorâtă, și-o petrecu în Irlanda, unde-și făcu studiile. Perioada aceasta din viață a contribuit, în parte, la formarea firii sale concentrate și contemplative. A avut o tinerețe foarte zbuciumată. Bolnav, aproape orb, de multe ori muritor de foame, fără un ban în buzunar, hoinări din loc în loc: Dela Londra la New-York de-aci la Cincinatti. Acolo se angajă tipograf, apoi fu reporter al marelui ziar „Enquirer". Scrise articole de o mare finețe și originalitate și ajunse primul reporter al Americei.

In urma unui scandal, provocat de intenția sa de a se căsători cu o negresă, el plecă la Noul-Orleans, din insulele Antile din regiunea tropicală, pe care de mult doria s'o cunoască. Grație sprijinului dat de un prieten, putu să se ocupe mai mult cu literatura. In timpul șederei sale în acest oraș dădu la iveală unele din cele mai frumoase lucrări ale sale: „Pagini răslețe din literaturile străine", —legende și proverbe de o fantastică frumusețe exotică. „Câteva fantome chineze"; „Doi ani în Antilele franceze" și „Cheta"— un roman marin care-i câștigă supranumele de „Victor Hugo al Americei".

Orientalul se trezise în el. Predilecția pentru exotism gustul legendei, aplicarea spre fantezie fac fondul naturii sale literare. In 1887 e în Martinica.

Intors în Statele-Unite, la Philadelphia, unde nu stătu multă vreme, scrise romanul psychologic „Karina". Apoi în 1890— mânat mereu de pasiunea lui pentru Necunoscut, plecă în Japonia, unde rămase și se căsători cu o japoneză, ceru și căpătă cetățenia japoneză luându-și numele de Koizumi Yakumo și fiind numit chiar profesor de literatură engleză la Universitatea imperială din Tokio. Japonia părea a fi patria sa predestinată, într'atât se pătrunsese el de viața caracteristică a țării. In acest mediu prielnic, talentul său își găsi orientarea definitivă. Limbagiul înflorit, delicat al poporului convenia de minune darului său de povestitor. Și de aceea legendele japoneze găsiră în el un interpret neîntrecut. Pe acestea, cași multe tablouri și scene din viața japoneză, le-a adunat în mai multe volume minunate, din care cităm: „Kwaidaan" sau „Povești și studii despre lucruri ciudate", „Exotice și Retrospective", „O Miscelanaea japoneză", „Ko-ko-ro" (adică „Inimă" și altele în număr de vre-o unsprezece,—cari ne dau o idee de impunătorul talent al lui Hearn, care știa să treacă dela fantasticul cel mai bizar la simplitatea cea mai delicios-naivă, mânuind cu deopotrivă măestrie dramaticul și comicul, grația ca și oroarea. Numărul din urmă sub titlul *Ko-ko-ro*. „LECTUREI" (49), consacrat lui Lafcadio Hearn, ne aduce în românește câteva din nuvelele japoneze ale acestui rafinat artist al scrisului.

In urma unei boli, care îl chinuia de multă vreme, Lafcadio Hearn, a murit subit —în Japonia—în 1904.

MĂRUNTE:

— Duminecă la ora 5 d. a., d. profesor V. Pârvan a ținut prima conferință din ciclul organizat de *Institutul de cultură italiană*, vorbind despre *Spiritul italic*.

Ca element fundamental, care dă și caracterul de continuitate culturii italiene, d-sa găsește *spontaneitatea* și *sinceritatea* în toate formele de manifestare a vieții.

In epoca renașterii, de exemplu, artiștii căutau un model pentru „madonele" lor printre cunoștințele cele mai de aproape, iar tabloul copia fidel modelul.

In religie tendința către *real* și *omenesc* s'a manifestat prin înlocuirea zeului masculin, autoritar, cu zeița feminină. Magna Parens.

In literatură, spre deosebire de concepția de viață simplistă a arienilor nordici, care nu-și pun nici o problemă— și spre deosebire de concepția cealaltă, tot așa de puțin individualistă, pentru care viața nu e decât un dar al fatalității— sufletul individualist, adică realist și sensibil al italianului a făcut din Italia *leagănul poeziei lirice*.

In muzică aceeași spontaneitate și sinceritate a făcut pe italian să înlăture formele schematizate până la monotonie ale muzicii orientale și să caute forme noi, variate și complexe ca și mișcările sufletului omenesc. Această pornire a făcut din italieni un popor muzical, lucru ce se poate urmări și în ritmul melodios al limbii lor de toate zilele.

Caracteristica spiritului italic o vede deci conferențiarul în sinceritate și lirism, în predilecția pentru individual și concret.

— Ultimul număr al revistei lunare „Esperanto", organ oficial al Asociației universale Esperantiste din Geneva, publică în traducerea d-lui Tiberiu Morariu, admirabila schiță „In pădurea Petrișorului" a valorosului nostru Mihail Sadoveanu.

Revista „Literatura Mondo" care apare în limba Esperanto la Budapesta publică nuvela „Moartea pilotului" a d-lui Jean Bart (Eugen Botez) tradusă în Esperanto.

— In editura Casei Școalelor, Biblioteca pedagogică a apărut studiul d-lui Paul I. Papadopol: „Metodica limbei materne în gimnazii și licee" precedată de referatul d-lui profesor G. E. Antonescu.

— O excelentă monografie a orașului, uzinelor și domeniilor „Reșița" publică G. Molin, directorul liceului local.

— Fiul celebrului povestitor Bret Harte a strâns toate scrisorile rămase dela tată-său, pe care le va publica în curând în volum.

— M-me Jeannette Marks publică o carte întitulată „Genius und Disaster", studiu asupra rolului opium-ului și alcoolului în viața unui oarecare număr de mari scriitori: Coleridge, Rossetti, Ros. Swinburne, James Thomson, de Quincey, Elisabeth Barrett Browning, etc.

— „An octave" este titlul unei mari povestiri a lui Jeffery E. Jeffery, scriitor englez, în care arată viața unei familii de clasă mijlocie, în timpul unei săptămâni. Cartea începe într'o Duminică și termină Duminica viitoare.

— A murit ilustrul fiziologist englez, M. Langley, membru al societății Regale, director al periodicului „Journal of Physiology", și profesor la Universitatea din Cambridge.

— Medalia de aur a Societății regale de literatură din Anglia, a fost înmânată lui Rudyard Kipling.

— A existat pe vremuri un alt José Maria de Heredia. A fost poetul liric cuban, cu acelaș nume, mort la 1839, celebru în toate provinciile de limbă castiliană.

— Un nou roman al elvețianului *C. F. Ramuz* a apărut în traducere franceză. Se intitulează „Joie dans le ciel"; nu este însă decât reeditarea unei lucrări mai vechi: „Terre du ciel". In acest roman, deși Ramuz își pune personagiile într'un cadru inventat, le zugrăvește așa cum sunt ele, cu omenescul și caracterul lor specific.

—Marele organist francez *Eugène Gigout* a murit la Paris, în vârstă de peste 80 de ani. A fost repetitorul lui Gabriel Fauré și André Messager și lasă, postume, numeroase compoziții de orgă.

—Cunoscuta revistă „Europa Orientale" din Roma, publică în numărul său din urmă un studiu interesant asupra celui mai mare poet al Bulgariei: *Ivan Vazof*. Studiul e semnat de Bojan Anghelof.

— Cunoscutul actor și regisor *Georges Pitoeff* va face în primăvara aceasta, un turneu cu piesa „L'âme en peine" de Jean-Jacques Bernard, în care rolul principal e susținut de Ludmilla Pitoeff. Va juca pe Coasta de Azur, la Geneva, Turin și București.

—Premiul Nobel pentru fizică a fost atribuit d-lui Siegbahn, profesor la Universitatea din Upsala.

— „*Institutul de cultură italiană*" a organizat un ciclu de conferințe.

Ordinea conferințelor este următoarea::

24 Ianuarie: N. Ionescu (Misticii italieni): 7 Februarie: G. Marinescu, (C. Lombroso și școala italiană de antropologie criminală); 21 Februarie: O. Onicescu, (Fascismul teoretic în gândirea lui Gentile și Roceo); 7 Martie: R. Ortiz (Marile ode ale lui Gabrielle d'Annunzio); 21 Martie: A. D. Marcu (In Umbria cu Jacopone De Todi): 4 Aprilie: N. Iorga: (Din relațiile literare italo-române).

Conferințele au loc în sala Fundației Universitare Carol I, seara dela 5-6. Biletele în Pasagiul Român 20, la „Reforma Socială" și în seara conferințelor la Fundație

---

BIBLIOGRAFIE

Universul Literar No. 2 (Cincinat Pavelescu, Dragoș Protopopescu, Perpessicius, etc.)

Revista Științifică „V. Adamachi" No. 1 (I. Simionescu, Dr. M. Ciucă ,etc.)

Tudor Pamfile No. 9—12.

Răsăritul No. 4 (Al. Lascarov Moldovanu, V. Militaru, I. U. Soricu, etc.)

Junimea evree No. 4—5.

Făt-Frumos No. 1 (Leca Moraru, Voevidca, etc.)

Curiozități

Coolidge acasă

Președintele Statelor-Unite, Coolidge nu e vorbăreț. „Times" din New-York reproduce o scenă:

Soția președintelui îl întreabă într'o Duminecă:

— A fost bună predica de astăzi?

— Da.

— Despre ce a vorbit pastorul?

— Despre păcat.

— Și ce a spus?

— S'a ridicat contra păcatelor

Vârsta pământului

Multon, profesor la Universitatea din Chicago, afirmă că pământul n'a trăit decât o infimă parte din timpul pentru care s'a născut și mai are de trăit un trilion de ani, când se va distruge printr'o ciocnire cu o stea oarecare. Planetele se nasc din fărămiturile planetelor moarte. Până acuma pământul a trăit două miliarde de ani. Nașterea și distrugerea lui sunt evenimente neînsemnate în fața nașterii și distrugerii sistemelor solare, care se numără cu cifre infinite. Omenirea există numai de 100 mii de ani. Pământul va muri când soarele nostru se va ciocni cu un alt sistem solar. Din această ciocnire va rezulta un haos din care se vor naște alte sisteme. Pe alte planete, care sunt nenumărate, se află ființe inteligente, mai mult sau mai puțin desvoltate decât noi.

Legendă eternă

Când numele Adelinei Patti era celebru în lume, cântăreața s'a prezentat într'o zi la poștă pentru a primi niște scrisori, însă n'avea la dânsa nici un act care să-i dovedească identitatea. Funcționarul refuzând să-i libereze corespondența și bănuind că n'are aface chiar cu Patti acesta i-a propus să cânte ceva. Și funcționarul și mulțimea dela poștă avură fericirea s'o asculte, iar Patti își obținu scrisorile. De atunci această probă s'a repetat cu Caruso. Acum, ziarul „Sirano" povestește că Saleanin a cântat, în aceleași împrejurări, aria lui Mefisto, la poșta centrală din Berlin, la 3 Ianuarie 1926.

Nemurirea s'a obținut!

Intr'adevăr, nemurirea celulelor organice s'a realizat prin experiențele d-rului Alexis Karrel din America, premiatul lui Nobel din 1912. In 1923, Karrel luând o bucată infimă din țesătura inimii unei găini, a reușit apoi s'o păstreze vie până astăzi. Pusă într'un vas cu lichide speciale nutritive, această părticică de țesătură vie celulară a continuat să trăiască și să crească, celulele înmulțindu-se, murind și producându-și posteritatea. Sub privirile observatorului, literalmente, ea crește și astăzi, dublându-și mărimea în fiecare 24 ceasuri. Cât timp e nutrită, nu poate muri. Karrel o operează mereu, altfel, în 12 ani, ar fi crescut cât un județ întreg. Așa dar, s'a dovedit nemurirea organică.

Fesul sau pălăria?

Interzicerea purtării fesului a întâmpinat o puternică rezistență din partea populației, în provinciile orientale ale Turciei. Contra europenizării forțate s'a ridicat și Nuredin-Pașa, unul din eroii războiului, fost până acum câtva timp amic al lui Mustafa-Kemal. In Adunarea Națională din Angora, Nuredin a propus ca legea „pălăriei" să fie desființată, fiindcă contrazice art. 103 din Constituție, după care un cetățean turc nu poate fi obligat să poarte pe cap ceea ce nu-i place. Ministrul de justiție Mamud-Asad a susținut că interzicerea fesului nu contrazice Constituția. Alți oratori i-au reproșat lui Nuredin concepțiile-i reacționare. Ei au argumentat astfel: „Constituția turcească nu s'a născut în acele cercuri ale țării, unde se poartă scurteici cu mâneci nesfârșite și unde se îngrămădește pe cap căciula făcută din douăzeci de metri de pânză sau stofă albă. Constituția s'a născut din spiritul civilizației. Poporul turc a acceptat hainele europene: de ce dar se mai fac obiecții contra pălăriei? Scufiile albe, ascuțite, i-au ajutat oare pe Ieniceri să-i învingă pe apărătorii creștini ai Vienei? Fesul pașalei din Smirna a împiedecat oare debarcarea Grecilor în Asia Mică?.."

Dezordinile din cauza „pălăriei" au fost destul de grave. Au fost arestați peste 100 de rebeli, din care 10 executați prin spânzurare. Adunarea Națională a văzut în aceste dezordini ecoul discursurilor lui Nuredin. Acesta a fost atacat dela tribună din ce în ce mai furios. Un deputat a declarat că nenorociții ignoranți și-au plătit rebeliunea cu viața, pe când adevăratul instigator, apărător al fesului, se ascunde după imunitate parlamentară. Refig-Bey se adresă lui Nuredin: — „A venit momentul să dai socoteală de sângele vărsat. Te acuz că ai pregătit aceste dezordini. Răspunde!" — Nuredin se sculă, în mijlocul unui tumult îngrozitor, și ieși fără să spună un cuvânt.

Incidentele acestea arată că lupta contra prejudecăților milenare e foarte grea pentru kemaliști. Ei însă sunt hotărîți să-și continue opera de civilizare forțată, fiindcă în cea mai mare parte din Turcia, desființarea fesului n'a întâmpinat nici un protest.

„Glumă murdară"

O critică aspră și senzațională s'a făcut la Camera Deputaților din Paris de Bocanovschi, contra sistemului financiar al lui Louchenr. Când deputatul blocului național își termină discursul, Loucheur fu întrebat într'un grup de deputați: — Cam ce gândește despre afirmațiunile lui Bocanovschi?

— Așa-i piesa. Dacă Bocanovschi ar fi în locul meu și eu în locul lui — l-aș distruge de pe tribună tot așa de bine și aș avea exact acelaș succes.

— Să-i cedați locul, și vă veți convinge atunci, — îi propuse cineva lui Loucheur.

Acesta râse și zise:

— Nu, am prea multă afecțiune pentru Bocanovschi, ca să-l expun la o asemenea glumă murdară...

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VII. — No. 268

6 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 24 Ianuar 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

De vorbă cu: D. Mihail Sadoveanu

Urc dealul dela Copou spre vila domnului Sadoveanu. E-o zi de toamnă târzie şi aspră. Cerul e vânăt. Zările s'au depărtat după copacii desfrunziţi de pe alee. Mă duc să iau un interview d-lui Mihai Sadoveanu. Gândul acesta mă face deodată timid. Şi mi se pare curios. Pe drumul acesta am mai urcat de multe ori, pentru ca să plecăm pe urmă la vânat peste culmea dela Breazu.

Acum însă petrecând în minte activitatea literară de mai bine de un sfert de veac a d-lui Sadoveanu, având în gând de-odată întreaga lui personalitate care'nseamnă trei sferturi din literatura de azi, mă simt intimidat, sfios şi mic, şi aproape nu ştiu cum voi avea curajul să'ncep a-i vorbi.

Preocuparea creiază în capul meu un Sadoveanu abstract, de care-abia acum, când mă gândesc mai bine, îmi dau seama, acel Sadoveanu care-mi apare de câte ori citesc vre-un studiu asupra literaturii noastre, şi'l văd citat alături de Creangă şi de Caragiale, aşa cum s'ar cita numele unor oameni care definesc o epocă întreagă.

Cu acest Sadoveanu abstract, ca numele unui autor clasic pe-o copertă de carte, nu-mi simţeam puterile să stau de vorbă.

Stăruiam în această dedublare când am ajuns înaintea porţii şi când în cale mi-a eşit cânele de vânat „Cezar", vesel şi binevoitor ca o gazdă care-şi primeşte bine mosafirii. Sărea svelt înaintea mea, alerga spre casă, se'ntorcea 'napoi cu scheunături de alintare, de parcă m'ar tot fi poftit să intru. Cezar socotea c'am venit şi de data asta pentru a merge la vânat.

In ograda mare, în grădina aceia vastă cu casa cu turn, ca un castel alb, am avut de-odată impresia că am intrat la o curte boierească de pe vremuri.

„Ţâc" din lanţ începu să se sbată cumplit, sărind în sus de picioarele dinainte, sprijinit numai în cele dinapoi. Prietenul meu Cezar continua să mă invite suind şi scoborând scările înalte dela intrare.

D. Sadoveanu citeşte. Cezar intră gălăgios şi obrasnic, alergând încoace şi încolo, dela noi spre masa mare din mijlocul odăii pe care stă puşca şi cartuşiera.

— „Uite ticălosul de Cezar. Il tot numai pasiune. El când te-a văzut, s'a şi gândit c'are să meargă să stârnească un epure, pe care-a să'l scoată la marginea popuşoilor şi are să'l fugărească el too-ocmai până'n vârful dealului".

(Şi d. Sadoveanu spune asta, aşa, nu ştiu cum, calm, şi arată cu mâna, că eu îl şi văd pe Cezar fugărind pe coastă un epure sur şi mititel).

Iată odaea mare cu faţa spre răsărit, cu pereţii plini de picturile lui Mitică, (fiul cel mare al d-lui Sadoveanu), cu o masă pătrată şi enormă în mijloc, pe care se amestecă uneltele de vânat cu cele de scris, cu cărţi, cu caete...

D. Sadoveanu s'aşează pe divan, cu un picior îndoit sub el, ca pentru un sfat îndelungat.

Incep a avea impresia că stăm de vorbă, ca deatâtea ori, ca doi oameni, cu toate că gândurile de pe drum îmi aduc înainte pe celălalt Sadoveanu, de mi se pare deodată că am venit să intervievez o epocă literară întreagă. Eu prefer să avem aerul că stăm de vorbă, că-mi istoriseşte ceva, cu farmecul cuvintelor sale de totdeauna.

Mâna mea începe a scrie ca o anexă mecanică, ca un aparat înregistrator. Eu îl urmăresc pe d. Sadoveanu cu privirile, mă uit în ochii lui albaştri şi mici, la trăsăturile adânci ale feţei, ca de copil care s'a supărat.

— Pentru „Adevărul Literar"? Bine, Demostene.

— *Aş vrea să-mi spuneţi ceva despre începuturile dv. literare.*

— Despre asta n'am vorbit încă nimănui, pentru publicistică.

Fie. — Dacă interesează, îţi pot spune că am început a scrie când eram în clasa a patra a gimnaziului din Fălticeni. Scriam poezii, nuvele, romane.... romane pe care nu le-am isprăvit niciodată, poezii şi nuvele care au avut soarta tuturor începuturilor, deşi lucram la ele cu toată sârguinţa şi cu tot sufletul, Duminica şi'n Sărbători, câte douăsprezece şi paisprezece ceasuri fără odihnă. (D. Sadoveanu vorbeşte calm şi întrerupt. Parcă-ar scoate din adânc amintirile acestea).

Cea dintâi nuvelă purta numele *Cu Arcanul*. Am încredinţat-o lui N. Apostol, profesorul meu de română, care îmi aprecia compoziţiile. Profesorul meu m'a încurajat, dar m'a sfătuit să nu mă grăbesc a publica. Să lucrez şi să aştept. Nuvela aceia era istoria unui flăcău luat cu arcanul la oaste...... o istorie cu o fată şi c'o dragoste. Puneam pe flăcău să povestească întâmplarea la o stână. — Şi când adormeau toţi cei care ascultau, rămânea treaz numai vântul care şuera în prăjina înfiptă în vârful stânei.

...Poezii scriam câte-o jumătate de duzină, zilnic; uneori şi mai mult. Fără scop, fără intenţii. Totuşi în acel timp am trimes două bucăţi umoristice unei gazete proaste — *Dracul* — care se tipărea cu cerneală roşie şi avea următorul motto:

„Dracu-apare 'n capitală
Unde-i multă îmbulzeală
Şi se vinde zece bani
La boeri şi la golani".

După un an, în clasa a cincea a liceului Naţional din Iaşi, am publicat câteva nuvelete în *Viaţa Nouă*, revistă condusă de Nec. Ţimiraş şi D. Casseli, care făceau parte din cenaclul lui Macedonski. In aceiaşi publicaţie şi odată cu mine au tipărit Cocea şi Galaction, unul proză şi altul versuri. O notiţă ne lăuda fără nici o rezervă. Bucăţi tipărite aici au apărut apoi în volum, refăcute: *Luna, Duşmanii*. Indrăzneam a le iscăli cu numele întreg, — ceiace n'am mai făcut în anul următor când a apărut o foarte bună şi serioasă revistă săptămânală, *Pagini literare*, sub conducerea lui I. Gorun şi-a lui Artur Stavri.

Nota cu laude exacerate din „*Viaţa Nouă*" cred că a contribuit în mare parte să-mi ascund numele. Am publicat în *Pagini literare*, odată cu *Jean-Bart*, versuri şi proză pe care le iscăleam M. S. Cobuz. Redactorilor nu le-am scris nici odată şi nu le-am comunicat cine sunt.

Eram într'o epocă de penibile începuturi şi publicam mai mult îndemnat de prieteni şi ca să mă verific. Compuneam încet şi greu, frază cu frază în cap. Rosteam şi memorizam astfel întreaga bucată, ca pe o poezie. Pe urmă o treceam pe hârtie. Cred că şi acum aşi putea relua o frază întreruptă, din bucăţile acestea de acum 28 de ani.

In 1900 am isprăvit liceul. Până în 1902 am mai colaborat, la o revistă obscură, *Pagini alese*. Toate aceste mici încercări nu au fost decât pipăiri. Inceputul adevărat al carierei mele literare trebuie să-l socotesc odată cu intrarea mea la *Sămănătorul*. Patru ani, începând în 1900, am lucrat neîntrerupt. Bucăţile acestei epoci au alcătuit mai târziu volumele: *Povestiri, Dureri înăbuşite, Şoimii. Crâşma lui Moş Precu* era în preparaţie. Venit în Bucureşti, în cercul *Sămănătorului*, — am început a da la lumină, săptămânal, din această rezervă, atât la revistă cât şi în foiletonul „Voinţei Naţionale". Cunoscuţi şi prieteni ţineau întrucât-va de rău această supraproducţie, care în realitate nu era decât rodul unor ani întregi de muncă aspră.

— ....

— Ţin foarte mult în mine o bucată. Gestaţie foarte lungă. Redactarea în schimb a devenit încet-încet tot mai uşoară. Romanul *Neamul Şoimăreştilor* l'am avut în cap doisprezece ani. *Venea o moară pe Siret* cincisprezece ani. Pe cel d'întâi l'am scris în 18 zile, lucrând până la 14 ore pe zi, într'un fel de febră. Al doilea l'am scris în 70 de zile, lucrând numai dimineaţa. N'aşi putea spune că-mi place să scriu. N'am linişte şi pace până ce nu sfârşesc ce am început.

— ...

— Ibrăileanu m'a provocat să scriu sub pseudonim. Aşa am scris „Oameni din lună". A fost un rămăşag că n'are să mă cunoască nimeni... Şi nu m'a cunoscut. Lucru pe care-l ştii foarte bine, — aici ai şi cunoştinţi personale, — că erai tare supărat pe-atâtea pseudonime...."

(Pe-atunci apăruse şi Lucia Mantu pe care cei din redacţia „Vieţii Româneşti" n'o ştiau cine-i. Pe mine mă năcăjea acest mister care'l făcuse pe d. Ibrăileanu să ne spue că onorariile pentru bucăţile Luciei Mantu le pune sub nu ştiu ce piatră dela Copou de unde „pseudonimul" vine să ia banii, — probabil mascat, — adăogam eu. Venise atunci şi Silviu Deleanu, pe care, din cauza acestei fobii pentru pseudonime şi mister redacţional, îl criticasem aspru, chiar în faţa d-lui Sadoveanu, cu nedreptatea impusă de orice fobie, care-i o patimă şi un „parti pris". şi mai ales de faptul că foiletasem numai două pagini din care tot citam ca să am aerul că citisem întregul fragment. D. Sadoveanu aducându-mi aminte de asta, se uită la mine cu bunătate, — şi parcă pentru a trece peste asta şi a relua):

— In 1904 am publicat cele 4 volume, şi aşa am intrat în literatură.

— *In care din lucrările dv. este autobiografie?*

— Nu e în nici una. Sunt elemente multe în toate. Toţi oamenii însă pe care i-am întâlnit în viaţa mea şi au prezentat ceva caracteristic, toţi şi-au găsit un loc. In Insemnările lui Neculai Manea sunt păstrate chiar şi numele. Radian a existat şi a fost profesorul meu. Tot aşa în *Amintirile* căprarului Gheorghiţă......

— *Dacă în debutul dv. aţi avut greutăţi materiale şi neplăceri?*

(Pe oricine aş fi întrebat asta aş fi fost aproape mahalagiu. Pentru d. Sadoveanu care după cum îmi mărturisise, şi după cum ştiam şi eu, nu vorbise nimănui despre asemenea lucruri, întrebarea asta era aproape o datorie).

— In liceu, am trăit foarte sărac. Iar în Bucureşti, în 1900, ades nu cheltuiam pentru hrană decât a cincea parte dintr'un leu. Altădată nici atât. De-atunci am învăţat să postesc câte trei zile. Acuma fac asta de bună voie, — atunci din pricina lipsei, a timidităţii, a pasivităţii.

Trăiam singuratic şi fără nici o încurajare — numai aşa c'o nădejde vagă, că la urmă va trebui să ies la lumină. Nu m'am adresat niciodată unui scriitor dintre înaintaşi. Odată numai mă hotărâsem să bat la uşa lui Vlahuţă. Poetul locuia atunci într'o casă, situată peste drum de „Cartea Românească" de azi. — Nu îndrăzneam însă. Mă îndoiam şi de mine şi de el. Mă gândeam pe drum ce l'ar fi putut face pe Vlahuţă să mă ajute. M'am dus până'n dreptul casei şi m'am întors...

... (Şi-apoi, ridicând ochii albaştri şi figura cu trăsături adânci ca de copil supărat).

...Eu n'am spus lucruri de-acestea nimănui, câte-odată mi-era şi ruşine... Dar acum poate au şi o importanţă documentară.

— . . . .

— Oameni care m'au ajutat în scrisul meu au fost; Maiorescu, care a ţinut să mă cunoască şi să-mi spue vorbe foarte măgulitoare, apoi Iorga, Haret, Ibrăileanu, cu care am avut altfel de relaţii căci el mi-a fost prieten şi totdeauna în curent cu ce am scris, şi... Sanielevici care a contribuit foarte mult la „celebritatea" mea şi faţă de care sunt carecum obligat şi pentru că i-am făcut o nedreptate... i-am adresat atunci o scrisoare deschisă cam aspră...

Dintre scriitori, care nu mai sunt, am fost prieten cu Iosif, cu Anghel şi cu Beldiceanu...

M. SADOVEANU

Vila d-lui M. Sadoveanu

Şi d. Sadoveanu continuă dus de amintiri:

— ...Haret mă cunoscuse bine. Vorbisem cu el asupra răspândirei cărţei în popor, asupra mişcărei cooperatiste. Şi după 1907 când au venit liberalii la putere, prima numire făcută de Haret a fost numirea mea în postul atunci creat de Inspector al cercurilor culturale şi bibliotecilor populare. Inainte, în 1904 — 1905 fusesem funcţionar la Ministerul Instrucţiei publice. Dar nu puteam lucra în Bucureşti. Incepuse să mă ia viaţa ceia: zilele cu slujba, apoi serate... Am luat o hotărâre eroică şi am plecat la Fălticeni.

După 1907 am început o activitate de câţiva ani, care este din viaţa mea partea pe care o pun cel mai sus. Am văzut atunci mulţi învăţători şi preoţi, am ţinut întruniri la cercuri culturale, am creiat obştii şi bănci, etc. O socotesc ca cea mai importantă activitate a vieţii mele. Am creiat biblioteci pentru popor. Activitatea aceasta pentru poporul incult pentru a-i creia o situaţie mai bună eu o pun mai presus decât literatura. Şi nu spun cu asta o frază. Azi nu-şi dă nimeni samă ce era atunci. Azi ţăranul e categoria socială cea mai bine situată. Atunci era un fel de serv nenorocit, întunecat la minte, robul marilor proprietari. Asta s'a văzut în parlamentul de după 1907. Atunci era o datorie pentru orice om cu conştiinţă să facă ceva pentru ţărani. Cine n'a trăit atuncia nu poate să înţeleagă bine asta.

— *Această situaţie a dat naştere desigur poporanismului.*

— Poporanismul nu exista decât ca doctrină socială. Nu l'am luat niciodată ca o doctrină literară. Nici „Viaţa Românească" nu l'a considerat ca doctrină literară. A publicat literatură de toate neamurile. Nici nu s'a făcut niciodată poporanism literar. Aşa zisul ţărănism dela „Sămănătorul", animat de Neculai Iorga, era numai un curent de simpatie pentru ţărani. Chestia ţărănească era chestiunea cea mai aspră a acelor timpuri. Nu se poate admite ca un scriitor să nu fie cu cei ce sufăr. Cine a avut talent a lăsat de-atunci o operă, cine nu, nu. Numai talentul importă.

— *Asta a fost preocuparea capitală de-atunci. Dar azi viaţa socială s'a închegat în forme mai complexe. Azi a început să se scrie roman, roman cu subiect şi mediu din viaţa noastră socială aşa cum este acum definită. Dv. ca romancier, ca scriitor care reprezentaţi tot ce are mai specific sufletul românesc, care credeţi că ar putea fi caracterul specific al romanului românesc?*

— Cred că unul din caracterele dominante ale romanului nostru, ca şi a întregei noastre literaturi, ar putea fi lirismul. Este mult lirism de calitate fină în natura poporului nostru. Numai la noi s'a putut creia — „Mioriţa" — baladă lirică. (Două noţiuni care aproape se exclud). Uite la Ionel Teodoreanu cât lirism pune în romanul lui „La Medeleni".

Nu văd încă preocuparea socială în romanul românesc. Nu văd preocupări sociale şi umanitare la scriitori noştri — afară de prea puţine excepţii. Dealtminteri cum pot fi scriitorii altfel într'o societate indiferentă şi sceptică, cum e a noastră?

Toate aceste consideraţii însă nu prea au noimă. Sunt mai multe puncte de vedere personale. Se poate întâmpla să se nască o personalitate uriaşă ,cum a fost Eminescu, ş'atunci toate prevederile cad în baltă.

Romanul va fi atunci cum îl va face el.

M'aşi întreba: am eu dreptate? are el? Nu poţi răspunde decât dintr'un punct de vedere personal.

(In odaia de-alături se-aude cineva citind cu glas tare didactic parcă, cu intonaţiuni mlădioase şi explicative, ca într'un monolog în care s'ar reproduce totuşi o convorbire între mai mulţi).

— *Se vede că dincolo învaţă băeţii lecţiile pe mâni?*

— Da de unde. (Şi d. Sadoveanu surâde senin şi mulţumit ca şi cum ar urma să-mi istorisească o ispravă). Aista-i cel mic. M'am apucat şi i-am citit într'o zi din Creangă, şi-i plac poveştile grozav, şi de-atunci umblă cu cartea'n mână şi pe care'l prinde îi dă cartea şi'l pune să-i citească: „Arap Alb" sau „Dănilă Prepeleac". Ştie pe dinafară în ce loc în carte'i Arap Alb şi unde-i Dănilă Prepeleac deşi nu ştie nici alfabetul. Deschide cartea unde trebue şi ţi-o prezintă deschisă. Acuma să vezi că într'o zi mi-a căzut cartea asta a lui în mână, deschisă la Stan Păţitu. Eu am cetit de-atâtea ori Stan Păţitu. Aveam treabă în grădină şi mi-am aruncat ochii la început... dar n'am mai putut să plec până n'am isprăvit.

— *Care's autorii preferaţi?*

— In româneşte, Eminescu şi Creangă. Din literatura rusă: Tolstoi, Gogol, Turghenieff; din literatura franceză: Balzac, Flaubert şi Maupassant...

...Dar văd că ai isbutit să mă spovedeşti".

Pe urmă s'a deschis uşa care dă'n odaea de alături. Glasul care citea s'a auzit deodată mai tare de parcă s'ar fi apropiat.

Au venit apoi la noi şi duduia Lia şi duduia Profiriţa şi a intrat şi doamna Sadoveanu cu o tăbläluţă cu cafele pe care-a pus-o pe scaunul din faţa divanului. Inserarea umbrise odaea. Cezar se vedea numai ca o pată albă lângă masă.

Capul domnului Sadoveanu se contura masiv în întuneric.

Când am plecat, d. Sadoveanu a rămas în poartă cu haina lui de şiac cenuşiu, ca tăiată în piatră, aruncată pe umeri. Pe zarea dela Nord, înseninată vânăt, când am mai privit înapoi, statura domnului Sadoveanu apărea înegrită de noapte, ca un străjer neclintit şi singur care păzea o mare taină şi o bogată comoară a acestui pământ.

DEMOSTENE BOTEZ

Drepturile de autor

(Contribuţie la cunoaşterea moravurilor noastre dela inceputul veacului al XIX-lea)

Trezirea conştiinţei drepturilor de autor şi, în consecinţă, respectarea acestor drepturi de către un autor la ceilalţi autori, datează la noi, după toată probabilitatea dela inceputul veacului al XIX-lea. Lucrul este firesc: cât timp numai se traducea, se compila, se adapta, se prelucra din limbi străine (dovadă cărţile noastre bisericeşti vechi precum şi cele poporane), — nu putea avea mare importanţă pentru puţinii cititori români numele scriitorului străin, necunoscut la noi, din care se făcea tălmăcirea în româneşte. Opera literară era socotită ca un lucru închinat folosului obştesc şi deci, considerată sub acest raport etic, chestiunea principală era răspândirea acesteia, chiar fără afişarea numelui autorului, care a compus-o.

Intâlnim in primele noastre tipărituri foarte adeseori menţiunea adăogată sub titlul cărţilor: „scoasă" sau „tă'măcită" depe limba sârbească, elinească, rosiiană etc., fără însă arătarea autorului, din care s'a făcut tălmăcirea. De multe ori nu se face nici chiar această simplă menţiune, care să indice cititorului, că nu are sub ochi o lucrare originală, ci numai o versiune după un autor străin.

Poate fi considerat acest procedeu al autorului român ca un plagiat, un furt intenţionat, dictat de un scop oarecare?

„Dar plagiatul acesta, observă cu drept cuvânt d. G. Ibrăileanu 1), dela începutul culturii româneşti nu se poate caracteriza — moraliceşte — ca un furt, pentrucă plagiatorii n'au conştiinţa că sunt vinovaţi că fură". De altfel nici cititorul român depe atunci nu cerea acest respect al drepturilor autorului: „pentru omul incult cine e autorul e o întrebare fără interes" 2).

Pentru documentarea afirmaţiei acesteia ni-l dă d. Ibrăileanu ca exemplu pe Anton Pann, care publicând pe „Noul Erotocrit (în 1837 la Sibiu), nu dă numele autorului, întrucât „nici pentru dânsul, nici pentru cititorii săi nu avea importanţă autorul" 3).

Exemple la fel se pot da o mulţime.

„De aceea, conchide d. Ibrăileanu, 4) cei, cari vorbesc astăzi cu dispreţ despre plagiatul din prima jumătate a veacului XIX, gresesc" căci amorul său imoral, plagiatul a fost fatal, până la un punct util" 5).

Ar fi de sigur o cercetare interesantă aceea, care ar stabili: când şi în cari împrejurări s'a trezit la noi întâia oară acea conştiinţă de cinste şi drept la autorul român, care respectă drepturile altor autori, dar ştie totodată să le afirme şi apere şi pe ale sale proprii.

Putem, cred, anticipa răspunsul la întrebarea a doua, chiar fără toate materialurile documentare necesare, afirmând, în baza indiciilor ce le avem până acum, că această conştiinţă s'a trezit în momentul, când au apărut mai mulţi scriitori români originali, cari au avut ambiţiunea, să fie cunoscuţi ca atari de către cititorii lor, şi când aceştia din urmă, având cultura literară suficientă, şi deci mijloacele de control necesare, ţineau să nu fie păcăliţi de autorii necinstiţi.

Interesele de ordin material, care negreşit şi dânsele au contribuit la formarea şi mai cu seamă întărirea acestei conştiinţe, n'au putut să se ivească decât mult mai târziu, odată cu înmulţirea numărului cititorilor, când din desfacerea cărţilor tipărite puteau în adevăr să rezulte beneficii apreciabile pentru autori.

Şi pentru o împrejurare şi pentru alta (satisfacerea ambiţiunii de autor original şi realizarea de foloase materiale) se cerea prin urmare un mediu cultural prielnic, care nu s'a putut crea decât cu încetul prin răspândirea şi adâncirea culturii în pături populare mai largi.

Dacă la început plagiatul — care nu urmăria atât răspândirea faimei falşului autor, cât mai ales pe cea a însăşi cărţii folositoare maselor de cititori doritori de instruire — a fost „fatal" şi chiar „util" (şi de aceea nebăgat în seamă şi scuzabil), mai târziu el devine „amoral" şi „imoral" şi ca atare începe să fie relevat şi combătut în public ca orice faptă necinstită şi păgubitoare atât pentru individ cât şi pentru societate.

Vom arăta în cele următoare câteva începuturi de manifestare a acestei conştiinţe cinstite, care vine să purifice moravurile noastre literare în prima jumătate a veacului al XIX-lea şi care se manifestă printr'o atitudine hotărâtă a autorilor români de a respecta munca străină, pe de o parte, şi de a-şi apăra, pe de alta, pe a sa proprie.

In 1831 tipăreşte la Bucureşti **I. Eliad** (Ion Heliade-Rădulescu) cartea „**Regulile sau grammatika poezii, traduse în româneşte**", fără a arăta după cine a făcut traducerea sa. In „prefaţa" lucrării sale Eliad îşi aduce totuşi aminte de datoria, ce o are faţă de autorul străin, căci iată ce ne spune:

Bună este zisa aceea, că vorba multă este sărăcia omului: eu cu atâta vorbă era să uit a arăta, că aceste reguli de poezie nu sunt făcute de mine, ci alţi bărbaţi au lucrat alţi au cules şi eu n'am făcut decât lucru gata a-l preface în româneşte. Ciudat lucru era să fie, să fac lumea să crează că eu am cugetat atâtea! Norocire numai că suntem în veacul acesta: odată era ruşine a se mândri cu lucru străin 6); acum însă lumea este mai blândă şi pielea leului o întrebuinţează şi alte vieţuitoare. Ce lucru bun ar fi fost, când nu s'ar fi născut zugravul acela, ce a zugrăvit pe Vremea descoperind Adevărul! Ideea aceasta strică la toţi cheful, şi mie nu mai puţin, că reguliale de poezie, culese din cursul de literatură al lui Levizac, era să treacă că sunt ale mele. Poate că cineva va socoti că acest sfârşit este un fel de trăsură satirică, dar să nu crează, că eu am vrut numai să arăt aceea, ce dorea inima mea" 7).

Oricât ar dori Eliad, să nu se atribue de cititor rândurilor sale o intenţiune satirică, totuşi satira este evidentă, ca de altfel în întreaga prefaţă, în care este vorba mai cu seamă de pretenţioşii şi răutăcioşii cititori-critici ai vremii sale, pentru care are prea puţine cuvinte de laudă şi respect.

Cititorul, al cărui „portret a vrut să zugrăvească" Eliad, este supărăcios, răutacios, pentrucă: „nu înţelege nimic", „n'a învăţat" şi „nu ştie acea ştiinţă şi meşteşug", despre care se scrie în cartea sa.

Cititorul lui Eliad nu va fi prin urmare prietenul şi sprijinitorul „nenorociţilor acelora, ce asudează întru a tălmăci şi a tipări cărţi din însăşi neaverea lor," 8) şi astfel „foarte lesne de deslegat este acum ghicitura: pentru ce nu se înmulţesc cărţile în limba românească şi pentru ce prin urmare literatura şi moralul nu sunt vorbe româneşti; pentru ce râvna spre bine este amorţită şi acolo, unde se înfierbântă, iarăşi îngheaţă; pentru ce cărţile, care s'au tipărit stau neîmpărţite şi acelea, care s'au împărţit, în loc de mângâere au pricinuit amărăciune scriitorilor săi" 9).

Cu un astfel de public cititor, fără editori şi librari, căutând „prenumeranţi" pentru „înlesnirea tipăririi cărţilor", nu numai ale sale proprii, ci şi ale altora „cari se ostenesc întru tălmăcirea şi alcătuirea cărţilor", — era firesc ca idealistul şi entusiastul Eliad să poată aprecia în de ajuns meseria grea de literat şi în consecinţă, să o respecte la ori care alt scriitor. Prin urmare lui îi va fi „ruşine a se mândri cu lucru străin", produs prin muncă obositoare şi onestă, cu atât mai mult, că era convins de biruinţa adevărului, pe care „vremea îl descoperă".

Dar în vreme ce Eliad dă o dovadă frumoasă de conştiinţă şi cinste literară, care să servească de pildă contemporanilor săi, câţiva ani mai târziu scriitorul basarabean **Costachi Stamati** denunţă public un caz de furt literar, căruia i-a căzut victimă.

„Eu am dat, declară Stamati, la anul 1834 depe această odă 10) a poetului rusesc Derjavin, tradusă de mine româneşte, o copie răposatului Vornic Dimachi şi Dumnealui, ce nu ştia nici un cuvânt ruseşte, au cutezat a o tipări pe numele său in acelaş an in „Albina românească" din luna Fevruar, ca şi cum ar fi tradus-o d-sa, schimbând câteva versuri din acea odă; după care un basarabean, domnu Hâncu, au tipărit-o în gramatica sa sub numele lui domnu Dimachi, cu greşeală, neştiind că eu am fost adevăratul traducător al acestei ode" 11).

După cum vedem, vremea a descoperit destul de repede adevărul şi C. Stamati a reintrat în drepturile sale de traducător, pe cari vornicul Dimachi numai vremelnic i-le putuse usurpa.

Furtul s'a putut descoperi cu atât mai uşor, dat fiindcă poezia se tipărise într'un ziar ieşan răspândit, de unde a trecut în crestomatia cunoscutului autor didactic basarabean Iacov Hâncul(ov). Şi el trebuia să fie denunţat publicului, fiindcă se atingea de către Dimachi ambiţia de autor, prestigiul literar al lui Stamati, cunoscut cititorilor români de peste Prut.

Dar pe când Eliad află că este lucru ruşinos a te mândri cu lucru străin; pe când Stamati se plânge de îndrăzneala cu care i-a fost înstrăinată o lucrare a sa de către vornicul, care „nu ştia nici un cuvânt ruseşte", — un al treilea scriitor, de astădată foarte puţin cunoscut în istoria noastră literară, pitarul **Ianake Pashal** 12), tipărindu-şi cartea sa „**Dialoguri şi vocabular în trei limbi, româneşte, ruseşte şi turceşte, pentru toate trebuinţele omului privat şi omului ostaş**" (Bucureşti, 1849), avertizează pe toţi „domnii autori", cari ar îndrăzni, din ambiţie sau interes, să-şi însuşească fructul ostenelilor sale îndelungate.

După câte ştim, nici un autor român înaintea lui Pashal n'a pus aşa de limpede şi de hotărît chestiunea dreptului de autor în discuţiune publică, drept pe care legiuitorii noştri l-au codificat mai târziu, în legea din 1 Aprilie 1862, 13) şi l-au garantat complect şi puternic abia prin ultima lege specială asupra proprietăţii literare şi artistice din 18 Iunie 1923.

Citind energicul apel al lui Pashal, trebue să credem că simţul cinstei literare era foarte scăzut la 1849.

Il reproducem în întregime ca pe un interesant document al vremii.

„Domnilor autori!

Oricâte dialoguri nu vor avea această subtscriere şi pecetie, se vor socoti ale acelu'a, ce-şi însuşeşte osteneli streine; precum şi câţi s'ar cerca răsfoind cartea mea şi mutând cele de sus jos şi cele de jos sus, numai şi numai împinşi ori de ambiţie sau de interes, ca să înşele ochii lumii, călcând în picioare osteninţele mele de patruzeci ani, precum şi dreptul ce am asupra lor: toţi aceştia ca depărtaţi de mustrarea cugetului moraliceşte, vor întâmpina politiceşte pentru călcarea dreptului meu de a tipări şi acest drept de a tipări cineva ostenelile sale, în toată Europa priveleghiată şi pe viaţă, pe seama sa şi pe dreptul de a vinde tipărirea; aşa dar acei îndrăzneţi numai decât vor fi chemaţi a-şi da cuvântul la protest, pentru îndrăznire şi pentru drepturi streine ce au însuşit. Anul 1849, Aprilie 1. Al Dumneavoastră prea plecat Pitarul Ianache Pashal" 14).

Pashal (probabil grec de naţionalitate sau de origină) a servit lung timp ca dragoman atât la Turci cât la Ruşi, în vremea ocupaţiilor din 1806, 1828 şi 1829. Se pare că cunoştinţa limbei turceşti şi ruseşti i-au adus destule foloase şi sub raport moral şi sub raport material, căci îşi recomandă cartea sa cu foarte mare căldură şi mai cu seamă reclamă cititorilor, pe cari îi asigură că vor putea învăţa „fără dascăl", repede şi uşor aceste două limbi, „cu care ştiinţă vor aduce cinste atât nouă, precum şi acelor două înalte puteri mulţumire" 15).

In deosebire de Eliad, care se vedea nevoit a căuta „prenumeranţi" pentru a-şi asigura tiparul unei cărţulii mici şi modeste, Pashal ştie să obţină dela „Excelenţa sa Domnul Kaimacan, marele Logofăt al dreptăţii, Konstandin Kantakuzino" suma de „230 galbeni din casa Statului" pentru înlesnirea tipăririi cărţii sale destul de voluminoase şi îngrijit tipărite pe hârtie bună.

Poate că şi cele două puteri mari străine, Turcia şi Rusia, în special cea din urmă, vor fi avut un interes deosebit, să vadă tipărită şi răspândită această carte şi poate că vor fi înlesnit şi ele tipărirea ei.

In cazul acesta Pashal nu va fi avut numai ambiţiunea, de a trece drept autor al unui bun manual, dar mai cu seamă interesul, de a desface o „cătăţime" cât de mare de aceste cărţi „prea trebuincioase astăzi Românilor".

Un volum din cartea lui Pashal avea preţul de 14 „sfanţihi", ceiace ar însemna 5 lei 60 bani volumul, întrucât sfanţul sau sfanţihul, monedă veche de argint, avea valoarea de 40 bani. Un preţ destul de ridicat chiar pentru acele vremuri. De unde rezultă clar interesul lui Pashal, de a-şi apăra chiar de la început proprietatea sa literară, pe urma căreia îşi putea promite în împrejurările politice de atunci foloase materiale considerabile.

Dar din indicaţiile ce le avem până acum, trebue totuşi să ne îndoim de originalitatea acestei lucrări, întrucât Pashal are precursori în Basarabia, 16) unde, probabil tot din îndemnul autorităţilor ruseşti, s'au tipărit manuale similare, pe care Pashal pare să le fi cunoscut şi plagiat sau compilat.

Intrucât două din aceste manuale (bucoavne) moldoveneşti-ruseşti sunt alcătuite de anonimi (una la 1819, alta între 1830-1840, iar a treia de Ştefan Margellă la Petrograd (în 1827), s'ar putea uşor explica îndrăzneala lui Pashal de a le plagia sau compila, mai cu seamă că nu putea bănui că aceste manuale ruso-române vor putea cândva pătrunde până la Bucureşti şi vor putea fi cunoscute de cărturarii de acolo.

Totuşi, vorba cinstitului Eliad: vremea descopere adevărul! Şi va fi desigur o crudă ironie a sorţii când se va stabili definitiv, că acest curajos apărător al dreptului de autor în ţara românească aproape necunoscut nouă ca scriitor, n'a fost decât un abil plagiator sau compilator, fie din „ambiţia" de a fi „privit cu un zel deosebit" de către cele două înalte puteri străine, ce umileau ţara, ocupând-o cu putere armată, fie mai cu seamă din „interesul" de a face bani cu desfacerea unui manual, întocmit pentru „toată obştea, care pătimeşte, neştiind limba turcească şi rusească".

Dar şi după Pashal mai apar încă la noi scriitori fără conştiinţa proprietăţii literare, adică fără să-şi dea seama de dreptul, prin care o lucrare literară este socotită ca aparţinând exclusiv unei singure şi anumite persoane.

Astfel, după cum am arătat cu altă ocazie, 17) un scriitor anonim bucovinean prelucrează la 1854 o povestire după scriitorul rus Puşkin şi o tipăreşte într'un calendar, fără a arăta izvorul inspiraţiei sale. Dar în cazul de faţă autorul putea să aibă cu atât mai puţin conştiinţa unei vinovăţii, când pe lângă părţile prelucrate din Puşkin şi complect adaptate împrejurărilor de viaţă românească mai adăoga părţi absolut nouă şi originale cu o pronunţată tendinţă moralizatoare.

De altfel nu cunoaştem nici pe alcătuitorul amintitului calendar, iar toate contribuţiile literare din el nu poartă nici o semnătură de autor: încă o probă că nu autorul, ci cartea şi cuprinsul ei avea importanţă pentru cititorii de atunci.

Intrucât atingerea dreptului de proprietate literară există încă şi astăzi 18), când cunoştinţa dreptului de autor este foarte desvoltată şi când legiuirile tuturor ţărilor civilizate apără suficient proprietatea literară, — am greşi condamnând sever şi fără apel pe nişte bieţi plagiatori români de acum o sută de ani, cari, voind să se facă folositori obştei nu-şi dădeau seama de gravitatea delictului, ce îl comiteau, „mutând cele de sus jos şi cele de jos sus".

LIVIU MARIAN

1) „*Spiritul critic în cultura românească*", ediţia III, pag. 91.
2) *Idem* ibidem.
3) *Idem* ibidem.
4) *Idem* ibidem.
5) *Idem* ibidem pag. 92.
6) Eliad, făcând afirmaţia această vagă, nu precizează *când* şi *unde* s'a întâmplat aceasta. Greşeşte, când se gândeşte la împrejurările dela noi şi la o bună parte din înaintaşii săi.
7) *I. Eliad*, op. cit., Prefaţă, pag. VIII.
8) *Idem*, ibidem, pag. VI.
9) *Idem*, ibidem, pag. VI.
10) Este vorba de „*Lauda lui Dumnezeu*", odă, tradusă după poetul rus *Dierjavin*. O imitaţie a aceleaşi ode se tipăreşte de către un necunoscut în „Calendariu pentru ducatul Bucovinei pentru anul mântuirei 1854", apărut la Leov.
11) Vezi „*Muza românească*" de caval. Const. Stamati, tom. I, Iaşi, 1868, pag 205.
12) Relevat întâi de d. prof. *N. Iorga* în „Istoria literaturii române din veacul XIX", vol. III, pag 104.
13) Legea aceasta este, propriu zis a presei şi numai articolele 1—11 privesc şi proprietatea artistică-literară.
14) *I. Pashal*, op. cit pag V din prefaţa la „partea I" a cărţii. După iscălitura pitarului urmează şi pecetea sa.
15) *Idem*, ibidem pag. VII
16) Vezi *Ştefan Ciobanu*: „*Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*", Chişinău, 1923, pag. 79—82, 97—101 şi 102—106.
17) In articolul „*Puşkin în româneşte*", tipărit în „*Adevărul literar şi artistic*" anul VI 1925, No. 222.
18) Şi încă sub forme nouă, complicate, cari nu se cunoşteau acum o sută de ani.

Anecdote pentru Metternich

Guvernul republican din Austria a pus să se scotocească toate arhivele fostei împărăţii, în care a dat peste unele lucruri foarte amuzante.

Printre teancurile prăfuite de scrisori diplomatice, sau de rapoarte picante ale agenţilor poliţieneşti, un dosar îngălbenit are drept titlu:

„Anecdote pentru Metternich".

Marele cancelar al Sfintei Aliante, omul care a doborât pe Napoleon, îşi redacta memoriile pe care voia să le presoare cu note mai puţin grave. In acest scop, el n'a şovăit să mobilizeze tot personalul: miniştrii, şefi de secţie, militari, diplomaţi. Dela Budapesta la Munchen sau la Berlin, dela Dresda la Londra şi la Paris, nu se auzia decât acest cuvânt de ordine: „Colecţionaţi anecdote pentru Metternich".

Colecţia odată adunată a fost clasată metodic: ironii la adresa familiei regale, glume populare, vorbe de spirit galante, etc. Iată de pildă o glumă la rubrica drumurilor de fier, socotite pe atunci ca o noutate primejdioasă: „La gara de nord din Viena, biletul pe care îl iei este un bilet de înmormântare..."

Este şi mai curios să vezi pe aceşti înalţi funcţionari, care au încarnat legitimismul cel mai intransigent, adunând bârfelile curtizanilor asupra suveranului —atât de nevinovate de altfel, faţă de cele pe care le-a cunoscut curtea din Versailles: „Partidă de whist: arhiducele Ludovic, prinţul Metternich, contele Kolowrat—împăratul face pe mortul". Sau:

„Trei tinichigii care reparau acoperişul palatului dela Hofburg au căzut de sus. Motivul: nu erau destul de ataşaţi de casa imperială", etc.

Fericite timpuri, când ambasadorii aveau răgaz să colecţioneze anecdote!"

INTERIOR

Borcanul ce păstrează peşti de aur
Cu cozile, — palate lucitoare,
E un miraculos şi vechi tezaur,
In care joacă firele de soare.

Pisica toarce-un vis de lene-agale,
In descrescânde ritmuri de sfârlează
Si 'nchide ochii 'n formă de migdale;
Iar genele bogate de mătasă
Răpesc, atuncea când se 'mpreunează
Verzuiul licuricilor, în plasă....

Solfegiază trist, necontenit
Canaru 'nchis pe veci în colivie;
Un papagal bătrân, cu nas semit
A răguşit de-atâta vorbărie.

Cu stampele de Iser şi de Rops,
Peretele odăii e 'nzestrat;
Pe canapea, stă agresiv un mops,
Ce-ar vrea să latre, dar... e împăiat!

ALEXANDRU BILCIURESCU

Agonia creştinismului

Unamuno e unul din cei mai viguroşi scriitori spanioli, autor al unei excelente cărţi despre Don Quichotte, şi critic profund al lui Dostoevschi. „Agonia Creştinismului" e titlul unei scrieri nouă, publicată decurând de Unamuno, care îşi expune ideia centrală în fraza următoare: „Vreau să vă arăt aci, cititorilor, agonia mea, lupta mea creştinească, agonia creştinismului în mine, moartea lui şi învierea lui în orice clipă a vieţii mele intime".

Insă cuvântul „agonie" nu trebue înţeles în sensul lui modern, comun astăzi, ca termen care exprimă starea unei fiinţe înainte de moarte, ci în sensul pe care l-a avut în limba veche greacă. Unamuno zice: — „Agonia înseamnează luptă. Se află în agonie acela care trăeşte luptându-se şi cu viaţa însăşi, şi cu moartea". — Cartea lui Unamuno e tristă şi întunecată. Sufletul autorului apare aci frânt şi bifurcat. Adevărul în sine e trist. El îşi caută izvorul consolării în durerea sufletească. Găseşte speranţe creatoare mai mult la oamenii care au căzut în disperare.

Dogma creştină asupra învierii trupului i se pare lui Unamuno contradictorie cu dogma nemuririi sufletului. Deziluzionat şi dezorientat stă Unamuno în mijlocul faptelor vieţii. E dezgustat de toate: de patriotism, de socialism, de democraţie şi de monarhie; n'are nici o credinţă religioasă fermă, se îndoeşte de idealuri sociale, însă nu e lipsit de credinţă, în genere, nici nu poate fi numit sceptic. Starea-i sufletească s'ar putea defini mai exact prin cuvântul „semi credinţă".

Dacă toate cărţile interesante pot fi împărţite în două categorii: unele interesante prin ele însile, iar altele — prin personalitatea autorului lor, — atunci „Agonia Creştinismului" aparţine categoriei a doua. După ce ai citit-o, şi dacă cunoşti pe Dostoevschi, Merejcovschi, Rusia intelectualilor, etc., — începi fără voe să te gândeşti nu atât la cartea cât la autorul ei, şi-i vezi trăsăturile vechi, bine cunoscute: drapat, poate, într'o manta de spaniol, apare un intelectual de tip rusesc.

Această specie de intelectual s'a înmulţit foarte mult în Europa în ultimii 15—20 ani. Poate că acea paralizie a voinţii, care se observă în viaţa actuală a Europei, purcede de la naşterea în mijlocul Europenilor a unei clase noui: intelectualii de tip rusesc dinaintea revoluţiei. Aceşti intelectuali europeni n'au idee însă, cum s'au zbătut şi prin câte au trecut, unde au căzut şi unde au biruit — predecesorii ruşi. Şi de aceia nu trag acuma prea multe foloase din lecţiile şi din pilda Ruşilor.

Unamuno împreună cu toată „internaţionala intelectualilor" risipită prin spaţii imense în lupte sociale şi pentru existenţă, nu şi dau seama cum au trecut Ruşii prin aceiaşi „agonie", cum şi au recăpătat voinţa, cum şi-au creiat o religie nouă socială revoluţionară, care astăzi, deşi trece prin faza mucenicies, e gata să se ivească în lume şi să-i arăte că creştinismul aparţine trecutului şi ce „adevăr şi dreptate" au răsărit pe ruinele lui şi ale altor concepţiuni mecanice adversare creştinismului sau paralele cu dânsul...

„Agonia Creştinismului" se isprăveşte printr'un strigăt de desnădejde: — „Hristos, Hristos al nostru — de ce ne ai părăsit?"

— E un strigăt absolut la fel cu al lui Merejcovschi, Tolstoi, Dostoevschi. Block, în „Cei Doisprezece", îi pune pe bolşevici, înarmaţi, pe urmele lui Isus, care păşeşte dincolo de perdeaua viscolului, încununat cu „trandafiri albi", — aceasta i viziunea desnădejdii lui Unamuno. La care desnădejde Vladimir Soloviev, filosoful rus, răspunsese de mult: — „Inima mâhnită şi umilită, Domnul nu o distruge"....

A apărut
„Lectura" No. 50
— Floarea literaturilor străine —
CLAUDE FARRERE
Crinii veştejiţi
— Romanul unei pasiuni —
Trad. de CONST. A. I. GHICA
Lei 4.— Scrierea complectă
La chioşcari şi librari

La Curtea de Argeş

Am pornit să văd toamna în ţară, în frumoasa şi bogata ţară de sub munţi, încolo spre lunca Argeşului, spre Târgovişte şi Curtea-de-Argeş. Pe drumul acesta puţin umblat, la adăpost de influenţa distrugătoare, în ce priveşte tradiţia şi pitorescul, a progresului, mai poţi zări ici, colo, câte ceva din caracteristicul vechi al peisagiilor noastre.

Bisericuţe modeste de lemn, cu siluete arhaice şi fine, îşi arată sfioase turla unică din reţeaua crengilor tomnatice. Aerul e curat şi deschis, văzduhul calm, o linişte patriarchală învăluie toate.

Imprejurul căsuţelor acoperite încă cu stuf s'a adunat toată rodnicia şi tot belşugul pământului. Prispele sunt pline de grămezile aurii ale ştiuleţilor de porumb, de mormanele fructelor uscate, de bostani mari şi roşii... Prin livezi, se zăresc printre pomi stogurile de coceni, strânşi pentru iarnă, trunchiuri, buturugi, grămezi de crengi. Prin curţi stau risipite buţi şi doage. Pe câte un ţol, la soare, femei dărăcesc lână şi care greoaie, cu coviltir, înaintează încet, pe drumurile albe, drumurile câmpiei ce te cheamă şi te îmbie cu farmecul lor fără hotare, ca o apă fără de funduri...

Pe marginea drumului se 'nşiră tufani, arbori şi goruni tineri, împodobiţi pe tulpina subţire cu elegante buchete de foi pălite. Siluetele lor de o graţie decorativă unică, se decupează pe fondul câmpului galben, al cerului palid, şi soarele se împrăştie peste toate ca un uşor şi obosit praf auriu.

Printre tufe cu frunza mică roşie, galbenă, uscată, pătrund cărări pline de mistere. Tufanii, gorunii, fagii, cu frunza deasă şi aspră, cu trunchiurile puternice, cu crengile întortochiate şi chinuite, sunt adevăraţii copaci care vorbesc de firea şi de trecutul nostru. Nu eleganţa fragilă a mesteacănului, nu slăbiciunea tânguioasă a sălciilor, nu sumeţia stearpă a plopului!...

Curtea-de-Argeş! Cu valul de ţărani o pornesc în sus, pe coastă, printre cele două rânduri de castani ce s'au scuturat, aşternând un covor foşnitor de aramă sub paşi. In culmea deluşorului, un loc închis între ziduri bătrâne. In mijloc un chioşc ruginit. Pustiu. Vântul ia frunzele uscate după jos şi le poartă cu foşnetul lui încoa şi încolo, cum îi vine bine...

Am pornit-o în recunoaşteri ciudate, în rătăciri fără ţintă prin întreg trecutul acesta viu, răsărit aevea ca printr'o minune înaintea mea. De pretutindeni mireazma lui mă învăluie, din uliţele strimte şi povârnite, în care te pândeşte din toate curţile negre, misterul medieval al pridvoarelor sucite, al scărilor ascunse, al ferestruicilor înguste, ca nişte tăeturi în zidurile groase.

In capătul târgului, dintre zidurile de bolovani tencuiţi parcă pentru veşnicie, se ridică impunătoare, grea şi nobilă, ca o arhaică viziune uitată de vreme, biserica Domnească. Proporţiile ei aşezate, temeinice şi neînfrânte sunt un adevărat simbol al tăriei încăpăţânate şi dure, cu care neamul nostru a răzbit prin toate încercările. Puţine sunt monumentele atât de armonizate în proporţiile lor, încât să-ţi dea fiorul unui sentiment estetic unic. Biserica Domnească, pe o noapte cu lună, profilată pe cerul curat, cu cupolele şi turlele ei crescute dintr'un singur bloc cu zidurile aspre, strânse, adunate ca spre o mutuală apărare, cu înălţimea ei potolită, baza ei largă, pare ieşită dintr'un singur gând precis, dintr'o mentalitate conştientă şi sigură de sine ce şi-a pus pentru totdeauna pecetia ei asupra vremilor ce aveau să vie.

In jurul bisericei, liniştea e perfectă. Burueni înnalte şi pomi bătrâni stau păliţi în bătaia dulce a soarelui şi uşa de fier mititică şi greoaie parcă nu s'a mai deschis de veacuri. Pe ulicioara dosnică ce coboară dela biserică, ale cărei turle se mai văd scânteind obosit la capăt, nucii înnalţi dintr'o curte se împreună cu vârfurile viţei ce încinge pridvorul căsuţei din faţă. Cu spatele la uliţă, casa nu-şi arată decât coperişul negru; sub straşina ei lată se adăposteşte o întreagă cămară, cu oale, străchini, steble de busuioc, de cimbru, de leuştean, de rosmarin, şiruri de ardei roşu, câte un „zăbun", mototolit acolo, şi cine ştie câte alte comori şi minuni, ce nu se văd.

Cum zice cântecul popular:

„...Golea mi se ridică,
mâna 'n straşină băgă,
măsdrăcelul îşi scotea,
Masdracul şi sabia..."

De jur împrejurul casei e gospodăria savuroasă, înjghebată deadreptul din produsele pământului, ale ţarinii şi ale pădurii apropiate. In fundul ulicioarei se văd plaiurile revărsate ale Argeşului şi dealurile aproape. La mijloc, caldarâmul e scobit într'un jghiab povârnit ce lasă să se scurgă apa ploilor, şi din mijlocul aceloraşi şi aceloraşi ziduri de bolovani, se ridică mereu aceleaşi case minunate, cu coperişuri înnalte şi negre, cu ziduri albe, fără ferestre, cu pridvoare sus, sub straşina lată, plină de flori şi de chite de burueni uscate...

Dis de dimineaţă, la podul din mijlocul târgului, înnainte de a răsări soarele tomnatic, lumea curge, din sus, din jos, prin ceaţa uşoară...

Femei, cu fota neagră strânsă pe trup, duc coşuri şi oale în cap, bărbaţi înveliţi în mantale bizare trec demni spre cine ştie ce treburi misterioase, băeţaşi îmbrăcaţi ca bărbaţii, cu traista de pânză agăţată pe umeri, curg toţi pe uliţă 'n jos, cu aceleaşi gesturi consacrate, departe de orice influenţe.

La Curtea-de-Argeş toate ceasurile au stat. Se pierd trenuri, se pierd procese, dar rămâne pe loc, păstrat cu încăpăţânarea tradiţiei iubite, parfumul fin, abia, abia evaporat, al timpurilor ce nu au mai lăsat nici o urmă în alte părţi. In case, în hanuri, pe uliţe, limba care se vorbeşte e primitivă şi plină de sevă, vârtoasă şi apropiată de noţiunea primitivă. Pe aici, oribila abstracţie nu se înţelege şi oamenii drepţi la gânduri şi curaţi la minte, rămân cu ochii mari la tine, neînţelegându-te.

Seara, parc'ai fi pe o stradă din Constantinopol. Lumea ciudată şi primitivă se revarsă deavalma prin mijlocul străzii, luna se ridică mare şi galbenă şi un orăşel medieval se deşteaptă din depărtarea vremilor. Rezimată în dosul unei case, o magherniţă în plin aer, îşi arată de departe în lumina roşiatică, mărfurile: pastramă, zmochine, roşcove, ardei roşu, peşte afumat... băncile circulare din prejurul trunchiurilor bătrâne din piaţă încep să se umple de sfătuitori, în timp ce pe străzile mărginaşe, încep să umble câinii. De sub câte o boltă, o umbră se strecoară încet prin întuneric.

Prin mijlocul străzii, poticnindu-se în bolovani, vine un om cu un felinar. O umbră din spate, îl strigă: — Stăi omule! — Aoleu! Aoleu! Moare băiatu meu! — Stăi omule! Al mare? — Al mic. Ii ţine lumânarea! — Vai de inima mea! — Chemaşi doftoru? — Nu. Du-te că-i colo 'n colţ la Grigoriu! Şi numele modern şi banal cade cu un sunet neverosimil în misterioasa atmosferă a nopţii medievale.

Ceva vag în Curtea-de-Argeş îmi aminteşte Braşovul. Dar ce departe e bogăţia lipsită de nobleţă, caracterul închis, aspru şi bănuitor al cetăţii negustoreşti de graţia simplă, patriarhală şi sfioasă a Târgului nostru.

Străjuind deasupra lui se ridică ruina dela Sân-Nicoară. Pe un drum cotit, strejuit de plopi, acoperit şi plouat un car de lemne... Acolo sus, soarele apune. Trunchiurile de frunze galbene, două femei şi un moşneag descarca brazilor par mânjite de sânge. Firidele boltitei ferestre înguste săpate în zidul gros, se umplu de ameninţări. Parcă întregul popor al trecutului se ridică şi mă priveşte din ele cu ochi uimiţi, încruntaţi şi bănuitori.

In preajma serei, sufletele lor neodihnite, de sigur că mai rătăcesc şi acum împrejurul cămărilor boltite în care-şi lăsară ce avură mai scump... Am stat pe Podul Argeşului, în înserarea tot mai deasă! Tot mai pierdute, tot mai stinse licăreau, ici, colo, pe dealuri, luminile târguşorului. Ţărani, ca nişte umbre treceau în sus şi în jos, vorbind cu glasuri scăzute, ducând în spate misterioase poveri şi între malurile largi, în spaţiul deschis şi revărsat, uşor prăfuit de ceaţa subţire, apa şoptea surd o poveste bătrână.... Voevozii, cu mantia fluturând, veneau pe caii lor mici, în buestru... un foc se aprindea pe un deal, un bucium răsuna alarma departe, şi ca din pământ răsăreau din umbră, pâlcurile... Apoi ceaţa înnăbuşea zgomotele, se lăsa peste târguşorul cuprins de spaimă... Şi pe plaiul Argeşului veneau şoptind cu glas scăzut, umbre, purtând în spate poveri misterioase.

IGENA FLORU

De-ale Doctorului Voronoff

După ce a hultuit bărbaţii cu glande de maimuţă, Doctorul Voronoff a voit să facă acelaş lucru şi cu femeile.

O doamnă, care tocmai era în cura vestitului medic, îl întreabă.

— Doctore... acuma... dacă voiu face un copil, ce zici, va fi normal?

— Pentru ce nu? zise doctorul.

— Mă tem ca nu cumva... cu ghindura asta de maimuţă să fac vre'un... maimuţoiu.

Medicul răspunse liniştit:

— Doamnă, de asta nu trebuie să fii îngrijată. De altfel unele femei au născut aşa ceva şi fără să fie grefate de mine.

* * *

Intr'o zi veni la doctorul Voronoff un bătrân de 66 de ani şi-i spuse:

— Cât îmi ceri, doctore, ca să-mi dai vigoarea unui om de 50 de ani?

— Treizeci de mii de franci — răspunsese doctorul.

— Şi de 30 de ani?

— Cincizeci de mii.

— Foarte bine. Dar de 25 de ani?

— Şaizeci de mii.

— Şi de optsprezece?

— O sută de mii.

— Dacă-i aşa — spuse bătrânul, fă-mă de 18 ani.

Doctorul îi făcu operaţia care reuşi de minune.

Bătrânul întinerise. Chipul lui era acuma ca al unui copil — căruia i-ar fi ieşit câteva sbârcituri înainte de vreme. Se amoreză apoi straşnic şi se purta întocmai ca un tinerel — dar parcă era lovit de amnezie: uită să plătească medicului salvator.

Doctorul Voronoff îi trimese atunci o scrisoare; neprimind însă nici un răspuns se duse acasă la dânsul. Il găsi în pyjama trandafirie având aerul unui om cu totul mulţămit de soarta sa. Doctorul îl felicită pentru buna lui dispoziţie, rugându-l în acelaş timp să-i plătească onorariul.

— Vai, răspunse fostul bătrân, nu găsesc de unde să iau suma făgăduită...

— Dă-mi atunci un cec...

— Imposibil... Notarul meu nu-mi mai recunoaşte iscălitura.

— Pentru ce?

— Sunt minor.

Anecdote

Iohann Strauss primi într'o zi, dela un admirator din actuala Cehoslovacie, o scrisoare cu următorul cuprins: „Prea stimate domnule von Strauss, sunt unul dintre cei mai mari admiratori ai dv., şi vă socot compozitor mai de seamă decât Offenbach şi Suppé. De curând am auzit din nou un vals de d-ta, care mi-a plăcut în chip atât de extraordinar, încât aş ţine mult să-l am. Din păcate nu ştiu cum se numeşte, dar melodia vine cam astfel: Tiri tiriri tiriri diduum diridum diridum dridi dirida. Veţi înţelege din acestea despre care vals e vorba şi vă rog stăruitor să aveţi bunătatea de a mi-l trimite. Vă mulţumesc dinainte şi vă salut cu admiraţie X. Y."

* * *

Voltaire lăuda odată, într'o societate, lucrările poetului elveţian Haller.

Un prieten îi aminti, însă, că părerile lui Haller despre personalitatea şi opera lui Voltaire nu sunt tot atât de favorabile.

„Ei bine", zise Voltaire, „probabil greşim amândoi".

* * *

Ludovic XIV arătă lui Boileau câteva poezii ale sale şi îi ceru părerea.

„Sire", răspunse Boileau, „nimic pe lumea aceasta nu este imposibil pentru Majestatea Voastră. Aţi vrut să scrieţi nişte poezii proaste şi v'a reuşit de minune".

* * *

Alessandro Manzoni avea groază de vizitatorii nepoftiţi şi primea numai pe prietenii săi.

Abatele Benedetto Galli, vrând să străbată la marele scriitor, îi trimise o scrisoare în care spunea că el, traducătorul lui Horaţiu, speră să fie primit.

Manzoni îi răspunse, scurt şi categoric: „Horaţiu e intraductibil".

CONTRIBUŢII CRITICE

Th. Dostoiewsky: Eternul soţ

Nu ştiu care e adevăratul titlu al acestui roman apărut de curând în franţuzeşte într'o ediţie de lux sub titlul „L'éternel mari" (Editions de la Pléiade, colecţia „Les auteurs classiques russes"). Evident, „Eternul soţ" nu e cel mai de seamă, nici cel mai cunoscut roman al scriitorului despre care André Gide a spus că e „cel mai mare romancier al lumii". Dar se simte în fiecare pagină răsufletul puternic al uriaşului scriitor rus, formidabila lui înţelegere de suflete şi obiceiul de a construi mare şi masiv. Romanul mai are însă o caracteristică, deşi nu cea mai de seamă a romanului, dar destul de pronunţată ca să intereseze din punctul de vedere al psihologiei... autorului!

Dostoiewsky nu e un autor vesel şi nici satiric. E fundamental tragic. In „Eternul soţ" e un surâs, începând de la titlu, şi cu toate că scenele romanului sunt lucrate totdeauna în cărbune negru, personajul principal dobândeşte, până la urmă, o înfăţişare comică sau, mai drept, tragicomică, destul de originală în lumea de un negru dramatism, creată de geniul lui Dostoiewsky.

Tot atât de interesant pentru cercetătorul literar e şi felul destul de neobişnuit în care autorul rus şi-a tratat

Dostoiewscky

subiectul romanului „Eternul soţ". Spre deosebire de „Crimă şi Pedeapsă", de „Fraţii Caramazov", de „Idiotul", Dostoiewsky atacă subiectul, ca să spunem aşa, din flanc. Lumina cade, uriaşă, tot timpul, pe un personagiu secundar, iar „Eternul soţ" cu coarnele în frunte ni se înfăţişează numai când trece şi-şi proiectează umbra ridicolă pe acest fond luminos.

Personagiul principal—de fapt personagiu secundar—e un anume Velcianinov, om de vre-o patruzeci de ani, care în timpul verei rămăsese la Petersburg din pricina unui proces de moştenire, destul de plicticos. Dar, odată cu căldura, nervozitatea lui Velcianinov creştea, până la a se socoti bolnav de ipohondrie. In această stare de nervi i se pare că e urmărit de un domn cu pălăria îndoliată; domnul cu pălăria îndoliată i se pare a fi origina ideilor lui fixe şi penibile; şi Velcianinov, cu puterile sănătoase, câte i-au mai rămas, luptă împotriva acestei noui obsesii. Spre zorii zilei, după o noapte de chinuitoare insomnie, Velcianinov, dând perdelele deoparte, vede pe trotuarul celălalt pe domnul cu pălăria îndoliată cercetând casa şi apoi îndreptându-se spre intrare...

Domnul care face o vizită atât de ciudată lui Velcianinov, e un anume Pavel Pavlovici Trusoţky. Se cunoscuseră, cu nouă ani înainte, într'un orăşel de provincie, şi fuseseră buni prieteni. Velcianinov fusese un intim al casei lui Pavel Pavlovici, care venise acum să anunţe pe vechiul său prieten că-şi pierduse soţia, că nu-şi găseşte de-atunci astâmpăr şi e în prada amintirilor frumoasei lor prietenii în trei.

Velcianinov fusese amantul defunctei Natalia Vasilievna, pe care o iubise cu o pasiune de nepriceput, timp de un an, cât avusese treburi în acel orăşel de privincie; se despărţiseră din voinţa ei neînduplecată. Natalia pretextase că e însărcinată

Dostoiewsky redă figura acestei femei cu o simplitate rară, dar cu o putere de însufleţire care o aşează printre cele mai sugestive creaţii ale romancierului: „Părea că n'are nimic din ceeace atrage şi subjugă: nu era atât de frumoasă; şi poate că nu era frumoasă de loc. Când a văzut-o Velcianinov, ea împlinise douăzeci şi opt de ani. Chipul ei, nu prea frumos, avea un oarecare farmec, atunci când se însufleţea. Dar ochii displăceau: în privirea lor era o asprime exagerată. Era foarte slabă. Desvoltarea intelectuală, mediocră; spirit indiscutabil şi pătrunzător, dar aproape totdeauna exclusiv; apucăturile unei provinciale mondene, dar având mult tact, e drept; gust ales, dar vădit numai în gătelile ei. Un caracter hotărît şi dominator; nu te puteai înţelege cu ea pe jumătate: „tot sau nimic". Tăria şi stăruinţa ei în situaţiile grele, erau uimitoare. O mare generozitate şi alături o nedreptate extremă. Era cu neputinţă să discuţi cu ea, căci „două ori două" n'avea nici o însemnătate pentru ea. Nu socotea nici odată că e nedreaptă sau greşită. Infidelităţile neîntrerupte, nenumărate, faţă de bărbatul ei, nu-i încărcau niciodată conştiinţa. Velcianinov o asemuia acelor „Fecioare Maria" din anumite secte dizidente care se cred sincer „mama lui Dumnezeu". Era credincioasă amanţilor ei. Ii plăcea să-i facă să sufere, dar îi răsplătea îndată. Era o fire pasionată, crudă, sensuală. Ura depravarea, o ura cu îndârjire, dar era depravată. Şi nimic n'ar fi putut-o face să recunoască propria-i depravare. „E sigur că nu-şi dă seama de depravare, *foarte sincer*", îşi zicea atunci Velcianinov (şi, fie spus în treacăt, luând parte la depravările ei). „E una din acele femei, gândea el, care par născute pentru a fi necredincioase soţului lor. Astfel de femei nu cad niciodată câtă vreme sunt fete mari. După legea firii lor, lucrul li se întâmplă numai când sunt măritate. Soţul e primul lor amant, dar după căsătorie, niciodată înainte. Nici una nu se mărită atât de priceput şi de repede. Soţul e totdeauna responsabil de primul amant. Şi totul se petrece foarte sincer; ele se socot totdeauna în dreptul lor şi, fireşte, cu desăvârşire nevinovate".

Dar Velcianinov, care n'ar fi voit să reia legăturile cu soţul fostei sale amante, se simţea totuşi atras... Intr'o cameră mobilată murdară în care locuia Pavel Pavlovici, Velcianinov găseşte pe acesta beat, torturând cu firea lui barbară — parcă voit barbară — pe Liza, fiica lui, de nouă ani. Velcianinov la presimţimântul că se află de fapt în faţa propriei *sale* fiice, înţelege că viaţa lui dobândeşte un nou rost şi în bună înţelegere cu Pavel Pavlovici o duce în sânul unei familii burgheze de la marginea oraşului. Dar într'o discuţie aprinsă cu Pavel Pavlovici, Velcianinov află că soţul ştie de unele legături ale fostei sale soţii, în special cu un anume Bagutov, care venise imediat după Velcianinov... Să ştie oare ceva şi de Velcianinov? Liza, fără a mai fi putut vedea pe Pavel Pavlovici pe care-l socotea tatăl ei, moare în casă străină.

Pavel Pavlovici încearcă să se însoare din nou cu o fată săracă dintr'o familie numeroasă şi cere ajutorul lui... Velcianinov! Vizita acestor doi în sânul familiei cu opt fete ale lui Fedorei Petrovici e de-un humor şi de un veridic de cea mai fină calitate. Infăţişarea de viitor încornorat a lui Pavel Pavlovici e subliniată cu o artă de mare muzician, care ar lucra cu instrumente secundare mai înainte de a răsuna întreaga orchestră. Dar Velcianinov, încăpăţânat, susţine ideia sa nenorocită şi după ce tânărul care ar fi fost eventual amantul soţiei sale i se înfăţişează rugându-l să renunţe la stăruinţele lui de om bogat în sânul unei familii sărace. Discuţia a avut loc în casa lui Velcianinov. In aceiaşi noapte Pavel Pavlovici încearcă să-l asasineze. Analiza împrejurărilor destul de ciudate ale tentativei de asasinat, corespondenţa sufletească şi — dacă putem spune aşa — strategică a fiecărei mişcări în tragicul joc al celor doi oameni pe jumătate desbrăcaţi, pândindu-se şi luptându-se pe întuneric — toate aceste sunt din marele repertoriu al lui Dostoiewsky: Recunoşti îndată sunetele şi acordurile spăimântătoare din „Crimă şi Pedeapsă".

Sfârşitul e de o simplitate genială. Câţiva ani mai târziu, Velcianinov într'o călătorie de cale ferată, vine în ajutorul unei doamne „provincială bogată, îmbrăcată fără gust" şi întovărăşită de un ulan beat, într'o împrejurare în care soţul lipsea. Dar soţul apare. E Pavel Pavlovici, care mulţumeşte cu entuziasm lui Velcianinov. „Perfect, totul e în ordine!!"... gândi Velcianinov privind la fericitul grup în trei.

Ce va fi făcut pe Dostoiewsky să întrebuinţeze acest mijloc indirect spre a ne înfăţişa pe eternul încornorat, nu ştim. Poate că o cercetare a scrisorilor, a mărturisirilor lui Dostoiewsky din vremea când a scris acest roman, ar cuprinde oarecari lămuriri. E drept că în felul acesta romanul se citeşte mult mai uşor decât, bunăoară „Idiotul" — legăturile dintre capitole sunt făcute aproape totdeauna prin câte o trăsătură de roman senzaţional — iar personajul se bucură de o imprecizie care adesea ţine loc de profunzime. Personagiul apare însă întreg, în împrejurările definitive, deşi acţiunea e ţesută din materialul scurt al unei nuvele, ca o criză.

Părerea noastră de rău că Dostoiewsky n'a lucrat direct asupra lui Pavel Pavlovici, cum a făcut cu Rascolnicof din „Crimă şi Pedeapsă", îşi are îndreptăţirea în faptul că „Vecinicul soţ" nu e un încornorat de rând, astfel croit de soartă, având doar o valoare comic-decorativă între noi — un fel de Don Chichotte al căsătoriei, care-şi poartă coarnele cu măreţie şi chiar cu orgoliu — ci e un încornorat *răzvrătit*, conştient de comicul lui destin, dar totuşi *crud*, cu el şi cu alţii, mergând până la marginea crimei împotriva acelora pe care el, în chip sincer, îi iubeşte! Pagina în care Dostoiewsky arată iubirea lui Pavel Pavlovici pentru Velcianinov pe care vrea să-l asasineze, ne face să credem că, numai prin schimbarea punctului de observaţie, cu aceleaşi elemente, Dostoiewsky ar fi creat definitiv pe acel Don Chihot al căsătoriei, care lipseşte până azi — evident la aceeaş putere ca eroul Tristei Figuri — literaturei universale.

F. ADERCA

O statistică a... dansurilor

Contesa Lamsdorf care a jucat timp de patruzeci de ani un rol mare în elita Petersburgului, şi a avut cel mai influent „salon" politic, fusese în tinereţe regina recunoscută a balurilor din „Palmira de Nord". Observaţiile făcute de dânsa şi trecute zilnic într'un carnet intim de însemnări, au apărut acuma într'un volum şi prezintă un interes de autentic document omenesc, compus cu minuţiozitate. Fiecare bal la care a dansat contesa, şi-a lăsat urme în amintirile-i publicate. In afară de însemnătatea acestor amintiri ca materiale preţioase pentru caracterizarea Rusiei ţariste de dinaintea războiului şi a revoluţiei, ele conţin o parte specială asupra dansurilor şi formează o statistică foarte originală a acestora.

Inainte de căsătoria sa, contesa Lamsdorf a luat parte la 225 baluri, iar după căsătorie — la 357.

In cursul celor 225 baluri i-au fost făcute 18 declaraţii de amor, însă numai 2 adoratori i-au propus şi căsătoria.

In schimb, după ce se căsătorise, contesa a auzit 272 declaraţii de amor; mai mult ca o sută de adoratori au ameninţat că se vor împuşca în caz dacă nu le răspunde afirmativ, iar circa 150 o implorau să divorţeze şi să le devie soţie. Deci, o femee ne-liberă îi atrăgea mult mai tare pe bărbaţi decât o fată.

Dintre toţi acei care o adorau, contesa însemnează numai *trei* care-i păruseră oameni într'adevăr de mare valoare intelectuală şi morală. Pentru restul de câteva sute, contesa nu găseşte nici măcar câteva cuvinte pentru a-i caracteriza.

In total, contesa Lamsdorf a dansat: 2934 cadrile, 450 valsuri şi 600 polci, etc. Numărul cavalerilor a fost peste 1700: Dintre aceştia, 1200 au fost pur şi simplu proşti, 300 plictisitori şi rău crescuţi, 23 simpatici şi, iarăş, numai *trei* atractivi în toate privinţele. Circa 2000 km. au fost dansaţi de contesa. Dansurile de astăzi: shimmy, foxtroturi, etc. au rămas, evident, necunoscute pentru contesa; „dansingurile" — deasemenea. Balurile din vremurile acelea jucau un rol mult mai însemnat în viaţa femeilor decât il joacă astăzi...

DINCOLO

SEMEN IUŞCHEVICI

Vanicica Perlow nu putea niciodată să înţeleagă, de ce la liceu profesorii, iar acasă tata şi mama, se poartă cu el aşa de rău: nu s'a pomenit să-l laude vr'o dată, să-l aprobe... La liceu era privit rău de toţi profesorii aceia în mundire cu coadă, şi chiar Nicolai portarul, ale cărui mâini totdeauna miroseau a usturoiu, — chiar şi acesta, când se arăta Vanicica dimineaţa în vestiar, îi întorcea spatele...

Acasă, tatăl lui Vanicica, medic cu o practică însemnată, care la masă bea rachiu, şi seara juca *vintal* cu musafirii, mai că a pierdut orice nădejde în Vanicica. Vanicica se străduia, se chinuia din toate puterile ca să-i fie de folos ce făcea, şi să merite aprobarea celor mari. Dar niciodată nu izbutea, căci nu înţelegea ce vor dela el cei mari. Iar să facă aşa, orbeşte, cum îi porunceau cei de acasă şi profesorii, îi era peste putinţă.

Ceeace i se cerea, i se părea fără nici un sens, fără folos, şi de aceea Vanicica socotea, şi pe profesori şi pe tatăl său, drept nişte oameni ciudaţi, chiar neinteligenţi, şi nu-i respecta.

Dacă i-ar fi fost cu putinţă să-şi deschidă inima, ca s'o poată vedea oricine şi s'o înţeleagă cum trebuie, cu ce bucurie ar fi făcut-o el!... Prin cuvinte doar nu se poate spune ce se petrece în el, în suflet, — şi de aci ieşia că ei ar fi oameni deştepţi, că au dreptul să-i zică leneş, băiat tâmpit, un om fără viitor; şi el ştie că n'au dreptate, pentru că *principalul* ei nu-l cunosc...

Vanicica de curând a împlinit doisprezece ani... Era un băiat destul de înalt, foarte palid, cu faţa ovală, lungită nu ştiu cum, cu ochii obosiţi, adânci şi drăguţi, cu părul blond, care stătea ţepos, — ca nişte ace — şi nu se supunea nici unei perii, nici pieptănului. Avea nişte mâini slabe, cu degetele lungi, ca la scripcari, iar la unghii în totdeauna noiţe. Voce avea plăcută, sonoră, foarte înaltă. In corul liceului îl puneau să cânte solo numai pe el, şi profesorul de canto spunea că are să aibă un bas minunat....

...Vanicica se trezi în ziua aceea foarte de vreme. Era un Maiu călduros, dulce, neobişnuit, cu nişte nouri fantastici de sidef, şi cerul — ca zmalţul. Soarele se strecură în odaia lui Vanicica. îi lunecă pe faţă... Să mai doarmă era cu neputinţă... Căutând să nu facă zgomot, Vanicica se îmbrăcă, se furişă în curte, se spălă la robinet, se şterse cu batista din buzunar şi alergă în şură, unde Vasile vizitiul şedea şi cârpea un ham vechiu. Zicând bună dimineaţa lui Vasile, şi primind răspuns, Vanicica se aşeză şi el alături şi începu să privească cum lucrează Vasile...

„Vasile crede de sigur că acuş am să-i cer tutun", — îşi zise Vanicica.

Şi îndată îi şi spuse lui Vasile la ce se gândea.

— Ce fel de vorbă, Vanicica!—răspunse Vasile, fără a lăsa hamul din mâini, — nu m'am gândit la nimic; numai că nu-i bine: de vreme aţi început să fumaţi. Iaca, poftim cutia — aici e tutunul şi foiţa.

Vanicica începu să-şi răsucească ţigara şi zise: „eu fumez de doi ani, şi nu-mi face rău".

Frecă chibritul de podea, aşteptă până se împrăştie fumul înecăcios al pucioasei, aprinse ţigara, trase un fum şi începu să privească din nou, cum lucrează Vasile... Vasile, ras, cu mustăţile cărunte şi tunse pe buză, cu trupul osos — parcă era un sac cu lemne — cu capul descoperit, cu un miros al lui, împungea mereu, fără să ridice capul, în pielea învechită...

— De ce nu povesteşti, Vasile, niciodată ceva despre dumneata? — îl întrebă deodată Vanicica — Poate crezi că n'am să înţeleg. — ba pe cinste, am să înţeleg tot!

— Ce să le mai înşir acum, — aruncă Vasile, ca de scăpare: ce a fost, s'a dus...

— Aşa e, Vasile, numai că, dacă mi le povesteşti, eu am să fiu foarte mulţumit, — căuta el să-l convingă, ca un om mare. Eu, Vasile, — urmă Vanicica, — dacă am vr'o neplăcere, îndată trebue s'o spun... „Iaca, dacă m'ar auzi mama, sau profesorii — se gândi Vanicica — m'ar şi goni de aici, dar eu ştiu că mie astea îmi trebuiesc foarte mult"...

Vasile începuse să se împotrivească cu tot dinadinsul, ca şi cum ar fi avut în faţa lui un om în toată firea.

— De spus, mai că s'ar putea — de ce nu; dar ce folos? Are să iasă flecăreală femeiască...

Vanicica răspunse:

— Ei, şi ce-i cu asta, — că-i femeiască; şi femeile sânt oameni!

— Oameni... da de unde? — zise Vasile, întinzând cu cleştele pielea de pe ham şi gemând moşneneşte; — vorbă să fie...

Vanicica răspunse cu foc, luând apărarea femeilor, şi se ciorovăiră mult timp. In sfârşit Vasile se lăsă bătut în faţa lui Vanicica, şi povesti cum era el, acum vr'o douăzeci de ani, gospodar cuprins. Avea şi pământ mult şi vite — o sută de capete numai oi! Abia la treizeci de ani s'a însurat cu o fată frumoasă din sat, cu una Ana, din neam tot bogat... A trăit un an, a trăit doi cu frumoasa lui Ana, dar copii nu le dă Dumnezeu...

— Dar numai decât trebue să ai copii? — întrebă Vanicica.

— Pe atunci, — răspunse Vasile, — eu credeam că trebuie, şi eram tare supărat că nu-i am. Dar acum cred că nu-i nevoie, nici de copii, nici de însurătoare, şi degeaba s'au mai prăsit pe lume bărbaţi şi femei. Să fi făcut bunul Dumnezeu una: ori bărbaţi, ori femei, fiindcă împreună li-i strâmt pământul....

— D'apoi cum s'ar naşte oamenii, Vasile? — întrebă din nou Vanicica.

— Apoi asta nu-i treaba mea! Cum o vrea bunul Dumnezeu cel atotputernic! El ştie cum...

— Ai dreptate, răspunse Vanicica. Ar putea porunci să nu se mai nască oameni, ci să crească deadreptul din pământ, sau pe copaci, ca merele... Aşa-i Vasile, şi mie-mi place ce spui dumneata... Şi mă gândesc adesea la femei. Dumneata să nu crezi că la doisprezece ani băieţii nu înţeleg nimic... Eu înţeleg tot. Eu încă de la şapte ani eram amorezat... de primul meu profesor, — care era foarte turburat, — eu îţi spun drept, Vasile, fiindcă dumitale îţi pot spune adevărul... dumneata ai să înţelegi şi n'ai să strigi: „un băiat pierdut"... şi sufăr când ei mă socot pierdut!

Vasile se uită la Vanicica cu luare aminte, nu zise nimic, lăsă capul în jos, şi din nou începu a se chinui cu hamul. Vanicica se uită cu grijă în juru-i şi cu o voce schimbată întrebă:

— Vasile, cum crezi d-ta, e oare Dumnezeu, sau numai necăjesc cu el copiii?

— De, cine ştie, Vanicica, — răspunse Vasile după o tăcere, — uneori te gândeşti: parcă ar fi, alte ori... nu-i.

— Aşa-i! — se învioră Vanicica. — Doar şi cu mine e tot aşa! Ba... e, ba parcă... nu-i! L-am întrebat eu odată... chiar pe un profesor: m'a trimis în colţ şi mi-a pus unu... dar nu pentru că l'am întrebat despre Dumnezeu, ci pentru că vroiam să ştiu cine l-a născut pe Dumnezeu, adică cine i-a fost tată. Mie, Vasile, uneori Dumnezeu mi se pare ca un elefant cu două capete... şi aşa de rău!...

„Cât îmi e de uşor acuma, — se gândi Vanicica cu mirare, — după cele ce i-am spus lui Vasile... Eu îl iubesc pe Vasile, îl iubesc!"

Vasile ridică o clipă capul, îşi înfipse parcă ochii lui stinşi, de culoare albastră, în ochii lui Vanicica, şi-şi urmă povestirea.

A trăit Vasile cu Ana cinci ani... Copii tot n'au, şi Ana din an în an — tot mai frumoasă. Nişte coade lungi, groase... Pielea — albă, o femee voinică, pieptoasă; genele stufoase — s'o tot priveşti...

— Şi iaca, — urmă Vasile, — a trebuit să se întâmple nenorocirea. Trăia alături de noi un vecin, — unul Fedor, — om sărac, tânăr, frumos. Trăi cât trăi, şi rămase văduv. Incepu Fedor să-şi caute femee, şi dete peste Ana. Se îndrăgosti Fedor de Ana...

Vasile dădu la o parte sula, lăsă hamul jos de pe genunchi, se rezemă cu mâinile de tabureta, pe care stăteau uneltele, şi lui Vanicica i se păru că Vasile deodată a început să semene cu un cal, care s'a obosit, şi-a îndoit picioarele de dinainte şi stă gata să cadă...

— Incepurăm să ne chinuim toţi trei, — urmă Vasile, — eu, Ana şi Fedor. Şi ţinu acel chin trei ani, până când Ana mea se făcu ibovnica lui Fedor...

— Apoi au mai fost multe pe care n'ai să le înţelegi dumneata, Vanicica, — adaugă Vasile, — vroiam chiar să-i omor, iar mulţumesc lui Dumnezeu cel sfânt, — nu m'au lăsat... Văd eu că treaba merge rău, şi într'o bună dimineaţă plecai din sat... Lăsai pământ, lăsai tot avutul, casa: în spate o boccea, în mâini — un băţ. Şi umblai mult, — vr'o cinci ani, — până m'am potolit cu totul... şi mi se făcu bine. De Ana uitai.

Am văzut multe, fel de fel, şi în vremea asta, în ce crezusem mai înainte am încetat de a mai crede, şi în ce nu crezusem am început să cred... Intr'un cuvânt, trăieşte, munceşte până la moarte, şi nu întreba... Da! De Ana am uitat cu totul, trăiesc, muncesc; să mă gândesc nu-mi trebuie, să mă supăr — n'am nevoie; muncesc, muncesc, şi ea — moartea — când o veni vremea, îşi va face treaba ei cum se cuvine, ea de toate te lecueşte... şi te linişteşte... Şi iacă — toată povestea — sfârşi Vasile deodată; se întoarse spre Vanicica cu faţa udă de lacrămi, se şterse cu mâneca şi luă de jos hamul...

— Eu, Vasile, la noapte numaidecât am să visez pe Ana! — rosti Vanicica hotărît. — Nu-i nimic?

— Nimic, — îl linişti Vasile. — Tinereţe.

Şi înfipse sula în ham.

Veni o vrabie, se aşeză pe prag, se uită pieziş la Vanicica şi începu să salte, — parcă era şchioapă... Vanicica se învioră, uită îndată şi de Vasile şi de Ana, — de toate în lume, şi se luă după ea. Vrabia sbură, se aşeză pe un zid, apoi dispăru în cuib, între pietre. Vanicica nu se lăsă nici acuma, se uită şi mai mult, găsi o scară şi se urcă să scoată vrabia. Soarele era sus, era timpul de mers la liceu, iar Vanicica stătea pe scară şi se ruga:

„Doamne, fă-mă să prind vrabia, vreau s'o ţin numai în mână, s'o pun în sân.... Fă, Doamne s'o prind — ce te costă pe tine!"

Şi mult timp, căutând printre pietre, se ruga cu deznădejde: „te rog, te rog"...

Apoi bău ciaiu cu covrigi; de neastâmpăr bălăbănea din picioare subt masă, se gândea la Ana... Prin odăi urma răscoleala de dimineaţă, tata povestea nu ştiu ce, mamei; slugile se ţineau după un muscoiu, care nu vroia să iasă afară. Dar Vanicica nimic n'auzea, nimic nu băga de seamă, ca şi cum ar fi fost singur pe lume.

Eşi cu ghiozdanul în spate... împreună cu Ana, care mergea lângă dânsul, grasă, rumenă, voinică, cu genele lungi şi stufoase.... După ce se mai depărtară de casă, Vanicica zise:

— Vino la mine la noapte!

— Am să viu. — răspunse Ana, şi zâmbi aşa, că lui Vanicica i se opri respiraţia. Şi deodată îi mirosi a liliac....

— Am să te aştept, — zise Vanicica încăpăţânat, — nu uita!..

Merseră mult unul lângă altul... El îi tot vorbea, îi tot cerea nu ştiu ce, iar ea la toate răspundea cu ochii, clipea din genele-i lungi şi stufoase şi mirosea a liliac... Ca în totdeauna, Vanicica nu băga de seamă pe nimeni în stradă, — parcă ar fi mers printr'o pustietate...

Drumul era prin piaţă. Intrând în mulţimea de oameni care târguiau şi cumpărau, Vanicica pierdu pe Ana deodată. Dar cuprins de frumuseţea nouei privelişti, n'o mai căută; şi atât de puternică era impresia dela mulţime, dela culori, dela mirosuri, că Vanicica uită de liceu, uită de Ana, — uită totul pe lume....

Până departe pe toată piaţa se mişcau basmalele albe, roşii ale ţărancelor, fustele lor albastre, iar vântul aducea miros de zarzavat, de baligă de cal, de peşte şi de ceva tare şi sărat.... Toată lumea parcă se închina cuiva. Pe lângă căruţi stăteau ţărani: suri, bărboşi, — care miroseau a păcură şi băligar; femeile de rând şi cucoanele cu coşulete în mâini târguiau, şi toţi vorbeau cu glas tare... Din pricina luminii orbitoare a soarelui, Vanicica vedea când în galben, când în verde, când în roşu; iar în suflet simţea uşurare şi plăcere... Caii cu boturi lungi şi coame scurte, — sargi, şi murgi, şi suri, — murdari toţi, foarte slabi, se apărau alene cu cozile lor mici, de muşte, sau poate de praful viu şi pătrunzător; câinii umblau serioşi, cu treabă, ca şi oamenii; pisicile depe lângă hambare, cu coada încovoiată, cu miorlăituri încete, alegeau ceva cu lăbuţele; porumbeii zburau stoluri şi aşezându-se pe jos, ciuguleau fără frică printre picioarele oamenilor, — totul era un întreg nedespărţit, legat... Şi când Vanicica întrezări o clipă această legătură, deodată începu a i se învârti capul şi-i veni o dorinţă chinuitoare de a se preface în pasăre, câine, ţărancă, o părticică de vânt—ca să-l învârtească şi pe dânsul, să-l salte, să-l arunce; ar fi vrut să se prefacă în pământ, pe care să umble fără grijă oameni, ţărani, cai....

Pe cer trecu un nouraş. Văzându-l, Vanicica ridică în sus capul şi începu să-l urmărească. Era de culoarea mărgăritarului — întocmai ca o scoică mare... Şi Vanicica se urcă pe nour şi pluti cu el... Pe margini, nourul se făcu auriu, iar coada stufoasă şi firimicioasă. Şi pluti Vanicica aşa, mult timp cu ghiozdanul în spate, scăldându-se în lumina soarelui, până când nourul se subţie, se spălăci şi pieri din ochi...

„Tot ce fac eu acuma, că pierd timpul" — se gândi el cu un fel de apăsare în suflet, — „papa ar zice că-i rău, dar eu n'aşi face-o dacă aşi şti, de ce trebuie să fac bine. Ce-i bine, ce-i rău?" —îi trecu această problemă ca un fulger prin minte.

Şi cum se întrebă, faţa-i deveni încăpăţânată, ochii se întunecară.

„Aşi fugi undeva de oameni"...

La liceu sosi totuşi cu vre-o zece minute înainte de clopoţel Aruncând ghiozdanul pe bancă, alergă în sala de recreaţie, unde se aflau vr'o câţiva din clasele superioare, pe cari el îi dispreţuia, de cari se şi temea. Fumau toţi, trăgând fumul în grabă... Işi aprinse ţigarea şi Vanicica...

Pe neaşteptate, mânios şi de departe, se auzi clopoţelul. Vanicica şi ceilalţi aruncară ţigările aprinse şi se împrăştiară în fugă prin clase.

Se sculară pentru rugăciune... Vanicica nu băga de seamă nimic, n'auzea... Incepu lecţia de aritmetică...

Vanicica şedea la locul lui din banca a treia; din pricina fumului simţea ca o strângere în piept şi în minutul acesta iubia şi mai pătimaş cerul care, ca o pasăre, zadarnic se zbătea de ferestrele nepăsătoare şi reci, care nu-l lăsau să pătrundă aici în clasă... Cerul era albastru; câte odată se umbrea de vre-un nour, câte odată de vre-o pasăre, şi într'una bătea în fereastră, spre Vanicica...

Pe neaşteptate, Vanicica îşi auzi numele şi tresări, răci; faţa-i deveni îndată răutăcioasă. Aritmetica, Vanicica o ura şi nu înţelegea la ce e bună aritmetica, la ce se mai ocupă lumea cu ea. Toţi, afară de oameni, trăiesc fără aritmetică, — asta o observa el zilnic; cerul n'are nevoie de ea, nici furnica, nici câinele, nici leul din pustietate, nici pasările, ori peştii — şi el ar trăi fără ea de minune. Dar vezi că-l silesc s'o înveţe...

Profesorul un polonez uscăţiv, — un bătrân gălbejit, cu favoritele îngrijite şi cărunte, înalt ca un cocor, chemă pe Vanicica, îşi îndreptă spre el pensneul şi făcu un semn desnădăjduitor din mână... Vanicica se apropie de tablă, aruncă o privire disperată spre cer, vru să întindă spre el braţele; puse mâna totuş pe buretele aspru şi uscat şi pe cretă — şi înţepeni cu faţa spre tablă.

— Doi călători, — începu să dicteze rar şi apăsat profesorul o problemă plicticoasă şi uscăcioasă, plimbându-se prin clasă cu paşii lui de cocor, — doi călători...

Vanicica se uită cu ură la spinarea îngustă şi lungă a profesorului, la faldurile caraghioase ale mondirului scurt, care se bălăbănea încolo şi încoace; se întoarse spre tablă, scrise cu nepăsare toate cifrele, ştiind dinainte că problema asta n'o mai rezolvă cât lumea. Dacă l-ar fi întrebat cineva, bine şi frumos—i-ar fi răspuns, că pe dânsul îl interesează nu întrebarea, când au să se întâlnească cei doi călători, ci — cine sunt aceşti călători, sunt ei bătrâni sau tineri, cu cine seamănă, cum sânt îmbrăcaţi, de ce au ieşit în acelaş timp, cu ce treabă au ieşit... Dar nu-i trece nici prin minte nimănui, că trebuie să-i povestească lucrurile astea; şi, după ce stătu foarte puţin lângă tablă, Vanicica, după semnul profesorului, care părea triumfător, se târî în deplină desnădejde la locul lui, convins că toţi elevii îl dispreţuiesc, — şi îndată se gândi la... *Acolo* are să găsească el mângâiere, acolo are să i se stingă necazul, nemulţumirea: când va zbura încă odată, într'o clipă, în jurul lumii.

Pe la mijlocul orei ceru voie să iasă, şi alergă în sala de recreaţie. In sală nu era nimeni; de aceea chinuitor de dulce i se strânse inima, i se păru că e singur pe întreaga lume, că el e ţarul şi că va fi pe vecie trist... Tulburat, se apropie de perete, şi îndată i se păru că vede pe Ana...

„Indată are să vie bucuria", — se gândea grăbit, căutând privirea Anei, care stătea vie în faţa lui, — „îndată am să uit de profesor, am să uit că mă lasă repetent, îndată are să miroase a liliac"!

— Ana, Ana, — începu să roage cu un fel de tânguire. — Eu te iubesc, te iubesc...

Undeva începură să răsune puternic şi solemn nişte clopote, nişte sunete neobişnuite pătrundeau şi zguduiau văzduhul, nişte feţe omeneşti aruncau liliac în toate părţile. Şi din toate astea lui Vanicica îi era aşa de bine, în cât se simţea şi cer, şi soare, şi animal, şi picătură de apă...

La celelalte lecţii Vanicica stătu trist: la tablă, când era chemat, ieşea nepăsător, cu colegii din clasă nu vorbea, şi era din nou singur, cu gândurile şi întrebările lui, caşi cum pe lumea asta n'ar fi fost nimeni... Când se întoarse dela şcoală, ai lui se pregăteau de masă. Pe lângă masă se învârtea servitoarea, sunau farfuriile, zăngănea argintăria. Mama, gătită, pudrată, intră, sărută în frunte pe Vanicica, se aşeză la locul ei şi cu o privire pătrunzătoare şi suferindă, îl examină din cap până în picioare.

Tata îl întrebă în treacăt ce mai nou pe la liceu, Vanicica îngână nu ştiu ce prostie, tata clătină mâhnit din cap, şi la toţi le veni greu.

„Ce-i cu băiatul ăsta, — părea a spune privirea tatălui; — de ce o fi aşa de... neînţeles? Ce-i de făcut, ca să devie altfel, vesel, comunicativ, vioiu?.."

Iar Vanicica se gândea, de ce omul ăsta cu mustăţi, ras totdeauna cu grijă, şi cucoana asta pudrată se numesc tata lui şi mama, dacă la urma urmelor tot au să moară? Şi ce are să fie oare după moartea lor? Oare tot aşa pământul, de la tata are să se numească tată, iar pământul dela dânsul, dela Vanicica, are să se numească fiu?...

După ce tata bău rachiu, Vanicica îl privi sever şi se gândi: „Doctor — şi bea rachiu! Dar pe când era băiat ca mine, trebuie să fi plăcut, tuturora".

Când se întoarse de la şcoală, ai lui se pregăteau de masă. Il distra Cărăbuş, micul căţeluş din casă, negru şi lăţos. Acesta se uita la Vanicica cu nişte ochi aşa de dulci, dădea din coadă, căsca, scotea limba; şi Vanicica îndată îl înţelese şi i se făcu milă de el.

— Papa, — zise, — dă-mi voie să hrănesc pe Cărăbuş.

— Hrăneşte-l, — zise papa, şi bău iar rachiu.

Vanicica plescăi din buze. Cărăbuş sări ca o minge de gumă şi-i căzu pe genunchi. Atunci Vanicica muie o coajă de pâine, o presără înadins cu sare şi i-o băgă lui Cărăbuş în gura deschisă. Cărăbuş pufni nemulţumit, lăsă pâinea şi se uită la Vanicica cu mustrare.

— Parcă dumneata, Vanicica, nu ştii că eu borş nu mănânc, — aşa înţelese Vanicica pe Cărăbuş. — Borşul mănâncă-l dumneata, mie, — dacă eşti bun, — aruncă-mi osciorul de colo, uite, din farfuria mamicăi dumitale.

„Dragă Cărăbuş", — îi răspundea în gând Vanicica; — eu cu plăcere ţi-aşi da osciorul, dacă l-aşi putea lua, dar osciorul ăsta mama nu-l dă".

— Dar dumneata, Vanicica, ai putea să-l furi pentru mine, aşa pe nesimţite, dacă ai vrea aşa de mult.

„Bine, Cărăbuş, am să încerc".

Şi cu multă dibăcie Vanicica şterpeli osciorul, îl aruncă jos şi, ascultând cu ce poftă clefăia şi cum se lupta cu el Cărăbuş subt masă, se bucura.

După masă, umplându-şi buzunarele cu pâine şi carne, Vanicica alergă în curte împreună cu Cărăbuş.

Cărăbuş se învârtea la picioarele lui şi-l îndemna nerăbdător: „hai, Vanicica, la mare. Acolo băieţii prind peşte cu undiţa, acolo valurile albastre, verzi, galbene lunecă pe nisip, şi deasupra mării soarele se firimiţează ca un drob de sare, şi joacă în fiecare picătură de apă..."

Vanicica merse... Prin câte a trecut el de dimineaţă! Iar până în seară e încă mult, până la noapte şi mai mult! Ziua-i caldă-caldă, soarele — întocmai ca o ţesetoare, ţese horbotă de fire de aur, acopere cu ea capetele oamenilor, acoperişurile caselor, pământul cald şi aburit. Cărăbuş o luă la fugă înainte, şi Vanicica — în goană după el! Şueră, şi amândoi porniră în fugă, ca nişte nebuni, dealungul străzii.

Deodată se arătă marea, verde ca o butelie. Creste mici şi albe lunecă prin verdeaţă, ca nişte pudeli albi prin câmpii, cu lătrat uşor; şi e aşa de plăcut să-i priveşti, că nu te mai poţi despărţi de ei.

— Dar cu ce mai seamănă valurile, Cărăbuş? — întreabă Vanicica — Nu ştii? Să-ţi spun? Cu brânzeturi albe? Cu spumă de săpun? Da? Cu cremă?

Cărăbuş se uită în ochii lui Vanicica, dă din coadă şi încet, ca pudelii albi din valuri, latră şi el.

— Dar cu ce mai seamănă încă? — întrebă din nou Vanicica, uitându-se cu luare aminte la brânzeturile albe, la spuma de săpun

— Nu ştiu; aşteaptă să mă gândesc... Cu bulgări de zăpadă! Nu-ţi place? Stăi să mă gândesc. Cu nişte porumbei albi? Şi încă cu ce? Cu albuş de ou bătut... Nu-ţi place? Cu nişte dantele albe.... Incă cu ce, încă?

Şi Vanicica întreabă într'una, se uită cu ochii pironiţi la spuma valurilor, îşi aduce aminte, asemueşte...

........Vanicica stă jos, pe mal. Cărăbuş s'a băgat în apă şi latră. Vanicica alege pietricele, caută să-şi fixeze în minte culoarea lor şi forma. Veni în fugă Cărăbuş şi se întinse în căldura soarelui. Ud, cum e, luceşte, parcă-i dat cu lac. Vanicica se culcă alături de el, se pierdu cu privirea spre orizont, spre linia albastră, spre nouri, spre mare, şi de bucurie rămase nemişcat. Şi mult timp stătu aşa, în uitare, fără să mai ţie minte cine-i el: băiat, însăşi marea, sau cerul?...

Vanicica se sculă după ce simţi că parcă vine de undeva amurgul. Umbrele îşi schimbară locul... Din ruginii şi trandafirii ele se făcură albăstrii. Marea se linişti şi zăcea parcă domoală, micşorată, ca o jucărie de copil. Măsurat şi liniştit ardeau în focuri de rubin zările. Iar cerul era palid, palid — trandafiriu, şi tot mic, copilăresc.

...Se întoarse către vremea cinei. Mama îl privi din nou cu privirea ei pătrunzătoare şi dureroasă, şi Vanicica, de milă, începu să-i povestească despre un coleg, la care şi-ar fi petrecut timpul..

Dar era aşa de plin de fericirea mării încât, îngânând minciuna sa încurcată şi discusută, vedea marea în farfurie, şi zâmbea când marea îi nemerea în lingură.

Peste v'o două ceasuri după masă, începură a sosi musafirii. Ii întâmpinau foarte bucuros. Tata făcea complimente doamnelor, bărbaţii spuneau complimente mamei. Intr'un moment lui Vanicica i se păru că tata schimba semne din ochi cu o doamnă, dar poate i se păru. Apoi veseli toţi, cu râsete, cu zgomot, intrară în salon. Fata de casă se găti într'o rochie de sărbătoare, şi tot veselă şi ea, — parcă era o fetişcană tânără, — servi ciaiul: întâiu cucoanelor, apoi domnilor. Din nou se făcu zgomot, şi lui Vanicica deodată i se păru că s'a adunat o mulţime de câini, care au început să latre fără rost.

„De ce totdeauna gândesc eu de rău despre musafiri şi nu mă pot sili să gândesc de bine, — se întreba Vanicica, şezând în odaia lui şi ascultând — ce mi-au făcut?"

Aruncă într'un colţ fabulele lui Crâlov, deschise la nu ştiu care pagină, şi manualul de aritmetică, şi pe cel de geografie.

„Las' să mă lase repetent, las' să mă dea afară din liceu; nu pot învăţa asta" — se gândi cu ură.

Apoi i se păru strâmt şi înăbuşitor în odăiţa sa. Harta geografică de pe perete începu să râdă.

„Oare să mai învăţ?"...

Cărţile sânt iar pe masă, Vanicica stă plecat asupra lor, încreţeşte fruntea—dealungul rândurilor aleargă nişte pudeli albi...

„Trăia odată un cavaler sărac..." — citi Vanicica

„Mi-se învârteşte capul" — se gândi el, — „şi numai fiindcă nu înţeleg ce vor ei dela mine? De ce nu-mi cer ceeace-mi place mie? De ce nu vorbesc cu mine despre Dumnezeu, despre moarte, despre mare?.."

„Trăia odată un cavaler sărac" — răspunse cartea cu rândurile ei întunecoase.

„Ce zi lungă" — se gândi Vanicica. „Nu-i zi, e un an; şi înainte sânt multe, multe asemenea zile cât anul! La ce? La ce m'am născut? Dece steaua de colo care se vede din odăiţa mea, n'a fost ea Vanicica, şi eu să mă fi născut — stea! Aşi sta acuma colo, sus, aşi sclipi şi m'aşi bucura..."

Din salon pătrund voci, năvălesc în odaia lui, plutesc în aer, îl supără... „Ce uricioşi!" In salon se jucau cărţi, iar lui îi venea să strige: „nu jucaţi, nu jucaţi!"

...Se desbracă cu încetul, şi inima i se bătea de presimţirea unei scumpe bucurii. Şi iată-l în pat: palid, îngălbenit, slab. Două alunele se văd înegrind pe spinarea lui brună. Se culcă pe o coastă. Stinse lampa, şi zise încet:

— Ano, intră!

Şi Ana intră: albă, pieptoasă, rumenă; se aşeză lângă el şi, cu vocea ei drăgălaşă, zise:

— Iaca, am venit.

Se apleacă spre el, îşi lasă în jos genele stufoase.

— Dragă Ana!

Ea îi zâmbi, îl îmbrăţişă cu gingăşie.

— Dragă Ana!

Ea se culcă lângă el. Şi Vanicica îşi lasă capul pe pieptul ei, o îmbrăţişă cu patimă şi din nou, ca şi ziua, veni miros de liliac.

...Târziu, noaptea, tata şi mama, obosiţi de musafiri, de cărţi, de zgomot şi fleacuri, pe jumătate adormiţi, intrară o clipă în odaia copilului. Vanicica dormea şi visa pe Ana, tot pe Ana...

Tata îl privi câtva timp şi zise nevestei:

— Ce copil ciudat — nu-l pot înţelege. Ce are să iasă din el? Să înveţe — nu vrea; tot posomorît parcă, mereu singur... Va fi el oare medic, ca şi mine, va ajunge mai departe? Ce are să devie? Vr'un savant, vr'un simplu muritor, vr'un revoluţionar, sau un ticălos? Poate vr'un poet?.. Care-i soarta lui? Ce-l aşteaptă?

Mama şopti:

— Nu ştiu...

Şi îngroziţi, o clipă cutremuraţi, plecară amândoi la culcare.

(Din ruseşte, după manuscrisul autorului, de A. HANCU)

A. CUPRIN

Balt

Acum un an sau doi s'a petrecut în Alasca, în America de Nord, un eveniment nu tocmai obişnuit.

Orăşelul polar Nome a fost lovit, în plină iarnă, de epidemia difteriei, care până atunci nu apăruse niciodată acolo. Boala s'a propagat cu o repeziciune îngrozitoare. Cazurile mortale se înmulţeau în fiecare zi.

Singurul medic din Nome era neputincios în faţa peirii generale care ameninţa populaţia orăşelului. Nici o ampulă cu ser anti-difteric nu se găsea în Nome. Insă se ştia că într'un alt orăşel, situat la trei sute de kilometri de Nome, serul acesta se găseşte cu siguranţă. Iarna nu sunt drumuri în Alasca. Intre Nome şi cellalt orăşel nu era nici măcar o linie de telegraf. De obicei, vânătorii şi căutătorii de aur petrec timpul de iarnă, adică 8 luni, neputând eşi din Nome măcar la zece kilometri fără ca să-şi rişte viaţa. Nimeni nu se gândea măcar să străbată cei 300 de kilometri.

Dar s'a găsit unul, un îndrăzneţ, nu ştiu dacă era vânător sau căutător de aur, regret că nu i-am reţinut numele. Acesta zise:

— Am o echipă de câni bine încercaţi. Voi risca să ajung la vecini, să capăt de la ei serul şi să mă întorc aci cât de iute îmi va îngădui Dumnezeu.

Greutăţile de care s'a izbit acest om îndrăzneţ, împreună cu câinii lui nu pot fi descrise. O călătorie ca asta, în mijlocul oceanului infinit de zăpadă, în „tăcerea-i albă, eternă", fără vre-o urmă măcar de drum sau potecă, — nu se face decât cu ajutorul unui compas şi cu acela al instinctelor unite: de om şi de câne. Despre aceste lucruri putem citi numai în nuvelele frumoase ale lui Jack London. Dealtfel trebue să recunoaştem că, în cazul de faţă, însăşi viaţa a creiat o nuvelă care lipsea în operele lui London...

La întoarcere, după două treimi din drum, un viscol polar a izbucnit şi a oprit pe loc pe omul cu cânii lui. Toată inteligenţa şi bunavoinţa acestor animale-prietini a cedat în faţa furiei elementare. Unul după altul cânii cădeau istoviţi şi nici biciul, nici îngrijirea nu mai erau în stare să-i ridice. Rând pe rând, omul le-a tăia harnaşamentele.

N'au rămas la sfârşit în picioare decât omul şi cânele-înaintaş numit Balt.

Era absurd să mai tragă sania cu ei. Atunci omul legă pachetul cu ser de spatele lui Balt, îi dădu să mănânce pentru ultima oară, îi arătă direcţia şi-i porunci să fugă într'acolo, acasă.

— Merg după tine, — îi zise stăpânul.

Şi, desigur, Balt a fost în orice clipă gata să-şi jertfească sufletul de câne pentru cel mai infim dintre interesele stăpânului. Insă atunci, înţelese — o, desigur că înţelese! — că stăpânul său îşi preţueşte viaţa infinit mai puţin decât — pacheţelul acesta care trebuia dus cu toată urgenţa, acasă, la Nome. Balt sări înainte şi dispăru în viscol şi noapte.

Simţurile şi instinctele nu l'au trădat. A ajuns la Nome aşa de repede cum i-au permis puterile şi, lătrând, a ridicat în picioare pe toţi locuitorii, rămaşi încă sănătoşi. Peste un ceas doctorul trecea din casă în casă cu serul făcător de minuni, iar o echipă de vânători pornea într'o expediţie de salvare după stăpânul lui Balt. L'au găsit la vre-o trezeci de kilometri de la Nome, aproape sfârşit de puteri, târându-se prin troene.

N'a întrebat decât:

— Serul? Balt?

I s'a răspuns.

— All right!...

Zâmbi şi-şi pierdu cunoştinţa.

Parcă-i o nuvelă de Crăciun, de Anul Nou sau de Bobotează, ruptă din toiul iernei înzăpezite şi scrisă de însăşi viaţa.

Mai trebue să adăugăm că şi omul şi cânele sunt perfect sănătoşi şi astăzi sunt tot la Nome.

Un monument a fost desvelit acolo de Crăciun: O statue de bronz a lui Balt. Locuitorii au vrut să-l eternizeze şi pe stăpânul cânelui, însă el a refuzat-o cu hotărîre:

— Prostii! Tot meritul e al lui Balt. Eu n'am putut să-mi fac toată datoria.

Acum apar în jurnale ilustraţiile acestui monument Sus — Balt de bronz, iar jos — acelaş Balt în carne şi oase venit aci cu stăpânul său şi fotografiaţi amândoi la picioarele monumentului. Omul se uită calm la statuia prietenului său, însă Balt priveşte în altă parte, indiferent faţă de slava lumii acesteia.

O, modestia celor tari!

Mai cunosc o istorioară. Intr'un oraş foarte civilizat s'au ridicat două monumente a două personalităţi celebre în toată lumea, care se găseau încă în viaţă, perfect sănătoase. In fiecare dimineaţă bărbaţii acestia veneau în piaţă şi-şi contemplau în tăcere statuile: fiecare pe a lui. Apoi, ca la un semnal, se uitau unul la altul cu priviri mânioase şi pline de dispreţ, îşi întorceau spatele şi plesau încet din piaţă.

Balt mi-i mai scump.

PESTE OCEAN

De vorbă c'un prieten

In Brooklyn, la o mare întreprindere technică, întreb de inginerul Aurel S....

— Etajul 19, biroul R.

Intru fără să bat la ușă. Păreții camerei tapisați de sus până jos cu planuri de mașini. In fund, după un imens birou american, între două telefoane și două ventilatoare electrice a căror elice sbârnîie învârtindu-se ametitor, un domn ras, numai în vestă, cu mânicele cămasei suflecate până la cot, dictează ceva în gura mare unei fetite blonde, care stă în picioare în fata lui, luând note stenografice.

Mă așez nepoftit pe-un scaun și aștept.

Cu atenția încordată ascult modulațiile vocei omului dela biurou, privesc figura cu trăsături energice, fruntea lată, brăzdată de cute adânci, capul mare, pleșuv, — numai la tâmple două tufe de păr cărunt.

E Aurel.... cum a îmbătrânit.... ce schimbare poate lua figura omenească în cursul vârstei.... de necrezut. Câți ani de școală am stat alături de el pe aceeaș bancă. Ciudat lucru.... copilul acela bălan, vioiu, cu ochii ca două mărgele albastre, asa cum mi-a rămas în fundul minței, și omul acesta greoiu, pleșuv, dela biuroul din fața mea e una și aceeas fiintă.

Cu repegiune și claritate trec prin lumina minței icoane din trecut: Intr'o oră de latină, la teză, ne-a prins copiind. Profesorul, un bătrân răgușit, tuberculos, și-a înfipt degetele uscate în părul nostru, ne-a ciocnit cap în cap, ne-a târît până la ușă repezindu-ne pe amândoi afară cu un râs cavernos care mi-a rămas până azi în urechi.

Odată, la o inspecție în pupitre, când ne-a confiscat cărțile de citit.... nu ne-a dat voie să eșim în oraș... eu aveam degetele negre de cerneală și el avea obiceiul să-și muște unghiile.....

* * *

Un sbârnîit strident de telefon.

Fără să-și ridice ochii, mecanic, întinde mâna la receptor. După câteva cuvinte, strigate cu enervare, își ridică brusc capul dând cu ochii de mine.

— Aurel! Nu mă recunoști?

O clipă își încruntă sprâncenele. Se ridică de pe scaun și de-odată, cu fata luminată, aruncă receptorul pe birou repezindu-se cu bratele deschise.

— Tu aici? De când? Cum m'ai nimerit? Asta-i colosal!... după atâția ani... stai să văd... douăzeci... ba nu, douăzeci și trei de ani de când am plecat din țară... din anul al patrulea dela Iași.....

Surprinsă, nedumerită, blonda americană, văzând doi oameni în vârstă îmbrățișându-se, tupăind ca doi copii, râzând și vorbind în gura mare o limbă neînțeleasă, își strânse discret foile ieșind pe ușă în vârful picioarelor.

Ne pipăim, ne mângâiem cu priviri înduioșate simțind cum în bucuria revederii noastre picură amară otrava regretelor. Ne-am despărțit copii și ne găsim bătrâni.

Și pentrucă atâtea aveam să ne spunem, ne-am pomenit deodată amândoi tăcând.

— Dă-mi o oră când putem să ne vedem în liniște, să stăm puțin de vorbă

— Eu fierb în iadul ăsta toată ziua. Numai dela nouă seara sunt liber.

— Vii să mă iei la ora 9 dela hotel Monopol.

Un restaurant, în grădină, pe coperișul unei case cu douăzeci si unul de etaje.

In bolte de verdeață, pe mesele cu fețe albe, scânteiază sticlăriile în lumina electrică a globurilor multicolore. Acordurile unei orchestre ascunse într'un boschet de oleandri, tremură pierdute în vuetul neîntrerupt ce se ridică de jos, din haosul stradelor nepotolite, mereu, uniform și vag ca zgomotul unei cascade îndepărtate. La o masă din fund într'o nișă de ederă, stăm amândoi. De două ceasuri petrecem râzând și povestind amintirile copilăriei trăite împreună. Răscolind trecutul mort, reînviem chipurile dascălilor noștri, niște tirani cu apucăturile și ticurile lor rămase de atâta vreme în fundul minței noastre.

— Iți aduci aminte, odată, în ora de trigonometrie, pe când bietul conul Ghiță R.... umplea tabla cu formule încâlcite noi, în paradisul băncei din fund, cu atlasul geografic și cu Jules Verne, dinainte, așterneam pe caietul de calcule proiectul unei vaste organizații de colonizare în Congo — unde hotărâsem negreșit să emigrăm la sfârșitul anului scolar.

Și când ne-a prins.... ce mutră! Cu ce satisfacție își freca ciocul de barbă citind în hazul întregei clase proiectele noastre asupra unei școli de trei sute elevi negri indigeni, condusă de doi profesori albi. Cu ce bucurie am intrat la închisoare! — Și ca să nu ne prindă la inspecție cu cărți de citit, am ascuns în pantaloni două romane de Zola. Cu ce deliciu devoram acele cărți, lungiți pe paturi de lemn acoperite cu rogojini, la lumina chioară a unui muc de lumânare, adus pe ascuns de cerberul nostru, soldatul Bălaiasa, pe care-l conrupeam cu mucuri de țigări!...

Tocmai pe sfârșitul mesei, în fața cafelelor, după ce ne-am aprins niste havane veritabile, Aurel începu să povestească în liniște:

— Știi când am plecat dela Iași, din școala militară...

Erau trei burse: două pentru politechnică și una pentru Brest. Cu ce invidie ne privea toată școala pe noi cari reușisem la concurs! Nu-ți mai spun ce impresie mi-a făcut la vârsta ceea Parisul. Imi aduc aminte cu ce bucurie călcam pe stradele a căror nume le cunoșteam din romanele lui Zola pe care le aveam proaspete în minte.

La primul examen la Paris am căzut cu succes toți trei. Trebuia să facem un an de preparație pentru franceză și matematici.

Ne- am înscris la liceul St.-Louis.

Deși ne-am pregătit destul de bine, am căzut și la al doilea concurs.

Atașatului nostru militar de la legația din Paris i s'a dat să înteleagă să nu mai încercăm de prisos. România făcea parte din Tripla Aliantă și împănase cu elevi toate școalele speciale din Germania. Am primit ordin să ne întoarcem în țară. Ceilalți doi colegi s'au întors, eu am rămas pe loc.

Ce m'a hotărît să rămân singur, fără nici o resursă în haosul Parisului? Din țară nu mai așteptam nimic. Părinții muriseră. Un unchiu, funcționar sărac, creștea pe singura soră care o mai aveam. Intr'o seară la o cafenea din Cartierul Latin întâlnesc pe un fost coleg de liceu. Trebuie să-ți aduci și tu aminte de Arnold L....

— Cum nu, băetul croitorului de dame de lângă liceu. Cel care ne împrumuta cărți de cetit.

— Omul ăsta mi-a dat prima pildă de putere de muncă și de voință de oțel. Urma la medicină și, ca să poată câștiga câțiva franci pe săptămână, da lecții, făcea contabilitatea la un biurou comercial, urmărea spitalele și farmaciile pentru a înlocui cu plată, Duminicile, pe internii și practicanții cari plecau să se plimbe în împrejurimile Parisului. Il priveam cu admirație și gelozie.

M'am hotărît să-l imit. M'am încăpățânat să trăiesc prin mine însu-mi, să răzbat cu orice preț. Dam lecții de matematici, pregăteam candidați pentru diferite școli tecnice. Un an de mizerie m'am sbătut în haosul Parisului. Nu mai puteam. Erau zile în care mă culcam flămând. Priveam cu necaz la Arnold, pe care îl întâlneam adesea. Călca din ce în ce mai sigur. Trebuia să ajungă la țintă. Mă privea cu milă și uneori cu ironie. Odată văzându-mă disperat, mi-a spus zâmbind: „Voi nu trebuie să vă comparați cu noi: rasă veche de cinci mii de ani. Noi ne îndoim, dar nu ne rupem".

Când am văzut că nu mai pot răzbi la Paris, — în țară îmi era rușine să mă întorc, m'am hotărît să plec în America.. Ca ajutor de mecanic pe un vapor francez am trecut oceanul. Nu-ți mai spun peripețiile prin care am trecut. E destul să știi că, deși făcusem matematicile superioare, am șters aci geamurile de la vagoane, farfuriile de la restaurante, am condus vagoane de tramvai până mi-am găsit un loc umil la o fabrică de mașini. Făcusem prostia să debarc la Newyork fără să cunosc bine limba engleză.

— Și cum ai ajuns la situația de azi? — îl întrerup eu curios.

— Cum? — fac eu nedumerit.

— Cu? — fac eu nedumerit.

— Foarte simplu. Am să te lămuresc îndată.

Aveam o cameră plătită cu săptămâna. Nu cunoșteam pe nimeni din locatarii aceleiași case. Duminica mai cu

Jean Bart

seamă mă simțeam singur, izolat. Toți vecinii mei, Prezbiterieni uniți, se duceau cu evlavie la biserica din apropiere. Aveau clubul lor, adunări, cântece, o organizație completă, care-mi păruse la început condusă cu o rigidă disciplină.

Intr'o seară pe când mă întorceam singur și amărât spre casă, mă ajunge din urmă un american uriaș, ras, cu părul sur, cu fața roșie, fragedă ca de copil, c'o redingotă neagră încheiată până la gât. Il mai văzusem de câteva ori și bănuiam că-i un preot predicator din secta prezbiteriană. Cum aveam acelaș drum intrăm în vorbă. In loc să mă întrebe de ce naționalitate sunt, mă întreabă ce religie am. Mi-a fost rușine să-i spun că n'am nici una și nici nu simt nevoe. I-am spus cu jumătate de glas că sunt ortodox.

„Dar nu te duci nici odată la biserică, mă întreabă blajin. Te văd totdeauna singur, stingher. Asta nu-i bine." Și cu duhul blândeței începe o adevărată predică așa în stradă.

„Omul e animalul sociabil la culme. Nu poate rămânea izolat în spațiu. Se pierde ca sămânța aruncată în vânt. Fiecare individ trebuie să facă parte dintr'o comunitate. Credința și solidaritatea încheagă cimentul societății moderne".

In sfârșit îmi arăta direct avantajele care le pot avea dacă întru în gruparea lor.

A doua zi m'am făcut prezbiterian unit.

Ei bine, crede-mă că din ziua aceea parcă am schimbat macazul vieții. Viitorul era asigurat.

Acestei întâmplări datoresc în cea mai mare parte situația la care am ajuns azi.

Am fost încredințat unui profesor care m'a învățat limba americană. Am fost recomandat într'o slujbă bună la un birou de construcții.

Aripa protectoare a grupului din care făceam parte o simțeam la fiecare pas. Am fost introdus la o bancă pe acțiuni care finanța niște mari întreprinderi industriale. Ajutat să mă specializez în electricitate, recomandat la casa unde mă găsesc și azi, ajuns din grad în grad până la postul de director al secției motoarelor electrice.

— Nu înțeleg, îl întrerup eu, cum pot fi așa de evlavioși americanii aceștia realiști, cu simțul lor așa de practic și pozitiv?

— In lumea asta nouă, începu el să explice, unde n'a fost nn teren propriu pentru artă și filozofie, numai religia era singura formă de vieață speculativă, singurul fel de ideal posibil. Și nu uita că primii coloniști nu erau decât niște *sectari* care-și găseau aci adăpost. Forța inițială a fost religia; pe temelia ei s'a fondat această nouă națiune. Dar aci biserica are alt caracter decât în lumea veche. Nu are nimic mistic. Statul nu se amestecă. O libertate de credință absolută. Cel mai larg spirit de toleranță. Individul singur caută să se încadreze într'o comunitate. Omul își plătește biserica și preotul cum își plătește chiria casei care o locuește. Biserica e mai mult o școală decât un templu, e un club, o sală publică de conferințe morale și concerte religioase. Teologi abili, oratori de talent fac prozeliți, atrag publicul prin reclamă, discursuri, muzică, fonograf, adună bani, construiesc, cumpără sau închiriază localuri de biserică. Sunt aci numai 160 de secte religioase. O babilonie de confesii independente, fondate pe libera interpretare a Bibliei.

Este o perpetuă concurență între religii. Zilnic răsar profeți moderni; unii cu mari calități financiare, cari inventează religii noi, organizând în jurul bisericii cluburi, bănci, întreprinderi comerciale și industriale pe acțiuni. Diversele biserici americane sunt întocmiri practice și comode. Acum se agită ideea unificării religiilor, organizându-se un imens *trust* al bisericilor.

* * *

Eram la al doilea rând de cafele, când îl întrebai brusc:

— Dar cum se face că ai rămas până acum neînsurat?

El începu să râdă zgomotos. Și, după ce-și aprinse havana stinsă, se hotărî să vorbească după oarecare șovăială.

— Aci, vezi tu, nevasta e un obiect de lux. Omul luptă să facă bani. După ce a ajuns bogat, își permite și luxul de a-și lua nevastă, ca un obiect rar, de mare preț.

— Ei bine, dar tu ai ajuns într'o situație în care poți să-ți permiți și acest lux.

— Hm! făcu el clătinând din cap, e adevărat, dar trebuie să-ți mărturisesc că un fel de lașitate m'a împedicat; niciodată n'am avut curajul să iau o Americană.

Femeia e ca un copil răsfățat și cauza, de la origină, e că cei mai mulți coloniști veneau singuri. Era mare lipsă de femei la început. Li s'a creat un regim privilegiat de care, prin tradiție, se bucură și abuzează femeile de azi. Acest cult al femeii a ajuns în America exagerat și situația bărbaților a devenit umilitoare și ridicolă. Sunt un fel de servitori ai femeilor. Ei muncesc și ele consumă. Bărbații sunt priviți aci numai ca niște mașini de făcut dolari pentru ca femeile să-și poată satisface gusturile de lux, toalete, bomboane, plimbări și voiaje.

Cu drept cuvânt se zice că America e paradisul femeilor. Ele domnesc aci. Viața de familie aproape a dispărut. Copii nu vor să aibă. Și când au, sunt încredințați altor femei, plătite, să-i crească. Nu vor să se îngrijească de casă și menaj, locuiesc în apartamente mobilate, mănâncă la restaurant, umblă toată ziua forfota prin prăvălii, cofetării, cluburi, societăți; au oroare de ocupațiile casnice pentru cari, zic ele, sunt negrii.

— Și totuși, îi spun eu, dintre toate tipurile de femei găsesc că Americana e cea mai interesantă, cea mai simpatică și la nivelul cel mai ridicat.

In general frumoasă, sveltă, elegantă, emancipată fără a fi pedantă, vioae, grațioasă fără a fi frivolă, uneori excentrică dar totdeauna demnă și sigură de sine.

Imi place felul cum privesc ele oamenii drept în față, fără să pozeze și fără să se alinte. In ochii lor calmi, senini, au un fel de curaj moral, un bun simț și un echilibru admirabil.

In lumea asta de afaceri negustorești, par'că numai femeia reprezintă frumosul, arta și cultura.

Că femeia e atrasă, aci, de spiritul public și ocupațiile casnice n'o mai rețin, ca înainte, legată de cămin, este explicabil prin însăși transformarea societății moderne.

De ce ar face în casă ciorapi, săpun sau *melspaisuri*, când se găsesc toate de-agata în comerț? In schimb ce câmp vast de activitate socială i s'a deschis: educația publică, învățământul, asistența socială. Numai opera aceasta femenină mai afinează negustoreasca democrație americană.

— Foarte adevărat, mă întrerupe Aurel enervat, nu neg rolul social important de factor moral al femeii americane, dar susțin că nu-i bună soție, mamă și menajeră. In general, Americana e ambițioasă, are un fel de vanitate de a se distinge, de a fi *cineva;* egoistă, trăiește numai pentru sine, mai mult o atrage viața publică decât cea de familie. Nu cunoaște ceeace se numește iubirea de cămin. Clubul feminin aduce fatal desagregarea familiei. Ori eu mă însor cu gândul de a-mi crea o familie. In America, bărbații și femeile sunt două rase deosebite. Femeia aci n'a ajuns încă să aibă creer de bărbat, dar și-a pierdut inima de femeie. Un francez de spirit zicea despre Statele-Unite: „în țara asta femeile conduc pe bărbați, iar pe femei le cunduc fetele lor, așa că se poate zice că Statele-Unite sunt conduse de copii.

La un moment dat era să cad și eu în cursă. Mă aflam c'un prieten la băi de mare; două drăcoaice în costum de bae, ne atacau de câte ori apăream pe plajă. Mai târziu am aflat că la mijloc era un *pareu*. Cele două fete se prinsesecă nu vor pleca dela băi decât măritate.

Prietenul meu, un uriaș copil, a capitulat repede. Eu am rezistat asediului o lună întreagă.

Tatăl fetei era foarte bogat, dar nu da nici un ban zestre. „Dacă tânărul are cu ce să te ție, ia-l" — îi spunea fetei.

Tatăl băiatului, un mare fabricant, spunea la fel: „Dacă ai cu ce să ții nevastă, însoară-te; dacă nu, așteaptă până ce vei mai înainta în grad". Băiatul avea un post plătit în fabrica tatălui său și înainta la rând cu ceilalți funcționari.

Inainte de căsătorie, fata și-a formulat câteva condiții: La sfârșitul fiecărei luni el trebuie să-i prezinte compturile de cât a câștigat și cât a cheltuit. Ea le va verifica având drept să ia lunar cât va voi din suma rămasă.

Trei luni pe an are drept să stea în Europa.

După un scurt timp dela căsătorie, Americanul se îmbolnăvește de tifos. Tânăra și iubitoarea lui soție chiamă pe soacră să facă pe infirmiera și ea se duce să stea la părinți, spunând că ei nu-i trebuie bărbat bolnav. Nu înțelegea de ce ar suferi ea pentru alții. Numai după ce bărbatul s'a însănătoșit, nevasta s'a întors acasă. Bărbatul a primit-o cu mulțumire.

* * *

— E târziu. Să plecăm. Mâine dimineață trebuie s'o iau dela capăt. Zilnic repet aceeaș muncă monotonă de mașină regulată.

Un nour de melancolie îi întunecă fața și ochii lui albaștri, tulburi, iau o expresie stranie. Mergând greoiu, cu pași șovăitori, mă apucă strâns de braț, șoptindu-mi într'un oftat suerător:

— Nu mai pot. Trebuie să mă întorc în țară.

— Cum? Pentru ce?—îl întreb surprins,— acum când ai ajuns să ai asa situație? Ce-ai să faci în țară?

— Nimic... nimic... Tocmai pentru asta plec de aci, ca să nu fac acolo nimic. Mi-i sete de liniște. Nu mai pot. Sunt obosit. Vreau să stau, să nu fac nimic, absolut nimic.

Noi cari am venit mai târziu aci și nu ne-am născut pe solul acesta, în atmosfera uscată și electrică a Americei, nu ne putem adapta. Munca aceasta de sclav, condamnat a goni mereu în vârtejul de afaceri, fără să ai vremea de a gândi măcar, te obosește cumplit. Noi am ajuns sclavii mașinilor pe care le-am inventat. Și mașinismul acesta tiran ne forțează să lucrăm amețiți mereu, mereu, fără o clipă de reculegere.

Scopul vieții aci e îmbogățirea. Dar ce folos? Nici o bucurie n'ajungi să poți gusta. In agitația asta continuă de infern, tensiunea nervoasă produce o sleire, un gol sufletesc, un fel de indiferență pentru tot ce face prețul și farmecul vieții. Oamenii de aici știu să facă bani, dar nu știu să-i cheltuiască. E adevărat că trebuie să vii în America să faci banii, dar să-i cheltuiești în Europa; căci numai după ce vezi America, poți înțelege și prețui țara ta.

JEAN BART

Moartea lui Stephen Liégeard

A murit scriitorul francez Stephen Liégeard.

Când a izbucnit revoluția dela 1848, el avea 18 ani; a luat parte la lovitura de stat și a fost subprefect în timpul imperiului; a reprezentat Lorena în Adunarea legislativă.

Pare ciudat că cineva care a trăit în timpuri atât de îndepărtate, mai era — încă — în viață.

Războiul din 1870 a pus capăt carierei sale politice. El servise regimul dispărut și n'a voit să se alipească, cum au făcut alții, de cel nou.

Stephen Liégeard era poet și a găsit o mângâere în artă. De douăzeci și două de ori a fost încoronat; de șapte ori de Academia de jocuri florale și de trei ori de Academia Franceză.

Iși petrecea timpul la Paris sau pe Coasta de Azur în castelul dela Brochant, zidit pe vechiul domeniu al lui Crébillon, dar mai mult pe Coasta de Azur. De fapt, el a botezat litoralul provensal cu acest nume care i-a rămas de atunci.

A prezidat „Societatea de îndemn la bine", împărțind în fiecare an coroane civice oamenilor politici, literaților, savanților și inventatorilor.

Visa să fie ales membru al Academiei Franceze. Dacă ar fi stăruit să intre în acest nobil locaș, de sigur că ar fi văzut porțile deschizându-se și ar fi fost acolo foarte la locul lui. Scria versuri încântătoare, era bogat, plin de avânt, dar era mândru. Dacă ușile nu i s'au deschis prima dată, s'a retras discret.

Chiar în vremea din urmă, mai publica versuri atât de drăgălașe, încât păreau scrise de un tânăr: erau versuri compuse pe când era subprefect...

De atunci, muza i-a inspirat versuri mai grave. A cântat pe eroii a două războae: cel despre care am auzit vorbindu-se și cel pe care l-am trăit.

Avea nouăzeci și cinci de ani, era decanul foștilor deputați și decanul literaților.

Din trecutul lui Mussolini

Angelica Balabanova care a jucat pe vremuri un rol foarte marcant în mișcarea socialistă din Italia, povestește în „Arbeiterzeitung" din Viena cum a lucrat odinioară cu actualul dictator al Italiei.

Mussolini era de două zeci și trei de ani când Angelica îl văzuse pentru prima dată la Lausanne. El părea căzut într'o extremă sărăcie materială. — „Iată un proletar doborît de o complectă deprimare sufletească" — îmi spusei atunci și-l întrebai cine-i și de unde e? Mi-a răspuns că fugise din Italia ca dezertor din armată și că se află în cea mai neagră mizerie. Era fiul unui fierar din Predario. Tatăl său fusese internaționalist și aparținuse Internaționalei Intâia. Așa că tânărul crescuse într'un mediu strict socialist.

Muncitorii italieni aflați la Lausanne îl ajutau pe Mussolini. Intr'o zi el i-a spus Angelicăi că are un vis: să traducă în italienește cartea lui Kautsky: „A doua zi după Revoluția Socială". Primele-i articole apăruseră într'un ziar muncitoresc din Lugano: „Viitorul Muncitorului", în 1902. La redactarea acestui organ socialist colabora pe atunci și Seratti, astăzi membru foarte marcant al „Comintern"-ului.

Articolele scrise de Mussolini erau îndreptate contra militarismului și clericalizmului. Insă, astăzi, Angelica scrie:

„Anticlericalismul lui Mussolini de atunci era de un caracter cu totul primitiv. El n'a putut să combată clericalismul prin idei științifice, ci pur și simplu ducea o propagandă violentă scrisă cu pasiune. A scos și o broșură în care a căutat să dovedească inexistența lui Dumnezeu. **Această broșură e astăzi confiscată și interzisă pe unde se mai găsește—de primul-ministru al Italiei, Mussolini.** Una din glumele cele mai curioase ale istoriei"...

In 1909, după o amnistie, Mussolini s'a întors în Italia și s'a făcut director al săptămânalei „Lotta di Classe". Apoi la congresul partidului socialist din Reggio (Emilia), Mussolini a propus să fie excluși „reformiștii": Bissolatti și alții, pentru a se păstra neștirbită directiva socialisto-comunistă a partidului.

Reformiștii au fost excluși, iar Mussolini, Seratti, Angelica Balabanova și alții „din stânga" au fost aleși în comitetul central de conducere. Lazzari, socialist-maximalist, l-a propus pe Mussolini pentru postul de director al lui „Avanti", organ central al comitetului; și Mussolini n'a primit acest post decât cu o condiție: ca în comitetul de redacție să facă parte și Angelica Balabanova.

Rezumând perioda activității lui Mussolini de la „Avanti", Angelica afirmă că el a evitat totdeauna să scrie articole, care cereau o răspundere serioasă morală și politică, așa că scrierea unor asemenea articole cădea asupra ei. Apoi Mussolini în genere arăta tendința-i permanentă de a se sustrage hotărîrilor și problemelor categorice și cu răspundere. In acelaș timp, cădea ușor sub diferite influențe. La începutul războiului Mussolini era sub influența directă a adversarilor intrării Italiei în război, și-și permitea să se lupte cu înverșunare contra curentului războinic. Insă pe măsură ce opinia publică se tot înclina spre războiu — se schimbau și părerile lui Mussolini.

Intr'o zi Mussolini a făcut o eșire violentă, în coloanele lui „Avanti", în favoarea războiului. Atunci într'o ședință a comitetului central al partidului, Mussolini a fost exclus din partid cu umanitate de voturi. Balabanova i-a oferit sprijin material, însă Mussolini i-a răspuns sec și rece: — „Nu vreau nimica. Imi frâng condeiul, nu voiu mai scrie un singur cuvânt și-mi voi câștiga zilnic cinci lire ca zidar".

Dar, în acelaș timp, s'a făcut cunoscut că Mussolini ocupă postul de director al unui mare ziar nou, socialisto-războinic. Mijloacele bănești, pentru acest ziar, i-au fost puse lui Mussolini la dispoziție de Marcel Cachin — pe atuncea mare partizan al războiului din Franța...

Cugetări

Cât de ridicul și naiv e acela care se mai miră de ceva în viață.

* * *

E ridicol să nu te desfaci de propriile tale vicii ceea ce e cu putință și să fugi de ale celorlalți ceeace e cu neputință.

(Marcu Aureliu)

CRONICA ŞTIINŢIFICA

Iarăşi despre inimă...

Ultimul număr al buletinului oficial al „Academiei de medicină din Paris" este consacrat în mare parte comunicatului d-lui profesor dr. Toma Ionescu şi-i intitulat: „Starea funcţională a inimii după extirparea simpaticului cervico-toracic".

Am scris altă dată în „Adevĕrul literar" despre inima noastră. Şi fiindcă ea e organul în care se resfrânge întreaga noastră viaţă afectivă, şi deoarece a dat şi dă loc la foarte multe studii din cauză că anatomia şi fisiologia ei sunt încă cu totul neelucidate, — ea va forma de multe ori subiectul articolelor noastre ştiinţifice. Mai este însă şi un alt motiv puternic, care ne sileşte să ne ocupăm de ea. Savanţii români, ştiinţa română este astăzi aceia, care în concertul mondial al activităţilor ştiinţifice, aduce o contribuţie, care i-a creat o reputaţie deosebită.

Este adevărat, că multe lipsuri se pot reproşa ştiinţii medicinei. Numai la puţine boli a găsit ea până astăzi leacul. Multe speranţe puse în ea au fost urmate de decepţiuni, un singur lucru nu i se poate totuşi tăgădui: meritul mare de a fi reuşit să micşoreze câtimea de suferinţă fizică de pe pământ. Şi aceasta cred că e destul de mult! Intre strigătele de revoltă, între blestemele şi sfidările pe care Prometeu înlănţuit le aruncă lui Zevs cel atotputernic şi neîndurat, Goethe îi pune în gură şi următorul strigăt:

„Ogoiat-ai cel puţin vreodată durerile omeneşti"!

Dar ceiace n'a putut face Dumnezeu, a făcut-o invenţia umană numită medicina. Există însă o durere, durerea cea mai grozavă, cea mai înspăimântătoare pe care medicina n'a putut-o alina până astăzi: durerea anginei de piept şi pentru alungarea ei din mijlocul suferinţilor omeneşti luptă astăzi doi savanţi români: profesorii dr. Toma Ionescu şi dr. Danielopol. Orăşenii şi mai cu deosebire intelectualii ajunşi la o oarecare vârstă sufăr de această grozavă boală, în care de multe ori intră, pe lângă o bază organică (o leziune la cord şi aortă) şi un element psichic.

Iată, după marele clinician Dieulafoy, o descriere a accesului de „angină de piept", după care poate urma uneori o moarte subită:

„De odată, fără cauză apreciabilă, cu prilejul unei emoţiuni, a unei oboseli sau a unui exerciţiu neînsemnat, după un prânz copios, bolnavul e apucat de acces. In dreptul inimii, o durere sfâşietoare, care se iradiază în felurite direcţiuni (spre gât, ceafă, mâini). Când e violent, accesul e însoţit de o înspăimântătoare sensaţie chinuitoare de constricţiune, şi de o greutate în respiraţie. Palid, acoperit de sudoare rece, e strâns ca într'un cleşte sau e ca strivit de o greutate enormă, gata par'că de a cădea în leşin sufocat. Nefiind în stare nici să se mişte, nici să vorbească, îşi păstrează însă clară întreaga conştiinţă, simţind inexplicabila sensaţie a stingerii vieţii din el".

Trebue însă să accentuez că fenomenul capital al accesului acesta (care ţine câteva secunde) este: „durerea însoţită de un simţimânt de teroare, de groază... „l'angoisse", cum o numesc Francezii. Bolnavul simte că se apropie moartea şi repede. E o adevărată înebunire momentană de groază în faţa unei catastrofe imediate şi ineluctabile!

Despre această durere anginoasă, despre vindecarea ei printr'un procedeu chirurgical inventat de d-sa, se ocupă comunicatul din urmă făcut de prof. dr. Toma Ionescu înaintea Academiei de medicină din Paris. Studiul chirurgului nostru (care-şi face comunicatul în numele d-sale personal şi a colaboratorului d-sale în această chestiune prof. Dim. Ionescu) e prea lung şi prea technic. Il vom rezuma în câteva cuvinte. Spre a suprima groaznicele accese, prof. T. Ionescu preconizează extirparea (tăierea) câtorva fire nervoase (firele sistemului nervos simpatic dela gât) cele prin care se propagă excitaţiunea dela inima sau aorta bolnavă, la măduvă şi creer.

Când vă doare o măsea ce face dentistul? Scoate nervul dintelui! Acelaş lucru îl face şi d-rul T. Ionescu. El scoate nervul care pleacă dela inima bolnavă. Scoţându-l nu aduce nici un prejudiciu bolnavului. Inima lui continuă a funcţiona graţie altor nervi şi ganglioni nervoşi care se află chiar în muşchiul inimii. Profesorul Toma Ionescu se ocupă cu acest fel de operaţie dela 1920, când a publicat rezultatele primei sale operaţii la anginoşi. A fost aplicată şi de mulţi alţi chirurgi din Europa şi America. Lăudată de unii, criticată de alţii. Intre acei care nu prea au fost entuziasmaţi pentru această intervenţie chirurgicală e prof. dr. Danielopol, care a preconizat tratamente medicale şi unele mici intervenţii chirurgicale dar cu totul în altă direcţie. In comunicatul publicat în „buletinul Academiei de medicină" nu sunt citate nici odată lucrările prof. Danielopol! Profesorul dr. Toma Ionescu trece probabil părerea d-rului Danielopol între acelea bazate numai pe „argumente teoretice", de care vorbeşte cam cu dispreţ.

„Dacă chirurgii care se tem, — scrie dr. Toma Ionescu, — să extirpe acceleratorii (simpaticul), ar practica această operaţie în loc să se lase a fi induşi în eroare de critice nejustificate şi de argumente teoretice, s'ar convinge că această intervenţiune nu numai că nu e vătămătoare pentru inimă, dar că e singura operaţie care face să dispară toate simptomele anginei de piept".

* * *

Profesorul dr. Toma Ionescu vorbeşte în comunicat de lucrările sale de anatomie spre a găsi nervii inimii şi de experinţele sale fiziologice. Nimic nu mi-a părut mai interesant în tot cursul vieţii mele, nici un spectacol mai impresionant, ca experienţele de fiziologie asupra cordului. Inchipuiţi-vă un animal (câine, iepure...) căruia i se deschide toracele (nu are dureri, e anestesiat) şi înaintea voastră apare inima, care se vede bătând regulat şi ritmic. Dela inimă vezi pornind un şir de fire albe spre măduvă, spre creer: sunt nervii inimii. Cu foarfecele tai în mijloc un fir şi vezi clar, că inima începe a bate iute-iute. Faci atunci să treacă un curent electric prin capătul firului (bucata ce merge spre inimă) şi inima îşi încetinează bătaia. E clar deci, că prin acest nerv, aşa cum trimitem noi un curent electric, vine un al curent dela creer cu acelaş efect asupra inimii („curent nervos"). Alte experienţe făcute cu alţi nervi ai inimii, arată că există nervi prin care trec curenţi care, în loc să încetineze, accelerează bătăile. Prin alţi nervi pornesc dela inimă spre creer diferite senzaţii prin care se dă alarma creerului, că inima e în pericol să se rupă.

E organizaţia anatomică cea mai complexă şi nici azi nu e încă bine cunoscută.

Prof. dr. Toma Ionescu şi D. Ionescu fac însă în comunicatul d-lor, o afirmare din cale afară de importantă şi gravă:

„Noi am căutat dacă la om, nervul depresor al inimii există ca nerv izolat. Am găsit în cursul unei operaţii un nerv care pleca din nervul laringeu superior, descindea lipit de artera carotidă spre a se pierde în aortă. Era nervul depresor, după dispoziţia sa anatomică şi prin acţiunea sa fiziologică. *Deci pentru intâia oară, noi am precizat existenţa şi funcţiunea nervului depresor la om.* Nervul depresor — se ştie — joacă un rol important în „angina de piept". Fraza din urmă e subliniată de d. prof. T. Ionescu.

Iarna trecută am ţinut o conferinţă la „Cercul medical" din Capitală, vorbind despre d-rul Kreidman-Iaşi. Acest medic şi-a susţinut teza de doctorat în medicină la Universitatea din Greifswald (Germania) în 1882, cu subiectul: „Cercetări anatomice asupra nervului depresor al inimii la om şi la câine" şi în care arată clar cum a descoperit *el* nervul depresor la om! El dă o descriere detailată a acestui nerv. Si în teza lui ne spune că cine vrea poate să-l vadă pe preparatele anatomice ce le-a dăruit muzeului universităţii. In teza aceasta mai vorbeşte de un alt medic german, care a confirmat prin experienţe de fiziologie, descoperirea lui interesantă! Mai mult! Celebrul fiziolog german Landois vorbeşte în fiziologia lui de această descoperire a lui Kreidman, iar în marele său tratat asupra bolilor simpaticului, publicat în franţuzeşte acum un an, profesorul Danielopol dă un desemn frumos după descoperirea anatomică a lui Kreidman, indicând într'adins şi numele acestui medic.

Dr. A. Kreidman

Profesorul dr. Toma Ionescu ne promite că va da la lumină cercetările d-sale de anatomie şi fiziologie în această privinţă. Le aşteptăm cu nerăbdare ca să ne facem o convingere asupra priorităţii descoperirii: prof. Toma Ionescu sau dr. Kreidman?

Poate îi cad în mână din întâmplare d-lui prof. Toma Ionescu aceste rânduri. Atunci îi fac cunoscut, că posed teza de doctorat a d-rului Kreidman şi o ţin la dispoziţia d-sale. Ea poartă titlul:

Anatomische untersuchungen
über den
Nervus depressor beim Menschen und Hunde
von
Aisik Kreidman
aus Iassy

Cartea are o prefaţă din care aflăm că Kreidman s'a născut la Iaşi în anul 1848; că până la vârsta de 31 de ani a fost muncitor giuvaergiu la Iaşi şi fără nici un fel de studii.

A plecat la Greifswald, unde s'a înscris în facultatea de medicină. A fost admirat pentru lucrările sale anatomice de marii anatomişti ai Germaniei. Nu i s'a permis să se stabilească în Germania ca medic, fiindcă n'avea nici gimnaziul, nici bacalaureatul. Veni la Iaşi ca să practice aci, dar nici la Iaşi nu i s'a dat permisia, fiindcă n'avea studii elementare. S'a dus înapoi în Germania, s'a pus pe învăţătură şi la vârsta de 40 de ani, după o preparare de câteva luni, obţinu şi bacalaureatul şi dreptul deci de practică a medicinei. A scris multe tratate de medicină precum şi o grandioasă şi fantastică operă de filosofie biologică: „Originea omului", pe care voia s'o prezinte pentru premiul Nobel, când moartea puse capăt entuziastei lui activităţi ştiinţifice.

DOCTORUL YGREC

O frază a lui Malte-Brun

In istoria greşelilor tipografice, merită un loc excepţional cazul petrecut geografului Malte-Brun.

Malte-Brun trimisese la tipar un articol în care, vorbind de un munte, spunea că e la 36.000 picioare deasupra nivelului mării. La corectură geograful observă că aceastâ cifră era mărită cu un zero. Corectă greşala — însă când i se aduse din nou revizia, remarcă un alt zero ceeace făcea de data asta 3.600.000. Exasperat Malte-Brun, care era de o nervositate extraordinară scrise în marginea corecturei:

„Spun 36000 picioare, 36 milioane de bestii!"

Articolul eşi cu această amplificare: „Inălţimea superioară pe care se numără 36 milioane de animale, e la 36 mii picioare deasupra nivelului mării".

CRONICA MUZICALA

Al cincilea concert simfonic şi concertul profesorului Prunner la Ateneu

D. Georgescu a reuşit, în anul acesta, să alcătuiască programe foarte interesante, satisfăcând gustul marelui public.

Concertul de la 11 Ianuarie începe cu simfonia în „si minor" sau „neisprăvita" a lui Schubert. Nici un muzicant n'a înţeles mai bine ca Schubert, cum să adapteze arta muzicală la sentimentele cele mai delicate ale sufletului omenesc. Imaginaţia nu-i izolată în simfoniile sale, ci-i totdeauna însoţită de un sentiment profund şi indivizibil, pururi la aceiaşi înălţime. In compoziţiile lui Schubert găsim foarte puţină acţiune dramatică. Inima-i vorbeşte fără să se aştepte la vre-un răspuns, pe care de altmintrelea nici nu are aierul să-l ceară. Schubert se concentrează în emoţiile sale particulare şi le urmăreşte în toată expansiunea lor. Contrar lui Schumann, el se complace într'un egoism manifest care îi permite să guste toate plăcerile, dar şi toate chinurile vieţii. In astfel de stare, găsim mai pe toţi romanticii.

Schubert nu poate fi considerat numai ca un mare compozitor al Germaniei, ci şi ca cel mai bun interpret al suferinţelor omeneşti.

Simfonia în „si minor", aşa cum ne-a fost transmisă, neisprăvită, impresionează prin frumuseţea armoniilor orchestrale, tot atât de mult ca vestita statue, Venus de Millo. Ambelor capo d'opere le lipseşte ceva: simfoniei, două mişcări şi lui Venus, cele două braţe! Nu ştim ce ar fi fost simfonia în si minor, dacă ar avea cele patru timpuri clasice; precum nu ştim ce impresie ar produce Venus fără braţe, dacă ar fi avut o altă atitudine de cât resemnarea redată de cele mai frumoase trăsături ale unei figuri de marmoră. Există mare analogie între arta plastică şi cea muzicală, ceeace a făcut pe Goethe să scrie: „de arta plastică şi de cea muzicală sunt strâns legate cele mai profunde secrete ale sensibilităţii omeneşti!"

D. Georgescu a dirijat această simfonie mai sobru ca altă dată, punând în valoare toate nuanţele de la pianissimele cele mai fine până la intonaţiile cele mai puternice.

Doi solişti au fost puşi în programul acestui concert. D. Al. Theodorescu prim concert-maestru şi d-na Muza Germani-Ciomac, cunoscuta pianistă şi una dintre cele mai erudite profesoare de muzică.

D. Theodorescu, un violonist de mare valoare, care s'a remarcat de mult, graţie tonului său, a interpretat rapsodia concertantă a compatriotului nostru, d. Stan Golestan. Această compoziţie a câştigat premiul Enescu şi are la bază motive din folklorul românesc. Pentru prima dată figurează ea la concertele simfonice de după războiu, iar publicul a subliniat prin aplauze nu numai pe excelentul executant, dar şi opera acestui compozitor român, despre care se vorbeşte atâta de mult la Paris.

D-na Ciomac a arătat în rapsodia lui Liapunov, că posedă cele mai mari calităţi de concertistă. Aceasta nu ne surprindere, de oarece ştim că d-na Ciomac este laureată a celui mai bun conservator din Germania şi a continuat să se ocupe şi în ţară, tot timpul cu pianul şi cu muzica. In ce priveşte bucata aleasă, ea întruneşte toate calităţile muzicei ruseşti de bună calitate.

Toţi acei cari cunosc Rusia, pretind că atâta timp cât va exista spiritul rusesc, el se va manifesta într'un chip muzical deosebit. Şi dacă azi geniul muzicei slave pare a fi ascuns sub cenuşă, au mai rămas câteva scântei care întreţin speranţa în manifestări artistice de viitor ale acestui popor.

D-na Ciomac a făcut un serviciu trecutului rusesc, executând cu atâta brio rapsodia ucrainiană a unui artist mort de curând şi de o valoare incontestabilă.

Ce păcat însă că nu există un pian de concert la Ateneu!

D-na Ciomac nu a fost răsplătită numai cu aplauze, ci şi cu sincere şi meritate ovaţiuni, cari păreau a fi destinate, până la d-sa, numai artiştilor străini.

D. Georgescu merită toată lauda pentru modul cum a dirijat „l'Apprenti sorcier" de Paul Dukas, un poem simfonic după Goethe, care pune în valoare toate complicaţiile de ritm şi de sonoritate, ce s'ar putea născoci!

Şcoala franceză, de la Saint Saëns a devenit tot atât de cunoscută ca cea germană, graţie operelor melodice ale lui Fauré; seducătoare ale lui Lalo; pline de spirit ale lui Chabrier; bogate în resurse simfonice ale lui Cezar Franck şi rafinate ca tehnică şi estetică ale lui Debussy, Ravel şi Dukas.

Dacă există un monopol muzical german, pe care Liszt a căutat să-l distrugă, azi putem spune că avem două muzici de concert: una clasică, germană, şi alta modernă — mai mult franceză decât germană. Şi cu drept cuvânt, un critic susţine: „Abia acum au început unii să-şi dea seama de valoarea europeană a muzicii franceze moderne şi de măsura cu care ea ar putea rivaliza cu muzica germană de altă dată, cu cea rusească de ieri şi de azi".

D. Georgescu, care la început avea încredere numai în muzica germană, s'a convins de câte recurse dispune muzica modernă franceză şi ori de câte ori o va dirija, nu va avea decât succese mari.

* * *

Vineri seara, am avut ocazia să asist la concertul celebrului contrabasist Prunner, profesor al conservatorului din Bucureşti. Nu voi examina, în mod detailat, diferitele bucăţi, pe care d. Prunner le-a executat la concertul său dând probă de o technică impecabilă; ci voiu arăta că ceeace îmi pare mai interesant şi demn de semnalat, este mai mult personalitatea muzicală a acestui artist. Ori unde a cântat d. Prunner, critica a remarcat muzicalitatea extraordinară, de care dispune d-sa. Şi aci atingem o chestie interesantă ştiinţifică şi de actualitate, de oarece se discută, şi azi, chestia eredităţei muzicale sau influenţa extraordinară a mediului şi a întâmplării. Unii savanţi susţin că chiar dacă cineva ar avea, prin transmisie ereditară, predispoziţiune pentru muzică, aceasta nu ar putea fi decât generală, iar nu specială, în sensul că am avea aptitudini speciale pentru un instrument. De aceea, ne punem întrebarea, dacă d. Prunner s'a născut cu „bossa" muzicalităţei formate pentru contrabas şi dacă d-sa nu ar fi ajuns la o technică tot atât de prodigioasă, abordând orice alt instrument, mult mai indicat pentru un solist?

Acei ce doresc să se documenteze asupra acestei importante probleme de biologie cu aplicaţie la muzică, ar putea consulta o lucrare recentă, ce a apărut de curând la Viena datorită fratelui violonistului Flesch, atât de celebru în lumea întreagă şi care, în tinereţea sa, a fost profesor la conservatorul din Bucureşti. (Berufs Krankheiten des muzikers de dr. J. Flesch. Wien 1925). La noi, a scris în această direcţie, d-rul Birman-Bera şi d-sa a fost citat de toate revistele străine, care au admis interesanta sa clasificaţie. După d-rul Birman-Bera, ori întâlnim predispoziţiuni muzicale creatoare, care se pot deduce din modificările anatomice ale urechei, ori întâlnim predispoziţiuni de reproducere instrumentală şi atunci nu importă instrumentul, de oarece, aşa zisul talent ar depinde numai de anumiţi centri motori, ce pot ori şi când fi educabili.

Nu ştiu dacă d. Prunner se aşteaptă să i se discute celebritatea sa în raport cu talentul, de care dispune. D-sa nu poate fi decât măgulit, când va afla că succesul său de concertist a pus din nou pe tapet misterul, nepătruns încă, al aptitudinelor diverse, în materie de muzică.

I. FLORESTAN

NOTĂ.—In cronica muzicală a „Adevărului Literar" de la 3 Ianuarie a. c., s'a strecurat o greşeală relativă la quartetul Capelleanu. Persoanele care compun acest quartet, nu mai sunt eleve ale conservatorului, ci executante de mult cunoscute. Calităţile acestui quartet sunt evidente, având de înregistrat o manifestaţie artistică dintre cele mai interesante şi mai apreciate de amatorii muzicei de cameră.

CRONICA TEATRALA

Piese pentru copii

O inovaţiune care trebuie relevată şi al cărei merit revine pe de-a'ntregul d-lui **Sin-Georgiu,** constă în faptul că dela o vreme 'ncoace se joacă pe scena Teatrului Popular piese pentru copii.

Dacă puţinii noştri penalişti sunt frământaţi de nevoia înfiinţărei unor case de corecţie pentru îndreptarea micilor infractori cari de cele mai multe ori au apucat pe căi greşite, nu din atavism, ci din pricina unui nenorocit concurs de împrejurări, — apoi socotim că cel puţin, tot atât de mare trebue să fie grija acelor oameni cari se străduiesc întru formarea din vreme a sufletelor copiilor.

Din acest punct de vedere, atât publicaţiunile periodice pentru copii, în fruntea cărora stă fără îndoială **„Dimineaţa Copiilor"** cât şi inovaţiunea d-lui Sin-Georgiu merită toată lauda noastră.

Dela 3 Ianuarie încoace, afişul Teatrului Popular este ţinut în matineu de „Meşterul Papuc", comedie într'un act de d-na Lia Hârsu.

„Meşterul Papuc" este o comedioară care, atât prin verosimilitatea cât şi prin vioiciunea acţiunei, stârneşte râsul şi interesul nu numai al micilor spectatori, dar şi pe acela al însoţitorilor lor.

Nae Burdălău zis Meşterul Papuc, ajutat de ucenicul său Nică, lucrează cu voioşie de disdedimineaţă şi până noaptea târziu. Cu toată invocaţiunea lui „Sf. Spiridon", treaba merge prost. Sărăcie lucie în casa omului. Dar iată că-i soseşte meşterului o înştiinţare dela tribunal care-i vesteşte moartea unui frate şi o moştenire de câteva sute de mii de lei. Mirajul bogăţiei neaşteptate uluieşte atât pe meşter cât şi pe ucenic. Amândoi făuresc planuri, care de care mai fantastice. Din capul locului, papucii — emblema meseriei şi a sărăciei — sunt azvârliţi într'un râu. Dar Gheorghe pescarul îi scoate cu năvodul şi-i aduce înapoi.

Meşterul îi pune pe foc. De geaba! Pielea rezistă. Ii dăruieşte unui biet drumeţ. Vătăjelul Stan, „omul statului", veghează şi socotind că drumeţul are papucii de furat, arestează pe presupusul infractor şi-l aduce dimpreună cu corpul delictului în casa meşterului. Disperat, acesta se sfătuieşte cu ucenicul său şi hotărăsc să îngroape papucii. Zis şi făcut! In timpul operaţiunei intervin autorităţile care scot papucii din ascunzătoarea lor. In toate aceste peripeţii meşterul vede un semn al „orbului destin" şi se hotărăşte să rămână la ce a apucat din copilărie, căci „aşa-i al vieţii rost: „Soarta omului i-i dată s'o trăiască neschimbată".

Nu împărtăşim, în treacăt fie zis, filozofia fatalistă sau deterministă a autoarei.

Pentru o eventuală revedere a piesei ţinem la dispoziţia d-nei Hârsu următoarea hazlie şi autentică întâmplare în care actorii erau, primul, unul dintre spectatorii piesei şi celalt părintele lui. Copilul primise o notă proastă la şcoală. La admonestarea părintească, tânărul adept al filosofiei d-nei Hârsu, răspunse: „A fost scris în „cartea oarbelor destine" să iau o notă proastă!" Părintele, adversar înverşunat al teoriei de mai sus, aplică tânărului filosof o straşnică corecţiune, motivând-o astfel: „întoarce pagina din „cartea oarbelor destine" şi vei vedea că tot acolo stă scris că trebuia să mănânci bătaie!"

Un cuvânt bun pentru d-nii N. Matei, V. Pleşoianu, M. Mereanu, I. Ulmeni, N. Şubă, C. Barcaroiu, actorii cari şi-au dat toată osteneala să întreţie timp de o oră interesul micilor spectatori.

Cât priveşte atenţiunea publicului adult, socotim că aceasta era întrucâtva micşorată şi sustrasă piesei, de nedumerirea în care se afla el, căutând să ghicească dacă unii dintre actorii desemnaţi pe afiş fără calificativul de domn, d-nă sau d-şoară, erau bărbaţi sau femei. Incontestabil că drăgăleşenia lui „Bujorel" cât şi mişcările graţioase ale lui „Nică" ar fi suficiente indicaţiuni pentru a risipi nedumerirea de mai sus.

Ovaţiunile micilor ascultători au răsplătit în deajuns — aşa socotim — pe autoare şi pe actori pentru talentul cu care piesa a fost scrisă şi jucată, cât şi pe direcţiune, atât pentru inovaţiunea în sine, cât mai ales pentru sacrificiile materiale ce le are de suportat, până ce spectacolele acestea vor prinde şi vor fi apreciate la justa lor valoare.

V. GHIUL.

Maxime şi cugetări

— Părinţii sunt pur şi simplu un plictisitor mănunchiu de oameni care n'au nici cea mai uşoară cunoştinţă de chipul cum trebuie să trăieşti, nici cel mai mic instinct de timpul când trebuie să mori.

— Trei adrese inspiră totdeauna încredere chiar în negustorie.

— Intrebările nu sunt niciodată indiscrete. Adeseaori însă, răspunsurile sunt.

— Sacrificiul de sine este un lucru care ar trebui condamnat de către legi. El demoralizează oamenii pentru care te sacrifici.

— E mai bine să fii frumos decât bun, însă e mai bine să fii bun decât urit.

(OSCAR WILDE)

CARŢI ŞI REVISTE

I. VLADESCU: „ISVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR"
Letopiseţul dela Bistriţa şi Letopiseţul dela Putna
Editura „Cartea Românească", 1926

Studiul d-lui I. Vlădescu arată, dela inceput, că nu este un studiu de istorie literară, cum ar părea să fie (dar care ajută tot atât şi istoriei literare, adăugăm noi), ci „o studiere a isvoarelor istoriei noastre din punct de vedere istoric". Incepând cu „Letopisetul dela Bistrita" — cel mai vechiu letopiset moldovenesc şi cel dintâi letopiset scris în ţările române, în medio-bulgară, în care se povestesc faptele petrecute în Moldova, dela 1359 şi până la 1507, autorul arată părerile tuturor cercetătorilor anteriori, relative la importanta şi vechimea letopisetului sau la data şi locul unde a fost scris, pentru ca să arate, bazat pe cercetarea mai de aproape a textului, care-i sunt părerile sale, ce pot fi primite, prin aceasta, sau până la o nouă discuţie, ca definitive.

I. Bogdan admitea că letopisetul a fost scris în mânăstirea Bistrita de contimporani, începând probabil pe la 1407. Gr. Tocilescu nu admitea părerea lui Bogdan în privinta locului şi timpului când a fost scris letopisetul, dar nu dă nici o altă indicatie. La fel St. Orăşanu. D. Onciul admitea că e scris de contimporani îndată după 1423, în mânăstirea Bistrita şi că se intindea până la 1527. N. Iorga crede că a fost scris sub Petru Rareş.

Cercetând aceste păreri impreună cu textul, d. Vlădescu ajunge la următoarele concluzii: Letopisetul dela Bistrita s'a scris la curtea lui Ştefan cel Mare, de către mai multi scriitori, în foarte mare apropiere de domn. Unele părti s'ar putea admite că au fost scrise la dictarea sa. Scrierea a continuat până pe la 1500, începută fiind poate chiar dela 1457. După 1500 s'a continuat tocmai sub Bogdan, fiul lui Stefan cel Mare. Pentru partea anterioară domniei lui Stefan, s'au utilizat însemnări de pe cărţi, din polemice sau povestirea verbală a contimporanilor.

„Letopisetul dela Putna" este tot un text slav care povesteşte faptele domnilor dela 1359 şi până la 1526, foarte asemănător cu acela dela Bistrita. Regretatul Ion Bogdan spunea că ar fi chiar o prescurtare a acestuia din urmă, scris la mânăstirea Putna, în timpul lui Ştefan, de călugării cari au adăugat dela ei câteva note asupra mânăstirii. D. Onciul admitea începutul scrierii pe la 1470, data sfinţirii mânăstirei Putna, iar N. Iorga: că ar fi „o prescurtare făcută sau găsită" la mânăstirea Putna, după anale. D. Vlădescu afirmă că o legătură directă între Letopisetul dela Bistrita şi Letopisetul dela Putna nu se constată. Letopisetul dela Putna a utilizat însemnări contimporane si pare a fi scris după 1526, de cineva cu admiraţie pentru Stefan cel Mare.

Cercetarea d-lui Vlădescu, cu argumentaţie sigură şi cu uşurinta pătrunderii isvoarelor istorice, se sfârşeşte cu publicarea în traducerea lui I. Bogdan, a celor două letopisete.

GEORGE BAICULESCU

CONVORBIRI LITERARE (Noembrie). — Sub pseudonimul Hâncu, revista d-lui Al. Tzigara-Samurcas publică o recenzie favorabilă asupra unui articol al d-lui Sandu Tzigara-Samurcas, despre Contesa de Noailles, şi apărut în „Paris-Bucarest".

„D-l Sandu Tzigara-Samurcas, — spune recenzentul, — a simtit si a înteles sufletul acestui poet cu o pătrundere vie si o pricepere comunicativă. *Citindu-l, întelegem şi noi pe Doamna de Noailles mai bine parcă decât înainte.* Trebue însă spus că în stilul d-lui Sandu T. S. este atâta poezie şi exuberantă, încât, alăturea de numeroasele citate din opera d-nei de Noailles, poetica d-sale proză formează ca o a doua poemă de dragoste, care se intercalează în cea dintâi şi se contopeste cu ea".

Noi n'am avut norocul să ascultăm acel duo poetic executat de d. Sandu Tzigara-Samurcas si de contesa de Noailles — de aceia nu ne-am putut verifica părerile asupra acestei scriitoare.

Pe noi ne-a emotionat mai mult, în această afacere. tandreta paternă a d-lui Al. Tzigara-Samurcaş, către d Sandu-Tzigara-Samurcas, fiul d-sale. Căci, desigur, sub pseudonimul Hâncu nu se poate ascunde decât directorul revistei. De altfel nimeni n'ar fi putut lăuda atât de entuziast proza poetică a d-lui Sandu Tzigara-Samurcaş decât d. Al. Tzigara-Samurcaş — în revista familiei Tzigara-Samurcaş.

Alt cineva din familie nu mai scrie?

CETATEA LITERARĂ (No. 2). — D. Eugen Lovinescu — făcând bilantul literar al anului 1925 — se adresează d-nei T., la care flair-ul d-sale artistic a descoperit talent.

„Dintr'un astfel de an bogat şi felurit, — spune d-sa, — să-mi dai voie, doamnă necunoscută, să nu te salut decât pe d-ta pe lespedea ultimă a zilelor".

Dar d. Lovinescu dă şi considerentele salutului.

„In dumneata, doamnă, —urmează gingaşul critic, — salut numai degetele profilate ale aurorei pe portile vieţii, salut miracolul pururi impresionant al ecloziunii talentului. Emoţia am mai simţit-o desigur şi altădată, dar iat-o, limbă de foc, desprinzându-se şi dintre rândurile schiţei d-tale citite întâmplător....

„....Omagiul meu, doamnă, nu se îndreaptă deci spre scriitoarea, pe ale cărei posibilităti nu le cunosc...

„....Iată pentru ce in aceste rânduri, pe lângă un salut, aşi dori să citeşti şi o obligaţie"...

In fata doamnei T., d. Lovinescu face în aer o monogramă de salut cu pălăria gătită cu pene şi panglicuţe. Işi înclină un genuchiu şi începe: „Omagiul meu, doamnă, nu se îndreaptă deci spre scriitoare". In acest caz, calea presei a fost rău aleasă. Corespondenta roză ar fi fost mai nemerită .mai ales că declaratia vorbeşte şi de obligaţii...

Asteptăm ca doamna T. să dea cu dosul palmei peste pălăria înzorzonată care-i face figuri gratioase în ochi.

Literatura nu-i doar salon pentru curte de stil....

* * *

LA REVUE DE GENEVE (No. 12, 1925). — Un foarte interesant articol al germanului Otto Grantoff despre „Clasici şi romantici în Germania şi Franţa": — interesant pentrucă autorul studiază două mentalităţi de a privi literatura şi curentele literare „antinomia dintre clasic şi romantic ca un conflict a două mentalităţi". După ce situează clasicismul francez in „scolastica evului mediu, cu totul impregnată de spirit aristotelic", născându-se de aci o concepţie autochtonă din care s'au inspirat cele mai vechi metode de educaţie ale spiritului francez, Otto Grantoff constată dece spiritului francez îi convine şi va rămâne clasic în liniile lui generale, şi pentru ce spiritul german e mai propriu mentalităţii romantice.

Dacă se consideră clasicismul sub formele succint schiţate mai sus, care relevă şi epoci diferite, înţelegem pentru ce Germanii, intr'un fel sau altul atraşi de viaţa spirituală a Franţei, n'au încetat de a insista asupra tendinţelor spiritului clasic al Francezilor. Dar dacă au făcut-o, este pentrucă au fost împinşi la aceasta de o oarecare imperioasă dorinţă de a participa, ei-înşişi, la această lumină, la această admirabilă transparenţă care caracterizează intelectualismul şi raţionalismul francez. Şi dorinţa aceasta se explică prin raţiuni excelente: Germania nu este de fapt, o ţară scolastică şi nu dispune deloc de acel frâu spiritual care constitue, după atâtea principii fundamentale de pedagogie, metodele scolastice sau clasice. Germania este prin excelenţă ţara romantismului, unde spiritele se ridică în contra intelectualismului şi raţionalismului, unde se protestează contra scolasticei catolice creştine, aceea a unei ideologii a raţiunii. Germania este ţara sensibilităţii, unde sentimentul protestează contra raţiunei reci.

Viaţa noastră politică, — continuă Grantoff — este romantism pur; ostilă oricărei norme, opusă a tot ceeace, pentru alte popoare, este raţiune sau frumuseţe a formei. Arta germană, în cele mai înalte producţiuni ale sale, prezintă un caracter dinamic. Unde se găseşte în tablourile lui Grünewaldt, frumoasa, liniştita seninătate a Renaşterei, mişcătoarea încredere în sine din epoca romană? „Faust de Goethe, „Muntele fermecat" de Thomas Mann sunt de natură dinamică. Tot în această direcţie activează arhitecţii rasei şi timpului nostru, a căror proecte, dispreţuitoare a tot ceeace este lege şi răsturnătoare a tot ceeace i convenţie, se îndreaptă spre enorm, spre nemăsurat. Dinamice şi amfigorice sunt însă şi ornamentele complicate ale gravurei sau artei germane în genere. Ţinta pe care o urmăresc expresioniştii germani, totdeauna împinsă spre anormal, spre incomprehensibil, spre exagerat, este opusă clasicismului. Dorinţa de a da expresie sentimentelor, de a le lăsa curs liber, refuzul de a le lăsa să tacă, această manie a Germanului de a monologa, este altceva decât romantism, decât excesul sensibilităţii? Toată prolixitatea, toată ciudăţenia fiinţei germane se explică prin acestea.

Astfel arată Otto Grantoff că dacă „în Franţa, antagonismul dintre clasicism şi romantism reflectă un dualism al sufletului omenesc", — în Germania problema aceasta nu se pune: „Clasicismul fiind un generator de forţe" — Grantoff constată — „cu durere" că Germanii nu-l au şi speră o intoarcere la ceeace e sănătos şi tradiţional, printr'un efort liberator care dă vieţii toată plenitudinea.

In locul de frunte al numărului se publică un fragment inedit din romanul „100 ani" de Léon Tolstoi, fragment intitulat „Kornéi Zakharkine", singurul care s'a păstrat. Planul romanului Tolstoi il concepuse să meargă dela Petru-cel-Mare până la epoca decembriştilor.

* * *

REVUE DES DEUX MONDES (1 Ianuarie 1926). — Academicianul Louis Barthou începe, cu acest număr, publicarea unui întins capitol de literatură memorialistă: „Vie artistique de Rachel", — marea tragediană franceză dela jumătatea secolului al nouăsprezecelea. Rachel a debutat în 1838, cu rolul Camille din „Horace", după care a apărut rând pe rând în Emilia, Hermiona, Eriphile şi Aménaïde. Dar adevăratul triumf al debutului Rachel l-a cunoscut în urma entuziastelor articole ale cronicarului dela „Journal des Débats" — Jules Janin, care susţinea jocul aceleia care avea să fie înaintaşa, pe scena franceză, a marei Sarah Bernhardt. Jules Janin se interesa de evoluţia jocului tinerei tragediane şi intervenea la nevoie. A scris odată un articol care a avut răsunet din cauza felului original de prezentare: „Aţi văzut pe Rachel străbătând cu paşi mari tragedia lui Corneille? Aţi văzut-o inspirându-se din lacrimile lui Racine?" etc.... Acei cari n'o văzuseră s'au grămădit să vadă pe Camille, Hermiona, Emilia, Monime, Aménaïde. In seara când se juca „Cinna" apăru în loja lui Regele şi Regina, care nu mai fuseseră la Teatru francez de aproape trei ani, apoi Regele şi Regina Belgiei, principesele Adelaida şi Clementina, Ducele de Nemours şi alţi prinţi mai tineri. Pentru Rachel consacrarea era acum oficială.

„Cu ea — spune Louis Barthou — se putea pătrunde in templul sacru al tragediei. Născută sub protecţia Melpomenei, ea intră fără sfortare, ca o graţie divină, în domeniul poeziei clasice. Scena o transforma. Mică, ea devenea mare; urâtă, sau aproape urâtă, ea era frumoasă; neştiutoare, fără să cunoască nici istoria, nici viaţa, nici arta, ea se egala cu capodoperile pe care le însufleţea". Continuând seria discuţiilor în jurul jocului clasic al tragedianei, Barthou evoacă entuziastele pagini ale lui Alfred de Musset din „Revue des deux mondes" care o vedea „cu trăsături delicate, pe care nu le poţi vedea de aproape fără oarecare emoţie", — ale lui Théophile Gauthier, care stăruia în a arăta dicţiunea proprie pentru tragedia în versuri pe care o manifesta Rachel cu diferite nuanţe şi accent personal. In numărul viitor Louis Barthou va continua, probabil, cu jocul artistei în drama romantică.

Din „caietele" inedite ale lui Sainte-Beuve se publică însemnările despre Victor Hugo, Villemain, Cousin şi Guizot. Contra lui Victor Hugo criticul a dus un adevărat războiu. Scoatem câteva din cugetările ce i-au fost determinate de persoana şi opera acestuia:

„Proza lui Musset este încântătoare, în contrast cu aceea a lui V. Hugo, care este ilizibilă. — Incercaţi, dacă puteţi, să recitiţi „Notre-Dame de Paris".

„Talentul impunător al lui V. Hugo a devenit din zi în zi mai „gros", ca să nu zic „grossier".

„Forţele lui V. Hugo le numesc puerile şi totodată titanice".

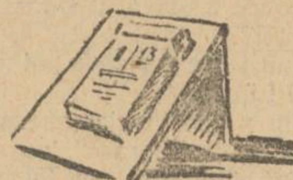
„Hugo este cel mai mare gălăgios pindaric din câţi au existat vreodată.

„Pentru ce ar fi de neiertat şi ruşinos din partea mea să atac pe V. Hugo şi să deschid cu el o polemică: o spune Cicero: Nihil enim est turpius quam cum eo bellum gerere quocum familiariter vixeris".

„După opera lui: Ruy Blas", Hugo poate fi astfel judecat: El poate avea pentru el succese relative, dar nu poate avea tot aşa de mari succese pentru arta însăşi".

* * *

REVUE BLEUE (5 Dec. 1925). Numele Domnişoarei De Gournay, autoare de poezii şi de proză, traducătoare din clasicii latini, literată deci cu oarecare renume pe vremea sa, este legat în special de prietenia pe care i-a arătat-o Montaigne, care bine-voi s'o numească fiică adoptivă. Cât devotament avu ea pentru autorul *Essais*-urilor, se vede din faptul că între sfârşitul sec. XVI şi 1635 îngriji mai multe ediţii ale acestei faimoase opere, întovărăşind-o de elogioase prefeţe. In activitatea acestei literate franceze se remarcă apoi o serie de dizertaţii cu caracter exclusiv femenist care au puncte comune cu această problemă de actualitate în zilele noastre. După cum s'a mai întâmplat şi altora la fel, Marie De Gournay a fost ridiculizată, din care cauză trebuie să fi suferit cu atâta mai mult cu cât avea o fire sensibilă pe care ne-a înfăţişat-o ea însăşi într'o compoziţie în versuri intitulată „Pictură de moravuri". Aci se declară „clocotitoare", neinstare să uite ocările, nerăbdătoare şi iute la mânie; înfăţişarea ei prea puţin graţioasă a dat poate prilej la o serie întreagă de satire şi înţepături. In dizertaţiile sale prin care tinde să stabilească egalitatea dintre cele două sexe, afirmă că vrea să evite orice exces ca de ex. acela de a pretinde că femeile ar fi superioare bărbaţilor! Se revoltă împotriva monotonei obiecţii a antifemeniştilor care trimet pe femeie la treburile casei; şi putea face acest lucru cu atâta mai multă autoritate cu cât dăduse dovezi neîndoioase că ştia să fie şi femee de casă. Iat'o invocând în sprijinul tezei sale autoritatea lumei clasice, începând cu Platon. Pentru această femee, care trebuie pusă printre precursoarele femenismului modern, singura şi profunda cauză de care depinde inegalitatea de natură intelectuală stabilită între cele două sexe, trebue să se caute în deosebirea esenţială care există între instrucţia dată fetelor şi aceea dată băeţilor. Dar dacă Plutarh, Seneca, Aristotel şi chiar Erasm îi puteau oferi texte favorabile tezei sale, iubitul Montaigne, probabil spre marea sa părere de rău, n'o prea ajuta. O aluzie chiar şi la revendicări de natură politică se poate găsi în pretenţia ei împotriva legii salice care, precum este ştiut, excludea dela succesiunea la tron femeile. Acestei învechite dispoziţiuni care, după Marie De Gournay, se poate justifica numai gândindu-ne la epocile războinice care au provocat'o, îi opunea dovada făcută cu regenţa suveranelor din Franţa. Până şi în Biblie caută argumente din care să deducă afirmaţia că ar fi absurd a se recunoaşte o identitate spirituală între bărbat şi femee, pentru ca apoi să afirme o diferenţă atâta de adâncă în raporturile materiate. După această dizertaţie asupra egalităţii sexelor, Marie De Gournay publică o scurtă scriere intitulată „Le Grief des Dames" în care se ia apărarea literatelor faţă cu literaţii masculini.

ERKENTNIS UND BEFREIUNG (No. 1, Ian. 1926). — Pierre Ramus, conducătorul acestei publicaţii vieneze face o scurtă comparaţie între ideologia socială a lui Romain Rolland şi a lui Henri Barbusse care a ţinut de curând o conferinţă şi la Viena cu prilejul cunoscutei sale călătorii. Pentru a evidenţia profunda deosebire dintre acel care, adaptând o anumită dogmă politică, devine un fanatic în domeniul acţiunei — şi dintre acel care, fiind un spirit liber, vrea să vadă toate realităţile omeneşti cu înţelegere şi toleranţă, — se reproduce o scrisoare adresată de Rolland către Barbusse şi publicată în revista „Clarté".

„Cu ce drept, întreabă Rolland pe Barbusse, decretezi d-ta că acel care nu gândeşte caşi tine, e în afară de Revoluţie? Revoluţia nu este proprietatea unui partid. Revoluţia e casa tuturor acelora cari doresc o omenire mai fericită şi mai bună. Ea este deci şi casa mea, dar atmosfera ei nu poate fi viciată, de o grupare ce vrea să împartă oamenii în burghezi şi comunişti. De aceia deschid fereastra; la nevoe, sunt gata să sparg geamul, ca să respir. Căci, suntem câţiva cari socotim că avem datoria să rămânem în domeniul Revoluţiei — dar să rămânem ca oameni liberi".

Aci nu e vorba de privilegii; aci e vorba de dreptul pe care îl are fiecare de a'şi păstra libertatea neştirbită. Pentru gânditori, dreptul acesta devine o datorie. Căci, ce fel de gândire e acea care se lasă înregimentată? „Gândirea de partid, dogma unei biserici, a unei caste — toate sunt instrumente de opresiune. De veacuri, spiritul se trudeşte să şi rupă legăturile. După fiecare legătură căzută, se ivesc altele; după legăturile vechei Sorbone clericale şi regaliste, iată legăturile universităţii laice, republicane; după lanţurile vechiului regim, lanţurile revoluţiei; legăturile negre, albe, roşii sunt toate la fel şi cea dintâi datorie a noastră e să nu primim nici una."

Criticând optimismul care nu vede realitatea, Rolland inchee: „Nu, Barbusse, eu nu sunt pesimist. Căci eu n'am legat speranţele mele de limitele înguste ale prezentului sau de viitorul nemijlocit. M'am deprins, prin studiul istoriei, să cuprind perspective largi; ştiu că Parisul n'a ffost clădit într'o zi, dar nu ştiu când se va realiza unitatea omenirii. Totuşi, eu nu cred mai puţin şi lupt neîncetat pentru realizarea ei... Fără să cunosc o zi de îndoială, lucrez fără răgaz pentru a pregăti viitorul ideii noastre".

CRONICA ARTISTICĂ

Plastica femenină

Inaugurând această rubrică promitem să nu ne îngăduim nici o precupeţire.

Cunoaştem dezinteresarea obştească pentru artele plastice. O străduinţă îndărătnică şi—nădăjduim—eficace, vom depune pentru a face publicul să înţeleagă că rosturile expresiunii picturale nu sunt decât reflexe ale propriei sale sensibilităţi ce nu se ştiu mai bine întrupa. E aşezarea în linie şi în culoare a amănuntului emoţional pe care cu toţii îl trăim. Arta însă trebuie să înalţe nivelul mentalităţii populare. Pictura în deosebi, tinde prin subiect şi prin desen, prin technică şi prin culoare, prin compoziţie, prin tonuri, prin umbră şi lumină, — să redea realitatea lucrurilor în contururi şi forme generale, dar nu în totdeauna fotografice. Şi se înţelege că dacă ar trebui să alegem între redarea rigidă dar *întocmai*, a oglinzii, şi plăsmuirea vie însă particulară a artistului, — vom prefera-o pe aceasta din urmă. Aceasta mai ales fiindcă nu tot ceeace ne înfăţişează realitatea se poate urmări şi în artă, dar în schimb într'un tablou întâlneşti adesea o parte ascunsă de suflet, de viaţă sau de caracter, pe care în realitatea fotografică n'o poţi atât de lesne distinge, sau lipseşte cu desăvârşire.

Imitaţia intr'un tablou intră ca mijloc nu ca scop. Şi dacă pentru a fi bun înregistrator al realităţii vizibile, brute, nu-ţi trebuiesc prea mari şi deosebite însuşiri, pentru a zugrăvi plastic ceeace nu se vede, trebuie neapărat să ai special temperament de artist.

Când un tablou îţi răscoleşte în conştiinţă o lume de simţire şi de gânduri cari mocneau, lipsite de viaţă, în cel mai intim strat al sufletului tău. — o lume a cărei existenţă o ignorai până în clipa când ai fost pus în faţa pânzei— atunci ai de-aface cu capodopera necontestată a unui adevărat geniu artistic.

Ce se întâmplă însă cu arta dela noi? Colinzi expoziţiile cu fărâma de nădejde ce-i mai rămâne contemporanului sceptic, că odată şi odată va răsări şi la noi un suflet sincer şi bine pregătit de artist. Şi ce găseşti? — Nimic hotărît: nici trăsături, nici caractere; numai suprafaţa, superficialul, poza; nimic lăuntric şi esenţial. Peste tot aceeaş risipă de culoare, de timp şi de parale; aceeaş lipsă de cinste şi de adevăr. Toţi aceşti pseudo-pictori nu vor să oprească ochiul — şi numai ochiul — decât prin efecte de culoare, prin trucuri de falsă juxtapunere de tonuri, sau prin luxul de lumină.

Artiştii moderni au o educaţie greşită a vieţii; ei nu fac aerul în tablourile lor fiindcă n'au trăit în mijlocul naturii, ci în vâltoarea mecanică a dinamismului urban, în clar-obscurul unui atelier care sufocă viaţa. De aceea singurul gen mai bine reprezentat şi mai izbutit, e portretul, fiindcă îi lipseşte atmosfera detaliului din natură.

Aşa, la expoziţiile artistelor-pictori, printre puţinele lucruri bune, am notat: Portretele 7, 13 şi 15, semnate *Nina Arbore;* portretele 1, 5 8: *Risa Kraid;* admirabilul portret 18: *I. Brates, (Maria Pillat);* minunat-expresivul Sandu (fără brazii şi dealurile din spate) şi „Pentru portret" (4) — (care, lipsit de florile mălăieţe, stângaci retuşate, e o fericită realizare):*Rezeda Moga* 1); dar mai cu seamă portretul viu al inginerului Greceanu: *Olga Greceanu 2).*

Precum se vede, portretul e bogat şi serios reprezentat prin femei.

Opere de putere şi de reculegere, de adâncime şi de personalitate, lucrări de mare inspiraţie şi de avânt sufletesc, n'am găsit în sala Mozart, unde expun cele mai multe dintre artistele-pictori.

Ispitită de himera cubistă d-na Nadia Grossman Bulyghin prezintă câteva piese frumoase în cari însă predomină formula. Ca şi d-na Olga Greceanu — de care o desparte totuşi viziunea şi tehnica, (d-na Greceanu se complace în expresionism) — artista aceasta uită că intr'un tablou preocuparea de căpetenie nu trebuie să fie exibiţia formulelor, ci dimpotrivă, absolvirea lor în operă. Necontenita împrospătare de sine, viziunea mereu aceeaş, dar altfel realizată, viziunea care despoaie lumea de mister şi o vădeşte în toată splendoarea şi cruzimea ei, trebuie să se urmărească cu consecvenţă în sufletul artistului. Asta nu înseamnează însă să porţi într'una şi peste tot cu tine, eticheta. O stilizare voită poate duce la excese în stare să pericliteze soarta realizării. Ce sunt naufragiaţii artişti dela noi, decât falşi interpreţi şi obtuz-abuzivi reprezentanţi ai unor formule ce sunt de mult sortite perimării?

Darul artistic firesc, sincer şi neîngrădit, întregit de technica justă, stârneşte compoziţia, — compoziţia pe care cei mai mulţi dintre modernişti au alungat-o din opera lor. In înţelesul strict pictural, compoziţia aceasta ar trebui să rezulte din ceeace vede ochiul, îmbinat lăuntric cu ceeace ştie creerul şi simte sufletul de artist—şi din conştiinţa că ceeace va aşterne pe pânză va fi priceput de lume întocmai ca pe ideia lui creatoare. Lumea? Ii mai pasă cuiva de gustul public? Evident, nu! Ce sunt bazaconiile notate *Merica Râmniceanu?* Ce sunt mâzgălelile coloristice de licean ale d-nei *Julietta Teodorini?* Ce semnificaţie ciudată şi neînţeleasă o fi având *ghiveciul* şi *ibricul* expuse de d-na *Zoe Golescu?* De ce nu şi-a terminat d-na *Nina Delavrancea-Dona*, peisagiile? Nu din dispreţ pentru gloata stupidă şi nepregătită care înghite orice?...

* * *

Xilografia e interesant prezentată prin d-na *M. Pană Buescu.* Madonele 4 şi 6, dar mai ales 5, ca şi xilografiile „Ex libris", sunt vrednice de relevat. De asemenea şi cele două scheme din „O mie şi una de nopţi" (10). „Păstorul visează" (11) l-ar fi putut însă mai potrivit intitula „Chinezul doarme": cele două siluete de chinezoaice din marginea cadrului şi-ar fi avut astfel un rost lângă capul de chinez cu bâtă 'n mână.

Peisagiul e cel mai viguros şi decisiv zugrăvit în „Paysage la munte": Olga Greceanu.

Studii naive de culoare, de planuri, de atmosferă, capete de expresie lipsite de expresie, naturi moarte (gen în care tot numai d-na Olga Greceanu se ilustrează merituos) şi nuduri, mai ales nuduri, în toate saloanele.

Scump, nudul 1. *Elisabeta Fuchs;* cu perucă pe un cap de lemn, nudul 2, *Georgette Holban Peters;* (păcat! raza de lumină bine prinsă şi frângerea vie a tonurilor, ar fi arătat în acest tablou o paletă serios şi cu talent condusă); scofâlcit şi plângăreţ nudul 3. Merica Râmniceanu; mâna ruptă din umăr şi sânii ca nişte mere putrede, nudul 28, Olga Greceanu, dar compensaţie minunată, nudul 14 al aceleeaşi, şi „La masa albă".

Slabe şi lipsite de viaţă pastelurile şi acuarelele iscălite *Ticu Milian* şi *Lucia (Demetriad) Bălăcescu.*

Mai expun doamnele: *Cornelia Babic*, peisagii fără preţ; *Elena Popea*, studii şi compoziţii; *Maria Ciurdea-Steurer*, portrete; *Constanta Petrescu* şi *Nora Steriadi*, frumoase vase de ceramică; *Theodora Cernat* şi *Melita Petraşcu*, sculptură. Un cuvânt special merită „Foca", sculptură în lemn a celei din urmă.

Şi fiindcă tot d-na *Olga Greceanu* se ridică deasupra nivelului mediocrităţii obsedante şi obositoare, vom stărui puţin asupra calităţilor acestei artiste: Maniera şi execuţia luminii, care e mijocul de însufleţire al culorii şi de realizare a emoţiei artistice, liniştea în culoare şi în tonuri, desenul cu conturări precise, raportul nuanţelor şi stilizarea ades căutată, — toate laolaltă evocă (sub paleta d-sale) graţia şi eleganţa decorativului. D-na Olga Greceanu, persecutată de un albastru simpatic aproape în toate pânzele expuse, domină prin extraordinara forţă de a strecura în oricare din tablouri, vigoarea, ca o cugetare rece şi plastic întrunită în intelectualizarea inspiraţiei, în totalitatea cunoştinţelor tehnice cari ştiu să învăluiască şi să copleşească sufletul contemplatorului.

H. BLAŽIAN

1) Toate în sala Mozart.
2) Sala Ileana.

INSEMNĂRI

Critici cu orice preț

„Cetatea Literară", revista d-lui Camil Petrescu, — văzând că nimeni nu-i dă asalt, — s'a hotărît să ia dela sine ofensiva.

Astfel No. 266 al „Adevărului Literar" avea — după părerea d-lui Petrescu — un loc vulnerabil în care d-sa s'a grăbit să dea cu Cetatea. Care-i locul vulnerabil? „Adevărul Literar" și-a permis să publice un studiu despre Pirandello, deși publicul.... nu cunoaște mai nimic despre acest scriitor.

„Un studiu critic, — declară sentențios d. Petrescu, — nu e serios decât dacă e precedat sau întovărășit de opera pe care o analizează".

Deși credeam că publicul nostru îi inițiat în opera lui Pirandello atât din traducerile franceze, cât și din cele românești (chiar „Adevărul Literar" a contribuit la aceasta), — dar, dacă „Cetatea" îi de altă părere, suntem dispuși să-i urmăm sfatul.

De-am înțeles bine, d. Petrsecu ne cere ca — înainte de un studiu sau concomitent cu dânsul — să dăm opera scriitorului respectiv. Pe viitor vom publica zece — douăzeci de volume despre cutare sau cutare scriitor, și numai după aceea vom face un articol de două-trei coloane. Sau, și mai bine, vom oferi cititorilor suplimente literare: câteva zeci de kgr. de cărți....

Dar d. Petrescu este nemulțumit și din altă pricină.

„Din imensul material, — spune d-sa, — adus de ultimele numere (ale „Adevărului Literar") e greu să alegem ceva. Cine ar putea citi toată proza, din care multă poate să fie bună, pe care o aduce „Adevărul Literar" în afară poate de corectorul revistei"?

Ce să facem! Doar nu toate revistele pot avea formatul de „notes" al „Cetății Literare".

Noi însă nu găsim în proporții nici un inconvenient: Cititorii, după lectura „Cetății Literare", au destul timp să ne citească dela început până la sfârșit. Din acest punct de vedere îi mulțumim d-lui Petrescu.

Și când te gândești că avem și cititori cari nu iau în mână „Cetatea Literară"...

Lecturi

S. S. R. a anunțat un număr de conferințe.

Vor vorbi d-nii Oct. Goga, Mihai Dragomirescu, E. Lovinescu, Al. Tzigara-Samurcaș, Mihail Ralea și Nichifor Crainic.

Fiecare conferință va fi agrementată de lecturi și cu multă dreptate. Totuși nu pricepem ce caută printre lectori o seamă de persoane, care n'au altă legătură cu literatura decât registrele de taxe ale S. S. R.

Astfel ni se spune că vor ceti din... operele lor d-nii N. Mora (Don José), Vasile Savel, Ion Foti, etc. etc. etc.....

Pe cine-l interesează cum își cetește Don José impresiile de suburbie din „Universul", d. Foti — traducerile toboganice din scriitori antici și d. Vasile Savel — schițele de-o banalitate originală. Cetitorii de-abia se stăpânesc văzându-le volumul în vitrină. Primul impuls ar fi să treacă cu capul prin geamul de cristal...

Lecturile cu prilejul unei conferințe sunt pline de primejdii. Lectorii nu se tem de linșaj?

Bilanțul literar

Câteva reviste: „Cosinzeana", „Cetatea Literară", „Neamul Românesc Literar" sunt nemulțumite de bilanțul literar, pe care l-am făcut într'un număr recent.

Fiecare din aceste reviste spune, că noi ar fi trebuit să trecem și alte nume la activ. Care? Nimeni nu cutează să se pronunțe.

Să satisfacem noi curiozitatea publicului.

Revistele citate mai sus ar fi vrut ca „Adevărul Literar" să fi adus elogii — însoțite de fotografii — nu d-lor M. Sadoveanu, Jean Bart, G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, etc., ci d-lor V. Rodie, Sergiu Dan, Teodor Murășanu, Alexandrina Crăciun Fostini...

Incurcătură de materie

D. Romulus Voinescu, șeful Siguranței, publică un raport polițienesc asupra unui conflict între o moașă, un birjar și un sergent, conflict izbucnit pe stradă și rezolvat la circumscripția respectivă.

Raportul a apărut în „Universul Literar". El era dat, fără îndoială, pentru „Universul" politic, rubrica faptelor diverse — și numai grație unei nenorocite încurcături de materie i s'a schimbat locul.

Cetitorii vor face dela sine mutația.

„Mafia literară"

D. Ion Sân-Giorgiu cere dela scriitori, în „Neamul Românesc Literar", credință, credință, credință. (Domnule Nichifor Crainic, nu te agita. Nu-i vorba de credință religioasă — ci... literară).

Prin urmare: scriitorii trebuie să se sprijine pe o credință literară.

Nici noi nu suntem de altă părere. Atâta doar: această credință trebuie să se sprijine la rândul ei pe talent.

Altfel, oricâtă credință ar clocoti în pieptul cuiva, publicul nu-l citește și bietul om de bine se vede nevoit să pună propriu-i insucces— ca d. Ion Sân Giorgiu de pildă— în spatele unei mafii literare, care-l „lucrează" din umbră.

In cazul de față nu-i vorba de-un dușman extern, ci de unul intern — care, cu o mână de ghiață, îi stinge scriitorului flacăra credinței. Dacă însă credința i-ar fi înviorată de talent, orice mână neagră s'ar încerca s'o stingă — rezultatul ar fi: că limbile de flacără ar țâșni printre degetele arse... ca să vorbim în stilul d-lui Ion Sân-Giorgiu: cu mafia, mâna neagră, etc.

Cenzura

Avem jandarmi, avem poliție de siguranță — care își fac datoria... mai mult încă decât datoria. Acești reprezentanți ai ordinei publice au grija să semnaleze guvernului orice act subversiv.

In aceste împrejurări imixtiunea altor factori în sistemul de păstrare a ordinei în Stat, este de prisos — și mai ales a unor gazetari, care au nevoe ca supremă condiție de existență tocmai de cea mai desăvârșită libertate a opiniilor.

Spunem aceasta cu prilejul apariției unui articol în „Țara Noastră", semnat de d. Octavian Goga, despre ultimele evenimente. D-sa — după frumoase pagini de poezie — strecoară o idee, așa, guvernului.

„In treacăt fie zis, — spune d. Goga, — n'ar fi mai preferabilă o cenzură, care să asigure binefăcătorul mutism în materie, decât coloanele desmățate care ne așteaptă încă".

Iar în altă parte „Țara Noastră" face „constatarea", că „mult hulita cenzură e, câteodată, cu totul altceva decât un atentat la cugetarea individuală".

Aceste rânduri citite într'un raport polițienesc nu ne-ar fi surprins. Intr'o revistă însă, — scrisă de publiciști autentici, — ele miră și indignează. — *M. Sv.*

Fascismul și literatura

S'a întrebat cineva care e aportul fascismului în literatură? Dacă ar fi un curent de masă, cu adânci repercusiuni, e cu neputință să nu-și găsească manifestarea pe tărîmul artei.

Un reputat scriitor francez, iată ce constată într'un articol „Notes prises en Toscane fasciste": „Triumful revoluției fasciste n'a fost însoțit de vreo operă de artă sau de gândire. Nu se dovedește un mare scriitor, un mare filozof, nici un artist pe care să-l fi inspirat sau ridicat fascismul. Revista de cultură fascistă „Il Spettatore" a durat numai câteva luni și a pierit — firește nu din lipsa creditelor. Benedetto Croce, singurul mare filosof al Italiei, după un lung răgaz, s'a pronunțat pe față împotriva regimului, atitudine care a avut drept urmare polemicele cu Gentile".

Fasciștii au încercat totul pentru a-și atrage simpatia lui Croce, Pirandello... Decorațiile au fost primele atracțiuni. Dar Mussolini n'a reușit. — G.

In luptă cu colectivitatea

Astfel caracterizează un cronicar francez, fin și pornit pe subtilă interpretare a faptelor — literatura franceză a anului 1925. Mai în toate romanele apărute în decursul celor 12 luni expirate, se observă tendința aceasta impetuoasă a individului de a se opune colectivității. O adevărată barieră între eul supra-intelectualizat și massele amorfe. O luptă îndărătnică între afirmarea personalității originale și tipicul impus, arbitrar, de marea mulțime. Și cronicarul acesta, spiritual și interesant, se întreabă dacă o asemenea tendință e viabilă. Surprizele anului în care am intrat sunt multe și nimeni n'ar putea să le prevadă, cu exactitate absolută.

Ar fi interesantă, în legătură cu cele de mai sus, o cercetare a producției literare românești în decursul anului expirat. O cercetare din *acest* punct de vedere nu știm ce rezultate ar da: scriitorii noștri n'au atacat, mai deloc, problema personalității în plin războiu cu massele.

Sunt și în redusa noastră viață literară, producțiuni bizare, singulare, distincte. Dar acestora le lipsește și valoarea literară și *elanul* sincerității. Sunt „confecționate" și nu durează.

Literatura română contimporană a înregistrat un singur succes cu adevărat mare în vădirea desacordului existent între mentalitatea unei clase care se duce și a alteia care se ridică: romanul d-lui M. Sadoveanu: „Venea o moară pe Siret".

Analizarea lui nu se poate face în cuprinsul — fatal limitat — al unei cronici. E de ajuns să spunem că, până la d. Sadoveanu n'am avut o icoană mai precisă și, deci, mai emoționantă a dispariției castei boerești — înlăturată de mersul orb al civilizației. Poezia care însoțește, credincioasă, figurile boerilor, parcă nu rezultă — la d. Sadoveanu— din descrierea, simpatia și voința autorului — ci exclusiv din psihologia eroilor. Faptele, gesturile, atitudinea lor mișcă. Toate despărțirile sunt triste și toate disparițiile — poetice. Marele nostru scriitor a izbutit, cu mijloace bogate, să ne înfățișeze acest *cataclism* social.

Fără a încerca profeții, avem convingerea că teza individului luptând cu colectivitatea, nu se poate încă exploata la noi. Viața românească nu e prea complexă. Psihologia claselor — unele d'abia formate, altele în formație — nu e prea insondabilă. Tipul revoluționarului moral care dă „cu barda în Dumnezeu" — suprasaturat de mediu și exasperat de adversități cu neputință de înlăturat sau de antagonisme prăpăstioase — n'am prea întâlnit în drumul nostru, în general simplu.

Dacă, însă, ar fi vorba de preferințe, ne îngăduim una: scriitorul român să descindă puțin în viața autentică, în viața care palpită și se agită în jurul său. Scriitorul să nu fie un *profesionist* — și numai atât — al condeiului. Să aibă o meserie pământeană.

Dar, astfel continuând, atingem altă problemă. — *I. Peltz.*

Claude Farrere

Ofițer de marină, Claude Farrère, după numele său adevărat Charles Bargone, a debutat în literatură într'o epocă în care succesul și gloria lui Pierre Loti atrăgeau publicul spre literatura exotică, și în special către aceea a Asiei și a Turciei.

De la prima sa lucrare „Fumée d'opium" care a fost prezentată publicului cu o prefață elogioasă a lui Pierre Louÿs, Claude Farrère a isbutit să obțină un succes real și care a mers mereu crescând, iar cu „Les Civilisés", a doua lui operă, a obținut în 1905 premiul Goncourt.

A mai publicat apoi romanele: „L'homme qui assassina", „Mademoiselle Dax jeune fille", „La bataille", „Les petites alliées", ca să nu cităm decât acestea.

O caracteristică specifică a operei lui Farrère e că d-sa ține să spună adevărul chiar cu riscul de a fi uneori brutal. Asa în „L'homme qui assassina" s'a făcut campionul turcilor calomniați în Europa, împotriva creștinilor din Orient, armenii și bulgarii.

In ultimele sale lucrări însă, a părăsit Orientul pe care l'a zugrăvit în pagini magistrale, — ca să scrie un roman al războiului: „La dernière Déesse", în care, ca militar, înfățișează cultul războiului și exaltarea luptelor. E drept că sinceritatea și realizmul autorului nu ascund nici grozăviile războiului, dar le prezintă, din punctul său de vedere, ca orori utile educației forței! — A publicat mai târziu „Les Condamné à mort", în care descria lupta din ce în ce mai aprigă pentru existență.

In afară de asta Claude Farrère a mai scris și nuvele de o deosebită frumusețe, din care menționăm: „Dix-sept histoires de marins", „Quatorze histoires de soldats", „Bêtes et gens qui s'aimèrent" și „Contes d'outre et d'autres mondes".

In sfârsit, în domeniul teatrului a scris o comedie: „La vieille Histoire", o tragedie: „Roxelane" (ambele nereprezentate încă)

Una din nuvelele lui cele mai bune, a apărut tradusă în românește în ultimul număr al „Lecturii" (50) sub titlul: „Crinii veștejiți".

MĂRUNTE

— In Aprilie viitor se va atribui la Paris Prix de la Renaissance. Membrii juriului de conferire sunt: Colette, André Antoin, Léon Bérard, H. Bérenger, Romain Coolus, H. Duvernois, Em. Fabre, Robert de Flers, Paul Fort, Pierre Hamp, Edm. Haraucourt, Abel Hermant, R. de la Tailhède, G. Lecompte, Pierre Mille și Fortunat Strowski. Juriul va fi prezidat de Roland Dorgelès.

— Revista științifică „V. Adamachi" de sub conducerea profesorului și membru al Academiei: I. Simionescu, publică în No. ei din urmă un interesant articol al d-lui G. Vâlsan despre „Dimitrie Cantemir ca geograf".

— Duminică 17 Ianuarie a. c., s'a inaugurat la Cluj o școală de arte frumoase. Scopul școalei e să pregătească profesori de desemn, artiști și mai cu seamă desenatori și artiști decoratori.

— A apărut la librăria „Humanité" din Paris cartea lui Jaroslavski intitulată: „Lenin, viața și opera lui". Cartea aceasta complectează biografia lui Zinoviev din „Stăpânul nostru Lenin".

— Doamnele: Brunschvieg, Malaterre, Sellier, Suzanne Grimberg și d-nii: Cahen-Salvador, Doizy, Gaston Jeze, Max Lazard, W. Onalid, Roger Picard, Gabriel Ramon și Georges Scelle au scris împreună o carte care se întitulează: „La vie publique dans la France contemporaine".

— Tot o lucrare în acest gen pregătește Roger Allard în editura „Étoile" din Paris. Lucrarea se va intitula „Les moeurs du siècle" și va cuprinde text de: Pierre Mac Orlan, Jacques Lacretelle, P. Camo, André Billy, André Salomon, Gerard Bauer, Louis Marthin Chauffier și André Warnod.

— Printre viitoarele noutăți ale librăriilor și caselor de editură se anunță: „Biserica veche", poeme de I. Pillat și „Destrămare", poezii de G. Nichita.

— Profesorul Paul Yven dela Universitatea din Caen consacră o broșură „cazului" Hamlet. Este o nouă contribuție la cunoasterea sufletului acestui mare personagiu din drama shakespeareană.

— A apărut, cu o prefață de Henri Brémond, cartea lui Frédéric Lefèvre: „Entretiens avec Paul Valéry".

— „Revue de indépendents" a acordat, anul acesta, premiul de poezii lui Albert Massein pentru culegerea de versuri „Echos sur la route".

— O poezie de Bernard Hamel, intitulată „La France, mon pays; le Monde, ma patrie" și publicată în „La revue nouvelle" denunță crima războiului și eroarea celora cari-l cred o necesitate. Poetul cere „cântarea vieții libere și adevărate" și înlăturarea acelor „voiles tragique de la discorde".

Chantons
les efforts faits pour un même but
le travail mis en commun,
la vie libre, claire, pure.

— Intr'o editură din Praga a apărut cartea lui Znosko-Borovsky: „Teatrul rus la începutul secolului al XX-lea". E un tablou aproape complect al vieții textuale rusești, cu un rezumat care arată aspirațiunile teatrului din timpul revoluției.

BIBLIOGRAFIE

GENERAL BUAT: *Ludendorf* (Trad. de Maior N. Vorvoreanu și Adm. Cap. Dim. C. Zavalide), Tip. Serv. Geografic al Armatei, București, Prețul 100 lei.

LUIGI PIRANDELLO: *On tourne* (Trad. de C. de Laverière), Collection de la Revue Européenne, Ed. du Sagittaire, Simon Kra, 6 Rue Blanche, Paris.

FR. NIETZSCHE: *Ditirambe către Dionysos* (Poezii). Trad. de George Silviu, „Biblioteca pentru toți", București, Prețul 5 lei.

Viața Românească No. 11 și 12 (T. Arghezi, Ion Gherea, Ionel Teodoreanu, Octav Botez, Al. O Teodoreanu, Mihai Codreanu, Cezar Petrescu, Demostene Botez, Panait Istrati, Ion Minulescu, Mihail Sadoveanu, Dan A. Bădărău, G. Bărgăuanu, M. Sevastos, etc.)

Arhivele Olteniei No. 21—22 (T. G. Bulat, N. A. C-tinescu, C. J. Korodja, Lucian Costin, Traian Simu, I. Vlădescu, R. S. Molin, Marton Rosca, I. Dimonic, R. I. Călinescu, G. Catană).

Comoara Satelor No. 9—10.

Cosinzeana No. 2 (I. Agârbiceanu, Septimiu Popa, Sebastian Bornemisa, etc.)

Roma No. 12.

Societatea de mâine No. 3 (N. Ghiulea, N. Dascovici, etc).

Cetatea Literară No. 2 (E. Lovinescu, Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, etc.)

Salonul Literar No. 9 (D. Nanu, V. Demetrius, Al. Th. Stamatiad, etc.)

Universul Literar No. 3 (Gib I. Mihăescu, Dragoș Protopopescu, Tudor Vianu, Perpessicius, etc.)

Lumea No. 46 (T. Arghezi, O. Botez, G. Topârceanu, M. Sadoveanu, Alfred Hefter, E. Serghie, etc).

Neamul Românesc Literar No. 8 (N. Iorga, Ion Sân-Giorgiu, Eug. Boureanul, etc.).

Curiozități

Săpăturile din Persia

Arheologul Herzfeld sosit la Londra din Persia a făcut mai multe comunicări asupra descoperirilor sale de mare importanță științifică. Săpăturile făcute de dânsul sunt cele dintâi după amploarea lor. Incă înainte de războí Herzfeld reușise să descopere ruinele orașului Samara, vechea capitală a Kalifilor la 60 km. de Bagdad. Muzeul Britanic s'a îmbogățit atunci cu nenumăratele obiecte de valoare istorică și arheologică. In insula Carac din golful Persic, unde fusese așezată o colonie mare de negri cu multe veacuri înainte, s'au descoperit numeroase catacombe săpate în stânci cu morminte de creștini din secolul al III-lea după Hristos. Aceste urme au dovedit că creștinismul s'a propagat foarte repede prin Babilon spre India.

In Persia centrală, lângă orașul Firozabad, se află ruinele unei vechi cetăți, pe vârful unui munte abrupt. Două expedițiuni arheologice franceze, în 1840 și 1880, nu s'au hotărît să se urce spre această cetate, inexpugnabilă în vechime, construită de regele Persiei Arcaschir pe la începutul secolului al III-lea. Acest rege a fost întemeietorul unei dinastii sub care Persia a ajuns la mare prosperare. Persia a fost cucerită de arabi în sec. al 7-lea. Fortificațiile imense ale acelei cetăți au fost clădite din blocuri enorme de piatră, cu mare artă. Greutăți înspăimântătoare au fost urcate până în sus. Numai sala tronului din palatul regal al cetății e cel puțin egală cu cele mai mari catedrale din Europa. Arhitectura castelului seamănă foarte mult cu a castelelor medievale din Europa centrală.

Herzfeld a găsit mai multe ruine de temple ale închinătorilor focului, unde flacăra era întreținută de ultimii sectanți până în era noastră. Iar în Persia de sud, el a fotografiat și descifrat mai multe inscripții care aduc lumină asupra celor mai obscure puncte ale religiei lui Zaratustra.

Cel mai bogat om din Germania

Până la revoluție, cel mai bogat om din Germania era Kaizerul Wilhelm. Averea lui era evaluată în mod oficial la 394 milioane mărci, iar venitul anual atingea cifra de 24 milioane. Ducele Meklenburg-Strelitz avea 355 milioane avere și 8 milioane venit anual. Krupp ocupa locul al treilea — cu 221 mil. și 21 mil. venit. Regele Ludovic al Bavariei 300 mil., prințul Kenkel Donnersmark 290, prințul von-Turn 270, Rotschild 160 și Stinnes 33 mil., ocupând locul al 25-lea în rândul milionarilor germani.

Cine e azi cel mai bogat om din Germania? Averea dinastiilor răsturnate s'a micșorat foarte mult prin confiscările făcute de stat. Astăzi nici restituirea averilor nu i-ar putea face pe prinți și regi — oameni foarte bogați. Ei s'au coborât la nivelul de simpli muritori. Bogătașii neîncoronați de dinaintea războiului au pierdut și ei foarte multă avere. Rotschild jucând fără noroc la bursă, n'are acuma decât o jumătate din vechea-i avere. E greu să fie evaluată averea lui Krupp, deoarece acțiunile lui sunt cotate foarte ieftin și numai peste câțiva ani vor începe să producă 12 la sută venit. In perioada inflațiunei cel mai bogat om din Germania a fost Stinnes cu 350 milioane mărci aur. Insă astăzi întreprinderile familiei Stinnes sunt în lichidare. Steaua omului care e astăzi cel mai bogat din Germania s'a ridicat încet, însă el a știut să-i mărească strălucirea. E August Tissen, regele oțelului. Deși o parte din uzinele lui au fost vândute, averea-i rămasă în Germania și Olanda întrece suma de 250 milioane mărci aur.

Inima plantelor

Un savant hindus din Calcutta a dovedit că plantele au o inimă — un regulator care pulsează cu ritm și conduce funcționarea capilarelor și circulația sucurilor.

Meetingul taților nelegitimi

La Viena a avut loc o întrunire puțin obicinuită, convocată de „Comitetul de reformă a legilor de paternitate". S'au prezentat câteva sute de tați ai copiilor nelegitimi.

S'au ținut discursuri contra legilor în vigoare și s'au citat mai multe cazuri când aceste legi se aplică mecanic și absolut absurd. A fost un caz când paternitatea fusese recunoscută fără vre-un interogator luat „tatălui pretins" și numai pe baza indiciilor date de fată, mama copilului... Meetingul a votat o moțiune, prin care se cere protecțiunea drepturilor... taților nelegitimi.

Din bărbat în femee

In ședința societății medicilor „Mecinicov" din Petrograd s'a comunicat un caz când un bărbat, însurat și având copii, s'a transformat treptat din bărbat în femeie în cursul câtorva luni numai. I s'a făcut operația glandelor sexuale și atunci bolnavul „s'a întors în starea-i inițială".

Un alt caz și mai rar a fost comunicat de prof. Necrasov. O fetiță de 5 ani a ajuns ca greutate la 40 kgr. și, deși rămasă de statură mică, i s'au desvoltat toate semnele sexuale de femeie în vârstă. Fetița a fost operată: i s'a eliminat o mare umflătură interioară de 5 kgr. In timp de câteva luni copila s'a îndreptat complect, a căpătat un aspect normal pentru vârsta ei și nu cântărește acum decât 27 kgr.

Cerc vițios

La British Museum din Londra se poate vedea un porc de mare într'un acvarium. Veșnic în mișcare, el înoată între pereții de sticlă.

Curiozitatea a făcut să se socotească distanța străbătută de acest animal într'o zi. Un expert oficial i-a măsurat drumul. In douăzeci și patru de ore, bravul porc de mare a parcurs trei sute de kilometri.

Veți conveni că e respectabil, mai cu seamă pe degeaba: să faci trei sute de chilometri ca să te găsești la urmă tot de unde ai plecat — e fastidios.

Și când te gândești că porcul de mare face zilnic același lucru. Dar... cum n'are altă treabă!...

ANUL VII. — No. 269

6 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
12 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 31 Ianuar 1926

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

De vorbă cu d. G. Ibrăileanu

Acasă la d. Ibrăileanu se intră pe locul pe unde a fost poarta de intrare la Junimea. Sub buruenile ofilite de brumă, crescute în şir ca pe-o alee naturală şi minusculă, se desluşeşte crăpat şi distrus de timp trotuarul îngust pe care-au păşit pe vremuri Eminescu şi Creangă.

Rămăşiţa aceia de trotuar dispare apoi în buruene, intră parcă sub pământ, — sub grilajul impunător de fier care desparte acum curtea d-lui Ibrăileanu de palatul vecin.

Acest amănunt istoric ca o relicvă de muzeu, impune umilinţă şi melancolie.

D. Ibrăileanu veghează acolo în preajma locurilor Junimei, cu-o stranie şi romantică nostalgie a trecutului.

Cine încearcă să ia un interviev d-lui Ibrăileanu nu va putea pătrunde niciodată pe uşa din faţă, fiindcă în mod oficial (şi un intervievist de profesie e întotdeauna aproape protocolar), d-sa nu poate niciodată primi. Şi desigur trebue să fie foarte plictisitor şi arbitrar să te trezeşti de-odată cu cineva în casă, care te întrerupe din intimitatea unei cărţi şi care după un plan preconceput ca o crimă premeditată începe să-ţi scruteze gândurile şi ideile. Intervievistul d-lui Ibrăileanu trebue deci să intre la d-sa fără să fie anunţat, fără să sune, fără să aştepte să i se deschidă uşa, ca un prieten vechiu! Trebue să nu apară preocupat şi urmărit de-o idee fixă, să nu aibă ţinuta gravă şi intenţii în privire, ci să-şi pue pălăria, degajat, pe-un vraf de cărţi, paltonul pe-o spetează de scaun, şi să înceapă ca şi cum ar sta de vorbă, ca şi cum n'ar avea de gând nimic, ca şi cum ar fi inocent.

Asta se poate masca şi în faptul de a te aşeza pe un „chaise-longue" şi cât mai departe de orice masă, pentru a da impresia completă că ai venit pur şi simplu să stai de vorbă.

Intervievistul va putea apoi în voe să se plimbe prin odae, să se simtă bine, ca la el acasă, fiindcă va simţi imediat o atmosferă comunicativă şi prietenoasă. Va avea impresia că este iarăşi student, c'a venit în odaia unui coleg, la care găseşte rafturi dezordonate de cărţi răvăşite, reviste prăfuite şi adnotate, fiţuici de manuscris împrăştiate pe masă între două scrumiere mari pline cu mucuri de ţigări şi un prieten romantic şi sceptic cu care 'ncepi să discuţi când înserează şi te găsesc zorii tot stând de vorbă. Biroul d-lui Ibrăileanu e odaia unui student romantic. Ea-i un anacronism pentru viaţa sbuciumată de astăzi. Intri în ea ca într'o odae în care s'ar fi reconstituit viaţa liniştită de odinioară, posibilă pe-atunci şi parcă fără de putinţă dela războiu încoace.

Intervievistul dibaci va trebui numai să stea de vorbă cu d. Ibrăileanu. D-sa este cel mai fermecător „causeur". Şi dacă intervievul trebue să fie în legătură cu literatura sau cu mişcarea intelectuală dela noi şi din străinătate, stând aşa, simplu, de vorbă, prieteneşte, la un schimb de idei, intervievistul va aduna atâtea idei şi lucruri interesante încât eşind de-acolo va avea impresia că poate scrie un volum întreg, nu un interviev, dar că pentru redarea acestui volum pe care-l va simţi în suflet, încântător, va avea intuiţia că îi trebuie un mare talent. Dar bogăţia şi coloritul convorbirei cu d. Ibrăileanu nu se pot reda fiindcă ar însemna să poţi reda tonul acela simplu şi familiar, lumina ochilor vii şi scăpărarea lor repede şi pătrunzătoare, gesturile pline de naturaleţă, şi mai ales mirajul acela de idei şi cunoştinţe, logica aceia limpede şi neiertătoare, care prin grai capătă viaţă şi colorit, şi care în scris poate deveni ca o culegere de maxime.

Intâi încep prin a urma sfatul dat mai sus unui intervievist, şi iau o discuţie în vederea celor ce vreau să aflu, mai de departe. Aşa dar, încep a constata că pe vară aproape toate revistele îşi suspendă apariţia sau şi-o răresc, că deci literatura la noi nu se poate da încă decât în doze mici ca hrana la oameni prea debili, că nu mai sunt nici scriitori în activitate care să alimenteze neintrerupt chiar puţinele reviste care apar. Şi discuţia începe asupra chestiunei secetei literare. Şi d. Ibrăileanu spune lucruri interesante. Eu încep a avea mustrări de conştiinţă de stratagema mea infamă, şi-mi concentrez atenţia să prind totul. Apoi, ca un fotograf care a surprins o poziţie favorabilă şi se grăbeşte s'o fixeze, odată discuţia începută, declar instantaneu şi stângaci:

— Domnule Ibrăileanu, vreau să vă iau un interviev pentru „Adevărul Literar".

Eu am o senzaţie de uşurare ca eroul din „Puterea Intunericului" a lui Tolstoi. Ochii d-lui Ibrăileanu bat repede din pleoape şi d-sa are un zâmbet binevoitor.

— „Ei bine, uite, intervievează-mă".

Ideia că se ia un interviev ne jenează nu ştiu cum pe-amândoi, şi par'că asta împrăştie atmosfera de intimitate de mai înainte.

Dar aceasta numai o clipă, şi discuţia dinainte urmează, cu mai multe interogări din partea mea, care devin iscoditor, cu mai multă preciziune din partea d-lui Ibrăileanu

* * *

— Vorbeam despre seceta literară...

— D. Ralea a tratat această problemă în două articole substanţiale din „Adevărul Literar" şi d-sa promite că va reveni asupra problemei.

Subscriind la cele spuse de d. Ralea, — (şi după o pauză) şi... la cele ce va mai spune, îmi permit să atrag atenţia asupra unui fapt.

Impresia pe care o au contemporanii întotdeauna că literatura e în secetă, se datoreşte şi unui fenomen de perspectivă: Scriitorii „mari" niciodată nu sunt aşa de mari pentru contimporani ca pentru posteritate. Schakespeare, Racine, Balzac sunt pentru noi un fel de semizei, dar pentru contemporanii lor erau nişte oameni ca toţi oamenii.

Scriitorii *mari*, aşa dar, sunt totdeauna în trecut. Şi cum trecutul e foarte lung în raport cu prezentul, comparaţia este zdrobitoare şi cantitativ nu numai calitativ, căci fără să voim noi, comparăm prezentul cu tot trecutul."

(Intr'o clipă de pauză îmi arunc ochii pe rafturile lungi şi suprapuse cu cărţi, cu operile trecutului, ca pe-un tablou sinoptic şi demonstrativ al unei idei).

„In vremea lui Caragiale, Vlahuţă, Delavrancea, Coşbuc, Duiliu Zamfirescu, Maiorescu, Gherea, exista, pentru contemporani, secetă literară. Aceşti scriitori nu erau pe-atunci „marii" scriitori de azi. Inaintea lor fusese Eliade, Cârlova, Alexandrescu, Alexandri, Kogălniceanu, Bălcescu, Negruzzi, Odobescu şi toţi cei cântaţi de Eminescu în „Epigonii", scriitori glorioşi, — cu atât mai „mari" cu cât nu prea erau cetiţi, — şi acum în vremea lui Caragiale era „secetă" — şi doar producţia acestei epoci era, în sine, una din cele mai estetice din întreaga literatură română.

Azi nici un scriitor nu are prestigiu de semizeu, — nici chiar d. Sadoveanu. (D. Sadoveanu scrie mereu, îl vedem pe uliţă, etc., e un om).

Eu socot că în acest moment când avem scriitori ca Sadoveanu, Pătrăşcanu, Cezar Petrescu, Jean Bart, Rebreanu, d-na Papadat-Bengescu, Ionel şi Al. O. Teodoreanu, Agârbiceanu, Lucia Mantu, Brăescu, d-ra Stahl, Gib. Mihăescu, Aderca, Mironescu, Arghezi, Topârceanu, Blaga, Codreanu, Minulescu, Philippide, Otilia Cazimir, Pilat, Maniu, Crainic, Dumneata şi alţii, nu suntem în secetă literară.

Dar aceşti scriitori n'au aureola trecutului, n'au murit, nu i-am plâns, tămâiat, studiat în monografii, editat critic, etc... şi deci... nu contează mult!....

Fireşte azi n'avem un poet ca Eminescu. Dar Eminescu este un accident.

N'avem un observator ca I. Caragiale. Dar gândeşte-te la numele de mai sus; câţi scriitori, ce varietate! Şi totuşi impresia este că: a fost odată — dar azi e sărăcie, secetă, etc.

In comparaţie cu literaturile apusene desigur suntem „în secetă" mare, dar comparaţia trebuie s'o facem cu epocile noastre literare anterioare, nu cu Occidentul.

In secetă, am fost imediat după războiu. Pe-atunci nu apăruseră scriitorii noi de azi, iar cei vechi tăceau. Regret că tac şi acuma doi, încântătorul Brătescu-Voineşti, pe care l-am văzut anul trecut, viguros, viu, plin de vervă. (De ce tace?!) Şi Galaction, artistul de rasă... Dar cu Galaction e altă vorbă. Şi nu eu am să-i reproşez că pune pe un plan superior meşteşugului de scrib, problema raportului dintre el şi infinit...

O criză de producţie se observă şi la alţi scriitori, iar la unii poeţi se observă şi o criză de inspiraţie... Cauze individuale, dar şi generale....

— .....?

— Publicul, e drept, nu prea consumă literatură. Criză de sub-consumaţie, cum zice d. Ralea. Dar publicul are şi el justificarea lui. Publicul — şi nu-l putem învinui — nu se mulţumeşte numai cu *arta*, el cere şi, — şi mai ales, — o literatură, în care să se regăsească, o literatură, care să-l facă să trăiască viaţa societăţii. Şi noi nu prea avem opere de felul acesta. Iată dece cunoaştem mai bine (din „Războiu şi Pace") viaţa rusească de la 1800 ori viaţa de la 1840 din Franţa (din Balzac) decât viaţa societăţii româneşti de azi. Dar avem începuturi. De pildă, ca să numesc pe un ultim venit, d. Ionel Teodoreanu cu *Medelenii* săi. Succesul său mare se datoreşte şi artei sale, dar şi *descoperirilor* pe care le face în viaţa noastră socială.

— Mişcarea aceasta literară actuală, a fost în mică parte încurajată şi de Stat. In ultimul timp, Statul a început a manifesta intenţii de Mecena, cam zgârcit, e adevărat, dar pentru un început..

— Da, desigur. Şi e bine să se amestece Statul. La noi mai mult ca 'n alte părţi, fiindcă la noi, popor rămas în urmă, Statul are de creat totul, el trebuie să fie misionarul civilizaţiei. La noi literatura nu poate să trăiască prin publicul cetitor. Asta e adevărat într'o măsură şi în Apus mai ales pentru poezie. Şi dacă în Franţa, Maupassant, Anatole France, etc., au putut trăi prin public, poeţii, fie ei chiar Paul Valery, nu pot. Şi cum literatura într'o ţară e un lux indispensabil, Statul trebuie să intervie.

Şi dacă scriitorul nu poate trăi prin public, atunci se ocupă şi de altă meserie care-l sustrage încetul cu încetul dela literatură, dacă nu-l răpeşte cu totul acestei meserii. In orice caz, situaţia aceasta îl împuţinează, îl face scriitor mai mic.

(Faţă de-aceste constatări eu simt bucuria bolnavului căruia doctorul începe să-i spuie pe dinafară fără să-l mai întrebe, ce-l doare, ceiace înseamnă că i-a găsit diagnosticul. Am impresia că iau asupra mea numai această constatare de ordin general, când tocmai d. Ibrăileanu intervine cu o concretizare):

— De exemplu d. Ionel Teodoreanu a muncit toată vacanţa la volumul al 2-lea din romanul său, şi a scris numai o jumătate din acest volum, şi acum pentru a scrie restul, trebuie să aştepte altă vacanţă, căci ocupaţiile profesionale nu dau timpul pentru o operă de „longue-haleine".

Este evident că un roman, mai ales, cere să nu ieşi din atmosfera lui, să trăieşti mereu cu personajele, să nu le uiţi tonul şi înfăţişarea...

Fireşte. In locul lui Dănuţ şi a Olguţei, şi a intereselor lor, în mintea d-lui Ionel Teodoreanu se substituie clienţii săi de la tribunal, cu nevoile lor...

Dar care poate fi soluţia?

In Norvegia de pildă, tot o ţară mică, deşi cu un public cetitor mult mai mare decât la noi, s'a rezolvat problema dându-se pensii scriitorilor. Astfel s'a întâmplat cu Ibsen.

Dar în condiţiile noastre concrete, se pune întrebarea: „Pensie se dă lui Ibsen, sau unui oarecare Iensen"? (Eu mă grăbesc să răspund, pentru a avea aerul, că ghicesc un lucru foarte greu: „Lui Iensen").

— In cazul acesta răul este triplu, căci nu numai că Ibsen nu-i încurajat, dar e încurajat Iensen, e încurajată lipsa de talent, şi se recomandă publicului (asupra căruia încurajările Statului fac impresie) maculatura.

— Nevoia pentru scriitori de a cumula o ocupaţiune mai venală, din cauza acestui „iensenism", şi a neputinţei de a trăi prin public, explică probabil faptul că la noi cariera literară este foarte scurtă, că scriitorii scriu numai la tinereţă.

— Eu cred că scriitorii scriu numai când sunt tineri, fiindcă tinerii au un surplus de energie fizică şi morală, — cea morală s'o numim idealism, — care permite să scrie şi fără încurajare materială şi morală. Mai pe urmă vine viaţa, cu seriozitatea ei...

Mai poate fi o cauză şi ereditatea unor scriitori — cei lipsiţi de acea vibraţie nervoasă moştenită care nu cedează la nimic. Mai poate fi lipsa de intelectualism la unii scriitori, fiindcă intelectualismul e un principiu de diversificare, de reinoire, — posibilitate de a considera viaţa tot din alte puncte de vedere. Exemplu: Eminescu.

De obiceiu la noi poeţii după 30 de ani cam obosesc, se repetă, amuţesc, pe când Eminescu (ereditate, cultură), dădea semne de înălţare dela 30 de ani în sus, era în ascendenţă şi cred că ar fi evoluat până la bătrâneţe, ca de pildă, Alfred de Vigny.

Este drept că, în genere, poeţii pur lirici, poeţii de sentimente primare, degringolează cu vârsta, în deosebire de prozatori, care cu anii, cu experienţa, cu cultura, se desvoltă mereu.

— Poate impunerea acestor timpurii retrageri ca şi toată mişcarea literară e influenţată şi de public?

— Cu siguranţă că e în legătură şi cu publicul cititor, fiindcă o mişcare literară are doi factori: scriitorul şi publicul, adică producătorul şi consumatorul, căci şi în literatură domină legea cererei şi ofertei.

Publicul s'a mărit dela un timp prin răspândirea culturii în masse, prin înmulţirea populaţiei, prin Unire, dar pe de altă parte publicul acesta nu este un public destul de bun, şi probabil că se pregăteşte unul şi mai puţin favorabil din cauza crizei învăţământului public; — rezultatele examenului de bacalaureat o dovedesc. Şi când publicul nu cere, producătorului îi trebuie mult idealism ca să producă, şi dela o vreme idealismul acesta slăbeşte.

— Totuşi aceşti scriitori, aşa de hărţuiţi şi acest public, se pare că încep a da posibilitate romanului să se nască. Şi, dacă e aşa, nu ştiu care va putea fi viitorul romanului românesc, pe care nici mediul social nu-l prea favorizează.

— Romanul înfloreşte în societăţi cu viaţa mai complicată, mai desvoltată. Romanul european presupune complicaţia de fenomene sociale, politice, culturale din ţările mari, din ultimele două veacuri şi mai ales din al 19-lea.

Romanul mai presupune şi o maturitate literară, el e un „terminus" al unei evoluţii. Istoria literară o dovedeşte. Apoi romanul mai presupune la maximum acel răgaz, al scriitorului, de care vorbeam.

Romanul cere timp mult. Nu e chestie de inspiraţie ca poezia lirică, ci de muncă metodică şi prin urmare presupune numaidecât un public care să dea putinţă scriitorului să se consacre. Romancierul e ca un funcţionar specialist.

Concluzia e că e firesc să fim abia la începutul romanului. Şi o altă concluzie trebuie să fie aceea că, în împrejurările noastre, un romancier e aproape un erou.

— Da, dar ca orice lucru la început impune, nu ştiu cum, o curiozitate prezicătoare asupra viitorului. Ce credeţi că va deveni acest prunc al literaturii noastre?

— Fără îndoială că unele condiţii sunt mai favorabile acum. Avem, în urma noastră o oarecare pregătire literară. Apoi s'au închegat oarecare lucruri. Aşa de exemplu viaţa burgheză începe să aibă o fizionomie şi o istorie chiar, — un conţinut mai bine conturat.

Medelenii d-lui Ionel Teodoreanu sunt romanul burgheziei noastre aşezate. In Ion al d-lui Rebreanu, după mine romanul principal e al familiei Herdelea şi în genere al micii burghezii româneşti din Ardeal, clasa în adevăratul înţeles al cuvântului cu o fizionomie definită, cu tradiţii, cu norme de viaţă.

— Dar dacă acesta este şi poate fi materialul romanului românesc, dictat de starea socială şi morală dela noi, credeţi că sunt posibile, şi în ce măsură, influenţele romanului strein?

— Literaturile streine sunt şcoala unde înveţi. Desigur scriitorii unei ţări înapoiate trebue să fie ucenicii literaturilor mari, să înveţe dela romancierii streini cum să scrie romanul.

Grigorescu a învăţat dela pictorii din Barbizon cum să zugrăvească ţăranii *noştri*, boii *noştri*, drumurile *noastre*

Aceasta e o problemă de *cultură* artistică a scriitorului. Cum am spus de multe ori, fără această ucenicie noi n'am fi avut nici un fel de literatură cultă, nici pe Creangă, căruia nici nu i-ar fi venit în cap să scrie dacă nu exista o literatură anterioară naţională, care la rândul ei n'ar fi existat dacă n'ar fi existat modelul literaturii streine.

— Da, dar ca să reiau exemplul, Grigorescu are un caracter specific românesc, — care credeţi că este sau că ar putea să fie caracterul romanului românesc pentru a se putea spune că există un roman românesc cu o fizionomie proprie, aşa după cum există un roman rus, un roman englez, un roman francez bine caracterizat?

— E greu de spus fiindcă nu avem creat încă genul roman, deci obiectul pe care să-l definim. Cu o floare... încă nu ştii cum va fi primăvara.

Ar fi temerar să ne aruncăm în prevederi. Să aşteptăm crearea adevărată a romanului şi atunci întemeiaţi pe fapte cu cel mai simplu metod ştiinţific, să *constatăm* care va fi caracterul romanului românesc.

— Ce spuneţi de blocul „moldovenesc"!

— Nu există un bloc moldovenesc la „Viaţa Românească". D-ta o ştii bine. „Viaţa Românească" a tipărit pe toţi scriitorii români. Şi a lăudat pe toţi scriitorii români. Din „stâlpii" ei au făcut parte mulţi scriitori munteni. „Viaţa Românească" continuă tradiţia veche din Moldova, începută încă de *„Dacia* literară", de a reprezenta întreaga literatură naţională (a Daciei!)

Constatarea însă că Moldova a resistat mai bine tendinţii de maimuţăreală a modelor străine, nu e regionalism moldovenesc, după cum constatarea mea că Muntenia a organizat România modernă nu e regionalism muntenesc".

De un timp privirile mele lunecă stăruitor spre teancul de volume ale lui Proust.... Presimt o lungă convieţuire cu Proust între aceşti doi oameni cu o substanţă nervoasă aşa de înrudită. Nu vreau să întreb nimic, fiindcă nu ştiu cu ce să încep, curiositatea fiind prea vastă, cum n'aş şti ce întrebare să pun întâi unui om care ar fi vizitat Marte, sau un univers întreg.

Dar d. Ibrăileanu a înţeles că misiunea mea cere o diversiune.

— Proust a beneficiat de boala lui, de „anormalitatea" lui ca să observe în el şi să redea cea mai bogată realitate sufletească. Socot că este cel mai mare analist al sufletului din toată literatura. Inchis dela o vreme mereu cu el însuşi din cauza boalei, ascuţitul talent de observaţie al acestui om sensibil şi inteligent dar cu totul lipsit de voinţă şi practicitate, a creat acea minune unică *„A la recherche du temps perdu"*.

Dar nu s'a accentuat destul de tare că Proust este şi un creator în genul „Balzac", căci în Proust sunt o sumă de personagii altele de cât el, care trăiesc ca şi tipurile celor mai obiectivi romancieri, pentrucă Proust a avut în grad eminent calitatea de a se pune în cât mai multe ipostase, — şi apoi nu întotdeauna a fost un solitar.

Dar cred că se exagerează în privinţa lui — nu asupra talentului, ci asupra „metodelor" sale.

Unii zic că ar fi „descoperit" inconştientul, ceiace fireşte nu este adevărat; se zice că redă inconştientul, dar inconştientul nu poate fi redat. Proust redă mai bine decât oricine altul conştientul, toate subtilităţile conştientului; sau are norocul ca subconştientul să verse mai mult în conştientul său decât la alţii.

Se mai zice că Proust cel dintâi a redat variaţiile, metamorfozele personagiului în timp şi în conştiinţa altor personagii.

Nici aceasta nu e o invenţie a lui Proust. Orice romancier adevărat a redat această metamorfoză. Dacă Proust a reuşit mai bine decât a'ţii este o chestie de talent, şi nu de noutate... Aiurea stă noutatea lui...

Dar văd că am început să dictez un articol, şi... mi-l rezerv mie...

— Mi se pare însă că Proust a avut oarecare influenţe la noi, aşa se spune, e vorba chiar de vre-o *câţiva* Prouşti.

— Nu văd nici o influenţă. Există la noi încercări de autoanaliză beletristică în care autorii îşi expun liric stările lor sufleteşti foarte particulare.

Altul e cazul lui Proust. El redă concret, viu, sufletul omenesc. Acest analist este un mare creator chiar când este autoanalist. El „creiază" *lumi* sufleteşti, creiază sufletul omenesc. El nu e liric. S'ar putea zice că nu e nici subiectiv, deşi obiectul lui de observaţie e mai ales sufletul lui. Chestia e complicată... Dar ce are aface Proust cu mişcarea noastră literară?

* * *

Am înţeles... Intervievul s'a terminat. Tonul devine liber şi degajat ca tonul unui doctor care începe a vorbi despre altceva după ce şi-a terminat consultaţia.

Dar discuţia asupra lui Proust continuă până târziu în noapte.

Când am eşit, pumnul de stele al Găinuşei coborîse înspre Răpedea, şi un gardist fluera prelung pe strada goală, ca pentru o stângere.

— Te rog să nu-mi denaturezi mult „ideile" (ghilimetele erau în intonaţia d-lui Ibrăileanu) mi-a spus d-sa când ne-am despărţit

DEMOSTENE BOTEZ

CHESTIUNI SCOLARE

Trustul cărţilor didactice

Intr'un număr trecut al *Adevărului literar* am arătat abuzurile care se fac de către organele de control ale Ministerului Instrucţiunii cu ocazia introducerii în şcolile primare a manualelor didactice. Am dovedit că se alcătuesc trusturi de inspectori şcolari şi revizori care confecţionează la iuţeală cărţi de şcoală şi apoi, prin mijloace nepermise, le impun institutorilor şi învăţătorilor. Acuma voiu arăta că aproape acelaş lucru se întâmplă şi în învăţământul secundar, când vreun inspector sau director din minister este în acelaş timp şi autor didactic. De *liberă alegere* a manuaalului, nu poate fi vorba nici aici — de oarece în asemenea caz profesorul de toate categoriile, dar mai ales în şcolile particulare — se gândeşte că tot e mai înţelept să se puie bine cu autoritatea şcolară-autoare, decât s'o indispue. Şi indispoziţia inspectorului fără alte urmări, ar fi lucrul cel mai uşor de suportat. In celelalte cazuri însă, se întâmplă întocmai caşi la învăţământul primar; aceleaşi zâmbete ironice, aceleaşi chestiuni insidioase, într'un cuvânt aceiaş tactică a inspectorului-autor, când vine prin provincie, pentru ca victima să înţeleagă că nu e vorba de ştiinţă, ci de manualul care trebuie introdus. Inainte de războiu, un inspector al învăţământului secundar, autor, azi decedat — spunea pe faţă profesorului când vedea altă carte în locul operei sale: — „Dece nu mi-ai introdus cartea? Atâta consideraţie am eu din partea D-tale?" Iar cartea lui era cât se poate de proastă. Şi cu toate acestea dela un capăt la altul al ţării copiii învăţau numai pe dânsa.

Când însă secretarul general sau vreun director din minister au manuale şcolare, sistemul întrebuinţat este altul decât al inspectorului care vine mai des în contact direct cu nenorociţii dascăli. Mijloacele se adaptează după aceiaş lege biologică cu situaţia autorului, fireşte; şi chestiunea prezentând o aşa de palpabilă însemnătate, ingeniozitatea celui interesat, de multe ori este remarcabilă. Aşa, un secretar general, care avea manuale şcolare pentru cele opt clase de liceu, a luat măsura ca listele de cărţi dela întreg învăţământul secundar, să fie trimese spre cercetare direct Ministerului. Lucrul bătea desigur la ochi, dar negustoria e negustorie, nu se prea încurcă în scrupule. Profesorii se întrebau nedumeriţi: Cum, un director de liceu sau de gimnaziu să nu fie în stare nici atâta lucru să vadă, dacă manualele introduse în şcoala lui sunt aprobate sau nu? Căci numai de asta poate fi vorba. Ministerul nu poate avea nici o preferinţă odată ce cartea este aprobată, fiindcă orice preferinţă şi-ar manifesta, ar da de bănuit. Prin urmare e lesne de închipuit ce impresie a făcut asupra corpului didactic dispoziţia acelui secretar general, care mai adăuga — spre mai bună eficacitate — că listele de cărţi *trebuesc alcătuite în luna Maiu şi trimese îndată administraţiei centrale pentru aprobare.*

Se înţelege că profesorii s'au executat. Listele de cărţi sosite la Minister, mergeau direct la secretarul general care vedea ce autori-concurenţi sunt recomandaţi la obiectul interesat. Secretarul nota atunci în carnetul său personal oraşul şi şcoala, iar dela Direcţia învăţământului secundar din Minister i se transmitea îndată numele profesorului. Ordinul era dat ca atunci când directorul şcoalei cu pricina va veni la Minister, să fie trimes la d-l Secretar General. Dacă el întârzia, într'o bună zi primea un bilet de tren gratuit, cu o adresă ca „în interesul învăţământului" să vie la Minister. Aici se aranjau lucrurile cum trebuie şi vreme fiind destulă până la începutul noului an şcolar, se îndrepta afacerea şi la liceu, spre binele învăţământului.

Metoda fiind eficace, s'a păstrat şi de urmaşii acelui Secretar General, trecându-se însă controlul listelor la alte persoane interesate. Cu metodul acesta, când se întâmplă să fie vreun autor didactic în minister, ceilalţi autori, simpli profesori, îşi tipăresc aproape zadarnic manualele lor. Voiu da numai un singur exemplu — şi cetitorul îşi va da seamă de gravitatea abuzului.

In administraţia actuală a Ministerului Instrucţiei, unul din directorii generali este şi autor de cărţi şcolare. El are o *Zoologie* pentru cl. I secundară, o *Botanică* pentru cl. II, o *Higienă* pentru cursul inferior, pentru şcolile civile, şcolile medii, şcolile normale şi seminarii, o *Instrucţie civică*, un *Drept uzual* şi o *Economie politică* pentru şcolarii liceelor, ai şcolilor normale, şcolile medii şi civile, seminarii, şcolile secundare de fete şi „pentru *educaţia cetăţeanului român" (Hic jacet lepus!)*. Remarcaţi vă rog legătura dintre aceste categorii de cunoştinţe pentru a admira varietatea intelectuală a Directorului!

Şi dacă mai ţinem seamă că el este şi autorul unei istorii a războiului nostru, în care se preamăreşte vitejia strămoşească, atunci admiraţia noastră trebuie să fie infinită. Zoolog, botanist, higienist (fără să fie medic!) jurist (fără să fi învăţat dreptul!) economist, istoric, cântăreţ al vitejiei neamului (deşi dispensat de serviciul militar) numai în virtutea vastelor lui cunoştinţe şi a marilor lui talente, ne explicăm atotputernicia sa în Minister. Este drept că generalul Culcer — care a luat parte la războiu — o parte foarte însemnată — a arătat într'o broşură-recenzie că istoria războiului nostru aşa cum a ieşit din pana istoricului-dispensat, a fost făcută anume pentru reabilitarea unui *anumit* partid politic şi după *anumite* documente pe care *anumite* instituţii i le-ar fi pus la dispoziţie cu *anumite* indicaţii.

Dar să nu ne depărtăm de subiect. Manualele şcolare ale Directorului-autor sunt introduse dela olaltă în întreaga ţară — căci sistemul inaugurat de acel secretar-general a supravieţuit ieşirei lui din minister. Pentruca să poată ajunge la acest rezultat, el a strâns în direcţia sa tot ce stă în legătură cu interesele membrilor corpului didactic secundar. Distribuţia catedrelor şi a orelor suplimentare, concediile şi permutarea, motivarea absenţelor profesorului, numirea prin diferite comisiuni şcolare, tot ce formează interesul profesionist al dascălului, este concentrat în mâinile acestui director — de când a făcut un serviciu aşa de mare partidului politic dela putere. Şi atunci ce ştie profesorul dela Vaslui, ori dela Oradea-Mare sau cel din Cetatea-Albă? El îşi închipuie că îndată ce va contraveni dorinţei autorului-director, va fi trecut pe o listă neagră de unde numai mizeria îl aşteaptă. De aceea mai bine introduce în clasele sale variatele şi multiplele manuale ale directorului atotputernic, decât să cadă în disgraţia lui.

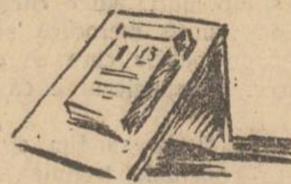
Numai aşa se explică pentru ce toţi ceilalţi autori similari îşi tipăresc aproape degeaba cărţile lor. Voiu pomeni despre doi din ei. D-l I. Popa-Burcă, profesor la liceul Mihai Viteazul din Bucureşti, este unul din cei mai serioşi dascăli dela noi. Are şi el o Zoologie şi o Botanică pentru aceleaşi clase caşi Directorul pomenit. Manualele acestea sunt prelucrate după vestitele tratate ale D-rului Otto Schmeil — renumite în toată Europa prin felul simplu şi original în care sunt scrise şi prin interesul covârşitor ce deşteaptă cetirea lor. Ele sunt introduse în şcolile englezeşti, franceze, nemţeşti, italiene, norvegiene şi suedeze, daneze şi chiar în cele sârbeşti şi bulgăreşti. Pretutindeni ele au fost traduse şi adaptate programelor — fiind considerate ca cele mai minunate cărţi de şcoală. Ei bine Botanica şi Zoologia D-rului Schmeil prelucrate de D-l I. Popa-Burcă, nu merg. Numai în România nu merg — căci aici ele se lovesc de influenţa Directorului din Minister!

D-l Popa-Burcă are şi cărţi de geografie, unde se găseşte concurent poate cu cel mai meşter autor didactic dela noi: cu d-l S. Mehedinţi. Cu toate acestea cărţile sale de geografie se împart cu ale d-lui Mehedinţi — căci aici profesorii nu întâmpină nici o presiune: nici pe faţă nici deghizată. Va să zică lucrul este lămurit.

De asemeni d-l I. Simionescu, profesor la Universitatea din Iaşi şi Membru al Academiei Române, cunoscut prin cunoştinţele sale şi prin talentul strălucit cu care ştie să-şi răspândească ideile, are şi el o Botanică şi o Zoologie, în colaborare cu d-l Teodor Bădărău, profesor la liceul-internat din Iaşi. Nici aceste nu merg aproape de loc. Directorul din Minister i-a înnăbuşit şi pe dânşii — măcar că lucrările lor sunt cât se poate de bune şi de colorat scrise! Ei, dar d. Simionescu n'a scris istoria războiului.

Desigur că lucrurile nu pot rămâne aşa. Imoralitatea aceasta trebuie să înceteze. Miniştrii, care vor veni la departamentul instrucţiei, vor trebui să se gândească la curmarea unui trafic dăunător cu totul şcolii. Directorii din Minister, Inspectorii şi Revizorii şcolari, Secretarii generali şi în genere orice funcţionar care vine în atingere cu interesele corpului didactic, vor trebui să renunţe la gustul de a face manuale de şcoală. Să fie ori funcţionari superiori în administraţia centrală, ori profesori autori de cărţi de şcoală. Una şi alta însă nu se împacă. Pentru binele învăţământului şi liniştea corpului didactic, socotim că se va găsi omul care să stabilească această incompatibilitate. Altfel imoralitatea va trona în învăţământul nostru cu aceeaş lipsă de pudoare cu care astăzi se alcătuesc de cei atotputernici variatele manuale, mai rentabile decât nişte vaste domenii.

C. C.-Iaşi

VOICA

— Fragment —

— Să nu v'apropiaţi că dau. Dau cu toporul în voi; dau, dau până fac moarte, sânge... Câini turbaţi...

Voica, în faţa carului, cu toporul ridicat, cu dinţii încleştaţi, cu ochii nebuni de furie, aştepta, iar Dumitru Stoian şi Floarea înmărmuriţi se uitau la ea cu spaimă, neîndrăznind să înainteze, să ia căruţa.

Cearta se iscase pentru o căruţă veche, pe care Dumitru o dăruise lui Stoian, fratelui său, şi pe care Voica nu voia să o lase din curte.

Când Voica văzu că-i poate opri uşor, lasă toporul jos şi se rezemă în el sfidătoare. Dumitru pe înfundate, o ameninţa, neîndrăznind totuşi să se apropie

— Fugi, fa, căţea!

Henriette Sthal

— Auzi! Să dea căruţa Floarei, duşmancei! Dă-i şi pământul, dă-i!...

— Taci, să taci că iau un par şi te pocnesc... ţigancă!

Insă Voica, pornită, părea că dăduse drumul la zăgazul sufletului şi că cuvintele curgând, o uşurau:

— Ţigancă? Eu ţigancă, turbatule?! Oi fi eu ţigancă acu, şi nebuna de-şi făcu copilul cu altul o fi romancă!?... Copilul tău?! Copilul tău, zici!? E cum este şi al meu! Făcut de alţii! Aşa! adună lepădătură de-ţi înmulţeşte neamul!

— Taci, fă! Taci!!

— Să tac? Eu să tac? Aşa! eu ţigancă şi ailaltă romancă! Uite-o şi pe Floarea, putoarea astălaltă! Dă-i căruţa muncită de mine, dă-i că munca şi sudoarea mea nu-s nimic. Dă-i căruţa! Dă-i şi caii să se plimbe boereasa! Am să-i trag eu căruţa! Jiganie!

— Taci!

— Luaţi-o numai, luaţi-o că v'arăt eu vouă!

Cu trupul drept, cu capul dat pe spate, cu furia în ochi, Voica era într'adevăr înfricoşătoare. Ar fi lovit fără cruţare.

Ei pricepură aceasta şi, după câteva cuvinte şoptite între ei, se depărtară...

Voica, rămasă singură, se uita desnădăjduită în juru-i şi deodată toată încordarea ei de odinioară se frânse. Se lăsă căzută pe oiştea căruţei şi începu a plânge amar, femeeşte, zdrobită.

Acum era în casă, o auzeau cum boceşte·
Maică, măiculiţa mea, ce ţi-am făcut?...
Amar, amar de zilele mele şi pe Maria cum îi spunea:
— „Lasă, leică Voică, nu mai plânge. Ce să-i faci!"

* * *

Dumitru şi Stoian, umblând uşor, tiptil, după ce au uns căruţa să nu scârţâie, au tras-o, prin fund, în curtea vecină, la Floarea, care îi aştepta nerăbdătoare... Şi locul carului în şopron rămase pustiu.

* * *

Când a ieşit Voica din curte şi a văzut carul lipsă, a dat un singur ţipăt puternic, şi-a ascuns ochii cu palmele şi a fugit înapoi în odaie. Şi nu se mai auzi nici un sgomot.

Ingrijorată, mersei la Voica. Şedea pe pat, chircită, cu genunchii ridicaţi sub bărbia rezemată de ei şi înconjuraţi de braţele-i încrucişate· In faţa-i neagră, singur albul ochiului făcea pete puternice. Aşa nemişcată, îmi amintea o statuie indiană, a vreunui Budha neclintit, cioplit în lemn.

— Voica!

Singura lumina ochilor se mişcă în semn de viaţă.

— Voica! Ce faci?

— Nimic.

— Voică, ce ai? Vorbeşte!

— Nimic.

— Voică, ce vrei să faci?

Voica izbucni:

— Ah!, aşa merge? Bine! Să-i vedem. Le-oi arăta eu lor!

— Voică, ce vrei să faci?

— Las' că ştiu eu!

— Să nu faci vreo nebunie!

— Las' că ştiu eu ce să fac... Aah! aşa îmi sunt?!

Se sculă şi-şi şterse energic ochii cu şorţul, punând astfel capăt lacrimilor, bocelei şi nedumeririi. Şi, ca orice suflet omenesc, găsi linişte în hotărîrea luată.

In miezul nopţei o flacără mare în curtea Floarei, lumina până departe: ardea căruţa. Voica turnase gaz peste ea şi îi dase foc.

Cu toporul în mână, umblând prin faţa-i nu lăsa pe nimeni să se apropie s'o stingă. Ţăranii adunaţi se cruceau: „Să arză bunătate de căruţă!" şi alţii: „Săraca I de !..."

De-ale copiilor...

Anca şi-a stricat păpuşa. E foarte supărată şi-i gatagata să izbucnească în plânsete. Deodată îşi aduce aminte de mângâierile pe care mama ei le-a spus unei prietene care-şi pierduse fetiţa. Şi resignată, suspină:

— Incă un înger în cer!

* * *

Ilenuţa e grav bolnavă. In toiul frigurilor, spune mamei sale care stă abătută la căpătâiul ei:

— Mamă, dacă mor, să nu uiţi te rog să-mi îmbraci păpuşa în doliu.

* * *

Fiindcă Marioara a fost cuminte toată săptămâna, mama ei o iea cu dânsa la Operă. Cam nepotrivită petrecere pentru dânsa — dar familia avea acolo bilete gratis. Marioara, de îndată ce se ridică cortina, ascultă cu mare atenţie, apoi:

— Mamă, de ce o bate pe cucoana aceia?

Mama se uită şi nu pricepe:

— Dar n'o bate nimeni, prostico?

— Vrasăzică n'o bate?

— Nu.

— Atunci pentru ce ţipă?

* * *

Fănică umblă la şcoală. Cu geanta în spate, se duce şi vine foarte grav, conştient de însemnătatea actului pe care-l face. După câteva zile de învăţătură, un prietin al casei îl întâlneşte pe drum călcând voiniceşte spre localul cultural. Il opreşte şi-i spune:

— A, nu ştiam, Fănică, că umbli la şcoală. Vasăzică acuma eşti băiat mare.

— A, da... răspunde copilul. Umblu de cinci zile.

— Şi ce faci tu în clasă?

— Aştept să sune.

* * *

Profiriţa şi-a stricat păpuşa. Mama o trimete la magazinul de reparat păpuşele unde, la nevoie li se schimbă chiar capetele.

Câteva zile după asta, Profiriţa se duce cu servitoarea să-şi scoată odorul. Negustorul neştiind care-i păpuşa ei o caută fără să deie peste dânsa. Profiriţa îl ajută:

— Domnule, strig-o, o chiamă Margareta.

Cărţi premiate

„VOICA". — Roman de *Henriette Yvonne Stahl.* (Tipografia Răsăritul) ediţia II-a.

Premiile literare sunt adeseori ironizate şi în totdeauna discutate. Dar dacă în Apus sub forma civilizată a moravurilor din lumea literelor şi încă se simte ceva din cruzimea instinctelor primitive în aceste discuţii, uşor se poate închipui cam în ce formă s'ar putea petrece lupta în coteriile mici din alte ţări. La noi, de pildă, câmpul de luptă e foarte strâmt şi lipsit de ventilatoriile deschise spre opinia literară din alte ţări, care funcţionează în Apus, iar opinia publică e prea puţin interesată şi prea slabă spre a interveni cu greutatea ei în cumpăna judecăţii. Din aceste pricini se îngădue arme de luptă şi forme de succes imposibile în alte părţi. Se poate închipui atunci ce clamoare se ridică în potriva tuturor încercărilor de a introduce în judecarea şi distingerea talentelor literare, elemente care ar strica combinaţiile de mandarini, ordonanţa strict încercuită, după care autorii tineri ca şi cei bătrâni trebuesc prezentaţi opiniei publice....

Totuşi n'ar trebui să se piardă din vedere că rolul premiilor nu este acela de a face concurenţă cenaclurilor literare ce consacră pe marii autori. Rolul lor e cu mult mai modest. Ele exprimă pur şi simplu aprecierea unui grup, părerea câtorva simpli muritori, supuşi greşelilor ca ori care muritori, cu modesta intenţiune de a se atrage atenţia cititorilor, a li se recomanda opera vreunui debutant sau nedreptăţit, în scopul de a fi citită şi judecată după merit.

Intre alte grupări cu asemenea scop de la noi din ţară, este şi o grupare de femei, scriitoare, intelectuale, artiste cu renume, doamne din societate cu fină cultură literară, o ramură a societăţii „Foemina" din Paris, sub patronajul Reginei României.

„Foemina" s'a întrunit la Bucureşti, pentru întâia oară, în Decembrie anul trecut, sub preşedinţia M. S. Regina. Cea mai mare parte din cărţile cercetate, apărute sau reeditate, au fost scrise de femei în acel an. Cu acest prilej s'a cercetat şi s'a apreciat cu mult entusiasm cartea tinerii scrisoare H. Y. Stahl. Avându-se în vedere însă marea nedreptate ce s'a făcut întotdeauna gingaşei şi armonioasei poete *Elena Farago*, i s'a dat premiul cu toate că volumul său de versuri era o reeditare şi nu o operă nouă. Comitetul a voit să aducă astfel un omagiu poetei ale cărei opere nu au avut preţuirea ce li se cuvenea, după părerea sa.

In acelaş an însă, Societatea Scriitorilor Români a premiat romanul d-rei Stahl, confirmând astfel valoarea acestei opere, care fusese remarcată de la apariţia ei în „Viaţa Românească".

Subiectul scrierii e simplu, totuşi nu e dintre acele ce se aleg de către tinerii scriitori. Dumitru şi Voica, o pereche tânără, iubesc cu patima caracteristică ţăranului agoniseala muncii lor încordate şi stăruitoare, singurul rod al unei căsnicii fără copii.

Dar iată că Dumitru aduce la vatra lor un copil, avut cu o ţigancă în timpul războiului Din această clipă tovărăşia se desface. Fiecare din cei doi se simte cu o existenţă proprie şi cu interese protivnice. Conflictul izbucneşte şi se desfăşoară în jurul rodului adevărat al tovărăşiei lor: agoniseala. Voica simte că rostul ei în căsnicie s'a schimbat şi înţelege cu o intuiţie sigură şi precisă, că singura ei armă şi tărie ar fi numai stăpânirea unei părţi din agoniseală, sub forma concretă sub care o concepe ţăranul, o bucată de pământ. De aci lupta între două naturi primitive, dar tari şi pornite în toate manifestările lor, o luptă aprigă, îndârjită, de un dramatism simplu, dar pasionat. Conflictul se termină cu înfrângerea femeii, o înfrângere pe care Voica o suportă fără resemnare, şi aceasta dă sfârşitului romanului o notă de desnădejde, de o amploare neobişnuită.

Povestirea e strânsă, curge repede şi e tratată cu o viguroasă cumpătare. Cu toată această cumpătare, se simte însă la autoare iubirea dramatismului şi poate acesteia se datorează încordarea cu care urmărim conflictul dintre cei doi soţi, deşi nu are nici unul din elementele dramatismului obişnuit: nici crimă, nici aventură, nici avântul vreunei patimi extraordinare, numai simple întâmplări din viaţa de toate zilele.

Lucru rar, iarăşi în literatura noastră, Voica are o compoziţie, care deşi foarte ascunsă, se simte în toată scrierea, afară de sfârşit unde şirul se destinde brusc, pluteşte nehotărât, ca şi cum ar fi fost curmat spre a pune capăt povestirii, iar nu pentrucă procesul sufletesc, după ce şi-a ajuns apogeul, ar fi atins desnodământul său firesc.

Figura Voicăi se desprinde şi trăieşte cu o intensitate extraordinară de cum intră în scenă. E o figură croită în linii mari şi îngrijită în amănunţimi, o viziune de o putere aproape obsedantă în tot decursul povestirii ,cu ochii ei negri arzând de o neînfrânată energie, cu firea ei de primitivă naivă şi curioasă, cu credinţa în sine pe care nimic n'o poate dărâma, aprigă şi necruţătoare până la cruzime, un amestec curios de porniri sălbatice şi duioşii gingaşe. E în acest tip de ţărancă o interpretare a firii femeii care presupune o maturitate de experienţă, ciudată pentru o fată tânără, trăită într'un mediu atât de depărtat de acel pe care îl evoacă.

Cu o preciziune psihologică fără şovăială, nimereşte just nota geloziei Voicăi împotriva cumnatei duşmane, care vine să-i ia locul în gospodărie pentru ca Dumitru să nu simtă lipsa mânii ei îndemânatice în viaţa de toate zilele, cu aceiaşi intuiţie sigură culege clipele de duioşie maternă, care străbat tumultul sufletului Voicăi, în faţa copilului slab şi dezarmat, prinzând nota adevărată şi forma unică sub care trebue să se traducă în acest suflet de femee.

Dar chiar personagiile de pe al doilea plan, deşi schiţate numai, sunt redate cu aceiaşi siguranţă de tuşă, care la face atât de reale şi nu simple umbre convenţionale: Dumitru, copiii, femeile care vin şi trec epizodic, ca acea Floarea, cumnata duşmancă, a cărei fire se stampează numai în câteva gesturi: „Floarea, ca o pisică, la pândă, cum văzu că se linişti casa, se sculă de jos ,se scutură de cenuşa în care o rostogolise Voica, îmi aruncă o privire duşmănoasă şi eşi fără să zică un cuvânt. Când ajunse la poartă începu să ţipe: Aoleo şi vai! Aoleu, măiculiţa mea!"

Calitatea observaţiei se vădeşte pretutindeni: direct la nota caracteristică, la faptul hotărîtor. Umilă şi răbdătoare în faţa naturii şi a vieţii, primeşte tot ce vine dela ele aşa cum se prezintă, chiar dacă o jigneşte, căci pun interesul pentru faţa adevărată a lucrurilor mai presus decât gusturile ei personale. Nimic din ceace pune educaţia şi experienţa altora nu se interpune între ea şi realitatea brutală a vieţii dela ţară, care e primită în inevitabila ei fatalitate. Cruditatea ei trivială e tratată cu o candoare măreaţă prin sinceritatea ei. Nu e nici ipocrizie, nici falsă pudoare, dar nici curiozitate sau aţâţare în semnalarea ei... Amănuntele vulgare şi banale nu sunt înlăturate, dar o ştiinţă surprinzătoare de a stiliza realitatea o împinge la o selecţiune fericită, aşa că opera e adevărată, fără să fie nici trivială nici banală. Aceiaşi ştiinţă a stilizării o face să strângă peisagiul într'un cadru bine definit şi scăldat în lumina cerului dela sat, un cer fără resfrângerile însângerate şi desnădăjduite ale oraşului.

In întregime o operă incomplectă şi cu stângăcii, adică o operă de tinereţe şi de debut, dar de o putere de realizare, de un nerv în tratare şi cu atâtea calităţi neobişnuite în producţiunile de azi, încât ai impresia foarte netă că te afli în faţa unei personalităţi, care sub orice formă s'ar exprima, e cu neputinţă să nu fie creatoare.

Premiile de data aceasta au avut o îndoită înrâurire: au îngăduit a deosebi acest preţios talent între toate celelalte date la lumină, apoi ne-a dat şi nouă prilejul de a vorbi mai amănunţit despre calităţile autoarei, cu o clipă mai de vreme de a fi celebră, deci înainte de a aparţine cenaclurilor literare, care hotărăsc locul în literatura naţională şi în faima mondială..

IZABELA SADOVEANU

Femeia și revoluția

Numai presa germană, informată de obiceiu foarte bine asupra Rusiei, a început să releve de mult influența exercitată de femeia rusă asupra mediului revoluționar de sub Soviete. Această parte din viața curentă rusească este necunoscută de restul Europei.

Un nou gen de viață se creiază acolo — dacă judecăm după presa de stat rusească sau după corespondențele superficiale scrise de jurnaliștii streini pentru marile cotidiane și reviste occidentale. Acești jurnaliști vizitează ocazional Rusia necunoscându-i limba și trecutul. Impresiile lor par a fi fără vre-o greutate.

Deocamdată, după cum constată și d. D. R. în „Nașa Reci", informarea presei germane în ce privește rolul femeii în viața rusească actuală se dovedește din ce în ce mai exactă. Dacă cândva istoricii vor căuta să afle adevărul asupra revoluției sociale în Rusia, — ei vor fi nevoiți să se conducă de eternul „cherchez la femme".

Intr'adevăr, femeia a jucat în viața socială a Rusiei un mare rol chiar în timpurile țarismului, cu toate că nu se bucura de drepturi egale, politice și civile, cu bărbatul. Femeia rusă nu se inchidea in cercul îngust al vieței casnice. Ii plăcea să figureze în societate, să-și exercite influența. Indeajuns educată, trecută printr'o vastă cultură literară și școlară, bine dotată de natură adesea foarte talentată, cu mari însușiri artistice, energică și practică — femeia rusă și-a elaborat o individualitate independentă și distinctă de a bărbatului. Ea mai mult decât bărbatul, concentra în sine toate cusururile și calitățile caracterului rus și, în tot cazul, mai totdeauna întrupa „avântul" tradițional rus, vastitatea naturii naționale.

Uneori întrecea prin energie pe bărbat și-l domina într'un grad necunoscut în Europa. E notoriu faptul că Europeanul, deși afemeiat, nu se supune orbește femeii, în chestiile importante, — pe când Rusul semi-Hamlet, semi-autocrat, devenea ușor o unealtă mecanică în mânile ei. Mai ales chefurile nebunatece și ruina sufletească vertiginoasă, specific rusească prin lux și orgii — erau determinate în Rusia de femei. Viața zbuciumată, peste mijloacele ei reale viața „Cadavrului Viu" al lui Tolstoi, cheltuelile fantastice — erau dirijate de femei, care-i împingeau pe bărbați la dezastru material și la dizolvarea psihică completă.

Războiul cu privațiunile lui, apoi reconstrucțiile revoluționare n'au schimbat decât puține aspecte ale traiului rusesc; conținutul acestui trai a rămas la urma urmei acelaș și s'a arătat mai tare decât epica „prăbușire a lumii vechi", proclamată de bolșevism. Aceasta a lovit mai ales în straturile de sus ale societății rusești. Moravurile s'au brutalizat și simplificat, materialismul economic al epocii de prăbușire, izgonind aproape toată poezia de altădată, a introdus verbal și în scris noțiunea datoriei severe sociale. Insă tot el a făcut și o greșeală imensă:

A distrus aristocrațimea, burghezimea și intelectualitatea tradițională numai în partea lor bărbătească, rezervându-și, pentru uzul și deliciul propriu — pe cea femeiască.

Și iată că dela femeie, — această deținătoare a tradițiilor anterioare, — pornește reacțiunea socială de astăzi.

Numeroasele soții și amante ale foștilor „boeri" au ajuns soții și amante de demnitari și comisari sovietici. Aceste femei refugiate din foamete și anarhie (1917—1919) într'o nouă atmosferă de siguranță și de îndestulare, au început să și aranjeze viața după gusturile lor, realizând — în condiții nouă — vechile deprinderi și tradiții. Se petrece adică ceva cu totul la fel cu epoca revoluției franceze premergătoare consulatului și napoleonismului. Mai trebue de notat că toți foștii luptători asceți ai revoluției, după ce au venit la putere, s'au însurat cu femeile regimului apus, evitând să se unească cu femeile revoluționare...

Astăzi femeile ruse își influențează „stăpânii" tocmai în sensul tradiției și gustului de dinainte. Acești „stăpâni", fiind de fapt mult inferiori ca cultură și educație, în fața nouilor tovarășe ale vieții, cad foarte lesne în mrejele de aur ale „sirenelor burgheze". Marii revoluționari, atât de sobri odinioară, se mai arată la meetinguri îmbrăcați în haine roase, nebărbieriți. Insă la ei acasă, și mai cu seamă în streinătate — când reușesc să plece într'o misiune sau în concediu — „stăpânii" se iau la întrecere cu boerii ruși de odinioară, maimuțărindu-le din răsputeri manierele și stilul.

Nevestele comisarilor subalterni caută, evident, să imite în toate pe femeile șefilor, și astfel noul mod de trai se aliniază după normele „cucoanelor". Și astfel într'o societate nouă se consolidează obiceiuri foarte vechi. In mai multe cercuri comerciale și administrative din Rusia sovietică traiul zilnic e îmbelșugat, veniturile sunt mari. Nu încape nici o îndoială că aceia cari au și gustat o viață de plăceri și de abondență, nu vor mai încerca nici să renunțe la ea, nici să se întoarcă la perioada de eroism, rizic de viață și ascetism.

Acești oameni se tem, înainte de toate, să nu piardă bunătățile și deliciile vieții, odată cucerite. De aceea ei se păzesc de a pune pe o cartă de joc prosperitatea personală și deci caută să nu prea „strângă arcul" în politică. Războiul și turburările maselor nu prea se armonizează cu toaletele scumpe pentru baluri și cu fracurile ireproșabile care costă mai scump la Moscova decât la Londra. Stările sufletești războinice se află totdeauna în proporție inversă cu năzuințele de consolidare a unei prosperități cucerite. Pasiunile politice încep să se stingă acolo unde există putința de a te distra cât poftești...

Și, desigur, cele mai tenace, cele mai bine încleștate de această prosperitate — sunt femeile. Astfel crește și se lărgește procesul pe care bolșevicii idealiști și fanatici ar căuta să-l stranguleze în germen, însă n'au puterea s'o facă: crește și se înalță o burghezie nouă, comercială și administrativă. Se creiază o opinie publică și un cod de „bon-ton", care n'au nimic comun cu catehismul partidului comunist.

Și toate acestea se produc sub influența femeilor. Istoria se repetă: armata victoriosului Hanibal s'a descompus odinioară sub presiunea femeilor romane. Acelaș lucru se petrece cu luptătorii revoluției sociale. Ei înșiși au crescut la pieptul lor — șarpele care-i duce irezistibil spre păcatul evoluției, spre dreapta, pe când emigranții ruși din toată Europa încep să șoptească:

— Vă mulțumim, femeilor!

Alături de acest proces, se observă scăderea din ce în ce mai mare a prestigiului celor câtorva femei mari ale revoluției din 1917—18: văduva lui Lenin — Crupscaia, sora lui — Maria Ulianova, celebra Colontai, etc. Steaua lor apune astăzi. Femeile revoluționare și dictatoare de „calibru" mai mic, aproape că nici nu mai există în rândurile comisarilor: au fost mistuite de puzderia de..... dactilografe. Ele dispăreau în cadrele politice ale birocrației bolșeviste pe măsura dispariției comitetelor, organizațiilor și controlorilor politici din sânul unităților militare.

Până acum câtva timp autoritatea celor două femei mai apropiate de Lenin încă se menținea. De oarece Lenin în luptele lui clandestine și apoi, fiind la putere, își modificase de mai multe ori punctele de vedere, conform realității și faptelor, — volumele și broșurele lui conțin unele contraziceri aparente, uneori strigătoare, care își reclamă tălmăcitori speciali competenți. Biroul central politic al partidului comunist se arăta uneori neputincios în interpretarea textelor lui Lenin. In asemenea cazuri Crupscaia intervenea cu toată greutatea cunoștințelor sale, și interpretarea ei devenea lege pentru comuniști.

La congresul XIV al partidului, însă, Maria Ulianova a avut o eșire violentă contra „canonismului" acelor interpretări. Cahanovici din Harcov a profitat atunci de coliziunea dintre cele două femei autoritare și a declarat că tălmăcirea lui Lenin n'are nevoie de oracoli oficiali și cu atât mai mult, de oracoli din familia și neamul dispărutului fondator al Rusiei Sovietice; că partidul are destule forțe intelectuale capabile să lămurească mai bine textele lui Lenin și că în cei trei ani de la moartea lui Lenin, femeile tălmăcitoare n'au făcut de cât să producă multe confuzii în ideologia leninismului.

Cahanovici și a ales momentul bine de tot: scăderea prestigiului femeilor revoluționare (prea multe dintre ele sunt și foarte urâte) și creșterea influenței soțiilor și amantelor nerevoluționare. Congresul l-a aprobat zgomotos... Astfel, ideologia leninismului trece în mâinile bărbaților, iar comisarii și demnitarii bolșevici ajută procesul discreditării ultimelor femei revoluționare, eșite din nucleul lui Lenin, și se supun mai mult farmecelor naturale ale femeilor fără etichetă...

ALEXIS NOUR.

Inmormântarea lui Esenin

Judecând după primele vești telegrafice venite din Moscova despre sinuciderea lui Esenin, s'ar fi putut crede că poetul acesta merită să fie socotit numai ca scandalagiu și alcoolic, că el își găsise moartea într'un acces de melancolie după ce scrisese câteva poezii cu propriu-i sânge... Acum, Moscova i-a organizat o înmormântare care arată clar că Rusia intelectuală și literară i-a apreciat mult talentul și nu reproșează cadavrului abia răcit viciile omului în viață. Rămășițele pământești ale lui Serghei Esenin, aduse din Leningrad la Moscova, au fost puse într'un sicriu roșu, la care, timp de trei zile, a venit mulțimea dându-i ultimele onoruri. Literații, jurnaliștii și artiștii au stat aci cu schimbul formând garda de onoare. Fiica poetului, o fetiță de opt ani, citea lângă sicriul tatălui ei — versurile lui Pușchin. In drum spre cimitir procesiunea funerară a ajuns la monumentul lui Pușchin și a trecut în jurul lui de trei ori. Lângă casa în care trăia în 1850 Alexandru Herzen, poetul Chirilov a rostit un discurs. In fața „Teatrului de Cameră", drapat cu stofe negre, procesiunea s'a oprit. Din ferestrele deschise a răsunat un marș funebru, artistic executat. Gerul n'a oprit lumea să vină în massă până la cimitir. In seara zilei de funeralii, la „Teatrul de Artă" a avut loc un „parastas civil", la care artistul Cacealov și artista Knipper-Cehova (văduva lui Anton Cehov) au citit din poeziile lui Esenin.

Forța poetică creatoare a lui Esenin s'a manfiestat de acum șapte ani. Rebel, ateu, iconoclast și Izrael — în sensul luptei cu Divinitatea — acest poet a început cu poezii bizare, dar pline de avânt și pasiune politico-religioasă:

Acum mi-i vremea. Nu mi-i frică
De suerul cnutului.
Trupul, trupul lui Hristos
Il scuip din gură!
N'am nevoie de mântuirea lui
Prin chinuri și prin cruce:
Am ajuns la alte învățături,
Care străpung eternitatea stelelor!
Mă voi urca până la cetatea nevăzută,
Cu dinții mei voi sfredeli cuvertura lactee,
Lui Dumnezeu îi voi zmulge barba
Și-o voi jumuli-o cu colții mei!
Il voi înșfăca de coama lui albă,
Și-i voi rosti cu voce de viscol:
Te voi face să fii altfel, Doamne,
Pentruca să se îndeplinească vorbele mele!
Blestemat să fie Chitej-Radonej!
(Louvru-ri *legendare rusești*)
Voi rade cu limba chipurile mucenicilor de pe icoane
Și mă voi așeza în cetatea Inonia
In care trăiește Divinitatea celor vii::
Vine călare pe o iapă
Noul Mântuitor în lume —
Credința ne e în forță,
Dreptatea ne e în noi!..

Hulă, pângărire, sacrilegiu? — Da, poate... Insă și energie, disperarea omului rebel într'adevăr!.. Astfel fusese începutul carierei poetice a lui Esenin. Sfârșitul l-am văzut dintr'o poezie profund melancolică, reprodusă în „Adevărul Literar", în notița intitulată „Sinuciderea lui Serghei Esenin", apărută acum trei săptămâni.

A apărut
„Lectura" No. 51
— Floarea literaturilor străine —
F. A. BUIS
FRAȚII
— Roman social —
Trad. de TUDOR DAMIAN
Lei 4.— Scrierea completă
La chioșcari și librari

Riposta

Unui recenzent de revistă

Cum de-ai greșit și m'ai luat în samă?....
Vezi, imprudentul meu confrate,
In felul ăsta-mi faci reclamă:
O vorbă rea mai repede străbate
Decât o vorbă bună.

Dar mie nu mi-e frică de furtună,
Când, vara, fulgeră și tună,
Eu nu mă 'nchid, cu spaimă, în odaie
Ci ies, cu capul gol, în vânt și 'n ploaie.
De-aceea, după aprigul atac,
In loc să tac
Și, resemnată, să mă dau afund
Ca 'ntr'o fântână părăsită, în mine —
Imi pare bine
Că-mi dai prilejul să-ți răspund.

O, știu: luptăm cu arme inegale
Și, arogantă ori umilă,
Nu scap eu de săgețile matale,...
(Noroc că știu că-s de șindrilă!)

Iar eu, ca să mă apăr de atacul
Ce caută să-mi nimicească poezia,
Am la 'ndămână doar croșetul, acul
Și — câte-odată — ironia.

Dar azi nu pot să mă decid
Să-mi rup, de dragul d-tale, câți-va spini.
(Deși-mi lipsește la canini
Punguța verde cu venin,
Mi-e spiritul adese-ori acid, —
Al d-tale din născare-i.... alcalin).

S'apoi, un mic duel cu d-ta
Pentr' un inofensiv articol,
Mi s'ar părea
Nu numai inutil, ci și ridicol.

Să 'ntep c'un ac de pălărie
O siluetă nestatornică de fum?
Să suflu 'n pâcla de pe drum
Când știu că vântul, c'o bătaie din aripă,
Va risipi-o într'o clipă?

Când te lovești în drum de-o piatră
O dai cu vârful ghetei mai la vale
Și-ți cauți liniștit de cale.
Pe-o biată piatră — cine se răzbună?
O piatră nu-i nici rea, nici bună....

OTILIA CAZIMIR

De-ale lui Anatole France

Anatole France se întâlni odată la un anticvar din foburgul Saint-Honoré, cu o doamnă care-i fusese prezentată într'un salon. Cum îl văzu, doamna veni iute înaintea lui, și-și exprimă admirația pentru dânsul.

— Care e cartea care vă place mai mult din toate lucrările mele, — o întrebă Anatole France.

Doamna rămase pe gânduri.

— Poate „L'Etui de nacre" spuse scriitorul așa într'o doară.

— Intr'adevăr e o capodoperă!

Anatole France înțelese numaidecât că admiratoarea lui nu-i prea cunoaște lucrările. Atunci inventă un titlu al unei opere pe care nici o dată n'o scrisese:

Dar „*Pomme d'Api*"? Ce spuneți de *Pomme d'Api*?

— Este cartea mea de căpătâiu, maestre.

Anatole France zâmbi înclinându-se:

— Mai mult decât atâta nu mă puteți măguli. Vă mulțumesc, Doamnă, pentru „*Pomme d'Api*."

* * *

Intr'o toamnă Anatole France era la Nisa. Pe atunci fuma țigări cu eucalipt. Un miros acru învălui tot otelul imediat ce sosi. Intr'o zi, după vre-o săptămână, otelierul se adresa scriitorului pe când el ieșea pentru plimbarea lui zilnică:

— Sunt dezolat, Domnule, spuse otelierul. Onoarea pe care mi-ați făcut-o, venind la mine, mă silea să vă fac și eu șederea aci cât mai plăcută. Trebuie însă să mărturisesc că n'am izbutit, fiindcă nu cred să fie în Nisa alt otel unde să miroase mai urât decât aici. Și asta numai de câteva zile.

Anatole France luă pe otelier drept un mucalit și-i surâse cu înțeles.

— Să mă credeți însă — urmă otelierul — că sunt desperat, fiindcă nu știu de unde vine duhoarea asta. Am ținut de rău o familie americană care locuia de-asupra dumneavoastră, pe urmă pe una engleză din rândul de jos. Le-am rugat să plece. Ei bine, au plecat și mirosul ține într'una.

— Nu trebuia să te superi atâta — îi răspunse Anatole France glumind.

Și scoțând tabacherea din buzunar: —Vrei o țigară?

Otelierul, foarte măgulit, luă țigara.

— Aprinde-o, îl îndemnă scriitorul.

Cellalt o aprinse. La primul fum îi veni rău: recunoscu duhoarea blestemată!

— E un miros delicios, ai, ce zici! întrebă Anatole France.

— Da, domnule — îngăimă otelierul cu jumătate de gură.

Anatole France plecă și întorcându-se după câțiva pași:

— Delicios, nu-i așa?

* * *

Anatole France avea pe biuroul său mulajul în bronz a uneia din mânile lui. Intr'o zi un musafir îi zise:

— Maestre, mâna dumitale este ca a lui Victor Hugo: are semnul geniului.

— Ce spui? zise Anatole France. Și unde anume?

— Uitați-vă..... nodul acesta dela vârful falangei.....

— Aș! — făcu scriitorul — asta-i o degerătură.

40.000 fabrici de romane

Cum se face o anumită literatură în America

In una din ultimele numere ale cunoscutei reviste „Nation" din New-York, R. V. Hardon destăinuieste secretele profesionale ale unei categorii foarte interesante de scriitori care, după cât știm, nu există decât în țara hiperindustrializată a dolarului. Sunt acolo, afară de scriitorii propriu ziși în sensul obișnuit al cuvântului, nu mai puțin de cât 40.000 asociații, cooperative sau capitaliste de scriitori anonimi cari scriu împreună romane, nuvele și schițe, bine înțeles *en masse*, și primesc asemenea în comun onorariul care se calculează pentru toate genurile după numărul cuvintelor. Insuși Hardon face parte dintr'o astfel de asociație compusă din 30 de inși, care fabrică în fiecare an cel puțin 2200 schițe, 400 nuvele și 150 romane. Onorariul pentru cuvânt este de 2 cents. De unde rezultă că veniturile acestor scriitori trebuie să fie considerabile. Firește, nu ale tuturora, căci din cele 40.000 de fabrici literare numai o mică parte este în adevăr ocupată tot anul. In orice caz, această literatură colectivă industrială este o meserie mult mai rentabilă decât literatura individuală și creatoare a Europei. In fabricile de romane din Statele-Unite nu s'au pomenit încă scriitori muritori de foame. Din potrivă, acești two-cents-mens—cum sunt numiți de americani — trec drept burghezi ai scrisului.

Chestia nu are, însă, numai acest aspect de curiozitate. Căci literatura astfel produsă este hrana sufletească a marelor masse populare cari citesc numai așa numitele magazine literare și bibliotecile de romane și nuvele editate de anumite întreprinderi de speculă cu materialul literar, livrat de fabricele literare. Numai în New-York sunt 23 case de editură cari nu se ocupă decât de literatura de two cents. Numărul și tirajul cărților ce le publică ating cifre fantastice. In tren, în tramvai, în metro, acasă—pretutindeni americanul de rând citește această literatură industrială care, firește, domină și foiletoanele ziarelor.

Precum e fatal, nivelul artistic al acestei literaturi de two cents este foarte coborât. Ea este făcută după principiul diviziunii muncii. In asociațiile de scriitori există specialiști toate genurile, pentru romane sentimentale, pentru povești de aventuri, pentru schițe din Far West, pentru subiecte marine etc., etc. Și nu rareori se întâmplă că un roman să fie scris de mai mulți autori, după specialitățile de care este nevoe la fiecare capitol. Dar și mai mult, toate se scriu după anumite calapoade. Hardon, de pildă, este specialist în povestiri amoroase cu cuprins pasionat, dar — ceeace este foarte necesar în America pruderiei sexuale— absolut moral.

Ei bine, acest Hardon scrie aproximativ 50.000 cuvinte pe săptămână, aproape exclusiv povestiri de genul lui personal care i-a dobândit o mare popularitate atât între cititori cât și între editori. Toate aceste povestiri sunt făcute după aceiaș rețetă, vecinic repetată și variată cu alte amănunte. Personajul principal este o fată, de cele mai multe ori săracă, care se compromite prin un pas greșit sau numai prin o situație echivocă în care este surprinsă. Ea trece apoi prin purgatoriul declasării sociale, pentru a fi în cele din urmă salvată de un tânăr idealist care dovedește nevinovăția sau pocăirea ei.

Trebue să recunoaștem că pentru a scrie după această rețetă sute și mii de povestiri e nevoie nu numai de rutină, dar și de o oarecare imaginație și inventivitate. Totuși subiectele se repetă în mod fatal, până și în nume și amănunte și numai faptul că autorul publică în mai multe edituri și orașe, îl scapă de neplăceri cu publicul și editurile.

Astfel, țara celui mai desvoltat capitalism, bate recordul și în materie literară. America a reușit să organizeze până și producția literară pe bază industrialo-capitalistă. Decât „literatura" ce se produce astfel ne dovedește, convingător, cât de puțin se împacă creația intelectuală cu îndemnurile lui Mammon.

Din viața reginei Margareta de Savoia

De curând a murit regina mamă a Italiei, Margareta de Savoia, soția lui Umbert I și mama actualului rege Victor Emanuel al III-lea.

Cu această ocazie credem potrivit să amintim două întâmplări din viața ilustrei dispărute.

* * *

Margareta și Umberto, pe când erau numai principi moștenitori, erau dușmanii fastului și al ceremonialului, totuși recunoșteau necesitatea ambelor pentru demnitatea și decorul monarhiei.

Intr'o seară la Torino, Mario Minghetti, fost primministru pe vremuri, întâlni pe sub porticele din Piața Carignano o tânără pereche ce se plimba la braț.

E ușor să-și imagineze oricine mirarea ministrului când recunoscu în acea pereche pe Augustii Moștenitori ai Tronului. Indată se duse și comunică această veste suveranului care surâzând îi răspunse:

— Dragă Minghetti, știam aceasta. Se întâmplă zilnic. Să-i lăsăm să se distreze. Sărmanii copiii! Când vor fi pe tron n'au să mai poată face acest lucru.

Se spune că regina Margareta de Savoia se îngrijea personal și îndeaproape de educația actualului rege Victor Emanuel III cu care era foarte severă.

Intr'o zi, pedepsindu-l pentru un lucru de nimic, actualul rege își permise să remarce că ceilalți copii n'au fost niciodată pedepsiți pentru fapta ce i se impută.

— Da, răspunse atunci regina, dar ceilalți copii nu vor ajunge regi ai Italiei.

Librăria „Hasefer" din str. Karagheorghevici are, printre altele, și următoarele noutăți ale editurilor germane și franceze.
Librăria germană: Thomas Mann: Der Zauberberg (roman); Bernühungen (essaiuri); Kellermann: Brüder Schellenberg; Heinrich Mann: Der Kopf; Upton Sinclair: Parademarsch, Der Rekrut; Landsberger: Berlin ohne Juden; Gallsworthy: Logalithy (Gesellschaft) Die Forsytesaga; Wassermann: Laudin; Hauptmann: Insel der grossen Mutter; Salten: Neue Menschen auf alter Erde; Georg Brandes: Hauptströmungen der Literatur; Voltaire, Julius Caesar, Heine; Shaw: Aussichten des Christentums (studiu; Förichte Heirat (roman) Künstlerbebe (roman), precum și cele mai importante scrieri ale autorilor germani.
Librăria franceză: Bloy: Entrepreneur de démolitions; Claudel: Feuilles de saints; Mallarmé: Igitur, Dieux artiques; Shaw: Ste Jeanne; Delteil: Jeanne d'Arc; Claude Anet: Fin d'un monde; Gogol: Ames mortes (prima traducere franceză completă); Pirandello: Ontourne (roman); Strindberg: Chambre rouge; Hamsun: Victoria; London: Vagabond des étoilles; Hardy: Maire de Casterbrige; Tess d'Urberoille precum și operele scriitorilor Romain Rolland, Henri Barbusse, Anatole France, Conrad, etc.
Librăria „Hasefer" str. Karagheorghevici 9, procură prin oficiile de cumpărare ce le are la Paris și Berlin orice cărți sau reviste străine cu prețurile cele mai eftine. Această librărie poate trimite cărți și cetitorilor din provincie.

TACEREA ALBA

de Jack London

Malemute plângea, când sufereau cânii.

— Carmen n'o să trăiască mai mult de două zile...

Rostind aceste vorbe, Mason scuipă o bucată de ghiaţă şi se uită la bietul câine, cu un aer dezolat; apoi îi apucă o labă, o duse la gură şi începu să spargă cu dinţii ghiaţa dintre unghii.

— Eu unul, n'am văzut niciodată un câine c'un nume aşa de pompos, c'un nume luat dela Operă — care să facă mai mult de doi bani!

Aţi pomenit vre-odată să ajungă în halul ăsta un câine pe care-l chiamă simplu: Cassiar, Siwaş ori Huski? Iaca, uitaţi-vă la Sookum; ăsta mai zic şi eu...

Javra, numai piele şi oase, făcu o săritură şi era gata să ajungă cu colţii gâtul lui Mason.

— A! vrei să muşti, hai?

O lovitură dibace cu coada biciului lovi câinele după ureche şi-l lungi tremurător pe zăpadă.

— Cum vă spuneam, uitaţi-vă la Sookum; ăsta zic şi eu că are vlagă în el. Mă prind că înainte de sfârşitul săptămânii Sookum o s'o mănânce pe Carmen.

— Eu aş ţine alt rămăşag, răspunse Malemute Kid, întorcând pe cealaltă parte pâinea pusă în faţa focului ca să se desghete; eu mă prind că o să-l mâncăm tot noi şi pe Sookum înainte de sfârşitul călătoriei. Tu ce zici, Ruth?

Tânăra indiană tocmai punea o bucată de ghiaţă în cafea, ca s'o limpezească; privirea ei lunecă dela Malemute Kid la bărbatul său, apoi la câni; dar nu răspunse nimic la întrebarea lui Kid. Presupunerea acestuia era atât de dreaptă, încât nici nu mai avea nevoie de răspuns. Perspectiva de a face două sute de mile prin zăpada în care trebuiau să-şi croiască un drum, cu şase zile de hrană neîndestulătoare pentru ei, — şi cu nici un fel de hrană pentru câini, — nu îngăduia altă presupunere. Cei doi bărbaţi şi femeia se strânseră în jurul focului şi începură masa lor săracă. Era popasul din mijlocul zilei; de aceea câinii rămăseseră înhămaţi la sănii şi se uitau cu ciudă la fiecare îmbucătură înghiţită de stăpânii lor.

— De-acuma, nu mai mâncăm ziua, zise Malemute Kid; asta e pentru cea din urmă oară. Şi o să trebuiască să supraveghem de-aproape câinii, că încep a fi răi...

— Şi când mă gândesc că, odată, eram preşedinte la Epworth şi că dădeam lecţii la şcoala de Duminecă!

După ce lăsă să-i scape aceste vorbe care n'aveau nici o legătură cu prezentul, Mason se cufundă într'un soiu de contemplare visătoare a *mocassinilor* 1) săi din care ieşiau aburi.

— Mulţumesc lui Dumnezeu că avem o provizie bună de ceai... Ceaiul ăsta, eu l-am văzut crescând acolo, în Tennessee... Ce n'aşi da să am în clipa asta o mână de porumb copt! Dar n'are aface. Ruth, tu n'o să mai rabzi multă vreme de foame.

Tristeţa femeii se împrăştie la aceste vorbe şi ochii ei aruncară o lungă privire de dragoste bărbatului,— cel dintâi om alb pe care l-a cunoscut, — cel dintâi bărbat pe care l-a văzut purtându-se cu o femeie ceva mai bine decât cu o vită de muncă.

— Da, Ruth, urmă bărbatul vorbind un jargon care, singur, le îngăduia să se înţeleagă — aşteaptă tu să-mi regulez afacerile... o să plecăm, atunci, într'o ţară mai frumoasă. O să luăm corabia omului alb şi o să ne ducem la Lacul-Sărat... Mergi aşa zece zile, douăzeci de zile, patruzeci de zile — în chip comic el număra zilele pe degete — şi tot timpul numai apă, apă rea şi amară. Şi pe urmă, ajungi într'un fel de sat mare; lume multă... şi tot aceiaşi ţânţari ca şi anul trecut. Şi wigwami 2) foarte înalţi, înalţi cât zece cât douăzeci de pini.

El se opri, neputând par'că să se mai exprime, aruncă o privire rugătoare către Malemute Kid ca să-l ajute şi, cu mâna, făcu ca şi cum ar aşeza douăzeci de pini cu greu, capăt la capăt, în văzduh. Malemute surâse cu un aer de neîncredere veselă, dar ochii Ruthei se măreau de uimire şi de plăcere.

— Şi atunci, tu intri într'o... cutie mare, şi gata! pleci. Paf! ai ajuns. Tu te duci la Fort-Yukon; eu la Artic-City, —douăzeci de zile depărtare,— tot drumul numai sfori lungi... Eu prind sfoara dela un capăt şi zic: „Allo, Ruth, ce mai faci ?" Şi tu întrebi: „Bărbatul meu iubit e acolo ?" Eu răspund: „Da". Şi tu zici: „Nimeni nu mai face pâine bună, nu mai este soda bună". Atunci, eu zic: „Uite-te în tainiţă, sub făină... Adio!" Tu cauţi acolo şi găseşti multă sodă....

Ruth surâse cu un aer atât de nevinovat de această poveste fantastică, încât amândoi bărbaţii începură să râdă şi ei din toată inima.

O ceartă între câni întrerupse scurt povestea cu minunile locuinţei lor viitoare. Când izbutiră să despartă câinii arţăgoşi, Ruth strânsese curelele la sănii şi totul era gata de plecare.

Mason plesni puternic cu biciul, şi cum bieţii câini gemeau sub hamuri, el urni sania din loc cu ajutorul unui baston lung care-l servea la cârmit. Ruth îl urmă cu a doua sanie, lăsând pe Malemute Kid, care o ajutase la plecare, să închidă convoiul cu a treia sanie. Cu toate că Malemute părea o adevărată brută, puternic să doboare un bou cu pumnul, el nu putea suferi ca bieţii câini să fie bătuţi şi le suporta capriciile cu o răbdare neobişnuită la un conducător de sănii, făcea chiar mai mult decât atâta: plângea cu ei, când sufereau.

— Hai ! La drum, dobitoace nenorocite... cu toate că vi's picioarele ţepene de durere ! murmură el.

Atunci copacul cel mare îşi jucă rolu în tragedia vieţii.

De aci înainte nu mai puteau sta de vorbă. Să'ţi croeşti un drum prin troene de zăpadă e o muncă grea, care nu îngădue nici cea mai mică distracţie, iar drumul prin Northland e mai rău decât toate.

La fiecare pas, ghetele lor mari cu talpa lată se afundau în zăpada care le ajungea până la genunchi; trebuiau să ridice atunci piciorul mai întâi drept în sus, până la faţa omătului (o simplă abatere de câţiva centimetri ar fi putut aduce o nenorocire) şi apoi să facă pasul înainte; pe urmă al doilea picior trebuia ridicat la fel, vertical, la o înălţime de jumătate de metru, şi tot aşa mereu.

După amiaza trecu astfel, umplându-le sufletele cu un vag sentiment de frică pricinuit de netulburata tăcere albă; călătorii îşi urmau munca lor dureroasă, fără să rostească un cuvânt.

Natura are mii de mijloace pentru a-i aduce aminte omului şi a-l încredinţa că e muritor: fluxul şi refluxul neîncetat al mării, furia furtunilor, cutremurele de pământ, bubuitul prelung al tunetului... Dar cel mai uimitor mijloc, e faza aceasta pasivă a Tăcerii Albe. Orice mişcare încetează; cerul se luminează şi ia tonuri arămii; cel mai mic murmur pare o profanare. Atunci omul se simte timid, sunetul propriului glas îl înspăimântă. Singura scântee de viaţă în mijlocul acestor înfricoşetoare nemărginiri ale unei lumi moarte, este el, — iar el se îngrozeşte de îndrăzneala lui şi înţelege că viaţa lui e doar cât viaţa unui vierme al pământului, nimic mai mult. Gânduri ciudate îi vin în minte şi misterul tuturor lucrurilor îl apasă. Frica de moarte, de Dumnezeu, de univers, îi cuprinde întreaga fiinţă,—nădejdea reînvierii şi a unei vieţi viitoare, aspiraţia către nemurire, sforţări zadarnice ale sufletului încătuşat. Atunci omul se află într'adevăr singur cu Dumnezeu.

Aşa se scurse ziua. Fluviul făcea un cot mare şi Mason îşi îndreptă sania pe drumul cel mai scurt, de-a curmezişul unei limbi înguste de pământ, dar cânii nu putură urca povârnişul înalt care se ridica în faţa lor. In zadar Ruth şi Malemute Kid împingeau sania; cânii alunecau într'una. Atunci veni sforţarea în comun: bietele dobitoace istovite de foame îşi dădură toată puterea care le mai rămăsese şi, cu greu, sania ajunse până sus, în echilibru. Din nenorocire însă, cânele care mergea înainte o luă spre dreapta, comunicând aceeaşi mişcare şi celor care veneau în urma lui; convoiul se lovi de patinele lui Mason şi le rupse. Mason îşi pierdu echilibrul, unul din câni căzu şi sania se rostogoli în josul povârnişului, târând totul după ea.

Biciul se abătu cu cruzime asupra cânilor şi mai ales asupra celui căzut.

— Nu da, Mason ! Opreşte-te ! zise Malemute Kid cu glas rugător; bietul dobitoc abia se ţine pe picioare. Aşteaptă, o să înhămăm cânii mei.

Mason se reţinu înadins atâta vreme cât vorbi tovarăşul său ; dar îndată ce acesta îşi isprăvi vorba, biciul plesni în aer şi căzu din nou asupra cânelui vinovat. Carmen, — căci ea era, — se lăsă în zăpadă, începu să geamă, apoi se prăvăli pe-o coastă.

A fost un moment tragic, o întâmplare tristă în drumul lor : un câne era pe moarte, cei doi tovarăşi erau furioşi. Privirea Ruthei se muta rugătoare dela un bărbat la altul ; dar Malemute Kid se stăpâni, cu toate că în ochi avea o nemărginită mustrare şi, aplecându-se asupra cânelui, îi tăie curelele care-l ţineau de sanie. Nici un cuvânt nu rupse tăcerea. Inhămară un număr îndoit de câni şi după ce trecură povârnişul, săniile se puseră în mişcare, în timp ce cânele muribund se târa cum putea în urma convoiului.

Căindu-se de mânia lui, dar prea încăpăţinat ca să încerce s'o repare sau măcar să'şi ceară iertare, Mason se aşează în fruntea convoiului fără a bănui că o mare primejdie plutea în aer. In terenul jos şi adăpostit pe care-l străbătea, se găseau mulţi copaci mari printre care erau nevoiţi să-şi taie drum cu multă greutate. Un pin uriaş se înălţa la cinzeci de picioare de la drum; de generaţii el stătea acolo; şi ani lungi destinul l'a păstrat pentru un scop anumit: poate că de la început se hotărîse soarta lui Mason...

Acesta se plecă să-şi strângă cureaua unui mocassin care era gata să se desfacă ; săniile se opriră puţin şi cânii se culcară în zăpadă, fără un murmur. Liniştea era impresionantă. Nici o adiere nu străbătea pădurea înţepenită de îngheţ. Doar un fel de suspin trecu prin aer ; ei îl simţiră mai mult decât îl auziră : era premergătorul unei mişcări în mijlocul acestui vid, al acestei încremeniri. Atunci copacul cel mare, greu de povara anilor şi a zăpezii, îşi jucă rolul său în tragedia vieţii... Auzind trosnetul sinistru şi semnificativ, Mason vru să se ridice... era prea târziu ! El primi aproape din picioare lovitura cumplită care i se abătu peste umeri.

De câte ori nu s'a văzut Malemute Kid în faţa unei primejdii neaşteptate, a unei morţi năpraznice ! Acele pinilor, lovite în treacăt, încă tremurau — când el era în picioare, dând porunci şi agitându-se. Tânăra Indiană nu leşină şi nici nu începu să ţipe fără folos, aşa cum ar fi făcut multe din surorile ei albe într'o asemenea împrejurare ; ci, după ordinul lui Malemute Kid, ea se lăsă cu toată greutatea trupului pe capătul unei pârghii improvizate, ca să uşureze apăsarea sdrobitoare a copacului căzut, şi ascultă gemetele bărbatului ei în vreme ce Malemute Kid tăia trunchiul cu securea.

Insfârşit, Kid putu întinde pe zăpadă grămada aceea vrednică de milă care, cu puţin înainte, fusese un om ; dar era ceva mai dureros decât suferinţa tovarăşului : era groaza mută de pe figura tinerei femei, privirea ei întrebătoare în care se amesteca nădejdea cu frica. Abia schimbară câteva cuvinte. Oamenii aceştia ai ţărilor de la Nord învaţă de mici zădărnicia vorbelor şi valoarea faptelor. Pe un frig de douăzeci şi cinci de grade, un om nu poate sta multă vreme întins pe zăpadă fără să moară. De aceea, curelele care legau încărcătura saniei fură tăiate în grabă şi, învelit în blăni, rănitul fu aşezat pe un pat de crengi în faţa unui foc făcut chiar cu lemnul care-l lovise de moarte. Kid prinse la spatele lui şi pe cât putu deasupra lui, un ecran primitiv, o bucată de pânză groasă care oprea razele de căldură de la foc şi le trimetea îndărăt, rănitului.

Oamenii care au văzut de multe ori moartea de aproape, ştiu când li se apropie sfârşitul. Mason era rănit greu : avea braţul şi piciorul drept rupte, şalele sfărâmate şi toată partea de jos a trupului părea paralizată, în afară de leziunile interne mai mult decât probabile. Din când în când numai, câte un geamăt arăta că mai trăeşte încă.

Nu era nimic de făcut, nimic de nădăjduit ! Noaptea nemiloasă se apropia cu încetul. Ruth stătea acolo, în prada desnădejdii stoice a rasei sale ; cât despre Malemute Kid, încreţituri nouă îi brăzdau faţa de bronz... In realitate, Mason suferea mai puţin decât ei ; el îşi retrăia scenele copilăriei în mijlocul munţilor înalţi din Tennessee, şi era mişcător să-l auzi chemând, în delirul său, amintirile patriei de atâta vreme uitată.

— Imi pare rău... ştii tu... pentru Carmen.

Către ziuă, rănitul îşi veni în fire şi Malemute Kid se aplecă spre el ca să-i prindă cuvintele slabe şi întretăiate :

— Iti aduci aminte când ne-am luat, pe Tanana 3) — la primăvară sunt patru ani de-atunci ? Nu-mi prea păsa de ea, dar era frumoasă şi simţeam un fel de aţâţare care m'a hotărît. Ştii tu ? De atunci m'am gândit de multe ori la dânsa. A fost pentru mine o femee bună, totdeauna gata să mă ajute în clipele grele. Ca bună tovarăşă, nu-i găseşti părechea, tu ştii. Iţi aduci aminte când ne-a scăpat pe amândoi dela moarte, pe stânca aceea, la cascadele dela Moosehorn ? Şi când cu foametea din Muklukyeto ? când a alergat mai repede ca ghiaţa în vremea desgheţului, ca să aducă vestea ?... Da, Ruth a fost pentru mine o femee bună, mai bună decât cealaltă... A, tu nu ştii că am mai fost însurat odată, acolo ? Nu ţi-am spus niciodată ? Ei da, am încercat întâia oară în Statele-Unite... Fusesem crescuţi împreună... Am plecat, ca să-i dau putinţa să divorţeze. A divorţat. Dar asta n'are nimic aface cu Ruth. Vroiam să'mi regulez afacerile şi să plec la anul să mă instalez cu ea la miază-zi de Yukon... dar e prea târziu. N'o trimete la ai ei, Kid; ar fi prea greu pentru o femee să se întoarcă acolo... Gândeşte-te, de aproape şase ani ea s'a hrănit cu carne bună, cu fasole, cu făină, cu fructe uscate ; şi să fie nevoită acum să se întoarcă la peşte sărat ! Ai grijă de dânsa, Kid... De ce ?... dar nu... ţie ţi-a fost întotdeauna frică de femei şi nu mi-ai spus niciodată de ce ai venit prin locurile astea.... Fii bun cu ea şi trimete-o în Statele-Unite îndată ce poţi ; dar aranjează aşa fel lucrurile ca să se poată întoarce între ai săi dacă i-o veni dor de acasă. Şi copilul... are să vie curând, Kid... Nădăjduesc c'o să fie băiat. Gândeşte-te, Kid, carne din carnea mea !... El nu trebue să rămâe în ţara asta. Iar dacă o fi fată... nu, aşta nu se poate. Vinde blănurile mele : fac cel puţin cinci mii de dolari, şi am încă pe atâţia bani la Companie. Regulează afacerile mele odată cu ale tale. Cred c'o să iasă ceva din terenul pe care l-am ales... Ingrijeşte-te ca fiul meu să capete o educaţie bună... şi, Kid, mai ales nu'l lăsa să vie pe aici! Ţara asta nu-i făcută pentru oameni de rasă albă.... S'a sfârşit cu mine, Kid ; încă trei sau patru zile cel mult... Trebue să vă urmaţi drumul, e datoria voastră. Gândeşte-te, Kid, e vorba de femeea mea, de copilul meu. O, Doamne, de-ar fi băiat!.. Nici unul nici altul nu trebuie să rămâneţi aici lângă mine, căci eu tot trebue să mor... Nu, nu ! cu limbă de moarte, te conjur să'ţi urmezi drumul...

— Ingăduie-mi încă trei zile, se rugă Kid; starea ta o să se îmbunătăţească, poate... cine ştie ? poate să se întâmple ceva...

— Nu.

— Numai trei zile să rămânem cu tine.

— Nu. Trebue să vă urmaţi drumul şi să mă lăsaţi.

— Două zile...

— E vorba de femeea mea şi de copilul meu, Kid ; tu n'ar trebui să vorbeşti aşa.

— O zi măcar...

— Nu, nu, te rog...

— Numai o singură zi ! O să luăm numai cât ne trebue pentru hrană din puţinele noastre provizii, şi poate c'o să reuşesc să împuşc un moose.

— Ei bine, da, o zi, — dar nici o clipă mai mult. Şi pe urmă, Kid... nu mă lăsa singur în faţa morţii ! Sfârşeşte-mă cu un glonte... n'ai altceva de făcut decât să apeşi pe trăgaci... Mă înţelegi, nu-i aşa ? Gândeşte-te la asta, gândeşte-te bine. Ah, carne din carnea mea ! şi n'o să trăiesc destul ca să pot vedea... Trimete-mi-o pe Ruth, vreau să-mi iau rămas bun şi s'o rog să nu stea aici până la moartea mea... Trebue să se gândească la copil. Poate s'ar împotrivi să plece cu tine dacă nu-i vorbesc eu. Adio, dragul meu prieten, adio ! Şi pe urmă, Kid... să sapi o groapă deasupra mormântului cânelui celui mic, lângă drum... pe locul unde am descoperit într'o zi aproape patruzeci de cenţi de praf de aur pe lopată... ştii ?... Kid !

Acesta se aplecă mai tare, ca să audă cele din urmă cuvinte ale muribundului care, însfârşit, se umilea :

— Imi pare rău... ştii tu... pentru Carmen...

De-odată răsună o detunătură.

Lăsând pe tânara femee să plângă în tăcere lângă acela pe care'l iubea, Kid îşi îmbrăcă parka, îşi puse patinele, îşi trecu carabina sub braţ şi plecă în pădure. Incercările mari şi aspre ale acestor ţinuturi de la Nord îi erau familiare, — înfruntase atâtea !... dar niciodată nu i se pusese în faţă o problemă aşa de grea. La urma-urmei, era o formulă matematică foarte simplă şi foarte limpede : trei vieţi posibile pentru una condamnată. Şi totuşi, stătea la îndoială... De cinci ani mereu împreună, pe fluvii, pe drumuri bătute ori pe care trebuiau să şi le croiască singuri în zăpadă, în mijlocul lagărelor, în mine... au înfundat moartea în tot felul, la foamete, la inundaţii mereu alături.... Erau atât de legaţi, încât adeseori ghicise la Ruth un fel de gelozie, încă din ziua când femeea s'a văzut pentru întâia oară între ei doi. Şi acum... trebuia să sfarme această legătură şi să curme viaţa tovarăşului cu propriile lui mâini !

In zadar căută peste tot un moose de care avea atâta nevoe, — părea că tot vânatul părăsise ţinutul acesta... Şi, pe înserate, istovit de oboseală, Kid se strecură spre lagăr cu inima grea şi cu mânile goale. O larmă, — lătrăturile cânilor şi strigătele ascuţite ale Ruthei, — îl făcu să se grăbească.

Se apropie în goană şi găsi femeea cu o secure în mână în mijlocul haitei care urla. Cânii înfrânseseră regula nemiloasă a stăpânilor şi se repeziseră asupra proviziilor. Kid intră numaidecât în mijlocul lor şi apucând carabina de ţeavă, izbi cu patul ei la întâmplare, în grămadă. Lupta crudă a celui puternic împotriva celui slab se desfăşură cu asprimea crâncenă a celor dintâi timpuri, — asprime în armonie cu natura sălbatecă şi primitivă în mijlocul căreia se găseau. Carabina şi securea se ridicau şi cădeau cu o monotonie regulată, uneori atingându-şi ţelul, alteori greşindu-l ; trupuri sprintene se svârleau în sus cu ochi crunţi şi cu guri pline de spumă : omul şi bestia se luptau fără cruţare. La urmă, cânii bătuţi s'au retras lângă foc lingându-şi rănile şi trimeţând spre stele gemete de durere.

Toată provizia de peşte sărat dispăruse, înghiţită de câni, şi abia le rămâneau călătorilor cinci măsuri de făină drept orice hrană pentru cele două sute de mile de singurătăţi sălbatece pe care trebuiau să le străbată încă. Ruth se întoarse lângă bărbatul său, în vreme ce Malemute Kid tăia în bucăţi trupul cald al unui câne căruia securea îi sdrobise capul. El puse cu grijă deoparte diferitele părţi, afară de piele şi oase pe care le aruncă adversarilor de adineauri.

Dimineaţa aduse alte necazuri. Dobitoacele înflămânzite se aruncau unele asupra altora, şi Carmen, care se agăţa de slabul ei suflu de viaţă, fu sfâşiată de tovarăşii ei. In zadar se abătea biciul asupra lor : se încovoiau sub lovituri şi urlau de durere, dar mâncau înainte şi, atâta vreme cât mai rămase o bucată din biata Carmen, nu voiră să se împrăştie. In curând totul dispăru, chiar şi pielea, oasele şi părul...

Malemute Kid se puse pe lucru ascultând vorbele lui Mason care, în delirul său, se întorsese în Tennessee, rostea vorbe neînţelese şi dădea sfaturi extraordinare fraţilor săi de altădată.

Folosindu-se de vecinătatea pinilor, Kid putu să se apuce repede de treabă şi Ruth îl văzu făcând un soiu de hamac, cum fac vânătorii când vor să'şi pue vânatul la adăpost de lupi şi de câni. El îndoi unul spre altul vârfurile a doi brazi tineri, pe care le pironi în pământ cu ajutorul curelelor de piele de moose. Apoi izbuti să stăpânească cânii şi-i înhămă câte doi la săniile pe care încărcă din nou tot bagajul, afară de blănile în care era învelit Mason. Pe acestea el le legă solid în jurul bietului său prieten şi înodă cele două capete ale curelei de cei doi pini încovoiaţi. O singură tăetură cu cuţitul de vânătoare ar fi fost deajuns ca să redea pinilor poziţia lor firească şi să salte sus de tot, în aer, trupul lui Mason.

Ruth nu se împotrivi bărbatului ei, care-i spusese cele din urmă dorinţi. Biata femee !! Invăţase de mult să asculte. Nu se plecase ea, încă din copilărie, în faţa stăpânilor creaţiunii ? Pe toate femeile ea le văzuse făcând la fel şi nu i s'ar fi părut cu putinţă ca o femee să se poată împotrivi vreodată. Kid o lăsă să'şi reverse în voe durerea când îşi îmbrăţişă pentru cea din urmă oară bărbatul, — ceeace nu stă în obiceiul femeilor din ţara ei, — apoi o întovărăşi lângă sania care era înainte şi o ajută să-şi pue patinele. Instinctiv, orbeşte, ea apucă cu o mână biciul, cu cealaltă bastonul lung care-i servea să cârmească sania şi izbuti să'şi pornească cânii. Apoi Malemute Kid se întoarse lângă prietenul său care intrase în agonie. Când Ruth dispăru din ochii lui, Kid se ghemui în faţa focului şi rămase mult timp să aştepte, nădăjduind că tovarăşul o să moară...

Nu-i bine să te găseşti singur, pradă gândurilor triste, în mijlocul Tăcerii Albe. In liniştea nopţilor pluteşte parcă un fel de milă care te ocroteşte şi-ţi şopteşte în nenumărate chipuri simpatia ei impalpabilă. Dar Tăcerea Albă, luminoasă şi rece sub un cer de oţel, — tăcerea aceasta e fără milă...

Trecu un ceas, apoi altul, şi nenorocitul tot nu murea. La amiază, soarele, fără să'şi arate globul deasupra orizontului, aruncă de-a curmezişul cerului o dungă luminoasă care dispăru numaidecât. Malemute Kid se ridică, se apropie de tovarăşul său şi se uită împrejur. Tăcerea Albă părea că'şi bate joc de el, şi o groază adâncă îi cuprinse întreaga fiinţă... Deodată răsună o detunătură. Mason fu săltat în mormântul lui aerian. Şi Malemute Kid îşi porni cânii într'o goană sălbatecă, alergând el însuşi peste câmpia troenită.

In româneste de G. TOPÂRCEANU

1) Incălţăminte de piele.
2) Sat de piei roşii.
3) Afluent a lui Iukon.

„LECTURA"

FLOAREA LITERATURILOR STRAINE

AMUZA, EMOŢIONEAZA, CULTIVA!

CEA MAI INTERESANTĂ ŞI MAI IEFTINĂ PUBLICAŢIUNE SĂPTĂMÂNALĂ. EA A DEVENIT PENTRU TOATE STRATELE PUBLICULUI, O ADEVĂRATĂ HRANĂ SUFLETEASCĂ

„LECTURA" NU TREBUE SĂ LIPSEASCĂ DIN NICI O CASĂ

In fiecare JOI — un scriitor celebru şi o scriere complectă

Au apărut până acum lucrări de puternică emoţie, de fină intelectualitate, ori de humor :

1. Selma Lagerlöf: Păcatul Astricei.
2. Edmond Haraucourt: Cealaltă...
3. Mark Twain: Bancnota de 1.000.000.
4. Luigi Pirandello: Fiul lui Cain.
5. Hans Heinz Ewers: Vrăjitoarea.
6. Kant Hamsun: Sclavi ai iubirii.
7. Courteline, Tristan B., Fischer, Cami: Humorul francez.
8. Ferencz Herczeg: Intâia rândunică.
9. P. Mac Orlan: Bestia cuceritoare.
10. Matilda Serao: Scânteia sub cenuşe.
11. Strindberg: Nu vă jucaţi cu focul!
12. Al. Kuprin: Răul de mare.
13. Anatole France: In anul 2270.
14. H. Sienkiewicz: Ianko Muzicantul.
15. Ivan Vazov: Bulgăroaica.
16. Heinrich Mann: Inima.
17. Jack London: Neprevăzutul.
18. Leonida Andreiev: Revoluţionarul.
19. Şalom-Alechem: Stăteam trei la taifas.
20. Blasco Ibanez: Un soţ celebru.
21. Emile Zola: Pentru o noapte de iubire.
22. Peter Nansen: Piatra de încercare.
23. Ivo Voinovici: Sirena.
24. J.-H. Rosny: Cataclismul.
25. Carlo Bertalozzi: Crima.
26. Frank Wedekind: Seducătorul.
27. Octave Mirbeau: Divorţul Meu.
28. Israel Zangwill: Intre două lumi.
29. Dimitri Merejkovski: Iubirea mai tare ca moartea.
30. Grazia Deledda: Sora.
31. Bodo Wildberg: Ciudatul caz al doamnei Buroff.
32. François Coppée: Ghiara de Leu.
33. H. Zetterström: Bărzăunul.
34. G. de Maupassant: O aventură în tren.
35. H. Sudermann: Jertfa.
36. Debans: Goana Morţii.
37. D'Annunzio: In lipsa lui Valer.
38. Turgheniev: Imnul iubirii.
39. H. G. Wells: Mărul cunoştinţii.
40. Unamuno: Rivalele.
41. Franz Molnar: Nu distrugeţi iluziile.
42. Jean Richepin: Taina fatală.
43. Stefan Zweig: Adoraţie.
44. H. de Stakpoole: In puterea sugestiei.
45. M. Artzibaşew: Procurorul.
46. Maurice Renard: Intâlnirea sinistră.
47. Luigi Pirandello: Şalul Negru

32 PAGINI MARI — NUMAI 4 LEI

De vânzare la toţi chioşcarii şi librarii

ABONAMENTE : (putând începe dela orice No.) Pe 1 an (52 numere) — 150 lei: pe 6 luni — 75 lei.

Trimiţând 40 lei prin Mandat postal căpătaţi (franco) 10 din numerele apărute (după alegere)

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Str. Sărindar 9ll—

Centenarul lui David

S'au împlinit 100 de ani de la moartea marelui pictor francez, David.

A trăit sub trei regimuri politice deosebite, a luat parte activă la toate mişcările revoluţionare, şi a murit exilat la Bruxelles, în ziua de 29 Decembrie 1825.

Maestrul picturii franceze de la începutul secolului XIX s'a născut la Paris în 1748. De copil a trăit în societatea artiştilor: Boucher, Vien, Sedaine. Avea 23 de ani când a fost premiat de Academie pentru pânza *Combat de Mars et de Minerve.*

Patru ani petrece la Roma, unde îşi formează gustul pentru arta antică. Intors la Paris, este numit membru al Academiei. Curând se reîntoarce la Roma, unde execută tabloul — luat cu câţiva ani mai târziu, ca simbol de către revoluţionari — *Le Serment des Horaces.*

Izbucneşte revoluţia franceză. David este însărcinat de Adunarea Constituantă să reprezinte *Le Serment du Jeu de Paume*, suma trebuincioasă se adună prin subscripţie publică.

David intră cu tot sufletul în mişcarea revoluţionară. Adunarea Legislativă îi încredinţează doi ciobănaşi crescuţi de departamentul Drôme, care dovediseră reale însuşiri artistice. David adresează adunării, următoarea scrisoare:

„Adunarea m'a însărcinat să învăţ principiile artei mele pe doi copii, pe care se pare că natura i-a înzestrat să fie pictori, dar soarta le-a refuzat mijloacele cu care să-şi însuşească cunoştinţele trebuincioase. Ce fericire pentru mine să fiu ales iniţiatorul acestor copii numiţi, cu drept cuvânt, copiii naţiunii, de vreme ce îi datoresc ei totul! Nu-mi pot închipui că Adunarea Naţională ar vrea să micşoreze întrucâtva cinstea ce mi-o face, oferindu-mi un salar pentru grija cu care voiu instrui pe aceşti copii adoptivi. Iubirea de bani n'a întunecat niciodată în sufletul meu, iubirea de glorie, pe care o pun mai presus de orice".

Venit din clasa cea mai favorizată, împins spre ideile noi, David îmbrăţişează cu căldură doctrinele *ultra*, care se confundă cu tot ce are el mai scump: antichitatea.

In 1791 ajunge deputat în Convenţia Naţională; izbuteşte să desfiinţeze Academia, reprezentanta, în domeniul literelor şi artelor, a autocratismului vechiului regim.

Ia parte activă la evenimentele sângeroase de atunci, denunţând cu toată convingerea pe inamicii patriei, care sunt masacraţi cu sutele în închisori. Atunci cade şi Lavoisier.

David a votat şi moartea regelui.

După asasinarea lui Lepelletier de Saint-Fargeau, David prezintă Convenţiunii un tablou, înfăţişând pe revoluţionar mort:

„Fiecare dintre noi, — spune el, — este răspunzător către patrie de darurile pe care le-a primit de la natură. Fiinţa supremă care îşi împarte darurile între toţi copiii săi, a vrut ca eu să-mi pot exprima sentimentele cu ajutorul penelului. Rog Convenţia Naţională să primească omagiul neinsemnatului meu talent — şi m'aşi socoti pe deplin răsplătit".

Ceva mai târziu, la moartea lui Marat, i se cere să reprezinte pe amicul poporului, mort.

David îl înfăţişează culcat în bae, cu capul învelit într'un prosop; în mână ţine jalba Charlottei Corday. Capul se apleacă uşor pe umăr, un surâs luminează figura aceluia pe care istoricii l-au reprezentat, mai târziu, ca pe un monstru.... *Lui Marat, David, anul II.*

Este o capodoperă.

Cu căderea lui Robespierre, se încheie cariera politică a lui David. Inchis, eliberat, din nou închis, David redevine pictor.

In timpul Directoratului şi al Imperiului, David îşi găseşte Cezarul în Napoleon. Unul din cele mai renumite tablouri ale marelui pictor, este *Incoronarea Impăratului.*

David înfăţişă pe papă cu mâinile pe genunchi: Iţi închipui că a venit de la atâta depărtare ca să nu facă nimic? întrebă Impăratul.

In timpul celor o sută de zile, David iscăli căderea Burbonilor; Ludovic XVIII îl proscrise şi revoluţionarul se refugie la Bruxelles, unde îşi trăi ultimii ani.

Prietenii şi admiratorii de la Paris, — Gros, d-na Récamier — depun stăruinţe mari ca să ridice proscrierea, dar şeful şcoalei franceze se simţea bine la Bruxelles şi nu se gândea să se întoarcă în ţară. Alţii îi luaseră locul acolo, alţii conduceau mişcarea artistică în Franţa. Gericault şi Delacroix ar fi umbrit bătrâneţele autorului Horaţilor. Zece ani mai trăieşte el în Belgia, înconjurat de admiraţia datorită poetului şi de admiraţia datorită omului.

Se povestesc numeroase anecdote din timpul acesta: Ducele de Wellington îi vizitează odată atelierul şi vrea să-i comande portretul. David se scuză: Nu mai pictez decât lucruri istorice. Ducele, fără să-i răspundă, îi arată, pe un chevalet, un atac al lui Bonaparte la podul de la Arcole. — Tocmai, mylord, îţi spuneam că nu pictez decât istorie.

Dacă Ingres a fost elevul lui David în Franţa, la Bruxelles cel mai bun elev şi cel mai bun prieten i-a fost Navez.

S'a spus despre David că ştia să se adapteze: s'a simţit bine la bătrâneţe în ţara lui Rubens, după cum se simţise bine în tinereţe la Roma sau, mai târziu, în Franţa revoluţionară şi în Franţa lui Napoleon, în calitate de prim pictor al lui.

Nici în artă n'a avut principii nestrămutate. A fost un impulsiv, târît de ideile care l-au stăpânit rând pe rând — scrie un critic. Altfel se înfăţişează în tabloul Horaţilor, altfel în Moartea lui Marat, altfel în Sabine şi cu totul altfel în Incoronare.

Ceeace ne place astăzi mai mult, este realizmul din Incoronare, din Marat şi din portrete.

Eugen Delacroix l-a numit şeful întregii picturi moderne — ceeace este disigur o glumă în gura unui şampion al picturii romantice.

Pătruns de o severitate filozofică în Horaţi, David este totodată autorul unor portrete păstrate la muzeul din Bruxelles care ar putea fi semnate şi de Courbet sau de Manet

Anecdote teatrale

Scena se petrece în salon la Cora Lapercerie, după un prânz copios.

Yves Mirande, somnoros, se înfundă într'un fotoliu mare de piele.

Gazda, care are o întreagă culegere de poeme în manuscris, vrea să citească câteva fragmente.

Unul dintre invitaţi, văzând pe Mirande, îi strigă:

— Are să citească versuri. Dormi Mirande?

Mirande, moale, murmură:

— Incă nu.

* * *

Un debut la Operă:

— Dar cântă fals, protejata dumitale, groaznic de fals, spunea o soprană cu renume lui Yves Mirande, care se interesa mult pe atunci de o debutantă foarte drăguţă.

— Nu zic ba, răspunse vodevilistul, dar are să vie mai multă lume s'o vadă pe ea cântând fals, de cât să te audă pe dumneata cântând exact.

* * *

Se dădea o piesă de Yves Mirande — pe atunci începător — fără nici un succes. Directorul, ca să-l mângâe, îi spuse:

— Publicului nu-i plac piese de astea!

— Cum poţi să ştii că nu-i plac, ripostă Mirande, dacă nici n'a venit la teatru.

* * *

O actriţă tânără, de moravuri uşoare zicea odată:

— Văzându-mă jucând numai în travesti, jumătate din Paris are să mă creadă bărbat!

— Fii liniştită, îi răspunse Augustine Bohan, cealaltă jumătate a avut dovada contrarie.

* * *

Madeleine Brohan se mărită cu Mario Uchard. In ziua căsătoriei, o camaradă îi spuse înţepător:

— Il cunosc de mult pe logodnicul tău! A fost al meu!

— O! răspunse liniştită Madeleine, să nu-ţi închipui că credeam să pot găsi un bărbat care nu te-a cunoscut.

Propagandă

La Moscova apare săptămânal un buletin de informaţii, redactat în mai multe limbi, care dă interesante detalii asupra vieţii intelectuale şi teatrale din Rusia.

Se găsesc în această broşură dări de seamă asupra cercetărilor ştiinţifice, istorice, arheologice, şi interesante amănunte asupra activităţei teatrului sovietic.

Piesele care se reprezintă în timpul de faţă în Rusia, sunt inspirate mai ales din istoria contimporană. Aşa, de pildă, la teatrul din Charkow s'a dat *Comuna în stepă*, episod din luptele ţăranilor săraci contra moşierilor bogaţi.

La Moscova e vorba să se înfiinţeze o operă *de stânga*, unde să se reprezinte un repertoriu, în armonie cu epoca contimporană.

Se mai pregăteşte şi reprezentarea regulată a unui jurnal politic pus în scenă — spectacol satiric.

Profesorul Richet şi Metapsihica

Mai întâi de toate ce-i Metapsihica? „Psichologia" tratează despre fenomenele „psihice", cu alte cuvinte despre fenomenele cari-s manifestarea inteligenţei la oameni şi la animale din timpul vieţei. Fenomenele metapsihice, zice Charles Richet, sunt de altă natură: *ele apar datorite unor forţe inteligente necunoscute, cuprinzând între aceste necunoscute uimitoarele fenomene intelectuale ale inconştientului nostru.*

Charles Richet nu este un oare-cine. Profesor la Universitatea din Paris şi membru al Institutului Franţei, el a voit să studieze ceeace a numit „Metapsihică", publicându-şi studiile şi experienţele într'un volum nu mai puţin de 847 de pagini.

Dimpreună cu „Psihologia Necunoscută" a lui Boirac, „Tratatul de Metapsihică" a lui Richet e una din operele cele mai interesante cari tratează despre acele „istorii cari te fac să adormi din picioare", când nu eşti înzestrat mai dinainte cu un bagaj ştiinţific destul de însemnat ca să nu te laşi sugestionat.

Charles Richet se înţelege că a rezistat, în opunere cu acei învăţaţi de valoare ca Sir Wiliam Croockes, Sir Oliver Lodge, Reichenbach, Russel Wallace, Lombroso, William James, Schiaparelli, F. Myers, Zollner, A. de Rochas, Ochorowicz, Morselli, Sir William Barrett, Ed. Gurney, Camille Flammarion. Richet nu s'a lăsat răpit de misterul a ceeace s'a numit până azi „ştiinţele oculte". Acest spirit pozitiv a asistat la o mulţime de experienţe cari au zăpăcit personalităţile pomenite mai sus, şi concluzia lui e destul de ciudată:

„In definitiv, zice el, cred în hipoteza necunoscută, care va fi a viitorului, hipoteză pe care n'o pot formula însă din pricină că n'o cunosc".

Iar în prefaţa celei de-a doua ediţii a operei sale, ne spune:

„La urma urmei ştiinţa este stăpâna suverană a viitorului. Ea nu se va întemeia nici prin rugi, nici prin acte de credinţă, nici prin convingeri necugetate: ci numai prin investigări precise, multiplicate. Şi fără să mă sfiesc de a mă repeta, voiu zice că trebuie să fim tot atât de cutezători în hipoteză pe cât de riguroşi în experimentare".

Cu aceste înclinări Richet s'a apucat să studieze fenomenele de *criptestezie* sau de luciditate în raporturile lor cu telepatia, să studieze criptestezia la normali, în hipnotizm, magnetism, spiritism, şi aşa mai departe. S'a apucat să studieze fenomenele de vestire şi prevestire, de *moniţie* şi premoniţie, după cum li se zice fenomenele de *telekinezie*, mişcarea meselor, strămutarea obiectelor fără mijlocire văzută, fenomenele de *ectoplazmie* sau materializare, ca apariţia fantomelor, fenomenele de *leviataţie*, de *bilocaţie*, de obsesiune sau de *hantiză*, case cu stafii, şi aşa mai departe. Richet studie toate astea fără idee preconcepută. „Ceeace-i cutezător, zice el, nu-i de-a presupune că atari forţe există, ci de a afirma că nu există".

Şi după toate experienţele sale asupra *spiritismului*, iată una din părerile sale:

„Personalitatea morţilor se complace în glume ridicole, în jocuri de cuvinte copilăreşti, procedează prin adunături de sonorităţi, de ciocănituri, cari se învecinează cu calamburul. Nu ştiu cine zicea: „Dacă supravieţuirea trebuie să se reducă la a avea inteligenţa unui dezincarnat, prefer mai bine să nu mai supravieţuesc". Avem crâmpee, fragmente de inteligenţe, şi, afară de excepţii, foarte mediocre inteligenţe. Dezincarnaţii au uitat lucrurile esenţiale, ca să se preocupe de amănunţimi, căror, în timpul vieţei, nu le-ar fi dat aproape nici o atenţie. Să te întorci pe pământ pentru a te interesa de un buton de manşetă, nu-i numai mizerabil, ci tot odată de necrezut".

Şi mai departe: „In chip naiv noi credem că auzim cuvintele unui dezincarnat, când de fapt asistăm la agitaţiile *subconştientului* cari se grupează în jurul unei personalităţi fictive".

...„Alt caracter al personalităţilor spiritice este că ele se învăluesc în mister, ca şi cum n'ar fi de ajuns misterul prezenţei lor. Avem reticenţe, subînţelesuri, aluzii îmbrobodite pe cari trebuie multă iscusinţă să le înţelegi. In unele momente personalităţile astea par să fie pline de cunoştinţi, şi, când e vorba la adică, de-odată se opresc şi amuţesc. Avem tot dreptul să presupunem că, dacă ele nu spun mai mult, e că nu ştiu mai mult. La o întrebare hotărîtă, rar se dă un răspuns hotărît. Dacă personalităţile astea s'ar afla în faţa unei comisii examinatoare, nu şi-ar trece examenul, din pricină că răspund prost. Le 'ntrebi una şi alta spun.

„Iată de ce, ceeace e dezastruos pentru doctrina spiritistă, iată de ce nu ni s'a descoperit niciodată nimic de personalitatea celor morţi, nimic care să nu fi fost cunoscut de oamenii obicinuiţi, cum am zice de rând. N'am fost înaintaţi nici cu'n pas în geometrie, în fizică, în fiziologie, nici în metafizică chiar".

...„Sir *Oliver Lodge* nu admite ca valabilă afirmaţia mea, de altminteri cu totul banală, că memoria este o funcţie a creerului. Cu toate astea împotriva acestei afirmări el nu poate aduce nici o întimpinare serioasă. Memoria se schimbă cu vrâsta, cu boala, cu intoxicaţiile, cu anemia cerebrală. Paralelismul între memorie şi creer este tot atât de strâns ca şi între lumina unei lămpi şi combustiunea de acetilenă ce o alimentează. De îndată ce nu mai este acetilenă, lumina dispare: dacă acetilena e consumată în mare câtime, lumina este intensă, puternică, iar pe măsură ce combustiunea scade, lumina slăbeşte. De aceea eu nu voiu presupune, cum cred că nu va presupune nici Sir Oliver Lodge, nu voiu presupune că lumina este independentă de combustiune, şi că ar fi undeva în univers o lumină a lămpei care să dăinuiască după ce combustiunea a încetat".

...„Asemănarea creerului cu o vioară ale cărei coarde le-ar face să vibreze un muzicant, e o asemănare ingenioasă, dar nevoia unui muzicant e curat de prisos, fiindcă muzicantul este însăşi vioara. Nu-s două lucruri, o maşină şi un maşinist. Nimeni n'a putut găsi în creer altă ceva decât o maşină. Această maşină, ce-i drept, este extraordinar de complicată şi de desăvârşită. Ea se deosebeşte de-o maşină obicinuită, fiindcă-i conştientă. Dar conştiinţa e un *epifenomen* care nu schimbă întru nimic fenomenul aflător. Ruagiile sunt conştiente. Dar de îndată ce aceste ruagii sunt sfărâmate, şi conştiinţă, şi cugetare, şi memorie, şi judecată, totul dispare. Pentrucă experienţa dovedeşte neintrerupt strânsa atârnare dintre maşină şi conştiinţă"...

...„Când analizăm ceva mai adânc faptele de *moniţie* şi de *premoniţie*, pare c'ar fi, în afară de noi şi departe de noi, nişte intenţii nedesluşite, intenţii cari ar depăşi concepţiile noastre omeneşti. Ca şi când puterile inteligente ar voi să se oprească în pragul misterului, fără să consimtă a spune totul, vorbind prin simboluri şi prin enigme, schiţând afirmări nebuloase, când ar fi putut să fie mai lămurite, mişcând farfurii, mese, buşteni, când ar fi putut, cel puţin după datele inteligenţei noastre obicinuite, să ne dee dovezi mai de seamă, să opereze într'un laborator de fizică, şi mai cu seamă să ne desluşească asupra misterului vieţei lor după moartea corpului lor. Dar ele rămân în negura unei teosofii sforăitoare: nu ne spun niciodată nimic de folos, nu ne indică măcar cu o oarecare precizie, condiţiile priincioase experimentărei.

„Cum că aceste spirite ar fi conştiinţele unor răposate fiinţe omeneşti se prea poate, dar eu voiu cuteza a zice cu toată prudenţa ce impune ori-ce tăgadă, voiu cuteza a zice că *probabil nu e*. Sufletul unor asemenea dezincarnaţi e prea fundamental deosebit de sufletul răposaţilor, ca să poată să fie acelaş. Cât se atinge despre materie, cum ar putea un cadavru descompus, după ce-a stat ani de-arândul într'un sicriu, cum ar putea să-şi găsească oare mai cu înlesnire hainele vechi pe cari le purta în viaţă, decât să-şi reconstitue inima, ficatul, corneea, prefăcute în terciu".

Şi în cele din urmă:

„Nişte fiinţi cu formă omenească, cari nasc şi mor nişte văluri albe, cari apar şi pier în chipul acesta, cari se încheagă şi se spulberă ca nişte nouri, numai fiinţi omeneşti nu-s".

Iată concluziile unui om de ştiinţă, concluzii cari vor fi ale oricărui spirit emancipat de prejudecăţile dogmatice.

Din „La Pensée", de P. MUŞOIU

Anecdote

Un evreu care îşi făcea viaţa la bursă, căzu bolnav. Femeia sa, copiii, o infirmieră stăteau pe lângă dânsul neliniştiţi să-i afle temperatura. Medicul scoase termometrul şi spuse:

— 39!

Atunci evreul care stătea cu ochii închişi:

— La 40 vinzi?

* * *

Un bărbat venind acasă îşi găsi soţia în braţele altuia. La mişcarea soţului, nevasta nu se tulbură, ci încercă să şi arăte nevinovăţia, spre marea uimire a celui înşelat. Femeia însă nu se dădu învinsă nici cu un chip:

—Ah, zise ea plângând, acuma înţeleg bine că nu mă mai iubeşti! Crezi mai mult ceia ce vezi, decât ce-ţi spun eu!..

* * *

O doamnă foarte decoltată, cu mânile goale şi cu rochia scurtă, intră într'o biserică din Paris şi — după obiceiul catolic — îşi muie mâna în cristelniţa cu aghiazmă. Atunci preotul îi spuse:

Doamnă, dacă aveaţi de gând să vă băgaţi numai două degete în apă, nu era nevoie să vă desbrăcaţi.

Virginia Déjazet

Zilele trecute Franţa a serbat cincatenarul Virginiei Déjazet, sufletul vodevilurilor timp de mai bine de o jumătate de veac.

Virginia Déjazet a debutat la vârsta de cinci ani, ca dansatoare; câştiga şapte franci de reprezentaţie şi o farfurie de lapte cu orez. Dar cum laptele cu orez nu-i plăcea, îl dăruia cânelui suflerului — primul prieten pe care l-a avut în teatru.

De la dans a trecut la comedie. Cel dintâi succes l-a avut în *Fanchon singurică* — vodevil într'un act. Mica Virginie nu mai putea de bucurie. După premieră, a declarat: Data viitoare am să vorbesc mai rar, că să dureze mai mult

Virginia Déjazet a jucat mai ales roluri de travasti Cel mai banal vodevil, jucat de dânsa, devenea o reprezentaţie plină de vioiciune şi de spirit.

De altfel ea însă-şi avea un temperament vioi, nebunatic, plin de alintare şi de farmec. „Poţi s'o pui să doarmă într'un deget de mănuşă" a spus despre dânsa Teodor de Banville.

Nici un moment, în lunga sa carieră, n'a părăsit-o curajul şi buna dispoziţie. Cu toate că era plătită împărăteşte Déjazet n'a fost nici odată bogată. Adesea a fost silită să joace în provincie, unde de altfel succesul îi era tot aşa de mare ca şi la Paris.

In ultimii ani a fost chiar aproape în mizerie; cu puţin înainte de moarte a trebuit să se dea o reprezentaţie în beneficiul ei.

Această fiinţă, plină de farmec şi de duioşie, avea toate însuşirile ca să fie nenorocită în dragoste—şi a fost. Cele două pasiuni mari ale vieţii ei nu sunt decât un strigăt de durere.

Dintr'o seară a anului 1818 când, fetiţă de 16 ani, căzu la Lyon pentru câteva zaharicale, a avut numeroase aventuri. Se ştie prea puţin despre aceste legături dar se poate afirma că n'au fost interesate.

In 1834 ea este în apogeul gloriei: triumfă pe scena dela Palais-Royal, domneşte asupra Parisului, gazetele nu vorbesc decât de dânsa.

Sub această aureolă de glorie o vede tânărul Artur Bertrand, băieţaş de 17 ani, fiul generalului care însoţise pe Napoleon la Sfânta Elena.

Contesa Bertrand înfăţişase pe noul născut Stăpânului prizonier cu cuvintele: Sire, am onoarea să prezint Majestăţii Voastre pe cel dintâi francez care a îndrăznit să puie piciorul în insulă fără învoire specială.

Trimis prea curând în lume, în lumea de atunci, băiatul se aprinse, — actriţa îl ascultă şi cedă. Iubire scurtă şi violentă.

Băiatul era prea drăguţ, prea uşuratec şi prea tânăr ca să-şi dea seama de însemnătatea cuceririi. El ducea o viaţă dezordonată; ea, din parte-i, se răzbuna, făcându-i infidelităţi. Poate că-i cedase împinsă mai multe de un imbold fizic, decât de vocea inimii: ea avea 34 de ani şi el 17.

Legătura durează aproape doi ani, ruptă şi reluată de mai multe ori. In sfârşit i se pune capăt: Artur trebue să plece în Martinica unde rămâne trei ani. Adolescentul, frumos ca un înger, se schimbă mult. Anii îi accentuiază frumuseţea, dar îi măresc şi cusururile: e frivol, cinic, brutal.

După trei ani amanţii se revăd şi reiau relaţiile. Virginia simţise un capriciu pentru copil, dar iubeşte cu patimă pe tânăr. Tristă iubire! Artur duce o viaţă dezordonată, are numeroase metrese, petrece nopţile în chefuri şi în joc de cărţi.

Virginia sufere, dar îl dojeneşte ca o mamă, lucru ce se vede des când femeea este cu mult mai în vârstă decât amantul. Artur nu se sfieşte să-i ceară bani. „Mica mea Nini, trebue să-mi trimeţi o mie de franci". Şi Nini se execută.

Acest amor trist dură aproape zece ani, întrerupt numai de turneurile Virginiei şi de călătoriile lui Artur. De multe ori Virginia, rănită, insultată chiar, vrea să se desfacă. Zadarnic însă!

In sfârşit în 1844 are loc o scenă brutală în plină stradă, în urma căreia totul este sfârşit.

Trec şase ani, în care nu se ştie nimic despre viaţa sufletească a Virginiei.

Apoi deodată Déjazet cunoaşte marea iubire, iubirea a cărei putere cuprinde şi zăpăceşte întreaga fiinţă, iubirea de care îşi dădea bine seama că este cea din urmă — Virginia Déjazet avea atunci 52 de ani.

Eroul aventurii este un actor de talent, Charles Fechter, un tânăr drăguţ de vreo 25 de ani, iubit de public, dar om însurat, cu copii, puţin dispus să-şi sacrifice liniştea vieţii pentru un capriciu.

Virginia Déjazet se duse din întâmplare la teatrul Ambigu: se juca Notre-Dame de Paris; Charles Fechter făcea pe Phoebus...

Virginia se simte de 20 de ani.

O săptămână de-a rândul, din aceeaşi lojă a asistat seară cu seară la spectacol. In cele din urmă, după a noua reprezentaţie, Charles Fechter îi trimete un bilet: o întâlnire pentru a doua zi la orele două.

Virginia aşteptă o oră, două, trei, în zadar... Abia după trei zile apăru Phoebus.

Aşa a fost dragostea ei: o veşnică aşteptare.

După prima noapte de dragoste petrecută la Scine-Port, viaţa îi reia pe amândoi: se întâlnesc într'un apartament din bulevardul Poissonnière, dar Charles era însurat şi întâlnirile erau rare. Déjazet sufere.

Charles se simţea măgulit de iubirea artistei, dar era prea mult pentru dânsul: uneori se simţea încurcat de năvala pătimaşă a amantei.

Virginia nu putea îndura gândul să nu-l vadă o zi. Ea recurge la un mijloc care arată cât îi era de mare patima. In fiecare seară, pe ploae şi pe vânt, îmbrăcată bărbăteşte, se plimba ceasuri întregi în strada Bondy, în faţa ferestrelor dela cabina iubitului. In pauze, acesta trebuia să-i facă un semn de la fereastră; atâta îi era deajuns ca să poată îndura orele pustii, până la viitoarea întâlnire.

Dar în unele seri Charles uita să ridice perdeaua ca să-i facă semn. Ba, într'o seară Virginia zăreşte o mână de femee închizând fereastra. Charles, plictisit îşi luase altă metresă: d-ra Pages.

Intr'o clipă de desnădejde, Virginia vrea să se omoare, dar apoi judecata limpede îi revine. Scrisoarea de adio a amantei este un model de demnitate şi de resemnare.

A fost ultima sa dragoste. Nu că i-au lipsit adoratorii. Ca şi Ninon de Lenclos, a avut darul să seducă până la bătrâneţe. La 63 de ani un jurnalist s'a mai înflăcărat pentru dânsa, dar ea l'a respins.

Grea viaţă! Copiii au exploatat-o. Băiatul, Eugen, a trăit de pe urma ei şi apoi a batjocorit-o. Fata, Hermina, după o legătură de scurtă durată cu baronul de Bazancourt, a trebuit să fie întreţinută de mamă-sa.

O viaţă întreagă de muncă, de sacrificii, şi de încurcături băneşti; două iubiri nenorocite! — asta a fost viaţa Virginiei Déjazet. Şi totuşi şi-a păstrat totdeauna buna dispoziţie şi veselia, care înşela pe toţi asupra durerii din sufletul ei.

Intr'o zi, cineva a întrebat-o care este taina acestei veselii.—Am bunul simţ să fiu tristă la mine acasă, răspunse ea.

CRONICA ARTISTICA

Teodorescu-Sion

In ciuda tuturor influențelor, peste cari dealtminteri trece asvârlindu-și-le în suflet, dar marcându-le, în manifestările sale plastice, cu o personalitate atât de deplină încât nu se mai pot recunoaște sub paletă.—Teodorescu-Sion se dovedește cel mai serios, mai fecund și mai matur temperament de artist pe care actualitatea românească îl admite.

Ne atașându-se hotărît nici unei discipline, acest pictor in continuă prefacere a talentului său, și întrucâtva în firească transformare a manierii sale individualiste, — a deconcertat critica. Numai astfel se poate explica de ce Domnul Marin Simionescu-Râmniceanu, în istoria artelor, il pune cu semn de întrebare printre expresioniști, iar domnul N. N. Tonitza se teme să-l fixeze în cadrele vreunei școale curente.

Sub aspecte diferite, Teodorescu-Sion mărturisește aceeaș aplecare specială pentru observația minuțioasă ca și pentru factura largă și rapidă. Amănuntul accesoriu e totuș suprimat, și el dispare în fondul anume întunecat sau vag aparent, pentru a lăsa să se concentreze — când trebuie — tot interesul asupra realismului sumbru din peisagiu, din figură sau din poemul cromatic.

Necesitatea de a zugrăvi viața reală cu tot sufletescul ei ascuns, iar nu personagii fictive, îl îndeamnă spre realizări de atmosferă (puternică „Sfeștanie"), naturi moarte (admirabile: „Farfuria verde", „Vasul cu pensule", „Vioara" 6, „Poemul cromatic" 87), peisagii (superbe: „Priveliște", „Liniște", „Bărcile"), flori (notăm din multele expuse: „Tufănelele ruginii" și „Ciclameea roșie", neintrecute ca realizare)1)

Poezia vieții dela țară respiră adânc în tablourile — adevăratele idile coșbucene — cari evocă tot frumosul stilizat al naturii.

„Figura" 60 și „Studiul" 15, sunt două construcții aproape sentimentale, în cari se contopesc în chip deosebit expresia cu nuanța, tonalitatea cu lumina; de sigur ele nu dau toată măsura acestui talent în veșnică evoluție, dar prilejuiesc o emotivitate ciudat de puternică.

„Figura" 60 e o fizionomie gânditoare și duioasă, obrajii palizi, aproape transparenți, buzele fine și strânse puțin nervos, ochii pătrunzători și melancolici, atitudine de desnădejde sau de implorare, cam fantezistă însă omenesc conturată: fără lacrimi, fără grimasă, fără falsă încordare. Fața e iluminată ca o apoteoză, de un suflu lăuntric de viață care o animă și o îmbogățește cu o semnificație ce-și caută în sufletul privitorului înțelegător, un sens de fluidă și impresionantă delicatețe.

Resursele tehnice ale lui Teodorescu-Sion sunt inepuizabile: desenul precis, cu vigoare trasat și prelungit până se pierde în culoare, subiectul adâncit până în cutele imperceptibile cari se bănuiesc în suflet, intenția, atmosfera și expresivitatea, săpate stilizat cu artă rară de colorist, notația de atitudine, căderea conturată luminos și viu a gestului, — se așează în pata de culoare cu aspect fundamental și sugestiv de viață.

Țăranii în pictura lui Teodorescu-Sion apar idealizați, în ore de odihnă, de trai tihnit de familie, sau de viață câmpenească...: „la izvorul fermecat", „pe malul apei", „la pârâu", „în zi de toamnă", „la marginea satului", „la fântână", „în ogradă", sau „lângă mânăstire". Și în bucățile aci enumărate, excelează mai cu seamă arta desăvârșită a acestui pictor: alăturate, ele alcătuiesc cea mai plastic-originală frescă a picturii noastre de azi. In grupurile lui țărănești continuitatea observației, înțeleasă ca o totalitate de notație în atitudine, în port, în gest, complectează dinamic impresia spectacolului și logica execuțiunii în raport cu ideia conducătoare. In fața priveliștei minunate din natură, puterile de inspirație îi cresc, imaginația lui prinde aripi, și sub pensula bine și simbolic condusă, arta își așterne melodia.

Unitatea de concepție e atributul tablourilor cu țărani.

„Marinele" pe cari le încearcă, nasc însă o neașteptată dezamăgire: sunt singurele pânze inerte și slab inspirate.

„Spleenul" nu e lipsit de farmec, dar n'are forța evocatoare a intenției. Culoarea fondului, tensiunea voluptuos-nedeslușită a expresiei și abstractul forțat al titlului fac ca pictura să nu reușească să tălmăcească sentimentul. Poate dacă n'ar fi avut nici un titlu, am fi căutat în voie în substanța viziunii plastice, o explicare liberă. Tabloul suferă de lipsa unui raport perfect între colorația feții și fondul slab motivat. Compoziția lineară a figurii e degradată prin roșul de pe nas și obraz, care suprimă raza de lumină din față, pentru tonul local apropiat; și lucrul acesta face ca în perspectivă să nu se mai distingă precis desenul de detaliu al figurii. Și ce splendid crâmpei sufletesc închide pânza asta! Totul e viu: carnația caldă și fin ondulată în căderea domol-naturală a brațului, în tensiunea ușoară a degetelor (e doar singura mână serios, în chip perfect până la eleganță stilizată, din toată expoziția), genunchii încordați sub apăsarea trupului, și rotunjiți adânc, în linie sigură, dură, capul puțin aplecat pe spate, în reverie cu ochii pierduți sub genele apropiate, în contemplarea extatică a unei himere care-și are de sigur o sfredelire de excitație în lectura cărții svârlite la picioare...

Puritatea în trăsături și căldura în execuție se adaugă notei de mișcătoare resurse de noi colorituri și de aleasă și vibrantă personalitate a artistului.

Dispoziția adecvată a maselor, amestecul, reflexul și armonia culorilor, definesc în cromatica lui Sion o natură acordată minunat cu o frumusețe ideală, diferențiată în umbra care prelungește continuitatea liniei dincolo de capătul ei.

Perspectivele aeriene, cele mai multe mohorîte, sfârșesc vag extremitățile lucrurilor, încorporându-le prin participație abia sensibilă, în ambianța caracteristică compoziției.

Arta lui Teodorescu-Sion nu mai e un reflex timid al aparențelor ea nu mai descrie natura: o exprimă și o răscolește în adâncurile ei esențiale, degajând din fictiunile sensibile — nepotrivit numite realitate — sensul...

Nu numai atât: artistul pentru a-și exprima în lumină, în formă și în culoare, viziunea, utilizează o interpretare nedeslegată de invenție. Compoziția lui organizează amănuntul pentru a tălmăci aidoma în expresiunea ultimă viziunea inițială. Iar viziunea nu e altceva decât sinteza impresiilor, modelul lăuntric al pictorului. Viziunea și imaginația se contopesc aproape totdeauna în materia fremătătoare din opera lui Sion.

In arta lui, bănuim înfiripându-se acel clasicism național pe care-l dibuim de-o vreme.

Atât impresiile și sentimentul naturii mereu proaspăt înțeles și plăsmuit, cât și justa pricepere a valorilor, fac din acest artist un reprezentant singular al plasticei românești contimporane.

H. BLAZIAN

1) Expoz. Sala Ileana

Cronica teatrală

Teatrul Central: ISRAEL de Henry Bernștein

Compania teatrală care s'a distins prin înfățișarea repertoriului pur evreesc, excelând în deosebi, în **mistică**, — a încercat, de astădată, să ne prezinte o piesă occidentală de teză.

Acțiunea ei se petrece într'un mediu pur francez: în lumea cluburilor hig-life și a aristocrației pariziene, de acum câteva decenii.

Despre „Israel" n'am avea prea multe de spus. Cititorii noștri cunosc, desigur, opera lui Bernștein.

Acțiune precipitată, personagii desprinse din saloane, tipuri de arivişti, de parveniți, de cocote, de bancheri, de escroci,— conflicte sentimentale care sfârșesc printr'un glonte de revolver sau printr'o puternică doză de otravă.. un teatru „palpitant" și fără prea adânci preocupări intelectuale.

„Israel" are aceleași caracteristici. Un tânăr aristocrat francez, șef al mișcării antisemite, află că bancherul evreu, pe care l'a izgonit din clubul elegant al nobilimei moderne nu este altul decât părintele său.

Lovitura a fost prea mare și nervii tânărului prea puțin rezistenți. El rezolvă criza de conștiință prin... inevitabilul glonte. Ultimul cuvânt al bancherului, adresat preotului creștin—educatorul religios al tânărului aristocrat — e acesta:

— Crima asta Dumnezeul vostru a comis'o!

Cortina cade în surescitarea excesivă a publicului de obicinuită condiție culturală. Lumea aplaudă frenetic și piesă e sortită să facă serie.

Jocul artiștilor,—destul de bun.

D. Alex. Stein a compus o interesantă figură de june exaltat căruia nu-i lipsea nici prestigiul vocii, nici solemnitatea gestului.

Acelaș lucru se poate spune despre d. Kamen, în rolul prietenului antisemit.

— D. Weislitz a priceput și d-sa psihologia eroului. A fost un bancher veridic.

De cât: piesa e franțuzească,—oamenii trăiesc la Paris și poartă frac. Se preocupă foarte mult de exterior. Nu scapă amănuntele gestului și insistă asupra tonului. „Se mișcă, prin urmare, în altă lume de cât aceea cunoscută perfect de talentații componenți ai grupului dela Vilna.

Dacă „Israel" a reușit, din punct de vedere scenic și sub raportul rețetelor,— această piesă are însă, unele lipsuri din punct de vedere **artistic**.

Idișul nu e propice literaturii franceze, de salon și nici măcar teatrului lui Bernștein.

De ce să se pue la contribuție, de către actorii aceștia înzestrați cu virtuți mari,—atâta energie pentru o lucrare care nu le convine?

Le dorim să rămână numai în domenii prielnice. N'au secat, încă, literatura evreească, și în deosebi cea mistică. „Dybuk", „Zi și noapte", „Visătorul din Ghetto", „Cântărețul tristeței sale", — au pecetluit, cu incontestabilul prestigiu al artei superioare, rostul trupei din Vilna în Capitală. Repertoriul lui Hirschbein Peretz, Schalom Asch, Schalom Alechem,—se potrivește de minune acestui atât de omogen ansamblu.

Și preferăm unui „Israel"—bine realizat, dar forțat—oricare altă piesă din lumea artiștilor din Vilna.

Nu mai astfel, ei își justifică existența printre noi și numai astfel câștigă și spectatorul și arta.

I. PELTZ

Expoziția Doamnei Olga Greceanu

De câtiva ani încoace asistăm la desăvârșirea talentului doamnei Olga Greceanu. In fiecare expoziție nouă lucrările sale au apărut tot mai interesante, tot mai armonizate de acea minunată stăpânire de sine, ce se chiamă maturitate. Cred că talentul doamnei Olga Greceanu a ajuns astăzi la deplina sa desvoltare. Aceea ce altă dată erau încercări, ezitări, astăzi sunt opere realizate. Artista a reușit să-și spue secretul sufletului său. Expoziția de anul acesta e din cele mai interesante. Am impresia că d-sa e cea dintâi, care a reușit la noi, în aplicarea formulelor de artă modernă, adică, în rezumat: să dea maximum de expresivitate, prin maximum de schematizare. Preocuparea sa se pare că e pur decorativă, o stilizare a naturii, ținându-se și în aceasta, aproape de tendințele moderne, care vor dela artist cât mai mult *lirism*, cât mai multă construcție proprie și cât mai puțină imitare a naturii. Pictura modernă statică, disprețuind subiectul, anecdota, disprețuiește într'un mod egal și realismul.

„Exclud cu desăvârșire", spune d-na Greceanu, „așa zisul „modelaj" al figurilor, dându-mi singură seama, după schițele de creion, că o linie (acolo unde trebuie) exprimă infinit mai mult decât un eșafodaj complect de sute de linii în umbră, lumină și clar obscur. Nu urmăresc volumul, nu lucrez în adâncime, deci nu scot la iveală realitatea în spațiu. Mă atrage numai pictura *plană*, așa cum sunt frescele din biserici".

Această sintetizare voită a impresiei pe care o primește artistul dela natură, cu disprețuirea formei, a reliefului, a conturului frumos, cu revenirea la naiva simplicitate a arhaicilor, pe cari-i atrăgea din natură mai mult expresivitatea semnificativă, decât estetismul formelor, e o renunțare la vechiul ideal clasic, și o revenire spre bizantinismul creștin, întrucât acesta disprețuiește forma, silindu-se să exprime doar spiritul. E viziunea statică a unui obiect din natură ce frapează într'un mod unilateral printr'o însușire esențială a lui, e încremenirea hipnotică a unui întreg caracter omenesc, a unui complex de stări sufletești în apariția rezumativă a unui moment (câteva linii esențiale, o simfonie de culori, cât mai pure și lipsite de tranziții. *) Iar estetica bucăților o face doar echilibrarea masselor de umbră și de lumină, opoziția armonioasă a liniilor și a petelor de culori între ele. „Prefer să lungesc o mână sau un picior de două ori mai mult decât proporția anatomică dacă acea mână infinit de lungă intervine la timp pentru a complecta o altă linie, sau contrar a tăia o monotonie, sau a umple un gol". Și: „Neavând a mă ocupa de diferitele planuri, neavând a ține seamă de spațiul și atmosfera datorite reprezentării fiecărui obiect, îmi pot da drum liber la construcția figurilor, umplând golurile cu arabescuri, și făcând echilibrul petelor de culoare, după bunul simț și *imperioasa cerință a compoziției, nu a naturii*". Deci: preocuparea pur decorativă, stilizare a naturii, spre o cât mai mare delectare a ochiului. Numai că instinctul artistului face totdeauna mai mult și mai bine decât voința lui, înviindu-i creațiile și insuflându-le o semnificație profundă la care el nu s'a gândit poate niciodată. De aceea și bucățile d-nei Greceanu, nu prea multe la număr, dar bine alese și odihnitor expuse, pe lângă farmecul lor pur decorativ, sunt pătrunse de o putere de expresivitate, așa de intimă, așa de feminin insinuantă, încât mult timp ai sta printre ele, cercetându-le ca pe niște ființe vii ce închid în ele tainice mistere. Scopul artei e totdeauna acelaș: de a reține, a emoționa. Mijloacele prin care artistul obține aceasta sunt indiferente. Că e cubist, impresionist, expresionist sau clasic, este egal. Ceeace ne impresionează e dezvăluirea subită, intuitivă a tainei care zace nepătrunsă în „altul", posibilitatea uitării de noi înșine, prin pătrunderea fulgerătoare într'o altă lume de imagini, de viziuni, de emoții. Acest scop atins, artistul e un adevărat artist.

Dintre pânzele mai impresionante ale doamnei Greceanu, e incontestabil în primul rând desenul în tuș degradat „Pe gânduri", acel chip de elevă dela Notre Dame, cu capul lăsat pe mână, în ai cărei ochi încercuiți parcă se adună tot tragismul mistico-sensual al adolescenței. Caracteristic și pentru formulele de estetică nouă pe care le realizează reușind să dea prin câteva trăsături reduse la extrem, nu numai un efect artistic decorativ, prin echilibrarea minunată a masselor de umbră și de lumină cuprinse între câteva linii largi și simple, ci și o puternică impresie de viață sufletească.

In notă pur decorativă, fără nici o pretenție de semnificație mai adâncă, e senina compoziție: „La masa albă", tipic exemplu de pictură modernă monoplană cu culori puține, dar suave și bine armonizate, de un efect contemplativ foarte odihnitor. Nudul dela No. 11, una din bucățile care rețin mai mult, așa de expresiv în deformarea lui voită, unde simpla linie a umărului văzut din spate, în înclinarea grea a capului, reușește să dea o puternică impresie de acablare fizică și sufletească, care crește cu cât o privim mai mult, întărită fiind de expresivitatea în acelaș ton a celei de a doua figuri, femeia îmbrăcată ce stă jos, cu mânile la piept, parcă ascultând o confesiune.

„Mărgele albastre", „nudul cu o carte galbenă" sunt interesante simfonii de culori, în care, dacă liniile sunt uneori voit deformate, e pentru a scoate și mai în relief o caracteristică frapantă a modelului. Privindu-le mult și întrebându-le, ai putea afla exact cu ce fel de caracter de femele ai de-aface și însfârșit delicioasa scenă biblică, cu suavitatea personagiilor ei simple, cu medievalismul de legendă al costumelor, cu candoarea simplă și ferventă a întregii inspirații. E păcat că expoziția doamnei Greceanu s'a închis așa de repede. Ea ar fi putut fi încă multă vreme în mijlocul orașului nostru obositor și brutal, o mică regiune de reculegere în seninele regiuni ale artei curate. Sinceritatea deplină și grația lipsită de sforțări aparente au cucerit deopotrivă și pe inițiații noilor idealuri de pictură, și pe simplii trecători profani.

IGENA FLORU

Cronica muzicală

Lakme și Tosca la Opera Română. - Concertele pianiștilor: D. N. Caravia și d-na Manya Botez (Jean Bart) la Ateneu

D-na Lipkowska apare pentru prima oară în opera comică a lui Delibes, Lakmé. Acei ce-au auzit când-va pe Selma Kurtz, puteau — închizând ochii — să-și închipuie că o aud pe marea cântăreață, în aria clopoteilor. D-na Lipkowska este o excelentă primadonă și a interpretat cu mult orientalism rolul nefericitei fecioare de brahman.

Tosca a fost jucată în condiții superioare, grație reputaților artiști de operă: D-na Honka Leway, Zalesky și Giletta.

Vom insista puțin asupra baritonului Zalesky, care mi s'a părut că prea disecă rolul lui Scarpia, ca și cum acest șef polițist ar fi un al doilea Hamlet. Nu mă pot obișnui cu felul său de a cânta, căci dacă nu-l privești și nu-l vezi costumul, ai impresia că-l reprezintă pe Boris, vrând s'o omoare el pe Tosca, nu ea pe dânsul. Cu toate că d-sa este răsfățatul Scalei din Milano, pentru noi — cari suntem deprinși cu alte voci — găsim în asperitățile vocale ale d-lui Zalesky mai mult accente displăcute decât intonațiuni emoționante. Vocea unui Atanasiu mai mult cântă rolul lui Scarpia, pe când vocea lui Zalesky preferă să-l vorbească, căci Zalesky este un mare tragedian, poate chiar prea mare pentru un Scarpia. De aceea rolul lui Boris îi convine atât de bine.

Tenorul Giletta dispune de un timbru atât de plăcut încât numai grație calităților sale mai poți suporta banalitatea, dusă la extrem, a faimoasei arii din actul al III-lea, „Elucevan le stelle".

In ce privește pe d-na Leway, cu toate că dispune de voce, joc de scenă și chiar de oarecare pasiune, d-sa pare însă foarte stângace în mânuirea limbii italiene.

Spectacolul în ansamblul lui însă, a fost cât se poate de reușit și truda d-lui Georgescu a fost răsplătită printr'un succes real și dintre cele mai mari.

Cu această ocazie, țin să atrag atenția asupra unui fapt, ce mi se pare straniu, ori de câte ori se repetă. Ce înseamnă apariția șefului de orchestră la rampă? D-nii Alexandrescu și Georgescu, în impecabilele lor fracuri, fac o discordantă impresie între artiștii costumați defilând la rampă.

* * *

Două concerte de pian au avut loc luna aceasta:

D. N. Caravia, un „fils de ses oeuvres", a ajuns, grație unei munci fără preget, să posede o maturitate muzicală, care l'a impus. Atât în muzica de ansamblu cât și ca solist, d. Caravia dă probe că posedă o technică perfectă și o muzicalitate originală. Progresele realizate de acest pianist sporesc în fiece an și orice compozitor e abordat de el, e respectat și executat după tradiția celei mai bune școli pianistice.

D-na Manya Botez îmi dă ocazia să vorbesc de unul dintre cei mai originali și seducători compozitori moderni francezi, de Claude Debussy. Nu cred să se fi auzit în România o mai bună interpretă a acestui compozitor decât d-na Botez.

D-sa e pătrunsă de muzica celui mai original și mai seducător compozitor al muzicei moderne.

Cât se înșeală acei ce cred că Debussy ar fi un compozitor al unei arte decadente. Azi Debussy ocupă un loc de frunte nu numai printre cei mai mari compozitori francezi, dar și de pretutindeni

D-na Manya Botez a făcut o judicioasă alegere executând: „la terasse des audiences", „sérénade interrompue", inspirată după Iberia, — o compoziție orchestrală tot atât de reușită ca l'après midi d'un faune", — și „la puerta del Vino". Mai presus de toate, muzica lui Debussy este eminamente franceză; peisajele, pe care le descrie aparțin pământului său natal; și arta sa a mers totdeauna pe drumul, pe care și l'a croit. Astfel Debussy a scris lui Glück, făcând aluzie la tendința unor compozitori de a se inspira dela muzica germană: „arta muzicală franceză nu are nevoie să i se indice drumul adevărat de către persoane prea interesate și cărora le convine să arate tocmai drumul greșit". Nu a râs Debussy, așa cum știe el, de Wagner în admirabilul „Childrens corner" compunând un Cake-Walk pe motivul principal din Tristan și Isolda!

Bine ar fi făcut d-na Manya Botez, dacă s'ar fi gândit și la această operă atât de franceză, cu toate că poartă un titlu englezesc. Muzica de pian a lui Debussy este prea interesantă pentru a nu fi cunoscută de marele public și d-na Botez ar putea să dea un concert numai cu opere de Debussy, începând cu „l'Isle joyeuse" și sfârșind cu ultimul său preludiu.

Ce imagini evocă această muzică, care a găsit cu totul alte formule; ce putere descriptivă în „la Cathédrale engloutie"; ce poezie în „reflets dans l'eau"; și ce pictor ar putea reda mai bine cu pensula, impresia pe care ne-o lasă bucata: „Et la lune descend sur le temple qui fut"!... Debussy a ajuns, grație unei arte muzicale care parcă exteriorizează totul, să producă emoțiile cele mai diverse, trecând de la un patetic „clair de lune" la „Soirée de Grenade" scăldând peisagele sale într'un soare blând, bun...

Nici un artist n'a avut, ca Debussy, atâta sinceritate, scrupule și conștiință.

De la Couperin până la Debussy este o mare distanță. Dar sunt și unele asemănări între fecunditatea invențiunii și între formulele muzicale, care la amândoi compozitorii sunt pline de spirit, originalitate și sentiment.

D-na Botez a vrut parcă să facă o apropiere între acești doi compozitori, punând în programul de la 22 Ianuarie și „la fleurie ou la tendre Nanette" de Couperin, Secolul XVII.

Pentru a ne da o dovadă de câte resurse tehnice poate dispune, d-na Manya Botez nu a uitat pe Beethoven cu cele șase variațiuni, Op. 76; pe Chopin; și a pus în valoare calități de mare concertistă în execuția mult cunoscutelor studii simfonice de Schumann. Cele două suite, care încheiau programul și care aparțin mult apreciatului compozitor Filip Lazăr, au adus o notă de pitoresc românesc, dând prilej publicului să aplaude călduros atât pe concertistă cât și pe autor.

I. FLORESTAN

CĂRŢI ŞI REVISTE

EDMOND JALOUX

Edmond Jaloux e personalitatea proeminentă a adevăratului intelectual francez — întrunind măsura cu bunul gust, rationamentul logic cu realizarea artistică cea mai desăvârsită. Judecătile lui critice, comprehensiunea sa largă si fără slăbiciuni sentimentale sau preconcepute, toarnă în cuvânt o sinuozitate sufletească de rară vigoare, care şi în opera literară se resimte.

Născut la 1878 în Marsilia, Edmond Jaloux îşi marchează începuturile literare cu volumaşul de versuri: „Une Ame d'Automne". In anul 1899 publică primul său roman: „L'agonie de l'amour". Au urmat apoi: „Les Sangsues", „Le jeune homme au masque", „L'école des mariages", „Le démon de la vie", „Le reste est silence", „Le Boudoir de Proserpine", „L'éventail de crèpe", iar în 1918: „L'incertaine", şi „Fumées dans la Campagne"; apoi: „Audessus de la ville", „Les femmes et la vie", „Les amours perdues", „La fin d'un beau jour", „L'escalier d'or", etc.

In 1923 publică primul volum de studii critice: „Inţălesul cărţilor", iar în 1925:: „Figuri străine".

* * *

Fundamentul arhitectonic al unei realizări literare sălăşluieste înlăuntrul conceptiei motivate a autorului; eroii însă, păpuşile însufleţite de verbul său, trebuiesc luate din viaţă, din viaţa reală, turburătoare, plină de bucurii vremelnice, cari înalţă pe culmi nebănuite sau prăbuşesc în funduri de abis. Oamenii din cărţi trebuie să fie în primul rând oameni. Nu vrem să afirmăm printr'asta că tenperamentul singular, amănuntul sufletesc nemai întâlnit — dar care tresare totuş în sufletul autorului, trebuie eliminat din literatură. Nu! Insă ceeace suntem ţinuţi să pretindem cu orice preţ literaturii e să ne înfăţişeze caractere generale, posibile şi specific omeneşti, din mijlocul si din manifestările cărora să izbucnească, să se înalţe sau să se năruiască nestăvilit *conflictul*, menit să hărăzească personagiilor şi faptei detaliul preţios şi impresionant care deosebeşte sufletul de suflet, — destinul unei împrejurări, de alta...

Şi Edmond Jaloux e înzestrat cu o rară pătrundere psihologică.

In „Fumées dans la campagne" el ne prezintă o mamă admirabil de duios şi de precis conturată. In „Le reste est silence", se face portretul unui copil de-o sensibilitate extrem de impresionantă. „Fin d'un beau jour" mărturiseşte o profundă cunoaştere a celor mai ciudate cute ale sufletului de femeie...

„Edmond Jaloux — spune Muriel Ciolkowska — este el însusi prietenul personagiilor sale. O vastă simpatie omenească, o inimă blândă şi tolerantă, un spirit desbrăcat de ironie şi de cinism, o imaginaţie care ştie să creieze viaţa în mijlocul decorurilor în cari realul îmbracă magia visului, acestea sunt darurile cari fac din acest scriitor — care apartine secolului al XVIII-lea prin eleganta şi subtilitatea cugetării şi a stilului său — un „modern" în cea mai complectă accepţie a cuvântului"....

Observaţiunea pătrunzătoare, înţelegerea generoasă şi deplină a manifestărilor psihologiei omeneşti, discernământul minunat cu care ştie să învedereze frumosul înfăşurat în pânza celei mai confuze sau mai personale, mai aride sau mai geniale opere de artă, au contopit în Edmond Jaloux — alături de romancierul de cea mai distinsă vigoare — însuşirile primordiale ale criticului.

Intr'un cadru şi o ideologie metodologică personală, dar într'o formă tot atât de aleasă ca şi a marilor săi înaintaşi, Jaloux disecă şi analizează rând pe rând întreaga cugetare şi sensibilitate a autorilor şi personagiilor.

Nu admiraţie naivă, nu exclamaţii sentimentale şi fără reazim temeinic în intelect, în faţa operei de artă; ci o cât mai largă înţelegere a substratului ei psihologic, a cauzalităţii sale spiritual-structurale.

Prin limba limpede şi colorată, prin stilul bărbătesc şi bogat, prin aprehensiunea vie şi statornică a adevărului şi a frumosului, admirabilul critic dela „Nouvelles litteraires" şi-a câştigat un loc de cinste pe soclul consacrărilor definitive.

H. B.

* * *

VIAŢA ROMANEASCA No. 11 şi 12. — D. Ionel Teodoreanu continuă romanul „La Meheleni", desvăluind la fiecare pagină frumuseţi nouă, nebănuite.

Eroii d-sale, — oameni în miniatură până mai dăunăzi, — acum sunt adolescenţi, cu simţurile iuţi. Dela primele înfiorări ale dragostei, ei trec — neobservaţi parcă — la exaltarea îmbrăţişărilor. Un joc copilăros se transformă într'un eveniment tragic al naturii. Dar să dăm un exemplu:

„Două mânuţe, încă jilave de apă, îi acoperiră ochii.

— Unde fuge copilul meu ? — şopti Adina în urechea lui, îngreuindu-i-o cu cercei de sărutări.

Dănuţ nu-şi putu stăpâni bătăile inimii. N'o văzuse doar câteva clipe, şi parcă o **regăsea** după o despărţire.

Se întoarse, o cuprinse în braţe şi o strânse, despletită şi ruginie. Ii sărută fruntea, bătaia pleoapelor, gâtul care ispitea dinţii cu miezul alb al perelor de chilibar. Şi desvăluind-o îi privi sânii, cuminte şi 'mbunat, fiindcă erau miraţi ca deşteptaţi din somn. Apoi dezmierdă cu palmele rotunjite luminoasele lor umbre, săgetate de două mici reliefuri roze umbrite violet. Ş'apoi, închizând ochii, alintă respiraţia ondulată a sânilor, cu pielea subţire a încheeturii braţului.

Mâna Adinei îi acoperi ochii aprinşi.

Adina îi luă mâna, punându-i-o pe sânul stâng. Sânul era viu în spaima lui rotundă de hulub captiv. Şi-atât de drăgălaş era gestul care făcuse ofranda sânului gol, şi-a inimii goale, încât buzele lui Dănuţ în loc să sărute sânul, sărutară mâna.

— Mă iubeşti Adina ?

— Dar eu te ador, prostule, răsfăţatule... Dănuţ...

Dulce ca o tânguire de vioară, adusă de vânt : „Dănuţ"...

Şi două trupuri tinere svâcniră, se zbătură, şi se prăvăliră strânse, ca două mari aripi ale aceluiaşi zbor milenar".

D. Mihail Sadoveanu, sub forma unei povestiri la Hanul Ancuţei, redă o scenă adevărată şi tragică din trecut. D-sa a trecut de mult de faza idealizării poetice a boierimei. Astăzi boierii sunt în opera d-lui Sadoveanu oameni aşa cum au fost în vremea lor, cu calităţi, dar şi cu păcate.

In bucata „Judeţ al sărmanilor", asistăm parcă la toate prigonirile boierului împotriva unui ţăran dârz, care se răsvrăteste contra dreptului stăpânului de a trăi cu nevasta celui de jos.

Boierul, cum îl întâlneşte pe ţăran, îl şi fulgeră cu palma peste gură. Trage apoi „de după uşa tindei harapnicul, şi-l păleşte 'n plin pe grumaz şi-l taie peste ochi cu şficiul, parcă-l scrie cu foc". Il mai bat şi haidăii curţii până ce ostenesc.

Altădată haidăii, din porunca boierului, „l-au legat cu mânile la spate şi i-au pus căluş în gură, ca să nu urle. Şi 'n noaptea aceea l'au ţinut cu capu' vârât într'un gard, cu gâtu' strâns între nuele. L'au mai rupt cânii pe delături; l'a muşcat gerul Bobotezii înspre ziuă....

„Făcându-se ziuă şi văzându-l că se uită tot urât, cuconu' Răducanu porunceşte să-l scoată din gard şi să-l mâie cu harapnicul până devale la moară. Acolo slujitorii îl descultă, îi suflecă iţarii până la genunchi şi-l vâră în lăptoc până la glezne — ca să simţească zimţii gheţei şi să nu mai îndrăznească a ridica ameninţare împotriva unui obraz boieresc".

A fost dus pe urmă într'un bordeiu. Oamenii boierului „i-au pus picioarele în butuc, cu lacată grea de-o ocă. S'au lăsat fumul să iasă în bordeiu, ş'au presărat pe jăratic ardei pisat. Tuşind şi stupind sânge, a petrecut într'asemenea chip".

Cum a scăpat, ţăranul a apucat drumul codrului de unde, în tovărăsia unui hoţ, s'a mai întors odată în sat ca să se răzbune.

In acelas număr: T. Arghezi: Inchisoarea; Ion Gherea: In jurul technicei lui Tolstoi; Octav Botez: Ideia de serie si istoria; Al. O. Teodoreanu: Mici satisfacţii; Mihai Codreanu: Odă profană; Cezar Petrescu: Episodul din strada Olimp 14; Demostene Botez: Fantomele copilăriei; G. Bârgăuanu: Vedenie; Dan A. Bădărău: Despre intuiţia bergsoniană; Panait Istrati: Musa; Ion Minulescu: Nihil; M. Sevastos: Cronica Teatrală — Bucuresti, etc...

* * *

LES MARGES (No. 138, 1925). — Am urmărit totdeauna cu atenţia cuvenită articolele lui Denis Saurat, pentrucă oglindesc un spirit obiectiv şi îndrăzneţ. De obicei stă de vorbă mai mult cu... morţii; astfel, în numărul acesta Saurat caracterizează întreaga operă a lui Maurice Barrès, cu mult simţ critic, am putea spune cu pasiune, dacă n'am fi spus mai sus că e obiectiv, pentrucă autorul nu face economie de termenii cari s'ar putea lua drept invective. Exemple: In „Du sang, de la volupté et de la mort" Saurat spune că autorul face „romantisme bête"; „Les Déracinés" sunt o „melodrame imbecile"; „Le jardin de Bérénice" — „livre d'enfant vicieux et lettré" etc. Aceste toate sunt numai efectele unei expresivităţi bogate, pentrucă Saurat recunoate că Barrès a scris şi o capodoperă: „La colline inspirée".

In opera aceasta Barrès pune un colţ din adevărata psihologie a Franţei, un colţ profund, în comunicaţie cu sufletul poporului. Cei doi ţărani, Leopold şi Vintras, exprimă sufletul religios şi păgân al poetului. Religios, lui îi trebuie catolicismul; păgân, îl respinge. Şi fără îndoială, crede Saurat, că divinităţile simpatice lui Barrès — sunt acele vechi divinităţi păgâne: vechiul Gal, vechiul Celt, sau chiar vechiul German se întâlnesc în credinţele celor doi ţărani, în care trăieste sufletul provinciei, sufletul propriu al autorului. Barrès a zugrăvit cu adevăr şi precizie panteismul popular care nu va fi desrădăcinat nici odată, lupta dintre pământul, cu obiceiurile lui străvechi, şi biserică. Restul operei lui Barrès, spune Saurat, este gol şi fals, romantism şi politică. „La colline inspiré", singură, o capodoperă.

In altă parte, un poet — Léon Vérane — scrie:

Je suis las des beautés blanches
Ointes des fards et d'onguents,
La négresse aux belles hanches
C'est l'épouse que j'attends.

Dar lucrurile acestea nu se cântă în versuri; cel mult dacă se spun în.... proză, sub titlul de „confidente". Şi la Francezi ca şi la noi; poezia: când mai bună, când mai proastă. Numai că „Les Marges" e o revistă cu oarecare prestigiu.

MERCURE DE FRANCE (No. 661, 1926). — „Reînoirea dramatică în America de astăzi" este titlul unui articol de fond de Léonie Villard. Deşi francez, Léonie Villard este conferenţiar de literatura engleză şi americană la Facultatea de litere din Lyon, astfel că studiul lui, de peste cincizeci de pagini, poate oglindi adevărata viaţă literară americană.

Dacă poezia şi literatura de imaginaţie au cunoscut în America, în tot timpul secolului al nouăsprezecelea, o înflorire demnă de remarcat, tot ceeace aparţine teatrului a fost de o sterilitate recunoscută. Cele câteva opere dramatice care ofereau un interes cât de mic sau anunţau posibilităţile adevăratului teatru american, erau opere derivate, de imitaţie. Cu tot americanismul substanţei lor sufleteşti, ele apartineau Europei prin tehnica învăţată la şcoala teatrului englez, francez sau scandinav. Şi chiar când subiectul lor era pe deantregul adaptat la ceeace e mai original şi mai distinctiv vieţii americane, aceste piese pierdeau întreaga lor savoare fiind construite după tradiţia europeană, după procedeele şi conventiunile ei.

Incă spre sfârşitul secolului al XIX-lea se desenează în America o mişcare ce voia să dea teatrului vitalitatea şi accentul particular, până aci necunoscut. Producţiunea dramatică din această epocă poartă pecetia luptei; astfel dacă un Bronson Howard, un Percy Mackaye, Clyde Fitch sau Augustus Thomas nu s'au ridicat până la adevărata creaţiune, au dus totuş războiu cu mentalitatea prezentă, au adus zorii unei ere nouă. Dela 1890 până la 1914, activitatea lor a arătat, de comun acord cu critica, rolul noului teatru în viaţa poporului american, şi creiarea unui teatru naţional.

Cea dintâi operă cu adevărat americană este „Les deux versants" de William Vaughn Moody, jucată in 1906, cu un succes răsunător. Tema ei este expresiunea concretă şi puternică a opoziţiei profunde, care în continentul nou caracterizează şi ridică drept inamici inconciliabili, două concepţii de existenţă, tot atât de legitime, două atitudini în faţa vieţii: aceea a puritanismului îndreptat în mod unic spre valorile spirituale, şi aceea care face din muncă explicarea şi triumful justificator al vieţii. Tot către acest ideal se ridică după zece ani, 1916, teatrul lui Theodor Dreiser. Cele şapte piese din culegerea: „De l'ordre Naturel et de l'ordre Surnaturel" se caracterizează prin aceea că dau impresia vieţii condensată într'unul sau mai multe tablouri pline de poezie.

Cel mai reprezentativ scriitor de teatru al Americii de astăzi, este Eugen O'Neill, căruia autorul îi închină cele mai multe pagini din studiul său. In piesa sa: „Dincolo de orizont" se desfăşoară în mod paralel o dramă internă şi una externă; amândouă au la origine vina tragică de a se fi supus unui destin, în loc de a-l alege sau îndepărta. Cu noua lui operă remarcabilă: „Ana Christie" (1922), care i-a adus pentru a doua oară încoronarea premiului Pulitzer, Eugen O'Neill recreiază vechea temă a regenerării femeii pierdute. Opera lui poartă în sine o diversitate de aspecte şi produce o varietate, nu mai puţin mare, de peisagii morale şi sociale, din obiceiurile, ocupaţiile şi caracteristicile proprii fiecărei regiuni.

Cu numărul acesta începe publicarea romanului „La Childebert" de Gustave Kahn.

LA REVUE DE PARIS (No. 2, 1926). — Victor Bérard, unul dintre cei mai conştiincioşi traducători ai epopeelor omerice şi în acelaş timp şi unul dintre cei mai mari omeriani ai epocii actuale, publică ultimul şi cel mai interesant articol despre „Epopeele omerice". După ce arată structura arhitecturală a „Odisseei", analizând unitatea şi continuitatea textului clasic, Bérard trece la istoricul poemei şi discută toate părerile emise în timp de cercetătorii cari şi-au întemeiat „homerologia" pe baza confruntării textelor. In tot secolul al nouăsprezecelea Pisistrat, tiranul Atenei, a devenit, graţie cercetărilor lui Fr. Aug. Wolf, personagiul cel mai important al homerologiei, dacă nu creatorul epopeelor, dar cel puţin instauratorul celor două poezii omerice. Bérard numeşte toată această chestiune „pure légende d'époque romaine", pentrucă, bazându-se pe texte şi mărturii istorice — cea mai apropiată e mărturia lui Herodot care spune că Omer a trăit cu cel puţin patru secole înaintea lui, — dovedeşte că adevăratul autor, mai ales în cele mai frumoase şi mai întinse fragmente, este Omer.

Victor Bérard nu se învoieşte cu actuala împărţire în 24 cânturi, a epopeelor. Incă dela sfârşitul secolului al patrulea, înainte de era noastră, editorii din Alexandria au început controlarea textelor omerice, care a durat mai mult de o sută de ani şi după care au împărţit-o, pe fiecare în 24 de bucăţi, cam de aceeaş mărime. Opera aceasta, continuă Bérard, utilă într'un fel pentru uşurinţa comentariului textelor, devine nefastă prin inteligenta imitatorilor, prin greşala Romanilor, mai ales, şi în special a lui Virgil; căci această tăiere artificială, a părut numai decât ca o diviziune organică a epopeei.

Din cele opt poeme ale lui Gilbert Mange, publicate în numărul acesta, reţinem două imagini noui; din „Voyage":

L'azur trempant l'espace est partout descendu:
L'eau n'est qu'un peu d'air bleu sur l'herbe étendu.

Şi mai departe, din „Pluie":

Et le fleuve, les tilleuls durs
Les demeures aux grands toits purs
Ton regard et la ville entière
Semblent peints sur du verre.

Contele de San Martino scrie despre cel de-al patrulea centenar al naşterii marelui muzicant italian: Palestrina; — Jean Meitler despre versurile inedite ale d-nei de Staël. Două romane, în continuare: „La Fin de chéri" de Colette şi „La Belle et la Bête" de André Corthis, complectează numărul.

* * *

ALBANIA (I, 1925). — Este titlul unei reviste care apare anual, la Paris, şi se ocupă de arheologia, istoria şi arta Albaniei şi Balcanilor. Printre alte chestiuni de istorie şi arheologie, ceeace ne atrage atenţia este un articol al lui André Sérisat, intitulat: „Lord Byron chez Ali-Pacha".

Se ştie că la începutul secolului din urmă Grecia şi Orientul atrăgeau un mare număr de vizitatori: scriitori, artişti, savanţi, printre cari Chateaubriand (1806) şi Lord Byron (1809). Din fiecare excursiune romantică trebuia să se nască o capodoperă; şi după cum Cymodom din „Les Martyres" a avut drept leagăn ţărmurile lui Eurotas, tot astfel „Child-Harold" s'a născut în munţii Albaniei.

Lord Byron, cu prietenul lui Hobhouse, vizitează în Septembrie 1809 ruinele Nicopolei, traversează Salagora şi Arta, trec prin Janina, patria lui Ali-Paşa şi se opresc la Tepelini, oraşul de naştere şi locuinţa Paşei. Aci Byron vizită pe Ali-Paşa în mai multe rânduri şi păstră amintiri nepieritoare. El găsi aici, cu cea dintâi viziune a Orientului, o natură ale cărei contraste violente erau pe placul caracterului lui. Unele peisagii, ca acelea din Zhica, îi rămăseseră imprimate în memorie cu o preciziune extraordinară. Munţii Albaniei îi aminteau pe cei ai Caledoniei şi dacă Albanezii îl izbeau prin oarecari asemănări cu „Highlandezii" din Scoţia, el a făcut, şi unora şi altora, cel mai frumos elogiu moral, şi în „Pellerinage" şi în scrisorile către mama sa. Articolul e însoţit de un portret care reprezintă pe Lord Byron în costum albanez

Literatură religioasă şi religie literară

Când a apărut volumul al II-lea din „Vieţele Sfinţilor al d-lor Sadoveanu şi Patraşcanu, d. Teodorescu Branişte a scris o recenzie în „Adevărul Literar" (No. din 27 Ianuarie 1926). In această recenzie, se arăta cât de mult poate contribui cartea celor doi autori asupra educării religioase a poporului nostru. Redacţia însă a adăogat, în notă că „nu împărtăşeşte în totul punctul de vedere al d-lui T. B. în privinţa rolului educativ-bisericesc al cărţii d-lor Sadoveanu şi Patraşcanu, — recomandând acest volum numai ca o minunată operă de artă, remarcabilă prin dramatismul şi prin stilul ei".

Şi iată însfârşit, ce credem că e util de adăogat la toate aceste consideraţiuni.

* * *

E aşa de natural, când vrei să faci o recenzie a cărţii d-lor Sadoveanu şi Patraşcanu, să vorbeşti de rolul ei „educativ-bisericesc"! Eu însumi — dacă-mi aduc bine aminte — m'am lăsat alunecat pe această „pantă de facilitate", acum un an când scriam în „Adevărul" în foileton despre volumul I: Pe urmă însă, şi acum mai ales, mi-am dat sama că-i din cale afară de naiv a crede că prin cărţi putem creia un curent religios. Inseamnă a lua efectul drept cauză. In realitate, rolul **„propagandei"** este mult mai modest. Odată un curent format, se simte nevoie ca el să fie **continuat**. Şi a **continua** o mişcare socială se reduce, de cele mai multe ori, la a o **păstra** mai departe, a o **întreţine aceeaş** în opinia publică. Un fel de acompaniament secundar **al marilor** evenimente istorice — şi nimica mai mult.

Aşa încât — şi revenind la volumul d-lor Sadoveanu şi Patraşcanu — este absurd a vorbi de rolul său „educativ bisericesc". Pentru ca să fie aceasta ar trebui ca un sentiment de adevărată religiozitate să existe în populaţia românească. Fireşte, deplorăm lipsa. Credem că **a fi avut mişcare** religioasă, din care să fi desprins mai târziu una democratică este esenţialmente util pentru o naţiune. Faptul că Franţa, de pildă, sau Ţările-de-Jos, au fost foarte religioase a avut urmare ca credinţa aceasta, desbrăcându-se cu timpul de elementele sale supranaturale şi esoterice, să se preschimbe într'o superbă „foi laïque", în religia aceea civică a democraţiilor apusene. In sensul acesta, şi numai în sensul acesta, se poate vorbi, ca d. Branişte, de o compatibilitate între religie şi democraţie. Dar aceasta — cum zice Kipling — este o altă poveste...

* * *

Se poate însă pune următoarea problemă : Ce înseamnă, ce **denotă** apariţia acestei cărţi a d-lor Sadoveanu şi Patraşcanu din punctul de vedere al religiozităţii — recte ireligiozităţii — noastre naţionale ? Un fenomen literar oglindeşte în totdeauna nevoi colective, şi el traduce o stare socială obiectivă, pe care tocmai este interesant să o explicăm.

In evoluţia gândirii religioase româneşti — dacă este permis a se exprima astfel o totală lipsă a tocmai acestei „gândiri religioase româneşti" — cartea d-lor S. & P. reprezintă un moment istoric interesant. De multe ori, arta are ca misiune să lichideze cu echivocurile unei situaţiuni morale, să tranşeze odată pentru totdeauna problema, scoţând-o din domeniul utilitar al eticei, pentru **a o înălţa în acela dezinteresat al esteticei. Putem** recunoaşte aci **principiul „sublimării" lui Freud,** care vede în Frumos un mijloc de a se scoate din viaţa reală cutare eveniment, pentru a-l hipostazia într'o operă de artă. Şi aceasta are loc mai frequent chiar decât s'ar crede. Iată un exemplu curent. Un om a fost, în viaţa lui, victima unei nedreptăţi din partea opiniei publice. Pentru aceasta, îşi perde dreptul său de a juca un rol în politica sau administraţia ţării. Mai târziu reuşeşte a se reabilita, adică a sili societatea să-şi recunoască greşeala şi să facă „mea culpa". Decât, aproape niciodată, reabilitatul nu-şi va mai **relua** efectiv **şi activ** locul său de mai înainte. Reintegrările se cer mai toate pentru eleganta plăcere de a **demisiona** benevol şi ostentativ. Totul se reduce la o solemnitate. Intreaga operă, adesea laborioasă, de dovedire a nevinovăţiei, se sfârşeşte şi se rezumă la o simplă **sărbătoare,** la o ceremonie căreia nu i se cere decât să fie frumos executată. A se reabilita nu înseamnă de cele mai multe ori de cât a **„remuri în frumuseţe".**

In societate „nu învie morţii", nu învie Veneţiile odată apuse. O reputaţie sfărâmată foarte rareori îşi perde gustul amar al primei sale morţi. Renaşterile — afară de cazul când sunt creaţii nouă — sunt simple retrageri apoteotizate.

Aceasta-i situaţia reală a sentimentului religios românesc. Un singur lucru nu făcuse încă : să cadă—vreau să spun să se ridice, — să ajungă până la artă, pentru a se topi definitiv într'ânsa. Aceasta îi mai lipsea, şi aceasta tocmai începe să-i lipsească din ce în ce mai puţin. Căci minunatul scriitor Galaction e aci, şi deja scriitori cu totul laici purced la întreprinderi de felul aceleia a d-lor Sadoveanu şi Patraşcanu.

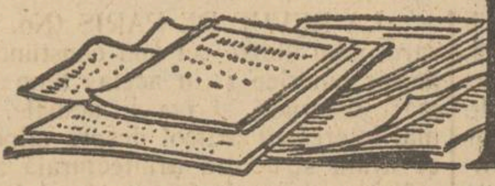
„Vieţele Sfinţilor" reprezintă, în Istoria Religiei Române ceeace afacerea Dreyfus reprezintă în aceea a **Democraţiei Universale. Pe acelaş platou de instrucţie** unde odinioară evreul Dreyfus fusese declarat scos din societate, opinia publică franceză i-a dat înapoi galoanele rupte şi locul luat. Dar era imposibil ca maiorul Dreyfus să reînceapă, a doua zi dimineaţă, să se ducă la cazarmă, pentru a educa milităreşte noile generaţii de Francezi. Nu. „What 's done is done". Ce-i perdut, e pentru veci perdut. Era vorba doar de a deferi cazul la un cu totul alt tribunal, la acel al **Frumuseţei.** Reabilitarea lui Dreyfus a fost numai o reprezentaţie teatrală a eleganţei morale şi politice a naţiunilor civilizate. Un simbol — gratuit ca toate simbolurile ce ţin mai mult de artă decât de morală...

Suntem în faza când religiozităţii române nu-i mai rămâne decât să dea prilej la opere literare. Aceasta nu înseamnă, bun înţeles, că trebue „să luptăm în contra popilor". Istoria noastră naţională lucrează îndeajuns împotriva lor, aşa că ar fi necavaleresc să-i mai atacăm şi noi. De altfel, ce poate fi mai inelegant şi mai deplasat decât să luăm atitudini cinice faţă de nişte oameni cari, de atâta vreme, personifică — pe drept sau nedrept e altă chestiune — respectabilitatea şi perfecţia morală ? Dacă evenimentele se însărcinează să desfiinţeze, cu timpul această categorie, este treaba lor. Inregistrăm fenomenul, — şi ne gândim la altceva....

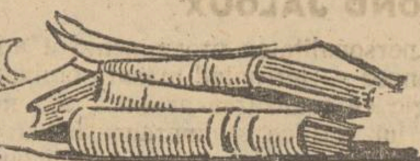
* * *

Foarte frumos e scrisă cartea cea nouă a d-lor Sadoveanu şi Patraşcanu. Eu nu am „condeiu violu", aşa că renunţ de a mai lungi consideraţiunile asupra valoarei literare a volumului. Aş dori însă ca aceste rânduri să contribue cu ceva la cetirea lui.

D. I. SUCHIANU

INSEMNĂRI

Editură cu noroc

Cetim în ziare următoarea informaţie:

D. dr. Anghelescu, ministrul instrucţiunii publice, a hotărît ca din cărţile editate de Casa Şcoalelor să se alcătuiască 20000 de biblioteci, care se vor distribui societăţilor şi instituţiilor culturale din întreaga ţară".

Ştirea ne-a umplut de bucurie: 20000 de biblioteci la dispoziţia societăţilor şi a instituţiilor culturale din ţară! Numărul ni se pare chiar exagerat. N'o fi la mijloc, oare, vre-o greşeală de tipar? Dar, de-ar fi numai 2000, şi încă ar fi destule.

Insă, ca unor profani pesimişti şi sâcâitori din fire cum ne aflăm, entuziasmul primelor clipe ni s'a risipit curând, şi 'n locul lui au început să vie nedumeririle. Le înşirăm pe rând, fără să cerem cuiva lămuriri, ci numai aşa, ca să ne limpezim cugetul.

Mai întâi, nu ni se spune despre care cărţi editate de Casa Şcoalelor e vorba. E vorba numai despre manualele didactice? Se vor împăna bibliotecile rurale cu abecedare, aritmetici, tratate de pedagogie, manuale de limba latină şi de trigonometrie? Ori poate că înalta decizie şi-a extins bunavoinţa şi asupra cărţilor din Editura Literară a Casei Şcoalelor. Adică, din fiecare carte tipărită în această editură, vor trebui să se tragă de aci înainte, peste tirajul obişnuit, încă 20000 de exemplare, — câte unul pentru fiecare din cele 20000 de biblioteci. In cazul acesta cărţile tipărite de Casa Şcoalelor ar atinge un tiraj fantastic, — indiferent dacă ar fi ori nu cetite, — iar scriitorului care ar izbuti să-şi plaseze un volum în această editură providenţială, i-ar pune Dumnezeu mâna în cap. Pentru rarii fericiţi care, după crunte lupte fraticide şi împinşi de inevitabile proptele, s'ar cuibări în acest modern sân al lui Abraham, — nu ne-ar părea rău, dimpotrivă: ei ne-ar răzbuna pe noi, ăştilalţi, mai puţin îndrăzneţi şi mai puţin norocoşi.

S'ar mai putea ca proectul ministerial să nu se refere decât la volumele nevândute, acumulate în depozitul Editurii Casei Şcoalelor. Asta ar însemna că editura merge prost, că perspectivele trandafirii de mai sus rămân simple alcătuiri de fum şi că... cele 20000 de biblioteci vor cuprinde foarte multe cărţi de literatură.

Ne mai gândim, apoi, că rostul bibliotecilor proectate nu e să pue cărţi la dispoziţia intelectualilor (de altfel, cu oricâtă bunăvoinţă, s'ar găsi oare în toată ţara 20000 de intelectuali veritabili, — câte unul de fiecare bibliotecă?...) ci, mai, ales, să pue **Cartea** la îndemâna poporului. Ş'atunci, Casa Şcoalelor ar trebui să editeze de aci înainte numai cărţi pentru popor. Altminteri, închipuiţi-vă pe un ţăran care s'ar duce şi el, odată 'n an, la o sărbătoare, să împrumute câteva cărţi de la biblioteca vre-unui cerc cultural — şi s'ar întoarce acasă aducând subt suman.... *Pagini Critice* de E. Lovinescu *ori Aripi Fantastice de* Donar Munteanu...

Knut Hamsun a răbdat de foame

In 1908, când s'a prezentat lui Edward Brandes cu manuscrisul unei nuvele, Knut Hamsun era un biet nenorocit flămând, umilit şi rupt, cu chipul descompus de foame şi mizerie.

După nuvela aceea, Knut Hamsun a scris mai târziu romanul „Foame".

Revistele norvegiene şi franceze relevă acest fapt, însoţindu-l de toate comentariile pesimiste şi sentimentale de rigoare, — făcute cu satisfacţia inconştientă a omului bine hrănit şi bine îmbrăcat.

O, e foarte regretabil, desigur, că un scriitor ca Knut Hamsun a trebuit să rabde de foame.... „Societatea" (societatea e considerată şi acum, ca în toate cazurile similare, ca un personagiu abstract însă foarte conştient şi cu intenţii precise, totdeauna malitioase ori crude), — societatea mai are încă un păcat pe cuget. Acelaşi „societate" se mângâie însă cu gândul că, cu ceeace încasează de la editori pe romanul „Foame", Knut Hamsun poate azi să-şi cumpere vilă, să se îmbrace la Paris şi să mănânce, dacă vrea, numai icre negre.

Ş'apoi, dacă Knut Hamsun n'ar fi umblat rupt în coate, cu pantalonii distrămaţi şi cu ghetele găurite, dacă nu şi-ar fi simţit într'adevăr stomacul lipit de coaste şi dacă n'ar fi fost silit pe vremea aceea să cumpere câte un sfert de pâne veche (cea proaspătă se mănâncă prea repede), — am fi avut noi azi plăcerea să cetim, după masă, în fotoliul de lângă sobă, un roman atât de veridic şi de dureros?

Orice s'ar zice, e bună uneori şi „societatea" la câte ceva, — „societatea" aceea nedreaptă şi câinoasă împotriva căreia ne indignăm — dar din care, bine înţeles, nu fac parte nici eu, nici d-ta, nici rudele, nici prietenii, nici cunoscuţii noştri... — *O. C.*

O încercare de clasificaţie

Am publicat de curând o clasificaţie ciudată, făcută de alţii asupra scriitorilor străini. Cele mai mari talente, chiar cele necontestate, erau trecute în una din aceste rubrici: geniu, onest, şarlatan, vid. Despre un însemnat scriitor se spunea: el aspiră la treaptă de şarlatan — fără însă să reuşească.

Am primit dela un cetitor o încercare de clasificaţie în acelaşi sens pentru scriitorii români. Bine-înţeles nu o împărtăşim în totul. O publicăm totuşi cu titlu de curiozitate, şi ca un exemplu că chestiunile puse de ziar îi pasionează, uneori în mod deosebit, şi pe cetitori:

Intr'un număr recent al *Adevărului Literar* s'a publicat o clasificare a scriitorilor împărţindu-i în patru categorii: *Geniali, oneşti, şarlatani* şi *vid*. Impărţirea pare să fie judicioasă, deoarece alta n'ar putea arăta mai bine deosebirea dintr'un scriitor şi altul.

Genial va fi scriitorul acela care prin scrierile lui va deschide orizonturi nouă, necunoscute, cum a fost Goethe pentru literatura germană; sau va cuprinde o operă extrem de bogată şi de variată ca Shakespeare, ori va fi creat tipuri nemuritoare ca Molière şi Cervantes, sau o limbă nouă, literară, ca Dante.

Onest ar fi scriitorul care cu mijloace mai puţine ar produce o operă solidă şi cinstită reprezentând mediul şi reflectând puternica personalitate a autorului şi care la rândul ei să poată servi ca model — ca al doilea model — după natură, bine înţeles.

Şarlatanul ar izbuti să producă o impresie — uneori chiar puternică, cu mijloace insuficiente, întrebuinţând ori un material pe care nu-l cunoaşte bine, ori creând tipuri nereale, dar impresionante prin câteva trucuri pe care ştie să le ascundă cu dibăcie. Tipul acesta de scriitor există cu profuziune în toate literaturile şi autorul clasificaţiei citează pentru literatura franceză, între alţii, pe Pierre Benoit. Mai tipic şi mai strălucit este însă Alphonse Daudet, iar opera sa cea mai caracteristică în această privinţă este *Jaques*.

Vidul unui scriitor este când după cetirea lucrărei nu-ţi rămâne nimica, nici oameni, nici fapte, nici lucruri.

Scriitorul din această categorie întrebuinţează oarecari calităţi, care nici n'ar trebui să fie ţinute în seamă dacă lipseşte fondul necesar valorificator al scrierei. De pildă, unul se foloseşte de talentul steril de a versifica, altul de uşurinţa de a umplea repede o pagină cu vorbe înşirate una după alta, dar care sunt departe de a exprima Adevărul şi a cărui sforţare se reduce cel mult la o muncă fizică. Lucrările acestea, fie în proză, fie în versuri, nu spun nimica; pot însă să ameţească pe unii fără criteriu sănătos literar, făcându-i să creadă că au înaintea lor literatură adevărată, când ei nu ţin în mână decât hârtie maculată.

Nu însă pentru a vorbi de literatura franceză am citat noi clasificaţia pomenită, ci pentru a vedea cum s'ar potrivi ea la unii din literaţii noştri, cei mai reprezentativi bine înţeles.

Scriitori geniali noi n'avem până acum decât pe Eminescu. Şi încă nici el nu ocupă acest rang în opera lui întreagă, ci numai în versurile lirice pe care le-a scris în epoca sa din urmă. Poate, după moartea generaţiei actuale de scriitori să mai decretăm pe vreunul *genial*, dar până atunci să ne mulţumim cu categoria celor oneşti.

Tipul scriitorului onest în literatura noastră de astăzi este D. I. Agârbiceanu. Păcat însă că opera sa e lipsită de orice strălucire!

D. Sadoveanu este un scriitor onest în cea mai mare parte a lucrărilor sale — şi încă uneori cu multă strălucire. Este însă şi el şarlatan în *strada Lăpuşneanu*, şi *vid* în *Şoimii**). In *Venea o moară pe Siret*, una din operele lui de căpetenie, este onest în partea întâia (târgurile, satele, ţăranii, evreii) şarlatan în scenele dela Monte-Carlo şi vid în descrierea salcanelor boereşti.

D. Brătescu-Voineşti este onest în *Moartea lui Castor, Sâmbăta, Neamul Udreştilor* şi mai ales în *Două Surori*, şarlatan în *Lumea Dreptăţii* şi vid când face filosofie.

D. Pătrăşcanu este onest în *Domnu Nae* şi mai ales în *Timothei Mucenicul* şi *Casian* şi şarlatan în bucata *Candidat fără noroc*.

D. Galaction este onest în toată literatura lui lumească şi şarlatan în *Scrisorile Simforozei* precum şi în toate celelate scrisori, fie ele găsite sau nu prin zăpadă.

D. Rebreanu este onest în *Ion*, şarlatan în *Pădurea spânzuraţilor*, dar mai ales în *Adam şi Eva* şi vid în unele din nuvelele sale.

Tipul scriitorului şarlatan prin excelenţă este însă d. Cezar Petrescu. In tot ce-a scris d-sa până acuma, s'a ridicat cu multă dibăcie la această treaptă şi am putea prezice că tot ce va scrie de acuma înainte, va purta această marcă. Se înţelege că nu ţinem numai decât să fim prooroci — dar, având în vedere cele câteva volume precum şi vrâsta d-sale, mai-mai ne-am face forte să perzistăm în ideea că niciodată d. Cezar Petrescu nu va fi un scriitor onest.

Pentru categoria *vid*, avem doi scriitori reprezentanţi-tip ai rubricii de pe urmă. D-nii Victor Eftimiu şi Corneliu Moldovanu. Rare ori s'ar putea găsi în altă literatură exemplare mai strălucite. Tot ce-au scris ei, proză, versuri, roman, nuvele, schiţe, drame, tragedii, comedii, feerii, melodrame, toată opera lor, e *vid*, vidul incolor, inodor şi insipid — afară numai de unele scene din *Purgatorul* d-lui Moldovanu care — nu putem tăgădui că miroase foarte urât.

Bineînţeles cele ce-am spus noi aici sunt numai o schiţă. fără prea multă aprofundare. *Grosso-modo* credem însă că avem dreptate. — *C. V.*

Un nou poet

Pe d. C. Argetoianu numai sub aspectul poetic nu-l cunoşteam....

Iată însă acum că aflăm de-un răspuns în versuri pe care d. Argetoianu l'a trimis d-lui Cincinat Pavelescu, ca mulţumire pentru volumul de epigrame:

M'aşteptam la epigramă
Şi-mi trimiţi o dedicaţie....
Ce să fac: S'o pun în ramă
Sau s'o pun la licitaţie?

La care d. Cincinat Pavelescu a răspuns telegrafic:

N'ar merita s'o pui în ramă
Iar la mezat nu scoţi un leu, —
Pe când subtila-ţi epigramă
Intrece tot volumul meu.

Cam exagerat... Dar bine că d. Argetoianu îi în opoziţie. De-ar fi fost la guvern, — epigrama-i ar fi întrecut toată opera artistică a trubadurului.

Şaleapin în America

Şaleapin a biruit însfârşit greutăţile limbii engleze şi va cânta în această limbă la Metropolitain Opera din New-York. Deocamdată a învăţat la perfecţie numai o singură melodie cunoscută sub numele de „Plugarul Orb". Intrebat dacă va mai cânta în curând şi alte cântece în englezeşte, Şaleopin a răspuns: — „Nu, numai asta. Inainte de a umbla trebue să mă târăsc în patru labe întâi"... In afară de angajamentul dela Metropolitan, Şaleapin va face şi un mare turneu prin toată America cu opera „Don Quijotte".

*) Operă din prima tinereţă, pe care d. Sadoveanu nici nu vroia s'o scoată într'o nouă ediţie. Ea însă aparţine istoriei literare şi-i importantă pentru trasarea evoluţiei formidabilului talent al d-lui Sadoveanu. — N. R.

Misticii italieni

D. Nicolae Ionescu a ţinut Duminica trecută, la Fundaţia Carol o remarcabilă conferinţă despre misticii italieni. D-sa a spus în rezumat următoarele:

Trebule deosebită *atitudinea mistică religioasă* — a cărei funcţiune fundamentală e *iubirea* (deci de domeniul sentimentului) — atât de *misticismul contimporan* — care nu e decât o modă estetizată, noi fiind prea sceptici ca să putem fi mistici — cât şi de *neomisticismul filozofic*, care ca orice filozofie, e *raţional* (deci de domeniul inteligenţei).

Dacă se încearcă să se explice ce e mistica, nu se poate ajunge la un rezultat, tot aşa cum nu se poate explica ce e senzaţia, căci şi una şi alta sunt fenomene personale, de experienţă internă, care nu se poate transmite. Se poate doar spune că e probabil o *posibilitate de retrăire metafizică*, datorită căreia e posibilă iubirea care s'a spus că e funcţiunea fundamentală a misticei.

Trecând la *mistica italiană* — căci ar trebui timp prea mult spre a analiza pe fiecare mistic în parte — îi vom deosebi anumite caractere, care reprezintă *o anumită latură a spiritului italic*.

Spontaneitatea şi lirismul — libertatea, am putea spune noi — erau considerate în conferinţa d-lui Pârvan ca elementele fundamentale ale spiritului italic. Ei bine, aceste însuşiri le găsim şi la mistici.

San Francesco D'Assisi a iubit pe fiece om în *Concret;* el nu iubea fiindcă era creştin, ci era creştin fiindcă iubea. Şi acest interes pentru real era un cadru pentru elementul *practic*. Căci aici iubirea către aproapele nu se deosebea de iubirea către Dumnezeu, ca în Răsărit, ci devenea un mijloc de convieţuire, cobora raiul pe pământ — ceeace în Răsărit se căuta să se obţină printr'o atitudine opusă: prin *ascetism*. Ascetism era şi în Apus, însă nu era o metodă de purificare, ca în Răsărit, ci o imitaţie a lui Isus Cristos, pornită din credinţa că o pasiune nu se poate răscumpăra decât tot cu o pasiune.

Alt caracter al misticei este o *mişcare de eliberare;* misticismul încearcă să trăiască toate fericirile date de viaţa aceasta în el însuşi, deci să iasă de sub autoritate, neadmiţând decât doi termeni: individul şi Dumnezeu. Nu biserica e mediatoare între om şi Dumnezeu, ci Isus, Fiul Domnului.

Totuşi, şi cu aceasta trecem la al treilea caracter al misticei italiene — libertatea aceasta nu merge până la a sfărâma autoritatea bisericei, cum s'a întâmplat în Germania.

Greşit s'a văzut în misticii italieni premergătorii reformei religioase. Aceasta s'a întâmplat în mistica germană: în Italia însă, cu mici excepţii (Savonarola bunăoară) toată ceata misticilor stă în cadrele bisericii, ceeace înseamnă că spiritul italic se împacă cu ideia de *autoritate* şi de *lege*. E de observat că respectul pentru autoritate, ca şi practicitatea, sunt moştenite dela Romani, care înainte de toate au fost *creatori de viaţă*.

MARUNTE:

Apariţia d-nei Lidia Babici-Hâncul pe scena Operei Române arată că Direcţia Operei e într'adevăr preocupată cu complectarea ansamblului şi cu ridicarea lui la un nivel superior celui de dinainte. D-ra Babici ne-a şi demonstrat ce poate o forţă tânără şi plină de năzuinţi când are un serios capital vocal, şi o şcoală bună. Lecţiile luate cu celebra Lidia Lipcovsca, au ridicat-o repede pe d-na Babici cu mai multe trepte în cariera ei artistică. Acurateţea şi drăgălăşia cu care a cântat partida Gildei în „Rigoletto" (cu Zalevschi!) ne permit să aşteptăm de la d-na Babici o „Traviată", care să rămână nu numai pentru matineuri.

— Duminecă 7 Februarie, la Fundaţia Carol I, d. prof. dr. G. Marinescu va vorbi despre Opera lui Lombroso, Concepţiile lui despre geniu şi crimă şi Şcoala de antropologie criminală (cu proiecţiuni).

— „Bibliofila" publică regulat liste de cărţi vechi, rare şi curioase, cu preţuri fixe şi indicaţii asupra stării volumelor.

— N'a fost poet francez mai puţin cunoscut şi mai puţin înţeles, în Anglia, decât Racine. Era o vreme când refuzau de a-l declara chiar poet. Totuşi prin operele critice ale lui Desmond Mc. Carthy şi Lionel Strachey, rivirimentul s'a produs. Racine e iubit şi admirat. Un studiu mare al vieţii şi operei lui a publicat de curând d-na Mary Duclaux

Curiozităţi

Purgativul „Hindenburg"

Guvernul german a publicat o listă de nume cu care nu se mai permite „botezarea" firmelor şi mărfurilor în comerţ. „Se interzice denumirea cu aceste nume a diferitelor obiecte şi întreprinderi, deoarece numele acestea aparţin tezaurului general naţional al limbii germane". Şi numele preşedintelui republicei germane, Hindenburg, a intrat în acea listă prohibită. Departamentul brevetelor n'a permis să se numească „Hindenburg" următoarele „invenţiuni": un purgativ, o apă pentru creşterea părului şi o salată inventată de un mare proprietar de restaurant din Berlin. Ludendorf însă nu se bucură de asemenea protecţie de stat: nişte hapuri contra tusei îi poartă numele în toată libertatea. Departamentul a mai refuzat denumirea a două invenţiuni cu numele „Eroicului Impărat Wilhelm".

Congresul profesorilor de... dans

Profesorii de dans din Paris au ţinut un congres profesional, la care s'au discutat toate nevoile acestei profesiuni.

In primul rând s'a adoptat o declaraţie, ca „dansatorii pedagogi ştiinţifici" să nu mai fie confundaţi cu dansatorii de prin dancinguri, a căror faimă frizează escrocheria, apaşismul şi meseria de peşte universal. Congresul cere ca guvernul să institue examene speciale şi să elibereze diplome pentru titlul de „profesor de dans". Drepturile de autor trebuie recunoscute compozitorilor de dansuri noui. După congres, congresiştii au... dansat cu toţii... Intr'adevăr, numărul acestor profesionişti creşte cu o iuţeală înspăimântătoare. E o branşă din ce în ce mai vastă a activităţii omeneşti de pe pământ. Vom ajunge, poate, şi la bacalaureatele şi doctoratele coreografice!

Greva biliardiştilor

Oraşul Grinock din Scoţia e celebru prin faptul că toţi locuitorii lui nu recunosc vre-un alt sport decât biliardul. Grinock numără mai multe biliarde decât Londra. Astfel că biliardul e principala ocupaţie economică şi socială a locuitorilor acestui oraş. Antreprenorii biliarderiilor din Grinock fiind în curent cu scumpetea generală în creştere, au urcat într'o zi plata orei de joc. Abuzul acesta capitalist a ridicat în picioare toată muncitorimea biliardistă din Grinock, care a declarat greva generală. Meetingul biliardiştilor a hotărît, ca nimeni să nu mai joace biliard. Greviştii au parcurs străzile oraşului într'o demonstraţie impunătoare, cerând micşorarea imediată a taxei biliardelor. Jucătorii nesupuşi grevei generale au fost alungaţi din biliarderii şi au încasat mai multe „knockout"-uri dela democraţia rebelă a oraşului Grinock.

Un truc de librari

Se ştie că *„la Garçonne"* a lui Victor Margueritte, a fost interzisă ca să se vândă în Belgia. Atunci un librar din Bruxelles întrebuinţă următoarea stratagemă ca să calce prescriptul: îi puse o copertă străină. Când cineva cerea cartea prohibită, librarul după ce se încredinţa mai întâiu că nu e vre un spion poliţienesc venit anume ca să-l ispitească, îi întindea o carte care avea titlul următor: *„Romanul unui tânăr sărac"*.

La protestele clientului că el nu voeşte această carte, ci pe aceia a lui Victor Margueritte, librarul răspundea numai atâta:

— Deschide cartea!

Numai atunci cumpărătorul vedea că *la Garçonne* a fost broşată sub coperta lui Octave Feuillet!..

Fiscul şi miliardarii

William G. Rockefeller a dobândit în câteva luni două moşteniri. Pe a tatălui şi pe a fratelui său. Negreşit, a avut să plătească vreo câteva legate. Intrebarea curioşilor era în epoca declarării impozitului pe venit, cu ce sumă vor fi majorate taxele către fisc plătite până atunci de faimosul miliardar. S'a hotărît că William G. Rockfeller va plăti anul acesta încă 6 milioane 430.882 dolari, peste ceeace plătia anul trecut.

BIBLIOTECA DIMINEAŢA

Iată ultimele două lucrări apărute în această interesantă colecţie literară:

No. 49 RADEŞ de N. Teodorescu

pagini de roman pline de sentimentalismul cel mai pătrunnzător. Intâia lucrare mai însemnată a unui tânăr scriitor vrednic de atenţie

No. 50 WERTHER

de scriitorul sârb Lazăr K. Lazarevici, traducere după original de C. S. Constante, — una din cele mai caracteristice scrieri ale celui ce a fost numit „un Turghenieff al poeziei sârbeşti".

Preţul unui exemplar LEI 6

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9-11.